JOANNIS KEILL, M. D.

Regiæ Soc. Lond. Socii, In Acad. Oxon. Astronomiæ Professoris Saviliani

INTRODUCTIONES

AD VERAM

PHYSICAM

ET VERAM

ASTRONOMIAM.

Quibus accedunt

TRIGONOMETRIA.

DE VIRIBUS CENTRALIBUS.

DE LEGIBUS ATTRACTIONIS.

Editio Novissima.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud JOH. ET HERM. VERBEEK. Bibliop.

MDCCXXXIX.

INDEX
IN
INTRODUCTIONEM
AD VERAM
PHYSICAM.

INTRODUCTIO AD VERAM ASTRONOMIAM

13. *De*

INTRODUCTIO
AD
VERAM PHYSICAM:
SEU
LECTIONES PHYSICÆ

Habitæ in Schola Naturalis Philoſophiæ Academiæ OXONIENSIS An. Dom. 1700.

Quibus accedunt Theorematum Hugenianorum de Vi Centrifuga & Motu Circulari demonſtrationes.

Authore

JOANNE KEILL, M. D.

Aſtronomiæ Profeſſore Saviliano. R. S. S.

NOBILISSIMO ET HONORATISSIMO

D^NO. D^NO. THOMÆ COMITI PENBROCHIÆ, ET MONTGOMERIÆ, &c.

Nobilissimi Ordinis Periscelidis Equiti,

SUMMO

CLASSIUM BRITANNICARUM

PRÆFECTO.

TIBI, Vir Honoratissime, Exercitationes hasce destinantem, merito me deterreret Dignitatis Tuæ splendor & amplitudo, nisi illis aditum aperire præ se ferret ea, quam Tu foves & ornas, Philosophia. Cum enim gravissimis Reipublicæ negotiis ingenua literarum studia admiscere soleas, eum ad Te haud ægre fines accedere, qui tantas quidem curas Tuas interpellare minime audet, otio tamen aliquid liberalis oblectamenti offerre magnopere cupit. Hoc enim cum paucis commune habes, ut idem & in literis optime versatus sis, & in Republica; idem tam philosophorum scholis, quam Regum conciliis præesse merearis.

Dum itaque in idoneis consiliis adhibendis quam sapiens sis, Regum sapientissimus; in fœderibus sanciendis quam prudens sis; universa loquitur *Europa*; quam interim de literis meritus es laudem, ab Academico ne recuses.

Liceat etiam & nobis, Tibi de novissimis Tuis honoribus gratulari, liceat nobis cum patria una gaudere, id Tibi deferri munus, quod non modo virum in rebus gerendis fidum fortemque, sed reconditiore matheseos scientia optime instructum desiderat. Hisce studiis ita animum imbuisti Tuum, ut in Tuis manibus Præfectura Classium & Oceani Imperium, hoc est, populi *Anglicani* salus & tutela tuto possit deponi. Dum itaque eo in munere versaris, ut ejusmodi literaturæ sepositam olim apud Te supellectilem revisere denuo & in lucem proferre liceat; sinas Vir Nobilissime, ut hosce in re physica conatus mathematicis argumentis potissimum innixos, ad Te haud importunus deducam, qui quidem quocunque rationis pondere fulciri videantur, ad judicium Tuum non appellant, sed implorant Patrocinium.

Illustrissimæ Meritissimæque Dignitatis,

Nobilitatis, & Magnitudinis Tuæ

Oxoniæ,
Feb. 14. 1701.

Observantissimus Cultor

Jo. Keill.

PRÆFATIO.

QUAMVIS nunc dierum celebretur Philoſophia Mechanica, & inſignes in hoc ævo obtineat ſui cultores; in pleriſque tamen phyſicorum ſcriptis, vix quicquam mechanicæ præter ipſius nomen inveniri poteſt. In cujus locum ſubſtituunt philoſophi corpuſculorum quæ nunquam viderunt, figuras, vias, poros & interſtitia, partium inteſtinum motum, pugnas & conflictus Alkali & Acidi, & quid boni malive exinde oritur ita ad amuſſim narrant, ut nihil in hiſtoria naturali præter fidem deſideretur, quoties materiæ ſubtilis miracula prædicant; miracula dico, nam illud proculdubio miraculi inſtar eſt, quod contra paſſim notas naturæ leges, & ſtabilita mechanicæ principia evenit; qualia futura eſſent omnia naturæ phænomena, ſi à materia ſubtili & methodo operandi à Phyſicis tradita producerentur.

Ad ipſam naturam explicandam poſtulata adhibent quæ nec concedi poſſunt, nec intelligi; & quæ magis implicata ſunt, quam illa ipſa phænomena quorum cauſas inveſtigant. Quod ſi ipſis ſua concedantur poſtulata, non tamen exinde orientur effectus iſti, quorum rationes & origines ſe enucleaſſe gloriantur.

Ne vero quiſquam hoc gratis & malevole à nobis dictum ſuſpi-

cetur, Theoriam illam, quam ad explicandam affectionem corporum terrestrium omnium maxime universalem condiderunt, examini subjiciamus; Gravitatem intelligo, quam ex legibus mechanicis per materiæ subtilis actionem se deduxisse maxime jactitant.

Cartesiani gravitatem ab actione materiæ cœlestis oriri volunt, quæ in vortice agitata circa terram defertur, & proinde quantum possit à terra recedit, & corpora terrestria minus agitata versus terram propellit. Vel, ut clarius recentiores mentem suam explicant, cum materia ætherea continuos circa terram gyros perficiat, corporum in circulo moventium ritu, conatum à centro motûs recedendi habebit, adeoque corpora terrestria minorem vim habentia versus centrum protrudet; ut aqua versus terram gravitans corpora minoris pro mole ponderis demersa sursum seu ad circumferentiam pellit.

Hæc utcunque speciosa prima facie videantur, si ad examen revoces, omnibus fere naturæ legibus adversari invenies. Nam primo Cartesiani postulant materiam ætheream circa terram in circulis deferri; at qua ratione motus iste oriatur, aut quo pacto conservetur, æque arduum esset exponere, ac ipsius gravitatis rationem reddere: Qui igitur gravitatem exinde ortum suum ducere contendunt, ignotum per ignotius explicare suscipiunt; præsertim cum non pauca adduci possunt argumenta quibus istiusmodi rotatio penitus evertitur. Verum Cartesianis concedamus illud postulatum, & videamus utrum exinde sequetur quod volunt Phænomenon. Cum necesse sit ut vorticis terram circumrotantis velocitas ad terræ superficiem, sit æqualis ipsius terrenæ rotationis velocitati (nam si major esset, aliqua motus pars in terram impenderetur, quo fieret ut ipsius velocitas semper minueretur & terræ augeretur donec ad æqualitatem pervenirent,) unde ex notis Terræ magnitudine & tempore rotationis, dabitur spatium, quod corpus, urgente vi centrifuga materiæ cœlestis, percurrere potest, in dato tempore; æquale scil. arcus interea descripti quadrato ad circuli diametrum applicato. Per Lem. 2. ad demonstrationes Theorematum Hugenii *de Vi Centrifuga & Motu Circulari. Ex quo principio si calculus ineatur, inveniretur spatium, tempore unius scrupuli secundi*

cundi

eundi à corpore vi centrifugâ ætheris agitato percurrendum, non excedere pedem dimidium: Si igitur mechanicè produceretur effectus gravitatis, tempore unius scrupuli secundi gravia non ultra dimidium pedem descenderent: At gravia in motu suo deorsum pedes 15 *in eo tempore percurrunt; adeoque si hoc modo æther gravitatis causa esset, contra mechanicæ leges ageret, efficiendo ut corpus per pedes* 15 *in scrupulo secundo descendat.*

Ut hujus objectionis vim effugiant, supponunt materiæ ætereæ vertiginem vertigine terræ multo celeriorem. Quod licet fieri non possit, illud tamen si denuo iis concedamus, nec inde sequetur mechanica gravitatis actio. Nam cum materia vorticis semper defertur in circulis æquatori parallelis, & virium centrifugarum directiones secundum lineas in planis horum circulorum jacentes semper fiant, oportet ut corpora omnia in hisce planis descendant, & perpendiculariter ad axem, non ad ipsam terram tendant. Si igitur materia subtilis mechanice ageret, corpora ad axem rectà pelleret; unde cum secundum hos Theoristas ad centrum terræ tendere cogit, effectum à veris mechanicæ legibus abhorrentem producit.

Ut hanc difficultatem tollant, ulterius supponunt materiam æthéream non in circulis æquatori parallelis, sed in magnis sphæræ circulis deferri: At quo pacto hoc concipi possit, plane nescio; cum enim quivis circulus maximus alios omnes infinitos bis secet, oportet ut motus particulæ cujusvis ab aliis infinitis secundum diversas vias pergentibus impediatur, atque tandem motus ejus sistatur, si primo in omnes partes æqualis impressa fuerit motus quantitas; vel ut ultima in circulis parallelis omnis deferatur, si major fuit ab initio motus versus unam partem quam aliam. Quin & illud etiam quæri potest, unde fit ut materia ætherea in superficie sphæræ extimæ moveatur; cum vim centrifugam habeat, videtur ipsam debere inde recedere; quid igitur est quod ipsam inhibeat? Dicunt alia corpora ambientia materiam in extima superficie coarctare & ejus recessum impedire. Cum autem oporteat ut materia hæc alia corpora ipsam ambientia premat, necesse est ut motum ipsis communicet; & hæc corpora aliis ipsa ambientibus motum pariter imprimient, atque sic in infinitum propagabitur mo-

tus

tus materiæ ſubtilis, unde neceſſe eſt ut celeritas ipſius paulatim langueſcat.

Aliæ quam plurimæ difficultates, mechanicas haſce gravitatis explicationes urgent, quarum unam ad omnes iſtiuſmodi ipſius Theorias ſe extendentem libet proponere. Scilicet ſi corpus deorſum à materia ſubtili, quovis modo pellatur, vis qua pellitur neceſſario erit ut numerus particularum, quibus ſimul agentibus verſus terram truditur: Sed numerus particularum eſt ut corporis ſuperficies; quare erit vis quâ corpus deorſum premitur ut ejuſdem ſuperficies, & non ut ipſius quantitas materiæ, quod experientiæ contradicit. Nec minus cæteras pleraſque omnes, quas de aliis rebus condunt hypotheſes, ſi ad examen reducantur, naturæ legibus repugnantes inveniemus.

Omnes errores ex hoc fonte promanaſſe videntur, quod homines ignari Geometriæ philoſophari auſi ſunt, & rerum naturalium cauſas reddere. Quid enim aliud præter hallucinationes ab iis exſpectandum, qui Geometriam totius phyſicæ fundamentum neglexerunt; & ignotis naturæ viribus per Geometriam tantum æſtimandis, ipſius tamen operationes, methodo regulis mechanicis minime congruâ explicare ſunt agreſſi?

Inter hujuſmodi philoſophos Carteſius *agmen ducit, qui etiamſi Geometra fuerit inſignis, ignavo tamen & deſidi ut placeret philoſophantium populo, nullum Geometriæ uſum in philoſophia adhibuit: Et quamvis profiteatur ſe omnia mechanice per materiam & motum explicaturum, Philoſophiam tamen excogitavit, quæ à veris Mechanicæ legibus tantum abhorret quantum quæ longiſſime. Illius ſectæ nomina dant, quicunque recte, hoc eſt Geometrice, philoſophandi laborem refugiunt: Magna equidem turba per orbem terrarum longe lateque diffuſa.*

At licet tanta philoſophantium pars umbram philoſophiæ, non ipſam ſubſtantiam amplexa ſit; non tamen deſunt (nec ut ſpero unquam deerunt) qui in veris naturæ legibus perſcrutandis, & rerum cauſis per principia mechanica exinde inveſtigandis, haud inanem poſuerunt operam.

Inter antiquos phyſicos præcipue eminuit Divinus Archimedes, *qui præter illa Geometrica ſua monumenta, Mechanicæ &*

Staticæ

Staticæ principia duobus libris De Æquiponderantibus & De Humido Insidentibus *nobis demonstrata reliquit. Post hunc per longam annorum seriem delituit mechanica philosophia, nec nisi paucis quibusdam accuratioris ingenii viris exculta est. Inter quos* Rogerus Bacon Oxoniensis *&* Hieronymus Cardanus *meritò nominandi sunt. Tandem sub initio seculi ultimo elapsi, nobilis ille Lynceus philosophus* Galileus, *clave Geometrica rursus reseratis naturæ claustris, novam condidit de Motu scientiam, & methodum monstravit, qua rerum causæ mechanicæ sint indagandæ. Ejus vestigiis insistentes, insignes viri* Torricellius *&* Paschalius *philosophiam novis speculationibus adauxerunt. Postquam vero à duobus potentissimis Regibus, societates* Londinensis *&* Parisiensis *ad philosophiam excolendam institutæ fuerint, miris inventis ampliata est rerum naturalium scientia, non iis solum quæ in nuda speculatione versantur, sed aliis quamplurimis quæ hominum utilitatibus inserviunt. Arduum esset negotium innumera illa recensere beneficia, quæ ex utriusque societatis laboribus humano generi provenerunt: Nec facile est ostendere, quantum debebit omnis posteritas illustris* Hugenii *Geometricis de motu Pendulorum demonstrationibus, aut egregiis nobilis* Boylei *experimentis, quibus ille admiranda plurima retegit naturæ arcana.* Wallisii *Geometriam de Motu, Opus in suo genere perfectissimum, grato animo revolvent seri nepotes. Non ulterius torquebunt philosophos fluviorum & ventorum causæ ab acutissimo Geometra* Hallcio *in Actis Philosoph. traditæ, ante ipsum frustra tentatæ.*

Ad aliorum erga rempublicam philosophicam merita commemoranda pergerem, nisi circa Newtoni *præclara inventa non subsistere nefas ducerem, cujus sagacissimum ingenium plura & abstrusiora patefecit naturæ mysteria quam sperare mortalibus fas erat; cumque illius inventa intra angustos hujus præfatiunculæ limites non sunt coarctanda, sufficiat hoc solum indicasse; quod quæcunque Patres nostri ab omni temporum memoria de philosophia mechanica nobis tradiderunt, ea ne ad decimam eorum assurgunt partem, quæ proprio Marte, per summam in Geometria peritiam, adinvenit* Newtonus. *Quam facile autem ad rerum à nobis longe dissitarum affectiones explicandas, Planetarum scil. motus ipsorum-*

que inæqualitates, adhiberi possint principia Mechanica, nuper literato orbi innotuit per Elementa Astronomiæ Physicæ & Geometricæ à D. Gregorio *Astronomiæ Professore Saviliano Edita: Opus cum Sole & Luna duraturum.*

Cum vero talis sit philosophiæ mechanicæ status, ut nulla alia ratione quam per Geometriam aditus ad ipsam pateat; id a me efflagitabant amici mei ut ipsius principia faciliora à primis tantum Geometriæ Elementis pendentia, & quæ exinde fluunt phænomena, Juventuti Academicæ exponenda susciperem; quod etiam à me non iniquo jure postulavit Vir Clarissimus & omni literarum genere ornatus Dominus Thomas Millington *Eques M. D. Philosophiæ Naturalis in hac Academia Professor* Sidleianus, *& Collegii Medicorum apud* Londinenses *Præses, cum me ad munus hoc obeundum in scholis publicis suffecit. Illius consilio sequentes in Academia lectiones habui: In quibus id præcipue mihi curæ fuit, ut discentium conceptus de generalibus corporum affectionibus rite & distincte formarentur; ab obscuris enim & falsis de rebus ideis, omnes in re physica errores originem ducunt; ideoque corporis extensionem, soliditatem, & divisibilitatem à plerisque satis obscure traditas, quantum potui, dilucide exposui: Deinde motus naturam & proprietates, ab omnibus præterquam quibusdam philosophis satis clare concipiendas, explicui, & leges naturæ exinde deduxi; vim gravitatis seu pondera corporum quantitatibus materiæ in iisdem proportionalia esse, & principium quo per machinas magna pondera elevantur ostendi. Motus deinde leges, & causam accelerationis gravium ab iisdem pendentem, & qua proportione crescunt vel decrescunt spatia à gravibus pro variis temporum intervallis percursa monstravi. Hisce succedunt regulæ congressuum tam in corporibus duris quam elasticis, & modus quo ictus magnitudo æstimanda est: Quibus adjunxi motuum compositiones & resolutiones, & alia quædam Theoremata, quorum haud exiguus est in philosophia usus: Et ut ulterius videant philosophi, quousque se extendat in scientia rerum naturalium Geometriæ etiam elementaris usus, pulcherrima illa* Hugenii *Theoremata de Vi Centrifuga & Motu Circulari ex Elementis demonstravi.*

INTRO-

INTRODUCTIO AD VERAM PHYSICAM.

Lectio I.

De Methodo Philoſophandi.

QUandoquidem Muneris Noſtri inſtitutum poſtulat, ut coram vobis, Academici, corporum naturas & affectiones explicandas ſuſcipiamus, neceſſarium duximus, priuſquam rem ipſam aggrediamur, quædam, de Phyſicorum ſectis, principiis, & methodis præfari; eamque rationi exponere, quam amplexuri ſumus in ſcientia corporum naturalium inveſtiganda.

Philoſophorum, qui de rebus phyſicis ſcripſerunt, quatuor præ cæteris genera inclaruerunt. Primum eſt eorum, qui rerum naturas per numerorum & figurarum Geometricarum proprietates illuſtrarunt, dicam? An occulerunt? Quales ſcil. fuere Pythagorici & Platonici, quippe qui dogmata ſua temere in profanum vulgus effundere non ſuſtinuerunt, ideoque larvis & Hieroglyphicis ex Geometria & Arithmetica petitis Phyſicam ſuam velarunt, nec quiſquam eorum diſcipulus, niſi poſt plures exactos probationis annos, ad veram Phyſicam atque arcanam illorum Philoſophiam perdiſcendam admiſſus fuit. Quamvis hoc modo ſua Philoſophiæ dignitas conſervata fuerit; peſſime tamen nobis horum Philoſophorum poſteris conſultum eſt; exinde enim adeo larvata atque tenebris involuta ad noſtras pervenere manus eorum dogmata, ut, quales fuerint veræ de rebus atque rerum naturis ſententiæ, parum conſtet: quantumvis autem obſcuram accepimus hujus ſectæ Philoſophiam, certius tamen ex ea liquet Philoſophos illos Geometriam & Arithmeticam ad folvenda naturæ phænomena neceffarias duxiffe; atque in hunc finem eas adhibuiffe.

Secunda Phyficorum gens à Schola Peripatetica originem duxit; hæc fecta per materiam & formas, privationes, virtutes elementares, qualitates occultas, Sympathias & Antipathias, facultates, attractiones & id genus alia, Phyficam fuam explicavit. Verum, ut opinor, hujus nominis philofophi non tam rerum caufas indagaffe vifi funt, quam idonea rebus ipfis impofuiffe nomina, atque terminos adinveniffe, quibus Actiones naturales rite defignare poffumus.

Tertium Philofophantium genus per experimenta procedit, atque in id folum incumbit, ut corporis cujufque proprietates, & actiones omnes, per fenfuum repræfentamina nobis innotefcant. Hujus fectæ laboribus haud exigua debet philofophia incrementa; plura fortaffe exinde receptura, fi methodi experimentalis fectatores nullas fibi ipfis finxiffent Theorias, ad quas confirmandas experimenta fua peffime detorferunt.

Quarta denique Phyficorum claffis Mechanica dici folet, & qui huic fectæ nomina dant, omnia naturæ phænomena, per materiam & motum, partium figuram atque texturam, particulas fubtiles, atque effluviorum actiones, fe poffe enodare putant, atque horum operationes fecundum notas atque ftabilitas mechanicæ leges fieri contendunt.

Ex variis hifce philofophandi methodis, uti nulla eft in qua omnia placent, ita in omnibus quædam probare poffumus; quocirca ut delectus habeatur oportet, ea eligendo quæ ufui maxime futura funt, & rationem ex hifce omnibus compofitam fequendo.

Et primo, cum antiquis Pythagoricis & Platonicis, Geometriam & Arithmeticam, tanquam artes ad rite philofophandum neceffarias, in auxilium accerfemus, fine quibus parum admodum certi de caufis naturalibus conftabit. Cum enim omnis actio phyfica à motu dependeat, aut faltem non fiat abfque motu, motûs quântitas & proportio, corporum motorum magnitudines, figuræ, numerus, collifiones, & vires ad alia corpora movenda, inveftiganda erunt. Verum

hæc

hæc omnia, nisi ex notâ quantitatis & proportionis natura, determinari non possunt: adeoque opus erit iis artibus, quæ harum proprietates demonstrant: & proinde Geometria & Arithmetica necessariæ ad rite philosophandum censendæ sunt.

Secundo cum Peripateticis non verebimur usurpare terminos Qualitatis, Facultatis, Attractionis, & similium; non quod his vocibus veram causam seu rationem physicam, & modum actionis definimus, sed quia actiones hæ possunt intendi & remitti; adeoque cum illâ qualitatum proprietate gaudeant, jure possunt earum titulo insigniri, & sub hoc nomine, virium seu intensionis & remissionis rationes expendi possunt. *v. g.* possumus gravitatem qualitatem dicere, qua corpora omnia deorsum feruntur, sive ejus causa à virtute corporis centralis oriatur, sive sit corporibus innata, seu ab actione ætheris vi centrifuga agitati & altiora petentis procedat; sive demum alio quocunque producatur modo. Sic etiam corporum conatus ad se mutuo accedendi Attractionis vocabimus, qua voce non determinamus actiones istius causam, sive fiat ab actione corporum vel se mutuo petentium, vel per effluvia emissa se invicem agitantium, seu ab actione ætheris, aut aëris, aut medii cujuscunque corpora innatantia ad se invicem utcunque impellentis, possumus, inquam, has actiones illis vocibus denotare. Et si veræ illarum causæ nos lateant, quidni etiam qualitates occultæ dici mereantur? Eodem sane jure, quo in æquatione Algebraica incognitas quantitates literis x vel y designamus, & methodo haud multum absimili, harum qualitatum intensiones & remissiones, quæ ex positis quibuscunque conditionibus sequuntur, investigari possunt. Libet hanc rem exemplo illustrare.

Utcunque ignota sit qualitatum natura, utcunque nos lateat operandi modus, possumus tamen de earum intensione & remissione sequens demonstrare Theorema; scil. quod Qualitas seu virtus omnis, quæ undique à centro per rectas lineas propagatur, remittitur in ratione distantiæ duplicata.

TAB. I. fig. I. Sit A punctum, à quo undique diffunditur qualitas quæcunque, secundum rectas AB, AC, AD, & cæteras innumeras per totum spatium indefinite protensas. Dico intensionem istius qualitatis decrescere in ratione ejus, qua crescunt distantiæ, duplicatâ; seu quod idem est, intensionem ejus in distantia æquali ipsi AB esse ad illius intensionem in distantia æquali rectæ AE, reciproce in duplicata ratione distantiæ AE ad distantiam AB, hoc est, ut quadratum ipsius AE ad quadratum ipsius AB. Cum ex hypothesi qualitas per rectas lineas undique in orbem propagatur, erit ejus intensio, in quavis à centro distantia, spissitudini radiorum in ea distantiâ proportionalis; per radios hîc intelligimus vias rectilineas per quas diffunditur qualitas; at radii, qui ad distantiam AB diffunduntur per superficiem sphæricam BCDH, ad distantiam AE per totam superficiem sphæricam EFGK sese dispergunt; sed datorum radiorum spissitudines sunt reciproce ut spatia quæ ab iis occupantur; nempe si superficies EFGK sit dupla BCDH, erunt radii ad superficiem BCDH duplo confertiores, quàm iidem radii sunt ad superficiem EFGK, & si superficies EFGK sit tripla superficiei BCDH, erunt quoque radii ad superficiem BCDH triplo densiores quàm iidem radii sunt ad superficiem EFGK: & universaliter quamcunque proportionem habet superficies EFGK ad superficiem BCDH, eandem habebit reciproce densitas radiorum ad superficiem BCDH, ad densitatem eorundem ad superficiem EFGK. Sed ut constat ex *Archimedis libris de sphæra & cylindro*, superficies sphæricæ sunt in duplicata ratione diametrorum vel semidiametrorum; est igitur spissitudo seu densitas radiorum per quos propagatur qualitas ad distantiam æqualem distantiæ AB, ad eorundem densitatem in distantia æquali AE, reciproce in duplicata ratione semidiametri seu distantiæ AE ad semidiametrum seu distantiam AB. Sed ut hactenus dictum est, intensio qualitatis in quavis data distantia est semper ut spissitudo radiorum per quos propagatur in ea distantia; quare erit etiam intensio qualitatis ad distantiam æqualem ipsi AB ad ejusdem intensionem ad distantiam æqualem ipsi AE, recipro-

ce

ce in duplicata ratione distantiæ AE ad distantiam AB.

Theorema hoc universaliter demonstravimus, quæcunque sit Qualitatis natura, modo secundum rectas lineas agat; atque hinc sequitur luminis, caloris, frigoris, odorum, & istiusmodi qualitatum intensiones esse reciproce ut quadrata distantiarum à puncto unde procedant. Hinc etiam comparari inter se possunt actiones Solis in diversos Planetas, sed hæc non sunt præsentis instituti.

Post notas virium rationes in datis conditionibus seu suppositionibus, conferendæ sunt rationes illæ cum naturæ phænomenis, ut innotescat quænam virium conditiones singulis corporum generibus competant. Verum ut hoc fiat, plurima in subsidium advocanda sunt experimenta, qualia scilicet tertiæ sectæ Philosophi nobis tradiderunt: haud sine cautela tamen illa adhibenda sunt, quæ non nisi à *Theorista* aliquo ad suam probandam hypothesin adducuntur; novimus enim hoc hominum genus, quam impense suis faveant Theoriis, quam vellent esse veras, quam facile vel alios decipiant, vel seipsos in experimentis perficiendis decipi patiantur; quæ autem ab omnibus afferuntur, quæ quotiescunque tentata succedunt, ea tanquam indubitata principiorum seu axiomatum loco habebimus, simplicissimis tamen & monstratu facillimis plus est fidendum, quam magis compositis & exploratu difficilioribus.

Denique, Academici, cum antiquis Atomistis, & novæ philosophiæ sectatoribus, experiemur, quæ & qualia phænomena per materiam & motum, & notas atque stabilitas Mechanicæ leges explicari possunt.

Ut vero tutius in hoc negotio progrediamur, & quantum possumus erroris periculum evitemus, sequentes regulas nobismet observandas proponimus. Primo, secundum Geometrarum methodum Definitiones ad rerum notitiam necessariæ ponendæ sunt: Nolim tamen ut à me exspectetis definitiones Logicas ex genere & differentia constantes, vel eas quæ intimam rei definitæ essentiam & ultimam causam prodant: Has aliis disputandas relinquo. Ut ingenue fatear

tear ignorantiam, me latent intimæ rerum naturæ & causæ; quicquid mihi de corporibus eorumque actionibus compertum est, illud vel à sensibus hausi, vel ex aliqua eorum proprietate mihi per sensus notâ, deduxi. Sufficiat ergo, si loco istiusmodi definitionis (quam afferunt Logici) descriptionem adhibeamus; qua scilicet res descripta clare & distincte concipiatur, & ab omni alia discernatur. Res igitur per proprietates definiemus, unam aliquam simplicem assumendo, vel etiam plures, quas experientiâ rebus ipsis competere certissime novimus, atque ex illis, alias earundem proprietates methodo geometrica deducemus. Contra hanc regulam peccant plerique Philosophiæ novæ magistri, qui res definiunt non quidem per proprietates rebus ipsis certo competentes, sed per essentias & naturas quas inesse rebus supponunt. Supponunt quidem, at minime interim constat an quales illi definiunt naturas rebus ipsis revera insint, *e. g.* Cartesiani dicunt fluidum esse, cujus partes in continuo motu versantur; verum nec sensu, nec experientiâ, nec ratione proditum est, talem esse fluidi naturam: imo, quod illi afferunt argumentum ad hypothesin suam stabiliendam, hoc ipsum demonstratione Geometrica evertemus. Volunt enim corporis in fluido moventis minorem esse resistentiam, si partes fluidi motu intestino cieantur, quam si nullus talis adesset fluidi motus; cujus contrarium, cum de fluidorum resistentia agetur, demonstrabimus.

Quanto rectius philosophiæ Mathematicæ scriptores, qui ex notissima fluidi proprietate illius desumunt definitionem: fluidum dicunt esse corpus cujus partes vi cuicunque illatæ cedunt, & cedendo facile moventur inter se: ex qua definitione pulcherrima condunt Theoremata ad usus humanos maxime accommoda, cum interea philosophi Cartesiani nihil certum aut solidum, nedum utile, ex sua protulerunt.

2*do* In veritate physica investiganda, utile erit conditiones solum primo positas considerare, & ab omnibus aliis interea temporis abstrahere. Mens enim humana, finita cum sit, si nimia rerum multitudine implicita distrahatur, parum habilis ad Theoremata detegenda reddetur. Hanc regulam

gulam obſervant ſcriptores Mechanici in ſpatiis comparandis à duobus mobilibus percurſis: corpora enim mota in illo caſu tanquam puncta conſiderant, ab illorum magnitudine, figura, & colore abſtrahentes, quæ longitudinem percurſam nullo modo variant.

3*tio.* Neceſſe erit à ſimpliciſſimis caſibus ordiri, atque illis ſemel ſtabilitis, exinde ad magis compoſitos progredi licebit; ſic iidem Mechanici corporum motus in vacuo ſeu medio non reſiſtente fieri ſupponunt, atque motus legibus in illo caſu indagatis, exinde ad medii reſiſtentiæ leges inveſtigandas procedunt, & quales mutationes ex eâ corporibus motis oriri debeant, deinde contemplantur. Quo vero minus corporum motibus reſiſtit medium, eo minus recedunt corporum in eo medio motorum leges à legibus prius inventis. Sic etiam in Hydroſtatica, ſupponitur nullam eſſe fluidi tenacitatem, ſeu partium cohærentiam, ſed eas poſſe minima qualibet vi à ſe invicem divelli; ex qua ſuppoſitione corporum demerſorum preſſiones & poſitiones determinantur. Verum fortaſſe nullum eſt in natura fluidum, cujus partes omni cohæſione deſtituuntur, adeoque variatio, ſeu à legibus prius inventis diſcrepantia inveſtiganda erit; & ſi parva admodum ſit partium cohærentia, parva erit etiam & vix ſenſibilis à prædictis legibus diſcrepantia.

Contra hanc methodi legem peccant plerique *Theoriſtæ*, qui, primis & ſimplicioribus Mechanicæ philoſophiæ neglectis vel non ſatis intellectis principiis, ardua & difficillima problemata ſtatim aggrediuntur, & quo pacto mundus aut planeta aut animal fabricari poſſint, temerario auſu oſtendere conantur; quibuſdam in Geometria ſciolis haud abſimiles, qui cum elementa Geometriæ vix primis labiis tetigerunt, Quadraturam circuli, anguli Triſectionem per rectas lineas & circulares, Cubi Duplicationem & id genus alia ſtatim adoriuntur. Ita noſtri Theoriſtæ, haud bene jactis fundamentis, inſanum exſtruunt ædificium; unde nil mirum erit, ſi tantæ molis opus ſtatim collabatur, haud ſine ingenti fabricantium dedecore. At rite philoſophantibus alia tentanda eſt via, alia progrediendum eſt methodo, &

C quam-

quamvis nec Mundum, nec Terram, nec alium quemvis Planetam condituri sunt, efficere tamen possunt, ut Philosophiae Mechanicæ principia & fundamenta firmiter stabiliantur, &, quæ exinde consequi possint phænomena, explicentur.

LECTIO II.

De Corporis Soliditate & Extensione.

CORporis definitionem non hic afferemus ex ejus intima natura seu essentia desumptam, qualem non satis perspectam habemus; nec fortasse ad ejus cognitionem unquam sumus perventuri: verum secundum regulam in priore lectione nobis propositam, per notas quasdam illius proprietates, illud ab omni alio entis genere distinguendo, definiemus: idque *Corpus* dicimus *quod extensum est*, *solidum & mobile*.

Nemo, ut opinor, adeo hebeti est ingenio, quin facile percipiat omnis corporis finiti aliquos esse terminos, quos superficies vocamus, harumque unam aliquam ab opposita distare: quin & hujus rursus superficiei, (cum infinita non sit) dantur extrema, quæ lineas dicimus, quarum necesse est aliquam esse à se invicem distantiam. Etiam & harum linearum erunt aliqui termini, quos puncta nominamus, inter quæ denique aliquod intervallum poni oportet: Ex hisce omnibus distantiis simul junctis, claram extensionis in trinam dimensionem ideam percipimus. Etenim distantia inter duas oppositas ejusdem corporis superficies, illius crassities seu profunditas dicitur; distantia inter binas oppositas ejusdem superficiei lineas, latitudo vocatur; & distantia inter utramque lineæ extremitatem, corporis longitudo nominari potest. Nullum est corpus cui trina hæc dimensio non congruit, & quantulumcunque corpus esse supponamus, necesse tamen erit ut crassitiem, latitudinem & longitudinem habeat: quod autem in corpore est, hisce omnibus destitutum, illud non corpus, sed punctum est, nec ipsa magnitudo sed magnitudinis initium aut finis.

Soli-

Soliditas eſt ea corporis proprietas, per quam omnibus aliis corporibus undequaque prementibus reſiſtit, & quamdiu aliquem occupat locum, alia corpora omnia, quantacunque cum vi illud urgeant, in eundem intrare prohibet. Sic *v. g.* ſi corpus aliquod intra manus teneatur, quantumvis magna vi prematur, manus tamen ad mutuos contactus pervenire non patietur.

Hæc eſt illa proprietas, quam plerique Peripatetici Impenetrabilitatem vocant, qua ſcil. duo corpora non poſſunt eſſe ſimul in eodem loco, vel ſe mutuo penetrare; ego tamen cum illuſtri hujus ætatis Philoſopho, ſoliditatem malui appellare. Hæc etiam proprietas ita omnibus corporibus eſſentialis videtur, ut nihil aliud in rerum natura ſit, cui ea competere poſſit: Etſi enim dantur aliæ magnitudinis ſpecies, ſola tamen magnitudo corporea ſoliditatem admittit; reliqua quanta, vel etiam non quanta ſeu puncta, poſſunt ſeſe mutuo penetrare, uniri, & in eodem eſſe loco: quippe ſi duo globi ſibi mutuo occurrant, in concurſu punctum unius unietur cum puncto alterius, ſeu congruent vel in eodem erunt ſpatii puncto. Similiter ſi ſint duo cubi æquales, poteſt eorum unus ſuper alterum imponi, ita ut duæ eorum ſuperficies quadratæ congruant, latera nempe unius quadrati cum alterius quadrati lateribus coincident; & anguli unius cum alterius angulis unientur, quæ proinde quantitates ſeſe penetrabunt & in eodem erunt loco, quod ut ipſis contingat corporibus impoſſibile eſt.

Hinc facile perſpicitis, Academici, quàm diverſo ſenſu *Soliditatis* vocem uſurpamus, ab eo qui apud Geometras habetur, qui ſolida ſeſe mutuo penetrare poſſe, ſupponunt; *v. g.* cum demonſtrat Euclides (Elemento undecimo) duo ſolida parallelepipeda ſuper eadem baſi, inter eadem parallela plana conſtituta, eſſe inter ſe æqualia; cum autem duo diverſa parallelepipeda ſic conſtituta ſeſe penetrare neceſſe eſt, liquet Geometras ſua ſolida tanquam penetrabilia ſupponere. Soliditatis igitur vocem, diverſo prorſus ſenſu accipiunt Geometræ, quam Philoſophi, nec ſua ſolida magnitudini penetrabili opponunt, ſed planæ ſeu ſuperficiebus, angulis planis, & lineis; omne enim illud apud eos solidum est, quod trina dimensione constat.

At alterius generis est corporum soliditas, quam ut ad corpora solummodo pertinere diximus, ita etiam omnibus corporum generibus inest, sive fluida sint sive dura, sive firma & fixa sint, seu facile mobilia & ictui cedentia, seu gravia admodum sint, sive parum habeant ponderis vel si omnino levia fuerint, si modo talia darentur corpora: non enim minus prohibet duorum quorumvis corporum contactum gutta aquæ, vel aëris particula inter duo illa corpora immota manens, quam durissimum ferrum aut adamas.

Per hanc denique proprietatem, distinguitur corpus ab alio extensionis genere, quod penetrabile concipimus, & *Spatium* vocamus, in quo omnia corpora locari & moveri cernimus, illud ipsum ut immobile spectantes.

Cartesiani, qui corpus per ejus naturam (quam in sola extensione consistere volunt) definiunt, nullum agnoscunt spatium, seu extensum, quod non sit corporeum: verum cum nos spatii ideam, à corporis idea distinctam habemus, vel saltem nos habere imaginamur; peccant contra bonæ methodi leges, qui corporis naturam seu essentiam intimam, in aliquo ejus attributo ponunt, quod an illi soli competat non certe constat.

At dicunt Cartesiani Corporis naturam in alio nullo illius attributo consistere posse, cum nec durities, nec colores, nec pondus, nec figuræ, nec sapores, nec quælibet istiusmodi qualitatum sensum afficientium, illius essentiam constituere possunt. Omnia quippe hæc attributa possunt à corpore tolli, integra tamen manente corporis natura; sublata tamen extensione, statim tolletur Ens corporeum, adeoque in sola extensione corporis naturam sitam esse necesse est.

Hoc est ipsius Cartesii argumentum, philosopho prorsus indignum: nihil enim exinde sequitur, nisi quod sensibiles illæ, quas affert, qualitates non sunt de essentia corporis, extensionem tamen esse attributum corpori necessarium & *essentiale*. At quid inde? potestne unum universale attri

butum

butum duabus diverſis rerum ſpeciebus convenire? An neceſſe eſt ut res omnes, quæ idem habent attributum, eandem habeant etiam naturam & eſſentiam? Si verum hoc ſit, nulla erit rerum diſtinctio, nulla diverſitas. Quamvis igitur ſpatium & corpus, unum & idem habeant eſſentiale attributum utrique commune, ſunt tamen res omnino diverſæ; & alia dantur etiam eſſentialia attributa, ſingulis propria, per quæ ſatis diſtinguuntur.

In primis ſupra deſcripta ſoliditas ſolis corporibus propria eſt, & illis omnibus ita eſſentialis, ut eam ab iis ne vel cogitatione divellere poſſis, quin ſimul ſuſtuleris ipſam, quam aſſumpſiſti, corporis ideam; adeoque ſi in uno aliquo attributo, corporis eſſentia & intima natura ponenda ſit, multo potiore jure hanc ſibi vindicabit ſoliditas quam extenſio; præſertim cum aliud videtur eſſe entis genus à corpore diverſum, quod ſpatium dicimus, cui etiam congruit extenſio; ſaltem contrarium nondum conſtat.

Præterea, hujus ſpatii ideam à corporis idea omnino diſtinctam habemus; utrumque vindicare videtur attributa non diverſa ſolum & ſibi propria, ſed ita contraria ut impoſſibile ſit, illa tanquam uni & eidem inhærentia ſubjecto concipere: Corpus nempe, tanquam ſolidum ſeu impenetrabile, mobile, & diviſibile apprehendimus, cujus partes disjungi, ſeparari, & ad quamlibet à ſe invicem diſtantiam poni poſſunt. Poteſt unum corpus alteri corpori moventi obſtare; poteſt ipſius motum ſiſtere, vel ſaltem diminuere; poteſt etiam corpus alteri quieſcenti, vel minori cum vi ad eandem vel contrarias partes moventi, motum ſuum communicare, atque illud ſecum abripere.

E contra, Spatium concipimus, tanquam illud in quo corpus omne locatur, ſeu ſuum habet *Ubi*; quod omnino penetrabile ſit, omnia in ſe recipiens corpora, nec ullius rei refugiens ingreſſum; quod immobiliter fixum eſt, nullius actionis, formæ, ſeu qualitatis capax; cujus partes à ſe invicem ſeparari nulla vi poſſunt, ſed ſpatium ipſum immobile manens, mobilium ſucceſſiones excipit, motuum velocitatem determinat, & rerum diſtantias metitur: hæc ſpatii & corporis tam diſſona & repugnantia attributa eidem ſubjecto competere impoſſibile eſt.

Reſpondebunt forte Carteſiani, ideam illam, qualem nos dedimus ſpatii à corpore diſtincti, imaginariam prorſus eſſe & chimæricam, cui ſcil. aliquid ſimile, in rerum natura, nullâ potentiâ exiſtere poteſt. Verum contra Carteſianos in promptu eſt demonſtrare, revera dari ſpatium à corpore diſtinctum, vel ſpatium & corpus non eſſe prorſus idem: ſed primo advertendum eſt, nos realem ſpatii corporis vacui exiſtentiam in hoc loco non eſſe evicturos; illud in alia lectione præſtandum erit: ſufficiet in præſentia illius poſſibilitatem adſtruere.

Ponamus ergo vas quodcunque, & aëre primo repleatur, deinde exhauriatur intra vas contentus aër, vel per divinam potentiam annihiletur, & omne aliud corpus in illius locum ingredi prohibeatur; quæro jam an in tali rerum conditione, ſpatium futurum ſit à corporibus vacuum? Corpus omne quod in vaſe continebatur, deſtructum eſt, omnis alterius corporis ingreſſus prohibetur, & vas ſuam figuram conſervare ſupponitur, certe neceſſarium eſſe videtur, ut Vacuum ſeu ſpatium corpore non repletum detur: Reſpondent Carteſiani hiſce ſuppoſitis, vaſis latera corruitura, & ad ſe invicem neceſſario acceſſura. At cum ſecundum ipſos Carteſianos nullum corpus poteſt ſeipſum movere, cumque ex hypotheſi, nullum aliud eſt corpus quod vaſis latera ad ſe invicem pellat, nullus etiam ſequetur eorum ad ſe invicem acceſſus, dicent forſan aërem undequaque diffuſum & vaſis latera circumcirca prementem, iſtius motus cauſam fore. Verum cum preſſio aëris ſit vis finita, talis poteſt eſſe vaſis firmitas, quæ iſti preſſioni æquipollere poſſit, adeoque vas ſuam conſervabit figuram: ſed demus illis vaſis latera corruitura, quæro quodnam corpus in illorum locum ſucceſſurum erit? (reſpondebunt) aër; quodnam corpus locum ab eo aëre derelictum poſſidebit? Alius (fortaſſe dicent) aër ſucceſſurus erit; at tandem ſubſiſtere oportet, & ad corpus aliquod pervenire neceſſe eſt, in cujus locum nullum

lum aliud corpus ingreditur; abſurdum enim eſt dari progreſſum in infinitum: Vacuum igitur in illo caſu neceſſario dabitur.

Sed & alia invicta demonſtratione ex Geometria petita, ſpatii corporis vacui poſſibilem ſaltem exiſtentiam oſtendemus: ad quod præſtandum præmittimus duo ſequentia effata tanquam axiomata a nemine philoſophorum in dubium vocanda. Primum eſt, quod corpus nullum, aut nulla materiæ pars, alterius corporis exiſtentiâ indigeat, ad ſuam exiſtentiam, *v. g.* Poteſt ſphæra exiſtere ſive aliud quodcunque corpus exiſtat aut non exiſtat; hoc ex natura ſubſtantiæ clare ſequitur. *2do.* Poteſt corpus aliquod, ſaltem ſi durum ſit, ſuam conſervare figuram, ſi nulla ſint corpora externa, vel nulla agentia quæ ei mutationem inferre conantur. Certe agnoſcendum eſt, Deum poſſe corpus quodlibet in eodem ſtatu atque ſitu conſervare, & quæcunque extrinſecus accidant, poteſt nihilominus figura corporis immutata manere.

Cum igitur ſphæra una vel etiam plures poſſunt exiſtere, nullis aliis exiſtentibus corporibus; ponamus omnia alia corpora à Deo annihilari, præter duas ſphæras; vel potius fingamus omnem materiam mundanam in duas ſphæras coacervari, quæ exponantur per duos circulos, quorum centra ſint A & B, cumque ſupponitur nullum aliud exiſtere corpus, poſſunt corpora illa ſphærica ſuam conſervare figuram, cum nullum ponitur agens externum quod figuram ſphæricam deſtruat vel mutet: duæ igitur illæ ſphæræ, vel contiguæ ſunt vel disjunctæ: Disjunctæ ſi ſint, erit ſpatium aliquod intermedium, nullo corpore repletum; adeoque omne ſpatium non erit corpus. Si vero ſphæræ ſeſe mutuo tangant; illas ſphæras in unico puncto ſeſe tangere neceſſe eſt, per demonſtrata in Elementis; inter alia igitur ſphærarum puncta eſt aliqua diſtantia, hoc eſt ſpatium aliquod interjacebit. Sumantur enim duo quæcunque extra contactum puncta puta D & E, ſi inter illa nullum interveniat ſpatium, hoc eſt nulla diſtantia, ſphæræ illæ in eiſdem punctis ſeſe contingent, quod eſt impoſſibile.

Tab. 1. *fig.* 2.

Vel

Vel ulterius ſic oſtenſive demonſtrari poteſt ſpatium ab omni corpore vacuum. Ponamus duas ſphæras, in quibus omnis materia mundana cumulari ſupponitur, eſſe æquales; in utraque accommodentur rectæ CD, CE ſemidiametro utriuſvis ſphæræ æquales, jungatur DE; erit hæc recta ſemidiametro ſphæræ æqualis, ducantur enim AD, BE, & quia in triangulis æquilateris ACD, BCE anguli ACD, BCE ſunt utervis duorum rectorum pars tertia, erit angulus DCE duorum rectorum etiam pars tertia, omnes enim anguli ad punctum C conſtituunt duos rectos; unde cum DC, CE æquales ſunt, erunt anguli CDE & CED etiam æquales, & ſimul ſumpti conficient duorum rectorum duas partes tertias; quare utervis erit duorum rectorum una pars tertia, æquiangulum igitur erit triangulum DCE; adeoque erit DE æqualis ſemidiametro utriuſvis ſphæræ, nec in hoc caſu major vel minor eſſe poteſt. Similiter inter alia quæcunque ſphærarum puncta, extra contactum ad C, erit diſtantia quædam ad ſphærarum diametrum determinabilem habens rationem, adeoque erit inter eas ſphæras ſpatium certum & determinatum, nullo corpore repletum; verum in eo ſpatio poteſt admitti corpus, cujus dimenſiones dictis congruunt diſtantiis, quod vero majores habet dimenſiones, nullâ potentiâ poteſt in prædicto ſpatio locari; unde cum proprietates tales prædicto ſpatio demonſtrative congruant, & nemine cogitante poteſt tale ſpatium revera exiſtere, clare ſequitur contra Carteſianos, ideam quam de ſpatio habemus non eſſe Chimæricam aut imaginariam; quod enim Chimæricum eſt, nullam habere poteſt extra intellectum exiſtentiam.

Statuendum igitur eſt revera eſſe ſpatium ab omni corpore diſtinctum; quod ſit quaſi vas univerſale intra quod omnia corpora continentur & moventur. At qualis ſit hujus ſpatii natura, num ſit quid poſitivum, actu per ſe extenſum, & reali dimenſione præditum; ſive ejus extenſio oriatur ex relatione corporum in eo exiſtentium, adeo ut ſit mera capacitas, *ponibilitas*, ſeu *interponibilitas*, ut nonnullis loqui placet, & in eadem entium claſſe ponendum, qua mobilitas

tas & contiguitas; Sive ſpatium noſtrum ſit ipſa divina immenſitas, quæ eſt per omnia & in omnibus, ſive ſit creatum aut increatum, finitum vel infinitum, à Deo dependens vel independens, hic non diſquiremus; hæc omnia Metaphyſicis diſputanda relinquimus. Noſtro negotio ſufficiet quaſdam illius proprietates expoſuiſſe, & ejus diſtinctionem ſeu naturam à corporis natura diverſam adſtruxiſſe & demonſtraſſe; qui plura velit, Philoſophos conſulat.

LECTIO III.

De Magnitudinum Diviſibilitate.

QUamvis, Academici, ſpatium à corpore realiter diſtinctum eſſe plurimis demonſtrari poteſt argumentis, & hactenus quædam attulimus quæ inſolubilia eſſe videntur; in eo tamen conveniunt ambo, quod extenſio univerſale ſit attributum ad utrumque neceſſario & eſſentialiter pertinens. Priuſquam igitur ulterius progrediamur, non à re alienum erit, generalem quandam extenſionis affectionem, illius nempe diviſibilitatem exponere.

Hæc extenſionis proprietas omni magnitudinis ſpeciei, tam lineis quam ſuperficiebus, tam ſpatio quam corpori competit, & neceſſario ineſt. Per diviſibilitatem autem non hic loci intelligimus actualem partium à ſe invicem ſeparationem, quæ motum ſupponit, qualem quidem ſpatii natura non admittit, nec talem ſeparationem demonſtrationes ex Geometria accerſitæ probant; verum noſtra, quam hic evincere conabimur, diviſibilitas, eſt ſolum magnitudinis cujuſvis in ſuas partes reſolutio, ſeu earum diſtinctio & aſſignabilitas, *v. g.* Cum docet Euclides, in propoſitione nona Elementi primi, angulum quemvis rectilineum bifariam ſecare, non in ea methodum oſtendit, qua una anguli pars media ab altera divulſa recedat, & ad datam ab eâ diſtantiam ponatur, ſed methodum tantum tradit qua linea ducatur, ita angulum in duos alios angulos dividens, ut qui ab una iſtius lineæ parte jacet angulus, æqualis fit ei qui ad alteram partem exiſtit: Sic etiam cum, in propoſitione ſequenti, docet rectam quamvis biſecare, docet tantum aſſignare punctum medium datam rectam in duas partes æquales dirimens, quod ſit utriuſque partis communis terminus, ubi ſcilicet deſinit una partium æqualium, & incipit altera. Hæc magnitudinis in partes reſolutio ita ei intima & eſſentialis eſt, ut illud quod partes non habet, ſcil. punctum, non magnitudo, ſed magnitudinis initium dicatur vel finis; nec magnitudo quævis ex punctis poteſt conflari, licet numero infinitis; omnis verò magnitudo non ex punctis, ſed partibus, aliis nempe ejuſdem generis magnitudinibus componitur, quarum unaquæque ex aliis etiam conflatur partibus, & rurſus quælibet harum partium alias adhuc in ſe continet partes, & ſic in infinitum: nec unquam ad magnitudinem tam parvam pervenire poſſumus, quin adhuc in plures dividi poſſit partes, nullumque datur in quacunque magnitudinis ſpecie abſolutè minimum, ſed quicquid dividitur, dividitur in partes adhuc etiam diviſibiles. Hæc ſemper ulterior materiæ in partes reſolutio, illius *Diviſibilitas in infinitum* à philoſophis nuncupatur; & recte ſane, cum nulla aſſignari poteſt quantitas materiæ adeo minuta, & numerus finitus adeo magnus, quin numerus partium eam quantitatem componentium, in quas ſcil. reſolvi poteſt illa quantitas, major ſit numero illo utcunque magno; nam *illud infinitum vocamus quod omni finito majus eſt.*

Quoniam autem infinita hæc materiæ diviſibilitas rationibus ex Geometria petitis demonſtranda ſit, & cum hodie exſtent quidam Philoſophi, qui Geometriam ex Phyſica exulare cupiunt, eo quod ipſi Divinæ illius Scientiæ imperiti ſint; & dum inter doctiſſimos haberi ſatagunt, nullum non movent lapidem, quo harum demonſtrationum vim irrito utcunque convellant conatu; neceſſe erit, priuſquam argumenta noſtra Geometrica proferamus, eorum vim ſtabilire, & objectionibus quibuſdam reſpondere.

Cum itaque, inter hujus generis Philoſophos, emineat Vir Clar. *Joannes Baptiſta Du Hamel*, Philoſophiæ *Burgun-*

gun-

gundicæ ſcriptor, libet illius ſententiam ſuper hac re proferre. Dicit igitur Hypotheſes Geometricas nec veras eſſe nec poſſibiles, cum ſcil. nec puncta, nec lineæ, nec ſuperficies, prout à Geometris concipiuntur, vere in rerum natura exiſtant; adeoque demonſtrationes, quæ ex his afferuntur, ad res actu exiſtentes applicari non poſſe, cum ſcil. nihil eorum vere exiſtit niſi in ideis noſtris: jubet igitur Geometras ſibi ſuas ſervare demonſtrationes, nec eas ad phyſicam transferre, quæ non lucem, ſed majores huic ſcientiæ offundant tenebras.

Miror ego hujus viri alias doctiſſimi in hacce re imperitiam; potuit ſane eodem jure ſuppoſitiones etiam quaſcunque phyſicas ſuſtuliſſe, cum hypotheſes Geometricæ æquè certæ & æquè poſſibiles ſunt & reales, ac illæ ſunt quas phyſicas dicit: imo ſi exiſtat corpus, neceſſario etiam exiſtent vera puncta, veræ lineæ, & veræ ſuperficies, prout à Geometris concipiuntur; quod facile oſtendemus. Nam ſi detur corpus, illud cum infinitum non ſit, ſuos habebit terminos; corporis vero termini ſunt ſuperficies, & termini illi nullam habent profunditatem; ſi enim haberent, eo ipſo quod profunditatem haberent corpora eſſent, haberentque illa corpora alios rurſus terminos qui ſuperficies eſſent, adeoque eſſet ſuperficiei ſuperficies. Vel igitur ſuperficies illa omni deſtituta eſt profunditate, vel etiam profunditatem habebit: Si prius, habemus quod petimus; ſin poſterius, ad aliam rurſus pervenimus ſuperficiem; atque ſic progrederemur in infinitum, quod eſt abſurdum: quare dicendum eſt terminos illos omni profunditate privari, ac proinde veræ erunt ſuperficies, & prout à Geometris concipiuntur abſque profunditate, ſeu quæ longitudinem & latitudinem tantum habent ad ſuam eſſentiam conſtituendam.

Rurſus, cum ſuperficies illa infinita non eſt, ſuis etiam claudetur terminis; termini vero illi lineæ dicuntur, quæ revera nullam habent latitudinem, alias enim ſuperficies eſſent, & ſuos etiam haberent terminos, quos ſaltem concipere oportet omni latitudine deſtitutos; non enim (ut prius dictum eſt) dari poteſt progreſſus in infinitum, unde ſequitur dari lineas, quæ ſunt tantum longæ abſque omni latitudine: eodem prorſus modo & lineis ſui etiam competunt termini, qui puncta vocantur, quibus nec longitudo, nec latitudo, nec profunditas convenit. Quare ſi corpus exiſtere ſupponatur, neceſſario tam ſuperficies, quam lineæ & puncta Geometrica, non tantum ut poſſibilia, ſed etiam ut verè exiſtentia ponentur.

Sed reſpondebunt puncta illa, lineas & ſuperficies non eſſe materialia. Quid inde? Quis unquam dixit punctum Mathematicum materiam eſſe? Quis ſuperficiem materialem agnoſcit? Si materialis eſſet, ſuam haberet etiam ſuperficiem ſive terminum: ſuperficiei autem ſuperficiem quis unquam imaginatus eſt? Verum etiamſi nec ſuperficies, nec lineæ, nec puncta ſunt ipſa materia, in ea tamen exiſtunt vel exiſtere poſſunt, tanquam illius modi, termini ſeu accidentia; eodem prorſus modo, quo figura non eſt ipſum corpus, ſed ejus tantum affectio, qua corpus ſub datis terminis comprehenditur, habetque hæc proprietates reales à corporis proprietatibus omnino diſtinctas.

Sed rurſus objiciunt noſtri ἀγεωμέτρητοι Philoſophi, nullam eſſe in rerum natura ſuperficiem perfecte planam, nullum corpus perfecte ſphæricum, quale ſibi fingunt Geometræ, nec curvam ullam perfecte circularem. At quo pacto hoc illis innotuit? An omnia viderunt quotquot ſunt in mundo corpora, & per microſcopia ea contemplati ſunt? Dicent fortaſſe, corporum ſuperficies planas vel ſphæricas eſſe non poſſe, quia in harum figurarum naturis eſt contradictio quædam & impoſſibilitas. At, ut contradictionem oſtendant velim; corpus omne aliqua ſaltem figura terminari neceſſe eſt; ſuperficies planæ vel ſphæricæ ſunt omnium conceptu facillimæ & ſimpliciſſimæ: Qualis igitur eſt in illis repugnantia, ut impoſſibile ſit corpus ſub iſtiuſmodi ſuperficiebus comprehendi? Credo neminem eſſe, qui Geometriam vel primis labiis tetigerit, quin harum figurarum naturam & proprietates magis perſpectas habeat, & plures earum affectiones nôrit, quam omnes iſtiuſmodi Philoſophi intelligunt,

gunt, vel fortaſſe unquam ſunt intellecturi: At horum nemo talem deprehendit in hiſce figuris repugnantiam; nullus Geometra iſtiuſmodi contradictiones in figurarum naturis unquam ſuſpicatus eſt: è contra, harum poſſibilitatem evincunt tot pulchræ earum proprietates à Geometris detectæ atque demonſtratæ; nam rei impoſſibilis nulla eſt vera proprietas, nulla demonſtratio. Reſtat igitur, ut has figuras tanquam poſſibiles agnoſcant; & ſi poſſibiles ſunt, poteſt Deus corpora iſtiuſmodi ſuperficies habentia è materiâ formare. Ponamus igitur duo corpora, quorum unum planis, alterum ſphæricâ terminatur ſuperficie; ſi igitur corpus ſphæricum ſuper plano conſtituatur, illud vere continget: at continget in unico tantum & indiviſibili puncto, ſeu in puncto quod partes non habet, (per Cor. Prop. 2. El. 3tii) & proinde erit in illo caſu verum punctum. Sed ulterius, ponamus corpus ſphæricum ſuper plana ſuperficie moveri, ſeu progredi abſque omni circa axem aliquem rotatione, ita ſcil. ut punctum ſphæræ planum contingens ſemper in eodem plano inveniatur; eritque via, quam punctum illud motu ſuo deſcribit, linea vere mathematica abſque omni latitudine: & ſi quidem ſit via breviſſima inter duo quælibet puncta in illo plano, orietur ex motu illo linea recta, ſin alias, curva vel ex pluribus rectis compoſita, vel partim ex his partim ex illis conflata. Puncta igitur, lineæ, & ſuperficies, prout à Geometris concipiuntur vel finguntur, ſunt poſſibilia, quod oſtendi oportebat. Aliis etiam innumeris modis poteſt eorum poſſibilitas demonſtrari, verum piget hiſce ineptiis diutius immorari. Hoc tantum libet admonere, quod inter duo quælibet duorum corporum puncta, erit diſtantia data & determinata; *v. g.* inter Solis & ſtellæ fixæ centra, eſt determinata diſtantia, quæ per rectam lineam menſuratur duo illa puncta interjacentem; quæ erit omnium linearum quæ à puncto uno ad alterum duci poſſunt, breviſſima, & minimo tempore data velocitate peragranda; hæc inquam diſtantia eadem manet, qualiſcunque futura ſit corporis intermedii figura, ſive planis claudatur, ſive ſphæricis contineatur ſuperficiebus, ſive demum abſit omne corpus medium, & nihil interſit præter ſpatium; eadem manebit linea magnitudine & poſitione, quamdiu corporum centra immota manent.

Stabilitis jam principiis, ad propoſitum redeo, ut ſcil. demonſtretur extenſionem omnem, tam corpoream, quam incorpoream, in infinitum eſſe diviſibilem, ſeu partes habere numero infinitas; quod pluribus invictis rationibus probare conabimur. Prima ſit hæc; exponatur linea quævis AB; dico illam diviſibilem eſſe in partes numero omni finito numero dato majores.

Tab. I. *fig.* 3. Ducatur per A recta quævis AC, & huic per punctum B parallela ducatur BD, & in AC capiatur punctum quodvis C. Si igitur recta AB non eſt diviſibilis in infinitum partium numerum, diviſibilis tantum erit in numerum partium finitum; ſit ille numerus qualiſcunque *v. g.* ſenarius: In linea BD ad partes puncto C oppoſitas capiantur quotcunque puncta plura quam ſex *v. g.* puncta E, F, G, H, I, K, L, & ducantur per poſtulatum primum *Euclidis* CE, CF, CG, CH, CI, CK, CL: hæ ductæ divident rectam AB in tot partes quot ſunt rectæ: ſi enim non divident, ergo plures rectæ in uno aliquo puncto rectam AB interſecabunt; ſed omnes ſe interſecant in communi puncto C, quare duæ aliquæ rectæ ſeſe bis ſecabunt, & proinde vel ſpatium comprehendent, vel habebunt idem ſegmentum commune: quorum utrumque eſt contra axiomata in Elementis poſita. Dividitur igitur AB in tot partes diverſas, quot ſunt rectæ; ſed tot ſunt rectæ, quot puncta in recta BD ſumpta fuerint: quare cum ſumpta fuerint plura puncta quam ſex, erit linea AB in plures partes quam ſex diviſibilis. Eodem modo, quantumvis magnus ponatur numerus, oſtendi poteſt lineam AB eſſe diviſibilem in partes numero majores illo numero, majorem ſcil. aſſumendo in recta BD punctorum numerum (quod facile fieri poteſt, cum nullus ſit numerus finitus ita magnus, quin major ſumi poſſit, ideoque in data quavis ratione majoris inæqualitatis) atque ducendo rectas à puncto C ad puncta in recta BD aſſumpta; hæ quippe rectæ rectam AB divident in tot partes, quot ſunt rectæ, adeoque in plures

par-

partes quam numerus primo positus, qui (utcunque magnus sit) constat unitatibus; erit itaque recta AB divisibilis in plures partes quam per ullum numerum finitum exprimi potest, adeoque erit divisibilis in infinitum: Q. E. D.

Argumentum secundum. Exponatur recta quæcunque AB, dico illam divisibilem esse in infinitas numero partes; si enim non est divisibilis in partes numero infinitas, divisibilis erit in partes numero finitas; sit ille numerus quivis *v. g.* quinarius; ducatur recta quævis AK angulum utcunque cum AB continens, in eaque, quantum opus est producta, capiantur quot volueris puncta plura quam quinque: sint *v. g.* C, D, E, F, G, H, K; jungatur KB; perque puncta C, D, E, F, G, H ducantur rectæ ipsi KB parallelæ, divident hæ necessario rectam AB in tot partes quot sunt rectæ: si enim non dividant, ergo plures rectæ in uno puncto concurrent: at non concurrent, cum parallelæ ponantur, quare unaquæque recta in diverso puncto rectam AB intersecabit, & omnes in tot partes rectam AB divident, quot sunt rectæ parallelæ ductæ. At ductæ sunt plures quam quinque, ergo divisa erit recta AB in plures partes quam quinque: idem de alio quovis numero dicendum erit. Quare nullus est numerus tam magnus, quin numerus partium, in quas recta AB est divisibilis, erit illo numero major, adeoque recta AB est divisibilis in infinitum. Tab. 1. *fig.* 4.

3tio. Si quantitas non est divisibilis in infinitum, divisibilis erit in partes ulterius non divisibiles; at nulla est pars quæ ulterius dividi non potest: quia nulla datur quantitas tam parva, quin adhuc minor accipi possit, idque in data ratione minoris inæqualitatis. Sit enim recta AB, & ejus pars quantumvis parva sit AC, dico ipsâ AC minorem lineam accipi posse, in ratione quacunque minoris inæqualitatis, *v. g.* ut unum ad tria. Ducatur à puncto A recta quævis AD, inque ea capiantur rectæ AE, EF, FG æquales: jungatur GC & per E agatur EH ipsi GC parallela, erit recta AH ipsius AC pars tertia: demonstratio constat ex *nona propositione Elementi sexti.* Adeoque recta AC non erit minima quæ accipi potest. Idem de alia quavis recta demonstrari Tab. 1. *fig.* 5.

potest,

poteſt, ac proinde nulla eſt in natura quantitas minima.

Præterea, ſi quantitas ex indiviſibilibus componeretur, multa exinde ſequerentur abſurda; ſint enim *v. g.* duo circuli ABCD, EFGH concentrici, dividaturque circumferentia major in partes ſuas indiviſibiles, & ducantur à centro Q ad ſingulas haſce partes rectæ, QOM, QPN quæ circumferentiam utramque in æquales numero partes divident, & circumferentia major ABCD in partes ſuas minimas diviſa erit; quare & circumferentia minor EFG tot partibus minimis ſeu indiviſibilibus conſtabit, quot conſtat ABC circumferentia: adeoque cum indiviſibile indiviſibili æquale ſit, erit circumferentia EFGH æqualis circumferentiæ ABCD; minor majori: quod fieri non poteſt.

TAB. I. *fig.* 6.

Ultimo, ex hac quantitatis ex indiviſibilibus compoſitione ſequitur nullas dari magnitudines incommenſurabiles, contra quod à Geometris paſſim demonſtratur. Nam ſi magnitudo omnis ex indiviſibilibus conſtaret, indiviſibile illud eſſet omnium magnitudinum ejuſdem generis adæquata & communis menſura: in omnibus enim aliquoties exacte continebitur, adeoque omnes magnitudines communem menſuram habebunt, & latus quadrati illius diagonio eſſet commenſurabile; contra *ultimam Propoſitionem Elementi decimi.*

Innumeræ aliæ poſſunt adduci demonſtrationes, quibus continui infinita diviſibilitas oſtendatur, & indiviſibilium hypotheſis funditus evertatur. Sed quid opus eſt pluribus? Cum hactenus allata argumenta non minorem habeant vim ad aſſenſum cogendum, quam demonſtratio quævis in Elementis *Euclidis*; imo impoſſibile eſt ut ea convellantur, quin ſimul Geometriæ fundamenta corruant; quæ tamen nulla unquam ætas, nulla Philoſophorum hæreſis labefactare poterit.

Ut igitur argumentorum vim devitent Philoſophi, diſtinguunt inter corpus Mathematicum & corpus Phyſicum; Corpus ſcil. Mathematicum diviſibile eſſe in infinitum, demonſtrationum vi coacti, lubenter agnoſcunt; at Corpus Phyſicum in partes ulterius diviſibiles ſemper reſolvi poſſe negant. Sed quid quæſo eſt corpus mathematicum, niſi quid-

dam

dam in trinam dimenſionem extenſum? Nonne corpori mathematico competit diviſibilitas eo quod extenſum eſt? At eodem etiam modo extenditur corpus Phyſicum; quare cum diviſibilitas ab ipſius extenſionis natura & eſſentia dependeat, & inde ortum ſuum trahat, illam omnibus extenſis tam Phyſicis quam Mathematicis convenire neceſſe erit. Ut enim Logicorum phraſi utar, quicquid prædicatur de genere, prædicatur de omnibus ſpeciebus ſub eo genere contentis.

Eſt & alia apud Philoſophos haud abſimilis diſtinctio, qua corpus quodvis mathematice diviſibile eſſe in infinitum concedunt; diviſibile autem eſſe phyſice negant. Si ullus ſit horum verborum ſenſus, hic erit: Corpus eſſe Mathematice, hoc eſt, realiter & demonſtrative diviſibile in infinitum concedunt; Phyſice autem ſeu ſecundum falſam ſuam hypotheſin negant; atque ſic habebunt diſtinctionem, contra quam nihil urgeri poteſt.

Quoniam Philoſophi, contra quos diſputamus, demonſtrationibus Geometricis non ſatis aſſueti ſunt, & proinde earum evidentiam non facile perſpiciant; priuſquam huic lectioni finem imponemus, libet unum argumentum Phyſicum ex motu petitum, pro infinita continui diviſibilitate proferre; ſcil. ſi continuum ex indiviſibilibus conſtaret, ſequeretur omnes motus æquiveloces fore, nec minus in eodem tempore conficiet ſpatium ſegniſſima teſtudo, quam πόδας ὠκὺς Achilles. Ponamus enim Achillem velociſſime curſurum & teſtudinem ſegniſſime repturam: ſi continuum ex indiviſibilibus conſtaret, non poteſt teſtudo in aliquo dato tempore minus conficere ſpatium quam Achilles; nam ſi Achilles in uno temporis inſtanti, indiviſibile pertranſit ſpatium, non poteſt teſtudo minus ſpatium in eodem temporis momento tranſire, quia ex hypotheſi non datur minus. Indiviſibile enim alio indiviſibili minus non erit, ergo pertranſibit æquale: idem de alio quovis temporis momento dicendum eſt: ergo ſemper ab utroque percurrentur ſpatia æqualia; & proinde Achilles velociſſimus non plus conficiet ſpatii quam teſtudo lentiſſima; quod eſt abſurdum. Alia ejuſdem generis abſurda ex eadem indiviſibilium hypotheſi deduci poſſunt; verum quæ dicta ſunt ſufficiant.

Lectio IV.

In qua reſpondetur objectionibus contra materiæ diviſibilitatem aſſerri ſolitis.

HActenus, Academici, argumenta expoſuimus, quibus continuam materiæ in infinitas numero partes diviſionem clare ſatis demonſtravimus; reſtat ut objectionibus ſeu Philoſophorum argutiis reſpondeamus. Sunt enim Philoſophi haud pauci, qui neſcio qua idearum obſcuritate laborantes, & demonſtrationum, quas attulimus, evidentiam non ſatis perſpicientes, contra rem tam manifeſte veram argumenta ſua proferre non audeant tantum, verum & confidant ſpecioſo demonſtrationum titulo ea inſignire. At ego, qui plures illorum evolvi libros, nunquam incidi in quicquam ab iis de hacce re ſcriptum, quod rationis quidem ſpeciem haberet; adeo equidem ſunt demonſtrationibus deſtituti, ut ne minimam demonſtrationis umbram in iis quiſquam Geometra, etſi Lynceis donatus fuerit oculis, perſpicere queat. Fateor tamen eſſe aliquid in natura infiniti, quod humano intellectui haud adæquate comprehenſibile eſſe videtur; adeoque non mirum erit, ſi ex ea quædam ſequuntur, quæ hominum mentes denſa caligine involutæ concipere non poſſunt: & ſpeciatim in hac, quam nunc proſequimur, quæſtione, multa ſunt, quæ quibuſdam Philoſophis hiſce rebus minus aſſuetis paradoxa & incredibilia videntur: nihil tamen exinde ſequitur, quod vel contradictionem implicat, vel cuivis axiomati aut demonſtrationi repugnat. Sed videamus, quas afferunt Philoſophi Atomiſtæ, argutias. Prima eſt ea Epicuri; ſi continuum diviſibile eſſet in infinitum, contineret infinitas numero partes, adeoque finitum contineret infinitum, quod eſt abſurdum. At rogo ut terminos ſuos explicent, & dicant quid per has voces intelligunt, *infini-*

finitum non posse contineri in finito; si dicant infinitam magnitudinem non posse in magnitudine finita contineri, hoc lubenter concedam; at hujus contrarium non sequitur ex ea, quam proposuimus, doctrinâ; nec unquam illud necessariâ consequentiâ exinde deducere possunt. Si dicant partes numero infinitas, & infinite exiguas, non posse finitâ magnitudine contineri, hoc illud ipsum est quod iis probandum incumbit. Non, ut opinor, dicent ipsis absque ratione credendum esse; nec illud tanquam propositionem per se claram inter axiomata reponent, cujus contrarium tot validis rationibus demonstrari potest. Urgeant itaque partes numero infinitas infinitam magnitudinem componere: sed hoc rursus est Principium petere; illud enim ipsum est de quo disputamus, utrum scil. finita magnitudo potest habere partes numero infinitas? Certum enim est, quotcunque partes habeat, sive finitas, sive infinitas, eas suo toti æquari: sicut enim decem partes decimæ unitatis efficiunt unitatem, centum centesimæ unitatis partes simul sumptæ etiam unitatem component, & mille partium millesimarum in unum collectarum summa toto non major erit; ita etiam partes infinitæ infinitesimæ alicujus magnitudinis ipsam magnitudinem adæquant. Vel sic: sit linea AB divisa in partes centum; erunt omnes hæ simul sumptæ ipsi AB æquales: & eodem modo, si recta AB dividi intelligatur in mille partes, harum partium mille simul sumptæ magnitudinem nec majorem nec minorem ipsa AB component. Vel etiam, si divideretur recta AB in milliones, partes hæ rursus simul sumptæ toti AB erunt æquales; & universaliter, si sint duæ magnitudines AB & C, habeatque C eandem rationem ad AB quam habet unitas ad numerum quemvis N, erit quantitas C per numerum N multiplicata ipsi AB æqualis. Cum enim quantitates C. AB, unitas & numerus N sint proportionales, erunt extremæ in se invicem ductæ mediis in se invicem ductis æquales; at cum AB per unitatem multiplicata ipsi AB est æqualis (unitas enim nec multiplicatione auget, nec divisione minuit) erit quantitas C per N numerum

Tab. 1, *fig.* 7.

 mul-

multiplicata ipſi AB æqualis: Quantumvis igitur magnus ſive parvus ſit numerus N, hic multiplicans quantitatem C faciet ſemper productum ipſi AB æqualem, modo C talis ſit quantitas ut ad AB eandem habeat proportionem quam habet unitas ad dictum numerum N. Adeoque ſi N ſit numerus infinitus, & C pars rectæ AB infiniteſima, hoc eſt, ſi eandem habeat quantitas C rationem ad AB quam habet unitas ad numerum infinitum N, eſt etiam quantitas C per numerum infinitum N multiplicata, hoc eſt infinities ſumpta, quantitati AB æqualis, nec eâ major, ſicut nec minor eſſe poteſt. Si igitur partium magnitudo eadem ratione diminuatur, qua earum numerus augetur, totum ex hiſce omnibus partibus conflatum idem manebit; nec æſtimanda eſt quantitas aliqua ex partium numero, ſed ex earum numero & magnitudine conjunctim; adeoque ſi partes infinite parvæ ſint, neceſſe erit ut earum multitudo ſit infinite magna, priuſquam quantitatem quamvis dabilem exſuperare poſſunt. Sed præterea, plura poſſumus proferre exempla tam ex Arithmetica, quam ex Geometria, ubi, ipſis fatentibus adverſariis, partium numerus erit infinitus, at ipſa magnitudo ex partibus iſtis infinitis compoſita finita erit. Sit primum exemplum ſeries infinita numerorum in ratione quavis decreſcentium, quæ finito adæquatur numero *v. g.* $\frac{1}{2}\ \frac{1}{4}\ \frac{1}{8}\ \frac{1}{16}\ \frac{1}{32}\ \frac{1}{64}$ &c. Hujus ſeriei in infinitum continuatæ ſumma erit unitati æqualis; at cum in infinitum extenditur ſeries, erunt ejus termini numero infiniti; quare in hoc caſu partes quantitatis numero infinitæ finitam efficiunt quantitatem. Similiter & hujus ſeriei ſumma $\frac{1}{3}\ \frac{1}{9}\ \frac{1}{27}\ \frac{1}{81}$, &c. cum in infinitum continuatur æqualis erit parti uni ſecundæ ſeu unitatis dimidio, ut in Arithmetica demonſtratur; at nemo negabit ſeriem hanc in infinitum continuatam infinitas partes habere; quare poſſunt dari partes quantitatis numero infinitæ, quæ tamen unitatis partem dimidiam non exſuperant. Similiter in Geometria, notum eſt ſpatium poſſe dari infinite longum, quod tamen ſpatio finito perfecte adæquatur; hoc enim infinitis fere exemplis demonſtraverunt Clariſſimi Geometræ *Torricellius*, *Wallisius*, *Barovius* & alii, ex quibus

bus libet exempla quædam proferre. Et primo ſit Curva ABCD talis naturæ ut ſi ſumptæ fuerint in Aſymptoto EH rectæ EF, FG, GH, æquales, ſeu poſitis rectis EF, EG, EH in proportione Arithmetica; & ad puncta E, F, G, H ordinatim applicentur rectæ AE, BF, CG, DH, ſint ordinatæ hæ in proportione Geometricâ: curva ABCD dicitur curva Logarithmica, & ſpatium interminabile inter Aſymptoton & curvam infinite productas contentum, æquale erit ſpatio finito, ut à Clariſſimo *Barovio* in Lectionibus Geometricis demonſtratur; ex qua poteſt colligi ſupra nominata proprietas numerorum in proportione quavis Geometrica decreſcentium. Sed ut hoc ad propoſitum noſtrum applicemus; nemo non agnoſcet in ſpatio interminabili HGFEABCD, quod infinite longum eſt, eſſe partes numero infinitas; at omnes illas ſpatii partes eſſe ſpatio finito æquales demonſtrant Geometræ; quare ſunt aliquæ partes ſpatii numero infinitæ, quæ non ſpatium infinitum ſed finitum conficere poſſunt. Eodem modo, in Hyperbolis omnibus, Apollonianâ exceptâ, erit area inter curvam & Aſymptoton infinite protenſas perfecte quadrabilis, & areæ finitæ æqualis; ſed in areis hiſce omnibus ſunt partes numero infinitæ, quare erunt partes numero infinitæ æquales quantitati finitæ. Præterea, in Hyperbola Apolloniana CAB, etſi area interminabilis inter curvam AB & Aſymptoton EF in infinitum protenſas contenta, ſit area infinita, ſeu qualibet finitâ major; ſi tamen area illa infinita circa Aſymptoton ſuam revolvatur, generabitur ſolidum ſeu corpus vere infinite longum, quod tamen æquale erit ſolido ſeu corpori finito; ut elegantiſſime à *Torricellio* demonſtratum eſt, qui ſolidum hoc Hyperbolicum acutum nominavit: at in hoc ſolido ſunt partes numero infinitæ, cum ſcil. infinitè longum eſt; ergo partes corporis numero infinitæ finitum component corpus. Alia innumera proferre poſſumus hujus rei exempla, ſed diutius fortaſſe, quam par eſt, huic objectioni refellendæ immorati ſumus.

Tab. 1. *fig.* 8.

Tab. 1. *fig.* 9.

2*do* Objiciunt Atomiſtæ; ſi quantitas omnis eſt diviſibilis in infinitum, magnitudo quævis minima æquabitur maxi-

 mæ,

mæ, cum fcil. tot partes habet minima quot maxima. Qualis, quæfo, eft hæc confequentia? An quia ulna *Anglicana* dividi poteft in centum partes, & pes Anglicanus etiam dividi poteft in centum partes, ideo fequitur pedem ulnæ æquari? At ovum ovo non fimilius invenietur, quam eft hæc argumentatio illorum objectioni; quæ falfiffima innititur hypothefi, qua magnitudines volunt folum per partium numerum, non item per earum quantitates effe menfurandas.

Ulterius objiciunt; fi pes dividatur in infinitas partes æquales, & ulna etiam ita dividatur, ut pars unaquæque ulnæ fit æqualis parti cuivis pedis, erit numerus partium in ulna triplus numeri partium in pede; unde cum numerus partium in pede fit infinitus, erit numerus partium in ulna iftius numeri infiniti triplus, & inde daretur infinitum triplo majus. At unde notum eft illis hoc effe abfurdum? An contradicit axiomati alicui vulgo recepto? Nequaquam mehercule; nullum enim eft axioma quod omnia infinita æqualia ponit. Nec infiniti naturæ repugnat ut ab alio infinito fuperetur: nam fi detur infinitum, infinita *v. g.* linea, erunt in ea infinita milliaria, plura ftadia & multo plures pedes. Sic in fpatio, quod undique extenfum imaginamur, fi duæ lineæ parallelæ in infinitum producantur, erit area ab hifce rectis comprehenfa revera area infinita, eo quod omnem aream finitam feu undique claufam fuperat; erunt igitur in eâ infinita jugera, plures perticæ quadratæ, & multo plures pedes quadrati; rurfus, fi intra has lineas ducatur recta utrivis earum parallela, dividet hæc linea priorem aream in duas areas etiam infinitas; quæ igitur fimul fumptæ priori infinito adæquantur. Non igitur naturæ infiniti repugnat, illud poffe ab alio infinito excedi, per aliud multiplicari, & in alia etiamnum infinita dividi; hæc, inquam, nullo modo repugnant, fed ex ipfius rei natura facillime fequuntur; imo nemo eft, qui infinitum fpatium concedit, quin fimul agnofcere cogatur iftius fpatii in alia infinita divifibilitatem.

Aliud petunt argumentum contra infinitam materiæ divifibilitatem ex omnipotentia divina. Dicunt enim Deum pof-

fe

ſe continuum quodvis in partes ſuas infiniteſimas reſolvere, atque partes haſce a ſe invicem ſeparare: ſed ſi hoc fiat, daretur pars ultima, & diviſibilitas continui tandem exhauriretur; ergo continuum non in infinitum ſectile eſt. Reſpondeo proculdubio Deum poſſe quicquid eſt poſſibile, aut quod immutabili ipſius naturæ non repugnat; at cum hactenus demonſtravimus nullam dari poſſe materiæ particulam utcunque parvam, quæ non iterum ſecari poteſt in infinitas alias etiam particulas; liquet exinde Deum non poſſe ita ſecare materiam, ut detur pars ultima indiviſibilis. Si enim ad hoc ſe extenderet potentia Divina, poſſet Deus aliquid quod contradictionem involveret, vel quod immutabili ipſius Eſſentiæ repugnaret. Sed ulterius urgent, ſi quantitas omnis ſit diviſibilis in infinitum, & partes actu ſint in continuo, dabitur actu pars infinitè parva, adeoque ulterius non diviſibilis. Reſpondeo primo; poſſum cum *Ariſtotele* negare eſſe partes actu in continuo, & inde corrueret eorum argumentum quod ut demonſtrationem invictam tantopere prædicant. *2do.* Concedamus illis partes eſſe actu in continuo, concedamus eſſe partes infinitè parvas & indiviſibiles, concedamus denique argumentum, nihil tamen exinde infertur contra quantitatis non infinite parvæ continuam & in infinitum diviſibilitatem; hæc in argumento ſupponitur, at non refellitur; an quia pars continui infinite parva non eſt ulterius diviſibilis, ideo ſequitur partem datam, ſeu partem non infinitè parvam, etiam non eſſe ulterius diviſibilem? Si aliquid exinde ſequatur, ſequitur continuam omnem quantitatem in partes infinitè parvas poſſe reſolvi, adeoque continuum eſſe in infinitum diviſibile. Sed tertia & vera reſponſio ſit; negando eſſe partes in continuo adeo minutas ſeu parvas, ut nequeant eſſe ulterius diviſibiles; & quamvis darentur partes infinitè exiguæ, vel tales quæ eandem habent proportionem ad ſua tota quam numerus finitus ad infinitum, vel ſpatium finitum ad infinitum; negamus tamen haſce partes non eſſe ulterius diviſibiles: ſed cum ipſæ ſunt extenſæ, erunt etiam diviſibiles non tantum in duas, tres vel plures partes, ſed etiam quælibet poteſt in infinitum ſecari: quantitatis

titatis infinite parvæ partes numero infinitæ, infinitesimæ infinitesimarum seu Fluxiones Fluxionum à Geometris dici solent, à quibus adhibentur ad plura problemata aliàs intricatissima solvenda. Præterea, & harum Fluxionum dantur & aliæ Fluxiones seu partes suis totis infinite minores, & harum rursus partium erunt aliæ partes, atque sic quousque libet progredi licebit. Non dissimulo ob humani ingenii imbecillitatem hoc conceptu esse difficillimum; non ideo tamen deserenda est veritas validissimis suffulta argumentis, præsertim cum quædam sunt, quæ à tenui nostro intellectu difficulter admodum capiuntur, quæ tamen esse certissime novimus. Exempla possumus comparare plurima, at ea tantum adducemus quæ ad rem propositam illustrandam inserviunt; quibus ostendemus esse quantitates infinite minores aliis datis quantitatibus, quæ tamen erunt aliis infinite majores; ita, si dentur quædam quantitates infinite parvæ, erunt quædam etiam quantitates his infinite minores, & rursus his ultimis fieri possunt aliæ infinite minores, & sic semper deinceps usque ad infinitum.

Tab. I. fig. 10. Primo igitur, sic probamus dari quantitates, quæ quantitatibus infinitè parvis sunt infinitè minores; sit circulus ABF, cujus diameter AB, sitque BF pars peripheriæ infinitè parva, cujus proinde chorda erit etiam infinitè parva, hoc est, chorda BF, ad magnitudinem quamvis determinatam, *v. g.* ad circuli diametrum AB, eam habebit proportionem, quam habet magnitudo quævis finita ad infinitam. Demissa intelligatur à puncto F ad AB, perpendicularis FG; erit BG rectâ BF infinitè minor. Ducatur enim AF, eritque angulus AFB in semicirculo rectus. Adeoque in triangulo AFB rectangulo ad F, ob demissam in basim AB perpendicularem FG, erit, per 8vam 6ti El. AB ad BF ut BF ad BG. Sed, ex hypothesi, AB infinitè major est quam BF, quare erit & BF infinitè major quam BG; erit igitur quantitas, quæ, etsi aliâ datâ quantitate sit infinitè minor, alia tamen quantitate infinitè major erit.

Sic etiam in circulo notum est, Sinum cujuslibet arcus esse suo arcu minorem, Tangentem vero esse arcu majorem, &

& proinde tangens arcûs erit etiam ejusdem sinu major. Sit itaque in circulo, cujus centrum C, & diameter AB, arcus infinite parvus BF, cujus tangens sit BE, sinus rectus GF, & sinus versus GB; per F ducatur FH ad AB parallela, erit HE æqualis differentiæ sinus recti FG & tangentis BE, quæ ex jam ostensis non est omnino nihil. Jam in triangulis CBE, FHE æquiangulis, ob angulos ad H & B rectos & E communem, erit, per 4^{tam} 6^{ti}, CB ad BE sicut FH est ad HE: sed ex hypothesi CB infinitè major est quam BE; quare erit & FH infinitè major quam HE: id est, in præsenti casu, erit BG sinus versus arcus infinitè parvi infinite major quam differentia inter sinum rectum & tangentem ejusdem arcus. Cum igitur CB sit infinitè major quam BE, & BE, ut superius demonstratum est, sit infinitè major quam BG, & rursus, per jam ostensa, BG infinite major quam HE, liquet propositum. Tab. I. fig. 11.

Ad uberiorem hujus doctrinæ illustrationem, aliud libet afferre exemplum, quod à summo illo Philosopho & Geometra *Newtono* deprompsimus, in Scholio sectionis primæ *Philosophiæ Natur.* Sit curva AC Parabola Apolloniana, cujus axis AB, & AE tangens in vertice A. Demonstrant scriptores Conici, ut in circulo, sic etiam in Parabola, angulum contactus EAC esse angulo quovis rectilineo infinite minorem. Ad eundem jam axem AB & verticem A, describi intelligatur alterius generis parabola, cubicalis scil. cujus ordinatim applicatæ crescunt in subtriplicata ratione interceptarum; erit angulus contactus FAD angulo contactus Parabolæ FAC infinite minor; vel quod idem est, nullæ sunt Parabolæ Apollonianæ, vel nulli circuli, quantumvis magna Parametro describantur, qui inter Parabolam cubicalem & ejus ad verticem Tangentem duci possunt; quod facilè sic demonstratur. Dicatur Parabolæ Apollonianæ AC Parameter a; Parabolæ cubicalis AD Parameter sit b; accipiatur in Tangente punctum E tale, ut sit AE rectis a & b tertia proportionalis, hoc est, ut sit $a \times AE = b^2$; per punctum quodlibet F medium inter A & E ducatur FD ad axem parallela, curvæ AD occurrens in D; ducatur BCD ad tangentem pa- Tab. I. fig. 12.

F ral-

rallela, & vocetur BD, in parabola AD ordinatim applicata, z; BC autem, ordinata in parabola AC, ſit y; & intercepta AB ſit x: Erit ex natura harum curvarum $ax = y^2$, & $b^2 x = z^3$, adeoque $\frac{y^2}{a} = x = \frac{z^3}{b^2}$; unde $b^2 y^2 = a z^3$, & igitur reducendo hanc æquationem ad analogiam, $b^2 : az :: z^2 : y^2$, hoc eſt, b^2 ſeu $a \times$ AE eſt ad az ſeu $a \times$ BD vel $a \times$ AF, ut BD^2 ad BC^2: ſed eſt $a \times$ AE major quam $a \times$ AF, quare erit BD^2 major quam BC^2, & proinde BD major quam BC; punctum igitur C cadit intra parabolam AD. Idem verum eſt de omnibus ordinatis BC, quæ ſunt recta AE minores; adeoque portio Parabolæ Apollonianæ AC ad verticem cadit intra Parabolam cubicalem. Eadem de quavis alia parabola Apolloniana eſt demonſtratio; adeoque nulla poteſt duci parabola, & proinde nullus circulus (qui ſemper alicui parabolæ eſt æquicurvus) inter parabolam cubicalem & ejus ad verticem Tangentem.

Quantumvis igitur diminuatur angulus contactus parabolicus vel circularis, erit tamen angulo contactus ad verticem parabolæ cubicalis major; ideoque erit quivis datus angulus contactus circularis vel parabolicus angulo contactus ad verticem parabolæ cubicalis infinite major; quantitas enim alterâ infinitè major eſt, quæ quantumvis diminuta alteram illam ſemper ſuperat.

Adhuc, ad eundem axem & verticem, deſcribi intelligatur alia curva parabolica AG, cujus ordinatim applicata quævis creſcat ſemper in ſubquadruplicata ratione interceptæ; erit angulus contactus FAG angulo FAD infinitè minor; quod ratiocinio priori haud diſſimili demonſtrare facile eſt. Eodem modo ad eundem axem & verticem, poteſt alia deſcribi curva parabolica AH, cujus ordinatim applicatæ creſcunt in ſubquintuplicata ratione interceptarum, in qua ſit angulus contactus FAH angulo FAG infinite minor; atque ſic progredi licebit in infinitum, ſemper aſſignando alias atque alias figuras parabolicas, quarum anguli contactus infinite à ſe invicem differant: ſcil. erit angulus FAC infinite minor angulo quovis rectilineo, & angulus FAD infinite te minor angulo FAC, & angulus FAG infinite minor angulo FAD: atque ſic habebitur ſeries angulorum contactuum in infinitum pergentium, quorum quilibet poſterior eſt infinite minor priore; imo inter duos quoſlibet angulos, alii interſeri poſſunt anguli innumeri, qui ſeſe infinite ſuperant. Sed & inter duos quoſvis ex hiſce angulis, poteſt ſeries in infinitum pergens angulorum intermediorum interſeri, quorum quilibet poſterior erit infinite minor priore. Quin etiam poſſunt eſſe anguli innumeri angulo contactus circulari infinite majores, qui tamen erunt angulo rectilineo infinite minores: Atque ſic progreditur in infinitum; *neque novit natura limitem.*

Hæc adhibui exempla, ut videant adverſarii, immane quantum diſcedunt à veris rerum naturis eorum de rebus ipſis ſpeculationes.

Lectio V.

De Materiæ Subtilitate.

POſtquam infinitam materiæ diviſibilitatem validiſſimis (ut nobis videtur) propugnaverimus rationibus; objectionibus, quæ alicujus momenti ſunt, proſtratis prorſus & deletis; reſtat, ut mirandam naturæ ſubtilitatem, & minutiſſimas illas particulas, in quas materia actu dividitur, vel ex quibus componitur, pauliſper contemplemur; has quidem undique comparatis exemplis, ante oculos veſtros poni, ſenſibus obverti, & ipſarum exilitatem calculo oſtendi, facillimum foret: Nos autem pauca tantum proferemus.

Et primo, ex ſumma auri ductilitate, exiguam partium ipſius molem computatione collegerunt Doctiſſimi viri, *Rohaultus* Gallus in *Tractatu ſuo Phyſico*; Nobilis *Boyleus*, noſtras, in libro de *Effluviis*; & nuper Clariſſimus *Halleius* in *Actis Philoſophicis numero* 194. *Halleius* quidem demonſtravit unum auri granum in 10000 partes viſibiles poſſe ſecari; adeoque cum unum auri granum æquale ſit circiter $\frac{21}{100000}$ unius digiti cubici, ſequitur unum digitum cubicum auri dividi poſſe in partes 47619047; quæ omnes erunt nudo oculo ſatis ſpectabiles.

Computavit præterea *Halleius* craſſitiem iſtius lamellæ aureæ, quæ ſuper argentea fila ab artificibus inducitur; invenitque eam $\frac{1}{124500}$ digiti non excedere; hoc eſt, ſi digitus longus dividatur in partes 124500, craſſities iſtius lamellæ unam harum partium vix adæquabit, adeoque cubus partis centeſimæ unius digiti, vel, quod idem eſt, digiti cubici pars $\frac{1}{1000\ 000}$ poteſt continere 243 000 000 talium particularum.

Alia experimenta quamplurima tradit de hac re Inſignis ille & nobilis Philoſophus *Robertus Boyle*, in præfato libro *De Natura & Subtilitate Effluviorum*; quorum unum aut alterum hic adducere liceat. Et primo, diſſolvit unum cupri granum in ſpiritu ſalis *Armoniaci*; & inde orta ſolutio, cum aqua diſtillata mixta, tincturam cœruleam ſaturam valde atque conſpicuam largita eſt granis aquæ 28534; unde, cum aquæ quantitas, cujus pondus eſt unius grani, æqualis ſit $\frac{37}{10000}$ unius digiti cubici, erunt grana aquæ 28534 magnitudine æqualia digitis cubicis 105, 57. Cum igitur unum cupri granum poteſt colorem cœruleum tantæ aquarum copiæ communicare, neceſſe erit ut ſit pars aliqua hujus cupri in parte quavis viſibili prædictæ aquarum copiæ; adeoque quot ſunt partes in ea aquæ quantitate oculo viſibiles, in tot ad minimum partes diviſum erat unum cupri granum; at viſu ſenſibilis eſt linea, cujus longitudo eſt pars digiti centeſima, adeoque ejus lineæ quadratum aut cubus adhuc multo magis erit viſu dignoſcibilis: quare cum cubus cujus latus eſt pars digiti longi centeſima, ſit pars digiti cubici millioneſima $\frac{1}{1\ 000\ 000}$, ſequitur ad minimum in digitis cubicis aquæ 105, 57 eſſe partes ſenſu diſtinguibiles 105 570 000; adeoque per prædictam ſolutionem in tot ad minimum partes dividetur cu-

cupri granum. Eſt vero magnitudo unius cupri grani æqualis digiti partibus circiter $\frac{55}{100\,000}$, adeoque cum digitus cubicus contineat propemodum 20000 talium particularum, hinc ſequitur digitum cupri cubicum in partes 2 111 400 000 000 actu poſſe reſolvi: Et ſi accipiatur minutiſſima arenula, talis ſc. ut ejus diameter ſit pars digiti centeſima, vel quod tantundem eſt, ut ipſa arenula ſit pars digiti millioneſima, hæc duos milliones centum & undecim millia & quadringenti, ſeu 2111400 particularum, in quas diviſum eſt cuprum, continebit.

Secundum, quod proponimus, exemplum ex ſequentibus ducitur principiis.

Omnes recentiores conſentiunt Philoſophi, odores oriri à profluviis ex corpore odorifero prodeuntibus, & undique in medio diſperſis, quæ ope ſpiritus, quem per nares trahimus, in nervos olfactorios irruunt, eos irritant, atque ſic ſenſorium afficiunt; unde ſequitur, in quocunque loco odor cujuſvis corporis ſentitur, in eo eſſe aliquas particulas corporis odoriferi ſenſum afficientes. At plurima ſunt corpora odora, quæ ad diſtantiam quinque pedum facile olent, & ſenſum olfactorium movent; erunt igitur per omne illud ſpatium quædam corporis odori diffuſæ particulæ, ita ſcil. ut ubicunque in eo ſpatio ponantur nares, ibi aliqua eſſe corporis odoriferi effluvia neceſſe ſit; ſaltem quædam erunt in ea aëris quantitate, quæ ſimul per inſpirationem intra nares ducitur. Ponamus igitur eſſe unam tantum corporis odori particulam in unaquaque iſtius ſpatii parte, quæ digiti cubici partem quartam magnitudine adæquat: quamvis veriſimile ſit, effluvia tam rara vix ſenſum afficere poſſe, nolumus tamen plura aſſumere; tot igitur ad minimum erunt particulæ odorem producentes, quot ſunt in ſphæra, cujus ſemidiameter eſt quinque pedum, ſpatiola, quorum unumquodque æquale eſt digiti cubici parti quartæ: At in illa ſphæra ſunt ejuſmodi ſpatiola numero 57 839 616; tot erunt igitur in illo ſpatio particulæ odorem producentes.

Utcunque igitur definito effluviorum numero, progrediamur ad eorum magnitudinem determinandam. Cum quantum effluviorum à corpore quovis decidit, tantum necesse erit ut corpus illud de pondere suo amittat; erit pondus effluviorum omnium, in dato quovis tempore, à corpore odorifero prodeuntium æquale ponderi partis eo in tempore amissæ. Jam per experimenta comprobavit *Boyleus* determinatam quandam Assæ foetidæ massam aperto aëri expositam, sex dierum spatio, grani partem octavam de suo pondere amisisse: cum vero continuus est effluviorum à corpore odorifero effluxus, patet oportere eum semper tempori proportionalem esse, adeoque tempore unius minuti primi erit pondus effluviorum ab Assa foetida decidentium æquale grani parti $\frac{1}{69\,120}$ Est autem magnitudo particulæ aqueæ, cujus pondus est unius grani, æqualis digiti cubici partibus $\frac{369}{100\,000}$, & proinde ejusdem aquæ particula, cujus pondus est pars grani $\frac{1}{69\,120}$, magnitudine æqualis erit partibus digiti cubici $\frac{533}{10\,000\,000\,000}$: Atqui est gravitas Assæ foetidæ ad aquæ gravitatem (ut ipse expertus sum) ut 8 ad 7, & proinde magnitudo quantitatis Assæ foetidæ, cujus pondus est unius grani pars $\frac{1}{69\,120}$, æqualis erit partibus digiti cubici $\frac{466}{10\,000\,000\,000}$; sed effluviorum omnium numerus supra inventus ponitur 57 839 616, adeoque cum omnia hæc effluvia digiti cubici partes $\frac{466}{10\,000\,000\,000}$ tantum adæquant, erit unaquæque particula æqualis digiti cubici partibus $\frac{466}{578\,396\,160\,000\,000\,000}$; seu reducendo hanc fractionem ad deci-

decimalem, erit uniuſcujuſque particulæ magnitudo æqualis $\frac{8}{10\,000\,000\,000\,000\,000}$ digiti cubici partibus, ſeu decemmillebillioneſimis partibus octo.

In hiſce ſuppoſuimus particulas odorem producentes eſſe ubique in prædicta diſtantia æqualiter diffuſas; at cum verſus centrum ſeu corpus odoriferum, à quo prodeunt, ſpiſſiores & plures ſunt quam verſus extimam ſphæræ ſuperficiem, multo plures erunt particulæ quam ſuperius determinavimus. Cum enim odores (ſicut cæteræ omnes qualitates, quæ à centro ſecundum rectas lineas propagantur) decreſcant in duplicata ratione diſtantiæ auctæ ab eodem centro, erit numerus particularum odorem producentium, & in dato ſpatio incluſarum, *v. g.* in digiti cubici quadrante, ad diſtantiam unius pedis, quadruplus numeri particularum quæ in ſpatio æquali ad diſtantiam duorum à centro pedum locantur: & novies major erit numero particularum ad diſtantiam trium pedum, & ſic de cæteris. At ſi ubique non plures forent quam ſunt ad extremam ſuperficiem, eſſet earum numerus ſupra inventus 57839616. Patet igitur revera eſſe ipſarum numerum numero prædicto multo majorem.

Ut igitur, in prædicto caſu, particularum odores producentium numerus determinetur, cognoſcenda eſt quantitas Aſſæ fœtidæ, quam aëri expoſuit *Boyleus*; at ex ipſius ſcriptis non conſtat quanta hæc fuit; neceſſe erit igitur ut aſſumamus aliquam illius quantitatem; ſed quo minorem ipſam ponamus, eo major evadit proportio numeri particularum ex ea profluentium ad numerum ſuperius inventum, cæteris omnibus pariter poſitis. Ut igitur numerum vero non majorem eruamus, aſſumenda eſt quantitas probabiliter major eâ quam aëri expoſuit *Boyleus*; ſitque ea æqualis ſphæræ cujus diameter ſit ſex digitorum, per circulum DBO hic repræſentatæ; ſitque recta AD quinque pedum, ſeu 60 digitorum; erit AB 63 digitorum. Ad punctum A ſuper AB erigatur perpendicularis AG, quæ repræſentet denſitatem ſeu numerum particularum intra datum ſpatium ad diſtantiam AB; & ſi in omnibus diſtantiis eadem eſſet particularum denſitas,

Tab. 2. *fig.* 1.

ſitas, earum numerus per rectas innumeras EQ, *m* R, DH, &c. parallelogrammum AH complentes, hoc eſt, per ipſum parallelogrammum AH, exponi poſſit. Cum vero numerus particularum, in acceſſu ad centrum, ſupponatur creſcere in ratione diſtantiæ diminutæ duplicata; ad puncta E, *m*, D, & alia innumera in recta AB ſumpta, erigantur perpendicula EL, *mn*, DC, quæ ſint ad AG, ut quadratum rectæ AB ad quadrata rectarum EB, *m* B, DB &c. reſpective; & per puncta G, L, *n*, C, & alia innumera eodem modo determinata ducatur Curva; ſi jam AG repræſentet numerum particularum ad diſtantiam AB, EL repræſentabit earum numerum ad diſtantiam EB, poſito quod particularum denſitates ſunt reciproce in duplicata ratione diſtantiarum à centro: at EQ ipſarum numerum denotaſſet, ſi ubique eadem fuiſſet earundem denſitas; eodem modo *mn* exponet denſitatem particularum ad diſtantiam *m* B; at *m* R ipſarum numerum repræſentaſſet, ſi ubique uniformiter ſpiſſæ eſſent: ſic etiam DC denotabit numerum particularum ad diſtantiam DB poſitarum; ſi vero ubique æqualiter denſæ eſſent, numerus ille per DH repræſentandus foret: adeoque tota multitudo particularum, quæ à ſphæra DBO profluunt, & quarum denſitas decreſcit prout recedunt à centro in ratione diſtantiæ auctæ duplicata, eſt ad earum multitudinem, ſi ubique ipſarum denſitas ea eſſet, quæ eſt ad extimam diſtantiam AB quinque pedum, ut rectæ omnes DC, *mn*, EL, AG ad rectas DH, *m* R, EQ, AG; hoc eſt, ut area mixtilinea ADCG ad aream rectanguli GADH.

Eo igitur res reducta eſt, ut inquiramus proportionem, quam habet area GADC ad aream rectanguli AH. Cum autem eſt Curva GL *n* C talis naturæ, ut rectæ AG, EL, *mn*, DC ordinatim ad Aſymptoton AB applicatæ ſunt reciproce ut quadrata diſtantiarum à centro; erit curva hæc generis hyperbolici, & ſpatium interminabile CFBTS componitur ex elementis, quæ ſunt ſecundanorum reciproca; adeoque erit illud ſpatium, etiamſi interminabile, perfecte quadrabile & æquale duplo rectanguli CB; per ea quæ demonſtravit *Walliſius* in *Arithmetica Infinitorum*. Adeoque erit area interminabilis,

nabilis, ſeu indefinite protenſa, CDTS ipſi CB rectangulo æqualis; & eodem modo area indefinitè protenſa GATS æqualis erit rectangulo GB; erit itaque exceſſus, quo area CDTS ſuperat aream GATS, æqualis exceſſui quo parallelogrammum CB ſuperat parallelogrammum GB. Inveſtigemus igitur horum rectangulorum differentiam. Cum ex hyp. ſit AD 60 digitorum & BD trium, erit AB 63 digitorum; ſitque AG unitas: cumque ſit, ut DB^2 ad AB^2 ita AG ad CD, hoc eſt, ut 9 ad 3969, erit CD partium 441 qualium AG eſt 1; adeoque CD $\times$ DB, ſeu rectangulum CB, erit ad rectangulum BG, ut 1323 ad 63; & proinde rectangulorum differentia, hoc eſt area GADC, erit partium 1260, qualium ſcil. rectangulum AH eſt 60. Adeoque numerus particularum ex Aſſa fœtida prodeuntium, quarum denſitates decreſcunt in duplicata ratione diſtantiæ auctæ, & intra ſphæram cujus diameter eſt 5 pedum contentarum, eſt ad earundem numerum, (ſi ubique earum denſitas eſt æqualis ei quæ ſit ad diſtantiam quinque pedum) ut 1260 ad 60; hoc eſt, ut 21 ad 1; ſi igitur numerus ſupra inventus 57839616 per 21 multiplicetur, productus dabit numerum particularum ex Aſſa fœtida prodeuntium, ſcilicet 1 214 631 936.

Præterea ſi fractio $\frac{8}{10\,000\,000\,000\,000\,000}$, quæ magnitudinem particularum in priore caſu exprimebat, per 21 dividatur, quotiens $\frac{8}{210\,000\,000\,000\,000\,000}$ ſeu $\frac{38}{1\,000\,000\,000\,000\,000\,000}$ exhibet veram magnitudinem uniuſcujuſque particulæ, in hoc poſteriore caſu.

Hæc omnia ex eo ſequuntur, quod homo poteſt Aſſæ fœtidæ odorem ad diſtantiam quinque pedum ſentire: at ſunt alia animalia, quorum ſenſus in odorando humanis ſenſibus ſunt multo acutiores, qualia in primis ſunt canes venatici, qui ferarum effluvia in terra relicta, longo poſt deceſſum ferarum tempore, percipiunt; & aves quædam, quæ pulveris pyrii odorem ad magnam diſtantiam ſentiant. Oportet certe ut iſtiuſmodi effluviorum ſubtilitas longe major ſit ea, quam ex ſuperiore calculo elicimus; at ob experimentorum defectum non poteſt ea facile ad numeros revocari.

Ut materiæ ſubtilitatem ulterius oſtendant Philoſophi, in exemplum adducunt animalcula illa, quæ in aliorum animalium ſemine, & in aliis liquoribus natantia conſpiciuntur. Hæc quidem in quibuſdam fluidis adeo minuſcula ſunt, ut per microſcopia objectum multum augentia viſa ut puncta appareant. Imo ſolertiſſimus ille naturæ indagator *Leeuwenhoekius* plura horum animalculorum in lactibus unius Aſelli deprehendit, quam ſunt homines in tota terreni globi ſuperficie degentes. Sed lubet horum animalculorum magnitudinem veram inveſtigare: Ad quod præſtandum ſequentia ex Opticis ſuppono; Primo, Imaginem cujuſvis objecti ſub eodem angulo ex vertice emerſionis lentis apparere, quo viſibile ex vertice incidentiæ; hoc in Cl. *Gregorii* Elementis Dioptricis Prop. 18. demonſtratum eſt. 2*do*. Per experientiam comprobatum eſt ea objecta, quæ tanquam puncta videntur, hoc eſt, quorum partes à ſe invicem viſu diſtingui nequeunt, ſub angulo uno minuto primo non majori apparere. 3*tio*. Satis experiendo conſtat pleraque iſtiuſmodi animalculorum tantillæ eſſe magnitudinis, ut per lentem viſa, cujus diſtantia focalis eſt pars digiti decima, tanquam puncta appareant; hoc eſt, eorum partes nequeunt diſcerni; adeoque ſub angulo uno minuto primo non majori ex vertice iſtius lentis apparebunt. Eo igitur deventum eſt, ut inveſtigemus magnitudinem objecti, quod ſub angulo dato ad datam diſtantiam apparet; hoc eſt, ſi in præſenti caſu, ſit
Tab. I. fig. 13. C vertex lentis, AB longitudo animalculi, BC ejus diſtantia à lente, æqualis ſcil. $\frac{1}{10}$ digiti, & angulus BCA ſub quo ad illam diſtantiam videtur ſit unius ſcrupuli; ex datis BC & angulo BCA invenienda eſt AB longitudo objecti. Jam in triangulo rectangulo ABC, ex datis (præter angulum ad B rectum) angulo BCA unius minuti primi, & latere BC æquali parti decimæ, per Trigonometriam innoteſcet latus AB æquale quam proxime $\frac{3}{100\,000}$ unius digiti. Si igitur animalcula illa eſſent figuræ cubicæ, ejuſdem ſcil. longitudinis,

TAB. I.

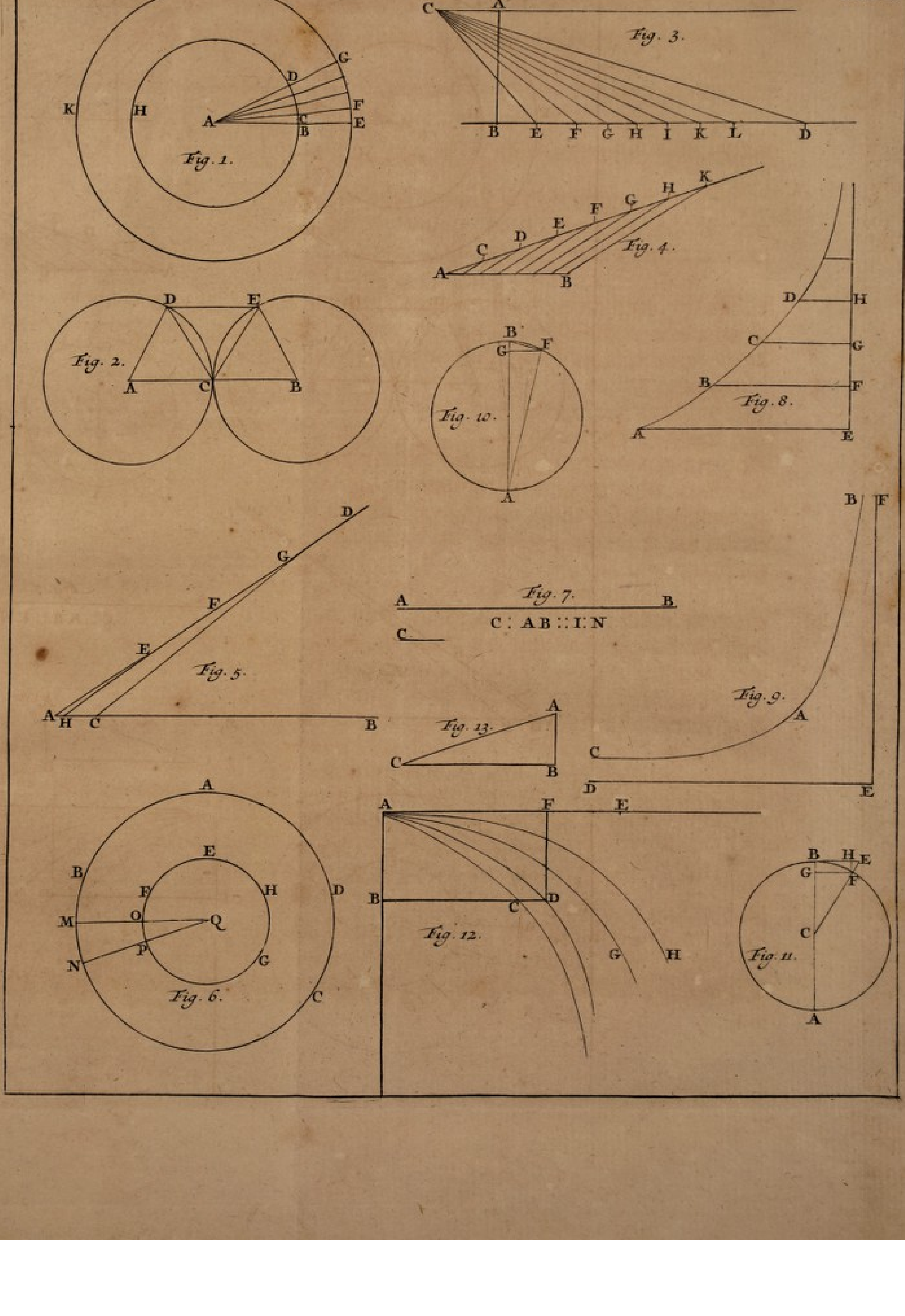
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
C : AB :: I : N
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.
Fig. 12.
Fig. 13.

nis, craſſitiei & latitudinis; ipſorum magnitudo per cubum fractionis $\frac{3}{100\ 000}$ exprimenda eſſet; ſcil. per numerum $\frac{27}{1\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000}$; æquale ſcil. eſſet unumquodque viginti ſeptem partibus mille-billioneſimis digiti cubici.

Hinc, quod quidam Philoſophi de Angelis ſomniarunt verum erit de noſtris animalculis, nempe poſſe multa eorum millia ſuper parvæ aciculæ cuſpidem ſaltitare.

Hinc etiam colligitur quantum eſt intervallum, quantilla intercedit proportio inter minima hæc natantia animalia & illa maxima, immanes nempe Balænas, quæ in oceano montium inſtar apparent, quoties ex aquis ſua capita emergunt. Sunt enim in quibuſdam liquoribus animalcula tantillæ magnitudinis, ut ſi calculus ineatur, invenietur ingentem terræ molem non ſatis amplam futuram, ut ſit tertia proportionalis minutiſſimis his animalibus natantibus, & vaſtis Oceani Cetis: adeo ut ipſa terra, utcunque magna videatur, minorem tamen deprehenditur habere rationem ad piſces hos maximos, quam hi ad illos minimos, qui in animalium ſemine natantes per microſcopia conſpiciuntur.

Cum animalculum quodvis ſit corpus organicum, perpendamus pauliſper, quam delicatulæ & ſubtiles eſſe debent partes ad ipſum conſtituendum, & ad vitalem actionem conſervandam, neceſſariæ. Haud mehercule facile concipitur, quo pacto in tam anguſto ſpatiolo comprehendi poſſint, cor quod ipſius vitæ fons eſt, muſculi ad motum neceſſarii, glandulæ ad liquores ſecernendos, ventriculus & inteſtina ad alimenta digerenda, & alia membra innumera ſine quibus animal eſſe non poteſt. Sed cum ſingula memorata membra ſunt etiam corpora organica, alias etiam habebunt partes ad ſuas actiones neceſſarias. Conſtabunt enim ex fibris, membranulis, tunicis, venis, arteriis, nervis & hiſce ſimilibus canaliculis numero fere infinitis, quorum exilitas imaginationis vires ſuperare videtur. At his infinite propemodum minores eſſe debent partes fluidi, quod per canaliculos hoſce decurrit, nempe ſanguis, lympha & ſpiritus animales, quorum in grandioribus animalibus incredibilis eſt ſubtilitas.

Libet craſſiores ſanguinis partes in his animalculis contemplari, globulos nempe qui in ſanguine natant, ipſorumque magnitudinem calculo eruere.

Ad quod præſtandum ſequentem adhibebimus hypotheſin; nempe quod diverſorum animalium ſimilès partes ſolidæ, hoc eſt, ſimiles particulæ corporeæ, ſeu partes trina dimenſione conſtantes, ſunt ut ipſorum animalium magnitudines. Unde ſequitur diverſorum animalium ſimiles dimenſiones lineares eſſe in ſubtriplicata ratione magnitudinum animalium; hoc eſt, ut harum magnitudinum radices cubicæ: *v. g.* Cor humanum eſt ad cor animalculi cujuſvis, per microſcopium viſi, ut ipſum corpus humanum ad corpus animalculi; & proinde, ſi utriuſque corda ſint corpora ſimilia, erit diameter unius ad alterius diametrum, ut radix cubica magnitudinis unius ad radicem cubicam alterius magnitudinis. Sic etiam vaſa ſanguifera minima in homine ſunt ad vaſa ſimilia minima in animalculo, ut magnitudo hominis ad animalculi magnitudinem; & diameter vaſis minimi in corpore humano erit ad diametrum vaſis minimi in corpore animalculi, ut radix cubica magnitudinis humanæ ad radicem cubicam magnitudinis animalculi.

Ponamus jam hominis mediocris magnitudinem eſſe trium pedum cubicorum, ſeu digitorum 5184: ut igitur magnitudo hominis mediocris ſeu digiti cubici 5184 ad magnitudinem animalculi ſuperius traditam, æqualem nempe digiti cubici partibus, $\frac{27}{1\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000}$ ita vaſa minima in corpore humano ad ſimilia vaſa minima in animalculo; & ut radix cubica magnitudinis humanæ, ſeu ut radix cubica numeri 5184 ad radicem cubicam magnitudinis animalculi, ſeu ad radicem cubicam numeri $\frac{27}{1\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000}$, hoc eſt, quam proxime ut 17 ad $\frac{3}{100\ 000}$, ita diameter vaſis minimi in in corpore humano ad diametrum vasis minimi in animalculo. Verum Cl. *Leeuwenhoekius* istiusmodi vasa in corpore humano detexit ope microscopii, ut posita diametro unius arenulæ $\frac{1}{30}$ digiti, hæc contineret 2640 diametros talium vasculorum, quæ in humano corpore conspexit; adeoque erit diameter unius hujusmodi vasculorum æqualis $\frac{1}{2640} \times \frac{1}{30}$ digiti, hoc est, æqualis digiti parti $\frac{1}{79\,200}$: Et quamvis certum sit, hæc vasa non fuisse minima eorum quæ sunt in corpore humano, nam & alia hisce multo minora ibi esse oportere facile est ostendere; ponamus tamen ipsa fuisse minima. Fiat igitur ut 17 ad $\frac{3}{100\,000}$ ita $\frac{1}{79\,200}$ ad alium numerum, numerus ille exprimet in partibus digiti diametrum vasis minimi in animalculo; qui, operando per regulam Trium, invenitur $\frac{3}{134\,640\,000\,000}$. Hæc fractio ad decimalem reducta erit quam proxime $\frac{22}{1\,000\,000\,000\,000}$; vel (ut numeros rotundos adhibeamus) $\frac{2}{100\,000\,000\,000}$. Cum autem necesse sit, ut diameter globuli vel particulæ fluidi, quod in vase aliquo continetur, ipsa vasis diametro non sit major; erit diameter globuli sanguinei, qui per vasa hæc minima decurrit, non major digiti partibus $\frac{2}{100\,000\,000\,000}$; adeoque ipsorum globulorum soliditas seu magnitudo minor erit cubo istius diametri, hoc est, minor erit partibus digiti cubici $\frac{8}{1\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000}$; hoc est, erit globulorum magnitudo minor ea digiti cubici parte, quæ exprimitur per fractionem, cujus numerator est numerus octonarius, denominator vero est numerus decemquintillionarius, seu qui scribitur per unitatem cum triginta tribus cyphris post se.

Cum fractio, qua globulorum magnitudo exprimitur, tam numerosis constet cyphris, ut vera ipsorum quantitas cum minutissimis arenulis, talibus scil. ut ipsarum diametri digiti partem centesimam non excedant, & denique minimas has arenulas cum aliis maximis terræ corporibus, ingentibus *e.g.* Montibus; ut videamus qualem ad se invicem obtineant rationem, atque sic multo melius particularum exilitas intelligetur. Sed cur hac utar voce? Cum potius dicendum est, comparatione sic facta, illorum subtilitatem prorsus incomprehensibilem fore. Nam exinde colligitur, ne quidem decies mille ducentos quinquaginta & sex altissimos totius telluris montes posse continere tot arenulas, quot potest una arenula continere globulos animalculorum sanguineos. Non mirum erit, Academici, si ad hæc attonitis hæreatis animis, & re tam prodigiosâ perculsi ipsam materiæ infinitam divisibilitatem, etsi validissimis suffultam demonstrationibus, in dubium vocetis. Utcunque vero res hæc prima facie prorsus incredibilis videatur, ipsam nihilominus ex claris & facillimis principiis deducemus.

Ut facilius calculus ineatur, vocemus decimam pedis partem unum digitum, & ponamus centum arenulas juxta se positas spatium istius longitudinis digitalis occupare; vel, quod idem est, supponantur mille arenulæ contiguæ per longitudinem pedis extendi: erunt igitur in uno digito cubico arenulæ 1 000 000, & in pede cubico erunt arenulæ 1 000 000 000. Sit milliare unum seu mille passuum æquale 5000 pedibus, erunt pedes cubici in uno milliari cubico 125 000 000 000; adeoque arenularum numerus, quæ in uno milliari cubico contineri possunt, erit 125 000 000 000 000 000 000.

Jam ut montium dimensiones habeamus, sumamus altissimum, ut vulgo creditur, totius telluris montem, eum nempe qui in Insula *Teneriffa* est, & *El Pico de Terrario* dicitur, cujus altitudo perpendicularis vulgo æstimatur trium milliarium *Italicorum.* Supponamus montem hunc esse figuræ conicæ,

nicæ, atque hujus circuitum ad basim esse triginta & quinque milliarium, erit area basis 97, 5 circiter milliarium: nam ut 314 ad 100, hoc est, ut circuli circumferentia ad diametrum, ita 35 ad 11, 14 diametrum seu montis crassitiem ad basim; cujus pars quarta 2, 785 ducta in peripheriam 35 dat aream basis, æqualem scil. 97, 5 milliaribus quadratis; cum igitur mons ex hyp. sit figuræ conicæ, si basis in tertiam altitudinis partem multiplicetur, productus in milliaribus cubicis exhibebit ipsius montis contentum solidum; atque tertia pars altitudinis ex hypothesi æqualis est uni milliari, qui multiplicans numerum 97, 5, productus seu montis soliditas erit æqualis milliaribus cubicis 97, 5; qui numerus si rursus multiplicetur per 125 000 000 000 000 000 000, productus seu numerus 12 187 500 000 000 000 000 000 exhibebit numerum arenularum ex quibus mons Insulæ *Teneriffæ* componi possit.

Hisce investigatis, videamus quot particulæ seu sanguinei globuli in una arenula contineri possunt. Ex supra monstratis uniuscujusque globuli magnitudo minor est digiti cubici partibus $\frac{8}{1\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000}$; & magnitudo unius arenulæ æqualis est digiti cubici parti $\frac{1}{1\,000\,000}$; adeoque si posterior hic numerus per priorem dividatur, quotiens $\frac{1\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000}{8\,000\,000}$ seu $\frac{1\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000}{8}$, hoc est, 125 000 000 000 000 000 000 000, minor erit numero globulorum sanguinis, qui in magnitudine unius arenulæ contineri possunt; sed numerus hic 125 000 000 000 000 000 000 000 divisus per 12 187 500 000 000 000 000 000 numerum arenularum, quæ in monte Insulæ *Teneriffæ* contineri possunt, quotiens major erit quam numerus 10 256; adeoque una arenula plus-

plusquam decem-millies ducenties quinquagesies & sexies plures globulos sanguineos in se continere potest, quam altissimus totius telluris mons arenulas: vel, quod idem est, decem mille ducenti quinquaginta & sex montes, quorum unusquisque æqualis est altissimo totius telluris monti, non tot possunt in se continere arenulas, quot una arenula possit in se continere particulas sanguineas animalculorum, quæ per microscopia in quibusdam fluidis natantia cernuntur. Quod erat ostendendum. Cum igitur globuli hi tantillæ sint magnitudinis, quid sentiendum erit de particulis fluidum componentibus, in quo istiusmodi globuli vehuntur; & de spirituum animalium subtilitate? Hæc proculdubio tanta est, ut omnem calculum & imaginandi vim fugiat.

Supra modum mirabilis est hæc naturæ subtilitas; at sunt aliæ materiæ particulæ memoratis multo subtiliores, ad quas si prædicti globuli referantur, non montium sed ingentium terrarum instar apparebunt. Lucis intelligo particulas, quæ à corpore lucido ineffabili celeritate undiquaque projiciuntur, quarum subtilitatem animus humanus nunquam forte nisi post adeptam in cœlis perfectionem assequetur: immensam tamen ipsam esse vel exinde colligitur, quod lumen tenuissimæ lucernæ in tempore omnino insensibili, & absque ullo sensibili ipsius lucernæ decremento, ad distantiam duorum milliarium ab oculo sentitur; unde necesse est, ut in omni assignabili parte sphæræ activitatis istius lucernæ, cujus diameter quatuor millibus passuum major est, & in omni assignabili temporis particula, sint quædam istius lucernæ particulæ, quæ oculum ingrediuntur vel ingredi possunt; quæ quidem in diversis temporis partibus diversæ erunt. Atque per ineffabilem illum lucis subtilitatem fit, ut Sol etiamsi continuo ab ipsius creationis exordio lucem celerrime in omnem mundi partem emittat, non tamen sensibile quidquam per omne illud tempus de sua magnitudine amisit, etiamsi quotidie per aliquam, inæstimabilem licet, quantitatem decrescat; unde etiamsi post sex mille annos ejus diminutio nondum notabilis evaserit, post finitam tamen annorum seriem, quamvis valde protractam, totus dissipabitur. Ex quo-

se-

ſequitur Mundum hunc nec in æternum exiſtere poſſe, nec potuiſſe ab æterno exſtitiſſe.

Ex demonſtrata infinita materiæ Diviſibilitate, ſequentia Theoremata ejuſdem Raritatem & tenuem compoſitionem ſpectantia facile eliciuntur.

Lemma.

Datâ quavis materiæ quantitate, ex eâ, vel ex quavis ejus parte, formari poteſt ſphæra concava, cujus ſemidiameter ſit datæ rectæ æqualis.

Sit materiæ particula a^3, & data recta ſit b. Ratio peripheriæ circuli ad Radium ſit p ad r. Dicatur ſemidiameter concavitatis x, & craſſities pelliculæ concavitatem ſphæræ ambientis erit $b-x$, & cylindrus ſphæræ circumſcriptus cujus radius eſt b erit $\frac{p \times b^3}{8r}$, unde ſphæra cylindro inſcripta erit $\frac{2 \times p b^3}{24r}$. Eâdem ratione ſphæra cujus radius eſt x erit $\frac{2 \times p x^3}{24r}$; quarum differentia $\frac{2p}{42r} \times \overline{b^3 - x^3}$ ponenda eſt ſphæricæ lamellæ æqualis, ſeu materiæ particulæ datæ; hoc eſt, erit $\frac{2p}{24r}\,\overline{b^3-x^3} = a^3$ ſeu $b^3-x^3 = \frac{24ra^3}{2p}$. Unde $x^3 = b^3 - \frac{24ra^3}{2p}$ & $x = \sqrt[3]{b^3 - \frac{24ra^3}{2p}}$, adeoque craſſities lamellæ ſphæricæ ſeu $b-x$ erit $= b - \sqrt[3]{b^3 - \frac{24ra^3}{2p}}$.

Eâdem ratione fieri poſſunt ex data materiæ quantitate Cubi *concavi*, Cylindri *concavi*, *vel corpora etiam alterius cujuſvis figuræ concavæ, quorum latera ſunt datæ rectæ æqualia.*

Theorema Primum.

Datâ quavis materiæ quantitate quantumvis exiguâ, & dato *ſpatio quovis finito utcunque amplo*; *quod* v. g. *ſit cubus qui ſphæram Saturni circumſcriberet : Poſſibile eſt ut materia iſtius Arenulæ per totum illud ſpatium diffundatur , atque ipſum ita adimpleat , ut nullus ſit in eo porus cujus diameter datam ſuperet lineam.*

TAB. 2. *fig.* 2. Sit datum ſpatium Cubus cujus latus ſit recta AB, diametro ſcil. orbitæ Saturni æqualis; deturque materiæ particula cujus quantitas ſit b^3; & data recta (quâ pororum diametri non majores eſſe debent) ſit D. Dividi concipiatur recta AB in partes æquales rectæ D, quarum numerus finitus erit, cum nec recta AB ponitur infinitè magna, nec recta D infinitè parva: ſit numerus ille n, hoc eſt, ſit n D = AB, adeoque erit n^3 D^3 æqualis cubo rectæ AB. Concipiatur item ſpatium datum dividi in cubos quorum ſingulorum latera ſunt æqualia rectæ D, eritque cuborum numerus n^3; & hi cubi per ſpatia EFGH in figura repræſententur. Dividi porro ſupponatur particula b^3 in partes quarum numerus ſit n^3, & in unoquoque ſpatio cubico ponatur una harum particularum, & hac ratione materia b^3 per omne illud ſpatium diffundetur. Poteſt præterea unaquæque ipſius b^3 particula, in ſua quaſi cellâ locata, in ſphæram concavam formari, cujus diameter ſit æqualis datæ rectæ D: unde fiet, ut ſphæra quælibet proximam quamque tangat, & data materiæ particula utcunque exigua b^3, ſpatium datum ita adimpleat, ut nullus ſit in eo porus cujus diameter datam rectam D ſuperat. Q. E. D.

Cor. Hinc dari poteſt corpus, cujus materia, ſi in ſpatium abſolutè plenum redigatur, ſpatium illud fieri poteſt prioris magnitudinis pars quælibet data.

Theorema Secundum.

Poſſunt eſſe duo corpora mole æqualia, quorum materiæ quantitates ſint utcunque inæquales, & datam quamvis ad ſe invicem obtineant rationem; pororum tamen ſummæ, ſeu ſpatia vacua inter corpora, ad rationem æqualitatis ferè accedant.

Vel

Vel in ſtilo Carteſiano: *Spatium omne, quod à materiâ ſubtili intra unius corporis poros occupatur, poſſet eſſe fere æquale ſpatio quod à ſimili materiâ intra alterum corpus tenetur; licet materia propria unius corporis decies millies vel centies millies ſuperet materiam propriam alterius corporis, & corpora ſint mole æqualia.*

Ex. gr. Sit digitus cubicus *Auri*, & digitus cubicus *Aëris* vulgaris non condenſati. Certum eſt quantitatem materiæ in *Auro* vicies millies circiter ſuperare materiam *Aëris*, attamen fieri poteſt, ut ſpatia in *Auro* vel abſolutè vacua, vel materiâ ſubtili repletâ, ſint ferè æqualia ſpatiis in *Aëre*, vel vacuis, vel materiâ tantum ſubtili repletis.

Sint A & B corpora duo, magnitudine æqualia: utrumque *v. gr.* ſit cubus uniûs digiti. Et corpus A decies millies ſit gravius corpore B, unde & corpus A quantitate materiæ decies millies ſuperabit corpus B. Ponamus jam materiæ quantitatem in A redigi in ſpatium abſolutè plenum, quod ſit digiti cubici pars centies milleſima; (liquet enim ex Coroll. præcedentis Theorematis id fieri poſſe.) Unde cum materia in A decies millies ſuperat materiam in B, materia illa in B, ſi in ſpatium abſolutè plenum compingatur, occupabit tantum digiti cubici partem $\frac{1}{1\ 000\ 000\ 000}$, ſeu decies millies centies milleſimam: adeoque partes reliquæ 999999999 vel erunt abſolutè vacuæ, vel materiâ aliqua ſubtili, qualis ſupponitur Carteſiana, tantum repletæ. Porro, cum materiæ quantitas in A impleat tantum digiti partem centies milleſimam, erunt in corpore A partes 99 999 centies milleſimæ, vel vacuæ, vel materia ſubtili repletæ; hoc eſt, reducendo fractionem ad denominatorem prioris fractionis, erunt in A partes vacuæ 999 990 000 millies decies centies milleſimæ. Adeoque vacuitates in A erunt ad vacuitates in B, ut numerus 999 990 000 ad numerum 999 999 999, qui numeri ſunt ad ſe invicem ferè in ratione æqualitatis; nam eorum differentia, parvam admodum ad ipſos numeros obtinet ratio- TAB. 2. fig. 3.

 nem.

nem. Adeoque ſpatia vacua, vel materiâ ſubtili tantum repleta, quæ ſunt in duobus corporibus A & B, eandem cum ipſis numeris, ad ſe invicem rationem obtinentes, ſunt etiam ferè in ratione æqualitatis. Q. E. D.

Corpora autem omnia eſſe rariſſima, hoc eſt, pro mole ſua parvam admodum continere materiæ quantitatem, ex Diaphanorum proprietatibus certiſſimè conſtat: nam *radii lucis* intra vitrum vel aquam, non ſecus ac in aëre per rectas lineas diffunduntur, quæcunque luci expoſita ſit corporis Diaphani facies; Adeoque à minimâ quâvis aſſignabili Diaphani parte, ad aliam quamvis ejuſdem partem, ſemper extenditur in his corporibus porus rectilineus, per quem tranſiverit lux; atque hoc fieri non poteſt, niſi materia Diaphani ad ejus molem parvam admodum obtineat rationem; nec fortaſſe materiæ quantitas in Vitro, ad ejus magnitudinem majorem habet rationem, quam magnitudo unius arenulæ ad totam Terreni orbis molem: hoc autem non eſſe impoſſibile, ſuperius oſtenſum eſt. Unde cum aurum non ſit octuplo denſius vitro, ejus quoque materia, ad propriam molem, exiguam admodum obtinebit rationem.

Hinc ratio reddi poteſt, cur effluvia magnetica eadem ferè facilitate denſum aurum & tenuem aërem pervadunt.

Ex his etiam propoſitionibus, & ex maximâ lucis celeritate, ratio reddi poteſt, cur *Lucis* radii ex pluribus objectis prodeuntes & per tenue foramen tranſmiſſi, ſe mutuo non impediunt, ſed per eandem rectam in motu ſuo perſeverant: Quod per motum ſeu impulſum fluidi plenum efficientis vix explicari poteſt; *Corpus enim omne à pluribus potentiis, ſecundum diverſas directiones, ſimul impulſum, unam tantum & determinatam directionem accipit ex omnibus compoſitam.*

LECTIO VI.

De Motu, Loco, & Tempore,

CUM hactenus de corporum Soliditate, Extensione Divisibilitate, Subtilitate, satis à nobis dictum sit; ad Motum jam, nobilissimam, qua gaudet corpus, affectionem, dilucidandum accedimus: quo mediante se prodit natura, eâ rerum varietate agentem, quæ videri non sine stupore debet; quo sublato, omnis periret mundi ornatus, & spectabilis pulchritudo; atque horrendæ tenebræ & infinitus torpor res omnes occuparent. Ab hoc pendent dierum & noctium vicissitudines, frigoris & caloris, nivis, pluviæ & serenitatis, sese mutuo excipientium tanta varietas, atque ânni tempestates omnes. Per motum crescunt plantæ, nutriuntur arbores, & vivunt animalia, cum ipsa vita non nisi in motu, hoc est, sanguinis circulatione consistit. Sed quid singulis enumerandis morer? Cum res omnes ex motu nascuntur.

Scientia igitur de Motu, ad rite Philosophandum adeo est necessaria, ut ne vel minimum naturæ opus absque eo investigari possit. Hinc celebre & verissimum illud Philosophi effatum, Αναγκαῖον ἀγνοουμένης αὐτῆς κινήσεως ἀγνοεῖσθαι καὶ τὴν φύσιν. *Ignorato Motu Naturam ignorari necesse est.*

De motus natura, causis, & communicatione, multum inter se disceptarunt Physici seu potius Metaphysici; & mirum est quantas lites, de re satis clara, moverunt; & quæ Idearum confusio, quæ tenebræ inde subortæ sunt, adeo ut inter disputandi ineptias, naturalis & simplex, quam de eo habuerunt notitia, ipsis elabi videatur. Vix enim è plebe quemquam, aut rudem artificem inveniemus, qui non plus novit de verâ naturâ, atque causa motus quam omnes hi disputantes Philosophi; quorum quidem aliqui eo pervenerunt insaniæ, ut motum omnem tanquam rem impossibilem à corporibus sustulerint, & argutias quasdam proposuerint, quibus illius impossibilitatem adstruere sibi visi sunt.

Liceat hic validiora quædam illorum argumenta proferre; & primum ſit illud *Diodori Croni:* Nempe, ſi corpus moveatur, vel movetur in loco quo eſt, vel in loco quo non eſt, quorum utrumvis eſt impoſſibile; ſi enim movetur in loco quo eſt, ab illo loco nunquam exiret, adeoque nullus daretur motus: ſimiliter non poteſt moveri in loco quo non eſt, quia nihil agit in loco quo non eſt, ergo non omnino movebitur corpus. Reſpondeo, nec corpus moveri in loco quo eſt, nec in loco quo non eſt, ſed moveri è loco in locum.

Secundum argumentum eſt illud *Zenonis*, quod *Achillis* nomine inſignivit, quo Zeno conatur probare, ſi daretur motus, Achillem etſi velociſſimum Teſtudinem animalium tardiſſimam nunquam aſſecuturum: eſt autem ejuſmodi. Ponatur Achillem à teſtudine diſtare per quodvis ſpatium finitum, *v. g.* mille paſſuum, atque eum centies velocius teſtudine moveri ſupponamus: ergo dum Achilles unum percurrit milliare, teſtudo milliaris partem unam centeſimam conficiet, adeoque Achilles teſtudinem nondum eſt aſſecutus; & rurſus dum Achilles partem illam milliaris centeſimam conficit, teſtudo interim per milliaris partem decem-milleſimam reptabit, adeoque nec adhuc teſtudinem erit aſſecutus Achilles. Eodem modo dum Achilles partem illam milliaris decem-milleſimam decurrit, teſtudo per milliaris partem millioneſimam promovebitur, adeoque nec adhuc teſtudinem attingere poteſt: atque ſic progredi licebit in infinitum, nec unquam poteſt teſtudinem captare, ſed ſemper erit aliqua inter Achillem & teſtudinem diſtantia.

Famoſum eſt hoc Zenonis argumentum; ad quod ſolvendum ſcripſerunt quidam integros tractatus: at nos facillime illius nodum diſſolvemus, dicendo milliare una cum milliaris parte centeſima, una cum milliaris parte decem-milleſima, una cum milliaris parte millioneſima, & ſic in infinitum, quantitati finitæ æquipollere: hoc enim ab Arithmeticis demonſtratum eſt, quod ſumma ſeriei cujuſvis quantitatum in quavis proportione Geometrica in infinitum decreſcentium, æquaqualis ſit quantitati finitæ; ſed milliaris pars $\frac{1}{100}$, una cum parte $\frac{1}{10\,000}$, una cum parte $\frac{1}{1\,000\,000}$, una cum parte $\frac{1}{100\,000\,000}$ centum-millioneſima, & ſic in infinitum, eſt ſeries quantitatum in proportione Geometrica in infinitum decreſcentium, adeoque illius ſumma, cum ſit æqualis quantitati finitæ, à mobili cum data velocitate moto, finito in tempore percurri poteſt. Ponamus enim Achillem ſpatio unius horæ milliare peragraſſe; ergo & partem milliaris centeſimam in parte horæ centeſima conficiet, & partem milliaris decem-milleſimam, in horæ parte decem-milleſima percurret; eodem modo pars milliaris millioneſima in parte horæ millioneſima peragrabitur, & ſic de cæteris. Si igitur hora, una cum horæ parte centeſima, una cum horæ parte decem-milleſima, una cum horæ parte millioneſima, + $\frac{1}{100\,000\,000}$, &c. in infinitum; ſi, inquam, ſumma hujus ſeriei in infinitum continuatæ infinito temporis ſpatio æquipolleret, certum eſt Achillem teſtudinem nunquam eſſe aſſecuturum in tempore finito: verum cum, ut hactenus dictum eſt, horæ pars $\frac{1}{100} + \frac{1}{10\,000} + \frac{1}{1\,000\,000}$, &c. ſit ſeries quantitatum in proportione Geometrica in infinitum decreſcentium, erit illius ſumma quantitati finitæ æqualis, ſcil. uni parti horæ nonageſimæ nonæ, ut facillime demonſtrari poteſt: & intra illud temporis ſpatium omnes, utcunque numero infinitæ, temporis particulæ elabentur. Dicimus igitur Achillem teſtudinem aſſecuturum poſt elapſas horam unam & infinitas illas numero particulas quæ in prædictâ ſerie continentur; hoc eſt, poſt horam unam & horæ partem nonageſimam nonam ad teſtudinem pertinget; atque ſic tollitur vis illius argumenti, quod tanquam inſolubile toties jactaverunt illius patroni.

Hoc

Hoc etiam proferri solet contra motum argumentum. Corpus A moveatur à B ad C (positis B & C duobus punctis contiguis) in instanti D: cum movetur A supponitur esse in B, adeoque in eo instanti non potest ad C pervenire, quia scil. ponitur esse in B; & in eodem instanti non potest esse in utroque, quia nihil potest esse simul in duobus locis, hoc est, in eodem instanti; adeoque in instanti quo est in B non potest ad C pervenire: eodem modo in quolibet alio instanti non potest ad C pervenire, quia adhuc ponitur in B, adeoque secundum hujus argumenti authores nunquam ad C pertinget.

Huic argumento facile responderi potest, dicendo A sub initio instantis D, esse in B puncto, at in fine in puncto C; oportet enim ut tempus omne, in quo peragitur motus finitus, habeat initium & finem.

Sed præterea in allato argumento, non pauca assumpta ponuntur, quæ falsa atque impossibilia sunt, *v. g.* cum duo supponuntur puncta contigua. Si per punctum intelligatur pars indivisibilis seu minima quantitas, talia quidem puncta non dari prius demonstravimus; adeoque si huic hypothesi innitatur argumentum, impossibile erit, ut ullam inferat humano intellectui vim, ad motum convellendum. Si vero per puncta intelligantur ipsa puncta Mathematica, qualia scil. sunt linearum termini, sectiones, & contactus, hæc equidem ut possibilia agnosco: impossibile tamen erit ut res quævis in iis moveatur; quicquid enim movetur per spatium movetur, at punctum Mathematicum alii puncto contiguum non potest spatium componere, sed punctum: nam sicut in Arithmetica mille cyphræ, seu nihil millies sumptum, nihilo æquipollet; sic in Geometria mille puncta, vel etiam infinita simul puncta, quantitatem non component, sed puncto seu non quanto æquipollebunt. Unde cum duo puncta contigua tantum puncto æquantur, lubens agnosco non posse motum per ea fieri: At nihil inde sequitur absurdi, motus enim per spatium non tollitur, sed motus per punctum; & absurdum quidem esset si istiusmodi concederetur motus.

Quod

Quod de punctis diximus, idem poteſt Inſtantibus accommodari, oſtendo ut magnitudines omnes, ſic etiam tempus eſſe in infinitum diviſibile, adeoque nullam eſſe temporis particulam quæ proprie inſtans dici poteſt, ſeu punctum temporis; ſicut nulla eſt pars lineæ quæ cum puncto Geometrico coincidit: & ut infinita puncta non lineam componunt, ſed punctum, ſic etiam infinita inſtantia, ſeu temporis puncta, nulli tempori æquantur. Poteſt quidem ſpatium temporis inter diverſa inſtantia dato tempori æquari, at ipſa inſtantia nulli tempori æqualia erunt: tempus enim non ex inſtantibus, ſed ex partibus quæ ſunt tempora componitur; nec motus in inſtanti ſed in tempore peragitur.

Sed hiſce nugis valere juſſis, ad inſtitutum revertor.

Cum motus de quo acturi ſumus ſit motus localis, res poſtulat ut quædam de loco & tempore prius diſſeramus. Locus diſtingui ſolet in internum & externum. Internus locus eſt ſpatium quod à corpore locato repletur; externus autem is ſolus eſt qui ab Ariſtotele definitur, & dicitur ſuperficies concava corporis ambientis, & locatum continentis.

Clarius fortaſſe diſtinguetur locus, ſicut & ſpatium, in abſolutum & relativum. Locus abſolutus ſeu primarius eſt ea ſpatii immobilis, permanentis & undique expanſi pars, quæ à corpore locato occupatur: locus relativus ſeu ſecundarius eſt apparens ille & ſenſibilis, qui à ſenſibus noſtris ex ſitu ad alia corpora definitur. Cum enim ſpatium ipſum ſit ens ſimilare & uniforme, cujus partes videri nequeunt, & per ſenſus à ſe invicem diſtingui, ideo convenit ut corporum loca ad alia corpora referantur, & per diſtantias & poſitiones ad alia iſta corpora determinentur, *v. g.* Ponamus aliquem in angulo quovis domus alicujus ſedere; illius locus per diſtantiam, reſpectum, & poſitionem quam habet ad alios angulos, parietes, & circumſtantia corpora, quæ tanquam immobilia ſpectantur, definietur; & quamdiu quiſquam eundem ſitum & diſtantiam ab hiſce corporibus conſervat, tamdiu in eodem manere loco videbitur. Sic etiam ſi quiſquam in nave ſedeat, ſive quieſcit navis ſive movetur, quamdiu eandem

dem ſervat diſtantiam ab omnibus navis partibus quæ tanquam quieſcentes ſpectantur, & eadem manet ad eas omnes poſitio, idem etiam manebit illius locus relativus.

Quod de loco diximus poteſt etiam ſpatio ſimiliter applicari, ſcil. illud quoque in abſolutum & relativum diſtingui: abſolutum dicimus illud, quod ſua natura, abſque relatione ad externum quodvis, ſemper manet ſimilare & immobile. Relativum autem eſt quod ad corpora quædam refertur, per quæ determinatur, & menſuratur; cujus nempe partes ad corpora illa eandem ſemper ſervant poſitionem & ſitum, & quarum diſtantia ab iis immutata, eadem ſemper perſeverat.

Spatium relativum idem ſemper magnitudine & figura eſt cum ſpatio abſoluto, non tamen neceſſe eſt ut idem ſemper numero maneat cum eodem: nam in prædicto navis exemplo, ſi navis abſolute quieſcit, in eo quidem caſu ſpatium relativum cum abſoluto coincidit, non magnitudine & figura tantum, ſed etiam & numero: at ſi ponamus navem moveri, ſpatium abſolutum quod intra cavitatem navis continetur, erit in diverſis locis diverſum; at cum ipſa cavitas & figura navis eadem maneat, erit ſpatii in eâ contenti eadem ſemper & invariata magnitudo, eadem illius figura, & ejus partes ſimiliter ſitæ, ad eaſdem navis partes eandem ſemper habent poſitionem & diſtantiam, & proinde idem ſpatium relativum dici debet.

Sic etiam in hypotheſi Terræ motæ, ſpatium quod intra parietes ædificii continetur, etſi, abſolutum ſcil. ſpectando, ſemper mutatur, cum tamen eadem manet ædificii cavitas, eadem figura, & omnes ſpatii contenti partes ſimiles, ad eaſdem ædificii partes eundem ſemper conſervant ſitum; imo cum ad ſpatium aëris noſtri relativum, ſeu etiam ad omnes terræ partes, eandem ſemper obtinent poſitionem, ſpatium illud idem relativum dici poteſt.

Eodem modo & tempus diſtingui poteſt in abſolutum & relativum. Tempus abſolutum æquabiliter fluit, hoc eſt, nunquam tardius, nunquam velocius procedit, ſed abſque omni relatione ad corporis cujuſcunque motum, æquo ſem-

per

per labitur tenore. Tempus relativum ſeu apparens eſt ſenſibilis durationis cujuſvis per motum menſura; cum enim ipſius temporis fluxus æquabilis ſenſus non afficit, advocandus eſt in ſubſidium motus æquabilis, ut menſura aliqua ſenſibilis quæ illius quantitatem determinet, cujus partes temporis partibus ſemper reſpondeant, & proportionales ſint. Motus autem ille uniformis, qui ad menſuram temporis adhibendus eſt, debet eſſe maxime notabilis, cunctis obvius, & in omnium ſenſus incurrens, qualis vulgo cenſetur apparens ille Solis & Lunæ, & reliquorum ſiderum revolutiones; per quas tempus partimur in horas, dies, menſes, & annos. Et ſicut ea tempora æqualia judicamus, quæ præterlabuntur dum mobile aliquod æquabili velocitate latum æqualia ſpatia percurrit, ſic æqualia etiam dicenda ſunt tempora, quæ fluunt dum Sol, vel Luna, revolutiones ſuas ad ſenſum æquales peragunt.

Verum cum, ut hactenus dictum eſt, temporis fluxus accelerari aut retardari nequit, corpora autem omnia nunc incitatius nunc ſegnius moveri poſſunt, nec fortaſſe datur in rerum natura motus perfecte æquabilis; neceſſe eſt ut tempus abſolutum ſit aliquid à motu vere & realiter diſtinctum, nec illius natura magis à motu corporum quam ab eorundem quiete dependet. Ponamus enim Cœlum & ſidera ab ipſo Mundi exordio immobilia perſtitiſſe, at non ideo ſiſti potuit temporis curſus, ſed illius quieſcentis ſtatus duratio æqualis eſſet tempori quod jam movendo elapſum eſt. Præterea cum conſtat ex ſacra Hiſtoria tempore *Joſuæ*, Solem in eodem Cœli viſibilis puncto, per aliquod tempus immotum manſiſſe; non tamen ideo tempus abſolutum perſtitit, & cum ſole rurſus progredi cœpit, ſed eodem quo prius celeri præterlabebatur curſu, quamvis omnia horologia ſciaterica eandem diei horam, per omne illud ſtationis tempus indicabant: & ſic quidem ſubſtitit tempus apparens ad Solis nempe motum relatum, cum abſolutum interim uniformiter progrediebatur.

Sic etiam cum & hodie Solis motus apparens uniformis non eſt, nec ejus revolutio diurna æquabilis erit, ut omnes agnoſcunt Aſtronomi; ſed aliquando celeriore, aliquando lentiore procedit gradu, ac proinde dies naturalis, νυχθήμερον, ſeu ſpatium temporis una revolutione diurna elapſum, nunc minus nunc majus evadet; adeoque tempus apparens non eodem quo tempus abſolutum progreditur tenore: unde ut ab illo diſtinguatur neceſſe eſt.

Cum tempus abſolutum ſit Quantum uniformiter extenſum & ſua natura ſimpliciſſimum, poteſt per magnitudines ſimpliciſſimas rite repræſentari, ſeu imaginationi noſtræ proponi: quales imprimis videntur eſſe rectæ lineæ & circulares, quibuſcum & tempori quædam intercedunt analogiæ. Nam tam temporis, quam rectarum & circularium linearum, partes omnes ſunt ſibi ubique ſimiles & uniformes; & ſicut linea per motum ſeu fluxum puncti generatur, cujus quantitas ab unica pendet longitudine per motum determinata; ſic etiam tempus quodammodo cenſeri poteſt inſtantis continuo labentis veſtigium, cujus quantitas ab unica profluit velut in longum exporrecta ſucceſſione, quam ſpatii percurſi longitudo demonſtrat; & proinde optime per fluxum puncti ſeu rectam lineam repræſentari poteſt, quod in ſequentibus ſæpius fiet.

Obſervandum autem nos per Temporis vocem intelligere ſpatium illud temporis quo motus tranſigitur; adeoque cum de rebus Phyſicis & motu agendum eſt, rite cum *Ariſtotele* definiri poteſt, *Menſura motus ſecundum prius & poſterius*; non quidem abſolutam temporis naturam ſpectando, ſed connexionem illam quam motus cum eo habet, ut ſcil. nullum ſpatium à mobili in inſtanti percurri poſſit, ſed ſucceſſive & juxta fluxum temporis omnis motus peragatur, qui igitur cum temporis quantitate comparari poteſt & ab ejus fluxu menſurari.

LECTIO VII.

DEFINITIONES.

I. MOTUS *est continua & successiva loci mutatio.*
II. *Celeritas est affectio motus, quâ mobile datum spatium in dato tempore percurrit.*
III. *Quies autem est corporis cujusvis in eodem loco permanentia.*

Hinc sequitur quietem, motum & celeritatem, secundum duplicem loci distinctionem, duplices esse, absolutos scil. & relativos.

IV. *Motus absolutus est mutatio loci absoluti, & illius celeritas secundum spatium absolutum mensuratur.*
V. *Quies absoluta est permanentia corporis in eodem loco absoluto.*
VI. *Motus relativus est mutatio loci relativi, cujus celeritas secundum spatium relativum mensuratur.*
VII. *Quies vero relativa est permanentia corporis in eodem loco relativo.*

Ex hisce sequitur, Primo, posse aliquem relative quiescere, qui tamen secundum spatium absolutum vere & absolute movetur; *v. g.* Si aliquis in nave sedeat, cum eundem retinet locum relativum, eundem servat situm & distantiam ad reliquas navis partes, quæ tanquam quiescentes spectantur, ille relative quiescit; cum tamen interea eodem provehitur motu, eadem celeritate, & secundum eandem plagam, qua ipsa navis à ventis defertur; in quo casu, omnes navis partes eundem inter se situm servantes spectatori intra navem posito tanquam quiescentes apparebunt: è contra, dum ipsa navis movetur, spectatori in navi locato, littora aliaque corpora extra navem circumjacentia moveri videbuntur, ea celeritate, at versus contrariam plagam, qua ad ea revera accedit navis, vel ab iisdem recedit. Hujus apparentiæ ratio ex principiis Opticis facile ostenditur: Ea enim corpora ut quiescentia videmus, quæ ad ipsum oculum easdem semper servant positiones & distantias; quæ autem moveri videmus corpora, ea diſtantias ſuas & poſitiones oculi reſpectu mutare deprehendimus; vel ut paulo altius rem deducamus.

Cum Optica nos doceat omne corpus quod videtur, imaginem ſuam, ope radiorum à viſibili prodeuntium, in ipſo fundo oculi ſeu in retina depictam habere; ſequitur, ut ea objecta moveri videantur, quorum imagines in retina moventur; hoc eſt, quæ diverſas retinæ partes ſucceſſive pertranſeunt, dum quis oculum ſuum immotum ſupponit: at ea objecta tanquam quieſcentia cernuntur, quorum imagines eandem ſemper occupant retinæ partem, cum ſcil. imaginum motus in oculi fundo non ſentitur. Atque hinc eſt, quod in nave ſedentes ipſius navis motum non percipiant; omnes quippe navis partes inter ſe relative quieſcentes eandem poſitionem & diſtantiam quoad oculum ſervantes, imagines ſuas in iiſdem retinæ partibus ſemper depictas habebunt; earum igitur motus non videbitur: at cum ad littora oculos vertat ſpectator, dum ipſa navis movetur, neceſſe eſt ut objectum quodlibet externum ſitum ſuum oculi reſpectu mutet, & proinde ejus imago alias atque alias retinæ partes ſucceſſive occupabit; hoc eſt, objectum externum moveri videbitur. Ob eandem rationem, ſi Terra circa Solem vel ſuum axem moveatur, illius motus ab ipſius terræ incolis neutiquam percipietur, cum ſcil. ædificia & omnia in terra objecta viſibilia iiſdem ſemper terræ partibus inſidentia, eandem ſemper inter ſe & oculum poſitionem ſervabunt; ſin aſtra aliaque omnia corpora terræ non adhærentia adſpiciantur, ea ob eandem cauſam, qua prius littora, moveri videbuntur; hoc eſt, ſi terra circa ſuum axem rotetur ab occidente in orientem, Sol & reliqua ſidera ab oriente in occidentem moveri conſpicientur.

Sed Terræ motu pauliſper dimiſſo, ad exemplum Navis redeamus; ſi navis ſecundum quamcunque directionem feratur *v. g.* verſus orientem, & aliquis in prora ſedens lapidem verſus occidentem eadem velocitate projiciat, qua ipſa navis ad orientem progreditur; lapis in hoc caſu ſpectatori intra navem moveri videbitur verſus occidentem, & ejus ve-

lo-

locitas relativa æqualis erit ipſius navis celeritati abſolutæ; revera tamen lapis quieſcet in ſpatio abſoluto, abſtrahendo à terræ motu & eo omni qui ex gravitate oriri poteſt. Et ſi ponamus aliquem extra navem in aëre pendulum, ille lapidem quieſcentem ſpectabit; cum vero gravis ſit lapis, videbit illum perpendiculariter tantum deorſum motum, nec magis verſus ortum quam occaſum tendentem: vis enim à projiciente in lapidem impreſſa nihil aliud agit, quam deſtruit æqualem vim motûs, quæ à navi verſus contrariam plagam ipſi communicabatur. Moto enim quolibet corpore vel ſpatio, etiam omnia corpora vel corporum particulæ, intra illud relative quieſcentia, eâdem celeritate & ſecundum eandem plagam moventur.

At objiciat aliquis, lapidem è manu projicientis emiſſum in ipſam puppim impingere, eique ictum imprimere, adeoque cum lapis in ipſam puppim irruit, non poteſt non moveri: Reſpondeo, verum quidem eſſe eos, qui intra navem verſantur, lapidem in puppim irruentem eamque percutientem conſpicere; at ſi ponatur aliquis extra navem in aëre pendulus; ille non lapidem verſus puppim, ſed puppim in lapidem impingentem videbit; & ictus magnitudo, quæ in utrovis corpore recipitur, eadem omnino erit ac ſi navis quieſceret, & lapis revera verſus puppim impelleretur, eâdem celeritate, qua puppis ad lapidem accedebat. Si enim duo ſint corpora A & B utcunque æqualia vel inæqualia; eadem erit percuſſionis vis, ſive B cum data celeritate in corpus A quieſcens impingat; vel ſi quieſcat B, & A eâdem celeritate in ipſum irruit; vel ſi utrumque corpus verſus eandem plagam moveretur, & ſubſequens A celerius motum in ipſum B impingeret; eadem erit quantitas ictus, ac ſi B omnino quieſceret & A ſolum latum eſſet, differentia celeritatum qua ſcil. ipſius celeritas celeritatem corporis B ſuperabat; vel denique, ſi tam A quam B verſus contrarias partes ferantur, ictus magnitudo eadem fiet, ac ſi unum quieſceret, & alterum motum eſſet cum ea celeritate, quæ ſit ſummæ priorum velocitatum æqualis. Verbo dicam, eâdem ſemper manente velocitate relativa corporum, quâ ad ſe invicem accedunt, ea- TAB. 1, *fig.* 4.

eadem quoque erit percuſſionis quantitas, quomodocunque veræ velocitates partitæ ſint, ut in ſequentibus demonſtrabitur. Sed rurſus ad navem redeamus.

Si vis, qua lapis à projiciente emittitur, minor ſit eâ quæ ex navis motu in hoc caſu recipitur, lapis ipſe revera in eandem, qua ipſa navis, plagam motu ſcil. abſoluto deferetur; hoc eſt, à ſpectatore, quem extra navem in aëre conſiſtentem poſuimus, verſus orientem moveri videbitur, ea celeritate, qua celeritas navis celeritatem motus ab impellentis dextra impreſſi ſuperabat; at in ipſa navi ſedentibus lapis verſus occaſum moveri apparebit, eâdem prorſus celeritate, quam à projicientis manu accepit, qua etiam in puppim impingere videbitur.

Sed ſi quis in puppi ſedens lapidem verſus proram projiciat, verus & abſolutus illius motus erit verſus proram ſeu orientem; & à ſpectatore noſtro extra navem poſito ea celeritate ferri conſpicietur; quæ æqualis ſit ſummæ duarum celeritatum, illius ſcil. quam à projiciente accepit, & illius quæ per motum navis ipſi communicabatur.

Hæc omnia hypotheſi Terræ motæ poſſunt applicari. Si enim terra ſolummodo circa axem ſuum revolvatur ab occidente verſus orientem, & lapis vel globus è tormento projiciatur ad occidentem, ea celeritate qua terra circa axem vertitur; impetus, quem globus ex tormento recipit, contrarium impetum, qui ex terra illi imprimebatur, deſtruet; adeoque in ſpatio abſoluto quieſceret globus, ſecluſo motu ex gravitate orto. Nihilominus qui in terræ ſuperficie degunt & una cum ea revolvuntur, lapidem vel globum verſus occaſum celeriter ferri conſpicient; & ſi murus aliquis ejus motui apparenti objiciatur, globum vi eâdem murum ferientem videbunt, ac ſi murus revera quieſceret, & globus contra illum ea celeritate impingeret, quam in eo caſu ab exploſione reciperet: nam eadem, ut dictum eſt, erit ictus quantitas, ſive globus cum determinata celeritate in murum quieſcentem projiciatur, ſive murus in globum quieſcentem eâdem celeritate irruat.

Si minor ſit vis, quæ in globum per bombardæ exploſionem

nem imprimitur, eâ quæ per diurnum motum terræ illi communicatur, globus revera versus orientem feretur; at quia ejus velocitas minor est ea, qua nos versus orientem revolvimur, globus à nobis ad occidentem tendere conspicietur; & obstaculum quodcunque ejus motui apparenti oppositum ea vi ferire videbitur, ac si revera obstaculum in eodem spatio absoluto permansisset, & globus in ipsum ea vi, quam à bombarda accepit, impegisset. Si deinceps globus versus orientem explodatur, motus ejus absolutus erit in orientem, & ejus velocitas in tantum superabit velocitatem, qua ipsa tellus fertur, quanta est ea quæ globo per bombardam imprimitur, adeoque eâ solâ velocitatis differentiâ in obstaculum quodcunque irruit, & illud percutiet.

Verum universaliter, corporum in dato spatio inclusorum idem erunt motus inter se, idem congressus, eadem percussionis vis, sive spatium illud quiescat, sive moveatur uniformiter in directum.

Motu, quiete, celeritate, tam absolutis quam relativis, prolixe satis explicatis, ad alios terminos definiendos accedo.

VIII. *Spatium percursum est via illa quæ à corpore motu ipsius peragratur.*

IX. *Illius longitudo est recta illa quæ à centro corporis moti describitur.*

X. *Directio motus est recta quà tendit mobile.*

XI. *Motus æquabilis fit, quando mobile eadem semper celeritate omnes longitudinis seu spatii percursi partes describit.*

XII. *Motus acceleratus est cujus velocitas continuo crescit.*

XIII. *Motus retardatus est cujus velocitas continuo minuitur.*

XIV. *Motus æquabiliter acceleratus est, cui temporibus semper æqualibus æqualia accedunt velocitatis incrementa.*

XV. *Motus æquabiliter retardatus est, cujus velocitas temporibus æqualibus ad quietem usque æqualiter decrescit.*

XVI. *Momentum (quod & quantitas motus, sæpe etiam simpliciter Motus dici solet) est potentia seu vis illa corporibus motis insita, quâ è locis suis continuo tendunt.*

K XVII.

XVII. *Impedimentum vero est quod motui obstat vel resistit, atque illum destruit vel saltem minuit.*

XVIII. *Vis motrix est potentia agentis ad motum efficiendum.*

XIX. *Vis impressa est actio in corpus exercita, ad ejus statum vel motus vel quietis mutandum.*

Si corpus A quiescat & movendum sit cum data celeritate, vis illa quæ ipsi imprimitur, quaque accepta cum data velocitate moveri incipit, dicitur Vis impressa; in quo casu à Vi motrici non nisi in concipiendi modo differt: Eadem enim vis quatenus ab agente procedit, dicitur Vis motrix, & quatenus à patiente recipitur, dicitur Vis impressa. Sic etiam, si corpus B moveatur, quædam determinata requiritur vis ad illius motum minuendum, & quædam etiam determinata vis necessario habenda est ad illius motum omnino sistendum; quæ cum in corpus B exercetur, Vis impressa dicitur.

Non ignoro quosdam Philosophos quantitatem motus ab illius celeritate non distinguere; ea quippe corpora æquales motus habere dicunt, quæ æquali celeritate moventur, sive ipsa corpora æqualia sive inæqualia existant, sive unum sit exiguum admodum, alterum vero utcunque magnum; modo eâdem velocitate utrumque corpus latum sit, in utroque semper eandem motus quantitatem permanere volunt. At non ratio solum, verum & experientia docet motum non modo augeri in ratione velocitatis, sed & etiam in ratione molis seu magnitudinis, positis corporibus homogeneis seu
Tab. 2. ejusdem speciei; *v. g.* Sint duo corpora A & B, quorum
fig. 4. A majus corpus, & B minus; & momentum seu quantitas motus ipsius A non tantum majus erit momento ipsius B, si A velocius feratur ipso B; verum si utrumque æquali celeritate feratur, erit vis seu energia, qua corpus majus A fertur, major ea quam habet corpus B ad suum locum mutandum; quia scil. vis contraria obstaculi vel impedimenti major requiritur ad sistendum motum majoris corporis A, quam ea quæ necessaria est ad motum corporis minoris B tollendum: quippe, si sit corpus A centum librarum, pondus

vero

vero ipſius B unius libræ, & ſi æqualis ſit in utroque corpore celeritas, vis quam corpus A exercet, quaque obſtaculum quodvis removere conabitur (& proinde vis impedimenti retinentis & motum illius deſtruentis) multo major erit vi motûs corporis B, qua ſcil. impedimentum removere nititur; & illius impedimenti vis, quæ neceſſario requiritur ad motum ipſius B deſtruendum, minor erit vi impedimenti quæ ſufficiens erit ad motum mobilis A auferendum. Verum in ſequentibus Theoremata dabimus, quibus motûs quantitas æſtimari & ejus menſura determinari poteſt.

XX. *Vires motrices æquales ſunt, quæ ſimiliter agentes æquales motuum quantitates in dato tempore producunt.*

XXI. *Vires contrariæ ſunt quarum lineæ directionis ſunt contrariæ.*

XXII. *Gravitas eſt vis ferens deorſum, qua corpora rectà ad terram tendunt.*

XXIII. *Vis centripeta eſt vis illa, qua corpus ad punctum aliquod tanquâm centrum continuo urgetur; atque hinc ſequitur gravitatem eſſe vim quandam centripetam*

XXIV. *Per vim centrifugam autem intelligimus vim, qua corpus aliquod continuo urgetur, ut à centro recedat.*

Vires autem hæ ſemper æſtimantur per vires contrarias, quæ corpora in eodem ſtatu retinere poſſunt; ſic ſi corpus aliquod filo alligatum circa centrum immobile revolvatur, vis, qua à centro recedere conatur, eſt Vis centrifuga; actio autem fili renitentis & corpus verſus centrum continuo retrahentis, qua fit ut corpus in eodem ſemper circulo retineatur, erit tanquam Vis centripeta vi centrifugæ æqualis, adeoque harum virium una per alteram rite æſtimari poteſt. Sic etiam vis gravitatis alicujus corporis innoteſcit per vim ipſi contrariam & æqualem, qua ipſius deſcenſus impediri poteſt. Poteſt autem vis illa vel eſſe alterius corporis pondus (per mechanicum aliquod inſtrumentum *e. g.* libram) contrarie agentis; vel vis centrifuga quæ orietur, ſi corpus illud cum certa quadam & determinata velocitate in circulo circa centrum Terræ revolvatur; vel denique poteſt eſſe alterius corporis firmitudo & resistentia supra quod pondus premens incumbit.

XXV. *Quantitas acceleratrix cujusvis Vis est mensura velocitatis quam in dato tempore vis illa generat.*

In eâdem à Terra distantia corpora omnia utcunque inæqualium ponderum æquivelociter descendunt, & proinde æquales sunt ipsorum vires acceleratrices; in distantiis autem inæqualibus inæqualiter, in majori scil. minus, in minore magis, accelerantur.

Lectio VIII.

FINITIS definitionibus, ad res minus claras vel terminos minus usitatos explicandos inservientibus, ad Axiomata physica accedimus. Cum autem philosophiæ naturalis objectum sint corpora corporumque in se invicem actiones, quæ non tam facile & distincte concipiuntur, quam simplices illæ magnitudinum species de quibus tractat Geometria; nollem ut quisquam in materia physica, tam rigida demonstrandi methodo insistat, ut principia demonstrationum, hoc est, axiomata adeo clara & per se evidentia postulet, ac illa sunt quæ in Geometriæ elementis traduntur: talia quidem dari rei natura non permittit. Verum sufficiat si ea adhibeantur, quæ rationi & experientiæ congrua esse deprehendimus, quorum veritas primo quasi intuitu elucet, quæ sibi ipsis fidem apud non obstinatos conciliant, & quibus assensum suum nemo denegabit, nisi se omnino Scepticum profiteatur.

Verum etiam in demonstrationibus, laxiore aliquando argumentationis genere utendum est, & propositiones adhibendæ sunt non absolute veræ, sed ad veritatem quam proxime accedentes, *e. g.* Cum demonstratur omnes ejusdem Penduli Vibrationes in arcubus circuli minoribus factas, æquidiuturnas fore. Supponitur arcum circuli parvum ipsiusque chordam esse declivitatis & longitudinis ejusdem, quod tamen, si rigidam veritatem spectemus, admittendum non est: at in physica, hæc hypothesis tantillum à vero abludit; ut differentia merito sit negligenda, & discrepantia vibrationum quæ

ex

ex illa differentia oritur omnino insensibilis evadit, uti experientia testatur. Sic etiam insignis Philosophus & Geometra *D. Gregorius*, in *Elementis Catoptricis & Dioptricis*, laxiorem Geometriam adhibet, lineas & angulos tanquam æquales assumendo, qui revera inæquales ad æqualitatem quam proxime accedunt. Atque sic pulcherrima solvit problemata physica quæ alias intricatissima futura sunt. Sed etiam ipsi *Newtono* aliquando arridet hæc methodus; ut videre est *in Prop. 3. lib. 2. Philosophiæ Naturalis Princip. Math.*

Si qui vero sint qui contra istiusmodi principia & demonstrationes pertinacem obfirmant animum & propositionibus satis manifestis se expugnari non patiuntur, hos ut supinâ suâ ignorantiâ gaudeant relinquimus, nec dignos esse qui ad veram Physicam admittantur censemus.

AXIOMATA.

I. *Non entis aut nihili nullæ sunt proprietates aut affectiones.*

II. *Nullum Corpus potest naturaliter in nihilum abire.*

III. *Omnis mutatio corpori naturali inducta ab agente externo procedit; corpus enim omne est iners materiæ moles, & nullam sibi ipsi mutationem inducere valet.*

IV. *Effectus sunt causis suis adæquatis proportionales.*

V. *Causæ rerum naturalium eæ sunt, quæ simplicissimæ sunt, & Phænomenis explicandis sufficiunt: nam Natura methodo simplicissimâ & maxime expeditâ semper progreditur; hisce enim operandi modis se melius prodit Sapientia Divina.*

VI. *Effectuum naturalium ejusdem generis eædem sunt causæ; ut descensus lapidis & ligni ab eâdem causâ procedit; eadem quoque est causa lucis & caloris in Sole & in igne culinari; reflexionis lucis in Terra & Planetis.*

VII. *Quæ duæ res ita inter se connexæ sunt, ut sese perpetuo comitentur, & quarum unâ mutatâ vel sublatâ, altera quoque similiter mutetur vel tollatur, vel harum una alterius causa est, vel utraque ab eadem causa communi provenit.*

Sic si sit Acus magnetica circa axem versatilis, cui Magnes admoveatur & circa eandem revolvatur; acus etiam continuo eodem tenore movebitur, & ſi ſiſtatur magnetis motus, ſubſiſtet quoque ipſius acûs circulatio, & rurſus cum ipſo magnete revolvi incipiet: unde nemo dubitat quin acûs vertigo ab ipſius magnetis motu dependeat. Sic etiam cum fluxus & refluxus maris in eodem loco ſemper fiat, ſcil. eum Luna ad eundem circulum horarium pervenerit, & ejus motum continuo comitetur; periodus nempe æſtuum periodo motuum lunarium ita præciſe reſpondet, ut nulla à tot ſeculis notata ſit aberratio: retardatur enim minutis 48. in ſingulos dies; & in ſyzygiis Lunæ cum Sole ſemper fit æſtus maximus, in Quadraturis minimus; unde agnoſcendum eſt maris fluxum à motu Lunæ & ipſius ſitu reſpectu Solis pendere.

VIII. *Moto corpore quovis ſecundum quamcunque plagam, omnes ejuſdem particulæ, quæ in ipſo relative quieſcunt, eadem velocitate ſimul ſecundum eandem plagam progrediuntur; hoc eſt, moto loco relativo movebitur quoque locatum.*

IX. *Æquales materiæ quantitates eâdem velocitate latæ æqualia habebunt momenta ſeu motuum quantitates.*

Nam momentum cujuſque corporis eſt ſumma momentorum omnium particularum corpus illud componentium; & proinde ubi æquales ſunt particularum magnitudines & numeri, æqualia erunt momenta.

X. *Vires æquales & contrariæ in idem corpus agentes mutuum effectum tollunt.*

XI. *Ab inæqualibus autem & contrariis viribus producitur motus æquipollens exceſſui præpollentis.*

XII. *Motus à viribus conſpirantibus, hoc eſt, ſecundum eandem directionem agentibus, productus æquipollet earundem ſummæ.*

XIII. *Æquipollens ſi vel augeatur vel contrarium minuatur fit præpollens.*

Qui mechanice Philoſophari volunt duo ſequentia adhibent Effata.

XIV. *Omnis Materia eſt ejuſdem ubique naturæ, & eadem habet eſſentialia attributa, ſive in Cœlis ſit, ſive in Terris, ſive appareat ſub forma corporis fluidi, ſive duri aut alterius cujuſvis;*

jusvis; hoc est, materia cujusvis corporis, e. g. *ligni*, *à materia alterius cujusvis non essentialiter differt.*

XV. *Diversæ autem corporum formæ non sunt nisi diversæ modificationes ejusdem materiæ; & à variâ particularum corpora componentium magnitudine, figura, textura, positione & cæteris modis pendent.*

XVI. *Sic etiam qualitates seu actiones vel potentiæ quorundam corporum in alia corpora oriuntur solum ex prioribus affectionibus & motu conjunctim.*

Ponunt autem Philosophi Materiam esse omnium formarum & qualitatum commune substratum, quæ ad omnes se indifferenter habet, cum sit omnium capax, & eadem semper manet sub quibuscunque appareat formis, unde & â Peripateticis materia prima nuncupatur.

Quamvis vero formæ & qualitates ipsi materiæ sunt prorsus accidentales, ad corpus tamen, quod ex forma & materia simul junctis coalescit, necessario & essentialiter pertinent; *v. g.* quamvis materia ligni prorsus sit indifferens ad hanc vel illam formam seu particularum figuram & texturam, quibus infinitis modis variatis eadem semper manet; non tamen potest lignum subsistere sine determinata illa particularum modificatione, quæ formam lignei corporis constituit, qua sublata perit lignum, & eadem materia in alterius generis corpus transit. Quod autem in particularum modificatione forma corporis lignei consistit, patet ubi lignum igni immittitur, & materia formâ illâ privatur: nam per vim ignis dissolvitur particularum nexus & textura, & harum pars quædam in fumum & vapores transit, altera in cineres reducitur.

Multa à Philosophis proferuntur exempla, ut ostendant varias particularum ejusdem materiæ magnitudines, figuras & texturas, varias producere corporum formas, & ex variis etiam ipsarum motu & positione, varias oriri qualitates; quorum aliqua hic adducemus.

Primo, cum per calorem solis aquæ particulæ rarefiant, ex mari ad supremum fere aëra sub forma vaporum evehuntur; at recens hæc forma non aliunde provenit quam ex partium

tium mutato ſitu: per rarefactionem autem fit, ut aqueæ particulæ plura & patentiora forte contineant in ſe ſpatiola, vel omnino vacua, vel puriſſimo tantum æthere repleta: unde harum materia majus occupans ſpatium, quam æqualis materiæ aëriæ quantitas, aëre redditur minus intenſive gravis, & proinde ſurſum trudetur, eodem modo quo ſuber ſub aqua demerſum: nec unquam conſiſtunt vapores donec ad aërem ejuſdem gravitatis perveniunt, ubi relative quieſcunt, & nubes mille figuras induentes componunt.

Mox ubi per ventorum curſum aër minus gravis redditur, vapores eandem retinentes gravitatem neceſſario ſubſident, & in caſu ſuo per aëris reſiſtentiam condenſati, & in minus ſpatium coacti formam priorem amittunt, & in terram cadentes pluviæ ſpeciem recipiunt.

Multo maxima hujus pars per fluvios ad mare deducitur, iterum in vapores abitura; pars vero aliqua terræ ſe immiſcet, & ibi depoſita arborum herbarumque radices & ſemina ingreditur, è quibus in alias plane & novas corporum ſpecies aſſurgit. Et eadem quidem pluvialis aqua diverſa corpora componit, prout diverſa ingreditur rerum ſemina; quædam ſcil. tranſit in plantagines, quædam in gramina, aliqua in flores, aliqua in quercus, ornos, fagos, & alias quamplurimas arborum & plantarum ſpecies.

Nec in eâdem planta omnino ſimilaris manet eadem pluvia, cum plantæ omnes ex innumeris heterogeneis conſtent partibus; ſic in lino *e. g.* alia eſt forma radicis, alia caulis, alia tenuium fibrarum, alia florum, alia ſeminis, alia capſularum ſemen continentium.

Varia quoque eſt in eodem lino vaſorum ſtructura, (non aliter enim ac in corpore animato, quælibet planta ſua habet vaſa humorum circulationi inſervientia) ſed & diverſis omnino gaudent hæ partes proprietatibus: caulis *e. g* eſt corpus lignoſum & poſt exſiccationem valde friabile, dum cortex ſeu membranula caulem operiens, ex oblongis tenuiſſimis & plicabilibus conſtat fibris varie inter ſe connexis.

Hanc membranam à caule ſua ſeparant linifices, & poſtquam mille tractaverunt modis, fibras ejus in oblonga contorquent

torquent fila; mutataque particularum poſitione & ſitu, aliam ſane & longe diverſam ſubeunt fibrillæ formam ab ea, quam in viridi habebant planta.

Mox in ſe convoluta fila, iiſdem manentibus particulis ipſorum minimis, glomorum ſpecies præbent. Fila hæc varie inter ſe connectunt & texunt linteones, & arte ſuâ telas ex illis componunt, quæ veſtimenta hominibus præbent. Hæc denique in linteola redacta aquæ immittuntur, & malleis ligneis in mollem quaſi pulpam rediguntur, quæ tandem, exſiccato humore aqueo in formam Papyri transmutatur, quæ ſi igni immittatur partim in tenuiſſimum pulverem, partim in fumum evaneſcit.

At hæ omnes tam multifariæ ſub quibus eadem materia apparet formæ, non niſi ex particularum mutata figura, magnitudine & textura proveniunt, & ab his ſolummodo pendent.

Sic ſi metalla liquantur, ignis vi partium cohærentia diſſolvitur, & particulæ metallicæ à ſe invicem ſeparatæ rapidiſſimo cientur motu, quo fit ut formam corporis fluidi induant.

Hinc etiam (ut videtur) oritur illa ſalium & metallorum in menſtruis diſſolutio; per fermentationem enim ſeparantur partes à ſe invicem, & in minima reſolutæ ipſius fluidi agitantur motu, unde tanquam corpora fluida apparebunt. Ex hiſce corporum, ipſorumque partium figuris & reliquis modificationibus plurimi oriuntur effectus, plurimæ qualitates ſingulis corporum generibus propriæ, quas perire neceſſe eſt ſi partium conſtitutio mutetur. Sic ex eadem materia *v. g.* ferro formantur claves, cultri, limæ, ferræ, & alia innumera inſtrumenta ad varios uſus accommodata, quorum qualitates & effectus ex ſolis pendent eorundem figuris: unde enim clavi potentia ſua ad oſtium reſerandum, niſi ab ipſius figura, magnitudine, & partium congruitate cum partibus ſeræ cui immittitur? Unde cuneis & cultris potentia ad corpora findenda? Nonne hanc ex ſola ipſarum figura provenire demonſtratum eſt à Mechanicæ ſcriptoribus? Unde fiunt motus in Automatis tam regulares, nisi ex rotis inter se dispositis, sibi invicem adaptatis & commissis; unde denique fit, ut per machinas artificiales tanti effectus producantur? Certè ratio non aliunde quam ab ipsarum fabrica petenda est.

Nec minus partium suarum constitutioni & modificationi debent corpora naturalia, quam artificialia: omnes enim ipsorum operationes non nisi ex motu, situ, ordine, figura, & positione corpusculorum proveniunt, quibus in quovis corpore mutatis, mutantur etiam eo ipso istius corporis qualitates.

Si corporis superficies sit scabra & aspera, Lucem in ipsam incidentem undequaque reflectit, propterea quod partes superficiales lucem excipientes & remittentes non omnes in una atque eadem superficie regulari, sed infinitis fere iisque diversis locantur planis: unde lucem in varia hæc plana incidentem undique etiam reflecti necesse est. Hinc glacies, quæ cum integra & polita sit nullius fere est coloris, in partes tamen contusa, seu asperam & angulosam habens superficiem, alba apparet, scil. cum lumen copiose & in omnes partes reflectit. Eadem quoque est ratio albescentis aquæ cum in spumam vertitur.

Ea autem est plerorumque corporum visibilium structura, ut eorum superficies partem radiorum in se incidentem suffocare, partem remittere possint. Si superficies ita sint comparatæ, ut omnia radiorum genera æqualiter reflectant vel æqualiter suffocant, erit illorum color vel albus, vel niger, vel subfuscus, inter album & nigrum medius: nam color albus non aliter differt à nigro, quam quod alba corpora plurimos reflectant omne genus radios, nigra autem paucissimos. Hoc patet ex umbra corporis opaci, quæ sole lucente in parietem album projicitur; pars enim in qua umbra versatur, cum multo pauciores quam reliquæ omnes excipiat radios, multo pauciores quoque reflectit, adeoque reliquarum respectu nigra apparet. At si partes illæ reliquæ non plures reciperent radios, quam ea ubi umbra projicitur, tunc ubique idem foret color, nempe albus.

Si talis sit superficiei textura, ut aliquod radiorum genus

nus copioſius, & reliqua omnia parcius, reflectat, ſuperficiei color ad eum accedet qui ex radiis magis copioſe reflexis oritur; hoc exinde demonſtrari poteſt, quod ejuſdem objecti varius erit color, prout varia excipit radiorum genera, reliquis interceptis, ut primus invenit ſagaciſſimus *Newtonus*. Sic ſi per trigonum Vitreum radii rubri (ſic enim vocitare licet colorem rubrum producentes) in objectum cæruleum projiciantur, objectum ſuum mutabit colorem, & rubrum induet; ſin flavos tantum excipiat radios, tunc ejus color in flavedinem vertetur; ſi cærulei incidant radii, cæruleus apparebit, & color ille cæteris omnibus coloribus vividior erit, eo quod horum radiorum multo plures reflectit, & pauciores ſuffocat quam reliquorum.

Si ſuperficies corporis ſit exacte polita, hoc eſt, nulla aſperitate & ſcabritie impedita, & radios ſatis confertos reflectat; hæc radios ab objecto quovis prodeuntes, & in ipſam incidentes ita reflectet, ut objecti illius imaginem conſpiciendam præbeat: & ob eam cauſam corpora iſtiuſmodi ſuperficies habentia *Specula* vocantur. Si ſpeculum ſit planum, imago erit objecto æqualis, & pone ſpeculum invenietur, ad diſtantiam æqualem ei quam habet radians ante ipſum; ſi ſuperficies ſit concava ſphærica, & objectum radians magis diſtet ab ipſo quam $\frac{1}{4}$ diametri ſphæræ, imago in aëre pendula inter radians & ſpeculum apparebit, & ipſo quidem objecto minor erit; ſi radians in centro locetur, ibi quoque erit ejus imago ipſi æqualis; ſi ultra centrum verſus ſpeculum progreditur radians, ita ſcil. ut major ſit ipſius diſtantia ab eo quam $\frac{1}{4}$ diametri, imago à ſpeculo ultra centrum tranſcurret, & radiante major erit: cum autem radians ad diſtantiam æqualem $\frac{1}{4}$ diametri pervenerit, tum imaginis diſtantia infinita evadit; ſi autem tantillo propius ad ſpeculum accedat, imago erit pone ſpeculum ipſo radiante major. Omnia hæc tam diverſa Phænomena ex ſola mutata diſtantia proveniunt, cæteris omnibus in eodem ſtatu manentibus.

Videamus jam varios & illos prorſus contrarios effectus, qui ex ſolo mutato ſitu ſeu poſitione oriuntur, aliis rebus omnibus in eodem ſtatu exiſtentibus, præter ea quæ ex mutatione ſitus dependent.

Omnes jam agnoſcunt Philoſophi Solem in centro hujus Syſtematis quieſcere, Terram autem, reliquorum planetarum inſtar, circa ipſum ſpatio annuo deferri; ita autem Terra circa Solem movetur, ut axis ejus non ad orbitæ ſuæ planum normalis, ſed ad ipſum inclinatus angulo $66\frac{1}{2}$ *gr.* ſibi ſemper parallelus maneat. Et propter hunc paralleliſmum & inclinationem, neceſſe eſt, ut Terra aliquando unum ipſius polum Soli obvertat, aliquando alterum, & proinde Terræ partes omnes varios ſubibunt ad Solem ſitus. Ex hac ſitus mutatione dependent omnes illæ tempeſtatum viciſſitudines, quæ ſingulis annis obveniunt, ſcil. æſtas, hyems, ver & autumnus: ſi enim axis Terræ ad planum ſuæ orbitæ normalis eſſet, tunc nullæ forent temporum mutationes, nullæ dierum & noctium differentiæ, ſed quælibet Terræ pars radiorum Solarium æquales vires eodem ſemper exciperet modo.

Cum autem ſingulæ Terræ partes Solis reſpectu ſitum ſuum continuo mutent, & ejuſdem radios nunc magis obliquos, nunc minus, nunc breviore, nunc diuturniore tempore excipiant, diverſæ & prorſus contrariæ exinde oriuntur phaſes. Autumno ſcil. exareſcunt ſegetes, & fructus matureſcunt, paulatim tamen viridem & amœnam faciem deponunt campi, & decidunt arboribus folia. Mox ingruente hyeme frigent & horrent omnia, nix tegit alta montes, cujus onere depreſſæ laborant ſylvæ; imo quod mirum eſt, ipſæ maris aquæ ſtabiles & firmæ redduntur, quodque prius fuit navibus tantum penetrabile, nunc exercitus & caſtra gerit.

Terrâ autem orbem ſuum continuo percurrente, quælibet ejus pars Solis reſpectu ſitum mutat, & quæ prius averſa, nunc Solem reſpicere incipit; quod dum fit, diffugiunt nives, redeunt gramina campis, & ſua arboribus folia, nec ſtabulis jam gaudet equus, nec arator igne, ſed nova prorſus & læta apparet rerum facies, & annus per æſtatem ad autumnum revertitur.

Cum

Cum jam tot diverſi, tot contrarii eveniunt effectus ex ſola ſitus mutatione, & tam varia ex hac conſequantur Phænomena, cæteris omnibus cauſis iiſdem manentibus, certe ex poſitione, diſtantia, magnitudine, figura & ſtructura partium corpora componentium, ex effluviorum motu & ſubtilitate, ex corporum congruitate & eorum ad alia corpora reſpectu; ex hiſce inquam omnibus varie & infinitis fere modis junctis & ſimul combinatis, infinitæ propemodum diverſæ provenire poſſunt corporum formæ, affectiones & in ſe invicem operationes, nec quicquam in Natura conſpiciendum eſt, quod ex hiſce non pendet. Si enim hæc mutentur, mutabuntur ſimul corporum formæ, qualitates & operationes. *e. g.* Conſtat attractiones & directiones Magneticas ex partium ſtructura oriri; nam ſi ictu ſatis valido magnes percutiatur, quo partium internarum poſitio mutetur, mutabitur etiam eo ipſo Magnetis Polus. Et ſi igni immittatur Magnes, quo interna partium ſtructura mutetur vel prorſus deſtruatur, tunc amittit omnem priorem virtutem, & ab aliis vix differt lapidibus.

Etiamſi autem generaliter oſtenſum ſit operationes magneticas ab interna partium conſtitutione quodammodo provenire, modus tamen operandi, ex mechanicis & intellectu facillimis principiis deductus, non adhuc inventus eſt. Quodque nonnulli de effluviis, materia ſubtili, particulis poris magnetis adaptatis, &c. generaliter prædicant, minime nos ad claram & diſtinctam harum operationum explicationem deducit: ſed omnibus hiſce non obſtantibus virtutes Magneticæ inter occultas qualitates reponendæ ſunt.

Ex dictis ſequitur, qualitates corporum quæ à formis non pendent, quæque eâdem manente materiæ quantitate intendi & remitti nequeunt, ſed omnibus inſunt corporum generibus in quibus experimenta inſtituere liceat, eſſe qualitates omnium corporum univerſales. Cum enim ex forma ſeu modificationibus corporum non proveniant, oportet ut ab ipſa dependeant materia: ſed cum omnis materiæ eadem ſit natura, & pars ipſius quævis ab alia non niſi per modos differat, erunt qualitates ex hiſce modis non productæ in omnia materia eædem.

Lectio IX.

Theoremata de Motus Quantitate & Spatiis à mobilibus percursis.

THEOR. I.

IN comparandis corporum motibus, si mobilium quantitates materiæ æquales sint, erunt momenta seu motuum quantitates, ut velocitates.

Tab. 2. fig. 5. Sint A & B duo mobilia æquales habentia materiæ quantitates, & moveatur A celeritate C, B vero celeritate *c*; dico momentum seu quantitatem motûs in mobili A, esse ad momentum seu quantitatem motûs in mobili B, ut celeritas C ad celeritatem *c*: Si enim vis aliqua imprimenda sit corpori A, ad illud movendum cum data velocitate C, dupla habenda est vis ad movendum corpus B cum dupla velocitate, & tripla adhibenda est vis ad illud movendum cum tripla velocitate, & dimidia tantum vis necessaria est ad movendum B cum dimidia velocitate, & sic de cæteris multiplicibus vel submultiplicibus; *i.e.* cum (per Axioma quartum) effectus sint causis suis adæquatis proportionales, si vis, quæ adhibetur ad corpus B movendum, sit dupla istius quæ applicatur ad A movendum, erit quoque illius momentum hujus momenti duplum; si tripla habenda est vis, erit quoque motus corporis B motûs ipsius A triplus; si dimidia tantum vis corpori B imprimatur, erit ejus momentum dimidium momenti ipsius A: hoc est, cum velocitas corporis A sit universaliter ad velocitatem ipsius B, ut vis impressa corpori A ad vim ipsi B impressam; & ut vis impressa mobili A ad vim impressam corpori B, ita momentum seu quantitas motûs in A ad momentum seu quantitatem motûs in B; erit velocitas mobilis A ad velocitatem mobilis B ut motus ipsius A ad motum mobilis B. Q. E. D.

Cor. Si momenta sint ut velocitates, erunt quantitates materiæ in corporibus motis æquales.

THEOR. II.

In comparatis motibus, si celeritates sint æquales, erunt corporum momenta seu motuum quantitates, ut quantitates materiæ

riæ in iisdem; vel si mobilia sint homogenea, ut ipsorum magnitudines.

Sint duo mobilia A & B, quorum utrumque feratur eadem celeritate C; dico momentum corporis A esse ad momentum corporis B, ut quantitas materiæ ipsius A ad quantitatem materiæ ipsius B. Si enim materiæ quantitas in A dupla sit istius quæ est in B, dividi potest A in duas partes, quarum utralibet tantum habebit materiæ, ac proinde (per Axioma 9) tantum motus, quantum habet B; cum scil. eadem velocitate utrumque corpus feratur: adeoque erit momentum corporis A momenti corporis B duplum. Si materiæ quantitas in A tripla sit ejus quæ est in B, dividi potest A in tres partes, quarum unaquæque habebit motus quantitatem, æqualem ei quæ est in B; & universaliter, quamcunque proportionem habet materia in A ad materiam in B, eandem habebit rationem momentum ipsius A, ad momentum ipsius B, si modo eadem velocitate utrumque corpus latum fuerit. TAB. 2. *fig.* 4.

Si corpora homogenea sint, erunt quantitates materiæ ut ipsorum magnitudines seu moles, ac proinde ipsorum motus erunt etiam in eadem magnitudinum ratione.

Cor. Si momenta sint ut quantitates materiæ, erunt celeritates corporum æquales.

THEOR. III.

In comparatis motibus quorumcunque corporum, momentorum ratio componitur ex rationibus quantitatum materiæ & celeritatum.

Sint duo mobilia quæcunque A & B, & moveatur A celeritate C, B vero celeritate *c*; dico momentum ipsius A esse ad momentum ipsius B, in ratione composita ex ratione quantitatis materiæ in A ad quantitatem materiæ in B, & ratione celeritatis corporis A ad celeritatem corporis B. Ponatur corpus tertium G, quod materiam habeat æqualem ei quæ est in A, sed moveatur celeritate corporis B. Constat ex Elementis rationem momenti corporis A ad momentum corporis B, compositam esse ex ratione momenti corporis A, ad momentum corporis G, & ratione momenti corporis G ad TAB. 2. *fig.* 6.

momen-

momentum corporis B: ſed (per Theor. 1.) momentum corporis A eſt ad momentum corporis G, ut celeritas C eſt ad celeritatem *c*; & cum G & B eadem celeritate feruntur, momentum corporis G erit ad momentum corporis B, ut materiæ quantitas in G vel A ad quantitatem materiæ in B. Ideoque erit quoque momentum corporis A ad momentum corporis B, in ratione compoſita celeritatis C ad celeritatem *c*, & quantitatis materiæ in A vel G ad quantitatem materiæ in B. Q. E. D.

Cor. 1. Si corpora ſint homogenea, momentorum ratio erit compoſita ex ratione magnitudinum & celeritatum.

Tab. 1. *fig.* 7. *Cor.* 2. Si fiat ut A ad B, hoc eſt, ut materiæ quantitas in A ad quantitatem materiæ in B, ita recta D ad rectam E, & compleantur rectangula ſub D & C, & ſub E & *c*, erit momentum mobilis A ad momentum mobilis B, ut rectangulum DC ad rectangulum E*c*.

Nam quia eſt ut A ad B ita D ad E, erit ratio compoſita ex rationibus A ad B & C ad *c*, æqualis rationi compoſitæ ex rationibus D ad E & C ad *c*; ſed (per 23. El. 6.) ratio compoſita ex rationibus D ad E & C ad *c*, æqualis eſt rationi rectanguli DC ad rectangulum E*c*: & (per Theor. hoc tertium) ratio momenti mobilis A ad momentum mobilis B æqualis eſt rationi compoſitæ ex rationibus A ad B ſeu D ad E & C ad *c*; quare erit ut rectangulum DC ad rectangulum E *c*, ita momentum mobilis A ad momentum mobilis B. Cujuſvis igitur corporis momentum conſiderari poteſt tanquam rectangulum factum ex ductu molis, vel quantitatis materiæ in eodem contentæ, in ejuſdem celeritatem.

Cor. 3. Quare quæcunque demonſtrata ſunt de horum rectangulorum proportione, eadem quoque vera erunt de corporum momentis hiſce rectangulis proportionalibus; *v.g.* Si ſit ut D ad E, vel ut A ad B, ita *c* ad C, erunt in eo caſu mobilium momenta æqualia; rectangula enim parallelogramma latera reciproce proportionalia habentia ſunt æqualia (per 14. El. 6.) & è contra, ſi rectangula ſint æqualia, erunt latera reciproce proportionalia; hoc eſt, ſi quantitates materiæ, ſeu in corporibus ejuſdem generis, eorundem

dem magnitudines, ſint celeritatibus reciproce proportionales, erunt momenta æqualia; & converſim, ſi momenta ſint æqualia, erit ut materiæ quantitas in uno ad quantitatem materiæ in altero, ita reciproce hujus celeritas ad illius celeritatem; hinc etiam demonſtratur ſequens

THEOR. IV.

In comparatis motibus, celeritatum ratio componitur ex ratione directa momentorum, & reciproca quantitatum materiæ.

Sint duo mobilia A & B, & feratur A celeritate C, B vero celeritate *c*. Dico eſſe C ad *c*, hoc eſt, celeritatem unius A ad celeritatem alterius B, in ratione directa momenti corporis A ad momentum corporis B, & ratione reciproca materiæ in A ad materiam in B. Fiat ut A ad B, ita recta EI ad rectam KG; & fiat IL æqualis C, GH vero æqualis *c*; & compleantur rectangula EL, KH. Per ſuperius dicta, rectangula EL, KH repræſentabunt momenta mobilium A & B reſpective; ad GH applicetur rectangulum HN æquale rectangulo EL. Cum igitur HN æquale ſit EL, erit (per 16. El. 6.) IL ad GH, ut GN ad EI; ſed ratio GN ad EI æqualis eſt rationi GN ad GK, & GK ad EI; hoc eſt, æqualis rationibus rectanguli HN vel EL ad KH rectangulum, & GK ad EI: quare erit celeritas C vel IL ad celeritatem *c* vel GH, in ratione compoſita ex ratione momenti EL ad momentum KH, & materiæ GK ad materiam EI; hoc eſt, velocitas cujuſque corporis ſemper eſt ut illius momentum applicatum ad ejuſdem materiam. Q. E. D. Tab. 2. fig. 8. Tab. 2. fig. 9.

Simili prorſus ratiocinio colligitur, corporis cujuſque materiam eſſe ſemper ut momentum ad ejuſdem velocitatem applicatum.

Atque hæc de corporum momentis. De proportione ſpatiorum à mobilibus emenſorum ſequentia etiam vulgo demonſtrantur Theoremata.

THEOR. V.

In comparatis motibus, ſi mobilium celeritates ſint æquales, erunt ſpatia ab illis percurſa directe ut tempora quibus peraguntur motus.

Percurrat mobile longitudinem AB, tempore T, motu æ- Tab. 2. fig. 10.

quabili & uniformi; item idem vel aliud mobile eadem velocitate latum percurrat longitudinem CD, tempore *t*; dico lineam AB esse ad lineam CD, ut Tempus T ad tempus *t*. Etenim si tempus T sit duplum ipsius *t*, potest illud dividi in duas partes, quarum unaquæque æqualis erit *t*, adeoque singula spatia, æqualibus hisce temporis partibus, eadem celeritate percursa, æqualia erunt spatio percurso in tempore *t*; & duo spatia simul sumpta spatii tempore *t* percursi dupla erunt: eodem modo, si T sit triplum ipsius *t*, dividi potest in tres partes æquales, & spatia singulis hisce temporibus percursa æqualia erunt spatio tempore *t* percurso; ac proinde tria spatia simul sumpta spatii tempore *t* percursi tripla erunt. Idem de aliis multiplicibus & submultiplicibus ostendi potest; quare universaliter, quamcunque proportionem habet T ad *t*, eandem habebit spatium percursum AB ad spatium percursum CD. Q. E. D.

Cor. Si tempora sint ut spatia percursa, celeritates sunt æquales.

THEOR. VI.

In comparatis motibus, si motuum tempora æqualia sint, spatia percursa erunt ut celeritates.

TAB. 2. *fig.* 11. Percurrat mobile aliquod in dato tempore longitudinem AB, celeritate C; & in eodem vel æquali tempore, percurrat idem vel aliud mobile longitudinem DE, celeritate *c*; dico lineam AB esse ad lineam DE, ut celeritas C est ad celeritatem *c*. Si enim celeritas C sit dupla ipsius *c*, erit spatium AB percursum celeritate C duplum spatii DE percursi celeritate *c*; si celeritas C sit tripla ipsius *c*, erit quoque AB longitudo ipsius DE longitudinis tripla; si C sit dimidia ipsius *c*, erit AB ipsius DE dimidia: & universaliter, cum æqualia tempora in percurrendis lineis insumantur, quamcumque proportionem habet celeritas C ad celeritatem *c*, eandem habebit longitudo percursa AB ad longitudinem percursam DE. Q. E. D.

Cor. Si celeritates sint ut spatia percursa, tempora erunt æqualia.

Poterant duo prima Theoremata, item quintum & hoc sex-

ſextum, univerſaliter per æquimultiplicia, *Euclidis* methodo, demonſtrari; verum cum per ſe adeo clara ſint ut inter Axiomata reponi poſſint, vix tanto demonſtrationis apparatu indigent.

THEOR. VII.

Longitudines percurſæ ſunt in ratione compoſita ex rationibus temporum & celeritatum.

Sit linea AB peragrata celeritate C, tempore T; & linea DE celeritate *c*, tempore *t*; dico rationem AB ad DE compoſitam eſſe ex ratione celeritatis C ad celeritatem *c*, & ratione temporis T ad tempus *t*. Ponatur linea FG percurri tempore T, celeritate *c*; conſtat AB eſſe ad DE, in ratione compoſita ex rationibus AB ad FG, & FG ad DE. Sed quia AB & FG eodem tempore percurruntur; erit AB ad FG, ut celeritas C ad celeritatem *c*; cum vero mobilia eadem celeritate deſcribunt lineas FG & DE; erit (per Theor. 6.) FG ad DE, ut T tempus ad *t* tempus; quare cum ratio AB ad DE componitur ex rationibus AB ad FG, & FG ad DE, erit etiam compoſita ex rationibus quæ ſunt hiſce rationibus æquales, nempe ex ratione celeritatis C ad celeritatem *c*, & temporis T ad tempus *t*. Tab. 2. fig. 12.

Cor. 1. Si fiat HK æqualis C, HI æqualis T, item MN æqualis *c*, & MO æqualis *t*, & compleantur rectangula parallelogramma HL, MP; erit AB ad DE, ut rectangulum HL ad MP rectangulum; nam (per 23. El. 6.) eſt rectangulum HL ad rectangulum MP, in ratione compoſita ex rationibus HK ad MN, & HI ad MO; ſed (per præcedens Theorema) ſpatium percurſum AB eſt ad ſpatium percurſum DE, in ratione ex iiſdem rationibus compoſita; unde ſpatia hæc percurſa conſiderari poſſunt, tanquam rectangula facta ex temporibus in celeritates ductis. Tab. 2. fig. 13.

Cor. 2. Si igitur ſpatia percurſa ſint æqualia, erit quoque rectangulum ſub celeritate & tempore quibus unum ſpatium tranſigitur, æquale rectangulo ſub celeritate & tempore, quibus alterum peragratur ſpatium, & proinde erit ut celeritas ad celeritatem, ita reciproce tempus ad tempus (per 14.

El. 6.) hoc eſt, ſi ſpatia percurſa ſint æquâlia, tempora erunt reciproce ut celeritates.

THEOR. VIII.

In comparatis motibus, temporum ratio componitur ex directâ ratione longitudinum, & reciproca celeritatum.

Theorema hoc demonſtrari poteſt eodem modo ex præcedenti, quo quartum ſequitur ex tertio; perſpicuitatis autem gratia ſic breviter oſtenditur. Percurratur tempore T longitudo AB, celeritate C; item tempore *t* longitudo DE percurratur, celeritate *c*; dico tempus T eſſe ad tempus *t* in ratione compoſita ex directa ratione longitudinis AB ad longitudinem DE, & reciproca celeritatis C ad celeritatem *c*. Sit K tempus quo percurri poteſt longitudo AB cum celeritate *c*, erit ratio temporis T ad tempus *t* compoſita ex ratione T ad K, & K ad *t*; ſed (per Corol. præcedentis Theor.) eſt ut T ad K ita *c* ad C (cum idem ſpatium utroque tempore percurritur) & ut K ad *t*, ita (per Cor. Theor. 5.) longitudo AB ad longitudinem DE; quare erit T ad *t* in ratione compoſita celeritatis *c* ad celeritatem C, & longitudinis AB ad longitudinem DE; hoc eſt, tempora ſunt in ratione compoſita ex reciproca celeritatum & directa longitudinum. Q. E. D.

Tab. 2. fig. 14.

Eodem modo oſtenditur, celeritates eſſe in ratione directâ longitudinum, & reciprocâ temporum.

Cor. 1. Atque hinc ſequitur, tempus eſſe ut ſpatium percurſum applicatum ad celeritatem.

Cor. 2. Celeritas quoque eſt ut ſpatium percurſum applicatum ad tempus.

Theorema tertium & ſeptimum demonſtrari poſſunt ex univerſali hoc theoremate, nempe:

Si effectus aliqui ex pluribus ſimul cauſis pendeant, ita ſcil. ut augeantur vel diminuantur in eadem ratione, qua augetur aut diminuitur cauſarum aliqua; erunt effectus illi in ratione cauſarum omnium compoſita; hoc eſt, ſi cauſæ A, B, C ſimul agentes producant effectum E, qui cæteris iiſdem manentibus ſemper eſt ut cauſarum quævis; & aliæ cauſæ *a*, *b*, *c*, prioribus reſpective ſimiles & ſimimiliter agentes, producant effectum e; erit ut E ad e ita $A \times B \times C$ ad $a \times b \times c$. Quod eâdem fere methodo, quam in præcedentibus demonſtrationibus adhibuimus, facile oſtendi poteſt.

Ad eundem modum, ſi idem effectus ex pluribus rebus ſimul pendeat, quarum aliquæ eundem adjuvant vel augent in ea ratione qua ipſæ augentur; aliquæ vero impediunt vel minuunt in eadem ratione qua augentur; erit effectus ſemper directe ut cauſæ adjuvantes, & reciproce ut agentes impedientes vel minuentes.

Theorema ſeptimum ſtylo *Newtoniano* ſic demonſtratur.

Data celeritate, ſpatium percurſum eſt ut tempus; & dato tempore, ſpatium percurſum eſt ut celeritas; quare neutro eorum dato, eſt ut celeritas & tempus conjunctim.

Sic etiam Theorema octavum oſtenditur,

Data celeritate, tempus eſt directe ut ſpatium percurſum; & dato ſpatio, tempus eſt reciproce ut celeritas; quare neutro dato, tempus erit directe ut ſpatium & reciproce ut celeritas.

Similiter Theorema tertium & quartum exponi poſſunt, atque hanc methodum nos etiam brevitati ſtudentes interdum uſurpabimus.

LECTIO X.

IN Demonſtrationibus præcedenti Lectione adhibitis methodum expoſuimus, qua res Phyſicæ ad Geometriam primo, deinde ad Arithmeticam reducendæ ſunt; cum enim ibi demonſtratur corporum motus eſſe ut rectangula ſub ipſorum celeritate & materia, ex datis cujuſvis corporis materia & celeritate, dabitur ejuſdem momentum; æquale ſcil. *facto* ex celeritate corporis in ejuſdem quantitatem materiæ; *v. g.* ſit corpus A octo partium, B vero partium ſex, celeritas ipſius A ut 5, & corporis B celeritas ut 3; erit motus corporis A quadraginta partium, & motus corporis B partium tantum octodecim.

Ita ex datis corporis cujuſvis momento & materia, innoteſcet quoque illius celeritas; nempe ſi dividatur momentum per ipſius materiam, quotiens exhibebit ejuſdem velocitatem; ſit enim motus in corpore A partium 40; & ejus materia octo partium; ſit etiam motus in corpore B partium octodecim, & illius materia partium 6; dividendo quadraginta per octo, quotiens quinque exhibebit, velocitatem ſc. mobilis A; & dividendo octodecim per 6, quotiens tria dabit, velocitatem mobilis B.

Cum per exempla res magis eluceſcunt, & numeri ſemper ad praxin ſunt advocandi, ut tyrones ſe melius illis adſueſcant; licebit nobis ſcientiam de motu per numeros quandoque illuſtrare, & Arithmeticam tam ſpecioſam quam numeroſam adhibere; ex ſpecioſa enim Arithmetica eruuntur canones quidem generales, qui poſtea ad numeros particulares ſunt applicandi.

Sic denotet A materiam in quovis dato corpore A, C vero ejuſdem celeritatem, atque ipſius momentum vocetur M; vel potius hæ literæ denotent numeros quantitatibus illis proportionales; erit $C \times A = M$ & $C = \frac{M}{A}$ & $A = \frac{M}{C}$.

Similiter cum ſpatium percurſum ſit ſemper rectangulo ſub celeritate & tempore proportionale; ſi ſpatium dicatur S, tempus T & celeritas C, erit $S = C \times T$; & $C = \frac{S}{T}$; & $T = \frac{S}{C}$; & proinde cum ſit $M = A \times C$, erit quoque $M = \frac{A \times S}{T}$; vel ſi T detur, erit $M = A \times S$; hoc eſt, cujuſque corporis momentum eſt ut ipſius materia ducta in ſpatium ab ipſo in dato tempore percurſum. Alia quamplurima hiſce ſimilia, quæ nonnulli pro motus legibus venditant, ex hactenus demonſtratis deduci poſſunt; at cum ea omnia tyro quivis facile per ſe eruere poteſt, non opus eſt ut hic proferantur.

Ex ſupra demonſtratis conſtat, momentum corporis cujuſcunque oriri ex motu partium ſingularium; nam ſingulis corporis particulis ineſt impetus ſeu vis movendi, & ex harum virium ſumma componitur impetus ſeu quantitas motus totius corporis.

Hinc etiam colligitur, quod quo major corporibus inſit materiæ quantitas, eo major adhibenda ſit vis ad ea corpora cum datâ velocitate movenda, & eorum proinde momenta eadem ratione majora erunt; si igitur sint duo corpora eadem velocitate lata, erunt quantitates materiæ in ipsis semper ut eorundem momenta; adeoque si corpora mole æqualia & æquivelocia inæqualia habuerint momenta, necesse est, ut in illis inæquales quoque sint materiæ quantitates; & quod minus habet momenti, plures habebit poros seu spatia, vel omnino vacua, vel materia aliqua repleta, quæ non participat de motu totius corporis cujus poros implere supponitur. Sic, *e.g.* si fiant duo globi suberis & plumbi, ejusdem magnitudinis, & uterque eadem velocitate moveatur; cum experientia notum sit momentum unius multo majus esse momento alterius, necesse est ut multo plures sint pori in uno quam in altero, quos vel omnino vacuos esse concedendum est, vel dicendum eos materia aliqua subtilissima repletos esse, quæ ita libere potest ejusdem poros permeare, ut de motu corporis cujus poros occupat non participet.

Ut autem materia illa libere possit aliorum corporum poros permeare, nec de ipsorum motu participare, oportet ut omnia corpora omnes suos poros secundum rectas lineas directioni motus parallelas extensas habeant; ut scil. nullæ fiant reflectiones materiæ subtilis contra pororum latera: alioquin una cum ipso corpore movebitur materia etiamsi subtilissima, quæ ipsius poros replere supponitur. Non potest igitur materia subtilis de corporis motu non participare, nisi corpus motum ita disponatur, ut poros suos directioni motus parallelos habeat. Cum autem infinitis aliis modis ipsius situs variari potest; hoc est, possunt pororum longitudines in infinitis angulis ad lineam directionis inclinari, & proinde illis omnibus positis, moto corpore, una movebitur materia subtilis in ipsius poris locata: non igitur potest materia subtilis ita corporum poros libere permeare quin de ipsorum motu participet; ac proinde moto corpore, movebitur quoque materia intra ipsum contenta quantumvis subtilis sit. Si igitur suber moveatur, secum quoque deferet materiam in ejus poris contentam; adeoque cum minus habet momen-

ti

ti quam globus plumbeus ejuſdem magnitudinis eadem velocitate latus, minor erit in ſubere materiæ copia, & proinde plures pori ſeu ſpatia abſolute vacua.

Ex demonſtratis etiam deducitur ſequens Theorema.

THEOR. IX.

Pondera corporum omnium ſenſibilium juxta Terræ ſuperficiem, ſunt quantitatibus materiæ in iiſdem proportionalia.

Nam, ut multiplici pendulorum experientia conſtat, corpora omnia vi gravitatis perpendiculariter cadentia (abſtrahendo aëris reſiſtentiam) æqualia ſpatia in iiſdem temporibus percurrunt. Nam in vacuo ſeu medio non reſiſtenti, non plus temporis impendent in deſcendendo minutiſſima quævis plumula, quam ponderoſum plumbum; adeoque omnium corporum in dato tempore cadentium velocitates ſunt æquales; erunt igitur eorum momenta quantitatibus materiæ in iiſdem proportionalia; verum vires motum generantes ſunt ſemper motibus ſeu momentis generatis proportionales, & proinde in hoc caſu erunt ut quantitates materiæ in corporibus motis; ſunt autem vires quæ motus illos generant ipſæ corporum gravitationes, hoc eſt, pondera. Omnium igitur corporum pondera ſunt quantitatibus materiæ, quæ in corporibus ſunt, proportionalia. Q. E. D.

Cor. 1. Corporis igitur cujuſvis pondus, ex aucta ſolummodo vel diminuta materiæ quantitate, augetur vel diminuitur.

Cor. 2. Quare eadem manente materiæ quantitate in corpore quovis dato, idem quoque manebit ejuſdem pondus, & quomodocunque variatur ejuſdem figura vel textura particularum corpus illud componentium, pondus tamen ipſius non mutabitur: adeoque nullius corporis pondus ab ejus forma ſeu textura pendet.

Cum (per Axioma 14.) Natura cujuſcunque materiæ ſit eadem, nec unum corpus ab alio differat, niſi modaliter, per partium figuram, ſitum & alias iſtiuſmodi formas; erunt corporum affectiones, quæ ab illorum formis non pendent, in omnibus corporibus eædem; adeoque cum (uti dictum eſt) corporum pondera ab illorum formis non oriantur, ſed

à

à materiæ quantitate pendeant, in æqualibus materiæ quantitatibus, in eadem à terræ diſtantia, æquales erunt verſus terram gravitationes; ſi vero duorum corporum pondera ſint inæqualia, inæquales quoque erunt in iis materiæ quantitates.

Ponamus jam duos globos, plumbi ſcil. & ſuberis, æqualium magnitudinum; ſi in utroque eadem eſſet materiæ quantitas, (per jam oſtenſa) utrumque corpus æqualiter ponderaret; nam materia ſubtiliſſima poros ſuberis occupans æque ponderaret ac materia plumbi ipſi æqualis; cum vero magnum ſit in duobus hiſce globis ponderum diſcrimen, magnum quoque erit in iiſdem materiæ diſcrimen; & ſi plumbum ſubere ſit triplo gravius, triplo quoque major erit in plumbo contenta materia, quam in ſubere; adeoque plures erunt in plumbo pori ſeu plura ſpatia abſolute vacua. Vacuum igitur non tantum poſſibile eſt, ſed & actu datur; quod erat probandum. At hic ſequitur materiæ quantitatem in quovis corpore rite per ipſius gravitatem æſtimari poſſe.

Cum momentum augeri poſſit, tam ex aucta materiæ quantitate, eadem manente velocitate, quam ex aucta velocitate, eadem manente materia, Veteres (quos vis pulveris pyrii ad corpora celeriter movenda latebat) machinis ad hoſtium muros diruendos ita comparatis utebantur, ut ingens materiæ moles, etſi non magna velocitate, vehementi tamen impetu muros concuteret; at hodie per exploſionem pulveris pyrii ex tormentis bellicis magna velocitate parvi globuli impelluntur. Quamvis autem veterum machinæ bellicæ hodiernis multum cedant, ipſarum tamen vis ad muros evertendos incredibilis fere fuit: arietes enim ex ingentibus trabibus ſibi invicem commiſſis compoſiti erant; quorum pondus vel hinc æſtimari poteſt, quod ſc. ipſorum aliqui ſex hominum millibus (ut alii ſc. aliis ſuccederent) ad ipſos dirigendos & motum iis imprimendum indigebant; ea pars, qua murum percutiebant, gravi ferro conſolidata fuit, & ex funibus ita dependebant (Arietes compoſitos intelligo) ut ipſorum longitudines horizonti eſſent parallelæ;

unde magna virorum manu retrorſum acti, ſtatim ſua gravitate & hominum viribus ſimul agentibus antrorſum pulſi prominenti ferro muros quatiebant; & teſte *Joſepho*, nullæ fuerunt turres tam validæ, aut mœnia tam lata, quæ aſſiduas ipſorum plagas potuerunt ſuſtinere.

In machinis, quæ per circumgyrationes rotarum pondera elevant, aliquando per additionem plumbi rotæ graviores redduntur; ut ſcil. major materiæ copia majorem impetum ſeu motus quantitatem ſuſcipiat; per quam reſiſtentiæ, tam ex aëre quam ex materiæ frictione ortæ, melius reſiſtatur, & diutius conſervetur motus, qui proinde ſemel inceptus facile continuabitur.

Ab eodem quoque pendet principio, quod lanifices in nendo, fuſis ſuis verſoriis graves turbines imponunt, ut gyrationes diutius perſeverent. Cum ſcil. motus pars per reſiſtentiam aëris amiſſa, ad motum ex materiæ additione auctum, minorem habeat rationem, quam eſt ea quam haberet ad motum non auctum.

Ex prædictis etiam ſolvitur ſequens problema.

PROBL. I.

Invenire velocitatem, qua datum corpus movendum eſt, ita ut habeat momentum æquale momento cuivis dato.

TAB. 2. *fig.* 8. Sit datum corpus A, cujus momentum æquale debet eſſe momento corporis B moti celeritate *c*; fiat ut A ad B ita celeritas *c* ad aliam C; hæc erit velocitas quæſita, qua ſcil. ſi moveatur A, ejus momentum æquale erit momento corporis B, uti liquet ex Corol. tertio Theorematis tertii. Corporum enim momenta ſunt æqualia, ſi celeritates ſint ipſis corporibus reciproce proportionales; ſed ex hypotheſi, eſt celeritas corporis B ad celeritatem corporis A, ut corpus A ad corpus B; unde erit momentum corporis A æquale momento corporis B. Q. E. I.

Atque hinc ſequitur corpus quodcunque parvum poſſe habere momentum æquale momento corporis utcunque magni, quod cum data velocitate movetur. Ex hoc principio pendent vires omnes machinarum, quæ ad corpora trahenda da vel elevanda fabricantur; nempe si machinæ ita dispo-nantur, ut potentiæ velocitas ad ponderis sit ut pondus ad potentiam: eo inquam casu potentia pondus sustinebit. Liceat hoc in quinque simplicioribus Instrumentis Mechanicis ostendere. Et primo in *Vecte*, quem hic consideramus tanquam lineam inflexilem, sive rectam, sive curvam, sive ex pluribus rectis compositam, circa punctum immobile versatilem, gravitatis quidem expertem, ponderibus tamen sustinendis vel levandis accommodatam.

Punctum immobile quo sustinetur & circa quod rotatur Vectis ejus Fulcrum vocatur.

THEOR. X.

Sit AB *Vectis circa Fulcrum* C *tantum rotabilis*; *erit spatium quod ab unoquoque ipsius puncto describitur*, *ut ejus distantia à fulcro.*

Nam moveatur vectis è situ ACB ad situm *a* C *b*, punctum A describet peripheriam A *a*, B vero percurret peri- Tab. 2. *fig.* 15. pheriam B*b*; sed propter sectores AC*a*, BC*b* similes, est A*a* ad B*b* ut AC ad BC, hoc est, spatia à punctis A & B descripta, sunt ut ipsorum à fulcro distantiæ. Si punctis A & B applicentur potentiæ vectis brachia perpendiculariter trahentes; spatia quæ ab ipsis describuntur secundum vel contra propensiones suas, non sunt peripheriæ A*a*, B*b*, sed perpendiculares *a*F, *b*E in vectis brachia demissæ: nam potentia in A per spatium *a*F tantum & non amplius progressa est secundum directionem vel propensionem propriam, sicut ob eandem causam, via à potentia B percursa secundum propriam directionem æstimanda est per *b*E. Sed ob æquiangula triangula *a*CF, *b*CE est *a*F ad *b*E ut *a*C vel AC ad *b*C vel BC, hoc est, viæ à potentiis secundum proprias directiones percursæ erunt ut ipsarum à fulcro distantiæ.

Quod si directio potentiæ non sit recta ad vectis brachium Tab. 2. AC perpendicularis, ducenda est à fulcro in lineam dire- *fig.* 16. ctionis, perpendicularis CG, & spatium à potentia secundum ipsius propensionem descriptum, erit perpendiculari illi proportionale; nihil enim refert utrum filum FGA, per quod potentia agit, affixum ſit puncto G vel A, vel etiam puncto D; eadem quippe manente directionis linea, eadem erit ipſius vis ad circumrotandum planum ADCB ac ſi puncto G affigeretur filum, & via ab ipſa, in dato tempore, ſecundum propriam directionem, deſcripta, proportionalis eſt rectæ CG. Quare patet in omni caſu, viam à potentia quavis ſecundum directionem propriam deſcriptam proportionalem eſſe diſtantiæ lineæ directionis à fulcro.

THEOR. XI.

In vecte vis motrix ſeu potentia quæ ad pondus eam habet rationem, quam diſtantia lineæ directionis ponderis à fulcro, habet ad diſtantiam directionis potentiæ à fulcro, pondus ſuſtinebit; ac proinde tantillum aucta pondus elevabit.

Tab 2. fig. 17. Conſtat ex præcedente, ſpatia quæ à potentia & pondere ſecundum vel contra propenſiones proprias deſcribuntur, proportionalia eſſe diſtantiis lineæ directionum à fulcro; ſed velocitates ſunt hiſce ſpatiis proportionales, ac proinde diſtantiis quoque proportionales erunt: Si igitur ſit potentia P ad pondus Q ut CQ diſtantia directionis ponderis à fulcro ad CA diſtantiam directionis potentiæ à fulcro, potentia erit ad pondus, ut velocitas ponderis ad velocitatem potentiæ; erit igitur per Cor. 3. Theor. 3. momentum potentiæ æquale momento ponderis; ac proinde potentia ponderi æquipollebit; quod ſi tantillum augeatur potentia pondus elevabit. Q. E. D.

Hinc patet ratio, cur in Statera, *Romana* vulgo dicta, unico appendiculo vel ſacomate diverſorum corporum pondera examinantur. Eſt enim machina hæc Vectis inæqualium brachiorum, porrecto nempe ab axe motûs, (qui & axis æquilibrii eſſe debet) brachiorum altero in certam longitudinem, puta unius pollicis aut minorem; in altero brachio quantumvis porrecto, diſtinguunt partes ipſi CA longitudine æquales quot opus videbitur, numeris 1. 2. 3. 4. 5. &c. deſignatas. Appenſo itaque pondere explorando ex A, pondus datum ſeu notum P ex brachio contrario dependens à centro motus removendo & admovendo, explorant in qua diſtantia fiat æquilibrium; atque invento *v. g.* pondus P in di-

diſtantia 8 ponderi Q in A æquiponderare, hinc colligunt (propter pondera diſtantiis reciproce proportionalia,) pondus Q ponderis P noti octuplum eſſe.

Defin. Axem in Peritrochio vocant, Inſtrumentum Mechanicum, ponderibus levandis aptum; in quo cylindrus (quem Axem vocant) fulcris per extrema ſuſtinetur, circumpoſitum habens tympanum (quod Peritrochium vocant) in cujus ambitu ſcytalæ infiguntur, quibus applicata vis Peritrochium una cum axe vertit; circa quem convoluti funes onus elevant. Tab. 3. *fig.* 1.

THEOR. XII.

In Axe cum Peritrochio (& machinis cognatis quarum eadem eſt ratio) Vis motrix quæ ad pondus ſuſtinendum eam rationem habet, quam perimeter axis cui applicatur pondus ad perimetrum orbis extimi cui applicatur vis, ponderi æquipollebit; quæ itaque tantillum aucta pondus elevabit.

Ex fabrica machinæ patet, in una ipſius converſione tantundem elevari pondus appenſum P, quantum funis tractorii illud eſt quod axem ſemel circumplicat; quod itaque illius ambitui æquale ſupponitur; unaque tantundem procedere potentiam ſcytalæ extremitati applicatam, quantus eſt extimi orbis ambitus à potentia eadem machinæ revolutione deſcriptus; (hoc eſt, ſpatium à potentia eodem tempore percurſum æquale eſſe orbis extimi ambitui) adeoque velocitates potentiæ & ponderis, quæ ſunt ut ſpatia ſimul percurſa, erunt ut perimeter orbis extimi & perimeter axis. Quare ſi ſit pondus ad potentiam, ut perimeter orbis extimi ad perimetrum axis, erit velocitas potentiæ ad velocitatem ponderis reciproce, ut potentia ad pondus. Itaque per Corol. 3. Theor. 3. momentum potentiæ æquale erit momento ponderis; ac proinde potentia ponderi æquipollebit & ipſum per axem in Peritrochio ſuſtinere valebit; quod ſi tantillum augeatur potentia vel minuatur pondus, potentia pondus elevabit. Q. E. D.

Cor. Quo major eſt ambitus orbis extimi, hoc eſt, quo longiores ſunt ſcytalæ, vel quo minor eſt axis, eo potentior erit vis ad pondus elevandum.

Defin. Ex orbiculis uno vel pluribus apte diſpoſitis, circa axes ſuos volubilibus, quibus circumpoſitus funis ductorius pondus attrahit, compoſitam machinam Trochleam appellant.

THEOR. XIII.

In Trochlea mobili, ex orbiculorum poſitione calculo æſtimatur quanta vis appoſito ponderi æquipolleat; nempe vis ea, quæ ſit ad pondus, ſicut 1 *ad numerum funiculorum quibus pondus ſuſpenditur, idem pondus ſuſtinere valebit: Quæ proinde tantillum aucta pondus elevabit.*

TAB. 3. *fig.* 2. Sit funis cujus alterum extremum unco B affixum, & in hujus duplicatura dependeat trochlea mobilis, cujus loculamento appendatur pondus Q; clarum eſt ut attollatur pondus Q per unum pedem, utrumque funem loculamentum cum appenſo pondere ſuſtinentem, (deorſum ab unco ſupputando) debere uno pede breviorem fieri; hoc eſt, ut attollatur pondus per unum pedem, potentiam debere per duos pedes moveri; quare in hac machina, potentiæ via ponderis viæ dupla erit; ac proinde celeritas potentiæ dupla quoque erit celeritatis ponderis: adeoque ſi potentia ſit ad pondus ut 1 ad 2, ipſius momentum momento ponderis æquipollebit, & pondus ſuſtinebit.

TAB. 3. *fig.* 3. Si ita diſponantur orbiculi, ut pondus Q à tribus funibus dependeat; ut pondus aſcendat per unum pedem, oportebit omnes tres funiculos (ita loqui liceat, quamvis non niſi unus continuus & nullibi interruptus funis ſit) uno pede breviores reddi, quod fieri aliter non poteſt, quam ſi potentia P tres pedes progrediatur: quare cum in hac machina, potentiæ via ſit ponderis viæ tripla; erit ejus celeritas quoque tripla celeritatis ponderis; adeoque ſi potentia ſit ad pondus ut 1 ad 3, ipſius momentum momento ponderis æquipollebit.

TAB. 3. *fig.* 4. Simili prorſus ratione ex quartâ figurâ patet potentiam in P, quæ ſit ſubquadrupla ponderis Q, eidem æquipollere. In omnibus caſibus potentia quæ ponderi prius æquipollebat, ſi vel ipſa tantillum augeatur, vel pondus minuatur, poteſt ipſum elevare. Q. E. D.

De-

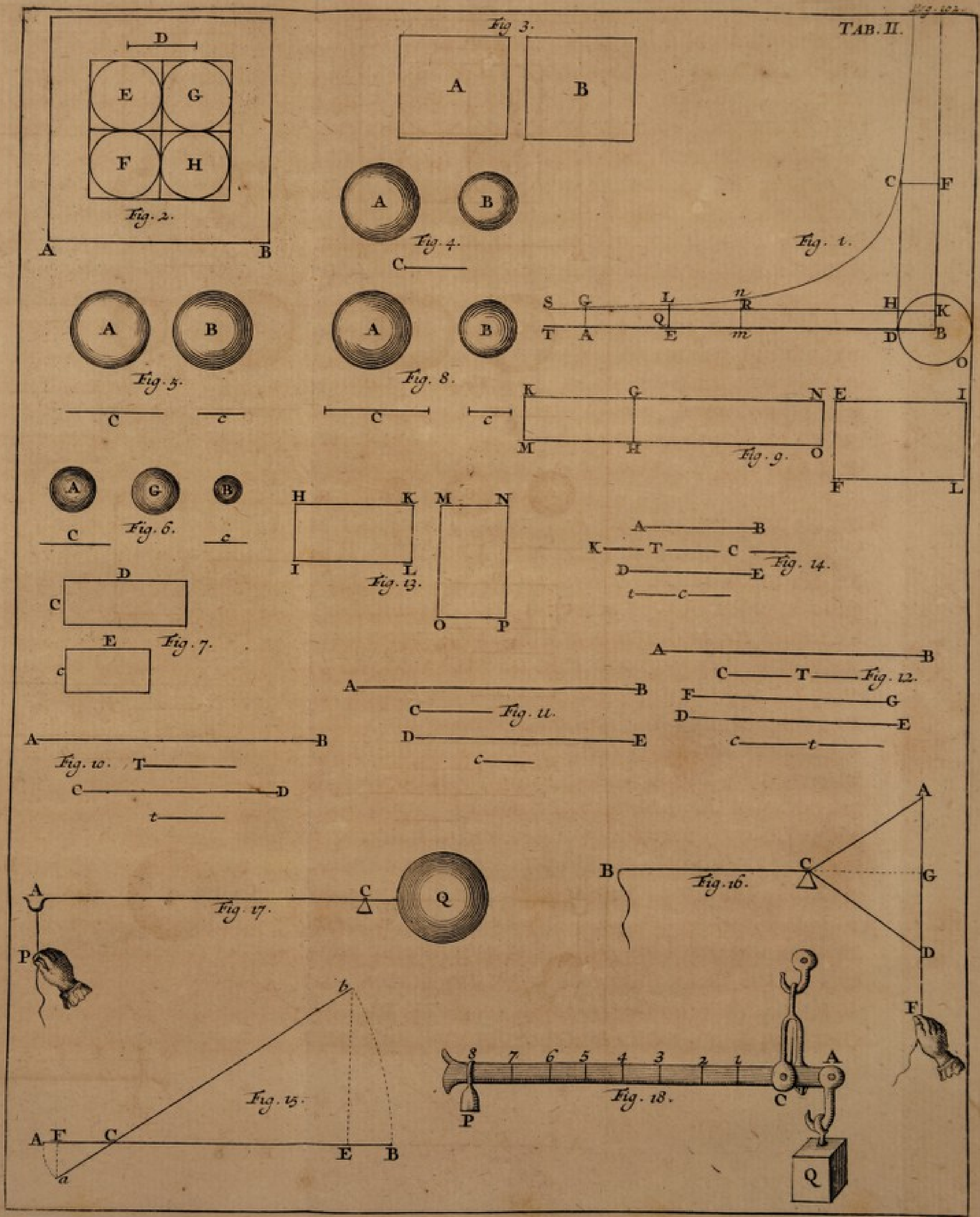
TAB. II.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.
Fig. 12.
Fig. 13.
Fig. 14.
Fig. 15.
Fig. 16.
Fig. 17.
Fig. 18.

Defin. Cylindrum rectum Helice similiter sulcatum Cochleam appellant, & quidem Interiorem, si sulcata superficies convexa sit, Exteriorem si concava. Debet autem Cochlea Interior ita Exteriori conformis esse, ut pars parti apte respondeat (hujus eminentiis illius cavitatibus congruentibus) quo fiet ut Interior per Exteriorem permanentem tota labatur, vel etiam super Interiorem permanentem propellatur Exterior. Potissimum adhiberi solent Cochleæ obicibus propellendis, frangendis, aut comprimendis, aliisque motibus trusione factis; soletque forinsecus adhiberi manubrium, aut scytala cui vis applicatur. TAB. 3. fig. 5.

THEOR. XIV.

In Cochlea, si sit ut ambitus quem vis sive potentia applicata peragrat in una cochleæ conversione, ad Intervallum duarum continue proximarum spiralium conversionum (secundum cochleæ longitudinem æstimatum) sic pondus vel resistentia ad potentiam; æquipollebunt potentia & resistentia, & potentia tantillum aucta impedimentum movebit.

Intelligatur Cochlea Interior CA per Exteriorem fixam ope scytalæ CB, versando protrudi, simulque pondus P (vel quod ponderis instar est) elevare. Manifestum est ex Machinæ inspectione, in una cochleæ revolutione pondus tantum elevari, quantum est intervallum duarum spiralium proximarum; & potentiam tantum promoveri quantus est ambitus ab ista in una revolutione descriptus; hoc est ponderis via erit ad viam potentiæ eodem tempore factam, ut intervallum spiralium ad ambitum à potentia una revolutione descriptum; adeoque celeritas ponderis erit ad potentiæ celeritatem, in eadem ratione: ac proinde si sit ut potentia ad pondus ita prædictum intervallum duarum proximarum spiralium ad viam à potentia descriptam, potentia ponderi vel resistentiæ æquipollebit: quæ itaque tantillum aucta resistentiam superabit. Q. E. D.

Defin. Cuneum plerumque adhibent, ex ferro seu duriore aliqua materia, forma prismatis non admodum alti, cujus oppositæ bases sunt triangula isoscela; utriusvis hujus trianguli altitudinem appellant altitudinem cunei, ejusque trianguli

guli basin vocant cunei crassitiem, rectamque quæ triangulorum vertices conjungit, cunei aciem; quodque eorum bases conjungit parallelogrammum, cunei dorsum dicunt.

THEOR. XV.

Potentia cunei dorso directe applicata, quæ sit ad resistentiam à cuneo superandam ut cunei crassities ad ejusdem altitudinem, resistentiæ æquipollebit; & proinde aucta eandem superabit.

TAB. 3. fig. 6. Resistentia cuneo superanda sit *v. g.* ligni tenacitas seu firmitudo, aut alius quivis obex cuneo dirimendus. Patet dum cuneus adigitur in situm usque quem nunc obtinet, via potentiæ seu longitudo secundum suam propensionem percursa est BA; tantum enim & non amplius progressa est: eodemque modo DC est via impedimenti, atque dum detruditur cuneus per totam altitudinem suam, dividitur obex per totam cunei crassitiem; & in toto processu proportionaliter, ut patet ex natura trianguli: unde si sit ut cunei crassities ad ipsius altitudinem ita potentia ad resistentiam, hujus momentum illius momento æquale erit; adeoque potentia aucta resistentiam superabit.

SCHOLIUM.

Hinc per Instrumenta mechanica non augetur vis potentiæ, quod quidem fieri non potest; sed ponderis vel elevandi vel trahendi velocitas ita per instrumenti applicationem minuitur, ut ponderis momentum vi potentiæ non majus evadat. Sic *e. g.* si vis quædam agens possit elevare datum pondus unius libræ cum data velocitate, per nullum instrumentum fieri potest ut eadem vis elevet pondus duarum librarum cum eadem velocitate: potest tamen ope instrumenti cum velocitatis dimidio pondus duarum librarum elevare; imo potest eadem potentia pondus mille vel decies mille librarum elevare, cum velocitatis parte millesima vel decem millesima; sed non ideo augetur potentiæ vis, sed motus quem producit in elevando pondus illud magnum, omnino æqualis est motui qui producitur cum elevatur pondus unius libræ.

Ex dictis etiam patet ratio, cur in canalibus communicantibus diversæ amplitudinis conservatur liquorum æquilibrium.

brium. Sit enim canalis amplus ABCD, cum alio anguſtiore MNKH communicans in G; in utroque canali infuſa aqua ad eandem altitudinem aſſurget, & deſcendendi conatus, ſeu vis quam habet aqua in canali FH ad elabendum per orificium C, æqualis eſt vi aquæ in canali AC ad deſcendendum per idem orificium. Nam ſi ponatur aquam deſcendiſſe in canali AC per altitudinem AI, neceſſe eſt, ut aqua in canali FH aſcendat ad altitudinem HN, talem ſc. ut cylindrus aquæ MFGN æqualis ſit cylindro AILD, ſc. cylindro aquæ, quæ in canali AC deſcendit; ſed æqualium cylindrorum reciprocantur baſes & altitudines (per 15. Prop. El. duodecimi) hoc eſt, erit FM ad AI ut orificium AD ad orificium MN vel FG: ſed eſt FM ad AI ut velocitas aſcenſus aquæ in canali FN ad velocitatem deſcenſus aquæ in canali AC; & eſt orificium AD ad orificium MN, ut aqua in AC ad aquam in canali FH (nam cylindri æque alti ſunt inter ſe ut baſes) quare erit velocitas aquæ aſcendentis in canali FH ad velocitatem aquæ deſcendentis in canali AC, ut aqua in canali AC ad aquam in FH; hoc eſt, aquarum velocitates ſunt ipſis reciproce proportionales, & proinde erunt aquarum momenta æqualia; ſed ſunt contraria, quare nullus ſequetur motus. Tab. 3. fig. 7.

Hinc obiter patet ratio, cur aqua vel fluidum quodvis ex latiore in anguſtiorem alveum defluens majori celeritate moveatur.

Hinc ſi in corpore animali, Arteriarum ramuli vel Arteriæ capillares habeant ſummam orificiorum ſeu potius ſectionum tranſverſarum, majorem ſectione tranſverſa Arteriæ magnæ ſeu Aortæ, à qua omnes oriuntur; erit ſanguinis velocitas in extremitatibus corporis minor quam in Aorta; ſi vero æqualis ſit hæc ſumma ſectioni tranſverſæ Aortæ, erit velocitas ſanguinis in iiſdem æqualis velocitati ſanguinis in Aorta; ſi minor ſit ſumma, tunc major erit velocitas ſanguinis per extremas arterias tranſcurrentis quam in Aorta.

Lectio XI.

De Legibus Naturæ.

HActenus Theoremata de motus quantitate, ſpatiis à mobilibus percurſis, & quæ exinde conſequuntur corollaria demonſtrata dedimus; ad leges Naturæ jam deventum eſt, illas ſc. leges, quas omnia corpora naturalia conſtanter obſervare neceſſe eſt. Has igitur eodem ordine, & iiſdem verbis, prout ab illuſtri *Newtono* proponuntur trademus, quarum prima hæc eſt.

LEX I.

Corpus omne perſeverat in ſtatu ſuo quieſcendi vel movendi uniformiter in directum, niſi quatenus à viribus impreſſis cogitur ſtatum illum mutare.

Cum corpora naturalia conſtent ex materiæ maſſa, quæ ſibi ipſi nullam ſtatus ſui mutationem inducere queat; ſi prius quieſcebant corpora, oportet ut in ea quiete ſemper permaneant, niſi adſit vis nova ad motum in iis producendum; ſi vero in motu ſint, eadem energia ſeu vis motum ſemper conſervabit; & proinde corpora motum ſuum ſemper retinebunt & ſecundum eandem rectam eodem tenore ſemper progredientur, cum nec ſibi ipſis quietem, nec retardationem, nec directionis ſuæ mutationem ad deflectendum verſus dextram aut ſiniſtram acquirere valeant. Philoſophos novimus, qui facile agnoſcunt nullum corpus poſſe ſeipſum movere, hoc eſt, per ſe ex quiete ad motum tranſire; iidem non æque lubenter concedunt corpora ſemel mota non poſſe per ſe ad quietem tendere, eo quod videant projectorum motus paulatim langueſcere, & ipſa mobilia ultimò ad quietem pervenire.

Verum ut nullus modus, vel accidens, ſponte ſua ſeu per ſe deſtruitur, & ſicut omnes effectus à cauſis tranſeuntibus producti ſemper permanent, niſi adſit nova aliqua & extranea cauſa quæ ipſos tollat; ſic etiam motus ſemel inceptus ſemper continuabitur, niſi vis aliqua externa adſit, quæ ipſi obſtet; nec magis poteſt corpus ſemel motum, motumſeu energiam ſuam ad movendum deponere, & per ſe ad quie-

tem

tem redire, quam poteſt figuram ſemel ſibi inductam exuere, & aliam recentem abſque cauſa extrinſeca acquirere.

Ineſt præterea corporibus vis quædam, ſeu potius inertia, qua mutationi reſiſtunt; unde eſt quod difficulter admodum è ſtatu ſuo, qualiſcunque is ſit, deturbentur: vis vero illa eadem eſt in corporibus motis ac quieſcentibus, nec minus reſiſtunt corpora actioni, qua à motu ad quietem reducuntur, quam ei, qua à quiete ad motum tranſeunt; hoc eſt, non minor requiritur vis ad corporis alicujus motum ſiſtendum, quam prius neceſſaria fuit ad eundem motum eidem corpori imprimendum: unde cum vis inertiæ æqualibus mutationibus æqualiter ſemper reſiſtit, illa non minus efficax erit, ut corpus in motu ſemel incepto perſeveret, quam ut corpus quieſcens ſemper in eodem quietis ſtatu permaneat.

Quidam ſunt Philoſophi, qui corpus ex ſua natura tam ad motum quam ad quietem indifferens eſſe ſupponunt; at per indifferentiam illam non (ut opinor) intelligunt talem in corporibus diſpoſitionem, per quam quieti aut motui nihil omnino reſiſtunt; quippe hoc poſito, ſequeretur corpus quodvis maximum ſumma celeritate motum à minima quavis vi poſſe ſiſti; aut ſi quieſceret magnum illud corpus, ab alio quovis minimo propelli, abſque ullo velocitatis corporis impellentis decremento; hoc eſt, corpus exiguum quodvis in aliud maximum impingens, poſſet illud ſecum abripere ſine ulla ipſius retardatione; & utrumque corpus poſt impulſum junctim ferrentur ea celeritate, quam prius corpus illud exiguum habebat: quod abſurdum eſſe omnes novimus. Non igitur indifferentia illa ſita eſt in non renitentia ad motum ex ſtatu quietis, aut ad quietem ex ſtatu motus, ſed in eo ſolum, quod corpus ex ſua natura non magis ad motum quam ad quietem propendet, nec magis reſiſtit tranſire à ſtatu quietis ad motum, quam à motu rurſus ad eandem quietem redire; poteſt præterea corpus quodvis quieſcens à quavis vi moveri; poteſt æqualis vis ſecundum contrariam directionem agens motum illum deſtruere; atque in hoc indifferentiam illam ſitam eſſe volunt.

Cum, ſecundum expoſitam naturæ legem, corpus omne ſemel motum in eodem motu ſemper perſeveret, quærunt Philoſophi cur projecta omnia motum ſuum (quem violentum vocant) ſenſim amittunt? Cur non in infinitum pergunt? Si motus ex ſua natura non langueſceret, potuiſſet lapis ex manu projicientis ſub initio mundi emiſſus ſpatium fere immenſum, & tantum non infinitum, pertranſiiſſe. Sic quidem potuit, ſi in vacuo ſeu ſpatiis liberis motus abſque gravitate fieret. Verum cum omnia projecta vel per aërem vel ſuper aliorum corporum ſuperficies ſcabras ferantur, exinde provenit eorum retardatio; cum enim neceſſe ſit, ut mobilia aërem obſtantem è loco ſuo pellant & dimoveant, vel ut ſuperficiei ſuper quam moventur ſcabritiem vincant, oportet ut vim & motum illum omnem amittant, qui hiſce obſtaculis continuo impenditur; & proinde projectorum motus ſemper diminuetur. Si vero nulla eſſet medii reſiſtentia, nulla ſuperficiei, ſuper quam decurrunt mobilia, aſperitas, nulla gravitas, quæ corpora terram verſus continuo pelleret, abſque omni retardatione idem ſemper continuaretur motus. Sic in Cœlis, ubi medium tenuiſſimum eſt, Planetæ diutiſſime ſuos conſervare poſſunt motus; & ſuper glaciem, aut alias ſuperficies politas ſeu minime ſcabras, corpora ponderoſiora ſerius ad quietem reducuntur.

Deſinant jam Philoſophi continuati motus exquirere cauſam, alia quippe agnoſcenda eſt nulla, præter primam illam, quæ non modo motum ſed res omnes in *Eſſe* ſuo conſervat, Deum ſcil. Opt. Max. Nec alia ratione perſeverat motus, quam qua continuatur corporis alicujus figura, color, aut aliæ quævis iſtiuſmodi affectionum, quæ ſemper eædem permanerent, niſi vis aliqua externa eas turbaverit.

Multo quidem rectius & magis ſecundum bonæ methodi leges egiſſent, ſi rationes retardati & amiſſi motus inveſtigaſſent: verum quoſdam in hac re adeo cæcutire deprehendimus, ut illud ipſum ponant cauſam continuati motus, ex quo revera ejus retardatio provenit.

Deſinant etiam Philoſophi de communicatione motus tantas

tas lites movere; ex ſupra poſitis enim facile intelligitur, cur lapis ex projicientis manu tanto cum impetu emittitur: quippe quum lapis in manu continetur, neceſſe eſt ut de motu ipſius manus participet (per Axiom. 8.) adeoque eadem celeritate & verſus eandem plagam, qua ipſa manus, feretur: ſed corpus omne naturale ſemel motum in eodem perſeverat motu (per legem ſupra poſitam) donec ab agente externo impediatur; unde cum projiciens manum ſuam retrahit, lapis non retractus recta progredietur. Eodem prorſus modo, ſi navis aut cymba ventis vel remis celeriter agatur, qui in ipſa ſedent eundem celerem motum ipſis communicatum habent; at ſi ſubito ſiſtatur navis, res omnes in navi poſitæ motum ſuum continuare conantur, & quæ ipſi navi firmiter non adhærent, poſt illius quietem relictis locis ſuis etiamnum progrediuntur; atque hinc periculum eſt ne homines in navi relative quieſcentes, poſt tam ſubitam & quaſi violentam ſtatus ſui mutationem, prorſum præcipitentur, cum ſcil. motus, quem prius ab ipſa navi accepêre, nondum deſtructus ſit.

Si lapis in funda celeriter circumagatur, ea celeritate circulum deſcribit quam habet ea fundæ pars in qua ponitur; cum vero corpus omne ſecundum rectam lineam progredi affectet, lapis in ſingulis orbitæ ſuæ punctis, ſecundum lineam orbitam in puncto in quo eſt tangentem egrederetur, niſi à filo detentus eſſet; adeoque ſi filum demittatur, rumpatur, vel alio quovis modo lapidem cohibere deſinat, lapis non ulterius in circulo ſed ſecundum rectam lineam movebitur, ſecluſo motu ex ipſius gravitate orto.

Conatus ille, quem lapis circumgyratus habet in quovis ſuæ orbitæ puncto ſecundum tangentem egrediendi, filum per quod in orbita detinetur tendit, & vis illa qua filum tenditur ex vi centrifuga oritur, per quam ſcil. à peripheria recedere conatur. Tenſionem hanc quiſque in funda facile experiri poteſt; & per experientiam invenimus, quo celerius circumgyratur lapis, vel etiam quo majus materiæ pondus in funda ponitur, eo majorem fieri fili tenſionem.

Ob hanc rationem volunt quidam Philoſophi centrifugam hanc vim à sola gravitate proficisci; huic tamen sententiæ nec ratio nec experientia favet: nam in funda non solum tenditur funis cum lapis partem suæ orbitæ infimam percurrit, sed etiam dum superiorem partem describit; quod à gravitate oriri non potest, cum gravitas lapidem, in superiore suæ orbitæ parte, tantum urgere potest versus centrum, quæ directe contraria est vi centrifugæ quæ illum à centro recedere cogit. Præterea cum lapis in plano horizontali in circulo revolvitur, filum quoque tenditur; sed gravitas tensionem illam in illo plano nullo modo producere potest, cum lapis nec sursum nec deorsum feratur; cujus proinde motus à gravitate hac nec augebitur nec minuetur; non igitur â gravitate oritur vis centrifuga, sed à solo conatu quem habent corpora omnia secundum rectam lineam progrediendi.

Si Terram circa suum axem rotari supponamus, nos omnes qui in ejus superficie degimus una cum ipsa revolveremur; adeoque si subito sisteretur ejus motus, res omnes ipsi firmiter non adhærentes vehementi motu excussæ ab illa recederent; sic etiam si circa Solem motu annuo deferatur, & subito illa revolutio sisteretur, res omnes excussæ, Planetarum instar, circa solem gyrarentur, ob eandem causam qua prius ipsa Tellus circa solem movebatur.

Cum Tellus circa axem vertatur, & res omnes in ipsa circulos describant æquatori parallelos, quærunt Philosophi unde fit, ut corpora omnia ab ejus superficie non excutiantur, cum per naturæ legem corpora omnia motum secundum rectam lineam affectant? Sic quidem excuterentur, nisi alia adesset vis, per quam ad terram detinentur, quæ est ipsa Gravitatio vi centrifugâ multo potentior.

Si vas aquæ plenum in plano quovis horizontali ponatur, & subito vi satis magna impellatur, aqua in vase sub initio versus partes motui vasis contrarias tendere videbitur; non quod revera talis motus aquæ impressus est, sed cum illa in eodem quiescendi statu permanere conatur, vas motum suum aquæ intra ipsum contentæ communicare statim non potest, & proinde aqua à vase derelicta, & revera quiescens, locum

suum

ſuum relativum mutare videbitur. Tandem poſtquam vaſis motus aquæ impreſſus eſt, & illa una cum vaſe uniformiter & eadem celeritate progredi cœperit, ſi ſubito ſiſtatur vas, aqua tamen in eodem motu perſeverare conabitur, & ſuper vaſis latera aſſurgens pars illius ulterius progredietur.

Si navis tempeſtate & turbulento mari jactetur, in ipſa ſedentes homines & relative quieſcentes doloribus, ægritudine, nauſea & vomitu afficientur, præſertim ſi mari minus aſſueti fuerint; cum ſcil. liquores in ipſorum ventriculis, inteſtinis, vaſis ſanguiferis, & cæteris ductibus contenti, navis jactationibus non ſtatim obediunt, unde in corpore humano fluidorum motus turbabitur, & morbi orientur.

LEX II.

Mutatio motus eſt ſemper proportionalis vi motrici impreſſæ, & fit ſemper ſecundum rectam lineam, qua vis illa imprimitur.

Sequitur ex axiomate 4: ſi enim vis aliqua motum quemvis generet, dupla duplum, tripla triplum generabit; & hic motus quoniam in eandem ſemper plagam cum vi generatrice determinatur (quippe ab illa tantum oritur) fiet ſemper ſecundum eandem plagam (per legem primam;) nec poteſt corpus ſecundum aliam quamvis plagam deflectere, niſi adſit nova vis priori obſtans; adeoque ſi corpus antea movebatur, motus ex vi impreſſa productus motui priori vel conſpiranti additur, vel contrario ſubducitur, vel obliquo oblique adjicitur, & cum eo ſecundum utriuſque determinationem componitur.

Si vis aliqua in dato corpore motum producat, (per legem primam) corpus illud in motu ſuo ſemper perſeverabit: ſi vero poſtea vis eadem vel æqualis ſecundum eandem directionem rurſus in idem corpus agat, motus exinde productus priori æqualis erit, & proinde ſumma motuum prioris dupla erit: ſi denuo vis eadem tertio in idem corpus ſimiliter agat, motus hinc ortus erit etiam primo æqualis, & proinde ſumma motuum erit motûs primo impreſſi tripla; & ſimiliter ſi vis eadem rurſus in idem corpus ageret, omnium

mnium motuum ſumma erit primo impreſſi quadrupla, & ſic continuo.

Hinc ſi vis hæc nova æqualibus temporum intervallis continuo æqualiter ageret, motus exinde ortus eſſet ut ſumma temporum quibus generatur; adeoque cum, ob datum corpus, motus ſit ut velocitas, erunt velocitates ſic genitæ ut tempora ab initio motus, & motus erit æqualiter acceleratus; hinc ſequentia Theoremata facile demonſtrantur.

THEOR. XVI.

Si corpora in omnibus à Terra diſtantiis æqualiter gravitarent, eſſet motus corporum, ſua gravitate in eadem recta cadentium, motus æquabiliter acceleratus.

Supponatur tempus in quo grave cadit diviſum eſſe in particulas æquales & valde exiguas, & gravitas prima temporis particula agens corpus verſus centrum pellat: ſi jam poſt primum illud tempus omnis gravitatis actio ceſſaret, & corpus deſineret eſſe grave, nihilominus motus ex primo impulſu acceptus ſemper continuaretur, & corpus ad terram æqualiter accederet (per legem primam:) verum cum corpus continuo ſit grave, & gravitas indeſinenter agat, etiam in ſecunda temporis particula eadem gravitatio alium impulſum priori æqualem ipſi communicabit, & corporis velocitas poſt duos hos impulſus prioris dupla erit; & ſi vis gravitatis omnino tolleretur, corpus tamen cum eadem celeritate in eadem recta moveri perſeverabit; cum vero & tertiâ temporis particulâ corpus eadem gravitate urgeatur, alium quoque motum priorum utrivis æqualem poſt tertium illud tempus acquiret; ſic etiam in quarta temporis particula gravitatio quartum impetum ſingulis priorum æqualem ipſi gravi ſuperaddit; & ſic de cæteris. Impetus igitur ſeu motus corporis dati à gravitate acquiſiti ſunt ut particulæ temporis ab initio elapſæ, adeoque cum actio gravitationis ſit continua, ſi particulæ illæ infinite exiguæ ſumantur, erit corporis cadentis motus ex gravitate acquiſitus, ut tempus ab initio caſus elapſum; cumque corpus datum ſit, erit motus ut ipſius velocitas, ergo velocitas erit ſemper ut tem-

pus

pus in quo acquiritur. Gravi igitur cadenti æqualibus intervallis æqualia accedunt velocitatis incrementa, & proinde ejus motus erit uniformiter acceleratus. Q. E. D.

Similiter ex iisdem principiis demonstrari potest, corporum in eâdem rectâ sursum tendentium motum esse æquabiliter retardatum; cum scil. vis gravitatis, contra motum inceptum continuo & æqualiter agens, æqualibus temporibus æqualiter ipsius motum minuat, usque dum velocitas omnis sursum omnino sublata sit.

Cor. Recta AB exponat tempus quo corpus cadit, & BC cum AB faciens angulum rectum exponat velocitatem in fine istius casus acquisitam; jungatur AC, & per punctum quodvis D ducatur DE ad BC parallela; erit hæc ut velocitas in fine temporis AD acquisita. Nam (ob triangula ABC ADE æquiangula) est AB ad AD sicut BC ad DE; sed BC repræsentat velocitatem in tempore AB, quare (cum velocitates sunt ut tempora) DE repræsentabit velocitatem acquisitam in fine temporis AD: similiter FG repræsentabit velocitatem in puncto temporis F; & in omnibus temporis punctis velocitates erunt ut rectæ intra triangulum per ipsum ductæ & basi BC parallelæ. TAB. 3. *fig.* 8.

THEOR. XVII.

Si grave ex quiete, motu uniformiter accelerato descendat; spatium, quod ab ipso in dato ab initio motûs tempore percurritur, dimidium erit istius quod in illo tempore uniformiter percurri potest, cum ea velocitate quæ in fine istius temporis à gravi cadente acquiritur.

Sit AB tempus in quo cadit grave, sitque BC velocitas ultimò acquisita, compleatur triangulum ABC & rectangulum ABCD; porro distinguatur tempus AB in innumeras particulas *ei*, *im*, *mp*, &c. Ducantur *ef*, *ik*, *mn*, *pq*, *&c.* basi parallelæ: (Per Cor. præced.) *ef* erit ut velocitas gravis in temporis particulâ infinite exiguâ *ei*; & *ik* erit ejus velocitas in particula temporis *im*; item *mn* erit ipsius velocitas ad punctum temporis *mp*; & sic *qp* erit velocitas in temporis particula *po*. Sed (per Cor. Theor. 7.) spatium in quovis tempore & cum quavis celeritate percursum TAB. 4. *fig.* 1.

P est

eſt ut rectangulum ſub eo tempore & celeritate; quare erit ſpatium percurſum tempore *ei* cum velocitate *ef* ut rectangulum *if*; ſic ſpatium percurſum tempore *im* cum celeritate *ik* erit ut rectangulum *mk*; ſic etiam ſpatium percurſum cum celeritate *mn* tempore *mp* erit ut rectangulum *pn*; & ſic de cæteris. Quare erit ſpatium percurſum, in omnibus hiſce temporibus, ut omnia hæc rectangula, ſeu ut rectangulorum omnium ſumma; cum autem temporis particulæ infinite exiguæ ſint, erit omnium rectangulorum ſumma æqualis triangulo ABC. Eſt vero (per ſupra citatum Corol. Theor. 7.) ſpatium à mobili percurſum tempore AB cum uniformi celeritate BC ut rectangulum ABCD; unde erit ſpatium percurſum à gravi in dato tempore cadenti ex quiete, ad ſpatium percurſum in eodem tempore, velocitate uniformi cum æquali ei quæ ultimo acquiritur à gravi cadente, ut triangulum ABC ad rectangulum ABCD: ſed triangulum ABC eſt dimidium rectanguli ABCD, unde erit ſpatium quod à gravi cadente ab initio caſus in dato tempore percurritur, dimidium ejus quod percurri poteſt in eodem tempore cum velocitate ultimò acquiſitâ. Q. E. D.

Cor. 1. Spatium quod percurritur cum velocitate CB in tempore æquali dimidio ipſius AB, æquale erit ſpatio à gravi cadenti tempore AB percurſo.

Tab. 3. *fig.* 3. *Cor.* 2. Ex ipſa demonſtratione ſequitur quod ſicut ſpatium percurſum tempore AB repræſentatur per triangulum ABC, ſic ſpatium tempore AF à gravi emenſum per triangulum AFG repræſentari poſſe; item ſpatium peractum tempore AD per triangulum ADE exponetur.

Cor. 3. Spatia percurſa ab initio caſus computando, ſunt in duplicata ratione temporum; nam ſpatium percurſum tempore AB eſt ad ſpatium percurſum in tempore AF ut triangulum ABC ad triang. AFG; ſed (ob ſimilia triangula ABC, AFG) triangulum ABC eſt ad triangulum AFG in duplicata ratione lateris AB ad latus AF: adeoque erit ſpatium percurſum tempore AB ad ſpatium percurſum tempore AF in duplicata ratione temporis AB ad tempus AF. Sunt igitur ſpatia percurſa à gravi è quiete cadente, ut quadrata

TAB. III.

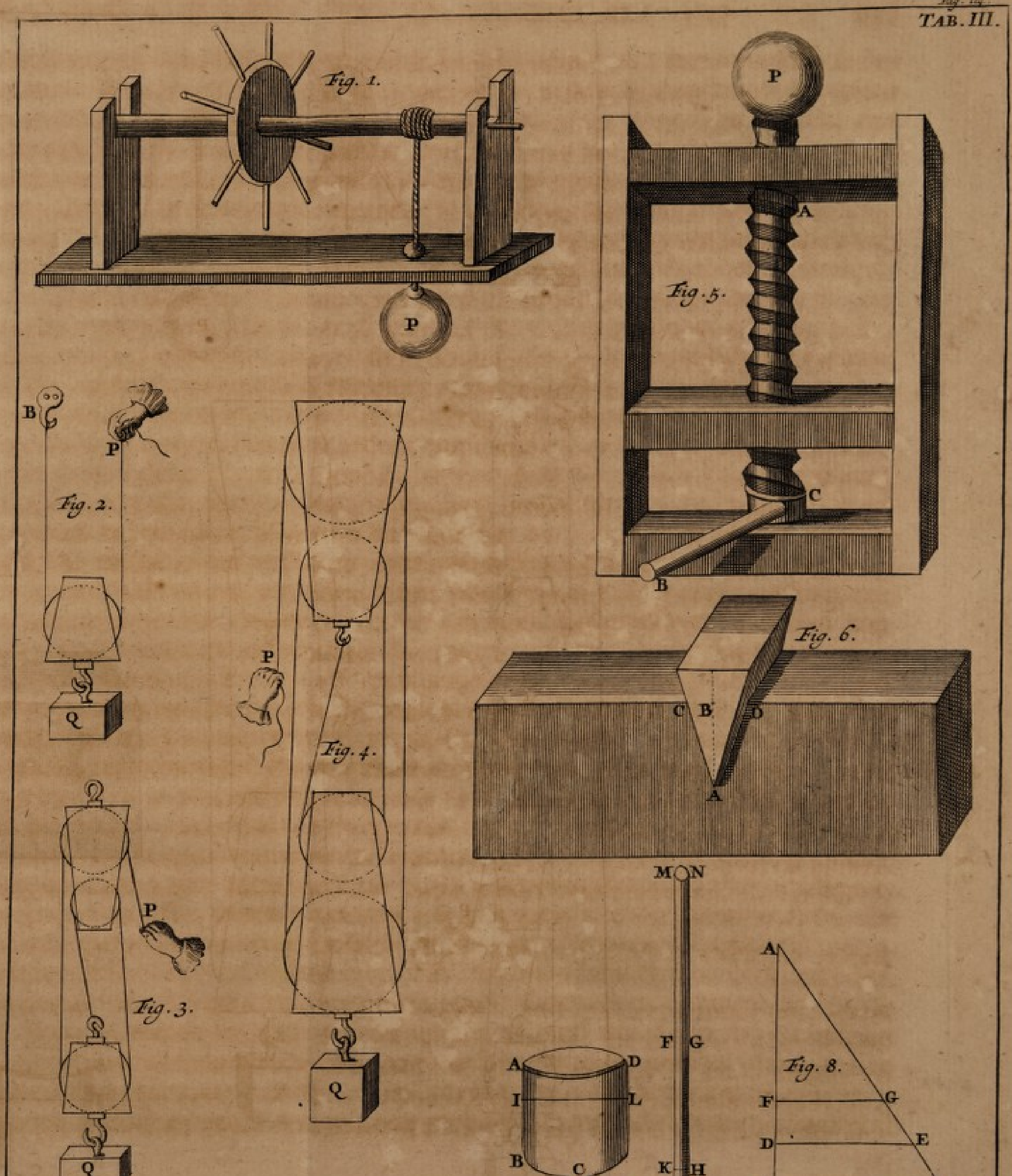

Fig. 1.
P
Fig. 5.
P
A
C
B
B
P
Fig. 2.
Q
P
Fig. 4.
Q
Fig. 6.
C B D
A
P
Fig. 3.
Q
M N
F G
A D
I L
B C
K H
Fig. 7.
A
Fig. 8.
F G
D E
B C

ta temporum quibus percurruntur.

Cor. 4. Hinc ſi grave in dato tempore è quiete cadens percurrat ſpatium quodvis, ſpatium in duplo tempore percurſum erit prioris quadruplum, in triplo tempore ſpatium peractum erit novies majus quam illud quod primo percurritur, *&c.* Hoc eſt, ſi tempora ſumantur ut 1. 2. 3. 4. 5. *&c.* ſpatia hiſce temporibus deſcripta ab initio motus computando erunt ut 1. 4. 9. 16. 25.

Cor. 5. Cum ſpatium percurſum in primo tempore ſit ut 1, in ſecundo ut 4, computando ab initio, erit ſpatium in ſecundo tempore ſeorſim deſcriptum ut 3; eodem modo cum ſpatium deſcriptum in fine temporis tertii ſit ut 9, & in fine temporis ſecundi ut 4, erit ſpatium deſcriptum in tempore tertio ſeorſim ſumpto ut 5; & ſic de cæteris: ſumendo igitur temporis partes æquales, erunt ſpatia à gravi è quiete cadenti in ſingulis ſeorſim deſcripta ut 1. 3. 5. 7. 9. 11. *&c.* ſcil. ut numeri impares.

Cor. 6. Hinc etiam cum velocitates cadendo acquiſitæ ſint ut tempora, erunt ſpatia percurſa etiam ut quadrata velocitatum; & tam velocitates quam tempora erunt in ſubduplicata ratione ſpatiorum per quæ grave cadit ab initio motûs.

Lectio XII.

LEX III.

Actioni ſemper contraria & æqualis eſt Reactio; ſeu corporum duorum actiones in ſe mutuo æquales ſunt, & in partes contrarias diriguntur. Hoc eſt, per actionem & reactionem æquales motûs mutationes in corporibus in ſe invicem agentibus producuntur, quæ mutationes verſus contrarias partes imprimuntur.

HÆc Lex non aliter melius quam per exempla poteſt illuſtrari.

1. Si corpus unum in alterum quieſcens impingat, quicquid motus quieſcenti imprimitur, tantundem præciſe impingenti ſubtrahitur, *v. g.* Si corpus A cum duodecim motus partibus verſus corpus B feratur, & poſtquam in illud impegerit communicentur ipſi B 5 partes motus, reſtabunt Tab. 4. *fig.* 2.

ipsi A motus partes tantummodo 7. adeoque mutationes quæ utrique corpori contingunt æquales erunt: idemque omnino erit effectus ac si vis 5 partibus motûs æquipollens impelleret corpus B versus C, & alia huic æqualis in corpus A ageret, & ipsum in contrarias partes versus H urgeret.

2. Si corpus B non quiescat, sed tendat versus C, & corpus A celerius motum in ipsum impingat; tantundem motus deperdet corpus A quantum corpus B lucratum est, & mutationes motus per impulsum in utroque corpore productæ (hoc est incrementum motus unius & decrementum alterius) æquales erunt.

3. Si corpora A & B sibi obviam veniant, & A feratur versus C cum 12 motus partibus, B vero versus H cum tribus motus partibus; qualiscunque motus mutatio corpori B accidat, eadem omnino corpori A continget: *v. g.* Si post occursum feratur B versus C cum partibus motus duabus, mutatio motus quæ ipsi inducta est erit partium quinque; æqualis scilicet summæ duorum motuum, illius nempe quo prius versus H ferebatur, quique per impulsum corporis A destructus est, & illius qui de novo recipitur cum quo versus plagam C tendit; & motus in corpore A amissus hisce 5 motus partibus præcise æqualis erit: adeoque (ut in primo exemplo) idem omnino sequitur effectus, qualis fuisset si vis cum 5 motus partibus pelleret B versus C, & alia huic æqualis in corpus A imprimeretur, quæ illud versus partes H ageret,

Verum universaliter ictus magnitudo quæ ab occursu duorum corporum oritur, in utroque corpore semper æqualiter recipitur; unde & mutationes motus quæ ab ictu producuntur in utroque corpore semper æquales erunt.

Sic si malleus ferreus vitrum percutiat, ictus tam in malleo quam in vitro æqualiter recipitur, & vitrum frangitur, ferro integro manente; non quod major est vis percussionis vitro impressa, quam est illa quæ in malleo recipitur, sed quia partes ferri duriores & firmius inter se cohærentes, multo fortius eidem percussionis vi resistunt, quam vitri particulæ fragiles & minus cohærentes. Eodem prorsus modo si corpus

pus aliquod tenui filo muro alligetur, parva vis sufficiens erit ad illud divellendum; si vero prægrandi fune idem corpus muro alligatum esset, vis prior æqualiter applicata parum proficeret ad corpus avellendum.

4. Si equus lapidem funi alligatum trahat, retrahetur etiam equus æqualiter in lapidem; nam funis utrinque distentus eodem se relaxandi conatu æqualiter urgebit lapidem versus equum, & equum versus lapidem; unde attractionis vires, tam in equo quam in lapide, æquales erunt; verum cum tanta sit firmitudo & vis equi solo insistentis, ut tractioni funis resistere possit, ille funi trahenti minime cedet, nec per ejus vim è loco suo dimovebitur; at lapis, cui non tanta inest resistendi vis, versus equum promovebitur.

5. In attractionibus magneticis, non solum magnes trahit ferrum, verum & æqualiter vicissim ab ipso ferro trahitur; quod experientia constat: imponatur enim magnes suberis frusto B, & ferrum A similiter alio suberis frusto imponatur, ut tam magnes quam ferrum aquæ innatent: deinde manu teneatur magnes, & ferrum videbimus ad magnetem accedere, si vero ferrum immobile teneatur, ad illud accedere magnetem deprehendemus; sed si utrumque corpus aquæ libere innatare permittatur, magnes & ferrum sibi mutuo obviam ire conspicientur, & attractionis vis in utrumque æqualiter aget, æquales motus in utroque producendo: dico motus æquales fore; non item celeritates, nisi ferrum & magnes ejusdem sint ponderis; si enim diversi sint ponderis, quod magis ponderat minorem habebit celeritatem. *e. g.* Si magnes sit ferro decuplo ponderosior, ferrum vicissim decuplo majorem velocitatem habebit; ut scil. æquales motuum quantitates in utroque corpore generentur, adeoque non convenient magnes & ferrum in medio puncto E, sed in puncto D, quod ita dividet distantiam BA, ut BD sit ad DA ut pondus A ad pondus B; sic in allato exemplo, si BD sit totius distantiæ pars undecima, punctum D erit ubi magnes & ferrum sibi mutuo occurrent: cum enim BD sit pars undecima distantiæ BA; erit BD ad DA ut 1 ad 10; sed ut 1 ad 10 ita (per superius dicta) erit velocitas corporis B ad

TAB. 4. *fig* 3.

velocitatem corporis A; quare cum ſpatia percurſa in dato tempore ſint velocitatibus proportionalia, tempore quo corpus A percurret ſpatium AD, corpus B cum decimâ velocitatis parte latum percurret ſpatium æquale decimæ iſtius ſpatii parti; adeoque in puncto D poſt illud tempus reperietur, in quo igitur puncto magnes & ferrum ſibi mutuo occurrent. Eodem modo duo magnetes ſuberis diverſis particulis impoſiti, ſi eorum poli amici invicem obvertantur, æqualiter ſeſe mutuo attrahent: ſi vero poli inimici ſibi invicem juxta ponantur, poli hi ſeſe mutuo fugient, & quantitates motuum, vi fugæ productæ, in utroque æquales erunt.

Tab. 4. fig. 4. 6. In aliis attractionibus idem oſtenditur. Sint enim duæ cymbæ A & B aquæ innatantes, & homo in illarum una *v. g.* in A poſitus ope funis verſus ſe trahat cymbam alteram B; non ſolum hac tractione B accedet ad A, verum etiam A verſus B æqualiter trahetur; & quantitates motuum, attractione productæ, in utraque cymba æquales erunt: unde ſi cymbæ pondere ſint æquales, cæteris paribus, æquales habebunt velocitates, & in medio puncto E convenient. Sin una illarum altera major ſit, hoc eſt, majorem habeat in ſe materiæ quantitatem ſeu majus pondus, quæ major eſt minus habebit velocitatis; *e. g.* ſi cymba B ſit decuplo major cymba A, velocitas ipſius A decuplo major erit velocitate cymbæ B, & cymbæ convenient in puncto G, quod ita dividit illarum diſtantiam primam AD, ut AG ſit decuplo major quam GD; hoc eſt, erit GD pars undecima totius diſtantiæ AD; ſi vero B ſit navigium millecuplo vel decem-millecuplo majus quam A, ipſius velocitas erit millecuplo vel decem-millecuplo minor velocitate A, adeoque vix ſenſibilis. Si jam B ſit aliud corpus infinite magnum, illius velocitas erit infinite parva, hoc eſt, prorſus nulla reſpectu velocitatis ipſius A. Hinc ſi funis littori alligetur, & homo in cymba per funem trahat ad ſe littus, cymba ad littus accedet, & littus ad cymbam; cum vero littus reliquæ terrenæ moli firmiter adhæret, ejus magnitudo, quæ eadem eſt cum totius terræ magnitudine, reſpectu cymbæ erit valde immenſa & tantum non infinita, adeoque ejus velocitas erit fere infinite

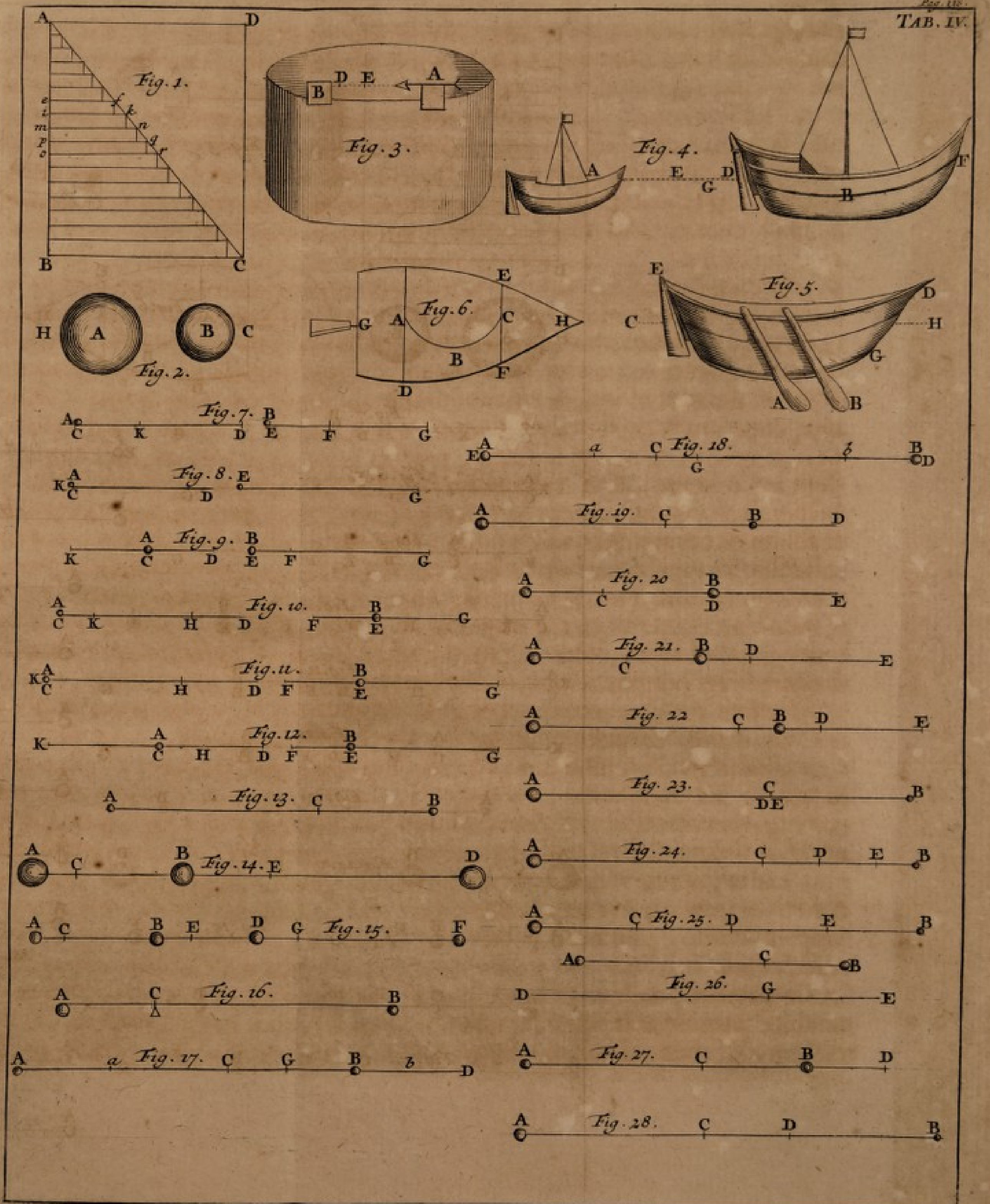

TAB. IV.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.
Fig. 12.
Fig. 13.
Fig. 14.
Fig. 15.
Fig. 16.
Fig. 17.
Fig. 18.
Fig. 19.
Fig. 20
Fig. 21.
Fig. 22
Fig. 23.
Fig. 24.
Fig. 25.
Fig. 26.
Fig. 27.
Fig. 28.

finite exigua & (ut dicam) nulla; ac proinde littus poteſt tanquam firmus obex conſiderari qui cedere neſcit, & tota velocitas tanquam cymbæ inhærens æſtimari poteſt. Si navigii B pondus ſit mille talentorum & feratur verſus F cum velocitatis gradibus centum, erit (per Theor. tertium) momentum illius navigii partium centum millium: ſi jam navigio B alligetur cymba A, cujus pondus ſit decem talentorum, quicquid motûs communicatur hac ratione cymbæ A, tantundem decedit navigio B.

7. Si quis in cymba A trahat funem AE, per quem navigio B alligatur, ita ut hac tractione cymba promoveatur cum quingentis velocitatis partibus, erit motus exinde ortus 5 millium partium, & tantundem ſui motus amittet navigium B; cui proinde reſtabunt motus partes nonaginta quinque mille, unde erit velocitas navigii B partium nonaginta & quinque.

8. Si quis in navigio A ſedens per contum aut aliud ejuſmodi inſtrumentum pellat aut protrudat navigium B verſus partes F, per illam truſionem retro cedet etiam navigium A verſus partes contrarias, ita ut in utroque navigio æquales ſint motus quantitates, quæ ab hominis propellentis vi oriuntur; unde ſi navigium B ſit decuplo majus navigio A, decuplo minorem habebit velocitatem; ſi centuplo ſit majus, habebit viciſſim centeſimam partem velocitatis navigii A; adeoque ſi B ſit corpus quodvis immenſum, erit velocitas navigii A immenſa reſpectu illius quæ inveniri debet in cymba B; unde ſi quis in nave ſedens per contum terram & littus à ſe protrudat, recedet hac truſione navis à littore; littus enim tanquam corpus immenſum & firmus obex reſpectu navis conſiderari poteſt, cujus proinde velocitas erit minima aut plane nulla reſpectu illius quæ in navigio reperitur.

Si navigium EDG remis agatur, cum aqua per remorum palmulas AB retro pellitur verſus partes C, illa rurſus æqualiter in remos reaget, eoſque una cum navigio cui affixi ſunt verſus partes H propellet, ob quam ſolam cauſam promovebitur navigium; ſi enim nulla eſſet reactio, & aqua nullum imprimeret motum remis verſus partes H, cum ipſa in contra- Tab. 4. *fig.* 5.

tra-

trarias partes per remos truditur, ſubſiſteret navigium; quandoquidem nihil eſſet quod illud verſus plagam H propelleret: verum cum aqua reagendo tantum motûs imprimit navigio ED quantum ipſa exinde per remos acceperit, hinc ſequitur, quo majores ſunt remorum palmulæ, vel numero plures, cæteris paribus, vel etiam quo celerius intra aquam agantur, eo concitatiori impetu progredi navigium.

Hinc cum natatio nihil aliud ſit quam brachiorum pedumque remigium, facile intelligitur cur intra aquas promovemur natando; cum ſcil. per manuum pedumque palmas aqua impellitur retrorſum, illa reagendo in contrariam plagam natantes propellet, ita ut motus in aquâ genitus æqualis ſit motui, quo natantes progrediuntur. Idem etiam dicendum eſt de avium volatu; cum enim aves per alas ſuas aërem deorſum feriunt, aër reagendo eas ſurſum elevabit; ſi verſus orientem aërem pellant, reactio aëris ipſas in occidentem tendere cogit. Sic pulvis pyrius intra tormentum bellicum accenſus rarefit, & vi ſuâ æqualiter agit in globum miſſilem & tormentum unde globus expellitur; aër enim rarefactus in omnem partem ſe expandere ſatagens, æqualiter tam tormentum retrorſum quam globum antrorſum urgebit, & inde elater in utroque æquales motûs quantitates producet; & dividendo has motuum quantitates tam per pondus tormenti quam per pondus globi, velocitates exinde ortæ erunt ponderibus reciproce proportionales.

Cum omnia corpora in ſuperficie terræ poſita verſus terram gravitent, viciſſim tellus in corpora ſingula gravitabit & verſus illa attrahetur, & motus hac attractione geniti, cum in terra tum in corporibus gravibus deſcendentibus, æquales erunt; ita ſi lapis vi gravitatis ſuæ deorſum ad terram cadat, terra viciſſim ad lapidem aſſurget: cum vero quantitas materiæ in terra immenſe ſuperat quantitatem materiæ in lapide, velocitas lapidis viciſſim immenſe ſuperabit velocitatem quâ terra ad lapidem tendit, adeoque (ſi phyſice loquamur) velocitas terræ nulla erit, quod calculo ſic patebit: ponamus lapidem centum pedum ſolidorum verſus terram deſcendentem; ſpatium à lapide tempore unius minunuti ſecundi decurſum erit quindecim circiter pedum: ſed (juxta illos qui de terræ dimenſione ſcripſerunt) tota globi terraquei moles continet pedes ſolidos 30 000 000 000 000 000 000 000; ponamus jam terram ubique eſſe ejuſdem denſitatis cum vulgaribus lapidibus (quamvis omnino credibile eſt ipſam eſſe multo denſiorem.) Unde erit materiæ quantitas in terra, ad quantitatem materiæ in lapide centum pedum, ut 300 000 000 000 000 000 ad 1; proinde dum lapis centum pedum gravitate impulſus deſcendere debet per ſpatium quindecim pedum, terra verſus lapidem trahetur per unius pedis partes $\frac{15}{300\,000\,000\,000\,000\,000}$ quæ tantilla eſt quantitas ut ipſam imaginandi vim effugiat: & proinde in Phyſica negligi poteſt & pro nulla haberi, quamvis Geometrice & ſecundum veritatem loquendo, dicendum eſt terram ad lapidem accedere, & utrumque corpus æqualiter ſe mutuo trahere.

Si luna per gravitatem in ſua orbita detineatur ne à terra recedat; hoc eſt, ſi luna verſus terram gravitet, terra viciſſim & omnes ejus partes verſus lunam gravitabunt, & hinc continuus orietur fluxus atque refluxus maris: ſed hoc obiter, alibi enim motum maris fuſius explicabimus.

Sit navis in aquâ quieſcens, quæ facile à quolibet impulſu externo moveri poteſt, nulla tamen eſt vis intra navem agens, eique ſolum innitens, quæ ipſam promovere poteſt: ſit enim GH navis, & ponatur intra navem machina quævis, Tab. 4.
v. g. corpus elaſticum ABC, quod vehementer conſtrictum *fig.* 6.
reſilire per ſe poteſt; porro compreſſa machina, latus BC approximabitur lateri AB; elater naturali ſua energia ſeu vi ſua reſtitutiva ſe utrinque æqualiter explicare ſatagens, æqualiter impellet tabulatum DA verſus G, & tabulatum EF verſus H; & proinde navis duobus hiſce contrariis & æqualibus motibus impulſa non movebitur: eodem plane modo, ſi quis in prora ſtans ad H per funem trahat ad ſe puppim G, funis utrinque diſtentus relaxandi ſe conatu æqualiter urgebit puppim verſus hominem trahentem, & trahentem verſus puppim; cumque trahens ipſi proræ inſiſtit, prora viciſſim ad puppim

æqualiter trahetur, unde & hi duo motus contrarii & æquales ſe invicem deſtruent, & nullus ſequetur motus.

Ex hac lege ſequentia demonſtrantur Theoremata.

THEOR. XVIII.

Si corpus unum alteri vel quieſcenti vel ſecundum eandem directionem tardius moto impingat, ſumma motuum in utroque corpore verſus eaſdem partes eadem manebit poſt impactum quæ fuit ante impactum.

TAB. 4. fig. 7. Moveatur Corpus A ſecundum directionem CD à C verſus D, atque in aliud corpus B impingat, quod vel quieſcat vel ſecundum eandem directionem tardius moveatur: dico ſummam motuum in utroque corpore verſus eaſdem partes, à C ſcil. verſus D, ante & poſt impulſum eandem manere. Exponat CD motum corporis A, & ſi corpus B moveatur, recta EF motum ejus exponat verſus eaſdem partes, & proinde ſumma motuum per ſummam rectarum CD, EF exponetur: cum jam actio & reactio æquales ſemper ſint & contrariæ, æquales vires verſus contrarias partes impreſſæ, æquales in utroque corpore producent motuum mutationes verſus contrarias plagas; ſi igitur motus per impactum corporis A ipſi B impreſſus repræſentetur per FG, vis contraria & æqualis in corpus A agens tantundem ſubducet de ejus motu verſus eaſdem partes facto; adeoque ponendo DK ipſi FG æqualem, erit CK ut motus corporis A & EG ut motus corporis B poſt occurſum; & proinde ſumma motuum erit ut ſumma rectarum CK, EG: cum autem FG ſit æqualis KD, ſi utriſque addantur EF & CK, erunt EG & CK æquales ipſis CD, EF: unde eadem manebit ſumma motuum verſus eaſdem partes & ante & poſt impulſum. Si FG ſit æqualis CD, punctum K coincidet cum C & CK æqualis erit nihilo; unde poſt impulſum quieſcet corpus A. Si vero FG major ſit quam CD, punctum K cadet ultra C, & motus ipſius A erit negativus ſeu verſus contrarias partes factus à C verſus K, & ſumma motuum verſus partes G factorum, erit ut EG dempto CK; nam ſumma duarum quantitatum, quarum una eſt poſitiva, altera negativa, eſt ipſarum differentia. Quoniam autem $FG = KD$, utrique addatur $EF - CK$, & erit $EF + FG - CK$, hoc eſt $EG -$

TAB. 4. fig. 8. TAB. 4. fig. 9.

CK = KD + EF − CK, hoc eſt EF + CD; unde ſumma motuum verſus eaſdem partes, quæ hic eſt differentia motuum verſus contrarias partes factorum ante & poſt impactum, eadem manet. Q. E. D.

Cor. Eodem modo ſi plura corpora verſus eaſdem partes mota in ſeſe impingant, ſumma motuum verſus eaſdem partes non mutabitur.

THEOR. XIX.

Si duo corpora ad partes contrarias mota ſibi mutuo directe occurrant, ſumma motuum ad eandem partem (quæ eſt differentia motuum ad partes contrarias factorum) ante & poſt occurſum verſus eandem ſemper partem eadem perſeverabit.

Moveatur corpus A à C verſus D, cujus motus exponatur per CD; B vero in contrariam partem ſcil. ab E ad F moveatur, cum motu ut EF; ponatur DH ipſi EF æqualis; eritque CH, quæ eſt differentia motuum ad partes contrarias, ut ſumma motuum factorum ad partem G; dico eandem CH eſſe ut ſumma motuum verſus eandem partem G poſt occurſum. Sit enim motus corporis B poſt impactum verſus partem G, & per rectam EG repræſentetur; vis igitur impulſus in corpus B verſus partem G impreſſa, æquipollebit ſummæ motuum EF, EG, & per rectam FG repræſentabitur; nam per illam vim deſtruitur motus ut EF, verſus partem F, & novus ut EG imprimitur verſus contrariam partem G; cum vero vis impulſus æqualiter in utrumque corpus agit verſus contrarias partes, ſi fiat DK æqualis ipſi FG, hæc repræſentabit vim in corpore A exercitam verſus contrariam ejus motui plagam; adeoque ſi motus ut DK ſubducatur à motu ut CD, reſtabit CK ut verus motus corporis A verſus partem G. Jam cum DK æqualis ſit FG, & DH æqualis FE, erit DK demptâ DH, hoc eſt KH æqualis FG demptâ FE, hoc eſt EG: & proinde cum ſit KH æqualis EG, erit KH ut motus corporis B poſt occurſum; ſed CK eſt ut motus corporis A, adeoque CK, KH, *i. e.* CH erit ſumma motuum in utroque corpore verſus partem G. Q. E. D. Si FG ſit æqualis CD, cadet punctum K in C, & motus A erit æqualis nihilo, hoc eſt, quieſcet corpus A poſt impactum, & CH erit æqualis

Tab. 4. fig. 10.

Tab. 4. fig. 11.

 EG.

TAB. 4. fig. 12. EG. Si vero FG major ſit quam CD, punctum K cadet ultra C ad alteram partem, & motus corporis A erit à C verſus K: eſt vero (ob FG æqualem ipſi DK & FE æqualem DH) KH æqualis ipſi EG, & proinde ſi ab utraque dematur CK, erit CH æqualis rectæ EG demptâ CK; ſed CH erat ut ſumma motuum verſus partem G factorum ante occurſum, & eſt EG demptâ CK ut ſumma motuum verſus eandem partem factorum, differentia ſcil. motuum verſus contrarias partes poſt occurſum. Quare eadem manebit ſumma motuum verſus eandem partem ante & poſt impactum.

Duo hæc ultima Theoremata ſimul & iiſdem verbis ſic optimè à *Newtono* enuntiantur.

Quantitas motus, quæ colligitur capiendo ſummam motuum factorum ad eandem partem, & differentiam factorum ad contrarias partes, non mutatur ab actione corporum inter ſe.

LECTIO XIII.

Definitiones Secundæ.

I. *CEntrum Gravitatis cujuſque corporis eſt punctum illud intra corpus poſitum, per quod ſi utcunque incedat planum, quæ utrinque ſunt corporis gravis Segmenta circa planum illud librata æquiponderabunt.*

Hinc, ſi corpus ex centro ſuæ gravitatis ſuſpendatur, ſitum quemcunque datum retinebit; cum ſcil. partes corporis circa centrum undique æqualium momentorum conſiſtunt, ſeu æquales habent ad motum propenſiones.

II. *Duorum corporum commune gravitatis centrum vocamus punctum in recta ipſorum centra conjungente ita ſitum, ut diſtantiæ corporum ab illo puncto ſint in ratione reciproca corporum.*

TAB. 4. fig. 13. Sint duo corpora A, B, quorum gravitatis centra conjungat recta AB, quæ ita ſit in C diviſa, ut AC ſit ad BC, ut corpus B, hoc eſt, materia in B ad corpus A vel materiam in A; punctum illud C dicitur commune corporum A & B centrum gravitatis; ideo ſcilicet, quia ſi corpora illa circa punctum illud in iiſdem ab ipſo diſtantiis rotarentur, ſitum

quem-

quemcunque datum retinerent; (ut demonstratum est in Theoremate 11.)

III. *Similiter, si sint tria corpora* A, B, D, *sitque* C *centrum gravitatis duorum* A & B, & *dividatur recta* CD *in* E, *ita ut* CE *sit ad* DE *ut pondus corporis* D *ad pondus duorum* A & B *simul, dicitur punctum illud* E *trium horum corporum commune gravitatis centrum; circa quod etiam corpora illa rotata situm quemcunque datum retinerent.* Tab 4. fig. 14.

IV. *Eodem modo, si sint quatuor corpora* A, B, D, F, & *sit* E *commune centrum gravitatis trium illorum* A, B, D; *punctum* G, *quod ita dividat rectam* EF *ut* EG *sit ad* GF *ut pondus corporis* F *ad pondus corporum* A, B, D *simul, vocatur horum quatuor commune centrum gravitatis.* Tab 4. fig. 15.

Atque eodem modo quinque aut plurium corporum commune centrum gravitatis definitur.

V. *Corpus unum dicitur alteri directè impingere, cum recta secundum quam movetur, per impingentis centrum gravitatis & punctum contactus ducta, sit superficiei corporis in quod impingitur perpendicularis; aut etiam si non in puncto, sed in linea seu superficie sese tangant, cum recta illa sit huic sive lineæ sive superficiei perpendicularis.*

VI. *Obliquè autem seu indirectè impingere dicitur, cum prædicta recta superficiei corporis, in quod impingit, non sit perpendicularis.*

VII. *Corpus perfectè durum appello, quod ictui nequaquam cedit; hoc est, quod ne pro minimo tempore figuram suam amittit.*

VIII. *Corpus molle est, quod ictui ita cedit, ut pristinam figuram amittat, & nunquam se ad eandem restituere conatur.*

IX. *Corpus elasticum est, quod ictui aliquantisper cedit, se tamen in pristinam figuram, sua sponte restituit.*

X. *Vis elastica est vis illa, quâ corpus de figura sua detrusum sese in pristinam figuram restituit.*

XI. *Corpus perfectè elasticum est quod se eadem vi in pristinam figuram restituit, quâ ab eâ dimotum est.*

THEOR. XX.

Si duo vel plura corpora motu æquabili, secundum eandem vel *contrarias partes ferantur, commune illorum centrum gravitatis, ante mutuum occurſum, vel quieſcet vel movebitur uniformiter in directum.*

Tab. 4 fig. 16. *Caſus primus.* Corpora A & B verſus partes contrarias cum motibus æqualibus tendant, quorum commune gravitatis centrum ſit C. Ob æqualem in utroque corpore motûs quantitatem, erit velocitas corporis A ad velocitatem corporis B ut corpus B ad corpus A; hoc eſt, (ex natura centri gravitatis) ut AC ad BC; unde, cum ſpatia eodem tempore percurſa ſint velocitatibus proportionalia, dum mobile A percurrit longitudinem AC, longitudo BC percurretur à mobili B; adeoque concurrent corpora in puncto C, & in eo puncto erit ipſorum gravitatis centrum tempore concurſûs: ſed & ante concurſum in eodem erat puncto, adeoque in eodem permanſit loco.

Eodem modo, ſi corpora cum æqualibus motibus à puncto C recederent, oſtendetur ipſorum gravitatis centrum quieſcere.

Caſus ſecundus. Si corpora in eadem recta verſus eandem partem, vel inæqualibus motibus verſus contrarias ferantur, illorum commune gravitatis centrum ſemper in eadem recta invenietur. Cum enim corpora uniformiter directè à ſeſe recedant vel ad ſeſe accedant, ipſorum à ſe invicem diſtantia uniformiter augebitur vel minuetur, & proinde corpora à puncto quovis prædictam diſtantiam in data ratione dividente uniformiter recedent, vel ad ipſum uniformiter accedent. Corporum igitur diſtantia à communi gravitatis centro uniformiter augebitur vel minuetur; quod fieri non poteſt, in prædictis caſibus, niſi centrum illud vel quieſcat (ut in primo caſu) vel uniformiter moveatur, ut in præſenti caſu.

Tab. 5. fig. 1. *Caſus tertius.* Moveantur corpora A & B in rectis AC, BD; ſintque ſpatia à corpore A in æqualibus temporibus percurſa AC, CE æqualia, & ſpatia à corpore B in iiſdem temporibus percurſa BD, DF quoque æqualia: concurrant rectæ AC, BD in G; & fiat ut AC ad BD ita AG ad GH; & jungatur AH, cui per C & E parallelæ ducantur CI, EK; erit AC ad HI ut AG ad GH, hoc eſt, ut AC ad BD; quare eſt HI = BD, &

pro-

proinde HB = ID. Similiter eſt CE ad IK ut AG ad GH vel AC ad BD, hoc eſt, ut CE ad DF; quare eſt IK = DF, unde & KF = ID = HB. Sit L commune gravitatis centrum, cum corpora in punctis A & B locantur; ducatur LM ad BD parallela & erunt rectæ AB, AH ſimiliter ſectæ; jungatur GM & producatur; hæc ſecabit parallelas ipſi AH in punctis N & O; in eadem ſcilicet ratione quâ ſecta eſt AH vel AB; ducantur per N & O ad BD parallelæ NP, OQ; hæ ſecabunt CD, EF in eadem ratione quâ ſectæ ſunt CI, EK, hoc eſt in ea ratione quâ ſecta eſt AB in L; ſed L eſt commune centrum gravitatis, cum corpora in A & B reperiantur; quare erit P ipſorum centrum, cum in punctis C & D fuerint, & Q illorum eſt centrum, cum corpora ſint in punctis E, F. Præterea eſt ML ad HB ut AM ad AH, vel ut CN ad CI, ſeu ut NP ad ID; ſed ſunt HB & ID æquales; quare & ML, NP æquales erunt; ſimiliter NP & OQ æquales erunt: cum igitur rectæ ML, NP, OQ æquales ſint & parallelæ, recta per L ducta & ad MO parallela tranſibit per puncta P & Q, & proinde centrum gravitatis ſemper in recta LQ locabitur: præterea (ob parallelas) eſt AC ad CE ut MN ad NO, hoc eſt, ut LP ad PQ; (quare ob AC = CE) erit LP = PQ. Semper igitur in eadem recta eſt corporum commune gravitatis centrum, & in æqualibus temporibus æqualia percurrit ſpatia. Q. E. D.

Caſus quartus. Si corpora non in uno aliquo ſed in diverſis planis moveantur, ipſorum viæ & via communis centri gravitatis reducendæ ſunt ad idem planum, demittendo à punctis viarum ſingulis perpendicula in planum quodvis, & (ſimiliter ac in præcedenti caſu) demonſtrabitur viam centri gravitatis ſic reductam eſſe lineam rectam; cumque hoc in plano quovis ad libitum aſſumpto ſit, neceſſe eſt ut ipſa via ſeu ſemita centri gravitatis corporum ſit linea recta. Q. E. D.

Similiter commune centrum horum duorum corporum & tertii cujuſvis vel quieſcit, vel progreditur uniformiter in linea recta, propterea quod ab ipſo dividitur diſtantia centri communis gravitatis duorum corporum & centri corporis tertii in data ratione. Eodem modo & commune centrum horum trium corporum & quarti cujuſvis vel quieſcit, vel

vel progreditur in linea recta, propterea quod ab eo dividitur distantia inter centrum commune trium & centrum corporis quarti in eadem semper ratione; & sic de aliis quotcunque corporibus. Q. E. D.

THEOR. XXI.

Si duo corpora, utcunque æqualia vel inæqualia, versus eandem partem, celeritatibus utcunque æqualibus vel inæqualibus ferantur, summa motuum in utroque corpore æqualis erit motui, qui oriretur si utrumque corpus cum celeritate communis centri gravitatis latum esset.

Tab. 4. fig. 17. Sint duo corpora A & B, quorum commune gravitatis centrum sit C, & utrumque corpus feratur versus D; dico summam motuum in utroque corpore æqualem fore motui; qui produceretur si utrumque corpus cum celeritate centri gravitatis C versus D latum esset. Describat enim corpus A in dato quovis tempore longitudinem Aa, corpus B longitudinem Bb, & via à gravitatis centro C interea percursa sit CG: & (per Theor. 6.) longitudines Aa, Bb, CG simul descriptæ repræsentabunt celeritates corporis A, corporis B, & communis centri gravitatis C respective. Per Corol. autem Theor. 3. motus quantitas in quovis corpore est ut rectangulum factum ex materia & celeritate, adeoque erit motus in corpore A ut $A \times Aa$; & in corpore B, ut $B \times Bb$; & summa motuum erit ut summa horum rectangulorum, scil. ut $A \times Aa + B \times Bb$. Est vero (per Definit. centri gravitatis corporum) BC ad AC ut A ad B, & ut A ad B ita etiam (per eandem definitionem) bG ad aG; quare erit BC ad AC ut bG ad aG; unde (per 19. Elementi quinti) BC est ad AC, hoc est A ad B, ut $BC - bG$ ad $AC - aG$; hoc est, ut $CG - Bb$ ad $Aa - CG$; adeoque (per 16. El. 6.) $A \times Aa - A \times CG$ æquale erit $B \times CG - B \times Bb$; & proinde $A \times Aa + B \times Bb$ æquale erit $A \times CG + B \times CG$: sed duo rectangula $A \times Aa$ & $B \times Bb$ sunt (uti dictum est) ut summa motuum in utroque corpore; & duo rectangula sub A & CG & sub B & CG erunt ut summa motuum qui orirentur, si utrumque corpus cum celeritate CG centri gravitatis latum esset; unde

unde erit ſumma motuum in utroque corpore æqualis motui qui produceretur, ſi utrumque corpus cum celeritate communis centri gravitatis latum eſſet. Q. E. D.

Si tria ſint corpora A, B, D, ad eandem partem lata, quorum trium commune gravitatis centrum ſit E; erit ſumma motuum in tribus corporibus æqualis motui orto ex corporibus iiſdem cum velocitate puncti E latis. Sit enim C commune centrum gravitatis duorum quorumvis A & B; erit (per ſuperius demonſtrata) motus in duobus hiſce corporibus æqualis motui, qui oriretur, ſi utrumque corpus in unum coaleſcens cum velocitate puncti C latum eſſet; ſed etiam ſumma motuum (ſcil. motus corporum ſic coaleſcentium & motus tertii corporis D) æqualis erit motui, qui fieret, ſi corpus ex duobus coaleſcens una cum corpore tertio D moveretur cum celeritate puncti E; unde liquet in hoc quoque caſu Theorema. TAB. 4. fig. 14.

Eadem eſt demonſtratio, ſi corpora non in eadem recta, ſed in parallelis vel etiam in rectis quomodocunque inclinatis moveantur. Sed in hoc caſu notandum eſt celeritatem corporum, qua verſus eandem plagam cum centro gravitatis feruntur, non æſtimari à via quam revera percurrunt, ſed ſolum à via in quam ſecundum directionem centri gravitatis promoventur; *v. g.* ſi duo corpora A & B in rectis A*a*, B*b* ferantur, ſitque CG linea à communi centro gravitatis deſcripta, interea dum corpora percurrunt longitudines A*a*, B*b*, & dimittantur à punctis A, *a*, B, *b*, in rectam CG perpendiculares AF, *ag*, BH, *b*K; ſpatia jam quæ ſecundum directionem puncti C corpora percurrunt non ſunt A*a*, B*b*, quæ ſunt ſpatia abſoluta ab iiſdem deſcripta; verum ſpatium ſecundum quod promovetur corpus A verſus plagam D computandum eſt in recta FD, per longitudinem F*g*; tantum enim & non amplius ſecundum directionem puncti C progreditur. Similiter ſpatium ſecundum quod promovetur corpus B verſus plagam D eſt HK, & per illud ſpatium ejus in recta HD progreſſus æſtimatur; adeoque celeritates corporum quibus verſus eandem partem feruntur ſunt ut rectæ F*g*, HK: eſt præterea A ad B ut BC ad AC, ſeu TAB. 5. fig. 2.

(ob æquiangula triangula ACF, BCH) ut HC ad FC; unde ſimiliter procedet demonſtratio ac in primo caſu.

THEOR. XXII.

Si duo corpora verſus contrarias partes ferantur, erit differentia motuum ad partes contrarias factorum, vel, quod idem eſt, ſumma motuum ad eandem partem, æqualis motui qui produceretur, ſi utrumque corpus verſus eandem plagam, cum celeritate communis gravitatis centri, latum eſſet.

TAB. 4. fig. 18. Sint corpora A & B quorum gravitatis centrum commune ſit C, & moveatur corpus A ab A verſus D, & corpus B verſus contrariam plagam à B verſus E; ſint ſpatia à corporibus A, B & centro C ſimul deſcripta A*a*, B*b*, CG; hæc (per Theor. 6.) repræſentabunt velocitates corporis A, corporis B & centri gravitatis C reſpective; unde eſt motus corporis A ut $A \times Aa$, & motus corporis B ut $B \times Bb$, unde differentia motuum erit $A \times Aa - B \times Bb$: porro ex natura centri gravitatis, eſt BC ad AC ut A ad B, & ut A ad B ita erit *b*G ad *a*G, quare erit ut BC ad AC ita *b*G ad *a*G; adeoque erit (per 19. El. 5.) BC ad AC, hoc eſt A ad B, ut $BC - bG$ ad $AC - aG$, id eſt, erit A ad B ut $Bb + CG$ ad $Aa - CG$; quare erit (per 16. El. 6.) rectangulum ſub A & $Aa - CG$ æquale rectangulo ſub B & $Bb + CG$; hoc eſt, $A \times Aa - A \times CG = B \times Bb + B \times CG$; unde erit $A \times Aa - B \times Bb = A \times CG + B \times CG$; ſed $A \times Aa - B \times Bb$ eſt (uti dictum eſt) differentia motuum verſus contrarias partes, vel ſumma motuum verſus eandem; & $A \times CG + B \times CG$ eſt motus emergens, ſi utrumque corpus cum velocitate communis ipſorum centri gravitatis latum eſſet, unde liquet propoſitum.

Cor. 1. Si differentia motuum verſus contrarias partes ſit nihilo æqualis; hoc eſt, ſi in utroque corpore ſint motuum quantitates æquales, commune gravitatis centrum in hoc caſu quieſcit.

Cor. 2. Si ſint plura corpora, vel omnia verſus eandem vel quædam in contrarias partes lata, ſumma motuum ex omnibus verſus eandem partem eadem erit, ac ſi omnia ad eam partem cum velocitate communis omnium gravitatis centri lata eſſent.

Cor.

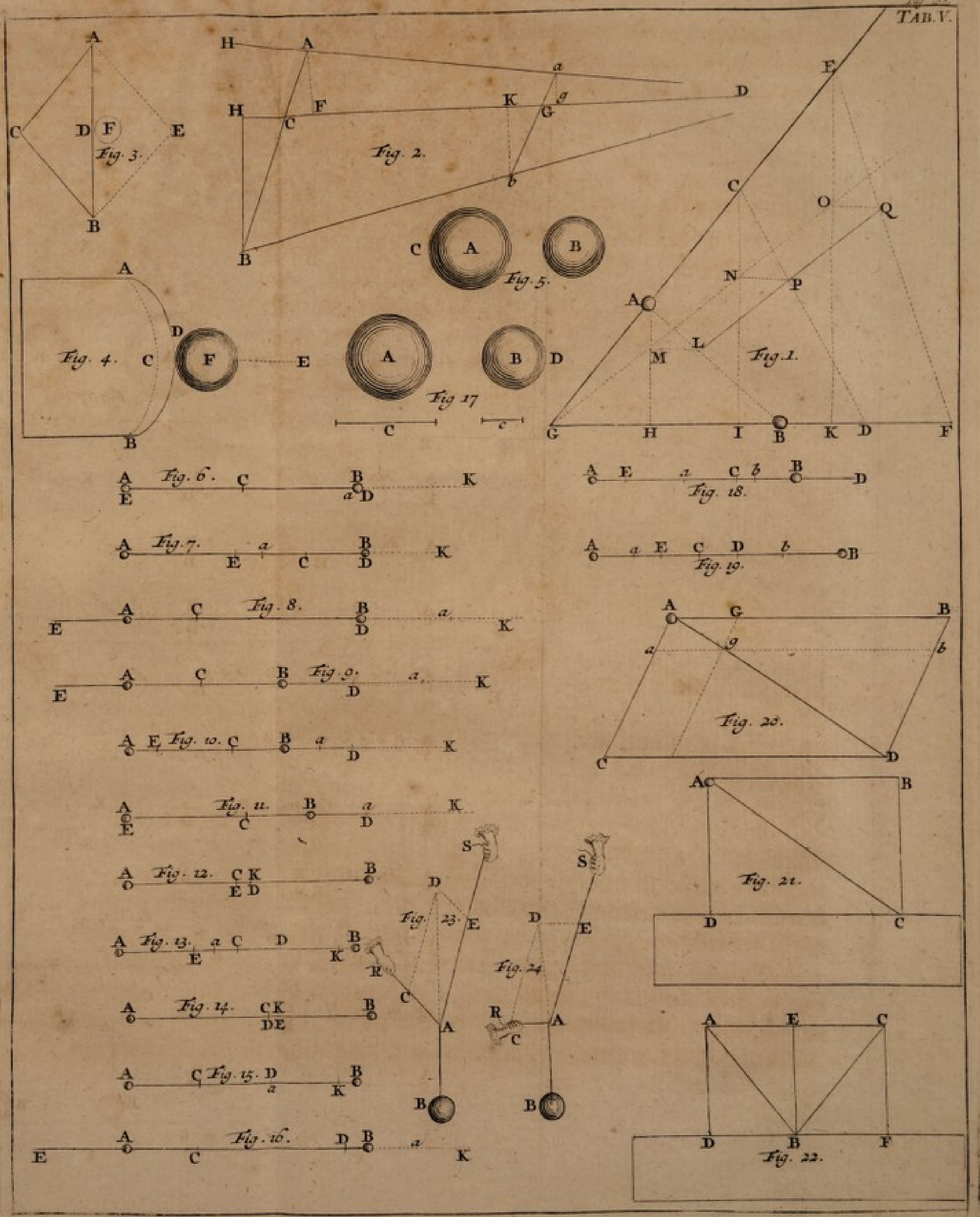
TAB. V.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.
Fig. 12.
Fig. 13.
Fig. 14.
Fig. 15.
Fig. 16.
Fig 17
Fig. 18.
Fig. 19.
Fig. 20.
Fig. 21.
Fig. 22.
Fig. 23.
Fig. 24

Cor. 3. Corporum igitur plurium motus ex motu centri gravitatis æſtimandus eſt; & tantum eorum ſyſtema progreditur vel regreditur, tantum aſcendit vel deſcendit, quantum commune ipſorum gravitatis centrum progreditur vel regreditur, aſcendit aut deſcendit.

THEOR. XXIII.

Si corpora in ſe invicem impingant, vel etiam utcunque in ſeſe agant, communis illorum gravitatis centri ſtatus vel quieſcendi vel movendi uniformiter in directum, non exinde mutabitur.

Si corpora in ſe invicem impingant, (per Theor. 19.) ſumma motuum verſus eandem partem eadem manet ante & poſt impulſum; ſed (per Theor. 21. & 22.) ſumma motuum ante & poſt impulſum eadem eſt, ac ſi corpora omnia cum velocitate communis gravitatis centri ad eandem cum ipſo partem lata eſſent; quare cum eadem corpora habent motuum ſummas ante & poſt impulſum ſibi invicem æquales, & etiam æquales motui orto ex omnibus ſimul cum velocitate communis gravitatis centri latis, liquet velocitatem communis gravitatis centri ante & poſt impulſum eandem manere. Q. E. D.

Hucuſque leges quaſdam generales ad corporum quorumcunque motus determinandos inſervientes tradidimus: ad alias jam ſpeciales congreſſuum regulas devenimus, quibus ſcil. corpora ſingula poſt occurſum, & mutuum in ſe invicem impactum, motus ſuos continuant, & verſus quas partes, & cum quibus velocitatibus ſingula tendant. Verum ob variam corporum ſtructuram, prout ſcil. elaſtica vi pollent vel deſtituuntur, pro diverſis corporum generibus regulæ congreſſuum diverſæ erunt; & quamvis nullum fortaſſe detur corpus, quod ſit vel perfecte durum, vel perfecte molle, vel perfecte elaſticum, (omnia enim corpora aliquid ex hiſce omnibus fortaſſe in ſe continent) id tamen non impedit, quin qualitates iſtas abſtractione mentis ſeparare poſſimus, & corpus conſiderare tanquam unâ ſolummodo ex hiſce qualitatibus præditum: & motus corporum eo magis ad regulas infra tradendas accedunt, quo magis corpora ipſa ejuſmodi qualitatibus & conditionibus gaudent.

Supponimus hic corpora ab aliis omnibus ita esse divisa, ut eorum motus ab aliis circumjacentibus nec impediantur, nec juventur.

THEOR. XXIV.

Si corpus durum vel molle, corpori duro vel molli directe impingat, sive illud in quod impingat quiescat sive versus eandem partem tardius moveatur, seu demum versus contrariam, sintque motus inaequales; utrumque corpus post impactum una cum communi gravitatis centro junctim movebitur.

TAB. 4. fig. 19. Impingat corpus A in corpus B; quod vel quiescat, vel versus eandem plagam tardius, vel versus contrariam cum minore motu feratur; dico utrumque corpus post impulsum eadem celeritate unà cum communi gravitatis centro junctim moveri. Cum enim corpus B non impediatur ab aliis corporibus circumjacentibus, (per legem secundam) à vi in ipsum per corpus A impressâ movebitur versus eas partes, in quas fit virium directio; sed & junctim movebitur cum corpore A: non enim tardius moveri potest, ob corpus insequens A; non celerius, quia nulla alia, ex hypothesi, præter impellens A datur hujus motus causa; cum alia omnia, ut vis elastica & ambiens fluidum, nihil agere supponuntur; adeoque post impactum cum communi ipsorum centro gravitatis utrumque corpus junctim movebitur. Q. E. D.

Cor. Si corpora ponantur concurrere in D, cum velocitates mobilium sunt spatia simul descripta, velocitates corporis A, corporis B, & centri gravitatis C ante concursum erunt ut rectæ AD, BD, CD, respectivè; hæ enim longitudines simul percurruntur.

PROB. II.

Corporum durorum aut mollium post directum impactum determinare motus.

TAB. 4. fig. 20. 21. 22. 23. 24. 25. Omnes hujus Problematis casus eâdem operâ construemus. Sint igitur duo corpora A & B, quorum gravitatis centrum sit C, ponantur corpora concurrere in D; erunt (per præcedens Corol.) celeritates ante impactum corporis A, corporis

poris B, & communis centri gravitatis C, ut rectæ AD, BD & CD respective; fiat jam DE æqualis DC, hæc repræsentabit velocitatem corporum post occursum; hoc est, erit velocitas corporis A ante impulsum ad ejusdem velocitatem post, ut AD ad DE; & velocitas corporis B ante impactum, erit ad ejus velocitatem post impactum, ut BD ad DE: nam (per Theor. 19.) corpora A & B post impulsum una cum centro gravitatis progrediuntur: sed (per Theor. 18.) celeritas centri gravitatis eadem manet ante & post impulsum, & versus eandem semper plagam; quare si CD repræsentet ejus celeritatem ante impulsum, DE ipsi CD æqualis ejus velocitatem post impulsum exponet; adeoque DE exponet quoque celeritatem corporum A & B quæ unà cum centro C progrediuntur post impulsum. Q. E. D.

Cor. 1. Si corpus B quiescat, coincidet punctum D cum B, ut in 20. figura: & quia B est ad A ut AC ad BC vel DE, erit componendo A + B ad A ut AB vel AD ad DE; hoc est, velocitas corporis A ante impactum est ad ejusdem velocitatem post, ut summa corporum ad corpus impingens A. TAB. 4. *fig.* 20.

Exemplum 1. Si A sit æquale quiescenti B, erit A + B ad A ut 2 ad 1, adeoque velocitas corporis impingentis erit dupla ipsius velocitatis post impactum.

Exemplum 2. Si A sit ad B ut 1 ad 9, erit A + B ad A ut 10 ad 1; ideoque velocitas post impulsum erit tantum pars decima velocitatis ante impulsum.

Exemplum 3. Si B sit corpus infinite superans A, erit velocitas corporis A post impulsum infinite parva, hoc est, nulla; nam in eo casu A respectu A + B evanescit, & proinde velocitas corporis A post occursum quoque evanescit; hoc est, si corpus in firmum obicem impingat cedere nescium, post impactum quiescet.

Exempl. 4. Si corpus B ipsi A æquale, secundum eandem directionem tardius moveatur, erit DE vel $CD = \frac{AB}{2} + BD = \frac{AB + 2BD}{2} = \frac{AD + BD}{2}$, hoc est, erit velocitas post impulsum priorum velocitatum semi-summa. TAB. 4. *fig.* 21.

TAB. 4. *fig.* 23. *Exempl* 5. Si corpora cum æqualibus motibus verſus contrarias partes tendant, punctum D coincidit cum C, ut in Theor. 20. demonſtratum fuit; & CD, DE erunt nihilo æquales, hoc eſt, poſt occurſum quieſcet utrumque corpus.

Cor. 2. Hinc demonſtratur falſam eſſe *Carteſianorum* legem, qua eandem ſemper motus quantitatem in univerſo conſervari volunt; nam corpora non elaſtica, verſus contrarias partes cum æqualibus motibus in ſeſe incurrentia, mutuos motus tollunt.

TAB. 4 *fig.* 24. *Exempl.* 6. Si corpora æqualia verſus contrarias partes cum inæqualibus motibus tendant, erit DE vel $CD = CB - BD = \frac{AB}{2} - BD = \frac{AB - 2BD}{2} = \frac{AD - BD}{2}$, hoc eſt, erit velocitas poſt impulſum priorum velocitatum ſemi-differentia.

Hæc omnia ex ſuperiori conſtructione facile fluunt; ſed cum in praxi calculus ſemper adhibendus eſt, generalis hujus Problematis ſolutio per calculum ſic eruitur.

Velocitas corporis A vocetur C; velocitas corporis B ſit c; & ſi corpora ſecundum eandem directionem moveantur, ſumma motuum in utroque verſus eandem plagam erit $AC + Bc$: ſin verſus contrarias partes moveantur, ſumma motuum verſus eandem partem erit $AC - Bc$; ſed (per Theor. 19.) in corporibus omnibus ſumma motuum verſus eandem partem ante & poſt impulſum eadem manet, quare erit corporum poſt impulſum motus vel $AC + Bc$ vel $AC - Bc$, prout corpora ad eandem vel contrarias partes ante impulſum tendunt; datur igitur momentum corporum eâdem velocitate latorum; unde (per dicta in Lect. X.) ipſorum velocitas ſimul innoteſcet; nempe ſi dividatur momentum per ipſa corpora, quotiens exhibebit ipſorum velocitatem ſcil. $\frac{AC+Bc}{A+B}$ vel $\frac{AC-Bc}{A+B}$; & ſi B quieſcat, hoc eſt ſi c ponatur nihilo æqualis, velocitas corporum erit $\frac{AC}{A+C}$.

Cor. 3. Cum velocitas corporis A ante impactum fuerit ut AD, & poſt impactum ejus velocitas ſit CD, erit velocitas amiſſa

amiſſa AC, & proinde motus per ictum amiſſa A ⨯ AC.

THEOR. XXV.

Si corpus motum alteri ſive moto ſive quieſcenti directe impingat; ictus magnitudo proportionalis eſt momento ad occurſum deperdito, in corpore, ſi quid ſit, fortiori.

Si enim intelligatur motorum corporum (ſi quid ſit) fortius, vel, ſi momentorum ſint æqualium, utrumvis ut percutiens, alterum ut percuſſum; ictus magnitudo æquipollebit vi à percutiente in percuſſum impreſſæ; ſed vis illa quæ in percuſſum imprimitur à percutiente decidit, (per legem tertiam;) adeoque motus in corpore percutiente amiſſus erit vi in corpus percuſſum impreſſæ, & proinde magnitudini ictus, proportionalis. Q. E. D.

Cor. Ubi æqualia ſunt momenta quæ à corporibus percutientibus decidunt, ibi æquales erunt ictuum magnitudines.

THEOR. XXVI.

Si corpus datum in aliud quieſcens datum directe impingat; ictus magnitudo velocitati impingentis ſemper erit proportionalis.

Impingat corpus datum A in aliud datum quieſcens B, cum velocitate quæ exponatur per AB; deinde impingat idem corpus A in idem quieſcens B, cum alia velocitate DE; hoc eſt, ſit AB ad DE ut prior velocitas ad poſteriorem, & ponantur deinde corporum diſtantiæ AB, DE; quæcunque enim inter ea, initio motus, intercedat diſtantia perinde eſt quoad magnitudinem ictûs; ſitque commune centrum in primo ſitu C, in ſecundo G. Cum corpus A movetur velocitate AB, erit CB ejus velocitas poſt occurſum; & cum motus ante impactum fuit A ⨯ AB, motus poſt impactum erit A ⨯ CB; & motus amiſſus erit A ⨯ AC. Eodem modo ſi corpus moveatur velocitate DE, erit motus amiſſus A ⨯ DG, ac proinde ictûs magnitudo cum velocitate AB erit ad magnitudinem ictûs cum velocitate DE, ut A ⨯ AC ad A ⨯ DG, vel ut AC ad DG: quia autem eſt AC ad BC ut B ad A, erit AC ad AC+BC, hoc eſt AB, ut B ad A+B; & ſimiliter erit B ad A + B ut DG ad DE, quare erit AC ad AB, ut DG ad DE, unde permutando erit AC Tab. 4. fig. 26.

ad

ad DG ut AB ad DE; hoc eſt, erit ictûs magnitudo cum velocitate AB ad magnitudinem ictûs cum velocitate DE ut velocitas AB ad velocitatem DE. Q. E. D.

Cor. Si corpus A in B irrueret, motus amiſſus eſſet $A \times AC$; ſi vero B in A cum eadem celeritate impingeret, motus amiſſus eſſet $B \times BC$, quia autem eſt ut A ad B ita BC ad AC, erit $A \times AC = B \times BC$, adeoque eadem erit quantitas motus per ictum amiſſa, ſive B cum data celeritate impingat in A, ſive A cum eadem velocitate in corpus B incurrat; adeoque eadem in utroque caſu erit ictus magnitudo.

THEOR. XXVII.

Si corpus unum in alterum, ſecundum eandem rectam, ad eandem partem ſegnius latum, directe impingat, eadem erit ictus magnitudo, ac ſi antecedens quieſceret, & inſequens in illud cum velocitatum differentia latum eſſet.

Tab. 4. fig. 27. Sint duo corpora A & B verſus eandem partem lata, quorum commune gravitatis centrum ſit C; & ponantur corpora concurrere in D: conſtat ex ſupra traditis velocitates corporum ante impulſum eſſe ut rectæ AD, BD, & proinde velocitatum differentia erit ut AB; utriuſque autem corporis poſt impactum velocitas per CD exponetur, & proinde motus deperditus in corpore A erit $A \times AC$. Si autem corpus A cum velocitate AB in quieſcens B impingeret, ipſius velocitas poſt occurſum eſſet CB, & motus amiſſus eſſet $A \times AC$; unde cum in utroque caſu eadem amittitur in percutiente motus quantitas, eadem quoque erit ictus magnitudo.

Cor. Si eadem manet velocitatum differentia, hoc eſt velocitas reſpectiva qua corpora ad ſeſe accedunt; quomodocunque augeatur aut minuatur illorum ſumma, eadem ſemper conſequetur ictus magnitudo.

THEOR. XXVIII.

Si corpora duo motibus contrariis ſibi invicem obviam veniant, ictus magnitudo eadem erit ac ſi unum ipſorum quieſceret & alterum in illud cum velocitatum ſumma impingeret.

Tab. 4. fig. 28. Sint duo corpora A & B verſus contrarias partes lata, quorum

rum commune gravitatis centrum sit C, sitque D punctum in quo concurrunt: constat velocitates corporum A & B esse ut rectæ AD, BD; & proinde velocitatum summa exponetur per AB: CD autem designat ipsorum velocitatem post impactum, & proinde motus in corpore A amissus erit A × AC. Si autem A in B quiescens impingeret cum velocitate AB; velocitas post impactum esset ut CB, & motus amissus esset A × AC. Cum igitur in utroque casu eadem motus quantitas amittitur, eadem quoque erit ictus magnitudo. Q.E.D.

Cor. 1. Si igitur eadem maneat velocitatum summa, hoc est, velocitas respectiva corporum A & B qua ad se invicem accedunt, quæcunque sit velocitatum differentia, seu quomodocunque velocitas illa inter corpora concurrentia partita sit, eadem semper erit ictus magnitudo.

Cor. 2. Est igitur ictus magnitudo in datis corporibus semper proportionalis ipsorum velocitati respectivæ.

Cor. 3. Corporum in dato spatio inclusorum iidem sunt motus inter se, sive spatium illud quiescat, sive moveatur uniformiter in directum; nam differentiæ velocitatum quibus corpora tendunt ad eandem partem, & summæ quibus ad contrarias partes tendunt, eædem sunt, sive spatium in quo corpora includuntur quiescat, sive moveatur uniformiter in directum; adeoque ictus magnitudines hisce semper proportionales existentes eædem erunt in utroque casu. Hinc in navi motus omnes eodem modo se habent, sive ea quiescat sive moveatur uniformiter in directum. Sic etiam projectorum & percussionum Phænomena eadem contingunt omnia apud nos in terra positos, sive cum terra junctim ferantur omnia communi motu, sive absit ille communis motus & terra quiescat; adeoque quæ afferri solebant objectiones à projectionibus inæqualibus eadem vi faciendis, prout vel ad orientem vel ad occidentem fierent; atque ab inæqualibus percussionibus à tormento bellico globum emittente futuris, prout in has vel illas partes explosio fieret, & quæ sunt ejusmodi, nihil in utramvis partem probant, sive ad quietem terræ, sive motum adstruendum.

LECTIO XIV.

SI nulla esset elasticitas, leges, quas in præcedente Lectione de percussione corporum durorum proposuimus, omnibus corporibus perfecte congruerent, & corpora omnia post impulsum junctim moverentur ad partes eas, ad quas ante percussionem tendebat corpus fortius, hoc est, cujus momentum majus erat, & cum ea celeritate quam in supradictis legibus determinavimus. Verum cum pauca admodum dentur corpora in quibus non aliquid inest elasticitatis (nam molle lutum, cera, & alia istiusmodi corpora, quasdam aëris particulas in se continent, quæ ipsis virtutem aliquam elasticam reddere valeant) fit per vim illam elasticam, ut corpora non junctim post impulsum moveantur, sed à sese resiliant & diversa velocitate aliquando ad eandem, aliquando ad contrarias partes moveantur. Ut vero modus & causa hujus resilitionis intelligatur, res exemplo illustrari potest.

Tab. 5. fig. 3. Sit AB filum supra planum, in aliqua tamen ab eo distantia, extensum; cujus duæ extremitates AB firmiter figantur, & filum fortiter tendatur: si jam trahatur filum per medium suum D, extremitatibus fixis manentibus, ad situm ACB ita ut punctum ejus D sit in C, & tunc dimittatur, non manebit filum in situ ACB, sed magna vi in situm priorem se restituere perget; & cum per continuam vis elasticæ actionem motus satis velox in filo genitus est, fit ut cum in situm ADB pervenerit, in motu suo versus eandem partem perseverabit, donec vis elastica seu restitutiva ulteriori huic motui continuo renitens, & tandem æquipollens, ipsum destruet, & filum cum vi versus partes C urgebit, adeo ut cum rursus in situm ADB pervenerit, eandem vim habebit ulterius movendi versus C quam prius habuit tendendi versus partes E; atque sic eundo & redeundo continuas vibrationes efficiet.

Ponamus jam corpus F in filum AB irruere: filum per vim ipsi à corpore F illatam ex situ suo deturbabitur, & punctum ejus D, in quod incurrit corpus F, una cum F versus C movebitur; qui motus eo usque continuabitur, donec vis fili resti-

restitutiva motui corporis F contraria ipsi æquipolleat; quod cum fit, destruetur motus omnis versus C: vis autem hæc elastica ulterius agens filum reducet, quod itaque corpus F urgebit, & ipsum eadem velocitate secum movebit; sed (ob fortem quam hic supponimus fili tensionem) eadem vi se restituet filum qua prius inflexum fuit: at vis qua inflectebatur momento corporis impingentis æquipollebat (nam illud omne in filo flectendo impensum fuit) adeoque filum ea vi in corpus F agendo, eandem motus quantitatem ipsi restituet quæ in flexione insumpta fuerat; adeoque corpus F, eadem velocitate quâ advenerat, regredietur, atque sic fiet reflectio.

Ponamus jam loco fili corpus aliquod elasticum AB, quod fixum & immobile supponere primo liceat; & ejus superficies ADB vi corporis ingruentis F introrsum comprimatur: quamprimum vis comprimens, hoc est, motus corporis F cessaverit, elater vi suâ insitâ in pristinam figuram se restituet, & cum ea vi corpus F urgebit versus E; & si corpus utrumvis sit perfecte elasticum, vis elateris restitutiva vi ipsum comprimenti, hoc est, momento corporis F æquipollebit, adeoque cum hac vi in corpus F agens illud cum eadem velocitate, quam prius habebat, retroire coget. Si vero corpus ADBC non sit fixum, sed in tali statu ut motus ejus à nullo alio corpore impediatur, vis elastica in utroque corpore æqualiter aget, & æquales motuum mutationes producet; nam si corpus ADB urget corpus F versus partem E, illud rursus à corpore F æqualiter urgebitur ad partem contrariam; & proinde corpora à se mutuo resilient. Atque sic demonstravimus qua ratione effectum sit, ut corpora post impulsum non junctim vel quiescant vel moveantur, sed à se invicem resiliendo diversa velocitate contrarias aliquando ineant vias, aliquando eandem. TAB. 5. *fig.* 4.

Cartesiani, qui elasticitatis vim ad corpora reflectendum nesciebant, aliam plane diversam tradiderunt reflectionis causam: dixerunt enim motum motui non contrarium esse, sed directionem directioni; ideoque corpus unum in aliud incurrens reflecti, quia incurrentis motus non potest destrui, cum

 scil.

scil. secundum ipsos nihil motui contrarietur: at cum directio unius alterius directioni obstet, incurrens post impulsum ad contrarias partes reflecti voluerunt, eadem semper manente quantitate motus in percusso & percutiente.

Sed facile est ostendere hanc sententiam nec rationi nec experientiæ congruam esse; nam cum momentum seu quantitas motus sit vis seu energia illa qua mobile secundum directionem suam tendit, si corpora duo sibi mutuo directe occurrant, vires secundum contrarias plagas impressæ contrariæ erunt; adeoque si æquales sint, sese mutuo destruent; si inæquales, motus qui est minoris efficaciæ destruetur. Præterea corpus unum in aliud majus quiescens, vel secundum easdem partes segnius motum, impingens reflectitur; atqui hoc fieri non potest ob solam directionem directioni contrariam; si enim impingat corpus B in aliud majus A, quod vel quiescit vel versus easdem partes & tardius movetur, cum vis omnis quæ in utroque corpore reperitur tendat versus C, vis illa nunquam potest motum versus partes contrarias in utrovis corpore dirigere. Nam (per legem secundam) motus omnis fit secundum lineam qua vis imprimitur; atqui (ex hypothesi) omnis vis imprimitur secundum lineam BC, à B versus C: quare si solummodo per vim corporibus insitam fieret reflectio motus, absque nova vi, fieret motus secundum contrariam plagam ei qua vis imprimitur; quod fieri non potest. Non igitur à vi prius impressa oritur illa reflectio, sed à vi elastica, qua pollet utrumvis corpus, quæque secundum partem utramvis æqualiter agens corpora à sese discedere cogit.

Tab. 5. fig. 5.

Præterea, si motus motui non esset contrarius, multo facilius esset corpus semel motum in contrarias partes dirigere, quam penitus illud sistere; in priore enim casu motus corporis in manu reflectentis non recipitur, sed tantum in contrarias partes vertitur: in posteriore vero casu, motus ille omnis in corpus resistens impenditur; quod tamen est contra manifestam experientiam. Denique, si nihil motui contrarium esset, ubicunque corpus quodvis in aliud aliquod obstaculum incurreret, fieret semper reflectio, quod tamen experiperientiæ repugnat; nam plumbum, lutum, cera & alia corpora elaſticitatis fere expertia, ſi in pavimentum cadunt, non reflectuntur; cum tamen pilæ conflatæ ex lana vel plumis, globuli eburnei, marmorei, vitrei, & alia ejuſmodi corpora magna elaſticitatis vi pollentia, in idem pavimentum demiſſa fortiter reſiliunt: reflectio igitur illa non è motu qui utrique corpori communis eſt, ſed ab elaſticitate, quæ ſolis reflectentibus peculiaris eſt, provenit. Quod erat oſtendendum.

Sed quærent fortaſſe *Carteſiani*, quo pacto innoteſcit globos eburneos, vitreos, marmoreos, & alia reflectentia corpora, quæ duriſſima eſſe videantur, elaſticitate pollere: reſpondeo illorum elaſticitatem poſſe exinde concludi, quod cum percutiuntur tinnitum edunt, qui à vibrationibus corporis percuſſi oritur, eodem modo quo filum tenſum ſuis vibrationibus undulationem aëris efficit; & proinde minime dubium eſt, quin corpora illa elatere aliquo prædita ſint. Atque hoc quidem argumentum corporum vim elaſticam probabilem reddit; ſed aliud eſt argumentum, quo res hæc demonſtrative probatur.

Sint enim duo globi vel eburnei vel vitrei, & ſi globorum figuræ eſſent perfecte ſphæricæ, in uno tantum & indiviſibili puncto ſeſe tangerent; ſed hoc nulla arte humana fieri poteſt: tam prope tamen ad figuras ſphæricas poſſunt perduci, ut ſeſe in puncto Phyſico, hoc eſt, in parte viſibili minima tangant. Si jam unius globi ſuperficies atramento (aut quovis colore qui facile detergi poteſt) inficiatur, & alter in ipſum quieſcentem impingat, experimento conſtat, non punctum tantum phyſicum globi incurrentis, poſt impulſum, alterius colore tingi, ſed partem ejus ſuperficiei ſatis magnam; atqui hoc fieri non poteſt niſi ipſorum ſuperficies per ictus vim mutatæ fuerint: poſt reflectionem autem utrumque globum priſtinam figuram recuperare deprehendimus; quare globi hi habent vim elaſticam qua ſeſe in priſtinam figuram per ictum deformatam reſtituere valent. Q. E. D. Sequuntur jam regulæ motus pro corporibus elaſticis.

THEOR. XXIX.

Si duo corpora perfecte elastica in se invicem impingant, eadem manebit ipsorum velocitas relativa ante & post impactum; hoc est, corpora perfecte elastica eadem celeritate à sese mutuo post ictum recedent, qua prius ad se invicem accedebant.

Nam (per Cor. Theor. 27.) vis compressiva seu ictus magnitudo in datis corporibus oritur à velocitate corporum relativa, & ipsi est proportionalis; & (per Def. 11.) corpora perfecte elastica eadem vi sese in pristinam figuram restituunt, qua compressa fuere; hoc est, vis restitutiva æqualis est vi compressivæ, ac proinde vi qua corpora ad sese accedebant ante impactum æquipollet: sed per vim hanc restitutivam coguntur corpora à se invicem discedere; unde vis hæc in eadem corpora agens producet velocitatem relativam æqualem ei quam prius habebant, seu faciet ut corpora eâdem velocitate à se invicem recedant qua prius accessere. Q. E. D.

Cor. Æqualibus igitur temporibus ante & post impulsum sumptis, æquales erunt corporum à se invicem distantiæ, & proinde æquales quoque erunt in iisdem temporibus distantiæ corporum à communi gravitatis centro.

Ex hoc corollario regulæ congressuum in corporibus perfecte elasticis facile eruuntur, quod igitur in sequenti problemate præstandum est.

PROBL. III.

In corporibus perfecte elasticis & directe impingentibus regulas congressuum determinare.

Omnes hujus problematis casus eâdem operâ constructos dabimus. Sint A & B duo corpora perfecte elastica, quorum commune gravitatis centrum sit C, & ponantur corpora concurrere in D, ac fiat CE æqualis CD: dico post concursum rectam EA exponere velocitatem corporis A ab E versus A, & rectam EB exponere velocitatem mobilis B ab E versus B.

Tab. 5. fig. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.

Dem. Cum (per Theor. 23.) commune corporum gravitatis centrum ante & post impulsum eadem semper velocitate

citate uniformiter progrediatur, in tempore æquali ei quo percurritur à corpore A longitudo AD, vel à centro gravitatis C longitudo CD, post impulsum ab eodem C percurretur longitudo DK ipsi DC æqualis: fiat Ka æqualis CA: & cum (per Cor. præcedentis Theor.) æqualibus temporibus ante & post impactum sumptis, æquales semper sint corporum à communi gravitatis centro distantiæ; eodem temporis puncto quo commune gravitatis centrum est in K, corpus A reperietur in a, adeoque post impulsum erit ipsius motus à D versus a, & ejus velocitas erit ut recta Da, quæ ab ipso in eo tempore percurritur; sed ob CE æqualem rectæ CD vel KD, & CA æqualem Ka, erit rectarum CE, CA differentia æqualis differentiæ rectarum KD, Ka, hoc est, erit EA æqualis Da: sed recta Da denotat corporis A velocitatem post impulsum, quare ejus velocitas per rectam EA quoque denotabitur; præterea cum velocitas corporum relativa ante & post impulsum eadem maneat, & recta EA denotet velocitatem mobilis A, velocitas mobilis B post impulsum necessario per rectam EB denotabitur; ab E scil. versus B. Q. E. D.

Cor 1. Si corpus B quiescat, coincidet punctum D cum B: & quia est B ad A ut AC ad CB, erit componendo B & A simul ad A ut AB ad CB; unde duplicando consequentes erit B & A simul ad 2 A, ut AB ad 2 CB vel EB; hoc est, ut corporum aggregatum ad duplum corporis impingentis, ita celeritas impingentis ante contactum ad celeritatem prius quiescentis post contactum. Tab. 5. *fig.* 6. 7. 8.

Cor 2. Adeoque si A & B æqualia sint, erit A & B = 2 A, unde EB celeritas corporis B post contactum erit æqualis AB celeritati corporis A ante contactum; & proinde coincidente puncto E cum puncto A, erit AE velocitas mobilis A post impulsum nihilo æqualis; quod etiam facile sic ostenditur: ob corpora A & B æqualia, erit AC = CB = CD = CE, quare coincidit punctum E cum A, & proinde mobile A post impulsum quiescet, & corpus B post impulsum movebitur cum celeritate EB vel AB. Si igitur corpus elasticum in alterum quiescens & æquale impingeret, post contactum quiescet impin- Tab. 5. *fig.* 6.

pin-

pingens, & quiescens cum prioris celeritate movebitur.

Tab. 5. fig. 9. *Cor*. 3. Si corpora A & B æqualia versus eandem partem ferantur post contactum ad eandem quoque partem ferentur, celeritatibus permutatis, nam ob $CE = CD$ & $AC = CB$ erit $CE - AC$, hoc est $EA = CD - CB$ seu BD; adeoque velocitas corporis A post impactum æqualis erit velocitati mobilis B ante impactum: præterea quia $EA = BD$ erit $EB = AD$, & proinde velocitas corporis B post contactum, prioris A velocitati ante occursum æqualis erit.

Tab. 5. fig. 13. *Cor*. 4. Si corpora A & B æqualia ad contrarias partes ferantur, post impulsum ad contrarias partes recedent, celeritatibus permutatis. Nam ob $AC = CB$ & $CE = CD$ erit $AC - CE$, hoc est, $AE = CB - CD$ seu BD, adeoque velocitas corporis A post impactum æqualis erit velocitati corporis B ante impactum: præterea ob $EA = BD$ erit $AD = EB$; sed AD erat velocitas corporis A ante occursum, & EB est velocitas corporis B post occursum, unde liquet corollarium.

Quoniam in praxi calculus semper est adhibendus, convenit ut modus tradatur, quo celeritates corporum elasticorum post impulsum sunt investigandæ, & ad numeros reducendæ; & quidem facile esset, ad modum superiorum corollariorum, omnes particulares casus ex generali exposita constructione ad numeros revocare; facillime autem generalis calculus sic eruitur.

Tab. 5. fig. 17. Ponamus primo corpora A & B versus eandem partem moveri; sitque C velocitas insequentis A, præcedentis vero B velocitas sit c; unde velocitas corporum relativa erit $C - c$, & summa motuum versus eandem partem $AC + Bc$: velocitas corporis A post impactum versus eandem, qua prius, plagam vocetur x; & quia eadem manet corporum velocitas relativa ante & post impactum, velocitas corporis B erit $x + C - c$; est enim velocitas corporum relativa æqualis excessui velocitatis qua velocitas corporis celerioris superat velocitatem tardioris, adeoque excessus ille debet esse $C - c$; cum vero velocitas corporis A sit x, erit ejus motus versus plagam $D = Ax$; & cum velocitas corporis B sit

$x +$

$x + C - c$, erit ejus motus verſus eandem partem $Bx + BC - Bc$; & horum motuum ſumma æqualis erit ſummæ priorum motuum, hoc eſt, erit $Ax + Bx + BC - Bc = AC + Bc$; unde reducendo hanc æquationem, erit $Ax + Bx = AC - BC + 2Bc$; & $x = \frac{AC - BC + 2Bc}{A + B}$ = Velocitati corporis A. Porro velocitas corporis B eſt $= x + C - c = \frac{AC - BC + 2Bc}{A + B} + C - c = \frac{AC - BC + 2Bc + AC + BC - Ac - Bc}{A + B} = \frac{2AC - Ac + Bc}{A + B}$.

Si BC ſit major quam $AC + 2Bc$, erit x ſeu $\frac{AC - BC + 2Bc}{A + B}$ quantitas negativa, adeoque velocitas corporis A erit verſus contrariam partem, & ejus motus verſus D erit negativus. Si corpus B quieſcat, hoc eſt, ſi ſit $c = O$, erit velocitas corporis A poſt impulſum $\frac{+ AC - BC}{A + B}$, prorſum aut retrorſum prout ſignum + aut — prævaluerit.

Si corpora A & B celeritatibus C & c, verſus contrarias partes lata, ſibi mutuo directe impingant, erit ipſorum motus verſus eandem partem $AC - Bc$; & velocitas corporum relativa erit $C + c$. Sit jam x velocitas corporis A poſt impactum; erit ejus motus verſus eandem qua prius plagam Ax, & velocitas corporis B erit $x + C + c$, (nam velocitas corporum relativa per ictum non mutatur) & motus in corpore B verſus D erit $Bx + BC + Bc$; unde ſumma motuum in eaſdem partes erit $Ax + Bx + BC + Bc$ quæ (per Theor. 14.) æqualis erit $AC - Bc$, adeoque erit $Ax + Bx = AC - BC - 2Bc$, & $x = \frac{AC - BC - 2Bc}{A + B}$ & velocitas corporis B erit $\frac{AC - BC - 2Bc}{A + B} + C + c = \frac{AC - BC - 2Bc + AC + Ac + BC + Bc}{A + B} = \frac{2AC + Ac - Bc}{A + B}$.

Si $BC + 2Bc$ ſit major quam AC, erit motus corporis A retrorſum, verſus contrariam ſcil. partem, in quo caſu erit x ſeu $\frac{AC - BC - 2Bc}{A + B}$ quantitas negativa.

T Cor-

Corporum durorum leges primus quod fciam recte tradidit *Johannes Wallifius* hujus Academiæ in Cathedra Geometriæ *Savilianus* celeberrimus Profeffor, in Actis Philofophicis numero 43. ubi etiam primus veram caufam reflectionum in aliis corporibus aperuit, & has ab elafticitate proficifci docuit. Poftea, non longo temporis intervallo, clariffimi Viri Dom. *Chriftophorus Wren* tunc temporis in hac Academia Aftronomiæ Profeffor *Savilianus*, & Dom. *Chriftianus Hugens*, leges quas obfervant corpora perfecte elaftica, Societati Regiæ *Anglicanæ* feorfim impertivere, & eandem prorfus conftructionem dederunt, quamvis uterque quid ab altero factum de hac re fuit, infcius erat. Cum autem illi conftructiones & leges motûs abfque demonftratione in Philofophicis Actis confignarunt; placuit hanc ipforum elegantem admodum conftructionem exinde depromere & demonftrare.

Non diffimili methodo conftruitur problema in corporibus quidem elafticis, fed quæ non fe reftituunt vi æquali ei qua comprimuntur. Sint enim duo quæcunque corpora
Tab. 5. fig. 18. 19. A & B, quorum commune gravitatis centrum fit C; fecentur AC, BC ita in *a* & *b*, ut AC fit ad *a*C & BC ad *b*C, ut vis elaterem comprimens ad vim qua elater fe reftituit; fiatque CE æqualis CD, erit E*a* velocitas corporis A poft impulfum ab E verfus *a*, & E*b* erit velocitas corporis B ab E verfus D.

Quod fi vis reftitutiva æqualis fit vi compreffivæ, coincidet punctum *a* cum A, & conftructio redit ad priorem. Demonftratio facilis eft præcedentem intelligenti, nec opus eft ut apponatur.

THEOR. XXX.

Tab. 5. fig. 20. *Si mobile* A *in recta* AB *uniformiter moveatur; & interea recta linea illa* AB, *fibi femper parallela, motu etiam æquabili deferatur fecundum directionem ad* AC *parallelam; fitque velocitas mobilis* A *ad velocitatem lineæ* AB *ut* AB *ad* AC, *& compleatur parallelogrammum* ABDC, *cujus diagonalis fit* AD; *erit hæc vera linea à mobili* A *motu fuo defcripta.*

Cum linea AB ad fitum *ab* pervenerit, fit *g* locus mobilis A, & quia (per Theor. 6.) fpatia fimul defcripta funt

ut

ut velocitates, erit *ag* longitudo à mobili A percursa ad A *a* longitudinem à linea AB percursam, ut velocitas mobilis A ad velocitatem rectæ AB, hoc est, (ex hyp.) ut AB ad AC; unde parallelogrammum *a* G simile erit parallelogrammo CB, & proinde (per 24. El. 6.) punctum *g* in diagonali AD locabitur; hoc est, corpus A semper in recta AD reperietur, adeoque hæc linea ab illo percurretur. Q. E. D.

Cor. 1. Eodem tempore describitur à mobili A linea AD, quo absque motu secundum AC lineam AB percurreret; aut quo absque motu secundum AB describeret rectam AC.

Cor. 2. Cum mobile ideo in recta AD deferatur, quod præter motum proprium participat quoque de motu loci sui seu rectæ AB, & motus ejus ex utroque compositus sit; si mobile aliquod duos motus secundum directiones AB, AC simul impressos habeat, sintque motus illi vel vires à quibus producuntur ut rectæ AB, AC, erit AD linea descripta à mobili quod à duabus hisce viribus motus impressos recepit; & ejus vis, qua in recta AD fertur, erit ad priores secundum AB, AC ut diagonalis AD ad latera parallelogrammi AB, AC.

Cor. 3. Hinc è converso, si mobile cum vi ut AD percurrat rectam AD, idem erit motus & secundum eandem directionem, ac si initio motus simul impelleretur à duabus viribus, rectis AB, AC proportionalibus, secundum directiones ab A ad B & ab A ad C: atque hinc motus quivis, etsi in se simplex, tanquam ex pluribus motibus compositus considerari potest; & vires quælibet in alias plures secundum diversas directiones agentes resolvi possunt.

THEOR. XXXI.

Si Corpus A *in firmum obicem* DC *oblique impingat, erit energia percussionis, seu magnitudo ictûs obliqui, ad magnitudinem ictûs quem produceret idem corpus eadem celeritate perpendiculariter impingens, ut sinus anguli incidentiæ* ACD *ad radium.* TAB. 5. fig. 21.

Ab A in obicem demittatur perpendicularis AD, si superficies obicis sit plana; vel si curva, demittatur perpendicu-

laris

laris in planum tangens obicem in puncto incidentiæ, & C compleatur rectangulum DB. Jam (per Corol. 3. præcedentis) motus corporis A ut AC in recta AC æquipollet duobus motibus simul impressis secundum directiones AB, AD, qui sunt ad motum in AC ut rectæ AB, AD ad AC: sed motui in recta AB nullo modo resistit obex DC, cum enim AB sit ad DC parallela, corpus in recta AB motum in obicem DC nunquam impinget; vis igitur, qua impingit in obicem, est ut recta AD: est itaque vis corporis A in recta AC ad vim qua impingit in obicem, ut AC ad AD: sed si perpendiculariter cum vi ut AC impegisset in eundem, ictus magnitudo per AC repræsentaretur, motus enim totus per obicem destrueretur: quare erit magnitudo ictus obliqui ad magnitudinem ictus perpendicularis ut AD ad AC; hoc est, posito AC radio, ut sinus anguli incidentiæ ad radium.

THEOR. XXXII.

Si corpus perfecte elasticum in firmum obicem oblique impingat, ab illo ita reflectetur, ut angulo incidentiæ æqualis fiet angulus reflectionis.

TAB. 5. fig. 22. Incidat corpus A perfecte elasticum in firmum obicem oblique secundum lineam AB; dico corpus illud cum eadem celeritate ita in recta BC reflecti, ut angulo incidentiæ ABD æqualis sit angulus reflectionis CBF. Recta AB exponat motum corporis A in directione AB. Per Corol. 3. Theor. 30. resolvitur hic motus in alios duos secundum directiones AE, AD, ad quos motus in AB est ut AB ad AE, AD; sed cum AE sit ad superficiem obicis parallela, & AD ad ipsum, vel saltem ad planum obicem in B tangens, perpendiculares; vis illa, qua impingit in obicem, est ea solummodo quæ est ut AD, secundum directionem ad obicem perpendicularem agens: fiat jam BE æqualis & parallela ipsi AD, & BF æqualis DB vel AE, & compleatur rectangulum EF, quod erit per omnia simile & æquale rectangulo DE. Cum igitur motus ut AE secundum directionem ad obicem parallelam per ictum non destruatur, quippe huic motui obex non est contrarius, post impulsum ad B permanet in corpore vis ut ut AE vel BF movendi ſecundum directionem BF: ſed ex natura elaſticitatis, corpus cum vi ut EB ſecundum directionem EB in obicem impingens, eadem vi ſecundum eandem directionem reflectitur; motus igitur corporis ad punctum incidentiæ B componitur ex motu ut BF ſecundum directionem BF, & motu ut BE ſecundum directionem BE; quare (per Corol. 2. Theor. 30.) corpus in recta BC cum vi ut BC movebitur: ſed ob AD, CF æquales & parallelas, item ob DB, BF & angulos ad D & F æquales, erit angulus CBF æqualis angulo ABD, hoc eſt, angulo incidentiæ æqualis erit angulus reflectionis. Q. E. D.

PROBL. IV.

Corporum oblique impingentium poſt occurſum determinare motus.

Moveantur corpora quæcunque A & B in lineis ad ſe invicem inclinatis AC, BC, quarum longitudines reſpective exponant velocitates corporum A, B; recta EFC repræſentet planum à quo tanguntur corpora in puncto concurſus; in quod ab A & B demittantur perpendiculares AE, BF, quæ exponant velocitates quibus corpora ad ſe invicem accedunt. Compleantur rectangula EG, FH. Per Cor. 3. Theor. 30. motus corporis A reſolvitur in duos alios ſecundum directiones AG, AE, ad quos motus in AC eſt ut AC ad AG, AE reſpective; ſimiliter motus corporis B reſolvitur in duos alios ſecundum directiones BF, BH; ad quos motus in BC eſt ut BC ad BF, BH reſpective: cum vero AG, BH ſint parallelæ, velocitatibus quibus ſecundum has directiones moventur corpora, in ſe invicem non impingent; adeoque motus ſecundum haſce directiones per impactum non mutabitur; velocitates igitur quibus corpora in ſe mutuo incurrunt, ſunt ut AE vel GC & BF vel HC. Corporum igitur A, B cum velocitatibus GC, HC in ſe mutuo directe incurrentium (per Probl. 2. ſi corpora dura ſint, vel per Probl. 3. ſi elaſtica) determinentur motus; ſitque CL velocitas corporis A à C verſus L poſt impactum, orta ex velocitatibus GC, HC. Cumque, ut oſtenſum eſt, maneat in corpore vis movendi ſecundum directionem ad AG parallelam cum velocitate ut Tab. 6. fig. 1.

AG, fiat CM æqualis AG, & compleatur rectangulum LM; in hujus diagonali CN movebitur corpus A post impactum cum velocitate ut CN, ut patet (per Corol. 2. Theor. 30.) Et similiter determinabitur motus corporis B post impulsum. Q. E. F.

THEOR. XXXIII.

Tab. 6. fig. 2. *Si mobile* A *à tribus potentiis ope trium filorum trahatur, vel alio quocunque modo urgeatur secundum directiones* AB, AE, AC, *ita ut hæ tres potentiæ sibi mutuo æquipolleant, hoc est, ut binæ quævis alterius effectum destruant, & corpus per nullam ipsarum moveatur; potentiæ illæ inter se eandem rationem habebunt cum rectis tribus ad ipsarum directiones parallelis & à mutuo concursu terminatis.*

Exponat AD potentiam seu vim qua mobile A urgetur ab A versus B; vis huic æquipollens seu æqualis & corpus contrarie ab A versus D urgens etiam per AD exponetur; sed (per Cor. 3. Theor. 30.) vis ab A versus D corpus impellens æquipollet duabus secundum directiones AC, AE agentibus, ad quas vis prior ab A versus D agens, est ut AD ad AC, AE, vel ad AC, CD respective; & vicissim vires secundum rectas AC, AE agentes, & vi corpus ab A versus D urgenti simul æquipollentes, debent esse ad vim eandem secundum AD ut AC & AE vel CD ad AD; quare etiam vires secundum rectas AC, AE agentes, & æquipollentes vi qua corpus ab A versus B urgetur, ejusque effectum destruentes, debent esse ad eandem, ut AC, CD ad AD; hoc est, si idem mobile à tribus potentiis sibi mutuo æquipollentibus secundum directiones AB, AC, AE urgeatur, erunt hæ tres potentiæ ut rectæ AD, AC, AB respective. Q. E. D.

Cor. 1. Cum in triangulo quovis latera sint ut sinus angulorum oppositorum, erit AC ad CD ut sinus anguli ADC vel DAE ad sinum anguli DAC; unde quævis duæ potentiæ erunt inter se reciproce ut sinus angulorum, quos lineæ directionum cum linea directionis tertiæ potentiæ continent. Est præterea AD ad AC ut sinus anguli C vel AED ad sinum anguli CDA vel DAE; & similiter potentia secundum AB agens

est

eſt ad potentiam ſecundum AE, ut ſinus anguli AED ad ſinum anguli ADE vel CAD.

Cor. 2. Si pondus B duæ potentiæ R, S filorum ope ſecundum rectas AR, AS trahentes ſuſtineant, punctum A à tribus potentiis urgetur, quarum duæ ſecundum directiones AR, AS agunt, & altera eſt vis gravitatis ponderis B, agens ſecundum rectam AB ad terram perpendicularem; unde erit potentia R ad vim gravitatis ut AC ad AD, vel ut ſinus anguli DAE ad ſinum anguli DEA vel CAE; & potentia S erit ad vim gravitatis ut EA ad AD, vel ſinus anguli CAD ad ſinum anguli DEA vel CAE, & potentia R erit ad S potentiam ut ſinus anguli EAD ad ſinum anguli CAD. TAB 5. *fig.* 23. 24.

Theorema hoc cum ſuis corollariis eſt fundamentum totius Mechanicæ novæ, quam Dominus *Varignon* edidit, & ab ipſo etiam immediate conſequuntur pleraque theoremata mechanica, quæ in eximio opere *Jo Alphonſi Borelli* de Motu animali continentur; ejus enim ope vires muſculorum æſtimari poſſunt.

THEOR. XXXIV.

Si Grave B *plano inclinato incumbat, & à potentia* R *ſecundum directionem plano parallelam agente ſuſtineatur, nec in plano illo deſcendat; potentia* R *erit ad pondus corporis* B *ut ſinus anguli inclinationis ad radium.*

Per punctum ubi Grave plano incumbit, ducatur ad communem ſectionem plani & Horizontis perpendicularis AC, à cujus puncto quovis A demittatur in planum horizontis perpendicularis AD, & jungatur CD: erit (per Def. 6. El. 11.) ACD angulus inclinationis plani & horizontis, cujus ſinus eſt AD poſito CA radio. Dico jam AC eſſe ad AD ut pondus corporis A ad potentiam R. Corpus enim B à tribus potentiis ſecundum diverſas directiones agentibus, & ſibi mutuo in æquilibrio poſitis urgetur; quarum prima eſt vis gravitatis ſecundum directionem BE ad CD perpendicularem agens, ſecunda eſt potentia R corpus trahens ſecundum directionem BR ad AC parallelam, tertiæ autem potentiæ ſupplet vicem reſiſtentia ſeu contranitentia plani ſecundum lineam FBH ſibi TAB 6. *fig.* 3.

per-

perpendicularem agens; nam reactio actioni ſemper eſt æqualis, & fit in plagam contrariam: cumque planum perpendiculariter à mobili prematur ſecundum directionem BF, planum æqualiter reaget in corpus ſecundum directionem BH, & contranitentia illa æquipollet potentiæ ſecundum BH mobile urgenti: cumque hæ tres potentiæ ſint ſibi mutuo in æquilibrio & mobile ab ipſis ſuſtineatur, ſi ducatur FG ad EB parallela rectæ AC occurrens in G, erit potentia R ad vim gravitatis ut BG ad FG (per præcedens Theor.) Sed ob triangulum CFG rectangulum, & demiſſam in baſin CG perpendicularem FB, eſt (per 8. El. 6.) ut BG ad FG ita FG ad GC, & ut FG ad GC ita (per 4. El. 6.) erit AD ad AC; quare eſt potentia R ad vim gravitatis ut AD ad AC, vel ut ſinus inclinationis plani ad radium. Potentia igitur aliqua poteſt Grave in plano inclinato ſuſtinere, modo potentia illa ſit ad pondus Gravis, ut ſinus inclinationis plani ad radium. Q. E. D.

Cor. 1. Cum potentia R impediat deſcenſum Gravis in plano AC, & ejus momento, quo in illo deſcendere nititur, æquipolleat; ſequitur Gravis cujuſque vim deſcendendi in plano inclinato eſſe ad vim qua deſcendere conatur in perpendiculo, ut ſinus inclinationis plani ad radium.

Cor. 2. Hinc etiam plani inclinatio talis aſſignari poteſt, ut ſuper illud, quantulacunque potentia pondus quodcunque magnum ſuſtinere vel etiam elevare poterit.

Lectio XV.

De Deſcenſu Gravium in Planis Inclinatis & Pendulorum Motu.

PEractis iis quæ ad motum generaliter ſpectant, ad eos jam devenimus qui ex datis viribus oriuntur motus; in quibus exponendis & Phænomenis inde ortis recenſendis præcipue verſatur vera Phyſica. Ut igitur à ſimpliciſſimis ordiamur, imprimis conſideranda venit vis illa, quæ uniformiter, hoc eſt ubique eodem tenore, verſus eandem ſemper plagam dirigitur, qualis vulgo ſupponitur eſſe vis Gravitavitatis: quamvis enim certum ſit, Gravitatis vim non ubique eandem eſſe, ſed in diverſis à centro Terræ diſtantiis, quadratis diſtantiarum reciproce eſſe proportionalem; cum tamen diverſæ altitudines ad quas gravia à nobis projecta perveniunt, exiguæ admodum ſint præ ingenti illa à telluris centro diſtantia, in tantilla hac altitudinum differentia, eandem ubique eſſe Gravitatis vim, tuto & abſque minimo ſenſibili errore, ſupponi poteſt.

De motu itaque Gravium in hoc loco agendum eſt: Motum autem illum peragi ſupponimus, vel in planis ad Horizontem inclinatis, vel in ſuperficiebus curvis, quales ſunt ſphæricæ & cycloidicæ; vel in ſpatiis denique liberis & non reſiſtentibus, de quibus ſequentia dabimus Theoremata.

THEOR. XXXV.

Deſcenſus Corporis Gravis, ſuper plano quovis inclinato, eſt motus æquabiliter acceleratus. Eſtque velocitas quam Grave ſuper plano inclinato, in dato quovis tempore è quiete decidens, acquirit, ad Velocitatem à Gravi perpendiculariter cadente eodem tempore acquiſitam, ut altitudo plani ad ejus longitudinem.

Sit planum inclinatum AB ſuper quo deſcendat Grave D. Tab. 6. fig. 4.
Per Corol. primum. Theor. 34. eſt vis qua deſcendere conatur Grave, ſuper plano quovis inclinato, ad vim abſolutam Gravitatis, qua ſc. in perpendiculo deſcenderet, in conſtanti ratione, quæ eſt ſinus inclinationis plani ad radium, ſeu ut altitudo plani ad ejuſdem longitudinem; adeoque cum eadem maneat vis abſoluta Gravitatis corporis D, eadem quoque manebit vis qua ſuper plano AB deſcendere conatur. Vis igitur illa eodem ſemper tenore in Grave D aget; adeoque ſimiliter applicata, per legem ſecundam, æqualia ſemper velocitatum incrementa ſuperaddet; haud ſecus ac fit in Gravibus in perpendiculo cadentibus. Eſt igitur deſcenſus Gravium in plano inclinato motus uniformiter acceleratus. Q. E. D.

Porro Incrementa Velocitatum Gravium in perpendiculo & in plano inclinato cadentium, quæ eodem tempore indefinite

finite exiguo producuntur, ſunt ad ſe invicem ut vires quibus producuntur: at vires ſunt in conſtanti ratione, ſcil. ut longitudo plani AB ad ipſius altitudinem AC; quare incrementa velocitatum inde orta erunt in eadem ratione. Ac proinde (per 12. Prop. Elementi V.) ſumma incrementorum unius erit ad ſummam incrementorum alterius in eadem ratione; hoc eſt velocitas corporis Gravis in perpendiculo cadentis, eſt ad velocitatem corporis ſuper plano inclinato interea deſcendentis, ut longitudo plani ad ejus altitudinem. Q. E. D.

Corol. 1. Velocitates corporis Gravis in plano inclinato cadentis, ſunt ut tempora quibus acquiruntur.

Corol. 2. Quæcunque igitur in Theor. 12. & ejus Corol. de motu uniformiter accelerato demonſtravimus, vera quoque erunt de deſcenſu Gravium in planis inclinatis. Scil. ſpatium à Gravi in plano inclinato cadente dato tempore percurſum, ab initio motus computatum, dimidium erit iſtius quod in illo tempore à mobili uniformiter percurri poteſt, cum velocitate ultimo acquiſitâ. Item ſpatia percurſa, ab initio motus computata, ſunt in duplicata ratione Temporum vel celeritatum. Et Celeritates & Tempora ſunt in ſubduplicata ratione ſpatiorum percurſorum.

Corol. 3. Hinc etiam Gravis Aſcenſus per planum quodvis acclive eſt motus uniformiter retardatus, ſicut fit in Aſcenſu corporis in perpendiculo, illumque eadem omnino ſymptomata comitantur.

SCHOLIUM.

Si ad Experientias recurratur, has omnes ratiociniis noſtris conformes eſſe reperiemus; & in planis non admodum declivibus experimenta inſtituere facile eſt, cum motus haud admodum veloces exacte menſurari poſſint; ſecus ac fit in deſcenſu in perpendiculo, ubi pernicitas motus obſervationibus accuratis locum non relinquit.

Notandum nos ſupponere plana exacte polita, & motum ſuper iis nulla ſcabritie impeditum.

PROBL.

PROBL. V.

Dato plano inclinato, assignare quam ejus partem percurrit Grave, interea dum aliud Grave datum spatium in perpendiculo perfecerit.

Sit planum inclinatum AB, super quo descendat Grave ex A; assignanda est longitudo quæ à Gravi in plano inclinato cadendo percurritur, interea dum aliud Grave spatium AC in perpendiculo cadens perfecerit. A puncto C in AB demittatur perpendicularis CD plano occurrens in D; erit AD spatium in plano inclinato confectum tempore quo Grave cadit in perpendiculo ex A ad C. Si enim non sit AD, sit AE spatium eodem tempore confectum, quo grave cadit ex A ad C, quod vel majus vel minus sit quam AD. Ducatur horizontalis recta CB. Et quoniam per Theorema 12. in eo tempore quo Grave cadit ex A ad C vel ex A ad E, percurri potest dupla longitudo AC, cum velocitate uniformi, & æquali ei quæ acquiritur cadendo in C; (sicut per Corol. præcedentis,) in eodem tempore percurri potest longitudo dupla ipsius AE, cum ea velocitate quæ acquiritur in E; erit (per Theor. VI.) Velocitas in C ad velocitatem in E acquisitam, ut dupla AC ad duplam AE, vel ut AC ad AE: sed cum AC, AE simul percurrantur, erit (per Theorema præcedens) velocitas in C ad velocitatem in E ut AB ad AC; quare erit ut AB ad AC ita AC ad AE: sed (per octavam Elementi 6.) ut AB ad AC ita AC ad AD: quare erit ut AC ad AE ita AC ad AD: ac proinde erit AE æqualis AD, minor majori, quod fieri non potest. Non igitur aliud spatium quam AD à Gravi super plano AB cadente conficitur, interea dum aliud Grave cadat ex A ad C. Quod erat ostendendum. TAB. 6. *fig.* 5.

Corol. Hinc invenitur spatium per quod Grave in perpendiculo cadit, interea dum Grave super plano inclinato percurrit longitudinem quamvis datam AB: nempe si ex puncto B ad AB erigatur perpendicularis recta BC, perpendiculo occurrens in C, erit AC spatium quæsitum. TAB. 6. *fig.* 6.

Corol. 2. Si duo vel plura sint plana inclinata AB, AE; & detur spatium AD, quod à Gravi super plano AB in aliquo TAB. 6. *fig.* 7.

 tem-

tempore percurritur; invenietur ſpatium, quod à Gravi in altero plano AE interea percurratur; erigendo ex puncto D perpendicularem DG, cum perpendiculo occurrens in G; & ex G in AE demittendo perpendicularem GH plano AE occurrens in H; erit AH ſpatium quæſitum: utrumque enim ſpatium AD, AH conficitur in eo tempore, quo Grave in perpendiculo deſcendit ex A ad G.

Corol. 3. Ex hujus Theorematis demonſtratione conſtat, velocitates à Gravibus in perpendiculo & in plano inclinato, eodem tempore acquiſitas, eſſe ut ſpatia ab iiſdem confecta.

THEOR. XXXVI.

Tab. 6. fig. 5. *Tempus quo percurritur planum inclinatum* AB *eſt ad tempus quo percurritur perpendiculum* AC, *ut* AB *longitudo plani ad longitudinem perpendiculi* AC.

Ex C ad AB demittatur perpendicularis CD; & erit tempus quo percurritur AD, æquale tempori quo AC percurritur. Eſt vero tempus quo percurritur AB, ad tempus quo percurritur AD, in ſubduplicata ratione AB ad AD (per Corol. 2. Theor. 35.) hoc eſt, ob AB, AC, AD continue proportionales, eſt tempus quo percurritur AB ad tempus quo percurritur AD vel AC, ut AB ad AC. Quod erat demonſtrandum.

Tab. 6. fig. 8. *Corol.* Hinc tempora quibus percurruntur diverſa plana, AB, AD, KB, quorum eadem eſt altitudo, ſunt ut longitudines planorum: eſt enim tempus per AB ad tempus per AC ut AB ad AC; & tempus per AC ad tempus per AD ut AC ad AD: quare ex æquo erit tempus per AB ad tempus per AD, ut AB ad AD.

THEOR. XXXVII.

Celeritates Gravium, ſuper plano quovis inclinato & in perpendiculo, æquales ſunt, ubi Gravia pervenerint ex eadem altitudine ad eandem rectam Horizontalem.

Tab. 6. fig. 5. Sit planum inclinatum AB, & perpendiculum AC. Ducatur Horizontalis recta BC. Dico celeritatem acquiſitam in pun-

punĉto B, poſt deſcenſum per AB, æqualem fore celeritati acquiſitæ in punĉto C, poſt caſum per AC. A punĉto C demittatur ad AB perpendicularis CD. Erit AD ſpatium quod à Gravi in plano, AB cadendo percurritur, in eo tempore quo aliud Grave in perpendiculo deſcendit per AC: & (per Cor. 3. Probl. 5.) celeritas in C eſt ad celeritatem in D ut AC ad AD, vel ut AB ad AC. Quoniam autem celeritates ſuper eodem plano cadendo acquiſitæ, ſunt in ſubduplicata ratione longitudinum quæ à Gravi percurruntur, erit celeritas in B ad celeritatem in D in ſubduplicata ratione longitudinis AB ad longitudinem AD; hoc eſt, ob AB, AC, AD continue proportionales, ut AB ad AC. Sed oſtenſum celeritatem in C eſſe ad eandem celeritatem in D etiam ut AB ad AC; quare cum celeritates in B & C eandem habeant proportionem ad celeritatem in D, inter ſe æquales erunt. Quod erat demonſtrandum.

Cor. Hinc celeritates, quæ à Gravibus cadendo ex eadem altitudine, ad eandem Horizontalem reĉtam, ſuper planis utcunque inclinatis acquiruntur, ſunt inter ſe æquales: nam utraque celeritas, ſcil. ea quæ acquiritur in punĉto B, poſt deſcenſum per AB vel KB; & ea quæ acquiritur in punĉto D, poſt deſcenſum per AD, æqualis eſt celeritati acquiſitæ in deſcenſu Gravis ex A ad C. TAB. 6. *fig.* 8.

THEOR. XXXVIII.

Si ex eadem altitudine deſcendat mobile continuato motu, per quotlibet ac qualibet plana continua AB, BC, CD; *ſemper eandem in fine velocitatem acquiret, quæ nimirum æqualis eſt ei quæ cadendo perpendiculariter ex pari altitudine acquiritur.*

Per A & D ducantur Horizontales reĉtæ HE, DF, & producantur plana BC, CD, ut cum HE conveniant in punĉtis G & E. (Per Corol. Theor. 37.) eadem celeritas acquiritur in punĉto B, deſcendendo per AB, ac ſi per GB deſcendiſſet Grave: ſupponimus autem flexum aut punĉtum B, non impedire motum Gravis cadentis, ſed tantum ipſius directionem mutare; adeoque in punĉto C eadem erit celeritas acquiſita deſcendendo per AB, BC, ac ſi per GC deſcendiſſet. TAB. 6. *fig.* 9.

Sed descendendo per CG, eadem acquiritur celeritas quam obtineret grave cadendo per EC: adeoque cum flexus C velocitatem Gravis non minuere supponitur, in D eandem velocitatem habebit, ac si descendisset per planum ED, vel per EF perpendiculum. Q. E. D.

Cor. 1. Hinc liquet, per circuli circumferentiam, vel per curvas quaslibet, descendente mobili, (nam curvas tanquam ex infinitis rectis compositas hic considerare liceat) semper eandem ipsi velocitatem acquiri, ac si ab eadem altitudine rectà in perpendiculo descenderit Grave.

Cor. 2. Quod si Grave, post descensum per AB, BC, CD, vel per HD, sursum convertat motum suum; ascendet ad eandem unde venit altitudinem, per quæcunque plana inclinata: nam cum Gravitas eadem semper vi in eodem plano agat, sive ascendat corpus sive descendat, eadem erit ejus efficacia ad corporis velocitatem in ascensu minuendam, quæ est ad ipsam in descensu augendam; tantum igitur est decrementum velocitatis in puncto C, dum ascendat mobile à D ad C, quantum fuit incrementum velocitatis acquisitum in descensu à C ad D; ac proinde eadem erit velocitas in C, post ascensum per CD, quæ erat prius in eodem puncto, post descensum per AB, BC. Similiter velocitas in B post ascensum per CB eadem est cum velocitate acquisita in descensu per AB vel BG; sic etiam Gravitas tantundem detrahet à velocitate mobilis ascendendo per BA, quantum acquirebatur in descensu per AB; & in punctis æque altis eadem semper erit mobilis velocitas: sed velocitas in initio descensus, scil. in puncto A nulla fuit; adeoque ascendendo, in puncto illo A omnis tolletur velocitas; quod igitur punctum erit terminus ad quem mobile ascendendo perveniet.

TAB. 6. *fig.* 10. *Cor.* 3. Si mobile per superficiem quamvis AB descendat ad punctum infimum B, ac deinde, velocitate cadendo acquisita, per superficiem similem & æqualem BC ascendat; æqualibus temporibus per æqualia spatia ascendet ac descendet.

THEOR.

TAB. VI.

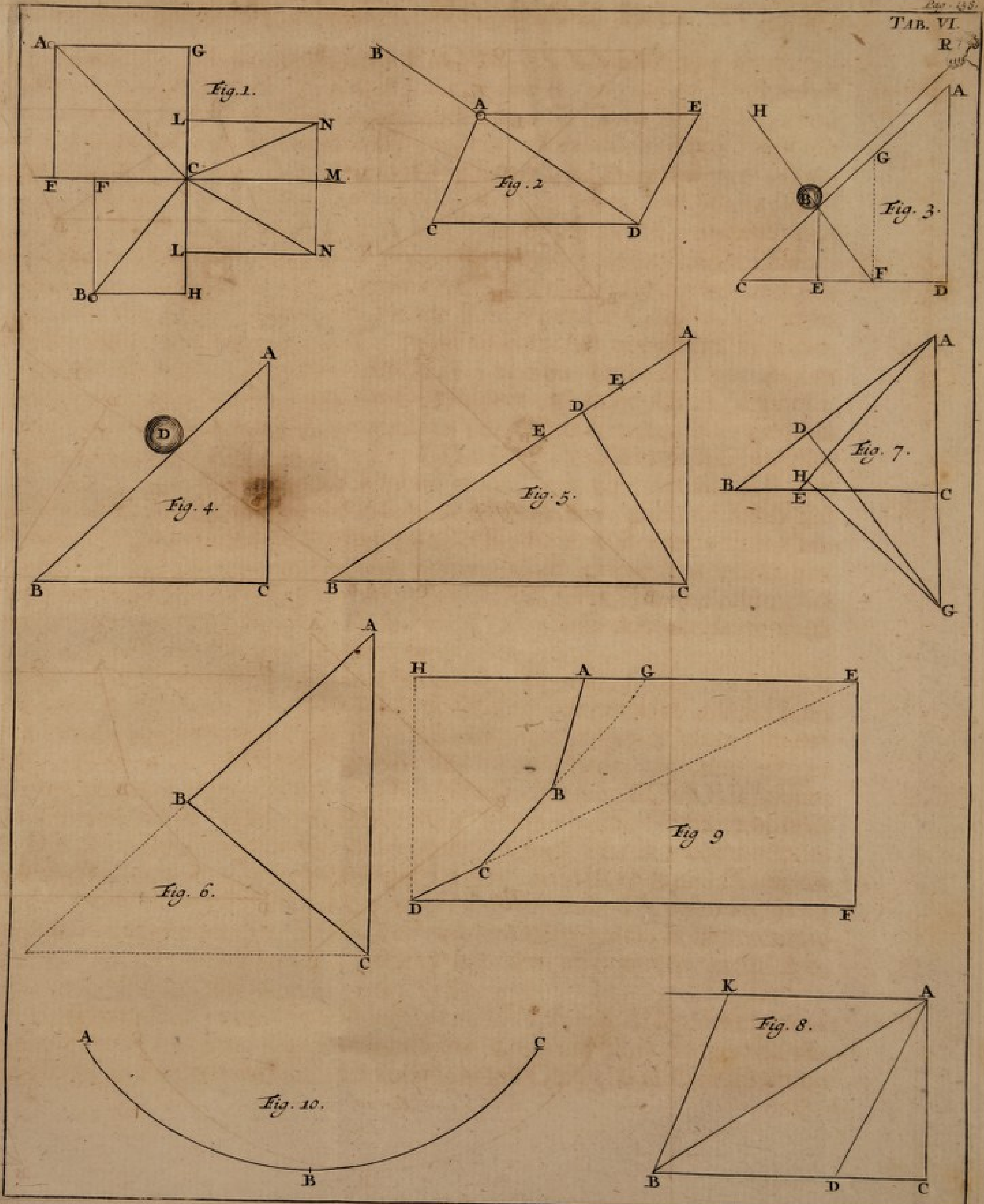

THEOR. XXXIX.

Si à puncto supremo A, *vel infimo* B, *circuli ad Horizontem erecti, ducantur quælibet plana inclinata* AC, BC, *usque ad circumferentiam; tempora descensuum per ipsa, æqualia erunt tempori, quo Gravia perpendiculariter per diametrum cadunt.* Tab. 7. fig. 1.

Cadat Grave ex A ad C, super plano AC: dico tempus descensus per AC æquale esse tempori descensus per Diametrum AB. Nam angulus ACB in semicirculo rectus est, (per 31. Elementi tertii) unde cum à puncto C ad AC erecta sit perpendicularis BC, perpendiculo AB occurrens in B; erit (per Corol. 1. Probl. 5.) tempus descensus per AC in plano inclinato, æquale tempori casus per AB in perpendiculo. Dico etiam tempus per CB eidem tempori per AB æquale fore. Ducatur CD ad AB, & DB ad AC parallela: & (per 34. Elementi primi) erit CD æqualis AB; & ob angulum ACB in semicirculo rectum, erit angulus CBD rectus: quare cum à puncto B, super CB erecta sit ad angulos rectos BD, cum perpendiculo conveniens in D; erit (per Corol. 1. Probl. 5.) tempus per CB æquale tempori descensus per CD; sed est CD æqualis AB, unde tempus per CB æquale erit tempori per AB.

Idem aliter sic ostendi possit. Tempus descensus per AB est ad tempus per EB, in subduplicata ratione AB ad EB, hoc est (ob AB, BC, EB continue proportionales) ut AB ad BC, vel BC ad EB; sed (per Theor. 36.) tempus per BC est ad tempus per EB in eadem ratione BC ad EB: quare cum tempora per AB & BC ad tempus per EB eandem obtineant rationem, æqualia erunt. Quod erat demonstrandum.

Cor. 1. Si ducatur perpendiculum AB, & super Diametro AB, describatur Circulus; omnia plana à puncto B, vel à puncto A, ad circuli circumferentiam ducta eodem tempore percurrentur; eodem scil. tempore percurruntur AB, CB, DB, EB, FB, GB. Tab. 7. fig. 2.

Cor. 2. Si in eodem puncto supremo A, plures circuli ABD, AGK se mutuo tangant, & exeant plura plana AB, AC, AD, AE circulos secantia; partes GE, HB, LC, KD æquali Tab. 7. fig. 3.

tem-

tempore percurrentur, si initium motus fiat à puncto supremo.

THEOR. XL.

Si duo Gravia descendant super duobus aut pluribus planis, similiter inclinatis & proportionalibus; tempora iis percurrendis impensa erunt in subduplicata ratione longitudinum planorum.

Tab. 7. fig. 4. Percurrat Grave quodvis plana AB. BC, alterum autem Grave plana DE, EF, similiter ad Horizontem inclinata & proportionalia, hoc est, ut sint anguli BAG, EDH, item BGA, EHD æquales; & AB ad BC ut DE ad EF. Dico tempus quo percurruntur AB, BC ad tempus quo percurruntur DE, EF, subduplicatam habere rationem planorum AB, BC ad plana DE, EF. Ob triangula ABG, DEH æquiangula, est AB ad DE ut BG ad EH; sed ex hypothesi ut AB ad DE ita est BC ad EF, quare ut BG ad EH ita est BC ad EF; & ita (per 12. Elementi quinti) est GC ad HF. Sed quia AB, DE similiter inclinata sunt, eodem prorsus modo percurruntur ac si partes essent ejusdem plani; sic etiam plana GC, HF eodem modo percurruntur ac si partes essent ejusdem plani: adeoque tempus per AB erit ad tempus per DE in subduplicata ratione AB ad DE: & tempus per GC est ad tempus per HF in subduplicata ratione GC ad HF, vel in subduplicata ratione AB ad DE. Sed tempus per GB est ad tempus per HE, in subduplicata ratione GB ad HE, vel AB ad DE; adeoque (per 19. Elementi quinti) tempus per BC post descensum ex G vel A, est ad tempus per EF post descensum ex H vel D, in subduplicata ratione AB ad DE, hoc est ut tempus per AB ad tempus per DE: adeoque (per 12. Elem. V.) tempus per AB, BC erit ad tempus per DE, EF ut tempus per AB ad tempus per DE; vel in subduplicata ratione AB ad DE; verum ob AB ad DE ut BC ad EF, erit AB ad DE ut AB, BC ad DE, EF; adeoque tempus per AB, BC erit ad tempus per DE, EF in subduplicata ratione AB, BC ad DE, EF. Q. E. D. Idem similiter ostendetur si plura essent utrobique plana inclinata & proportionalia, unde patet propositum.

Cor.

Cor. Si sint duæ superficies curvæ AB, DE, similes & similiter positæ, hæ minime differunt ab infinitis numero planis, infinite parvis, & proportionalibus, & ad se invicem similiter inclinatis: adeoque erit tempus descensus per superficiem AB ad tempus descensus per superficiem DE in subduplicata ratione AB ad DE. TAB. 7. *fig.* 5.

PROBL. VI.

Dato spatio AB *in plano utcunque inclinato, in dato tempore à Gravi è quiete cadente percurso; invenire spatium percursum æquali tempore, in alio plano contiguo* BG; *posito Grave in secundo hoc plano motum suum continuare.* TAB. 7. *fig.* 6.

Per A ducatur horizontalis recta AE, & producatur BG ad E, ac fiat BD æqualis AB; & rectis EB, ED capiatur tertia proportionalis EC: erit BC spatium quod in secundo plano à Gravi motum suum continuante æquali tempore percurritur, quo AB in primo plano. Exponat enim AB vel BD tempus per AB, unde (per Corol. Theor. 36.) EB exponet tempus per EB. Est vero tempus per EB ad tempus per EC, in subduplicata ratione EB ad EC, hoc est ut EB ad ED; sed est EB spatium quod percurritur tempore ut EB; adeoque EC erit spatium quod percurritur tempore ut ED, ac proinde BC est spatium quod percurritur tempore ut DB vel AB, post casum ex E vel A. Quod erat inveniendum.

PROBL. VII.

Dato spatio AB *in plano inclinato, à Gravi è quiete cadente percurso in dato tempore; item spatio* BC *in alio plano contiguo, in quo Grave motum suum continuat: Invenire tempus quo percurritur spatium illud datum* BC. TAB 7. *fig.* 7.

Ducatur per A horizontalis recta AE, cui occurrat BC producta in E: inter EB, EC inveniatur media proportionalis ED. Et si AB exponat tempus quo percurritur AB, BD exponet tempus quæsitum quo percurritur BC. Est enim tempus per AB ad tempus per EB, ut AB ad EB; adeoque EB exprimet tempus quo Grave cadet per EB: at est tempus per EB ad tempus per EC, in subduplicata ratione EB ad EC, ſive ob EB, ED, EC continue proportionales, ut EB ad ED; ſed eſt EB ut tempus per EB; unde DB erit ut tempus per BC. Ac proinde tempus per AB erit ad tempus BC ut AB ad BD. Q. E. I.

Tab. 7. fig. 8. *Cor*. Hinc ſi Grave ſucceſſive per plura plana inclinata AB, BC, CD deferatur, aſſignari poteſt tempus in quo per ſingula movetur: producantur enim BC, CD ut cum horizontali per A ducta conveniant in E, & F; inter EB, EC fiat EG media proportionalis: item inter FC, FD fiat media proportionalis FH, & ſi AB exponat tempus per AB, BG exponet tempus per BC, & CH exponet tempus per CD.

Tab. 7. fig. 9. *Def.* Si Grave quodvis A, filo tenuiſſimo circa centrum B mobili, appendatur; talem machinam *Pendulum* appellamus. Quod ſi *Pendulum* circa B rotetur ut Grave arcum CAD deſcribat, idem motus huic Gravi accidet ac ſi in ſuperficie ſphærica CAD, perfecte dura ac levigata, motum fuiſſet corpus Grave. Etenim motum circa punctum B liberrimum ſupponimus, & ab aëris reſiſtentia, quæ in gravioribus pendulis exigua admodum eſt, abſtrahimus: quod ſi pendulum ad ſitum BC deferatur, & exinde demittatur, Grave deſcendendo deſcribet arcum CA, & in puncto A eam habebit velocitatem quæ acquiritur cadendo per EA, qua velocitate per tangentem in A exire conabitur; per Legem primam. Verum cum per filum AB detineatur in peripheria CAD, aſcendet per arcum AD ad eandem altitudinem, ſcil. ad D ex qua decidit, (per Cor. 2. Theor. 38.) ubi omni amiſſâ velocitate, ſua gravitate rurſus incipiet deſcendere; & in puncto A priorem acquiret velocitatem, cum qua aſcendet ad C: atque ſic aſcendendo & deſcendendo continuas vibrationes in peripheria CAD perficiet. Quod ſi aër pendulorum motui nihil obſtaret, & ſi nulla eſſet frictio circa centrum rotationis B, in æternum duraturæ forent pendulorum vibrationes: at ob haſce cauſas aliquantulum, licet inſenſibiliter ſingulis vibrationibus diminuitur penduli velocitas in puncto A, unde fit ut non ad idem præciſe punctum redeat Grave penduli, ſed arcus in quos excurrit continuo breviores reddantur, donec tandem inſenſibiles evadant.

THEOR.

THEOR. XLI.

Ejusdem penduli Vibrationes exiguæ, utcunque inæquales sint, fere & ad sensum sunt æquidiuturnæ.

Sit pendulum AB, quod oscillando describit inæquales arcus CBD, FBG: dico æqualia fere in illis describendis insumi tempora, sive oscillationem in arcu CBD æquali fere tempore peragi, quo perficitur oscillatio in arcu FBG, modo arcus CB, FB, non sint nimis magni. Ducantur subtensæ CB, FB, DB, GB; & quoniam arcus supponantur exigui, ii nec longitudine nec declivitate multum à subtensis suis deflectunt: ac proinde Grave paria fere insumet tempora, sive per arcus CB, FB, sive per arcuum subtensas feratur; sed tempora descensuum per arcuum subtensas æqualia sunt, (per Theor. 39.) Quare tempora per arcus BC, FB erunt fere æqualia, igitur & horum temporum dupla, scil. quibus oscillando describuntur inæquales arcus CBD, FBG, erunt quoque fere æqualia. Quare ejusdem penduli vibrationes licet in arcus inæquales excurrentes, sunt saltem ad sensum æquidiuturnæ. Q. E. D. Tab. 7. fig. 10.

Huic Theoremati suffragatur experientia; pendula enim duo æqualis longitudinis ad motum incitata, quorum unum in multo majores arcus excurrat quam alterum, tempora oscillationum fere æqualia habebunt, adeo ut in centum oscillationibus vix erit discrepantia temporis unius oscillationis.

THEOR. XLII.

Durationes Oscillationum duorum pendulorum in similes Arcus excurrentium, sunt in subduplicata ratione longitudinum Pendulorum.

Sint duo pendula AB, CD, in arcubus similibus EBF, GDH oscillantia; erit tempus oscillationis penduli AB ad tempus oscillationis penduli CD, in subduplicata ratione longitudinis AB ad longitudinem CD. Nam quoniam arcus EB, GD sunt similes & similiter positi, erit (per cor. Theor. 40.) tempus descensus per EB, ad tempus per GD, in subduplicata Tab. 7. fig. 11.

ratione

ratione EB ad GD; ſed tempus deſcenſus per EB eſt dimidium oſcillationis integræ in arcu EBF; ſicut tempus deſcenſus per GD eſt dimidium oſcillationis integræ per arcum GDH; adeoque tempus oſcillationis penduli per arcum EBF erit ad tempus oſcillationis penduli per arcum GDH, in ſubduplicata ratione EB ad GD: hoc eſt, ob arcus EB, GD ſimiles, in ſubduplicata ratione ſemidiametri AB ad ſemidiametrum CD; vel in ſubduplicata ratione longitudinis penduli AB ad longitudinem penduli CD. Q. E. D.

Cor. Longitudines pendulorum ſunt in duplicata ratione temporum quibus oſcillationes perficiuntur.

Cum durationes vibrationum ſint reciproce ut numerus vibrationum eodem tempore peractarum, facile ex dato numero vibrationum quæ ab uno pendulo AB notæ longitudinis, in dato tempore perficiuntur, dabitur numerus vibrationum, quæ ab alio quovis pendulo CD notæ longitudinis eodem tempore perficientur; capiendo numerum qui ſit ad numerum vibrationum penduli AB, in ſubduplicata ratione AB ad CD, ſive ut AB ad mediam proportionalem inter AB, CD, vel ut radix quadrata numeri quo exprimitur longitudo penduli AB, ad radicem quadratam numeri quo exprimitur longitudo penduli CD. Et viciſſim ex dato vibrationum numero quæ eodem tempore à duobus pendulis AB, CD perficiuntur, & data longitudine unius ſcil. AB, dabitur longitudo alterius CD; nempe faciendo ut quadratum numeri vibrationum penduli CD ad quadratum numeri vibrationum penduli AB, ita longitudo AB ad longitudinem quæſitam CD.

THEOR. XLIII.

Velocitas penduli in puncto infimo eſt ut ſubtenſa arcus quem deſcendendo deſcribit.

TAB. 8. *fig.* 1. Sit Pendulum AB, quod motu ſuo deſcribat circulum BDCG: dico velocitatem acquiſitam cadendo ex D in B, eſſe ad velocitatem in B acquiſitam cadendo ex C in B, ut chorda arcus BD ad chordam arcus BC. Per puncta D, C ducantur horizontales rectæ DE, CF: & erit velocitas gravis acquiſita

quiſita

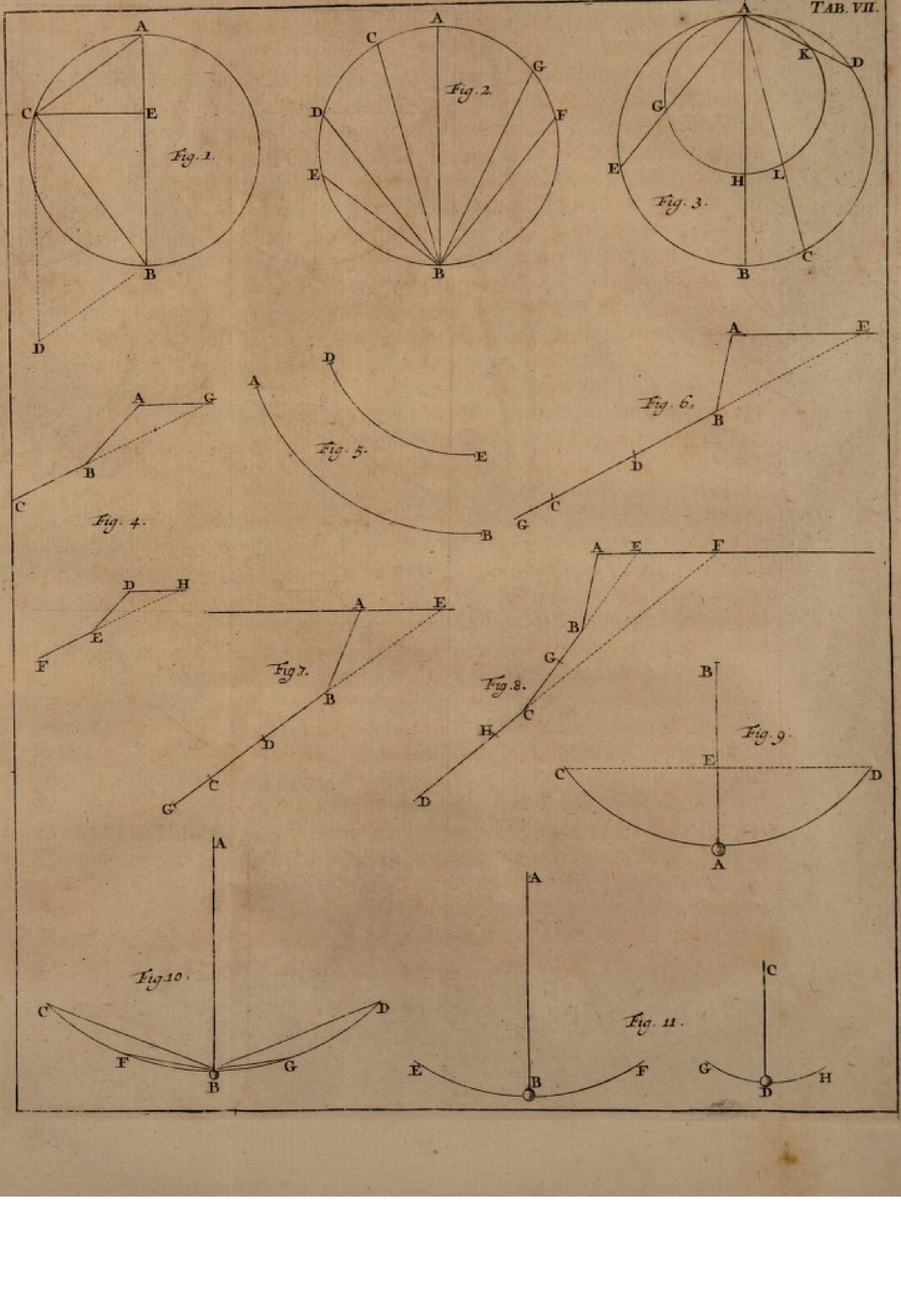
TAB. VII.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.

quisita descendendo per EB, ad velocitatem gravis acquisitam in descensu per GB, in subduplicata ratione EB ad GB, hoc est, ob EB, DB, GB continue proportionales, ut DB ad GB. Eadem ratione, velocitas acquisita à mobili cadendo per GB, est ad velocitatem acquisitam in casu per FB, ut GB ad CB. Quare ex æquo, velocitas acquisita in descensu gravis per EB, erit ad velocitatem acquisitam in descensu per FB, ut DB ad CB; sed velocitas acquisita in descensu per arcum DB, eadem est cum velocitate acquisita in perpendiculo per EB; & velocitas in descensu per arcum CB acquisita, eadem est cum velocitate in perpendiculari descensu per FB acquisita. Quare erit velocitas acquisita in descensu per arcum DB, ad velocitatem acquisitam in descensu per arcum CB, ut subtensa DB ad subtensam CB. Q. E. D.

Corol. 1. Sit GB perpendiculum cujusvis longitudinis, & velocitas acquisita in descensu Gravis ex G ad B exponatur per GB; super quo tanquam diametro, describatur semicirculus GCDB, & ex quovis diametri puncto E, erigatur normalis ED, peripheriæ occurrens in D, ducaturque chorda GD: erit hæc ut velocitas à Gravi acquisita cadendo ex altitudine GE: nam ob BG, GD, GE continue proportionales, erit ratio BG ad GD subduplicata rationis BG ad GE, adeoque BG erit ad GD ut velocitas acquisita cadendo ex altitudine GB, ad velocitatem per GE cadendo acquisitam. Similiter velocitas acquisita cadendo per GB, est ad velocitatem acquisitam ex casu per GF, ut GB ad GC; adeoque velocitates acquisitæ à Gravibus, cadendo per altitudines GE, GF, sunt ut chordæ GD, GC. Tab. 8. *fig.* 2.

Cor. 2. Si capiantur arcus B 1, B 2, B 3, &c. tales, ut eorum subtensæ sint ut 1, 2, 3, &c. respective; atque vis quædam agens pendulum sursum impellat per arcum B 1, alia vero per arcum B 2, & alia per arcum B 3; velocitates penduli in puncto B hisce viribus moti, erunt ut 1, 2, 3 respective. Tab 8. *fig.* 1.

Ope hujus Theorematis, variæ in quavis ratione data velocitates mobili tribuentur; aliæque à percussione alterius corporis acquisitæ, inter se & cum aliis initio datis, comparari possunt.

Tab. 8. fig. 3. Fiat Triangulum ligneum ABC, in quo juxta angulum A, capiantur duo puncta D, E, quorum distantia talis sit, ut pendula duo DF, EG ex illis libere dependentia se mutuo tangant, & centris D, E, intervallo DF vel EG describantur circulorum arcus FK, GH, in quibus capiantur portiones F1, G1; F2, G2; F3, G3; F4, G4, &c. tales ut subtensæ sint ut 1, 2, 3, 4, &c. respective; & si Grave F ad punctum 5 attollatur in arcu KF, G vero ad punctum 3 in arcu GH, atque simul demittantur (per Theor. 41.) ad puncta infima simul pervenient, & velocitates quibus sese percutient erunt ut 5 & 3: quod si post ictum mobile G in arcu GH ascendat ad 5, & mobile F in arcu FK ascendat ad 3, erunt velocitates mobilium F & G ut 3 & 5 respective & versus contrarias partes. Ad hunc modum facile erit experientiæ subjicere regulas motus, tam in corporibus duris quam elasticis, quas in lectionibus XIII & XIV demonstravimus.

Cum ejusdem penduli vibrationes minimæ sint fere æquidiuturnæ, licet arcus in quibus excurrat pendulum sint inæquales; hinc egregium pendulorum usum, ad horologiorum automatωn motus regendos, monstravit *Christianus Hugenius*; quamvis enim *Galilæus* hujus scientiæ author, pendula prius adhibuit in observationibus Astronomicis & Physicis, quæ accuratam temporis mensuram requirunt: *Hugenius* tamen primus horologia pendulis instruxit, & experientia comprobavit, horologia ejusmodi, priora illa quorum libratores horizontales fuerint, longe superare. Ex eo tempore in usum communem recepta sunt horologia pendulis instructa, quorum aliqua tam affabre elaborata sunt, ut temporis mensuram exhibeant motu Solis multo justiorem, qui tempus apparens seu relativum solummodo monstrat, non autem verum & absolutum; unde fit ut automata pendulis instructa, statis temporibus horam indicant ab apparenti diversam, & aliquando tempus solaris horologii quindecim vel sedecim minutis primis superantem, aliquando totidem minutis ab

eo

eo deficientem: nec nisi quater in quolibet anno sol & horologium automaton idem temporis punctum monstrant.

Quamvis ejusdem penduli vibrationes, (licet excurrat pendulum in arcus inæquales,) sint fere & ad sensum æquidiuturnæ; cum tamen non sint omnimodo & Geometrice tales, sed majores minoribus sint aliquantulum diuturniores, & vibrationes pauxilla temporis quantitate à se invicem differant, ex multis minimis differentiolis, tandem magna satis conflatur differentia, idque ita esse reipsâ atque experimentis evincitur: si enim, ut aliquando in frigida fit tempestate, lentore aliquo afficiantur rotæ, ut pendulum minore vi impellant, incitatius quam par est festinant oscillationes; si nimia lubricitate polleant rotæ, & pendulum in majorem arcum excurrere cogant, lentius procedit tempus ab horologio indicatum. Imo ex nuperis experimentis in *Actis Philosophicis Londinensibus* recensitis, constat automati pendulum in vacuo vibrationes perficiens, sublatâ aëris resistentiâ in majores arcus excurrisse, & singulas oscillationes in majore tempore complevisse. Quare ut pendulorum Oscillationes ad omnimodam æqualitatem redigantur, & reciprocationum penduli latiorum angustiorumque tempora perfecte æqualia evadant; excogitavit *Hugenius* methodum quo Grave penduli per cycloidis arcum semper deferretur. In sequentibus autem demonstrabitur, tempora descensuum per quoscunque ejusdem cycloidis arcus ad punctum infimum quod verticem cycloidis esse supponitur, inter se æqualia esse; adeoque si Grave penduli semper in arcu cycloidis moveatur, erunt tempora oscillationum accurate inter se æqualia; sive pendulum in majores excurrat arcus, sive in minores.

THEOR. XLIV.

Si centro C, *intervallo quovis* CA, *describatur circuli quadrans* AHB, *atque in recta* AC *ea lege descendat mobile, ut ejus velocitas in loco quovis* P *sit semper ut* PL *quæ est sinus arcus* AL; *erit tempus quo descendit mobile ab* A *ad* C, *æquale tempori quo percurri possit peripheria* AHB *cum uniformi velocitate ut* CB *quæ ultimo à mobili cadendo acquiritur: erit* Tab. 8. fig. 4.

præterea

terea tempus casus per spatium quodvis AF, *ad tempus casus per spatium* A*p*, *ut arcus* AH *ad arcum* A*l*; *& vis qua in loco quovis* F *acceleratur mobile erit ut* FC, *quæ est loci à centro distantia.*

Distinguatur peripheria AB in particulas innumeras infinite exiguas LLLL, & ducantur FH, PL, p*l* in AC perpendiculares; jungatur HC, sitque HK perpendicularis in PL. Quoniam triangula FHC KHL sunt æquiangula, (nam præter angulos ad F & K rectos, est angulus FHC æqualis angulo KHL, est enim angulus KHC utriusque complementum ad rectum) erit FH ad HC ut KH vel FP ad HL; sed (ex hyp.) est FH ut velocitas mobilis in puncto F qua scil. percurritur lineola FP, & CH vel CB est ut velocitas quæ ultimo cadendo acquiritur, ubi mobile ad C pervenerit, adeoque erit ut velocitas qua describitur arcus HL. Erit igitur velocitas mobilis descendentis per lineolam FP, ad velocitatem mobilis quod per arcum HL movetur, ut ipsa lineola FP ad arcum HL; quare cum velocitates sint spatiis percursis proportionales, erunt tempora in quibus spatia percurruntur, æqualia. Similiter demonstrari potest aliam quamvis peripheriæ particulam LL cum velocitate CB describi, eodem tempore quo percurritur correspondens lineola PP in perpendiculo, cum velocitate correspondente PL; ac proinde componendo eodem tempore descendit mobile per omnes lineolas PP, hoc est per totam AC, quo percurruntur omnes arcus LL, vel tota peripheria AHB, cum velocitate uniformi ut CB. Q. E. D.

Præterea est tempus quo descendit mobile ab A ad F, æquale tempori quo percurritur arcus AH; & tempus quo descendit mobile ab A ad *p*, æquale est tempori quo describitur arcus A*l*: sed est tempus quo percurritur arcus AH, ad tempus quo percurritur arcus A*l*, (cum utraque eadem velocitate describitur) ut arcus AH ad arcum A*l*; quare erit tempus descensus ex A in F ad tempus descensus ex A in *p*, ut arcus AH ad arcum A*l*; ac proinde dividendo tempus per F*p* erit ut H*h* arcus. Q. E. D. Fiant arcus HL, *hl* æquales, unde tempus descensus per FP æquale erit tempori per *fp*; & ob triangula KHL, FHC, item *khl*, *fh* C æquiangula.

la, erit KL ad HL vel *hl*, ut FC ad CH vel C*h*: item eſt *hl* ad *kl* ut C*h* ad C*f*, ac proinde, ex æquo, erit KL ad *kl* ut CF ad C*f*; at eſt KL ut incrementum velocitatis acquiſitum dum mobile percurrit FP, & *kl* eſt ut incrementum velocitatis mobilis dum in æquali tempore percurrit lineolam *fp*; vires vero quibus acceleratur mobile in locis F & *f* ſunt ut incrementa velocitatum temporibus æqualibus orta, erunt igitur vires mobilis acceleratrices in locis F & *f* ut rectæ KL, *kl*, hoc eſt vis qua urgetur mobile in F eſt ad vim qua urgetur in *f*, ut KL ad *kl*; ſed oſtenſum eſt ut KL ad *kl* ita eſſe CF ad C*f*, quare erit vis qua urgetur mobile in F ad vim qua in *f* urgetur, ut diſtantia CF ad diſtantiam C*f*. Sunt igitur vires acceleratrices in quibuſvis locis ut ipſorum à centro diſtantiæ. Q. E. D.

Cor. Hinc è converſo ſi mobile deſcendendo ab A ad C urgeatur à vi quæ ſit ut ipſius à centro diſtantia; & vis illa initio motus exponatur per rectam DE, poſito arcu AE infinite exiguo; velocitates ejuſdem mobilis in locis quibuſvis F*f* exprimentur per ſinus FH, *fh*, & tempora per arcus AH, A*h*; & incrementa velocitatum, vel, ſi arcus æqualiter creſcant, vires acceleratrices per incrementa ſinuum exponentur.

THEOR. XLV.

Si mobile in recta AC *urgeatur verſus punctum* C, *viribus quæ ſint diſtantiis à puncto* C *proportionales, ex quacunque altitudine demittatur, ad punctum* C *eodem ſemper tempore perveniet; eſtque tempus illud ad tempus quo poſſit mobile percurrere eandem viam, cum uniformi velocitate & æquali ei quæ ultimò cadendo acquiritur, ut ſemiperipheria circuli ad ejus diametrum.*

Demittantur duo mobilia ex punctis A & M ſimul, & urgeatur utrumque mobile viribus quæ ſint diſtantiis à puncto C proportionales: dico utrumque mobile ad punctum C eodem tempore perventurum. Centro C, intervallis CA, CM, deſcribantur circuli quadrantes AB, MN; & exponatur vis qua urgetur mobile in A, vel quod idem eſt, ipſius velocitas in ipſo motus initio, per DE ſinum arcus infinite parvi AE; con- TAB. 8. *fig.* 5.

 ſtat

ſtat ex *Cor.* præcedentis, ipſius velocitatem, poſt caſum ad C, per rectam CB exponi. Sed ex Hypotheſi, vis qua acceleratur mobile in A, eſt ad vim qua acceleratur mobile in M, ut CA ad CM, vel ut DE ad PO, ob arcus AE, MO ſimiles; quare ſi DE exponat velocitatem mobilis initio caſus ex A, PO exponet velocitatem mobilis initio caſus ex M: AC proinde (per idem Cor.) CN exponet velocitatem mobilis in C poſt caſum per MC. Eſt præterea tempus caſus ex A ad C, æquale tempori quo deſcribi poteſt peripheria AB, cum uniformi velocitate ut CB; & tempus caſus ex M ad C, æquale eſt tempori, quo deſcribitur peripheria MN velocitate ut CN. Sed tempus quo deſcribitur peripheria AB velocitate CB, æquale eſt tempori quo deſcribitur peripheria MN velocitate CN, (ob AB: MN: : CB: CN, ſpatia ſcil. percurſa velocitatibus proportionalia.) Quare erit tempus caſus ex A ad C æquale tempori quo corpus deſcendit ex M ad C. Q.E.D.

Tempus quo mobile percurrit rectam AC, cum velocitate CB eſt ad tempus quo arcum AB percurrit cum eadem velocitate, ut recta AC ad arcum AB, vel ut illius dupla ad hujus duplam, hoc eſt ut diameter circuli ad ſemiperipheriam; ſed tempus per arcum AB. eſt æquale tempori deſcenſus ad C; unde erit tempus quo mobile fertur per rectam AC cum velocitate ut CB, ad tempus caſus ad C, ut diameter circuli ad ſemiperipheriam Q.E.D.

Tab. 8. fig. 6. *Defin.* Si ſuper recta B*b* inſiſtens circulus, (quem circulum generatorem dicimus,) puncto ſui *b*, (quod punctum lineans appellabimus) rectam B*b* tangens, ſuper eadem recta volvi intelligatur, peripheria ſua continua ad rectam applicatione commenſurans æqualem rectam BA*b*, donec punctum lineans in ſublime latum, adeoque curvam BG*b* ſuo motu deſcribens, circuitu facto, eandem rectam BA*b* iterum in *b* contingat; Curva BG*b* motu puncti *b* deſcripta, linea *Cyclois* appellatur. Et figura BGDAB figura cycloidis dicitur; & recta GA biſecans baſim perpendiculariter, cycloidis axis; & punctum G vertex cycloidis dicitur.

LEM-

L E M M A.

Si circulus generator circa axem Cycloidis conſtituatur, & à puncto quovis Cycloidis C ordinetur ad axem recta CE, cum peripheria circuli conveniens in D; erit recta CD æqualis arcui circulari GD, arcus vero cycloidis GC æqualis erit duplæ chordæ GD; & ſemicyclois BCG æqualis erit duplæ diametro AG; recta vero CF cycloidem in C tangens parallela erit chordæ DG. Hæc à *Wallifio* & aliis qui de Cycloide ſcripſerunt, demonſtrata ſunt.

T H E O R. XLVI.

In cycloide cujus axis ad perpendiculum erectus eſt vertice deorſum ſpectante, tempora deſcenſus quibus mobile urgente vi gravitatis, à quocunque in eo puncto demiſſum ad punctum imum pervenit, ſunt inter ſe æqualia; habentque ad tempus caſus perpendicularis per axem cycloidis, eam rationem quam habet ſemiperipheria circuli ad ipſius diametrum.

Sit cyclois ACD, cujus axis CE, circulus generator ECG. Cum recta cycloidem in puncto quovis H tangens parallela ſit chordæ CG, in circulo Generatore circa axem conſtituto, ductæ; patet mobile in deſcenſu ſuo, eadem vi accelerari in puncto H, ac ſi in recta GC deſcenderet; eſt vero vis qua acceleratur in GC ad vim Gravitatis, ut MC ad GC; ſed ut MC ad GC ita GC ad CE, (per Cor. 8. Prop. El. 6.) Quare vis qua acceleratur mobile in puncto H, eſt ad vim Gravitatis, ut GC ad CE. Eadem ratione vis Gravitatis eſt ad vim qua acceleratur mobile in alio quovis loco K, ut CE ad CL) quare ex æquo vis qua acceleratur mobile in H, eſt ad vim qua acceleratur in K, ut GC ad LC, vel ut dupla GC ad duplam LC, hoc eſt ut curva Cycloidis HC ad curvam KC. Vires igitur quibus deſcendendo ſuper cycloide acceleratur mobile, ſunt ut longitudines curvæ percurrendæ. Ponamus jam rectam *ac* æqualem longitudini curvæ AC, atque ſupponatur mobile aliquod iiſdem viribus urgeri in recta *ac* verſus *c*, quibus mobile urgetur deſcendendo per curvam AC; at vires quibus urgetur mobile, in punctis quibuſvis

TAB. 8. fig. 7.

cycloidis H & K, ſunt ut longitudines HC, KC, vel *hc*, *kc*, hoc eſt vires in locis quibuſvis ſunt ut diſtantiæ locorum à puncto *c*; ac proinde (per Theor. præcedens) tempora deſcenſuum ex quacunque altitudine æqualia erunt. Quoniam itaque in correſpondentibus cycloidis & rectæ *ac* punctis, æquales ſunt vires acceleratrices, velocitatum incrementa æqualia quoque erunt, *v.g.* poſito AH $=$ *ah*, accelerationes in punctis H & *h* æquales erunt, ſicut etiam in punctis K & *k*, modo ſit AK$=$*ak*: & ſimiliter in cæteris omnibus utriuſque lineæ punctis quæ ſibi mutuo reſpondent, incrementa velocitatum æqualia erunt; adeoque ſi mobilia ex correſpondentibus punctis incipiant deſcendere, ſummæ incrementorum, ſeu velocitates in æqualibus ſpatiis deſcribendis acquiſitæ æquales erunt, ac proinde tempora quibus æqualia hæc ſpatia æqualibus velocitatibus deſcripta ſunt, æqualia quoque erunt. Eſt igitur tempus deſcenſus ab *a* ad *c* in recta *ac*, æquale tempori deſcenſus ab A ad C ſuper cycloide, & tempus deſcenſus ab *h* ad *c* in recta *hc*, æquale tempori deſcenſus ab H ad C ſuper cycloide; & ſimiliter tempus per KC æquale eſt tempori per *kc*, ſi initium caſus ſit ex punctis *k*, K, & ſic de cæteris. Sed tempus caſus ab *a* ad *c* æquale eſt tempori caſus ab *h* ad *c*, vel a *k* ad *c*; quare tempus deſcenſus ſuper cycloide ab A ad C, æquale erit tempori deſcenſus ab H ad C, vel a K ad C. Tempora igitur deſcenſus, quibus mobile à quocunque puncto in cycloide demiſſum ad punctum imum pervenit, ſunt inter ſe æqualia. Q. E. D.

Porro tempus caſus ab *a* ad *c* eſt ad tempus quo percurritur *ac* vel 2EC, cum velocitate ultimo acquiſita, ut ſemiperipheria circuli ad diametrum: at tempus quo percurritur 2EC cum eadem velocitate, æquale eſt tempori, quo mobile ſua Gravitate cadens, deſcendit per EC axem cycloidis; unde erit tempus deſcenſus per *ac* vel AC ad tempus quo grave deſcendit per cycloidis axem, ut ſemiperipheria circuli ad ejus diametrum.

Cor. Tempus quo Grave deſcendit in cycloide per arcum AC

AC & aſcendit per CD, hoc eſt tempus motus in cycloide ACD, eſt ad tempus caſus perpendicularis per axem cycloidis, ut integra circuli peripheria ad ejus diametrum.

Hinc ſi Grave penduli vibrationes in cycloide perficiat, ſive in magnos excurrat arcus ſive in minimos, æqualibus ſemper temporibus ſingulæ oſcillationes peragentur. *Hugenius* autem, in tractatu de *Horologio Oſcillatorio*, parte tertia, modum oſtendit, quo fiet ut Grave in cycloide, vel alia quacunque curva, oſcilletur: invenienda ſcil. eſt curva, cujus evolutione curva data deſcribitur; & duæ laminæ in eandem curvaturam inflectendæ ſunt, intra quas, per fila determinatæ longitudinis, ſuſpenſum Grave non circulum ſed aliam curvam deſcribit. Sint duæ laminæ ACB, AED, TAB. 8. in figuras ſimiles & æquales incurvatæ, & ex puncto A ſuſ- *fig.* 8. pendatur penduli filum, quod dum pendulum oſcillatur, circumplicatur laminis ACB, AED quas perpetuo tangit; per fili ad laminas applicationem continuo impeditur motus penduli in circulo, & Grave per curvam BPFD defertur: curva ACB vel AED dicitur *Evoluta*, & curva BPFD ex evolutione deſcribi dicitur. Quod ſi curvæ ACB vel AEB ſint duæ ſemicycloides, quarum axes vel diametri circulorum Generantium ſint æquales FG vel AG, dimidiæ ſcil. longitudini penduli, curva BPFD per quam Grave defertur evadit Cyclois integra, cujus axis eſt FG dimidia penduli longitudo, ut ab *Hugenio* aliiſque demonſtratur.

Cum portio cycloidis prope verticem F, deſcribitur motu fili cujus longitudo eſt AF, atque circulus centro A intervallo AF, eodem fili motu deſcribitur; circulus ille per F tranſiens fere coincidet cum cycloidis portione prope verticem F, eſtque ipſi æquicurvus; eodem igitur tempore Grave defertur ad F, per arcum exiguum circuli ac per arcum cycloidis, cui circulus eſt æquicurvus.

Hinc rurſus patet ratio, cur pendulo vibrationes exiguas TAB. 8. in circulo perficiente, tempora oſcillationum ſunt æqualia: *fig.* 9. nam ſi arcus CAD, GAF parvi ſint, fere coincident cum portione cycloidis prope verticem F deſcriptæ circa axem AK, dimidiam ſcil. penduli longitudinem; adeoque eodem fere tempore deſcendit Grave per arcus circuli CA vel GA, quo per arcus cycloidis ipſis propemodum coincidentes deſcenderet: ſed æqualibus temporibus per arcus quoſcunque cycloidis deſcendet Grave; quare etiam æqualibus temporibus cadet Grave per arcus exiguos circulares CA, GA; ac proinde oſcillationes integræ per arcus CAD, GAF æqualibus temporibus peragentur.

Eſt itaque tempus quo pendulum oſcillationem minimam in circulo perficit, æquale tempori quo perficitur oſcillatio per arcum cycloidis cujus axis eſt dimidia penduli longitudo. At tempus, quo perficitur oſcillatio in cycloide, eſt ad tempus caſus perpendicularis per axem cycloidis, hoc eſt per dimidiam penduli longitudinem, ut peripheria circuli ad diametrum. Atque hinc ſequitur tempus cujuſvis oſcillationis minimæ, eſſe ad tempus caſus per penduli longitudinem, in conſtanti ratione, quæ eſt ea quam habet circuli peripheria ad ipſius diametrum ductam in radicem quadratam numeri binarii.

Si in diverſis orbis Terræ regionibus, idem pendulum temporibus inæqualibus oſcillationes ſuas perfecerit, tempora deſcenſuum per penduli longitudinem in diverſis his regionibus inæqualia quoque erunt; & ubi lentius procedunt oſcillationes, ibi quoque lentius deſcendet Grave in perpendiculo, & in dato tempore minus cadendo deſcribet ſpatium. Experimento vero certum eſt, in Regionibus prope Æquatorem ſitis, ejuſdem penduli oſcillationes diuturniores eſſe quam in aliis locis, quorum major eſt latitudo; adeoque Gravia in illis Regionibus minus in dato tempore conficiunt ſpatium cadendo; & minori vi accelerant motum ſuum quam in noſtris Regionibus longius ab Æquatore diſſitis: adeoque experimentis probatur minorem eſſe Gravitatis actionem in iis locis, quorum minor eſt latitudo, quam in locis polo propioribus.

Hoc Gravitatis decrementum ex vi centrifuga oritur: cum enim ex Terræ circa axem ſuum rotatione, quodlibet corpus à centro circuli quem deſcribit recedere conatur, quo majores ſunt corporum circuitus, eo major ipſis inerit vis cen-

TAB. VIII.

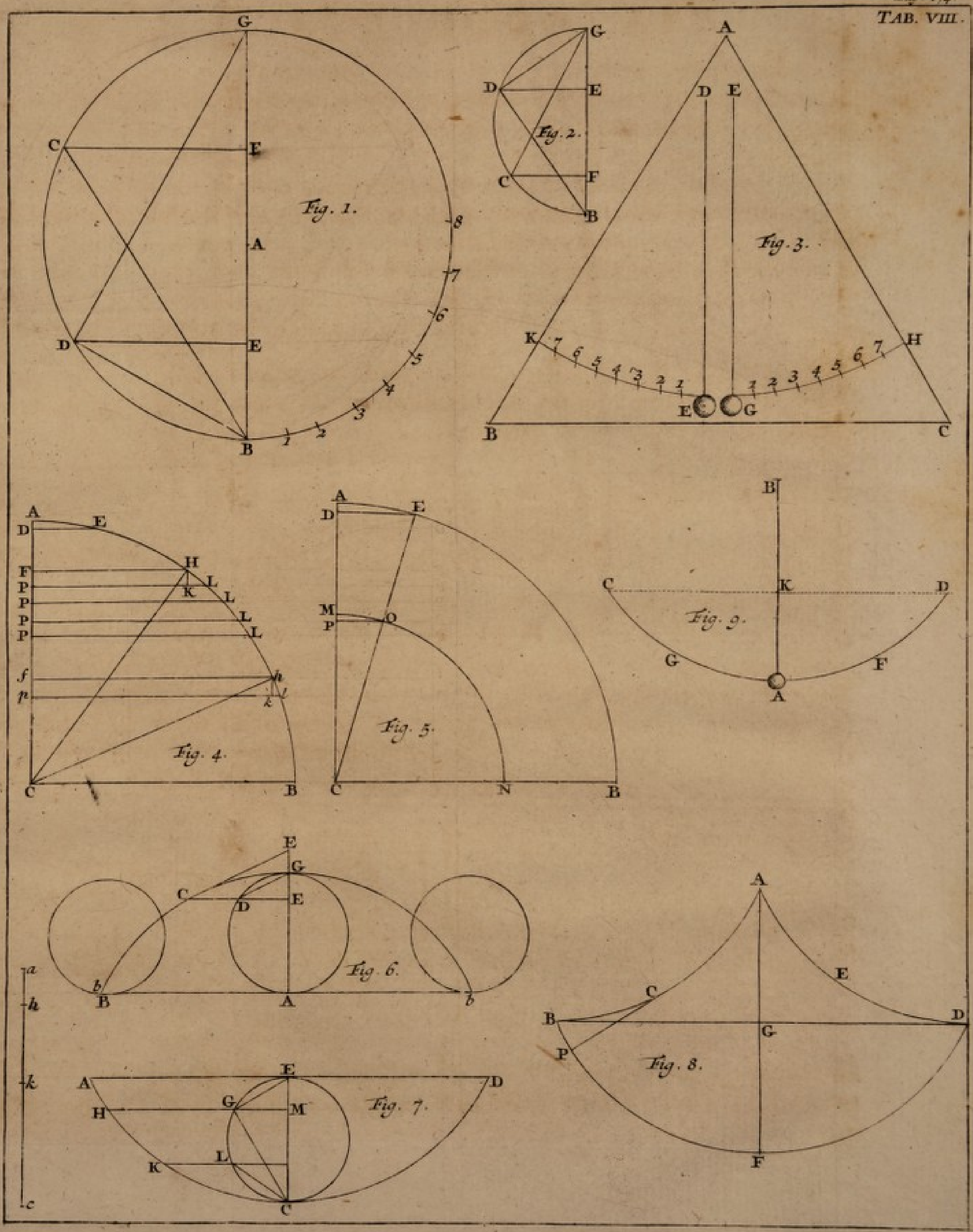

centrifuga, quæ itaque eſt ſemper ut ſinus diſtantiæ loci à polo, & ſub æquatore maxima eſt, ſub polo vero nulla; adeoque erit vis, Gravitatis in Æquatore minima, in polo vero maxima.

Priuſquam hanc materiam miſſam facimus, lubet ſolutionem exhibere celeberrimi problematis à *Galileo* primum quæſiti, deinde à *Joh. Bernoullio* Geometris propoſiti, ineunte An. Dom. 1696. Et à Geometris celeberrimis, *Newtono*, *Leibnitio*, *Jac. Bernoullio*, *Hoſpitalio* aliiſque ſoluti. *Problema* autem ſic propoſitum fuit.

Datis in plano verticali duobus punctis A *&* B, *aſſignare mobili viam, per quam Gravitate ſua deſcendens, & moveri incipiens à puncto* A, *breviſſimo tempore perveniat ad alterum punctum* B. TAB. 9. fig. 1.

Lineam hanc eſſe Curvam Cycloidis per puncta AB tranſeuntem, cujus baſis eſt in horizontali per A ducta, invenerunt prædicti Geometræ, ad quod demonſtrandum ſequens præmittimus.

LEMMA.

Si A*dg* B, *ſit linea celerrimi deſcenſus, citius deſcendet Grave, ex quolibet ejus puncto d ad aliud quodvis ipſius punctum g, poſt caſum ex* A, *per ipſam curvam deg, quam per aliam quamcunque viam.*

Nam ſi dicatur citius deſcendere Grave per *dfg* ergo via A *dfg* B, breviori tempori percurretur, quam A*deg*B; ac proinde curva illa A *deg* B non erit curva celerrimi deſcenſus, contra hypotheſin.

Sit jam A *deg* B curva, cujus axis AC, ordinatim applicata *d*L; Fluxio ſeu incrementum momentaneum axis ſit LO = *dh*: Fluxio vero curvæ ſit *de*; ſitque ſemper rectangulum ſub data recta, quam vocemus *a*, & *dh* vel LO, applicatum ad *de*, velocitati qua percurritur *de*, hoc eſt, quæ acquiritur cadendo ex A in *d* proportionale: hæc curva erit linea celerrimi deſcenſus. Capiantur *de*, *eg* duæ curvæ portiones contiguæ & infinite parvæ; quæ proinde à TAB. 9. fig. 2.

re-

rectulis minime differunt: dico minore tempore descendere Grave per deg curvam, post casum ex A, quam per aliam quamlibet viam dfg. Per f ducatur fq parallela eg. Et supponatur fq eadem celeritate percurri qua eg; sitque fn in de, item me, gq in fq perpendiculares. Et ob æquiangula triangula fne, deh, item fme, gei; est de ad dh ut fe ad ne; adeoque erit $ne = \frac{dh \times fe}{de}$: item ob ge ad ei ut fe ad fm: erit $fm = \frac{ei \times fe}{ge}$. Est vero $\frac{dh \times fe}{de} : \frac{ei \times fe}{ge} :: \frac{dh}{de} : \frac{ei}{ge} :: \frac{hd \times a}{de} : \frac{ei \times a}{ge}$, hoc est, ne est ad fm ut velocitas qua percurritur ne, ad velocitatem qua percurritur fm: unde ne, fm æqualibus temporibus percurruntur; & quia mq æqualis est eg, erit tempus per mq æquale tempori per eg, adeoque tempus per fq æquale erit tempori per neg. Sed ob angulum ad q rectum, est fg major quam fq, adeoque tempus per fg majus erit tempore per fq, vel per neg; & ob df majorem quam dn, erit tempus per df majus tempore per dn; unde erit tempus per df, fg, majus tempore per dn, ng. Minore igitur tempore descendit Grave ex dng, post lapsum ex A, per curvam deg, quam per aliam quamlibet viam; ac proinde curva AdegB erit via celerrimi descensus.

Tab. 9. fig. 3. Sit ABM cyclois per B transiens, cujus basis sit horizontalis recta per A ducta; erit illa linea super qua descendens Grave, in minimo tempore perveniet ex A in B. Sit GNM dimidium circuli Generatoris, cujus diameter GM vocetur a, sitque de pars curvæ cycloidis infinite parva, quæ ab ejus tangente in d minime differt; adeoque parallela erit rectæ NM; unde triangula dhe, NQM, GMN, æquiangula erunt: quare est de ad dh, ut GM seu a ad GN; ac proinde $dh \times a = de \times$ GN. AC$\frac{dh \times a}{de}$ = GN. Sed (per Cor. 1. Theor. 43.) est GN ut velocitas, quæ acquiritur à Gravi cadendo ex altitudine GQ vel Ld, hoc est ut velocitas qua percurritur lineo-

la

la de. Quare erit $\frac{dh \times a}{de}$ velocitati qua percurritur lineola de proportionalis. Eſt igitur curva Cycloidis AdeB linea celerrimi deſcenſus. Q. E. D.

Si velocitas ponatur eſſe ut altitudo unde decidit Grave, linea celerrimi deſcenſus erit portio peripheriæ circuli, cujus centrum eſt in horizontali per A ducta, nam ob æquiangula triangula dhe, dLC, eſt dh ad de, ut dL ad dC; ac proinde erit $dh \times d\mathrm{C} = de \times d\mathrm{L}$ & $\frac{dh \times d\mathrm{C}}{de} = d\mathrm{L}$. Sed ex hypotheſi dL eſt velocitati proportionalis; quare ſi dC dicatur a, erit $\frac{dh \times a}{de}$ velocitati proportionale. In hac igitur hypotheſi peripheriæ portio AdeB erit via celerrimi deſcenſus. TAB. 9. fig. 4.

Si velocitas, in puncto quolibet, ſit ut altitudinis emenſæ dignitas m, & dicatur AL x, dL y, erit $dh = \dot{x}$, $he = \dot{y}$; & $de = \sqrt{\dot{x}^2 + \dot{y}^2}$. Quare ex curvæ natura, erit $\frac{a^m \dot{x}}{\sqrt{\dot{x}^2 + \dot{y}^2}} = y^m$, unde $\frac{a^{2m} \dot{x}^2}{\dot{x}^2 + \dot{y}^2} = y^{2m}$, & $a^{2m} \dot{x}^2 = y^{2m} \dot{x}^2 + y^{2m} \dot{y}^2$, & $a^{2m} \dot{x}^2 - y^{2m} \dot{x}^2 = y^{2m} \dot{y}^2$, & $\dot{x}^2 = \frac{y^{2m} \dot{y}^2}{a^{2m} - y^{2m}}$, & $\dot{x} = \frac{y^m \dot{y}}{\sqrt{a^{2m} - y^{2m}}}$.

Quæ æquatio univerſaliter exprimit curvæ naturam, in qua deſcendit Grave, tempore breviſſimo, ſi velocitas ſit ut altitudinis emenſæ dignitas quælibet m.

LECTIO XVI.

MOtus Gravium in planis inclinatis, aut in ſuperficiebus curvis, eorumque ſymptomata præcipua, quantum permitteret inſtituti noſtri brevitas, in præcedente lectione explicavimus. Reſtat jam, ut Projectorum Phænomena recenſeamus: & primo invenienda eſt natura iſtius lineæ, quam mobile in ſpatiis liberis, & non reſiſtentibus projectum, urgente vi Gravitatis deſcribit. Et quidem ſi directe ſurſum vel deorſum projiciatur Grave, in recta linea movebitur; ejusque motum esse motum uniformiter retardatum vel acceleratum, prout sursum vel deorsum projicitur, ex dictis in prioribus lectionibus constat. At si secundum directionem horizontalem, vel aliam quamvis ad horizontem obliquam projiciatur, in linea quadam curva deferetur.

TAB. 9 *fig.* 5. Projiciatur enim mobile ex A, secundum directionem AV. Per legem naturæ primam, si nulla alia accedat vis, in eadem recta, eadem cum velocitate, semper progrederetur; adeoque æqualia spatia AB, BC temporibus æqualibus describeret. Distinguamus itaque tempus in æquales particulas; & post primam temporis particulam ubi mobile ad B pervenerit, vis aliqua, impulsu unico, in ipsum agere supponatur; motumque illi communicare, quo secundum directionem ad horizontem perpendicularem (priore sublato motu) per rectam BE deferretur, in eo tempore quo describeret rectam BC; & compleatur parallelogrammum CBED: constat ex Cor. 2. Theor. 30. mobile motu ex utroque composito, per diagonalem BD moveri, & in hac recta postea semper pergeret projectum, si nova nulla accederet vis ipsum ex propria semita detorquens; & æquali tempore spatium DF ipsi BD æquale conficeret. Verum si in puncto D vis eadem, secunda vice, simili agat impulsu, quo mobile per spatium æquale FG deorsum in eo tempore deferatur: motus mobilis ex utroque motu compositus, erit per rectam DG, quam in eodem tempore describet mobile, quo absque novo impulsu progrederetur per spatium DF. Si vero post tertiam temporis particulam, eadem vis iterum agat, & mobile in G deorsum per spatium ipsi HI æquale impelleret; motus ex priore & hoc novo compositus erit secundum rectam GI, quam in quarta temporis particula describet mobile: in I vero eadem urgente vi, mobile è semita GL in directionem IK detorquebitur, atque hac lege projectum motu suo polygonum ABDGIK describet. Quod si diminuantur in infinitum singulæ temporis particulæ, quibus vim agere posuimus, & augeatur ipsarum numerus, latera polygoni in infinitum minuentur, ipsorumque numerus in infinitum augebitur:

bitur: ac proinde in curvam vertetur Polygonum, hoc est, si vis deorsum propellens talis sit, ut constanter & indesinenter agat, qualis est vis Gravitatis, mobile urgente hac vi in Curva deferetur.

THEOR. XLVII.

Projectum, cujus linea directionis horizonti parallela est, motu suo describit lineam Parabolicam.

Sit Grave, vi quavis extrinseca, Balista, *v. g.* Pulvere Pyrio, aut simili qualibet vi, ex puncto A projectum, cujus projectionis directio sit horizontalis AD. Dico Gravis semitam fore curvam semiparabolicam. Nam si aër motui projecti minime obstaret, neque adesset Gravitas; projectum motu æquabili procederet, in eadem semper directione; essentque tempora quibus percurruntur spatii partes AB, AC, AD, AE, ut ipsa spatia AB, AC, AD, AE respective. Accedente jam Gravitatis vi, & eodem tenore agente ac si mobile vi extrinseca non impelleretur; continuo à recta AE deflectet, & spatia descensus seu deviationes ab horizontali AE, eædem erunt ac si perpendiculariter caderet. Quare si mobile, suâ gravitate perpendiculariter cadens, tempore AB percurrat spatium AK; tempore AC descendet per AL, & tempore AD per AM, eruntque spatia AK, AL, AM, ut quadrata temporum, hoc est ut quadrata rectarum AB, AC, AD, vel KF, LG, MH. At cum impetus secundum directionem horizonti parallelam idem semper maneat; (huic enim vis Gravitatis, quæ deorsum tantum corpora urget, minime contraria est) æqualiter promovebitur mobile secundum directionem horizonti parallelam, ac si Gravitas abesset: quare cum tempore AB percurrit mobile spatium æquale AB; cogente vero vi gravitatis deflectet à recta AB per spatium æquale AK, positaque BF æquali & parallela AK, in fine temporis AB erit Grave in F. Sic cum tempore AC percurrat mobile spatium, secundum directionem horizontalem, æquale AC, & in eo tempore descendat per spatium æquale AL, si fiat CG æqualis & parallela AL, in fine istius temporis erit mobile in G. Similiter cum tempore AD, secundum

TAB. 9. fig. 6.

directionem horizontalem promoveatur Grave per spatium æquale AD, accedente Gravitate descendat interim per spatium æquale AM, positaque DH æquali AM, in fine temporis AD erit mobile in H. Semitaque projecti erit in Curva AFGH: sed quia quadrata rectarum KF, LG, MH sunt interceptis AK, AL, AM proportionalia, erit curva illa AFGH semiparabola. Est itaque semita corporis Gravis secundum directionem AE projecti curva semiparabolica. Q. E. D.

LEMMA.

Tab. 9. fig. 7. *Sit* ADB *curva talis, ut demissa, ex quovis ejus puncto* C, *ad* AB *perpendiculari* CG, *rectangulum sub* AG, GB *æquale sit rectangulo sub* CG, *& data recta* L, *erit curva illa Parabola.*

Bisecetur AB in E; & erigatur perpendicularis DE erit ex hypothesi, rectangulum sub DE & L: æquale rectangulo sub AE, EB, seu AE quadrato ‖ (per 5. El. secundi) rectangulo sub AG & GB + GE quad. = CG × L + GE quad. = EF × L + CE quad. quare erit rectang. sub DF & L æquale CF quadrato, quæ est proprietas Parabolæ. Si punctum *g* cadat in AB productam; quod fit ubi curva descendit infra AB, eadem Parabola erit locus puncti *c*; nam (per 6. El. secundi) est E*g* quad. = (*ec* quad. =) rectang. sub A*g*, *g*B + EB quad. = L × *cg* + L × DE. = L × D*e*: quæ est proprietas parabolæ.

Cor. Est recta illa L latus rectum seu parameter Parabolæ.

THEOR. XLVIII.

Tab. 9. fig. 8. *Linea curva, quæ describitur à Gravi, secundum directionem quamlibet sursum oblique projecto, parabolica est.*

Sit AF directio projectionis, utcunque ad horizontem AV inclinata. Seposita Gravitatis actione, mobile in eadem recta motum suum semper continuaret, per Legem naturæ primam, & spatia AB, AC, AD, temporibus proportionalia describeret. At accedente Gravitate, à via AF continuo deflectere cogitur, & in curva moveri, dico hanc curvam esse Parabolam. Ponamus Grave perpendiculariter cadens, tem-

tempore AB percurrere ſpatium AQ, tempore vero AC ſpatium AR, & tempore AD ſpatium AS; erunt ſpatia AQ, AR, AS ut quadrata temporum, vel ut quadrata rectarum AB, AC, AD. Quoniam vero mobile vi inſitâ, excluſa gravitate, tempore AB percurreret ſpatium AB, Gravitate vero interim ſe exerente, deſcendit per ſpatium æquale AQ, liquet ſi in perpendiculo BG capiatur BM = AQ, locum Gravis in fine temporis AB, fore M. Similiter cum mobile, ex impetu primo impreſſo, tempore ut AC percurrere debet ſpatium AC, at ex vi Gravitatis per ſpatium = AR interim deſcendere cogitur; ſi capiatur in perpendiculo CN = AR, erit N locus mobilis in fine temporis AC. Sic etiam poſito ſpatio DO, in perpendiculo, æquali AS, erit O locus mobilis in fine temporis AD, & deviationes BM, CN, DO à recta AF temporibus AB, AC, AD ortæ, æquales erunt ſpatiis AQ, AR, AS; adeoque erunt, ut quadrata rectarum AB, AC, AD. Per A ducatur horizontalis recta AP, ſemitæ projecti occurrens in P. Ex P erigatur perpendiculum PE, lineæ directionis occurrens in E; & ob æquiangula triangula ABG, ACH, ADI, AEP, quadrata rectarum AB, AC, AD, AE proportionalia erunt quadratis rectarum AG, AH, AI, AP; adeoque deviationes BM, CN, DO, EP quadratis rectarum AG, AH, AI, AP, proportionales erunt. Rectis EP, AP tertia proportionalis ſit L recta; eritque (per 17. El. 6.) $L \times EP = AP$ quad. Eſt vero AP quad.: AG quad. :: EP : BM :: $L \times EP : L \times BM$, unde cum ſit $L \times EP = AP$ quad. erit $L \times BM = AG$ quad. Similiter erit $L \times CN = AH$ quad. & $L \times DO = AI$ quad. Quoniam autem eſt BG : AG :: (EP : AP :: ex hyp.) AP : L, erit $L \times BG = AG \times AP = AG \times AG + AG \times GP = AG$ quad. $+ AG \times GP$. Oſtenſum autem eſt $L \times BM = AG$ quad. quare erit $L \times BG - L \times BM = AG \times GP$, hoc eſt $L \times MG = AG \times GP$: ſimili ratiocinio erit $L \times NH = AH \times HP$, & $L \times OI = AI \times IP$, ſicut etiam $L \times VK = AV \times VP$. Quare per lemma præcedens, Curva AMNOPK in qua movetur projectum, erit Parabola. Q.E.D.

Cor. 1. Recta L eſt parabolæ latus rectum ad axem pertinens.

Cor. 2. Sit AH = HP & erit $L \times CN = AH$ quad. $= L \times NH$,

 Unde

Unde erit NH = CN; ac proinde recta AF linea directionis projecti Parabolam tanget (per Prop. 33. libri primi Conicorum *Apollonii*

Cor. 3. Quoniam est AP = 2 AH; erit PE = 2 CH = 4 CN vel 4 NH.

Cor. 4. Si rectis PE, AE tertia proportionalis sit l, erit l latus rectum, seu parameter parabolæ ad diametrum AS pertinens. Nam quoniam PE, AE, l sunt continuè proportionales, erit $l \times$ PE = AE quadrato: est vero AE quad. ad AB quad. vel ad QM quad. :: PE : BM vel AQ :: $l \times$ PE : $l \times$ AQ: quare cum sit AE quad. = $l \times$ PE erit QM quad. = $l \times$ AQ. Quare erit l parameter ad diametrum AS pertinens.

Cor. 5. Est vero l = PE + L = 4 NH + L = quadruplæ altitudini parabolæ + L. Nam est $l \times$ PE = AE quad. = AP quad. + PE quad. = L $\times$ PE + PE quad. = $\overline{\text{L + PE}} \times$ PE. Quare erit l = L + PE = L + 4 NH.

Cor. 6. Si tempora AB, BC, CD fiant æqualia; erunt spatia horizontalia AG, GH, HI æqualia; hoc est si Grave motu suo describat parabolam, æqualibus temporibus secundum directionem horizonti parallelam æqualiter promovebitur; & in singulis parabolæ punctis idem manebit impetus horizontalis, qui fuit ab initio motus.

TAB. 9. *fig.* 9. *Cor.* 7. Si mobile ex A projectum, secundum directionem AE, describat parabolam ACP; in puncto quolibet C, per legem naturæ primam, secundum tangentem CG egredi conabitur, cum omni ea velocitate quam in puncto C habet, & per solam Gravitatem in curva parabolica retinetur. Quod si aliud Grave ex C secundum directionem CG, ea velocitate projiciatur quam habuit Grave ex A projectum in eodem puncto C; Grave illud alterum eandem parabolam CP describet. In puncto enim C eadem est utriusque Gravis directio, eadem velocitas, & eadem Gravitatis vis: quare utriusque eadem erit semita.

Cor. 8. Hinc si Grave, deorsum secundum directionem ad horizontem obliquam, projiciatur; semita projecti erit Curva parabolica.

THEOR.

THEOR. XLIX.

Impetus projecti in diversis Parabolæ punctis, sunt portiones tangentium inter duas rectas axi parallelas interceptæ.

Describat Grave parabolam ABL, quem tangant in punctis A & B rectæ AD, BE. Erunt impetus Gravis in punctis A & B, ut CD, EB portiones tangentium inter duas rectas axi parallelas interceptæ. Nam si à mobili in puncto A Gravitas auferatur sua, egrederetur in tangentem AC, eodem impetu quem habet in puncto A. Sic etiam mobile in B, amissa Gravitate, per tangentem BE procederet, cum omni velocitate quam in puncto B habet. Verum in punctis A & B idem manet impetus horizontalis, uti liquet (per Cor. 6. præcedentis Theor.) adeoque mobile in A egrediens per tangentem AD, & in B per tangentem BE, æqualibus temporibus per æqualia spatia secundum lationem horizontalem promovebitur. Æqualibus igitur temporibus percurruntur CD in tangente AD, & BE in tangente BE; sed velocitates, seu impetus mobilis, sunt ut spatia æqualibus temporibus percursa: quare impetus mobilis in A est ad ejusdem impetum in B ut CD ad BE. Q. E. D. TAB. 9. fig. 10.

Cor. Si A sit vertex parabolæ, & producatur tangens donec axi occurrat in G; erit impetus in A ad impetum in B ut ordinata BH ad tangentem BG; est enim CD : BE :: CF : BF (ob Triangula CBF BHG similia) :: BH : BG.

Defin. Sit ACF parabola, in cujus axe ultra verticem producto capiatur GA = $\frac{1}{4}$ lateris recti. Linea GA dicitur *Sublimitas Parabolæ*. Et si infra verticem capiatur AD = AG, & ordinetur DC ad axem, erit DC = 2 AD vel 2 AG: nam ex natura parabolæ rectangulum sub latere recto = 4 AD & AD, hoc est 4 AD quad. = est DC quad. adeoque erit 2 AD = DC. TAB. 10. fig. 1.

THEOR. L.

Si Grave ex Sublimitate Parabolæ decidat ad verticem usque, motusque cadendo acquisitus, reflexione aliqua aut alio quovis modo, in horizontalem mutetur, ita ut de novo, Grave incipiat motum deorsum; Grave projectum ipsam Parabolam describet.

Cadat

Tab 10. fig. 1. Cadat Grave ex puncto G sublimitate parabolæ ACF, & in A, per reflexionem aut aliam quamvis causam, motus cadendo acquisitus in horizontalem per ABE mutetur; Vel quod idem est, projiciatur Grave secundum directionem AE, ea velocitate quæ acquiritur cadendo per GA: dico Grave illud parabolam ACF motu suo describere. Sit AD = AG, eritque DC = 2 AG. Ducatur CB ipsi AD parallela. Et ex alio quovis parabolæ puncto F ducantur FH ad AE, & FE ad HA parallelæ. Si abesset Gravitas, mobile secundum directionem AE projectum, velocitate quæ acquiritur cadendo ex G in A, eodem tempore per duplum G A latum esset; adeoque in eo tempore describeret AB = DC = 2 GA. Sed mobile, ob vim Gravitatis, incipiens in puncto A de novo descendere, in eodem tempore cadet per spatium BC = AG. Quare motu suo transibit per punctum C in parabola. Porro supponatur mobile motu horizontali, (abstrahendo ab illo qui ex Gravitate oritur) quodam tempore pervenisse in E, ultra vel citra B; cumque motus secundum directionem horizonti parallelam æquabilis maneat, erunt AB AE, ut tempora quibus percurruntur. Sed descensus sive deviationes mobilis à recta AE, sunt ut quadrata temporum, quibus fiunt: quare ob BC, EF quadratis rectarum AB, AE proportionales, cum C est locus Gravis in fine temporis AB, erit F ejusdem locus in fine temporis AE; atque sic semper Grave in parabola ACF reperietur.

Cor. Hinc Gravis, parabolam quamvis describentis, velocitas in vertice, est ea quæ acquiritur cadendo ex Sublimitate parabolæ.

LEMMA.

Tab 10. fig. 2. *Sit* BA *Parabola cujus axis* AF, *sublimitas* AG, *tangens quælibet* BC, *ordinatim applicata* BF: *erit* BF. *quad.*: BC *quad.*:: GA : GF.

Est enim (per 33. Libri primi Conicorum Apollonii CF = 2 AF; & ex natura parabolæ 4 GA × AF = BF quad. quare erit BF quad.: BC quad.:: 4 GA × AF : 4 GA × AF + CF quad.:: 4 GA × AF : 4 GA × AF + 4 AF quad.:: GA : GA + AF vel GF. Q. E. D.

THEOR.

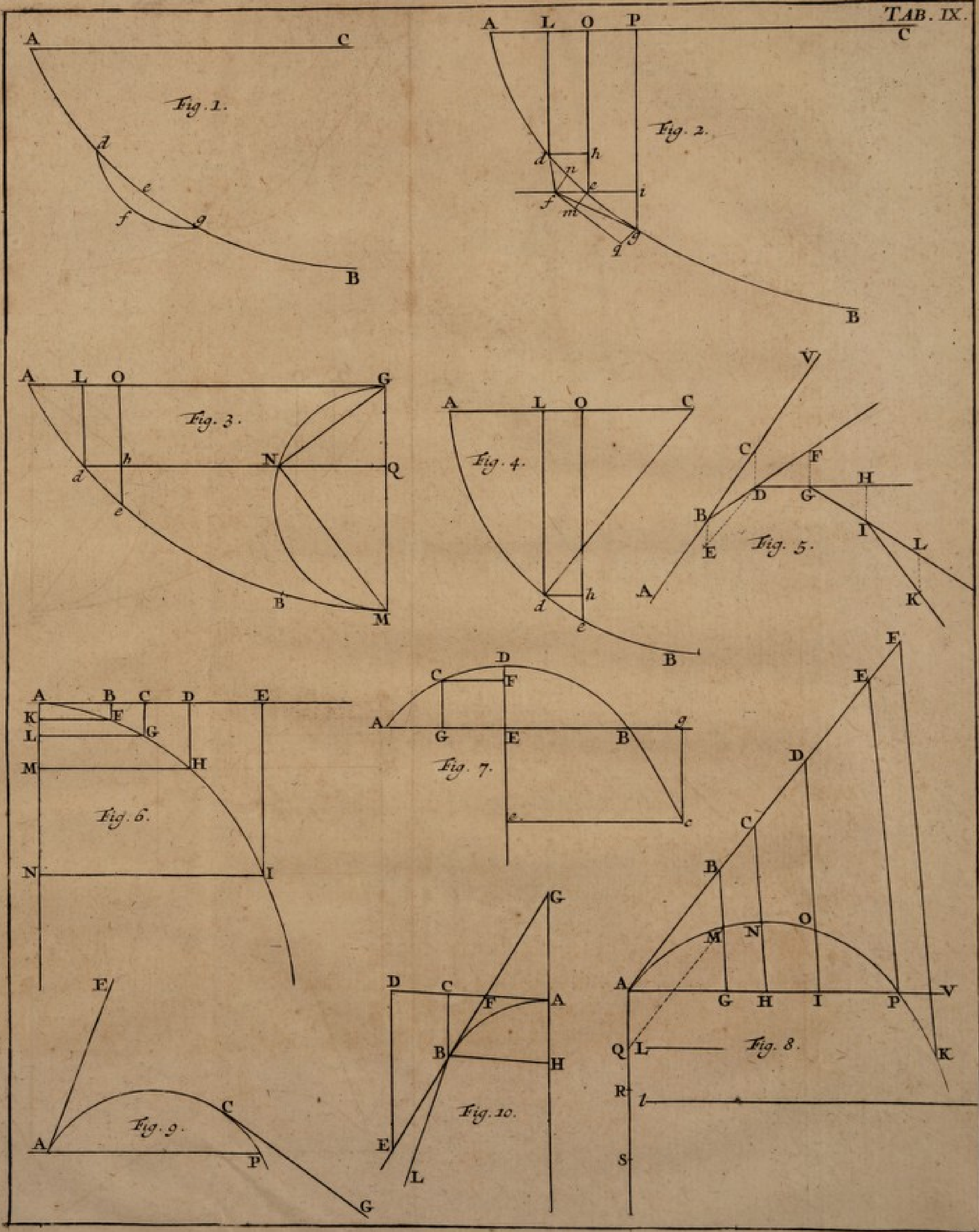
TAB. IX.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.

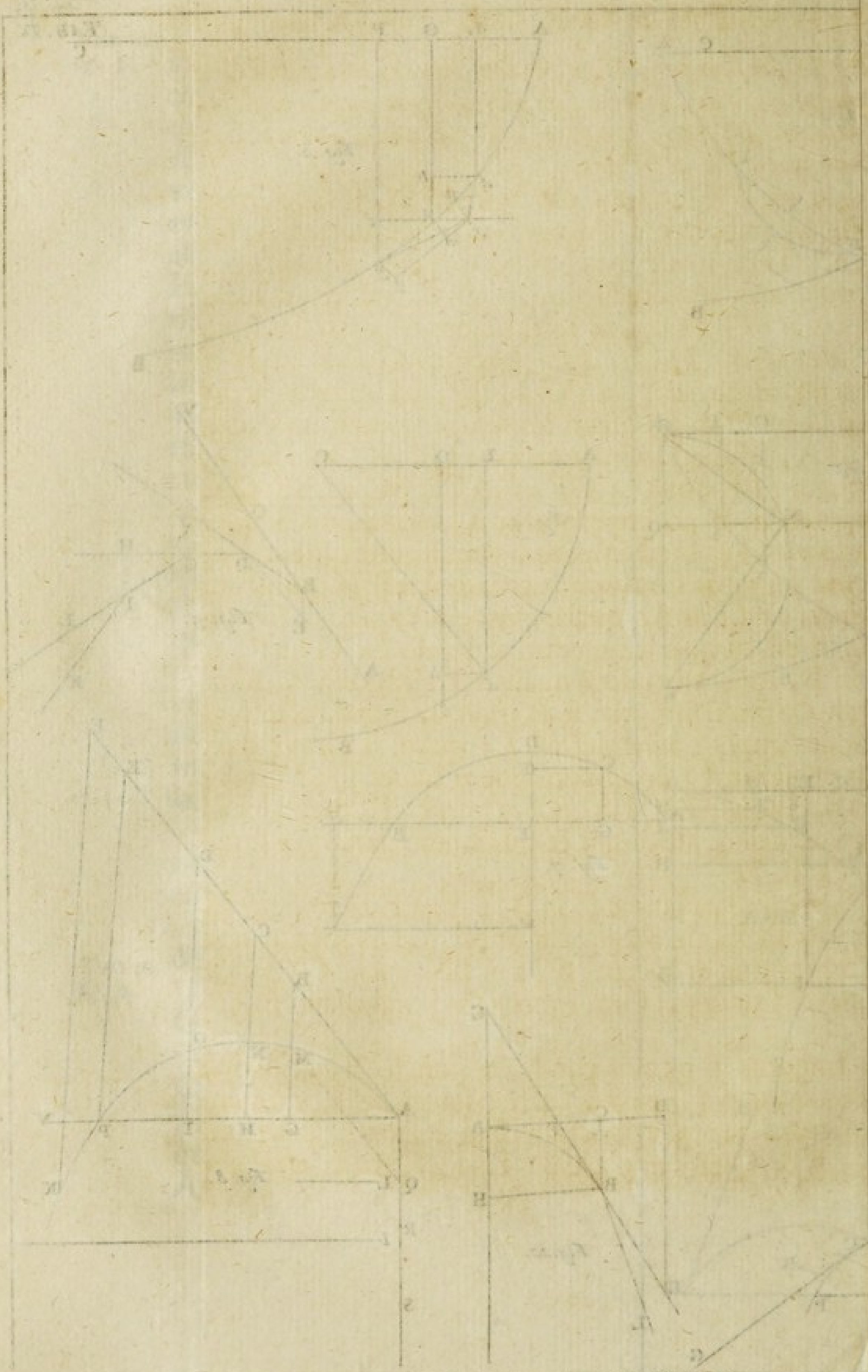

THEOR. LI.

Grave directe sursum projectum, eodem impetu quo aliud Grave oblique projicitur, ascendet ad altitudinem æqualem altitudini & sublimitati simul sumptis, ejus parabolæ quam oblique projectum motu suo describet. TAB. 10. *fig.* 3.

Projiciatur ex B secundum directionem BC Grave, motu suo describens parabolam BAM, cujus axis AF, vertex A, sublimitas GA. Dico si idem vel aliud Grave, æquali impetu ex B projiciatur directe sursum, illud ascendere ad L, ut sit BL æqualis FG altitudini & sublimitati parabolæ simul sumptis. Per Cor. Theor. 49. Impetus Gravis in B est ad ejusdem impetum in A, ut BC ad BF; sed impetus acquisitus cadendo ex G in F, est ad impetum acquisitum cadendo ex G in A, in subduplicata ratione GF ad GA, hoc est (ob BC quad. : BF quad. :: GF : GA) ut BC ad BF. Quare erit impetus in B ad impetum in A, ut impetus acquisitus cadendo ex G in F ad impetum acquisitum cadendo ex G in A; sed impetus Gravis in vertice A est is qui acquiritur cadendo ex G in A; quare ejusdem impetus, seu velocitas, in B est ea quæ acquiritur cadendo ex G in F, sive ex L in B, quæ altitudo æqualis est altitudini & sublimitati parabolæ simul sumptis; sed Grave sursum directe projectum eodem impetu ascendet ad L: quare si Grave directe sursum projiciatur, eo impetu quem habet illud Grave describens parabolam BAM in eodem puncto B; ascendet ad altitudinem æqualem altitudini & sublimitati parabolæ simul sumptis. Q. E. D.

Cor. 1. Si Grave cadat ex L in B, & manente impetu casu acquisito, reflectione aliqua aut simili quovis modo, mutetur directio motus in rectam BC vel BN, ita ut Grave de novo incipiat descendere; Grave motu suo parabolam SBAM describet.

Cor. 2. Impetus in quovis parabolæ puncto B, est is qui acquiritur cadendo per quartam partem lateris recti pertinentis ad diametrum quæ per punctum illud ducitur. Est enim $LB = \frac{1}{4} L + KB$. Quare erit $4\,LB = L + 4\,KB$ = lateri recto quod ad diametrum per B tranſeuntem pertinet, ut conſtat ex Cor. 5. Theor. 48.

Jactis fundamentis Doctrinæ de Gravium projectione, antequam ad ſolutionem ſequentium problematum accedamus; convenit ut modum oſtendamus, quo Tormenta bellica, ſecundum quemlibet elevationis Gradum, dirigantur. Directio autem *Bombardi* eadem cenſenda eſt, cum directione vacui ſeu animæ ejuſdem; nam accenſo pulvere pyrio, Globus emittitur ſecundum concavitatem *Bombardi* vel *Mortarii:* & niſi adeſſet Gravitas, in illa recta producta pergeret, adeoque recta illa Tormenti directio eſt.

Quare ut tormentum ad ſcopum dirigatur, non collimandum eſt ſecundum exterius metallum, cum Tormenta craſſiora ſunt verſus caudam quam juxta orificium, quod maxima eorum reſiſtentia fieri debet in ea parte, quæ patitur maxime à pulvere pyrio; unde ut facillime dirigatur tormentum, additur aliquid orificio, (quod *Diſpart* vocatur) ut ejus craſſities æquetur craſſitiei caudæ: collimatur deinceps per rectam animæ *Bombardi* parallelam, atque modo prædicto Tormenta rectà ad ſcopum diriguntur cum muri dejiciendi ſunt, aut aliud quidvis efficiendum, ubi magnus requiritur impetus, & ſcopus non diſtat ultra 200 paſſus, & tormentum ſatis magnum eſt: in talibus jactibus præter mox dicta, & experientiam de concedendo cuique Tormento debitam pulveris pyrii quantitatem & Globo congruam, nullum inſuper artificium requiritur. Verum cum ſæpiſſime arces aut hoſtes impetendi ſunt, qui ob nimiam diſtantiam rectà collimando attingi non poſſunt, vel ubi urbium tecta per *Bombas* cadentes perrumpenda & ædes accendendæ ſunt; elevanda eſt machina Bellica, angulo ad horizontem inclinato: in quem finem opus erit regula ABCD cui adhæret parallelogrammum BEFD, in quo ſemicirculus in ſuos gradus diviſus inſcriptus; ex cujus centro dependet filum pondere inſtructum: extremum autem regulæ A in os machinæ inſerendum eſt, & in ſitu ad ejus axem parallelo regula detinenda eſt, atque ſic attollendum aut deprimendum eſt Tormentum, donec perpendiculum CQ attingat, in ſemicirculi

TAB. 10. *fig.* 4.

lim-

limbo, punctum K, gradum scil. elevationis desideratæ, ab L versus B numerandum. Patet autem angulum LCK æqualem esse angulo CMN elevationis machinæ; quia angulus MCN est utriusque complementum ad rectum. Sæpe parallelogrammo BEFD solum utuntur absque regula, & latus BE ad os machinæ applicant, quo fit ut perpendiculum CQ ostendat gradum elevationis.

Defin. Per Impetum perpendiculo quovis AB designatum, intelligimus impetum requisitum ad projiciendum Grave propositum ex A ad altissimum punctum B perpendiculi AB, sive quod idem est, impetum acquisitum cadendo ex B in A; neque enim alia ratione impetus sub certa & universali regula cadere potest, quam illum hoc modo per spatia determinando. Tab. 10. fig. 5.

PROBL. VIII.

Dato impetu BA, *hoc est quantus est naturaliter cadentis ex* B *in* A, *dataque directione* AI, *seu angulo Elevationis* DAI; *oportet projectionis amplitudinem, altitudinem, totamque futuræ projectionis semitam reperire.* Tab. 10. fig. 5.

Ducantur ex A & B horizontales lineæ AD, BL; Supra diametrum AB fiat semicirculus AFB, qui lineam directionis AI secet in F; per F ducatur horizonti parallela EF, & producatur ad G, ita ut sit GF = EF: itemque per G agatur perpendiculum LGD; vertice G per A describatur parabola AGK; dico hanc esse semitam projecti, cujus directio est AI, & impetus AB; adeoque DG sive AE erit projectionis altitudo. Dupla AD sive quadrupla EF erit ejusdem amplitudo sive jactus integer horizontalis, & BE sive LG erit ejusdem parabolæ sublimitas. In triangulis AEF, IGF, ob angulos ad E & G rectos, & angulos AFE, GFI ad verticem æquales, item EF = GF, erit IG = AF = DG, ac proinde recta AI tanget parabolam. Et quoniam est AD = EG = 2 EF; erit AD quad. = 4 EF quad. = 4 BE × EA = 4 LG × GD = rectangulo sub latere recto & GD; quare erit 4 LG = lateri recto parabolæ, unde erit LG ejusdem parabolæ sublimitas: quare (per Cor. 1. Theor. 51.) si Grave decidat ex B in A, & impetu casu acquisito se-

ſecundum directionem AI projiciatur, parabolam AGK deſcribet.

TAB. 10. fig. 6. *Cor.* Hinc manifeſtum eſt ex dato alicujus machinæ impetu AB, circa quem deſcriptus ſit ſemicirculus ADB, dari altitudines & amplitudines omnium projectionum, quæ ab eadem machina fieri poſſunt. Exempli gratia, manente ſemper eodem impetu AB, projectio facta ſecundum directionem AE, habet altitudinem AF, & amplitudinem quadruplam ipſius EF; ſimiliter jactus facti ſecundum directionem AD altitudo erit AG, & amplitudo quadrupla ipſius GD; & ſic de cæteris. Unde ſi angulus elevationis DAK ſit ſemirectus, erit quadrupla GD amplitudo omnium maxima quæ eodem impetu fieri poſſunt; & amplitudines projectionum æqualiter à projectione ſemirecta diſtantium, verbi gratia ſecundum rectas AE, AC, (poſitis angulis DAE, DAC æqualibus) nimirum quadrupla EF & quadrupla HC, erunt æquales. Erit præterea projectionis ſemirectæ amplitudo 4 GD = 4 GB = lateri recto parabolæ. Projectio vero perpendicularis ſurſum, hoc eſt impetus projectionis, æquabitur dimidiæ amplitudini projectionis ſemirectæ eodem impetu factæ. Denique ad æquales jactus in plano horizontali faciendos, minor requiritur impetus in projectione ſemirecta: ſi enim non ſit minor impetu alterius projectionis, ſecundum aliam directionem factæ, erit amplitudo projectionis ſemirectæ major amplitudine alterius iſtius projectionis.

Cor. 2. Quoniam AK tangit circulum, erit (per 32. Elementi tertii) angulus ABE = EAK angulo elevationis; ac proinde eſt angulus AGE ipſius EAK duplus: quare poſito GA dimidio impetus pro radio, erit EF quarta pars amplitudinis, ſinus dupli anguli elevationis; & AF altitudo projectionis, erit arcus AE ſeu dupli anguli elevationis ſinus verſus; & FB parabolæ ſublimitas erit ſinus verſus arcus BE, ſeu complementi dupli anguli elevationis ad duos rectos.

PROBL. IX.

TAB. 10. fig. 7. *Datis amplitudine* AK *& angulo directionis* CAK, *invenire projectionis impetum & altitudinem* AI.

Ca-

Capiatur AD pars quarta amplitudinis; & erigantur perpendicula DC, AB; fiatque angulus ACB rectus. Dico AB esse projectionis impetum, & DC esse ejusdem altitudinem. Nam quoniam angulus ACB rectus est, semicirculus diametro AB descriptus transibit per C; unde per Corol. 1. Problematis præcedentis, projectio cujus directio AC & impetus AB, motu suo describet parabolam AMK, cujus altitudo est DC vel AI, & quarta pars amplitudinis est AD; quare vicissim projectum cujus directio est AC & quarta pars amplitudinis AD, impetum habebit AB, & altitudinem DC. Q. E. D.

Cor. 1. Hinc ex dato cujusvis machinæ quovis jactu horizontali, è data elevatione facto; reperire licet altitudinem jactus perpendiculariter sursum facti, nimirum machinæ impetum, qui quidem, in majoribus Tormentis, excedit quamlibet perpendicularem altitudinem, ad quam ascendere hominibus conceditur. Dato vero impetu, dabitur amplitudo & altitudo jactus ex alia quavis elevatione facti; unde dignosci potest num dato Tormento scopus, cujus distantia cognita est, attingi poterit.

Cor 2. Si AD, quarta pars amplitudinis, ponatur radius, erit altitudo DC tangens anguli elevationis. Ut scopus, in data distantia horizontali percutiatur, præstat eundem semper retinere angulum directionis, semirectum nempe, & impetum augere vel minuere, donec scopus attingatur. Nam machinâ ad hunc angulum elevatâ, minimus requiritur impetus ad scopum feriendum; adeoque in hisce jactibus faciendis maxime pulveri pyrio parcitur: Accedit quod circa hanc elevationem jactus sit omnium certissimus; cum error unius aut duorum graduum vix sensibilem in projectione producet errorem.

PROBL. X.

Datis impetu & amplitudine, invenire directionem & altitudinem jactus.

Sit impetus AB; quarta pars amplitudinis datæ, sit AD. TAB. 12. Supra diametrum AB, describatur semicirculus ACEB, & e- *fig.* 1.

rigatur normalis DCE, ſemicirculum ſecans in punctis C & E: Dico utramque directionem, ſive AC ſive AE, parabolam deſignare, cujus amplitudo erit AK, quadrupla AD. Nam projectiones factæ cum impetu AB, juxta directionem AC vel AE, amplitudinem habent AK quadruplam ipſius FC, vel GE, (per Probl. 8.) altitudo vero poteſt eſſe vel AF vel AG; ut patet. Quod ſi normalis DC, circulo in unico puncto occurrat, hoc eſt ipſum tangat, parabola unica erit deſcripta, projectione ſemirecta, & amplitudo propoſita erit maxima quam dato impetu attingere licet. Si perpendicularis DC ſemicirculo non occurrat, problema erit impoſſibile.

Cor. Si habeatur machinæ cujuſvis impetus, (inventus per Cor. 1. Probl. præcedentis, ex quovis jactu horizontali) licebit ope hujus Probl. talem machinæ tribuere directionem, ut ſcopus in data diſtantia horizontali poſitus feriatur, & ex duabus directionibus propoſito aptis, à directione ſemirecta æqualiter remotis, magis idoneam eligere.

SCHOLIUM.

Præcedentium trium Problematum converſa, ex ſupradictis facillime & nullo negotio ſolvuntur; ſcil. ex data altitudine & amplitudine, impetum & directionem invenire. Item ex datis impetu & altitudine, directionem & amplitudinem invenire, & denique datis directione & altitudine, amplitudinem invenire: ita ut hiſce diutius immorari inutile ſit.

PROBL. XI.

Propoſitum ſit, rationem invenire inter durationem projectionis factæ perpendiculariter ſurſum, & alterius cujusvis cujus idem eſt impetus.

Tab. 10. fig. 8. Sit AF projecti impetus, ſive projectio ſurſum facta, & ABC projectio ex alia qualibet elevatione AG. Circa diametrum AF, deſcribatur ſemicirculus, directionem AG ſecans in G: dico durationem projectionis directe ſurſum, ſive tempus aſcenſus per AF, & deſcenſus per eandem, eſſe ad durationem projectionis in parabola ABC, ſicut AF ad AG. Tempus

pus lationis ex A in B, æquale eſt tempori lationis ex B in C: adeoque tempus per ABC duplum eſt temporis lationis ex B in C; ſed tempus lationis ex B in C æquale eſt tempori deſcenſus liberi in perpendiculo BD; quoniam motus progreſſivus nullo modo impedit deſcenſum à gravitate oriundum: adeoque tempus projectionis per ABC duplum eſt temporis deſcenſus per BD, vel per æqualem EA; ſic etiam tempus aſcenſus & deſcenſus per FA, ſive tempus projectionis directe ſurſum, duplum eſt temporis deſcenſus per FA: quare tempus projectionis ſurſum erit ad tempus projectionis in parabola ABC, ut tempus deſcenſus per FA ad tempus deſcenſus per EA, hoc eſt in ſubduplicata ratione FA ad EA, vel ob FA, AG, EA continue proportionales, ut FA ad AG. Q. E. D.

Cor. Durationes projectionum, pari impetu, ſecundum diverſas directiones AG, AH factarum, ſunt in ratione chordarum AG, AH. Quod ſi AF ponatur radius, erit AG ſinus anguli AFG; qui æqualis eſt angulo elevationis machinæ; adeoque eſt tempus projectionis directe ſurſum ad tempus projectionis in parabola, ut radius ad ſinum anguli directionis.

SCHOLIUM.

Omnia Problemata circa Gravium projectiones, in plano horizontali factas; ope Tabularum Sinuum & Tangentium facillime reſolvuntur.

Proponatur AK, amplitudo horizontalis alicujus Tormenti majoris, ad datum angulum CAK elevati; quæritur altitudo projectionis, & machinæ impetus. In triangulo ADC, fiat ut radius ad tangentem anguli elevationis, ita AD quarta pars amplitudinis datæ, ad altitudinem DC; item fiat ut ſinus anguli elevationis ad radium, ita altitudo inventa DC ad AC, quæ proinde dabitur; & in rectangulo triangulo BCA, fiat ut ſinus anguli ABC (qui æqualis eſt elevationis angulo,) ad radium, ita AC ad AB impetum, qui proinde innoteſcet. Dato vero impetu, dabitur tempus projectionis perpendicularis. Eſt vero tempus projectionis perpendicularis ad tempus projectionis ſecundum AC, ut AB ad AC; ſive ut radius Tab. 10, *fig.* 7.

ad

ad ſinum anguli elevationis; ac proinde, per tabulas Sinuum, tempus projectionis ſecundum AC innoteſcet. Hinc etiam, ex dato tempore projectionis cujuſvis, ſecundum datam elevationem factæ, dabitur tempus alterius cujuſvis projectionis, eodem impetu factæ. Eſt enim ut ſinus elevationis projectionis, cujus tempus eſt notum, ad ſinum alterius elevationis, ita tempus notum projectionis unius ad tempus alterius, quod proinde notum erit. Ex data vero amplitudine unius projectionis, ſecundum datam directionem factæ, dabitur amplitudo projectionis ſecundum aliam quamvis directionem factæ. Nam poſito dimidio impetus pro radio, quarta pars amplitudinis eſt ſinus dupli anguli elevationis, ac proinde amplitudines ſunt ut horum angulorum ſinus. Quare ſi innoteſcat amplitudo ſecundum directionem AG, dabitur amplitudo ſecundum directionem AH; fiat enim ut ſinus dupli anguli CAG ad ſinum dupli anguli HAC, ita amplitudo projectionis ſecundum AG ad amplitudinem projectionis ſecundum directionem AH. Quod ſi ex datis impetu & amplitudine horizontali, quæratur elevatio correſpondens; illa ex eodem principio facile innoteſcet. Nam conſtat ex Cor. 1. Probl. 8. duplum impetus eſſe amplitudinem projectionis ſemirectæ. Sed ſinus elevationum duplicatarum ſunt ut amplitudines; quare fiat ut duplum impetus ad amplitudinem datam, ita ſinus dupli anguli ſemirecti, hoc eſt ſinus nonaginta graduum ſeu radius, ad alium; qui erit ſinus duorum arcuum, quorum unus eſt alterius complementum ad ſemicirculum: atque hi duo arcus dimidiati dabunt duas elevationes, quibus data amplitudo attingi poteſt.

Tab. 10. *fig.* 8.

Non ſemper Tormenta bellica ita explodenda ſunt, ut globus præciſe in eodem horizontali plano incidat; ſed ſæpe ſcopus eſt altior Tormento, aut depreſſior: quare in ſequenti Problemate methodus tradenda eſt, qua ſcopus ſupra vel infra horizontem, attingendus eſt.

TAB. X.

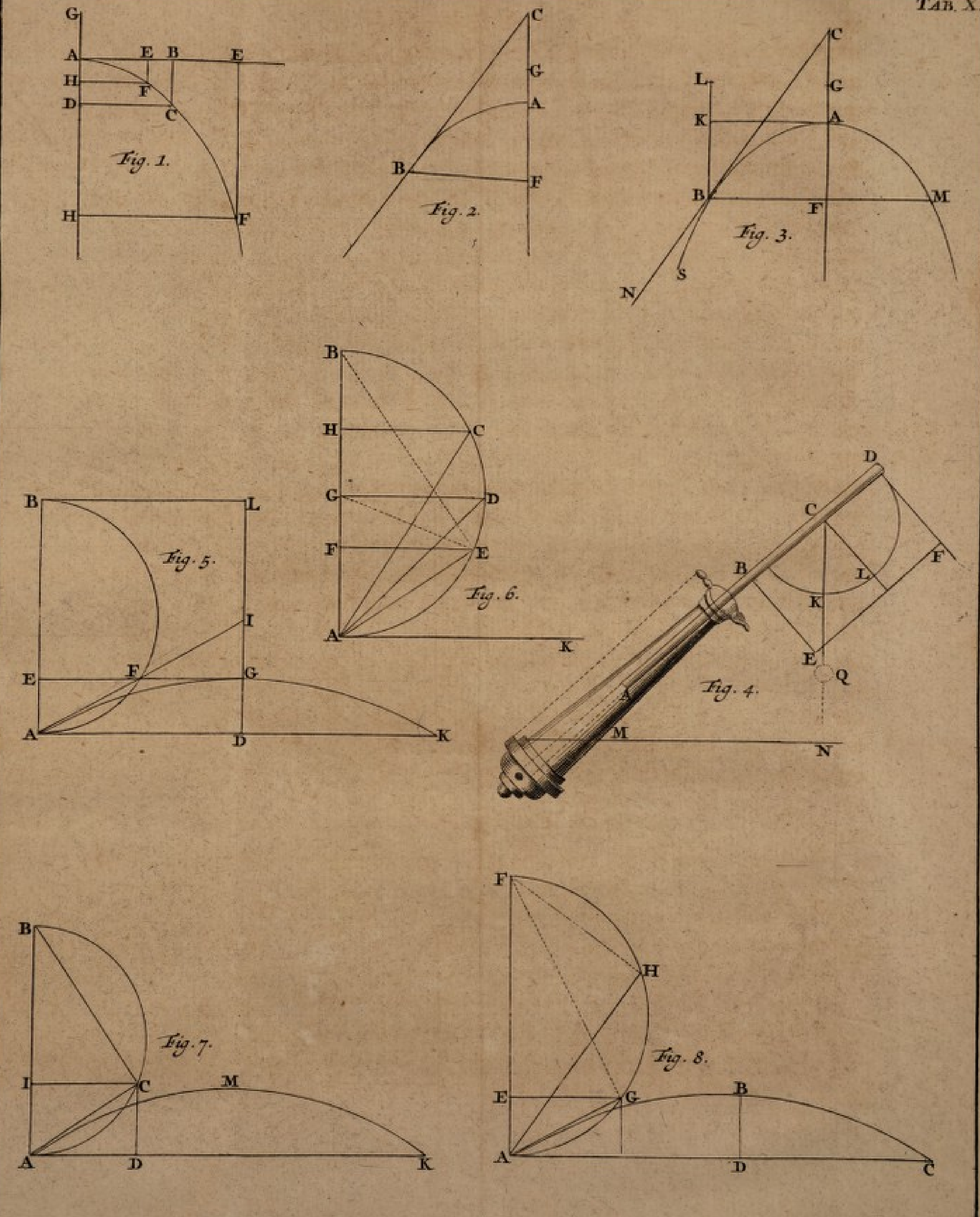

PROBL. XII.

Data basi Parabolæ, unoque puncto per quod ipsa transit; directionem, semitam & impetum projectionis invenire.

Sit AC basis Parabolæ, & punctum B scopus feriendus: ex B in AC demittatur perpendicularis BD; rectis BD, AD, DC quarta proportionalis capiatur L; erit L latus rectum parabolæ: bisecetur AC in E, & ex E erigatur perpendiculum EF; rectis L & AE tertia proportionalis sit EG; erit G vertex parabolæ: & si producatur EG, ita ut sit GF = GE, & ducatur AE, erit FAE angulus directionis machinæ. Estque impetus quo projiciendum est Grave, æqualis EG + $\frac{1}{4}$L. Quoniam est BD ad AD ut DC ad L, erit L × BD = rectangulo sub AD & DC, adeoque (per Cor. 1. Theor. 48.) est L latus rectum parabolæ per B transeuntis, cujus basis est AC. Et quoniam L, AE, EG proportionales sunt, erit L × EG = AE quad. adeoque erit G vertex parabolæ. Vertice igitur G & latere recto L descripta parabola erit semita projectionis Gravis, quod punctum B feriet. Estque impetus projectionis æqualis EG + $\frac{1}{4}$L; angulus vero elevationis est FAE. Q. E. I. TAB. II. fig. 2.

Eodem modo procedendum est, si punctum *b* sit infra horizontem: si enim ex *b* in AC productam demittatur perpendicularis *bd*, & ipsis *bd*, A*d*, *d*C quarta proportionalis capiatur L, erit L latus rectum parabolæ per *b* transeuntis.

Cor. Posito AE radio, erit EF, vel dupla EG, tangens anguli elevationis; adeoque si fiat ut AE data ad datam EF, ita radius ad tangentem anguli FAE, dabitur angulus elevationis.

PROBL. XIII.

Dato impetu, invenire directionem secundum quam projectum Grave datum punctum quodvis attingat.

Sit impetus datus M, punctum per quod transire debet projectum sit B, cujus distantia AB a puncto A datur: ex B in horizontalem AC demittatur perpendicularis BD, in qua producta capiatur DG = 2 M & centro G intervallo GB describatur circulus quem in B tanget recta BK = AB: ex K super BK erigatur perpendicularis KH circulo in duobus punctis H, H TAB. II. fig. 3.

occurrens, ex quibus in diametrum LB demittantur perpendiculares HE, HE, ducanturque rectæ AE, AE, quæ erunt duæ directiones proposito satisfacientes; hoc est, projectum secundum directionem AE emissum cum impetu M, per punctum B transibit. Est enim AD quad. + BD quad. = AB quad. = BK quad. = EH quad. = (ex natura circuli) LE × EB = LB × EB − EB quad. = $\overline{4M - 2DB}$ × EB − EB quad. quare erit 4 M × EB = (AD quad. + BD quad. + 2 DB × EB + EB quad. = AD quad. + DE quad. =) AE quad. Sed parabola descripta à Gravi secundum directionem AE projecto, cum impetu M, ita secabit rectam DE, ut sit 4M × EB = AE quad. (uti patet ex Cor. 2. Theor. 51.) quare punctum B est in eadem parabola: & Grave, cum impetu M secundum directionem AE projectum, per B transibit. Q. E. D.

Tab. II. fig. 4. *Cor.* Si HK in uno solummodo puncto, circulo occurrat; hoc est, si circulum tangat; unica erit directio proposito inserviens. Quod si non omnino circulo occurrat, Problema erit impossibile, hoc est, punctum B dato impetu attingi non potest. Adeoque si KH circulum tangat, erit impetus ille omnium minimus, quo datum punctum attingi potest. Eritque in eo casu BK seu AB = BE vel BG = 2 M − DB, adeoque BE + BD seu DE = 2 M, impetus igitur minimus, quo datum punctum attingi potest, æqualis erit dimidiæ DE = $\frac{AB + BD}{2}$: & posito DA radio, erit DE tangens anguli EAD, hoc est anguli elevationis. Quare si fiat ut AD ad DE, sive ad AB + BD; ita radius ad quartam proportionalem; dabitur tangens anguli directionis, secundum quam si fiat projectio, impetu omnium minimo attingitur punctum B.

Sed angulus ille directionis facilius multo habetur, bisecando angulum NAB, perpendiculo AN & recta AB comprehensum. Recta enim AE, hunc angulum bisecans, erit projectionis directio. Nam quoniam impetus est minimus, erit AB æqualis EB; ac proinde angulus BAE æqualis erit angulo BEA = NAE (ob DE, AN parallelas;) adeoque directio

pro-

projectionis impetu minimo factæ, angulum NAB bisecabit. Quare si Tormento figatur speculum, cujus planum perpendiculare sit ipsius Tormenti axi seu lineæ directionis; radius incidens BA in perpendiculum AN reflectetur, atque ope hujus speculi nullo negotio dirigetur Tormentum ut scopus impetu minimo attingatur. Elevanda enim aut deprimenda est machina, quoad imago puncti B, facta per speculum planum, in perpendiculo NA videatur: nam ob angulum BAE incidentiæ æqualem angulo reflectionis NAE, erit angulus NAB bisectus, ac AE erit directio machinæ, cum punctum B impetu minimo attingendum est.

CLARISSIMI

HUGENII THEOREMATA DE VI CENTRIFUGA ET MOTU CIRCULARI DEMONSTRATA.

Sequentium Theorematum demonſtrationes, primus ego literato orbi impertivi; auctor enim abſque demonſtratione illa emiſerat: Poſtea vero à Gallis *quibuſdam eadem Theoremata, ſed mutato ordine, demonſtrata ſunt; & nunc ipſius Auctoris demonſtrationes concinnæ admodum, noſtris vero prolixiores, inter ejus opera poſthuma proſtant. Cum vero ſcientiæ de Motu partem haud ignobilem conſtituunt hæc Theoremata, placuit ipſorum demonſtrationes huic rurſus operi annectere; ut videat Reſpublica literaria quantum Philoſophia Mechanica per Geometriam promovenda ſit.*

Defin. 1. Vis centripeta eſt vis illa, quâ mobile aliquod de motu rectilineo continuò retrahitur, & verſus centrum aliquod perpetuò urgetur. Nam cum juxta ſatis notam naturæ legem, Corpus omne ſemel motum, ſecundum eandem rectam ſemper uniformiter progredi nitatur, patet nullum mobile poſſe orbitam aliquam motu ſuo deſcribere, niſi vi quadam in orbitâ illâ detineatur. *Ex. gr.* Rotetur mobile uniformi cum motu in peripheria circuli ACE; quod ubi ad A pervenit, ſublatâ vi illâ qua in orbita detinetur, progrederetur ſecundum Tangentem AB, & in infinitum excur-

TAB. II. *fig.* 5.

curreret: quo itaque in peripheria detineatur, opus eſt ut vis aliqua continuo agat, quæque æquipolleat vi in A agenti corpus verſus D per ſpatium æquale BC, interea dum mobile vi inſitâ per ſpatium indefinite exiguum AB progrederetur: nam hac ratione hiſce viribus conjunctis deſcribet mobile lineam AC (per *Theor.* 30.) Vis hæc, ſive ſit actio fili detinentis, ſive cohærentia cum alio corpore gyrante, ſive oriatur à Gravitate aut attractione quacunque, Vis Centripeta dici poteſt.

2. Vis Centrifuga eſt Reactio ſeu reſiſtentia quam exercet mobile ne à viâ ſuâ deflectere cogatur, quaque motum ſuum in eadem directione continuare conatur; eſtque, uti Reactio actioni, vi centripetæ ſemper æqualis & contraria: ea ex vi inertiæ materiæ oritur, & cum corpus in peripheria circuli gyrans, ope fili ne excurrat detinetur; per vim illam centrifugam tenditur filum, quod filum eodem relaxandi ſe conatu æqualiter urgebit corpus verſus centrum, & centrum verſus corpus.

Cum vis centripeta proportionalis eſt ſpatio quod corpus urgenti illâ vi in dato tempore deſcribit, liquet tam vim centripetam quam centrifugam poſſe per lineolas naſcentes BC vel *bc* repræſentari: nam dum corpus Tangentem AB indefinite exiguam deſcribit, ſpatium quod urgente vi centripeta interea percurret, erit æquale BC. Demonſtravimus autem (*Lect.* 4ta.) in lineolis naſcentibus ſeu infinite parvis AB, AC, eſſe BC, infinite minorem AB vel AC unde vis centripeta vel centrifuga erit infinite minor quam vis inſita ſeu excurſoria AB.

LEMMA.

In circulo ſubtenſæ anguli contactus evaneſcentes ſive infinite parvæ ſunt in duplicatâ ratione arcuum conterminorum.

Sint arcus illi AC, A*c*; ſubtenſæ ad tangentem perpendiculares, BC, *bc*; ducatur diameter AD, & ad diametrum perpendiculares C*m*, *cn*; & erit BC : *bc* : : A *m* : A *n* : : A*m* × AD : A *n* × AD. Eſt vero (per 8. E. 6.) AD : AC : : AC : A*m*, & AD : A*c* : : A*c* : A*n*, quare erit AD × A*m* = AC*q* & A D × TAB. II. *fig.* 6.

 A*n*

$An = Acq$: Quare est etiam $BC : bc :: ACq : Acq$. Q. E. D.

Cor. Hinc est $BC = \frac{ACq}{AD}$.

Hoc Lemma in omnibus curvis primi generis universaliter demonstravit egregius Newtonus.

THEOR. I.

Si duo mobilia æqualia, æqualibus temporibus, circumferentias inæquales percurrant; erit vis centrifuga in majori circumferentia ad eam quæ in minore, sicut ipsæ inter se circumferentiæ vel earum Diametri.

Tab. II. fig. 7. Percurrat mobile A circumferentiam ACH, & eodem tempore mobile *a* circumferentiam *ach*, sintque AC, *ac*, arcus minimi simul descripti. Quia utraque peripheria æquali tempore percurritur, arcus illi erunt similes, & proinde figura ABC similis erit figuræ *abc*; quare $BC : bc :: AC : ac ::$ periph. ACH : periph. *ach*. Sed constat, ex superiore definitione, esse vim centrifugam mobilis A ad vim centrifugam mobilis *a* ut BC ad *bc*. Quare erit vis centrifuga mobilis A ad vim centrifugam mobilis *a* ut periph. ACH ad periph. *ach*, sive ut illius diameter ad diametrum hujus. Q. E. D.

Cor. Hinc vice versa, si vires centrifugæ sint ut diametri, tempora periodica erunt æqualia.

THEOR. II.

Si duo mobilia æqualia æquali celeritate ferantur in circumferentiis inæqualibus, erunt eorum vires centrifugæ in ratione contraria diametrorum.

Tab. II. fig. 1. Sint AC, *ac* arcus minimi simul descripti, qui ob æqualem in utroque mobili velocitatem, æquales erunt. Fiat arcus A*m* similis arcui *ac* & ducatur *lm* ad BC parallela; & erit vis centrifuga in majori circumferentia ad eam quæ est in minore ut lineola nascens BC ad nascentem *bc*: sed est BC ad *bc* in ratione composita ex BC ad *lm* & *lm* ad *bc*; & ex præcedenti lemmate est BC ad *lm* ut ACq ad Amq, & est *lm* ad *bc* ut Am ad *ac* vel AC. Quare erit $BC : bc :: ACq : Amq + Am : ac :: ACq : Amq + Amq : Am \times ac :: ACq$ vel

TAB. XI

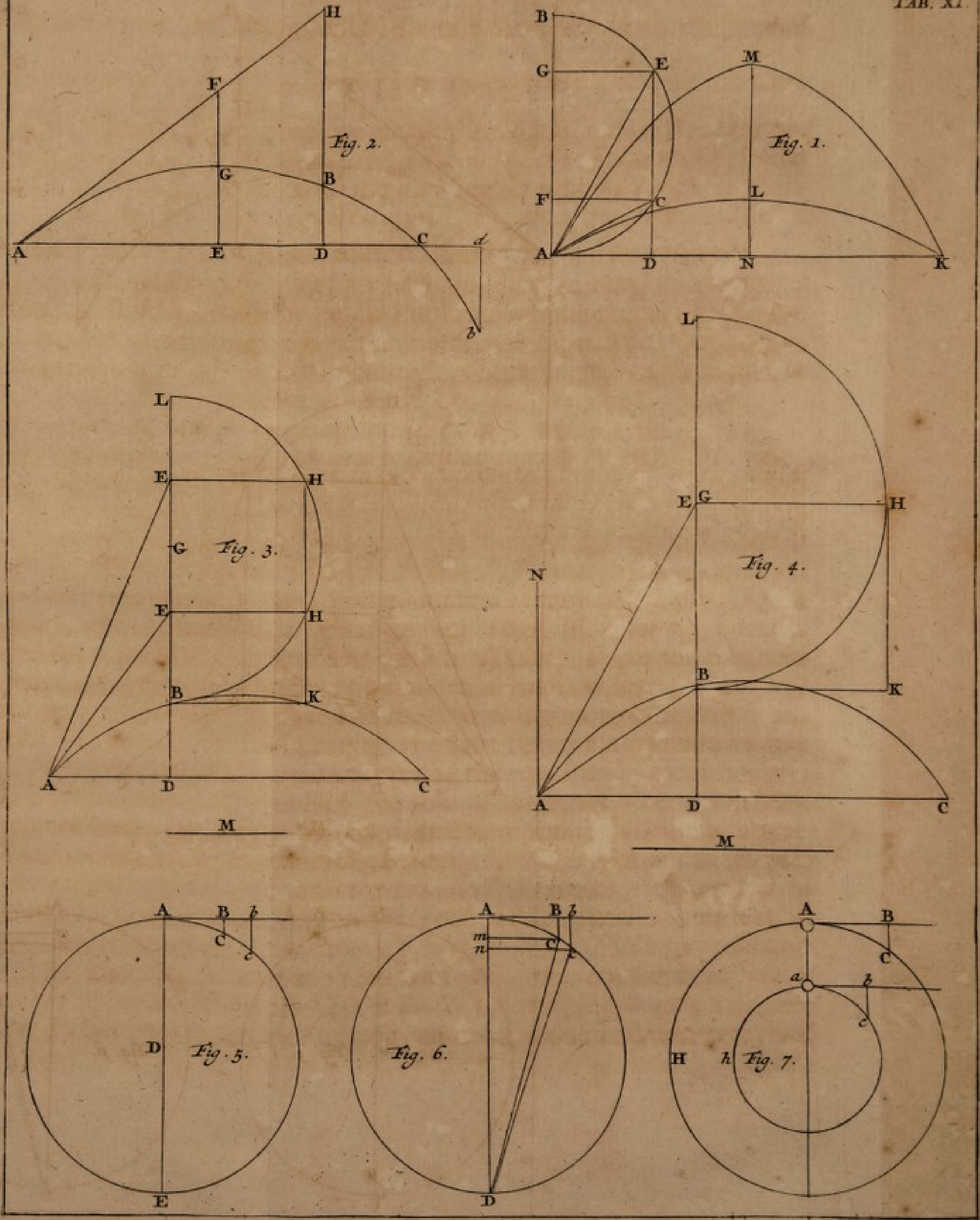

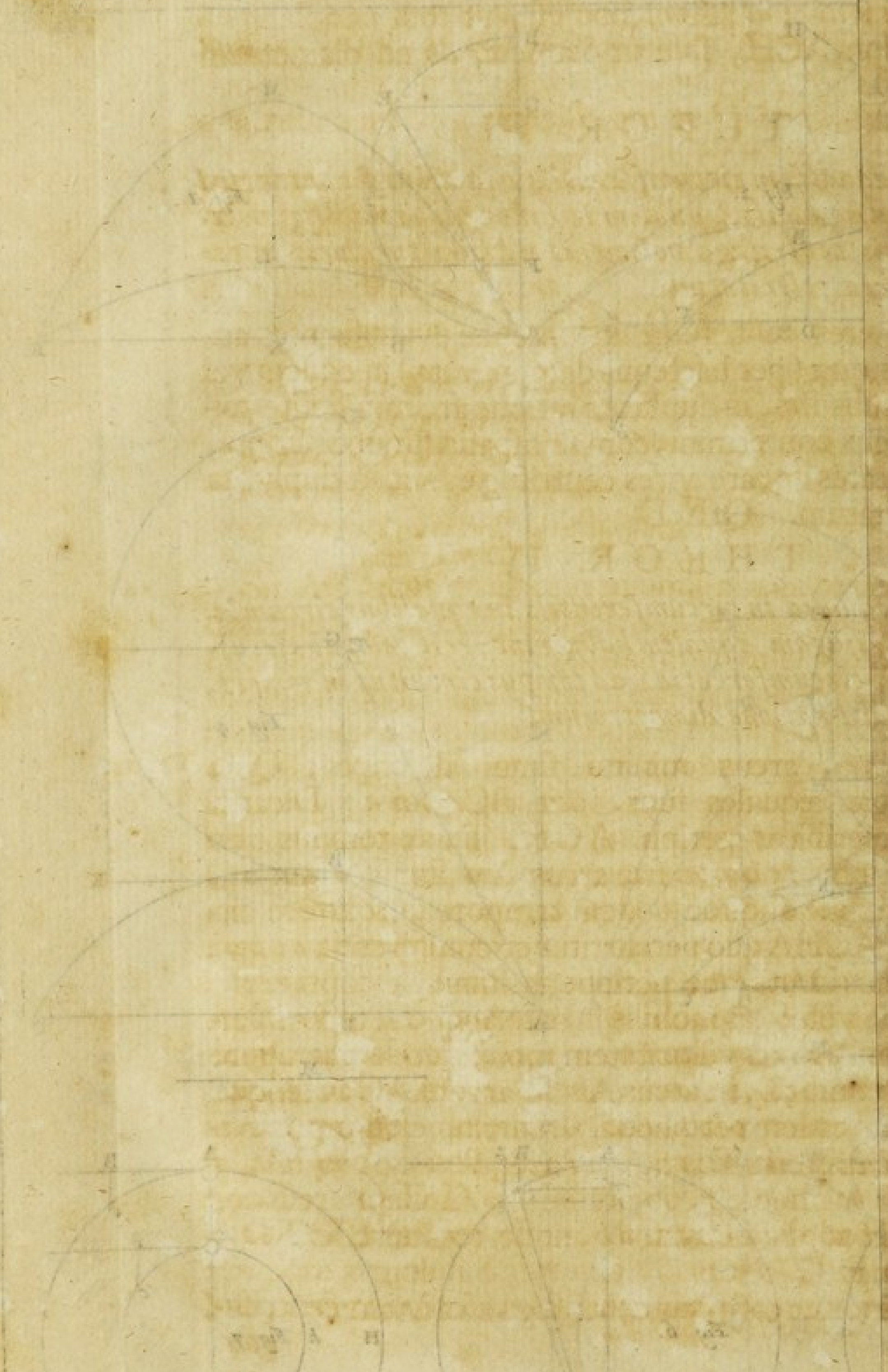

vel $acq : Am \times ac :: ac : Am$, hoc eſt, ut tota periph. ach ad totam periph. ACH, ſive ut diameter ab ad diametrum AH. Q.E.D.

THEOR. III.

Si duo mobilia æqualia in circumferentiis æqualibus ferantur, ſed utraque motu æquabili, (qualem in his omnibus intelligi volumus) erit vis centrifuga velocioris ad vim tardioris in ratione duplicata celeritatum.

Sunt enim vires centrifugæ ut ſubtenſæ evaneſcentes anguli contactus quæ (per hactenus demonſtrata) in eodem vel æqualibus circulis ſunt in duplicata ratione arcuum conterminorum: ſed arcus contermini, cum ſint ſpatia ſimul deſcripta, ſunt ut velocitates; quare vires centrifugæ ſunt in duplicata ratione velocitatum. Q.E.D-

THEOR. IV

Si mobilia duo æqualia in circumferentiis inæqualibus circumlata, vim centrifugam æqualem habuerint; erit tempus circuitus in majori circumferentia, ad tempus circuitus in minori, in ſubduplicata ratione diametrorum.

Sint AC ac, arcus minimi ſimul deſcripti; Quia vires centrifugæ æquales ſunt, erit $BC = bc$. Dicatur tempus quo deſcribitur periph. ACH, T, & tempus quo deſcribitur periph. ach, t: fiat arcus Am ſimilis arcui ac, & ponamus mobile aliquod eodem tempore percurrere circumferentiam ACHA quo percurritur circumferentia $acha$; & in eo caſu arcus in utraque peripheria ſimul deſcripti erunt Am, ac: ſed eſt velocitas mobilis in dato aliquo tempore percurrentis arcum Am, ad velocitatem mobilis eodem tempore percurrentis arcum AC, ut arcus Am ad arcum AC; adeoque cum tempus quo eadem peripheria percurritur eſt ſemper reciproce ut velocitas, erit $T : t :: Am : AC$ & $T^2 : t^2 :: Amq : ACq :: ml : BC :: ml : bc$: hoc eſt, ob arcum A$m$ ſimilem arcui ac, ut diameter AH ad diametrum ab, unde conſtat eſſe $T : t :: \sqrt{AH} : \sqrt{ab}$: Q.E.D. TAB. 12. fig. 1.

Schol. Cum in omni caſu, vis centrifuga eſt ad vim centrifugam

gam ut BC ad bc, eſt vero $BC = \frac{ACq}{AH}$ & $bc = \frac{acq}{ab}$, erit vis centrifuga ad vim centrifugam ut $\frac{ACq}{AH}$ ad $\frac{acq}{ab}$; hoc eſt, ut quadrata arcuum ſimul deſcriptorum ad circulorum diametros applicata; & cum arcus illi ſunt ut velocitates, erunt vires centrifugæ etiam ut velocitatum quadrata ad circulorum diametros applicata.

LEMMA. 2.

Si mobile in circumferentia circuli revolvatur, ſpatium quod mobile recta progrediens, & urgente ſolummodo vi centrifuga ex motu illo circulari orta, in dato tempore percurreret, erit tertium proportionale circuli diametro & arcui, quem ſi in circumferentia circuli latum eſſet eodem tempore deſcriberet.

TAB. 12. fig. 1. Sit AC arcus quilibet in minima aliqua temporis particula deſcriptus, & deſignet n tempus quodlibet ſeu numerum quemlibet iſtiuſmodi particularum; erit $n \times AC$ arcus quem mobile in peripheria latum in dato tempore n deſcribet, & BC ſpatium quod in prima temporis iſtius particulâ, urgente vi centrifuga, percurreret. Cum autem mobile omne, vi eadem in eandem ſemper plagam continuatâ, deſcribat ſpatia in duplicata ratione temporum (per Cor. 3. Theor. 17. Lect. 11. Quippe quæcunque de gravitate demonſtrata ſunt, ea cuilibet alii vi uniformiter agenti applicari poſſunt) erit ſpatium urgente vi centrifuga in tempore n deſcriptum $= n^2 \times BC$. Sed (ut conſtat ex lemmate primo) eſt AH : AC :: AC : BC, & ut AC ad BC ita $n \times AC$ ad $n \times BC$; quare eſt AH ad AC ut $n \times AC$ ad $n \times BC$, & ducendo conſequentes in n, erit AH ad $n \times AC$ ut $n \times AC$ ad $n^2 \times BC$: hoc eſt, diameter circuli, arcus in dato tempore deſcriptus, & ſpatium quod urgente vi centrifuga in eodem tempore percurretur; ſunt continue proportionalia. Q. E. D.

Cor. Si diameter circuli dicatur D, & arcus in quolibet tempore à mobili deſcriptus vocetur A, ſpatium quod mobile, urgente vi centrifuga & recta progrediens, eodem tempore

pore deſcriberet erit $\frac{A^2}{D}$; ſunt enim D, A, $\frac{A^2}{D}$ continue proportionales.

THEOR. V.

Si mobile in circumferentia circuli feratur, ea celeritate quam acquirit cadendo ex altitudine quæ ſit quartæ parti diametri æqualis, habebit vim centrifugam ſuæ gravitati æqualem; hoc eſt, eadem vi funem quo in centro detinetur intendit, atque cum in eo ſuſpenſum eſt.

Vocetur diameter circuli D, & peripheria P: & cum ex hypotheſi velocitas mobilis in peripheria lati uniformis ſit, & æqualis illi quam acquirit cadendo per $\frac{1}{4}$ D, liquet quod mobile æquali tempore in peripheria latum deſcriberet arcum illius duplo æqualem, (per Theorema 17. Lect. 11.) hoc eſt = $\frac{1}{2}$ D; unde ex lem. 2. ſpatium ab impellente vi centrifuga interea percurſum erit = $\frac{1}{4}$ D; eſt enim D ad $\frac{1}{2}$ D ut $\frac{1}{2}$ D ad $\frac{1}{4}$ D: Sed ex hypotheſi ſpatium quod mobile urgente vi gravitatis eodem tempore deſcribit eſt etiam $\frac{1}{4}$ D. Quare cum ſpatia à duabus hiſce viribus eodem tempore percurſa ſunt æqualia, erunt quoque vires illæ æquales.

Cor. 1. Hinc vice verſa, ſi mobile in circumferentia latum habeat vim centrifugam ſuæ gravitati æqualem, ejus velocitas eſt ea quæ acquiritur cadendo per $\frac{1}{4}$ D.

Cor. 2. Hinc tempus circuitus eſt ad tempus deſcenſus per $\frac{1}{4}$ D ut P ad $\frac{1}{2}$ D ſive ut 2 P ad D. Nam quo tempore mobile cum velocitate accelerata percurrit $\frac{1}{4}$ D, cum velocitate ultimò acquiſita uniformiter motum percurret $\frac{1}{2}$ D: ac proinde cum velocitates ſunt æquales, erunt tempora ut ſpatia percurſa; hoc eſt tempus quo mobile percurrit peripheriam eſt ad tempus quo deſcribit $\frac{1}{2}$ D ut P ad $\frac{1}{2}$ D, ſive ut 2 P ad D; ſed tempus quo deſcribitur $\frac{1}{2}$ D eſt = tempori caſus per $\frac{1}{4}$ D: unde erit tempus circuitus ad tempus caſus perpendicularis per $\frac{1}{4}$ D ut 2 P ad D.

THEOR. VI.

In cava ſuperficie conoidis parabolici, quod axem ad perpendicu-

lum erectum habeat, circuitus omnes mobilis circumferentias horizonti parallelas percurrentis, five parvæ five magnæ fuerint, æqualibus temporibus peraguntur: quæ tempora fingula æquantur binis ofcillationibus penduli, cujus longitudo fit dimidium lateris recti parabolæ genetricis.

Tab. 12. fig. 2. Sit HGADE conoides parabolicum, cujus axis AP ad perpendiculum erigitur; GD, HE, diametri circulorum quorum peripherias horizonti parallelas mobile percurrit: quod igitur urgebitur à tribus potentiis fibi mutuo æquipollentibus fecundum tres diverfas directiones, quarum prima eft vis gravitatis impellens mobile fecundum rectam HN ad horizontis planum perpendicularem; fecunda eft vis centrifuga orta ex motu circulari, urgens mobile ab H verfus K; tertiæ vero potentiæ fupplet vicem refiftentia feu contrarius nifus fuperficiei parabolicæ fecundum lineam HP fibi perpendicularem agens, nam reactio actioni femper æqualis eft, & fit in plagam contrariam: unde cum fuperficies perpendiculariter à mobili premitur, hæc æqualiter reaget in corpus fecundum directionem HP, & contrarius ille nifus æquipollet potentiæ fecundum directionem HP mobile urgenti: quare cum mobile à tribus hifce potentiis fuftinetur, erunt neceffario fibi mutuo in æquilibrio, *i. e.* binæ quævis alterius effectum deftruent. Unde ducta ON ad HK parallela cum HN occurrente in N, fi OH repræfentet reactionem fuperficiei parabolicæ, recta ON exponet vim centrifugam & HN vim gravitatis mobilis: fed ob æquiangula triangula HON, HMP, eft ON ad HN ut HM ad MP, hoc eft, erit vis centrifuga mobilis peripheriam circuli HME defcribentis ad vim gravitatis ejufdem ut HM radius circuli ad MP fubperpendicularem. Similiter in quavis alia peripheria GLD in fuperficie Conoidis, vis centrifuga mobilis ipfam defcribentis eft ad vim gravitatis ut GB radius ad BQ fubperpendicularem. Porro quoniam eft vis centrifuga mobilis, peripheriam HME percurrentis, ad vim gravitatis ut HM ad MP, & vis gravitatis ejufdem mobilis eft ad ejus vim centrifugam cum peripheriam GLD percurrit, ut BQ ad BG, five (ex natura parabolæ) ut MP ad BG, erit ex æquo vis centrifuga mobilis peripheriam HME percurrentis ad vim ejus centrifugam

gam cum percurrit peripheriam GLD, ut HM ad BG; hoc eſt, vires centrifugæ ſunt ut ſemidiametri vel diametri circulorum: unde (per Cor. Theor. primi) tempora periodica æquantur. Quod primo erat demonſtrandum.

Accipiatur jam circulus GLD talis ut ejus diameter GD ſit æqualis lateri recto parabolæ HAE, unde ex natura parabolæ erit GB = BQ; adeoque vis centrifuga mobilis in peripheria GLD æqualis erit vi gravitatis; eſt igitur (per Cor. præc.) velocitas mobilis in peripheria GLD ea quæ acquiritur cadendo per ſpatium æquale $\frac{1}{4}$ GD, vel (ex natura parabolæ) per BA. Fiat jam OST cyclois cujus axis vel diameter circuli generatoris SR ſit æqualis AB, & erit tempus deſcenſus per cycloidem OS ad tempus caſus perpendicularis per axem RS vel per BA, ut $\frac{1}{2}$ P ad D (per Theor. 46. Lect. 15.) Sed (per Cor. præc.) eſt tempus deſcenſus per AB ad tempus circuitus in periph. GLD ut D ad 2 P; quare ex æquo tempus deſcenſus per cycloidem OS eſt ad tempus circuitus in periph. GLD ut $\frac{1}{2}$ P ad 2 P, ſive ut 1 ad 4; unde tempus quatuor deſcenſuum per cycloidem, ſive tempus binarum oſcillationum in cycloide, æquatur tempori circuitus in peripheria GLD. Eſt vero tempus binarum oſcillationum in cycloide æquale tempori binarum oſcillationum minimarum in circulo, qui cum cycloide æquicurvus eſt ad verticem S; eo quod portio iſtiuſmodi circuli & portio cycloidis ad verticem S fere coincidunt, & proinde eundem in rebus phyſicis præſtant effectum, ut jam ſatis notum eſt. Sed radius circuli æquicurvi cum cycloide ad verticem S, vel quod idem eſt, radius circuli oſculantis cycloidem ad verticem, æqualis eſt duplæ RS vel duplæ AB, (ut facile ex Corol. Theor. 46. Lect. 15. ſequitur) adeoque longitudo penduli in circulo illo oſcillantis æqualis eſt duplæ AB ſive dimidio lateris recti parabolæ genetricis. Unde tempus binarum oſcillationum minimarum penduli, cujus longitudo eſt dimidium lateris recti, æquale eſt tempori binarum oſcillationum in cycloide OST, vel tempori circuitus in peripheria GLD vel in periph. HME. Q. E. D.

Cor. Hinc ſi mobile in circumferentia circuli ea celeritate feratur quæ acquiritur cadendo per $\frac{1}{4}$ diametri, tempus circuitus æquale erit tempori binarum oscillationum minimarum penduli cujus longitudo sit semidiameter circuli.

THEOR. VII.

Si mobilia duo ex filis inæqualibus suspensa gyrentur ita, ut circumferentias horizonti parallelas percurrant, capite altero fili immoto manente, fuerint autem conorum, quorum superficies fila hoc motu describunt, altitudines æquales, tempora quoque circulationum æqualia erunt.

Tab. 12. fig. 3 Sit ABE conus ille, cujus superficiem describit filum AB; item ADL conus cujus superficiem describit filum AD; sitque C centrum basis utriusque coni, & AC communis eorum altitudo. Consideretur jam mobile B tanquam à tribus potentiis sibi mutuo æquipollentibus tractum, quarum una, quæ est vis gravitatis, trahit mobile per rectam BG ad horizontis planum perpendicularem; altera secundum directionem B*m* agens, est vis centrifuga qua mobile à centro suæ orbitæ C recedere conatur; tertia vero quæ hisce duabus æquipollet & resistit, est nisus contrarius fili secundum directionem AB agens: est enim tensio fili loco potentiæ contrariæ ac eundem in hoc casu præstat effectum. Si ergo BF repræsentet actionem fili, vis mobilis centrifuga & vis gravitatis exponentur per rectas FG & BG (per Theor. 33. Lect. 14.) hoc est, vis centrifuga mobilis B erit ad vim gravitatis ut FG ad BG, sive (propter triangula æquiangula FBG, ABC,) ut BC ad CA. Eodem modo erit vis gravitatis ad vim centrifugam mobilis D ut AC ad DC: quare ex æquo erit vis centrifuga mobilis B ad vim centrifugam mobilis D ut BC ad DC; hoc est, vires centrifugæ sunt ut semidiametri circulorum quorum circumferentias mobilia describunt, ac proinde (per Cor. Theor. 1.) tempora circulationum sunt æqualia. Q. E. D.

Cor. Hinc vis centrifuga est ad vim gravitatis ut semidiameter basis coni ad coni altitudinem.

Not. Per vim gravitatis & vim centrifugam nos in hac demonstratione intelligere vires acceleratrices mobilium, nisi mobilia ponantur æqualia, in quo casu possunt etiam sumi vires absolutæ.

THE-

THEOR. VIII.

Si duo mobilia, uti prius, motu conico gyrentur, filis æqualibus vel inæqualibus ſuſpenſa; fuerintque conorum altitudines inæquales, erunt tempora circumlationum in ſubduplicata ratione ipſarum altitudinum.

Sint duo mobilia B & G, ſintque primo coni ABD, EGH, quorum ſuperficies fila deſcribant, ſimiles; (per Corol. Theorem. 7.) erit vis centrifuga mobilis B ad vim gravitatis ut BC ad AC; & erit vis centrifuga mobilis G ad eandem vim gravitatis ut GF ad FE: ſed propter æquiangula triangula ABC, GEF, BC eſt ad AC ut GF ad FE, quare erit vis centrifuga mobilis B ad vim gravitatis ut vis centrifuga mobilis G ad eandem vim gravitatis, ac proinde vires illæ centrifugæ æquales erunt: erunt igitur (per Theorem. 4.) tempora circuitus mobilium in ſubduplicata ratione ſemidiametrorum, hoc eſt, propter æquiangula triangula ABC, EGF, in ſubduplicata ratione altitudinum AC & EF. Sed qualeſcunque ſunt coni quos fila deſcribant, modo eorum altitudines invariatæ maneant, tempora circulationum etiam invariata manebunt; quare in omni caſu conſtat veritas hujus Theorematis. Q. E. D. Tab. 12. fig. 4.

THEOR. IX.

Si pendulum motu conico latum circuitus minimos faciat; eorum ſingulorum tempora ad tempus caſus perpendicularis ex dupla penduli altitudine, eam rationem habent quam circumferentia circuli ad diametrum: ac proinde æqualia ſunt tempori duarum oſcillationum lateralium ejusdem penduli minimarum.

Sit ADB conus cujus ſuperficiem deſcribit filum; ejus altitudo ſit A*c* fere = AB, quia circuitus ſunt minimi. Semidiametro GH = A*c* deſcribatur circulus GLFO, atque in ejus peripheria ponatur mobile revolvi celeritate quæ acquiritur cadendo per ½ ſuæ diametri ſive ½ D. (Per Theor. 5.) erit ejus vis centrifuga vi gravitatis æqualis; ſed eſt vis centrifuga mobilis B ad vim gravitatis, ac proinde ad vim centrifugam mobilis in periph. GLF lati, ut B*c* ad A*c* ſive GH: quare mobilia B & G, cum vires centrifugæ ſunt ut radii, tempora cir- Tab. 12. fig. 5

culationum æqualia habebunt (per Cor. Theor. 1.) Eſt vero tempus deſcenſus per GF ſive D ad tempus deſcenſus per $\frac{1}{2}$ D, ut D ad $\frac{1}{2}$ D (per Cor. 3. Theor. 17. Lect. 11.) & eſt tempus deſcenſus per $\frac{1}{2}$ D ad tempus circuitus in periph. GLG ut $\frac{1}{2}$ D ad P: quare ex æquo erit tempus deſcenſus per D ad tempus circuitus in periph. GLF, ſive ad tempus circuitus penduli AB*c*D, ut D ad P. Pars poſterior Theorematis liquet ex Corollario Theor. 6.

Cor. Hinc cum tempus caſus perpendicularis eſt in ſubduplicata ratione ſpatii à gravi cadente percurſi, erit tempus deſcenſus ex altitudine penduli ad tempus circulationis minimæ ut $\overline{\sqrt{\frac{1}{2}}} \times$ D ad P.

THEOR. X.

Si mobile in circumferentia feratur, circuitusque ſingulos abſolvat eo tempore, quo pendulum longitudinem ſemidiametri circumferentiæ ejus habens, motu conico circuitum minimum abſolveret, vel duplicem oſcillationem minimam lateralem; habebit vim centrifugam ſuæ gravitati æqualem.

Tab. 12. fig 5. Quia mobilia B, G (ex hyp.) æquali tempore circuitus ſuos abſolvunt, erit vis centrifuga mobilis B ad vim centrifugam mobilis G ut B*c* ad GH ſive B*c* ad A*c*; eſt vero ut B*c* ad A*c* ita vis centrifuga mobilis B ad vim gravitatis (per Cor. Theor. 7.) Quare (per 9. 5. *Euclidis*) erit vis centrifuga mobilis G æqualis vi gravitatis. Q. E. D.

THEOR. XI.

Penduli cujuſlibet motu conico lati, tempora circuitus æqualia erunt tempori caſus perpendicularis, ex altitudine penduli filo æquali; cum angulus inclinationis fili ad planum horizontis fuerit partium 2. ſcrup. 54. proxime: Exactè vero, ſi anguli dicti ſinus fuerit ad radium ut quadratum circulo inſcriptum ad quadratum à circumferentia.

Tab. 12. fig. 6. Sit pendulum, cujus filum deſcribat ſuperficiem conicam CAD talem, ut ſit ſinus anguli ACE ad radium (hoc eſt AE ad AC) ut $\frac{1}{2}$ D^2 ad P^2. Sit etiam AFG ſuperficies coni quem penduli filum motu minimo lati deſcribit, cujus proinde altitudo

tudo AB=AF=AC. Erit (per Theor. 8.) tempus circuitus mobilis F ad tempus circuitus mobilis C in ſubduplicata ratione AB ſive AC ad AE; eſt vero ut AC ad AE ita (ex hypoth. P^2 ad $\frac{1}{2}D^2$; quare erit tempus circuitus mobilis F ad tempus circuitus mobilis C in ſubduplicata ratione P^2 ad $\frac{1}{2}D^2$, hoc eſt, in ratione P ad $\sqrt{\frac{1}{2}} \times D$. Eſt vero ut P ad $\sqrt{\frac{1}{2}} \times D$ ita (per Cor. Theor. 9.) tempus circulationis minimæ, hoc eſt, tempus circulationis mobilis F, ad tempus caſus perpendicularis ex penduli altitudine; quare tempus circuitus mobilis F eandem habet proportionem ad tempus circuitus mobilis C, quam habet ad tempus caſus perpendicularis ex altitudine æquali longitudini penduli; ac proinde (per 9. Elem. 4.) tempus circuitus mobilis C æquale erit tempori caſus perpendicularis ex altitudine æquali longitudini penduli. Q. E. D.

Cum autem eſt P ad D circiter ut 314 ad 100, erit p^2 ad $\frac{1}{2}D^2$ ut 98596 ad 5000. Eſt autem AC ad AE ex prius demonſtratis ut p^2 ad $\frac{1}{2}D^2$; quare eſt 98596 ad 5000 ut AC ad AE: & ut AC ad AE ita (per Trigonometriam) eſt ſinus anguli ACE ſeu radius 100000 ad ſinum anguli ACE. Eſt autem ut 98596 ad 5000 ita 100000 ad 5070, qui igitur eſt ſinus anguli ACE, cui quamproxime reſpondent gradus 2 ſcrupula 54.

THEOR. XII.

Si pendula duo pondere æqualia, ſed inæquali filorum longitudine, motu conico gyrentur, fuerintque conorum altitudines æquales, erunt vires quibus fila ſua intendunt, in eadem ratione quæ eſt filorum longitudinis.

Conſtat ex Theor. 7. Nam vis gravitatis eſt in utroque cono ad tenſionem fili ut altitudo coni ad longitudinem fili; cumque eadem eſt conorum altitudo, patet tenſiones filorum eſſe eorum longitudinibus proportionales. Q. E. D.

THEOR. XIII.

Si pendulum ſimplex oſcillatione laterali maxima agitetur, hoc eſt, ſi per totam circuli quadrantem deſcendat, ubi ad punctum imum circumferentiæ pervenerit, tripla majori vi filum ſuum trahet, quam ſi ex illo ſimpliciter ſuſpenſum foret.

Sit

TAB. 12. fig. 7. Sit pendulum AB per quadrantem FB motum: bisecetur AB, in C, per quod ducatur CE ad AB perpendicularis, circumferentiæ occurrens in E. Si pendulum solummodo per arcum EB descenderet, acquireret in puncto B eandem velocitatem, ac si per CB ½ diametri descendisset (per corollarium primum Theor. 38. Lectionis XV.) adeoque (per Theor. 5.) habebit in puncto B vim centrifugam suæ gravitati æqualem: & proinde gravitas & vis centrifuga simul junctæ dupla majori vi filum trahent, quam si sola adesset gravitas. Si vero pendulum elevetur ad F, post descensum ad B, eandem acquireret velocitatem, ac si per AB cecidisset. Est vero AB ad BC in duplicata ratione velocitatis acquisitæ in descensu per AB ad velocitatem acquisitam in descensu per BC; quare etiam erit AB ad BC (per Theor. 3.) ut vis centrifuga mobilis in puncto B post descensum per FB, ad vim centrifugam in puncto B post descensum tantum per EB; adeoque vis centrifuga mobilis post descensum per FB dupla erit vis centrifugæ post casum per EB; hoc est, vis centrifuga in puncto B post casum per FB dupla erit vis gravitatis: quare filum à vi centrifuga & vi gravitatis, simul & secundum eandem directionem agentibus, tripla majori vi trahitur, quam si à sola gravitate tenderetur. Q. E. D.

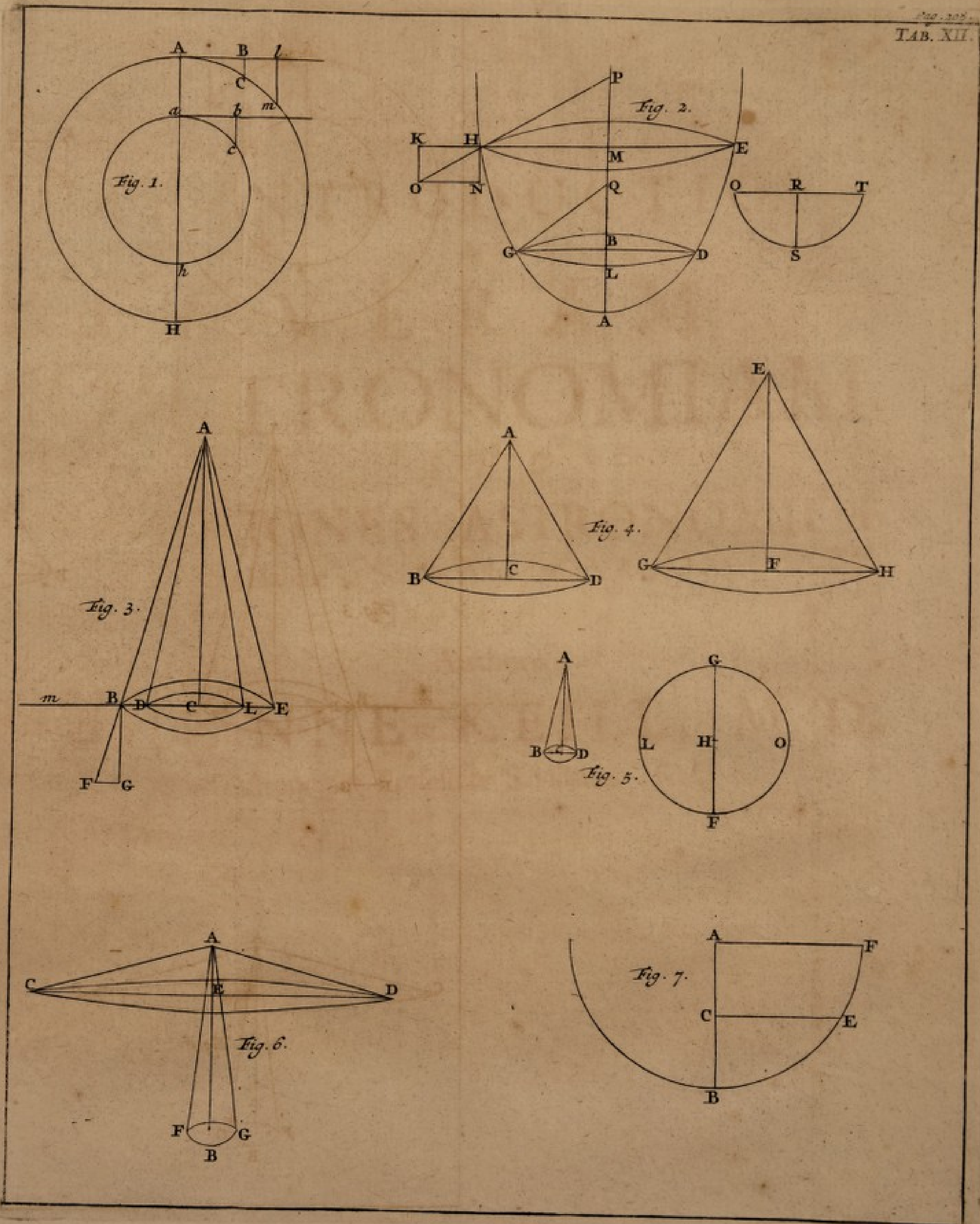
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.

INTRODUCTIO
AD
VERAM
ASTRONOMIAM,
SEU
LECTIONES ASTRONOMICÆ
Habitæ in Schola Aſtronomica Academiæ
OXONIENSIS,
Authore
JOANNE KEILL, M. D.
Aſtronomiæ Profeſſore Saviliano. R. S. S.

NOBILISSIMO ET HONORATISSIMO

D^NO. D^NO. JACOBO
DUCI
DE
CHANDOS,
MARCHIONI ET COMITI
DE
CARNARVON.

CUM inter Mathematicæ Scientiæ ſtudia primas merito ſibi vindicavit, & obtinuit Aſtronomia; Felicitati illius tribuam, an virtuti Hominum; quod in omni ætate & populo, primarios Principeſque viros, præ cæteris longe diſciplinis, ſortita fuerit fautores? Digneris itaque, Vir Nobiliſſime, in hujuſce libri Patrocinium vocari, quem ſi parum tibi commendat, aut operis, aut Auctoris meritum, id abunde compenſabit Argumenti Dignitas. Cujus enim Tutelæ potius ſe committat Aſtrorum deſcriptio, quam illius viri, qui, ſi ſapientiam ſpectemus, inter eos primus eſt qui *Aſtris dominantur?* Ad quem potius confugient Noſtra hæc de Cœli ſiderumque motibus Tentamina, quam ad virum Cœleſtis iſtius Regis obſervantiſſimum, qui *numerum ſolus novit & Stellarum nomina?*

Tu nimirum inter paucissimos unus es, cui Sacrorum Administratio ita imprimis est curæ, ut proprii tui ipsius Domicilii non ante jaceres fundamenta, quam Templum pulchre instauratum Deo consecraveris. Neque interim de cultu minus quam de Templo adornando solicitus, Pietatis officium excitasti Musicæ adminiculo, & Harmonicum induxisti chorum, Sphærarum, pene dixerim, concentibus æmulum.

Te omnes, Vir Insignissime, cum admiratione intuentur, & dum virtutes imitari contendunt, assequi desperant. In Publicis negotiis obeundis quis acutior? In rebus Domesticæ vitæ disponendis quis expertior? In Rationibus computandis & exigendis providus & frugalis. In pecuniis erogandis liberalis, in largiendis Magnificus.

Ita de literis, simul & literatis præclare, meritus es, ut dum optimarum Artium studio Animum penitissime excolis, earundem Artium studiosis, materiam pariter & incitamentum subministres. Ita illius præcipue Scientiæ, cujus Elementa Tibi offero, utilitati prospicis & incremento, ut in pulcherrimo, quod jam extruis, Ædificio, splendide curaveris, ne vel *Astronomicis Speculatoribus* locus peridoneus, vel aptissima observatoribus desiderentur instrumenta.

Stupendum itaque illud, & per universum orbem mirabile Telescopium, quod Societati apud Anglos Regiæ donavit illustrissimus *Hugenius*, unanimi omnium consensu, in vestras Ædes transferendum, ibique asservandum decernitur. Neque enim Clarissimi illi viri dignius excogitare

po-

poterant Hugeniana Machina Domicilium, aut digniorem Chandoſano Domicilio Machinam.

Quod ſi opuſculum hoc inter pretioſa Muſei Tui ornamenta; inter Conſtellationes Stelliculam, collocare non dedigneris, utcunque proprii & nativi luminis nihil præ ſe ferat, mutuatitia ſatis luce ſplendebit, & reflexis illuſtrabitur Radiis.

Illuſtriſſimæ Meritiſſimæque Dignitatis,

Nobilitatis, & Magnitudinis Tuæ

Obſervantiſſimus Cultor

JOAN. KEILL.

PRÆFATIO.

INTER alia, quæ benignissimus Deus humano generi multiplicia impertivit dona, illustria imprimis illa sunt, quæ in artium & disciplinarum cognitione consistunt; & inter Artes & Disciplinas, ut Antiquitate & Voluptate, ita & Utilitate non postremum locum tenet Astronomia; quæ mirabilem naturæ Harmoniam, (qua rerum omnium creatarum compages & machina constructa constitutaque cohæret) perscrutatur & observat; Corporum cœlestium motus, motuumque momenta, viresque unde oriantur, trutinat & pensat. In hac scientia magni Heroes à primis statim mundi incunabulis sibi imprimis elaborandum duxerunt. Adeo ut Astronomia semper fuit Regum & Imperatorum Doctrina; unde Chaldæi, Magi, & Philosophi plurimum auctoritate & gratia, apud priscos Reges valuerunt, quos utpote in Divina siderum scientiâ instruebant: absurdum enim esse, turpeque censebant hi Reges, mundo imperare, & quid sit mundus nescire.

Astronomia Regum & Heroum scientia.

Astronomiæ præstantia exinde patet, quod nulla est lumine naturæ nota scientia, quæ ad cognitionem Summi & Omnipotentis, Dei Cœli Terræque conditoris, magis nos ducit, nulla solidiora administrat argumenta, quibus ejus Existentia demonstratur, quam ea: non aliunde magis evincitur Dei Potentia, summaque Sapientia, quam ex siderum motuumque Cœlestium contemplatione. Cœli enarrant Gloriam Dei, & Firmamentum annunciat opera manuum ejus, *inquit sanctissimus Rex & Propheta David*; & *rursus*: Annunciarunt Cœli Justitiam ejus, & viderunt omnes populi gloriam ejus.

Astronomia Religioni maxime inservit.

Sed & Marcus Tullius Cicero *rationis tantum lumine ductus in hanc sententiam devenit.* Nihil, *inquit*, potest esse tam apertum, tam perspicuum, cum Cœlum suspeximus, Cœlestiaque contemplatisumus, quam esse aliquid numen præstantissimæ mentis, quo hæc reguntur. *Nihil certe magis rapit*

Cicero de Natura Deorum lib. 2.

pit animos hominum in Dei admirationem, reverentiam & amorem, quam tot tantaque corpora & lumina cæleſtia, quæ viſui pulcherrima, & intellectui jucundiſſima ſunt. Eorum obviationes ad invicem, motus ordinatiſſimi, certiſſimæ & determinatæ Circulationes, divinituſque præſcriptæ Reverſionum leges in concinnitate admirabili, ſummam Dei potentiam, ſapientiam, bonitatem & providentiam manifeſtant. Quibus præceptis, ad Univerſi hujus Auctorem & Conditorem, admirandum, venerandum, ſemperque celebrandum impellimur.

Præterea Aſtronomia mentes hominum tot ſublimibus ſpeculationibus, de tot tantiſque, tamque longe diſſitis corporibus, mirifice delectat, & ſummâ jucunditate recreat. Hinc canit Ovidius. *Faſtor. lib.* I. *v.* 297. Aſtronomiæ Jucunditas & Certitudo.

Felices Animæ, quibus hæc cognoſcere primis,
Inque Domus ſuperas ſcandere cura fuit.
Credibile eſt illos pariter, vitiiſque jociſque
Altius humanis exſeruiſſe caput.
Non Venus & vinum ſublimia pectora fregit;
Officiumque fori, militiæque labor.
Nec levis ambitio, perfuſave gloria fuco,
Magnarumve fames ſollicitavit opum.
Admovere oculis diſtantia ſidera noſtris,
Ætheraque ingenio ſuppoſuere ſuo.

Sic etiam Virgilius. *Georg. lib.* II. *v.* 490.

Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus omnes, & inexorabile fatum
Subjecit pedibus.

Aſtronomia, certitudine & evidentia demonſtrationum, ne quidem Geometriæ cedit. Uſu latiſſime patet, & amplitudine ſubjecti per omne mundanum ſpatium diffunditur. Nam inter ſcientias arteſque omnes liberales, nulla eſt, quæ aut plura, aut majora, aut longius diſſita contemplatur objecta, quam Aſtronomia, ſed nulla quoque eſt in qua pauciores adhuc reſtant reſolvendi nodi, nulla in qua minores ſuperſunt eximendi ſcrupuli, nulla ad perfectionis culmen propius perducta eſt, quam Divina hæc ſcientia. Aſtronomiæ Perfectio.

In reliquis pleriſque diſciplinis, quidam inextricabiles occurrunt Labyrinthi; eas non parvæ premunt difficultates, multæ in-

interjectæ reperiuntur nebulæ mentis aciem obtundentes, & densa caligine involventes, quæ ulteriorem investigationem prohibent. At corporum cælestium motus nunc certo cognoscuntur, motuumque causæ demonstrantur, Phænomenônque rationes percipiuntur.

Minimarum quarumcunque stellarum, quarum distantia est immensa, tam Longitudines quam Latitudines, seu in cælis loca nunc dierum accurate habentur, & in Catalogis inseruntur. At Geographia interim nobis paucarum urbium Longitudines & Latitudines certo ostendit; adhuc restant multæ Terræ incognitæ, plurimæ inexploratæ regiones, & plurium earum, quæ majores appellantur Continentes, vix quicquam præter littora nobis innotescit, & quod mirum forte videbitur, locorum positiones, in exiguis, & maxime notis, utpote peragratis atque lustratis provinciis, incertæ admodum sunt, ut ex mappis, seu chartis Geographicis sibi invicem contradicentibus manifestum est.

Prædicunt Astronomi, in multa futura secula, Solis Lunæque defectus, Planetarum Conjunctiones, Oppositiones, atque Aspectus qualescunque mutuos, & quæ futuræ sunt stellarum omnium à Polo distantiæ, quamvis corpora hæc immenso à nobis & à se invicem locentur intervallo. In Meteorologicis interea peritissimus ne divinare quidem potest, qualis futurus sit crastino die nostræ Atmosphæræ status, quæ ad pauca tantum passuum millia extenditur; num scil. facies cæli serena aut pluviosa sit futura, aut ex qua regione spiraturus sit ventus; nec adhuc notum est, à quibus causis ejusmodi oriuntur effectus.

Philosophorum nemo figuras minutissimarum materiæ particularum hactenus perspexit; aut vulgatissimæ cujusvis herbæ texturam, formam internam, partiumve compositionem detexit; nec Medicus quisquis est, qui rationes virtutum, & operationum, quas in corpora humana exercent medicamenta indagavit. Immo in corporibus animatis & vegetabilibus, Fons & Principium motus inscrutabile esse videtur, & mysterii instar à nostro sensu & intellectu longissime disjunctum, nec fortasse ad ejus cognitionem plenam perfectamque sumus unquam perventuri. Sed longe alia est Astronomorum ratio, quibus id datur negotii, motus corporum cælestium, non eorum naturas contemplari, & Phænomenôn, quæ ex motu oriuntur rationem reddere. Hi non

tan-

tantum determinant quales quantique ſunt illi motus; Sed deſcribunt ſemitas, per quas in immenſis ſpatii regionibus, feruntur errantes Cometæ. Proprietates orbitarum Geometricas, & legem immutabilem cui in lineis peragrandis ſemper obſequuntur, declarant. Nec Aſtronomos latet, in qua ſpatii parte, & in quibus temporibus, Planetæ ſinguli longiſſime à Sole decedunt; minimamque caloris atque luminis partem ab eo recipiunt. Unde rurſus digredientes, Sol ipſorum motus continuo accelerat, eoſque verſus ſe trahit, donec ipſos ad ea ſpatii puncta perduxerit, ubi maxime propinquos, maxime etiam perfundit luce, & gravitate ciet.

Hæc pleraque præcedentis Sæculi magiſtris innotuere; ſed in noſtra tandem ætate, & in noſtra Britannia, exortus eſt vir plane Divinus Iſaacus Newtonus, *qui præter alia inventa innumera, originem & fontem motuum cæleſtium recluſit, & legem illam Catholicam deprehendit, quam Omnipotens & Sapientiſſimus Creator per totum univerſæ Naturæ Syſtema diffudit. Scil. quod Corpora omnia ſe mutuo trahunt, in reciproca diſtantiarum à ſe invicem ratione duplicata.*

Hæc Lex quaſi ligamentum Naturæ, & principium illius quæ univerſalem rerum Fabricam conſervat unionis, tam Cometas, quam Planetas in propriis orbitis & intra limites datos detinet, probibetque ne ulterius, à ſe invicem recedant, & in ſpatia infinita excurrant; uti foret ſi corpora vi tantum inſitâ moverentur.

Eodem viro monſtrante, nobis innotuit lex, quæ regit & temperat motus cæleſtes, orbitis limites ponit; Planetarum longiſſimos excurſus, & acceſſus ad Solem maxime propinquos, determinat. Huic incomparabili viro debetur, quod novimus, unde fit, ut tam conſtans & regularis proportio ſemper obſervetur, inter Planetarum Periodos atque eorum à Sole diſtantias, & cur motus cæleſtes in tam pulchra, tamque mirabili Harmonia peraguntur & ſemper conſervantur. Perpenſis motuum legibus, & probe trutinatis; ex iis novam Lunæ Theoriam conſtruxit Newtonus, *quæ omnibus ejus inæqualitatibus accurate ſatis reſpondet; qualem quidem antea ſperare nemini licuerit; ex illa enim Theoria computatus Lunæ locus vix ſen-*

ſibili quantitate, plerumque ab obſervato differt; ut inde navigantibus nova emergere poſſit ſpes, inveniendi in mari Longitudinem loci ubi navis verſatur, quod eſt Problema maxime deſideratum.

Nihil eſt quod Humani intellectus vim atque penetrationem magis demonſtrat, quam magna hæc & mirabilia inventa, non alio certius modo, Mundanæ Machinæ portentoſam molem, animo comprehendere poſſumus, aut opificii Divini ſtupendam pulchritudinem rectius æſtimare, & ſapientiam admirari valemus, quam per Divinas haſce leges nunc tandem repertas. Eæ nobis repræſentabunt magnificam & nobilem Mundani Syſtematis imaginem. Hinc diſcimus, Terram hanc, quam nos colimus, exiguam admodum eſſe, & vix notabilem totius ſplendidiſſimæ fabricæ partem; Cum fere infiniti ſint mundi, Entis ſummi & omnipotentis operâ producti, qui noſtro habitaculo ſunt longe majores, in quibus diſponendis & regendis, Potentiam & Sapientiam infinitam Ens illud ſupremum exerceat. Qui dixit, & facti ſunt cæli, ipſe mandavit & creati ſunt. Statuit eos in æternum, iis legem dedit, quam tranſgredi nequeunt.

Pſalm. 148.

Aſtronomiæ uſus in aliis artibus, In Geographia & Chronologia.

Sed nec Aſtronomiæ uſus ſolummodo in excolendis animi viribus, & dulciſſima rerum, quas ſpeculatur cæleſtium contemplatione perſpicitur, ſed latius patet, & artibus & diſciplinis maximo eſt adjumento; Quibus enim in tenebris errarent Geographus & Chronologus, Aſtronomiæ luce deſtituti? Aſtronomiâ duce, Telluris figuram, & magnitudinem, locorum ſitum & diſtantias inveſtigamus; illius auxilio certam anni menſuram, & res geſtas ſecundum temporum ſeriem diſpoſitas ſignamus. Ex hiſce ſatis intelligitur, quam utilis humanis rebus ſit Aſtronomia, ſine qua, nec Geographiæ *nec* Chronologiæ, *& proinde nullus quoque eſſet Hiſtoriæ locus.*

In Navigandi Arte.

Sed inter omnes, quas promovet, Scientias Aſtronomia, non alia plus ex ea incrementi cepit quam Navigatio, *cujus beneficio, per vaſtum Oceanum iter non devium tenentes, ultimas terrarum oras inviſunt naves noſtræ. Hinc mutui commercii exſurgunt commoda; & quicquid aliæ Terræ vel pretioſum vel delectabile ferunt, id omne ſine eâ qua laborant illæ caloris aut frigoris intem-*

tmper e, nos domi manentes excipimus, Navigationis peritiæ debetur illud, quod sibi vendicat Britannia, Oceani Imperium, *nec ulla gens à littoribus nostris tam remota est, quam non ab injuria nostris hominibus inferenda, deterreat Armata* Britannica *Classis.*

Ut Ars navigandi magna ex parte pendet ab illa quam de astrorum motibus habemus, Scientia; Ita vehemens, quæ Reges & Principes incessit cupido, longinquas & ignotas explorandi regiones, eos impulit ad Astronomiam diligenter excolendam. Primus & Nautarum maximus fuit Neptunus, *qui ob artem suam, Oceani Deus celebratur; cujus filius* Belus *Astronomiæ peritus ejus ope incolas ex Lybia in Asiam traduxit. Ubi Collegia Astronomorum instituit. Nam* Diodorus Siculus *in Historiarum libro primo, parte secunda, ita scribit.* Tradunt, *inquit*, Ægyptii, Belum, Neptuni Lybiæque filium colonos traduxisse in Babyloniam, qui Sacerdotes (hos Babylonii Chaldæos vocant) instituit qui more Ægyptiorum astra observarunt. *Ante hunc vero vixit* Atlas Mauritaniæ *Rex, Astronomiæ scientissimus, qui de Sphæra primus inter homines disputavit; Unde in Æneide,* Virgilius *introducit Iopam canentem ea quæ tradidit Atlas.* Astronomiæ antiquitas, & primi Astronomi.

Docuit quæ maximus Atlas,
Hic canit errantem Lunam, Solisque labores.

Sic Uranus quoque Rex istius populi (qui incolunt terras juxta littus oceani Atlantici sitas) ob peritiam in motibus cælestibus à Diis originem traxisse perhibetur. Zoroaster *apud Persas, Philosophus ut Astrorum scientissimus ab omni antiquitate celebratur. Talis enim apud antiquos fuit hujus Artis Honos, atque Dignitas, ut cum eâ maxime delectarentur Reges, Regia Scientia appellabatur. Reges enim in* Africa & Syria *primi eam invenere, & excoluere; idque longe ante quam quidquam de ea,* Græcis *innotuit, ut agnoscit Plato in* Epinomide. Primus, *inquit*, harum rerum spectator Barbarus fuit. Antiqua enim Regio illos alluit, qui propter æstivi temporis serenitatem, primi hæc inspexerunt, talis Ægyptus & Syria fuit, ubi stellæ omnes clare cernuntur, quoniam cæli conspectum, nec pluviæ intercipiunt, nec nubes: Quoniam vero magis quam Barbari ab æſtiva diſtamus ſerenitate, horum ſiderum ordinem tardius intelleximus. *Sic etiam* Lucianus, περὶ ἀστρολογίας *narrat*, Æthiopes primos ad cæleſtes motus attendiſſe, qui luminarium cauſas ſcrutati, Lunam propriâ luce carere, & à Sole mutuari cognoverunt. *Hoc certum eſt, Aſtronomiam à primis fere mundi initiis, ab orientalibus terræ populis fuiſſe excultam: Nam ſi Porphyrio credendum ſit. Captâ per Alexandrum Magnum Babylone, Calyſthenes, rogatu Ariſtotelis, tranſtulit ex ea urbe in Græciam obſervationes fere duo millia annorum;* Plinius *etiam in Hiſtoria naturali ſcribit, quod Epigenes docet, fuiſſe apud Babylonios obſervationes ſeptingentorum & viginti annorum, coctilibus laterculis inſcriptas; Et* Achilles Tatius *in principio Iſagoges ad Arati Phænomenon*, Ægyptios *primos omnium tam cælum quam terram eſſe dimenſos, ejuſque rei Scientiam, columnis inciſam, ad poſteros propagaſſe;* Chaldæi *tamen hujus inventi decus ad ſe transferunt; Idque Belo tribuunt. Ab* Ægypto *omnem doctrinam ſuam Aſtronomicam hauſerunt* Græci. *Nam agnoſcit Laertius, Thaletem, Pythagoram, Eudoxum & alios multos, illam adiiſſe regionem ut in Myſteriis Scientiæ Sideralis initiarentur; Hi non tantum inter Primos, ſed & maximos Græciæ Philoſophos extitere; & ab eodem diſcimus, quod qui in ea Regione diutius morabantur; poſt reditum in Patriam, celeberrimi fuere ob Geometriæ & Aſtronomiæ peritiam; Sic* Pythagoras, *qui ſeptem annos in Sacerdotum conſortio apud* Ægyptios *vixit, & in ipſorum Sacris fuit initiatus, præter multa Geometrica, domum ſecum attulit verum mundi Syſtema, primuſque in* Græcia *docuit Tellurem atque Planetas circa Solem tanquam centrum revolvi, motum autem Solis & Stellarum fixarum diurnum non realem eſſe, ſed apparentem, ortum ex motu Terræ circa Axem. Tum temporis nemo pro Philoſopho habebatur, qui Mathematicis Scientiis non fuit optime inſtructus.*

Aſtronomia poſtea neglecta.

At cito neglectæ jacuerunt hæ Scientiæ; Philoſophi enim poſteriores à prioribus multum degeneres, tempus in tricis & nugis terebant: omiſſo quippe ſcientiarum ſublimium ſtudio, ſophiſmata quærebant, quibus ſibi & ſenſui hominum communi imponere

vole

volebant, verum etiamsi à Philosophorum vulgo, in exilium acta est Astronomia, à quibusdam tamen (paucissimis licet) recepta & exculta fuit, præcipue in Schola Pythagorica, quæ per multos annos in Italia *floruit, in qua extiterunt magni viri* Philolaus & Aristarchus Samius. *In Ægypto quoque Reges Ptolemæi, maximi Literarum Patroni, Scholam Astronomicam* Alexandriæ *fundaverunt; ex qua etiam prodierunt magni & celebres Astronomi, quorum Princeps fuit Hipparchus, qui referente Plinio,* ausus est etiam rem Deo improbam annumerare posteris stellas, cælo in hæreditatem cunctis relicto; *Hic utriusque sideris defectus in sexcentos annos præcinuit. Super Hipparchi observationibus, ædificata est magna illa & pretiosa Ptolemæi Syntaxis; nam ab iis deduxit Æquinoctiorum præcessionem, & Theorias motuum Planetarum*

Ægypto per Arabes debellata, & Alexandria capta, Victores Astronomiam, aliasque Artes liberales in suum receperunt patrocinium, & quamplurimos scientiarum libros ex Græcia, in proprium sermonem verti curaverunt.

Ex Africa in Hispaniam transeuntes Arabes, ibique cum occidentalibus Europæis commercia exercentes, Astronomicæ quoque artis cognitionem iis tradiderunt; cum hæc ante in Europa fere obliterata latuisset. Jubente itaque Imperatore Frederico *secundo circa annum Christi* 1230., *Ptolemæi* Syntaxis magna *ex Arabica in linguam Latinam translata est.*

Post illud tempus à maximis viris, atque summis Philosophis exculta est Astronomia, inter quos eminent Alphonsus Castellæ Rex, *ob tabulas, ex ipsius nomine* Alphonsinas *dictas, semper celebrandus;* Nicolaus Copernicus *non tantum diligens observator, sed & Systematis Pythagorici antiqui Restaurator.* Willielmus Princeps, Hassiæ Landgravius, *qui Quadrantes & Sextantes prioribus longe majores ad altitudines & distantias syderum dimetiendas adhibuit. Hujus principis observationes editas à Snellio habemus. Dominus* Henricus Savilius *tam in Astronomia quam in Geometria peritissimus, vir à nobis maxime honorandus, qui professionem nostram Astronomicam, Sociamque Geometricam, in Academia* Oxoniensi *fun-*

davit, amplisque stipendiis donavit; cujus memoria ob hæc & alia plura in rem literariam collata beneficia, gratissimo animi affectu semper est celebranda. Tycho Braheus *nobilis* Danus, *seculi sui Atlas, qui observandi peritia, omnes qui ante ipsum extiterunt vicit; instrumentorum suppellectili Reges omnes & Principes longe superavit: Is Catalogum fixarum* 770. *quam diligentissime observatarum edidit.* Joannes Keplerus *Astronomus optimus, laboribus Tychonis fretus, Systema mundi, legesque motuum veras adinvenit, & Astronomiam in immensum auxit. Ejus opera orbi literato sunt notissima, & amplissimas auctoris laudes prædicant.* Gallilæus Gallilæi Lyncæus, *qui tubi optici beneficio, nobis plurima nova cæli Phænomena patefecit; Comites Jovis eorumque motus; Saturni phases varias; luminis incrementa & decrementa quæ Venus subiit; Lunæ superficiem inæqualem, & montibus asperam; Solares maculas, & Solis circa Axem revolutionem, primus demonstravit. Non dies integra sufficeret, si debitis cum laudibus nominarem* Hevelium, *qui Catalogum fixarum Tychoniano longe ampliorem ex propriis observationibus edidit; Illustrissimos viros* Hugenium & Cassinum, *qui primi Saturni Comites & annulum conspexere;* Gassendum, Horoxium, Bulialdum, Wardum, Ricciolum, *aliosque plures magni nominis Astronomos. Quos tamen ob maxima in rem Astronomicam merita, antecellit vir celeberrimus* Edmundus Halley, *hujus Academiæ Geometriæ Professor Savilianus, Collega meus amicissimus, cujus laboribus non parva debentur Astronomiæ incrementa. In hoc viro, quod nescio an alii mortalium ulli præterea contigerit, elucet summa in Astronomia Practica Habilitas, cum præcellenti rei Geometricæ Scientia conjuncta. Quod per Tabulas Astronomicas, quas brevi nobis daturus est manifesto patebit, hæ enim alias omnes ante editas, vel posthac forsan edendas, longe antecellunt.*

Alios quam plurimos nisi longum foret, possum commemorare nostrates, qui de Astronomia optime meriti sunt. Sed prætereundus non est Joannes Flamstedius *Astronomus Regius, qui indefesso labore, per triginta & plures annos continuato, cælo invigilavit, innumeras observationes de Sole, Luna &*

Pla-

Planetis, ampliſſimis inſtrumentis exquiſita arte diviſis, & tubo-optico inſtructis, factas conſignavit. Unde hujus Aſtronomi accuratis obſervationibus magis fidendum erit, quam aliorum ante illum, qui oculo inermi ſidera intueri aggreſſi ſunt. Compoſuit præterea Flamſtedius, Catalogum Fixarum Britannicum, *in quo exhibentur ter mille Fixæ; hoc eſt, fere duplo plures quam quæ in Catalogo proſtant* Heveliano, *quibus ſingulis adjunxit propriam Longitudinem, Latitudinem, Aſcenſionem Rectam, Diſtantiam à Polo, cum Variatione Aſcenſionis Rectæ & Diſtantiæ à Polo, dum Longitudo uno gradu mutatur. Hiſtoriam Cæleſtem Britannicam, quæ utrumque Opus, obſervationes ſcil. & Catalogum complectitur, brevi, ut audio, editurus eſt ipſe* Flamſtedius.

Inter tot Aſtronomiæ adjumenta & lumina, deſiderabatur adhuc Univerſa quædam & conſummata Cæleſtium Phænomenôn Theoria, ſecundum rerum veritatem cauſasque Phyſicas explicata, & in unum corpus redacta; quam magno eruditorum omnium plauſu abſolvit tandem & in lucem edidit, Clariſſimus Dominus Gregorius, *inſigne noſtræ Profeſſionis decus, & Præceptor meus mihi ad extremum vitæ Spiritum gratiſſima uſque memoria recolendus, cui ſi quid ego in hiſce ſtudiis profecerim id illi omne acceptum refero.*

Interim fatendum eſt, opus illud Gregorianum, *minus videri ad diſcentium captum accommodatum; multa enim complectitur quæ reconditioris Geometriæ cognitionem poſtulant, qualem in Tyronibus raro reperire licet, qui tamen in Aſtronomiæ elementis poſſunt inſtrui. Præterea ubique mixtim traduntur motus cæleſtes, cum ipſorum cauſis Phyſicis, quæ duæ res, ſimul à Tyronibus addiſcendæ, eorum mentes nimium diſtrahunt, & doctrinam difficilem reddunt; unde ego ſatius duxi, motus primum explicare, & Phænomenon quæ ex iis oriuntur rationem reddere, quibus perſpectis, facilior ad Phyſicam fit tranſitus.*

In hunc finem, ſequentes compoſui Lectiones, quas in Schola Aſtronomica, prout officii mei ratio poſtulabat, habui, in quibus imprimis operam dabam, ut motus cæleſtes perſpicue quantum poſſim explicentur, & Phænomenôn inde orientium ra-

rationes reddantur; eorum maximè, quæ paucarum in Geometria propositionum subsidio intelligi possunt. Ideoque consulerim, ut Tyrones qui Astronomiam addiscere cupiunt, Euclidem *ante oculos ponant, eumque adeant, quoties Propositiones aliquas à nobis citatas inveniunt. Sunt autem Propositiones numero perpaucæ, quales sunt Prop.* 13, 15, 27, 28, 29, 32, 47, *Elementi primi. Item* 16, 18, 20, 31, 35, 36, 37. *Elementi Tertii. Item* 4, 5, & 6, *Elementi sexti. Optamus quoque, ut Tyrones in Trigonometria Planâ, & Sphærica probe instructi sint; Quod si sint aliqui, qui principia Astronomica addiscere volunt, & tamen Trigonometriam nesciunt; quales futuri sunt, ut credo, plures, ab illis hæc postulamus concedi. Nempe, quoniam in omni triangulo tam Sphærico quam Plano sint tres anguli & tria latera: horum sex, datis tribus quibusvis, quorum in triangulo rectilineo unum sit latus, reliqua inveniri possunt; quod docet Trigonometria, cujus usus in Astronomia latissime patet, ejusque auxilium ubique conspicitur.*

Sunt præterea quædam in nostra Astronomia, quæ penitiorem in Geometria cognitionem desiderant; qualia sunt quæ de Theoriis Planetarum Ellpiticis, à Keplero *inventis, tradidimus. Sed Tyrones, qui de particularibus hisce, sunt minus solliciti, possunt ea præterire. Rogo etiam Tyrones, qui parum in Astronomia antea versati sunt, ut post explicatas in Lectionibus* XI. & XII. *generales Eclipsium causas, reliqua relinquant, & postquam rite satis instructi fuerunt in Doctrina Sphærica in Lect.* XIX. & XX. *à nobis tradita, denuo eadem repetant. Qui nostra hæc prius intellexerint, possunt optimo cum fructu eximium illud* Gregorianum *opus legere, & causas motuum Physicas exinde addiscere.*

In gratiam potissimum Juventutis Academicæ has Lectiones edendas curavi, qui per eas semel in Schola recitatas minus proficere valent. Unde mihi reservo potestatem easdem iterum, quoties visum fuerit, in Scholâ habendi, ubi si quid in illis obscurius dictum sit, dabo operam ut illud in clariore luce exponatur. Auditores autem nostri hoc pacto, ubi semel nostras Lectiones perlegerint, quotiescunque easdem denuo publice recitatas audiant, possint de locis difficilioribus & minus intellectis nos consulere, & dubia sua proponere, prout Statuta nostræ Academiæ requirunt.

LE-

LECTIONES ASTRONOMICÆ.

Lectio I.

De Motu visibili seu Apparente.

ASTronomiæ elementa traditurus, corporumque longissime dissitorum motus, motuumque Phænomena explicaturus, ut ea omnia à Tyronibus melius intelligantur, necessarium duxi quædam in genere de motu visibili seu apparenti præfari.

Et primo cum oculus ea corpora tanquam quiescentia spectat, quæ inter se eandem semper conservant distantiam visibilem, & quorum, oculi respectu, idem manet situs, eadem positio, atque invariata distantia; eorum tantum corporum motus nostro objicientur visui, quæ vel inter se, vel oculi respectu, situs, & positiones mutant. *Quæ corpora quiescere videntur.* *Quæ moveri.*

Vel ut paulo altiùs hanc rem ex propriis principiis deducamus, sciendum est apud Opticos demonstrari, Corpus omne quod videtur, imaginem suam depictam habere in fundo oculi, super tunica Retinæ, cujus superficies Sphærica est, idque fieri ope radiorum lucis à visibili prodeuntium. Porro cujuslibet puncti imaginem eum obtinere locum quem radii à puncto visibili prodeuntes & refractione convergentes in retinâ offendunt. Portio peripheriæ A B anteriorem oculi superficiem repræsentet, cujus fundus seu Retina sit D G, illa scil. tunica quam extremitates nervi optici componunt, atque oculi centrum sit C. imago puncti F erit in recta F C H atque ideo in puncto H. sicut imago puncti E erit in L; Radii enim lucis à pellucidis oculi tunicis atque humoribus ita refranguntur, ut qui ex F proveniunt ad H convergant, & qui à puncto E digrediuntur *Quomodo fit visio.* TAB. 13. *fig.* 1.

in L conveniant, & in iis locis vellicatis nervis, ſenſationem viſus excitabunt.

Hæc res experientiâ certa & explorata eſt. Nam ſi hominis recens defuncti, aut illius defectu bovis oculus è capite evellatur; ablatâ opacâ Choroidis membranâ, quæ cerebro obverſa eſt, ut remaneat ſolum tenuis & pellucida ſatis Retinæ tunica, ſi hic oculus feneſtræ vel objecto cuivis fortiter illuſtrato obvertatur, non ſine voluptate aut forſan admiratione picturam quandam in eo videbimus, objectum extra poſitum ſcite ſatis imitantem. Eadem conſpicientur phænomena ſi loco oculi capiatur lens vitrea convexa, ea enim feneſtræ obverſa, objectorum lucidorum imagines, chartâ albâ ad debitam diſtantiam pone locatâ, exhibebit.

Si itaque puncti F imago H in eadem retinæ parte maneat immota, oculo etiam immoto, punctum F ut quieſcens habebitur. Quod ſi punctum illud F ad E deferatur, ejus imago in fundo oculi diverſas retinæ partes ſucceſſive percurrendo & ſpatium L H deſcribendo ſenſationem motus excitabit. Et ſi punctum illud longinquum ſit, motuſque factus fuerit in plano trianguli F C E Spectator magnitudinem apparentis motus per angulum F C E æſtimabit.

Quomodo motus oculis percipitur.

Si in linea C F aliud ſit viſibile M etiam longinquum, quod motu ſuo ad N deferatur, motus ejus viſibilis idem erit qui fuit puncti F; cum imaginis utriuſque eadem ſit ſemita, idemque motûs veſtigium in oculi fundo cernitur. Si viſibile M per rectam M F ad F feratur motus ille ſpectatoris aciem fugiet, quoniam puncti iſtius imago in H, in eadem retinæ parte immota manet. Et quotieſcunque corpora longinqua moveantur in rectâ aliquâ per oculi centrum tranſeunte, eorum motus non erunt viſu obſervabiles; nec aliâ ratione de iſtiuſmodi motibus conſtabit, quam ex aucto vel diminuto viſibilium ſplendore, & magnitudine apparente. De objectis longinquis hic loquor, nam ſi propinqua ſint, etſi in rectâ lineâ per oculum tranſeunte moveantur, poſſumus tamen de eorum motu judicare, per mutationem ſitûs, & diſtantiæ ad alia corpora, quorum poſitiones & diſtantiæ ſunt notæ. Quin etiam qualiſcunque

que fuerit mobilis femita in plano E C F five motus fit in recta F E five in arcu circulari F P E five in alia quacunque curva F Q E ad lineam E C deferatur idem femper confpicietur motus, eodem manente angulo F C E, aucto autem vel diminuto illo angulo augebitur vel minuetur motus vifibilis qui proinde per angulum illum tantummodo menfurari poteft.

Quo itaque motus corporum apparentes definiantur, Methodus tradenda eft, quâ Geometræ & Aftronomi angulorum menfuras inveftigant, quæ licet paffim nota fit, nec Artifices vulgares latet, ne tamen quicquam omififfe videar, quo fequentia à Tyronibus facilius intelligantur, libet eam paucis exponere. *Angulorum menfuræ.*

Demonftravit Euclides angulos ad circuli alicujus centrum conftitutos, proportionales effe peripheriis quibus infiftunt, unde angulorum menfuræ ex peripheriis vel arcubus circulorum optime innotefcunt. Quod ut fiat, totam Peripheriam circularem in partes 360 æquales dividunt Aftronomi, has partes gradus appellant, fingulofque gradus in 60 partes æquales fecant, quas fcrupulos feu minuta prima nominant. Rurfufque unumquemque fcrupulum Primum in 60 fcrupulos Secundos, & Secundorum unumquemque in fuos Tertios, & Tertios in Quartos, & ita deinceps fubdividi mente intelligunt. Atque hâc ratione non plures numerant gràdus feu partes in maximo quovis circulo quam in minimo, adeoque fi idem angulus ad centrum à diverfis arcubus fubtendatur, partium five fcrupulorum numerus in omnibus arcubus fubtendentibus erit æqualis; eandem quippe arcus ifti ad peripherias fuas totas rationem habent, v. gr. fit Angulus A C B & centro C defcribantur arcus duo A B, D E, tot erunt gradus & fcrupuli in arcu A B, quot funt in arcu D E, etiamfi Radius arcûs A B fit tantum unius pedis in longum & Radius alterius arcûs ftellas fixas attingat, gradus tamen in peripheria A B in eâ ratione minor eft gradu in Peripheria D E, quâ radius C B, minor eft radio C E. Angulus C tot graduum, feu fcrupulorum effe dicitur, quot arcus A B vel D E ejufmodi partes continent. *Gradus qui? Scrupuli.* TAB 13. fig. 2.

 In-

Inſtrumentum, quo anguli vulgo obſervantur, eſt circularis peripheriæ data portio, in gradus, & minuta, diviſa. Quadrans ſcil., Sextans, aut Octans, ſi Inſtrumentum ſit circuli quadrans, Arcum in 90 partes æquales, ſi Sextans in 60., ſi Octans in 45. dividunt Artifices; quæ ſingulæ erunt æquales uni totius peripheriæ gradui, unumquemque rurſus gradum in ſuos ſcrupulos primos, vel etiam ſecundos, ſi inſtrumenti amplitudo hoc permittat, partiuntur. Deinde inſtrumenti lateri Pinnacidia vel dioptras figunt; & Regulam ſuis quoque Dioptris inſtructam, circa centrum peripheriæ volubilem applicant. Obſervantur autem anguli hunc in modum.

Modus obſervandi angulos. TAB. 13 *fig.* 3.

Sint duo objecta longe à nobis diſſita A & B ſitque oculus in C, & menſurandus ſit angulus ACB. Convertatur inſtrumentum donec per dioptras lateris CD, videatur punctum A; deinde circa latus CD, inſtrumenti planum & Regula circa centrum ita vertantur ut per regulæ dioptras conſpici poſſit punctum B, Manifeſtum eſt ex dictis Arcum DE oſtendere menſuram anguli ACB & etiam menſuram arcus AB, hoc eſt angulus ACB, & arcus AB tot erunt graduum & minutorum quot arcus DE per Regulam abſciſſus conſtat ejuſmodi partibus.

Horizon.

Quin etiam Aſtronomi alias metas ſibi propoſuerunt à quibus eodem vel ſimili inſtrumento diſtantias ſtellarum arcuales numerarent. Eæ ſunt cujuſlibet loci *Horizon*, quem extenſa quaſi infinita Terræ planities efformat, totam Sphæram mundi in duo ad ſenſum hemiſphæria æqualia dividens. Et Arcum verticalem inter ſtellam quamlibet & horizontis limbum interceptum, iſtius ſtellæ *Altitudinem* dicunt. Alia meta eſt *Horizontis Polus*, ſeu punctum quod vertici cujuſque loci quocunque momento temporis imminet, quodque linea perpendiculi denotat, ſecundum quam, & omnia Gravia deorſum rapiuntur, & nos recti conſiſtimus. Hoc pacto Naucleri ſolis Altitudinem inveniunt reſpectu arcus, ſeu anguli quem efficiunt in oculo Radii à ſole, & ab Horizonte venientes. Ita Aſtronomi angulum quoque notant, quem Solis vel ſtellæ Radius format cum li-

Altitudo ſtellæ. Horizontis Polus.

linea in ſuperficiem horizontis perpendiculari, Regulis & Quadrantibus in hunc uſum conſtructis.

Dioptrarum loco nunc Teleſcopia vulgo adhibentur; quorum ope, objecta longinqua certius & exactius, quam per dioptras exactiſſimas viſu attinguntur. Sed modum Teleſcopia adaptandi, omnemque illius Inſtrumenti apparatum hic deſcribere, nos ad alia properantes nimis retardaret, hæc igitur nunc ſufficiant.

Ex angulorum quoque menſuris, corporum longinquorum *Diametri apparentes* innoteſcunt; ſit enim quævis linea AB ab oculo C directe viſa, & ab ejus terminis A & B ad oculum C duci ſupponantur rectæ AC, BC, linea illa AB dicitur ſub angulo ACB videri, qui apparens ejus diameter appellatur, & tot eſſe graduum, & minutorum, quot angulus ille, inſtrumento obſervatus, indicabit. Eodem modo objectum quodvis DE ab oculo ad F Spectatum dicitur apparere ſub angulo DFE, & objectorum AB, DE apparentes magnitudines erunt, ut anguli ACB, DFE. *Corporum diametri apparentes.* TAB 13. *fig.* 4 TAB. 13. *fig.* 4. 5.

Quod ſi oculus objecto AB jam propinquior ſit, illud ex dimidia diſtantia ſcil. ex G aſpiciat, objectum illud ſub duplo fere majori angulo videbitur. Si triplo propius accedat oculus, triplo fere major ſit angulus ſub quo apparet objectum, ejuſque apparens diameter triplicabitur, modo anguli illi ſint ſatis parvi, nimirum ſi gradum unum aut alterum non ſuperant, eruntque ejuſdem objecti magnitudines apparentes oculi appropinquationibus proportionales.

Atque hâc methodo ſi duorum corporum habeantur diametri apparentes, una cum diſtantiarum ab oculo ratione, exinde innoteſcet proportio, quam obtinent eorum diametri veræ. Nam ſi objectorum diſtantiæ ſint æquales, diametri veræ erunt apparentibus proportionales; ſi anguli, ſub quibus videntur objecta, ſint æquales; magnitudines veræ diametrorum, erunt ut ipſarum diſtantiæ ab oculo ex. gr. ſi angulus ACB ſit æqualis angulo DFE, at diſtantia CB ſit tripla diſtantiæ FE erit Recta AB triplo major recta DE. Quin etiam ſi non tantum ſit CB diſtantia tripla diſtantiæ fe, ſed & angulus ACB duplus anguli dfe erit TAB. 13. *fig.* 4. 6.

AB sextuplo major quam de. Nam capiatur CM æqualis fe, & sit MN objectum sub angulo MCN aut ACB apparens, ob angulum illum duplo majorem angulo dfe erit linea MN duplo major quam de, sed ob AC triplo majorem quam CM erit AB triplo major quam MN, unde erit sextuplo major quam de. Hinc si Solis & Lunæ diametri apparentes sint æquales, & Solis distantia à Terra sit centies major quam Lunæ distantia ab eadem, erit vera Solis diameter centies major Lunari diametro. At Solis à nobis distantiam plusquam centies superare distantiam Lunæ, in sequentibus demonstrabitur, unde diameter Solis plusquam centies superabit diametrum Lunæ.

Diametri apparentes ad objecta accedendo majores fiunt.

Cum, uti dictum est, ad objecta longinqua accedendo eorum diametri apparentes majores fiunt, inque ea fere ratione augentur qua iis propius admovetur oculus. v. gr. si quis decies propius quam nos Lunam spectaret, is Lunam clariorem & secundum diametrum decies majorem cerneret. Si adhibeatur Telescopium quod decies tantum ampliat objectorum diametros; Luna per illud visa eandem phasim nobis ostendet, quam spectatori decies propius admoto ostenderet.

Telescopii beneficia.

Si Telescopia adhibeantur, quæ objectorum diametros centies vel etiam ducenties augeant, ea apparentias exhibebunt plane similes iis quæ ex distantia centies vel ducenties minore conspicerentur. Atque hinc novimus qualem quantamque oculis nostris se præberet Luna, ex distantiâ trium Telluris diametrorum spectata. Qualisque etiam ejus foret facies, si multo propius accedamus, & ad distantiam 8 tantum stadiorum millia ipsam contemplaremur. Ex eo enim intervallo, ingentes montium Lunarium Tractus, profundas valles, & latos campos intueri liceret. Quin etiam his Telescopiis altius in cœlum invehimur, & Jovi & Saturno reliquisque errantibus, quin cometis quoque & fixis tam prope admovemur, ita ut tam longi itineris pars tantum centesima vel etiam ducentesima nobis restet. Præterea his Telescopiis Planetarum circa Axes Proprios conversiones, Jovis atque Saturni Lunas, & Eclipses hujusque posterioris Annulum, variasque phases conspicimus.

mus.

mus. Hæc Telescopii beneficia silentio præterire in hoc loco haud æquum foret; cum illud potissimum sit instrumentum, quo non modo corporum magnitudines, sed apparentes motus observantur. Sed intermissum de motu visibili sermonem repetamus.

Cum corporum longinquorum motus non aliunde quam ex mutatione anguli qui ad oculum videntis est, innotescat, facile hinc constabit utcunque corpora æquabiliter moveantur & æqualia spatia æqualibus temporibus describant, fieri tamen posse, ut eorum motus inæquales admodum & irregulares ab oculo conspiciantur, quod per exemplum patebit. *Corporum longinquorum motus æquales inæquales videntur.*

Ponamus corpus aliquod in peripheria circuli ABDEGQ uniformiter revolvi, æquales arcus AB, BD, DE, &c. æqualibus temporibus percurrendo ejusque motum oculus alicubi in plano ejusdem circuli in O, v. gr. positus ex longinquo aspiciat. Cum igitur mobile ab A ad B pervenerit ejus motus apparens per angulum AOB seu per arcum HL quem descripsisse videtur, definietur; dein in æquali tempore, dum arcum BD percurrit, motus apparens ex angulo BOD dignoscetur; & videbitur mobile transiisse per arcum LM qui arcu HL multo minor est, & mobile in D in peripheriæ NHM puncto M conspicietur; Postquam vero descripserit arcum DE prioribus AB vel BD æqualem, & ad punctum E pervenerit, ab oculo in eodem puncto M spectabitur, ita ut eo tempore quo per arcum DE defertur corpus oculo fere ut immotum & quasi stationarium videbitur; At dum in peripheria proprii circuli per arcum EF progreditur, oculo ad O posito, per peripheriam ML regredi videbitur. Sic ubi ab E per F ad G pervenerit, oculus illud conspiciet in puncto H, in eo scil. situ quam prius in A habuit. Dum autem à G per I ad Q defertur, spectator ipsum videbit per arcum HKN moveri; at dum in orbita propria progrediens corpus arcum QP describit, oculus ipsum ad idem punctum N continuo referret, quo tempore rursus stationarium apparebit corpus, deinde post digressum ejus à puncto P cursum suum invertere & per ar- TAB. 13. fig. 7.

cum

cum NHLM motibus admodum inæqualibus ferri videbitur.

Inæqualitas Optica. Hæc motuum Inæqualitas ab Aſtronomis *Optica* dicitur, eo quod non corporibus reverà competit, ſed apparens tantum eſt, ex oculi poſitione orta, corpus enim eàdem ſemper velocitate in propria orbita progredi ſupponitur, & ſi oculus in centro iſtius orbitæ conſtitutus fuerit, motum ejus æquabilem ſemper conſpiceret.

Motus æquabilis in peripheria circuli à ſpectatore intra circulum locato inæquabilis videtur. TAB. 14. *fig.* 1. *Sed nunquam retrogradus.* Si in quovis intra circulum puncto O quod centrum non eſt, immobilis locetur ſpectator, is motus corporis peripheriam ABCD percurrentis, in ſe quidem æquales, inæquales admodum videbit; & cum longiſſime diſtat corpus à ſpectatore ut in A, tardiſſime incedere videbitur, propinquius accedens corpus ut in C, velociùs progredi apparebit, ob angulum COD majorem angulo AOB, licet arcus AB, CD ſint æquales. At nunquam ſtare aut regredi conſpicietur corpus. Adeoque ſi ſpectator intra circulum in quo defertur corpus locetur, illudque nunc progredi, nunc ſtare, nunc regredi videat concludendum erit ſpectatoris locum etiam mobilem eſſe.

LECTIO II.

De Motu apparenti qui ex Obſervatoris Motu oritur.

HUcuſque ſuppoſuimus ſpectatorem loco immotum toto obſervationis tempore conſtitiſſe. At ſi Spectatoris locus etiam moveatur, diverſæ tum naſcentur rerum apparentiæ, & oculus ea corpora quieſcere cernet, quæ celerrime progrediuntur, quieſcentia autem corpora veloci impetu deferri conſpiciet. Quin etiam fieri quoque poteſt ut motus corporum apparentes fiant veris & abſolutis directe contrarii, & quæ corpora reverà ad orientem feruntur, ad occidentem tendere ſpectatori videantur. Quæ omnia ex motuum apparentiis, quæ ſe offerunt iis qui in nave vehuntur, ſatis apte illuſtrari poſſunt.

Qui in nave vehuntur motum navis non percipiunt. Si navis aliqua motu utcunque veloci, ſed uniformi, à ventis deferatur, nec motus navis nec corporum quorumlibet eun-

TAB. XIII.

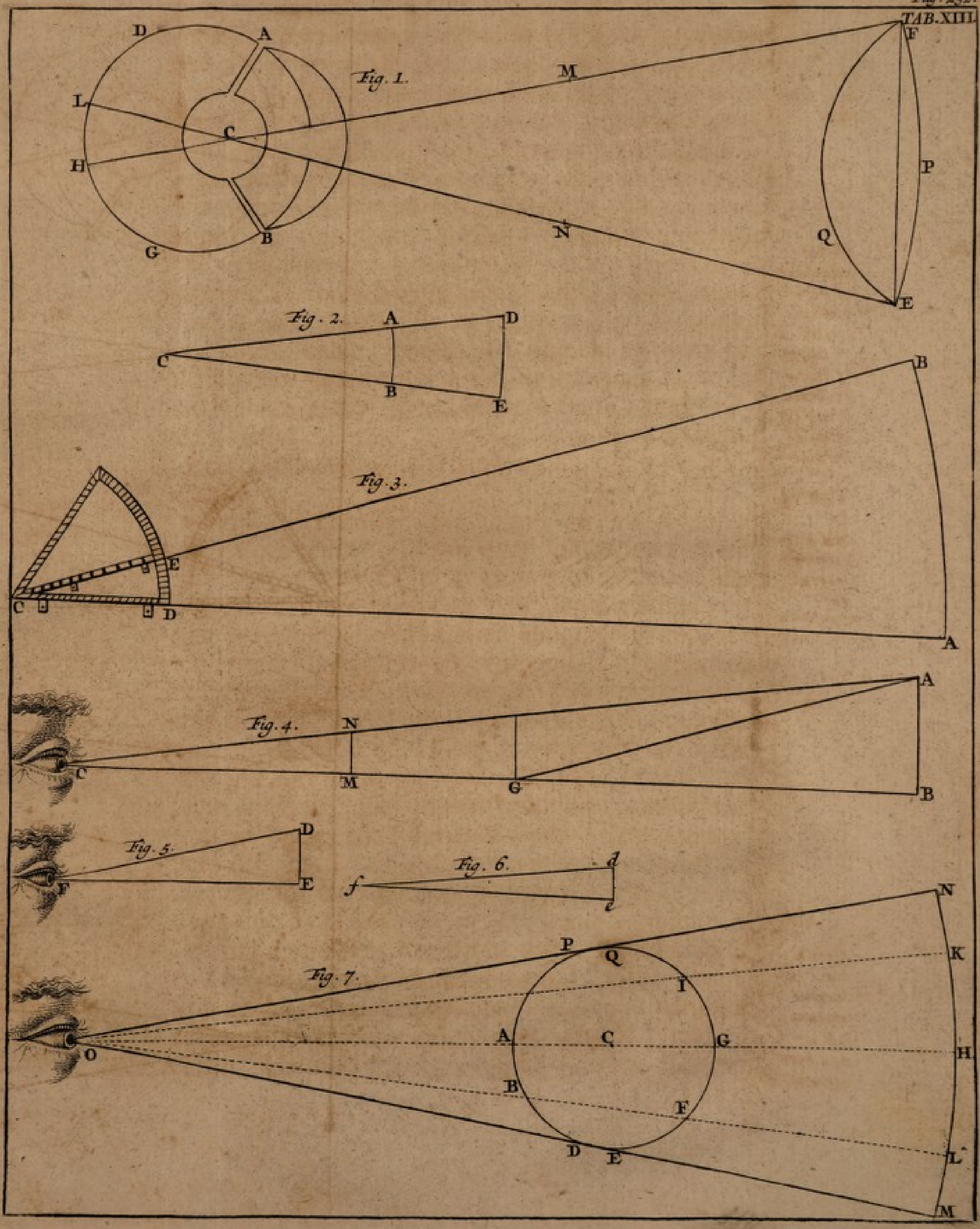

Fig. 1.
D
A
L
C
H
G
B
M
N
F
P
Q
E
Fig. 2.
A
D
C
B
E
Fig. 3.
B
E
C
D
A
Fig. 4.
N
A
C
M
G
B
Fig. 5.
D
F
E
Fig. 6.
d
f
e
Fig. 7.
N
P
Q
K
I
A
C
G
H
O
B
F
D
E
L
M

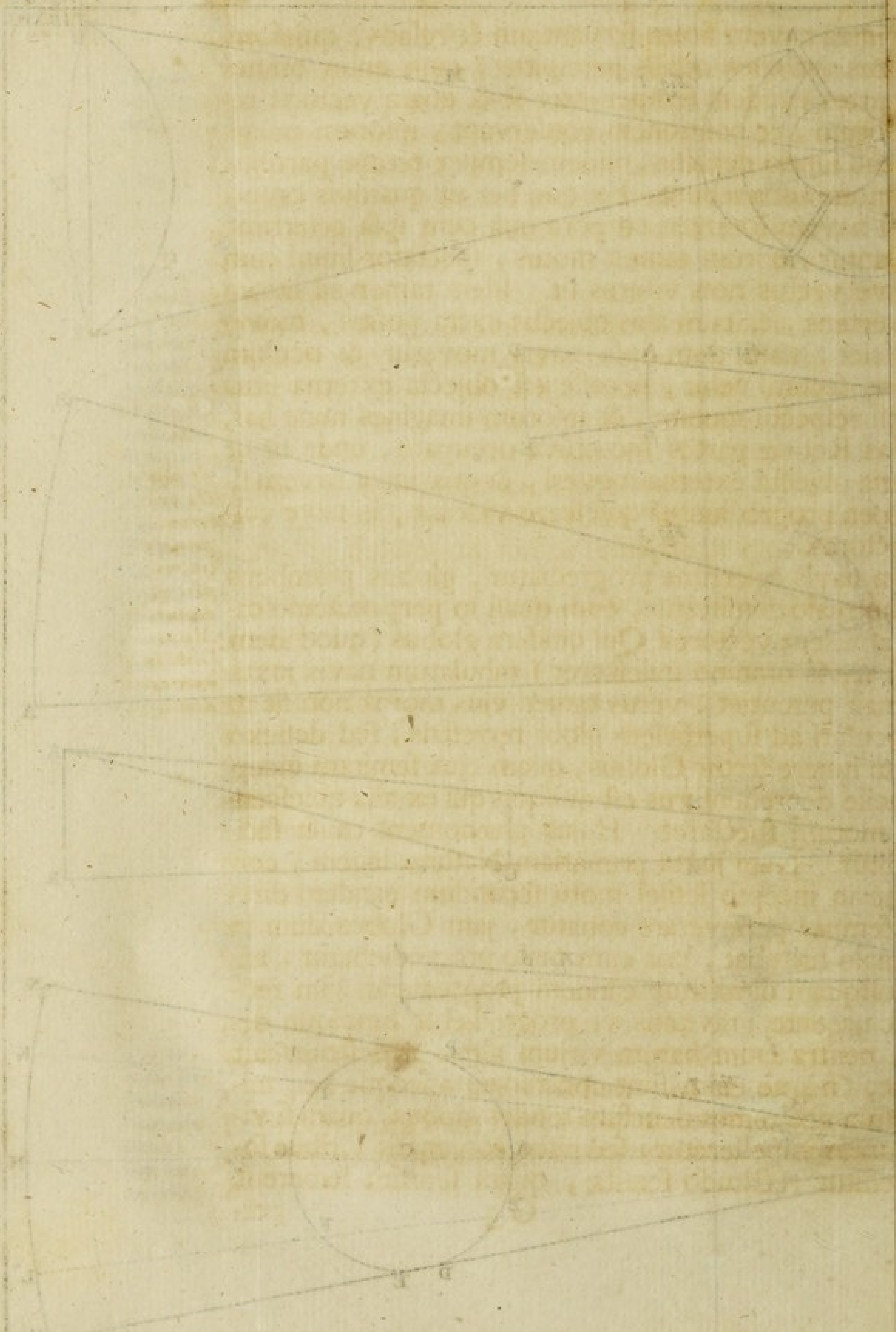

eundem intra navem ſitum ſervantium & relative quieſcentium motus *vectorum* oculis percipitur; cum enim omnes navigii partes eundem ſemper inter ſe & etiam vectoris reſpectu, ſitum, & poſitionem conſervant, ipſorum imagines in oculi fundo depictæ, iiſdem ſemper retinæ partibus quaſi immotæ adhærebunt. Ex quo fiet ut quamvis omnia quæ intra navem locantur corpora unà cum ipſa celerrime progrediantur, eorum tamen motus, ſpectator ſimul cum iis in nave vectus non viſurus ſit. Idem tamen ad littora oculos vertens, ea cum aliis objectis extra poſitis, moveri conſpiciet, nam dum ipſa navis movetur & oculum ſpectatoris ſecum vehit, neceſſe eſt objecta externa ſitus ſuos oculi reſpectu mutare, & ipſorum imagines nunc has, nunc alias Retinæ partes ſucceſſive occupare, unde fit ut quieſcentia objecta externa moveri, & quæ intra navem ſimul cum ea progrediuntur quieſcere videant, in nave collocati vectores.

At objecta externa quieſcentia moveri videntur.

Si dum navis celerrime progrediatur, globus plumbeus de ſummo malo demittatur, eum quaſi in perpendiculo cadentem aſpicient vectores. Qui quidem globus (quod idem faceret ſi navis omnino quieſceret) tabulatum navis juxta pedem mali percutiet, verus tamen ejus motus non fit in perpendiculari ad ſuperficiem globi terreſtris, ſed deflexo per aërem itinere fertur Globus, quam ejus ſemitam incurvatam facile deprehenſurus eſt quiſquis qui ex alia quieſcente nave motum ſpectaret. Hujus phænomeni cauſa facile oſtenditur. Nam juxta primariam Naturæ legem, corpus omne in incepto ſemel motu ſecundum eandem directionem ſemper perſeverare conatur, jam Globus dum in ſummo malo hærebat, unà cum malo progrediebatur, adeoque poſtquam dimittitur eandem progrediendi vim retinebit, & urgente gravitatis vi progredietur ſimulque deſcendet; neutra enim harum virium alteram deſtruet aut imminuet, (neque enim ſunt contrariæ) adeoque nec minus prorſum nec minus deorſum tendet globus, quam ſi viribus ſeparatis impelleretur; ſed hiſce conjunctis viribus ſolum impeditur rectitudo ſemitæ, quam ſeorſim haberent

Motus Globi in nave cadentis.

Gg per-

perpendicularis & horizontalis impetus, motuſque peragetur in linea curva iis ſimili quas deſcribunt Gravia horizontaliter projecta, quæque ſimul prorſum & deorſum feruntur, & ſpectator in quieſcente nave Globum ejuſmodi percurrere curvam videbit. Porro cum Globus & malus eadem velocitate progrediuntur, eadem inter utrumque ſemper manebit diſtantia, & proinde Globus juxtà pedem mali tabulatum feriet; Præterea motus Globi quo prorſum tendit, tam navi ejusque partibus quam *vectoribus* communis eſt. At motus ille communis uti oſtenſum eſt, ante caſum Globi videri non potuit, quare nec poſtea in deſcenſu erit obſervabilis. Sed Solus ille motus quo Globus vi gravitatis propriæ deorſum tendit, quique Globo peculiaris eſt viſu percipitur; hoc eſt Globum quaſi in perpendiculo cadentem aſpicient *vectores.* Hæc omnia reverà ſic accidere experimenta ſæpius facta adeo confirmant, ut dubitationi nullus relinquatur locus.

Motus Globi projecti intra navem. Si quis in prorâ ſedens, Globum verſus puppim eâ celeritate quâ navis fertur, projiciat, Globus ille nec prorſum, nec retrorſum, movebitur, ſed ſublatâ gravitatis vi in aëre immotus maneret, gravitate autem urgente, rectâ ad navem deſcendet, talemque eſſe ejus motum, in ripâ vel in quieſcente nave ſedentes agnoſcent ſpectatores; vis enim à projiciente impreſſa, contrariam & æqualem deſtruet vim quam Globus à nave acceperat. At illi qui in nave vehuntur, Globum non quieſcentem nec rectà cadentem, ſed verſus puppim ea velocitate latum conſpicient, quam reverà haberet, ſi quieſcente nave, eâdem vi projectus fuiſſet.

Si velocitas quâ projicitur Globus verſus puppim ſit minor velocitate navis, Globus in eo caſu in eandem cum nave plagam ſed tardius deferetur, nondum deſtructâ vi totâ quam à navis motu accipiebat. At in nave ſedentes Globum non ſimul cum nave progredientem conſpicient, ſed in contrariam prorſus plagam tendentem ea celeritate quam haberet, ſi quieſcente nave eadem vi projectus fuiſſet. Hinc liquet

liquet motum apparentem vero & abſoluto poſſe fieri directe contrarium.

At objiciat aliquis Globum è manu projicientis emiſſum, in ipſam puppim impingere, eique ictum imprimere; quod fieri non poteſt niſi reverà Globus verſus puppim moveretur. Qui nodus ſolutu non difficilis eſt, Globum enim ii qui intra navem verſantur in puppim irruere eamque percutere cernent. At ſi ponatur aliquis in ripa quieſcens, ille non Globum in puppim ſed puppim in Globum impingentem videbit & ictûs magnitudo in utrovis corpore recepti, eadem omnino erit ac ſi navis quieſceret & Globus reverà in puppim impelleretur ea celeritate qua puppis ad Globum accedebat. Si enim duo ſint corpora A & B utcunque æqualia vel inæqualia, eâdem erit percuſſionis vis, ſive B cum datâ celeritate in corpus A quieſcens impingeret, ſive quieſcat B, & A cum eadem celeritate in ipſum B irrueret, vel ſi utrumque corpus verſus eandem plagam moveretur, & ſubſequens A celerius motum in ipſum B impingat, eadem erit quantitas ictûs, ac ſi B omnino quieſceret & A latum eſſet ſolummodo differentiâ celeritatum quâ ſcil. ipſius celeritas ſuperat celeritatem corporis B. Vel denique ſi A & B in contrarias ferantur plagas, atque in ſe invicem impingant, ictûs magnitudo eadem erit ac ſi ipſorum unum quieſceret, alterum motum eſſet cum eâ celeritate quæ ſit utriuſque celeritatum ſummæ æqualis. Verbo dicam, eâdem ſemper manente velocitate corporum relativâ, qua ad ſe invicem accedant, eadem quoque manebit percuſſionis quantitas quomodocunque velocitates illæ partitæ fuerint. Atque hinc fit ut in nave quantumvis velociter latâ motus omnes noſtri rerumque à nobis mobilium eadem ratione peraguntur, iidemque apparent ac ſi navis reverà quieſceret. Et univerſaliter verum eſſe deprehendimus, quod corporum in dato loco incluſorum, iidem erunt motus inter ſe, iidem congreſſus, eadem percuſſionis vis, ſive locus ille quieſcat, ſive moveatur uniformiter indirectum.

Objectio | Tab. 14. *fig.* 2.

Hæc adduxi exempla, ut vobis conſtaret quantum diſcriminis inter motus corporum reales, & apparentes, poſſit intercedere; & quam difficile ſit de illis, ex his, judicium facere.

Ex iiſdem conſtabit, quod ſi in Jove vel Saturno vel alio quovis Planetarum locetur ſpectator, is loci ſui motus proprios non magis viſu percipiet, quam navigantes motum navis in qua vehuntur oculis diſcernere poſſunt. Et hi quidem ex ſubitaneis navis jactationibus quas ſibi frequenter moleſtas experiuntur, motum ejus aliqualem dignoſcunt. At Planetæ nullis fluctibus, nullis procellis ſunt obnoxii ſed placidiſſima latione in tranquillo quaſi æquore natantes fruuntur, & in motibus ſuis abſque omni impedimento perſeverant.

Lectio III.

De Syſtemate Mundi.

CUm ut oſtenſum eſt, pro vario oculi ſitu atque motu tot & tam variæ fiunt rerum apparentiæ, quo melius mundi fabrica innoteſcat, & Univerſi admiranda pulchritudo, motuumque Harmonia, animo concipiatur; convenit ut Divinum hoc & immenſum opus non ex uno aliquo ſpectetur puncto ſeu angulo, ſed ex pluribus locis debitis intervallis à ſe invicem diſtantibus luſtrandum erit, ut diverſos hos aſpectus comtemplando, eoſque comparando vera tandem, & juſta, ſummoque Conditore digna univerſi opificii eliciatur cognitio.

Cæleſtia itaque corpora motuumque phænomena ut pernoſcantur, fingamus nos non Terricolas eſſe, & uni ſedi quaſi puncto affixos, ſed poteſtatem nobis dari libere quocunque libuerit, per ſpatia indefinita vagandi. Et ut diverſitas aſpectuum ex diverſis locis habeatur, aliquando noſmet in ſpatio quodam immoto ſiſtamus, aliquando in Sole, ſæpius in planetarum aliquo & nonnunquam etiam in Stellis fixis vel in Cometa locari nos ſupponamus.

— — — — Juvat ire per alta
Aſtra. Juvat Terris & inerti ſede relictis
Nube vehi, validique humeris inſiſtere Atlantis.

Et

Et quamvis corpora noſtra utpote in Terram ſua gravitate depreſſa ad altiſſimas illas domos avolare non poſſunt; nihil tamen prohibet quo minus animo & imaginatione cæleſtes illas peragremus regiones. Nec deneganda eſt hæc quam noſmet nobis vindicamus licentiam, quippe quæ omnibus omnis ævi Aſtronomis ſemper conceſſa fuit; hi enim oculum à ſuperficie ad ipſum telluris centrum detulerunt, ut motuum æqualitas exinde ſpectaretur, quin & circulos & lineas rectas per Solem & Sidera traducunt, quæ licentia, ni peteretur ſemper, & concederetur, brevis admodum & imperfecta eſſet Aſtronomiæ Scientia, & irritus omnis Aſtronomorum labor.

Ut igitur Aſtronomis ſolenne fuit, oculum ad Terræ centrum detrudere, quò is motum apparentem diurnum conſpiceret æquabilem, nobis è contra, quo motus corporum reales & abſoluti, quantum fieri poteſt æquabiles videantur; liceat ſpectatorem in cælum invehere & in loco quodam immoto conſtituere. Nam omnes cujuſque ſectæ Aſtronomi facile agnoſcunt Planetarum motus eſſe in ſe ſimplices uniformes & regulares. At ex Terræ ſuperficie, aut ab ejus centro ſpectati Planetæ in motibus propriis inæquali admodum & minime regulari curſu deferri videntur, adeoque certum eſt Tellurem hanc non in illorum motuum centro locari. Motus itaque corporibus mundanis proprios qui contemplari velit ſpectator, primo vel in Solis centro vel etiam extra ſolaris corporis Globum, non tamen in loco ab illo nimis remoto ſe ſiſtat, & quales is ſit viſurus rerum apparentias hic perpendamus.

Planetæ è Terra ſpectati irregulari curſu moveri videntur.

Et hìc inprimis notandum eſt; quod in quocunque loco ponatur ſpectator, ſemper in centro proſpectus proprii ſe conſtitutum cernet. Nam corpora longinqua etiamſi magnis intervallis à ſe invicem diſtent, ſi tamen in eâdem fuerint linea per oculum tranſeunte, in eodem ſpatii puncto, & quaſi æque remota videntur; Unde fiet, ut ſpectator ea corpora quorum diſtantias viſu æſtimari nequit, ad ſuperficiem Sphæræ referet, cujus centrum ab oculo tenetur, motuſque omnes in ea ſuperficie peragi apparebunt. Hinc fit ut So-

Spectator eſt ſemper in centro proſpectus proprii.

lem, & Lunam, & reliqua omnia ſidera, quæ diverſiſſimis intervallis à nobis diſtant, unà cum nubibus quæ non ultra milliare unum aut alterum aſcendunt, tanquam in eâdem ſuperficie Sphæricâ concavâ locata intuemur; Qualiſcunque igitur ſit ſpectatoris habitatio ſive in Sole, ſive in Saturno Planetarum Extimo, vel etiam in ſtella quavis fixa, locus ille pro medio mundani ſpatii, ſeu pro centro Univerſi ab iſtius loci incola habebitur.

Proſpectus è centro Solis.

Spectator itaque Solis centrum tenens, & cælum intuens, ſuperficiem ejus Sphæricam concavam oculo concentricam innumeriſque Stellis, quas fixas dicimus, undique refertam videbit; cumque Stellæ illæ è tellure ſpectatæ eundem inter ſe immutabilem ſitum atque ordinem ſervare deprehenduntur, ſic etiam è Sole viſæ, eandem quoad ſenſum quæ

Immenſa Stellarum à Sole diſtantia.

è Terra obſervatur à ſe invicem invariatam diſtantiam & poſitionem obtinebunt; tanta enim eſt ipſarum vel à Terra vel à Sole diſtantia, ut poſtea oſtendetur, ut exigua illa loci mutatio, quæ fit ſpectatorem à tellure ad Solem deducendo, vix ſenſibilem mutationem in Stellarum ſitu viſibili efficiet. Verum quamvis Stellæ fixæ è tellure viſæ eaſdem ſemper à ſe invicem diſtantias & eoſdem inter ſe ſitus conſervare videantur, at oculi reſpectu poſitiones mutare, & nunc ſupra attolli, nunc infra deprimi, perpetuo-

Stellæ fixæ poſitionem reſpectu oculi mutant.

que motu circa telluris Axem gyrare obſervantur, cum tamen interea qui è cælo Solari illos intuetur, omnino immobiles ſeu in eodem ſemper loco permanentes conſpiciet. Nec profecto refert ſive omnino quieſcerent Stellæ, ſive circa Tellurem cælum omne ſidereum una cum ſole eſſet volubile, ſemper enim è Sole eadem eſſet quietis apparentia, nam motus ille ſi quis fuerit gyrationis circa Terram ſit ſpectatori Stelliſque omnibus communis, adeoque non magis ſenſibus percipietur, quam navigantium oculis curſus navis, in qua vehuntur, ſit obſervabilis.

Planetæ ſeu Errones ſex.

Præter Stellas innumeras quieſcentes, ſex alii in cœlo nitent circa Solem volubiles Globi, qui diverſis omnino periodis gyros complent, adeoque varias & continuo mutabiles poſitiones tam à ſe invicem, quàm ab immotis Stellis

eas

eas ſortiri neceſſe eſt. Stellas has errantes ſive Planetas dicimus, quarum una eſt ipſiſſima Tellus noſtra habitatio. Quin ſi Tellurem quieſcere, Solemque circa ipſam motu annuo deferri ſupponamus; certum tamen eſt ſpectatorem in Sole, Tellurem eundem in cælo circulum & eodem tempore deſcribentem videre, quem nos in Terra habitantes à Sole percurri obſervamus, uti in ſequentibus demonſtrabitur.

Planetarum nomina & Characteres ſunt, Saturnus ♄, Jupiter ♃, Mars ♂, Tellus ♁, Venus ♀, Mercurius ☿ qui eſt Soli proximus.

Planetæ omnes Secundum eandem plagam, ſcil. ab occidente in orientem, circa Solem in orbitis in uno fere plano jacentibus ſeu non multum à ſe invicem dehiſcentibus, feruntur; & orbitarum plana ſe mutuo ſecant in lineis quæ per Solis centrum tranſeunt; adeoque ſpectator in Solis centro locatus, in orbitarum omnium planis conſiſtet, & Planetas in concava cæli ſuperficie motus ſuos peragentes, circuloſque circa ſe maximos deſcribentes videbit, unde ſit ut ſingulorum planetarum diverſas a Sole diſtantias oculorum acies æſtimare non poteſt. Quo itaque tam diſtantiæ quàm motus Planetarum videantur, convenit ut è Sole migremus, oculuſque ſupra orbitarum plana aſcendat, in recta quæ per Solem tranſeat, & ad orbitam Telluris perpendicularis ſit, & quanta Terræ à Sole diſtantia eſt, tanta etiam ſit ſpectatoris diſtantia, in hâc rectâ poſiti. Ex hoc loco cernere licebit Planetas diverſis admodum intervallis à Sole removeri, & qui gyros citius conficiunt, ipſi propiores eſſe; qui tardius abſolvunt circuitus, longius abeſſe. Eritque Planetarum talis ordo, qualis in annexâ figurâ repræſentatur. Ubi in orbitarum centro perſtat Sol loco immobilis, circa quem volvuntur planetæ ſex, Mercurius, Venus, Tellus, Mars, Jupiter & Saturnus, ab occidente in orientem. Secundum ordinem literarum ABCD; Mercurius Soli proximus, circulum ſuum peragrat, ſpatio temporis trimeſtri; deinde Venus paulo majori ambitu periodum abſolvit menſibus fere octo. Ultra hanc Tellus circuitum conficit

Planetæ moventur circa Solem ab occidente in orientem.

Tab. 14. fig. 3.

Planetarum Ordo.

ficit ſpatio unius Anni. Deinde Mars biennio circulum proprium complet. At longius multo protenditur orbita Jovis, tardiuſque ille ſcil. duodecim annorum ſpatio circulationem perficit. Extimus denique atque omnium lentiſſimus Saturnus reliquas omnes orbitas gyro ſuo continet, & triginta annos ad periodum propriam complendam, poſtulat. Hoc eſt antiquiſſimum Mundi ſyſtema à Pythagora ejuſque ſequacibus in Græcia ab Orientis populis introductum, quamvis alterum illud apparens Syſtema, quod Terram immobilem, cælumque volubile ponit à vulgo fuit receptum. Quod etiam Ariſtoteles reliquique qui poſt illum in ſequentibus ſeculis vixerunt Philoſophi, à prioribus magnis viris multum degeneres amplexi ſunt, uſque ad Nicolaum Copernicum, qui verum veterum ſyſtema ab oblivione vindicavit, & reſuſcitavit, ſolidiſque argumentis confirmavit. Unde ab Aſtronomis ſyſtema hoc Copernicanum dicitur. Poſt inventum Teleſcopium nova ſpectacula non ante obſervata, cælum intuentibus manifeſtè ſe oſtentabant, quæ ſyſtema Antiquum mirifice auxerunt, invictiſque argumentis ſtabiliverunt.

Planetæ ſunt corpora Sphærica opaca.

Planetas Teleſcopio adjutus, diligentiùs luſtrans ſpectator, deprehendet eos Telluris inſtar, eſſe corpora Sphærica, & opaca, nam facies eorum quæ Soli obvertuntur illuminari, Soliſque luce reflexâ ſplendere, facies autem averſas tenebris obvolvi, eoſque umbras in plagam Soli oppoſitam projicere, conſpicimus. Lineaque illa quæ ſplendentem partem à tenebroſa diſterminat, aliquando recta apparet, aliquando curva, & nunc convexitate, nunc concavitate ſua lucentem partem reſpiciet, pro vario planetæ & oculi ſitu, reſpectu Solis illuminantis ſuperficiem planetæ ſphæricam. Quin etiam pro diverſo ſpectatoris ſitu nunc major nunc minor illuminatæ faciei cernitur portio; Ut in corporibus opacis Sphæricis lucenti Soli expoſitis, fieri oportet.

Planetæ ſecundarii.

Planetarum tres, nimirum Tellus, Jupiter, & Saturnus, aliis minoribus Planetis continuo ſtipari obſervantur; qui Planetæ ſecundarii, Lunæ, ſeu Satellites appellantur. Hi pri-

primarios in ſuis circa Solem circulationibus perpetuo comitantur, & interea etiam unuſquiſque circa Primarium proprium, gyros perficit. Tellus quidem unicâ tantum comitatur Lunâ, quam illa ſecum annuo circa Solem curſu vehit, & præterea circa ſe, tanquam centrum, menſtruo itinere gyrare facit. *Tellus Luna ſtipatur.*

Quod autem Luna præ omnibus ſtellis tanta luce fulgeat & magnitudine Solem ipſum adæquare videatur, in cauſa eſt ejus Telluri proximitas, nam è Sole vix ſine Teleſcopio erit obſervabilis, ac proinde ſi tantum à Terris diſtaret, quam Sol, opus eſſet Terricolis teleſcopio, quo videatur.

Jovem quatuor Lunæ tanquam Satellites perpetuo ſtipant, quæ diverſis periodis atque diſtantiis circulationes circa ipſum perficiunt. Harum intima ad diſtantiam $2\frac{1}{3}$ diametrorum Jovis periodum abſolvit, die una cum tribus partibus quartis. Secunda $4\frac{1}{2}$ diametris Jovis à Jove diſtat, & orbitam propriam deſcribit ſpatio dierum trium, horis tredecim. Tertia diebus circiter ſeptem, horis tribus ſeptemque Jovis diametris cum parte ſexta à Jove remota, circulum peragrat. Extima denique diebus ſedecim, cum octodecim horis, ad diſtantiam duodecim circiter diametrorum Jovis revolutionem in orbita ſua perficit. *Jupiter quatuor Lunis.*

Planetas hos Joviales primus mortalium conſpexit magnus ille Galilæus, tubi optici ſeu Teleſcopii beneficio, hiſque cælum ſidereum adauxit, Stellas Mediceas eos appellans, quorum motibus obſervatis non pauca debentur Aſtronomiæ atque Geographiæ incrementa.

Saturnum in ſuo circa Solem itinere, non pauciores quam quinque comitantur Planetæ minores, horum plerique ob magnam vel à Terra, vel à Sole, diſtantiam; & exiguam corporum, molem, non niſi longiſſimis perquiſiti Teleſcopiis ſe produnt, quorum tempora periodica, & diſtantiæ à Saturno ita ſe habent. Intimus revolutionem conficit die $1\frac{7}{8}$ & diſtat à Saturni centro ejus ſemidiametris $4\frac{3}{8}$. 2dus diebus 2 horis 17, ad diſtantiam $5\frac{3}{7}$ ſemidiametris, Saturni periodum abſolvit. Tertius 4 diebus, horis 13, ad diſtan- *Saturnum comitantur quinque planetæ ſecundarii.*

tiam octo ſemidiametrorum, integrum circulum deſcribit. Quartus, diebus fere ſedecim periodum abſolvit, diſtans à Saturno octodecim ſemidiametris. Quintus & viſorum extimus ſpatio dierum 79 ⅓ orbitam percurrit, diſtans à Saturno 54. ſemidiametros Saturni.

Saturni annulus. Exornat, præterea, Saturnum Annulus, qui eum medio cingens, nuſquam contingit, ſed undique ab ejus corpore diſtans, fornicis inſtar, pondere libratus ſuo, ſeipſum ſuſtinet. Annuli hujus diameter pluſquam dupla eſt diametri Saturni, & quamvis tenuis admodum ſit ſuperficiei convexæ craſſities, tanta tamen eſt annuli latitudo, ſive profunditas, ut pars circiter media iſtius ſpatii quod ab extima ejus ſuperficie ad Saturnum porrigitur, ab ejus corpore occupetur, reliquo tantum ſpatio vacuo manente. Quibus uſibus inſervit admirabilis hic annulus, Terricolas & latet & perpetuo forſan latebit, cum nihil ei ſimile in rerum naturâ deprehendimus. Suſpicienda tamen eſt infinita Majeſtas atque potentia Dei qui noſtrâ hâc ætate, nova operum ſuorum ſpecimina, nobis conſpicienda deprompſit.

LECTIO IV.

In qua probatur Syſtema ſuperius expoſitum eſſe verum Mundi Syſtema.

CONtra Mundi Syſtema in ſuperiore lectione expoſitum, nobis fortaſſe objiciat aliquis; nos finxiſſe noſmet in cælum evectos, & ordinem atque motum planetarum ſupra traditum propriis luſtraſſe oculis, ſed finximus tantum, & qui proinde ponitur corporum mundanorum ordo ſive ſitus, erit figmentum. An non eâdem fingendi licentiâ, alius quivis Planetarum ordo ſupponi poteſt? poſſumus, accedente ſenſuum teſtimonio, Terram ponere immobilem, Solemque atque planetas circa illam motus ſuos deſcribentes, atque ex illis poſitionibus poſſumus omnes apparentias & phænomena explicare. Reſpondeo quamvis finximus nos in altum ſublatos, è cælo in Solem atque Planetas deſpexiſſe, qui tamen ex hâc hypotheſi è cælo conſpiciendus erit Planetarum ſitus atque ordo, figmentum non eſſe; ſed ordo ille

non

non minus verus, certus, & indubitatus erit, ac ſi reverà è cælo illum oculis contueri liceret. Nam in noſtra Aſtronomia nihil omnino fingitur, quod non habet naturam ducem, & comitem obſervationem, quicquid in eâ aſſeritur, ex rationibus phyſicis, & demonſtrationibus Geometricis certiſſime pendet. Veterum Aſtronomia ſicut & Tychonica rectè Hypotheſes & figmenta dicuntur, cum ultrà ſuppoſitionem nudam nihil habeant, quo nitantur ſed deformem Mundi fabricam exhibeant. At Noſtra Aſtronomia quæ & antiquiſſima Pythagoreorum fuit, undique ſibi conſentiente compagine cohærens, mirandum in modum Mundi faciem ornat, & ſplendidiſſima Symmetria decorat. Nihil eſt in rerum natura quod magis monſtrat acrem humani ingenii vim, ſummamque intellectûs perſpicaciam, quam quod mens noſtra ultra ſenſuum teſtimonia, imo repugnantibus ſenſibus, auſa ſit ſe in ſublime attollere, & ſubtiliſſimis ſuffulta rationibus, verum Mundi Syſtema partiumque diſpoſitionem eruere. Quibus vero artibus has arces attigit igneas, paucis hic declarabo.

In vera Aſtronomia nullæ hypotheſes aut figmenta.

Primo qualiſcunque locus Soli concedatur, certiſſimum eſt Veneris orbitam illum cingere, nam aliquando ſupra Solem attollitur Venus, aliquando inferius deſcendit, & inter Solem, & Terram conſpicitur. Quod ſupra Solem aſcendit Venus, exinde patet quod in conjunctione cum Sole, hoc eſt cum juxta Solem è Terrâ videtur; plenâ & rotundâ facie *fulgentem* ſe Terricolis oſtendit. Nam cum Venus, ſicuti reliqui omnes Planetæ, lucem omnem à Sole accipiant, neceſſe eſt ut ea ſola eorum facies ſplendeſcat quæ Soli obvertitur quæ vero averſa eſt, tenebris obvolvatur; adeoque cum Terricolis pleno fulget orbe, facies Soli obverſa, & ab illo illuminata, Terræ quoque obvertitur; & proinde tunc temporis ultra Solem eſt. In Figura ſit S Sol, T Terra, Venus in F, vel V locata, facie plenâ à Terricolis conſpicietur, adeoque in illo caſu Venus loca ultra Solem protenſa, peragrat. Quod autem Venus infra Solem deſcendit, exinde conſtat, quod in conjunctione cum Sole, vel prorſus evaneſcit, vel corniculata Lunæ inſtar ap-

Demonſtratur Planetas Solem circumire.

Tab. 14. fig. 4.

paret, adeoque ejus facies Solis luce illuſtrata, vel Terræ non obvertitur, ut in G, vel parva aliqua ejus pars à Terricolis conſpicitur, ut in H. Unde neceſſe eſt ut inter Terram & Solem tunc temporis locetur. Semel quidem Venus viſa eſt nigræ inſtar Maculæ Solis diſcum pertranſire, quod unicum ſpectaculum nemini mortalium præter Horoxium noſtrum contigit videre, Anno Chriſti 1639. nec iterum Stella Veneris ſubtercurret Solem uſque ad annum 1761 Menſis Maji die 26 mane; quo tempore rurſus in medio diſci Solaris exſpectanda erit. Præterea Veneris Stella nunquam à Sole digreditur ultra certum ac determinatum intervallum 43 circiter graduum, nec unquam Solis oppoſitionem attingit; ſed neque ad quadratum aut ſextilem aſpectum pervenit, at tales aſpectus neceſſario ſubiret, ſi circa terram periodum ſuam abſolveret.

Similes quoque ſunt & Mercurii motus. Similiter Mercurius ſemper in viciniâ Solis, commoratur, propius ſemper abeſt à Sole quam Venus, adeoque Veneris æmulus in orbita minore, intra Veneris orbitam concluſâ, & Solem ambiente neceſſario locandus erit. Præcipue vero cum eum Soli quam proximum eſſe, oſtendit egregius illius ſplendor quo & Veneri cæteriſque Planetis longe antecellit.

Martis orbita Solem ambit. Mars cum veniat ad oppoſitionem Solis, ejus orbita complectitur terram. Sed & hoc neceſſarium eſt, ut amplectatur etiam Solem. Nam cùm venit ad conjunctionem cum Sole, ſi ſubter illum incederet, corniculatus appareret inſtar Veneris & Lunæ: Atqui ſemper ille rotundam ſpeciem exhibet, niſi quod in quadrato cum Sole Aſpectu, aliquantulum gibboſus apparet.

TAB. 14. *fig. 5. Et Terra non locatur in orbitæ centro.* Referat S Solem, T Terram, circulus MNPR orbitam Martis. Patet Martem tam in M quàm in P Terricolis plena & rotunda facie ſplendere, quoniam in his poſitionibus facies Soli obverſa Terræ quoque obvertitur, at in N & R paululum gibboſus apparebit. Præterea Mars Soli oppoſitus ſepties major videtur quam conjunctioni propinquus, adeoque in illo ſitu ſepties propius ad Terram accedit, quàm in conjunctione, ubi longiſſime à Terra diſtat. Hinc conſtat

ſtat non Terram, ſed Solem in centro orbitæ Martis locari, apparentiæ enim demonſtrant Terram longiſſime ab illo centro diſtare.

Præterea cum eadem obſervantur Phænomena, in Jove & Saturno licet multo minore diſtantiarum diverſitate in Jove, quam in Marte, & adhuc minore in Saturno quam in Jove hos quoque Planetas in diverſis orbitis ultra Martis Sphæram circa Solem rotari neceſſe eſt. Præterea Planetæ omnes è Terrâ viſi, motus admodum inæquales, & irregulares peragere obſervantur, nam nunc progredi, nunc ſtare, mox regredi cernuntur. At qui è Sole illos conſpiceret, ſemper uniformi quadam lege unumquemque proprium circulum decurrere videbit. *Eadem obſervantur Phæno-mena in Jove & Saturno.*

Sol itaque, non Terra, in centro orbium Planetarum collocatur, Hanc enim demonſtravimus inter Veneris & Martis orbitas medium ſortiri locum, ſed & neceſſe erit, orbitis quieſcentibus, ut Terra quoque circa Solem moveatur, nam ſi immobilis conſiſteret, cum intra ambitum orbium quos ſuperiores Planetæ Mars, Jupiter, & Saturnus percurrunt, claudatur, nunquam illos ſtare, aut regredi, aſpiceret Terricola. Verum horum Planetarum ſtationes & regreſſus non minus quam progreſſus è Terra obſervantur; itaque Terram in medio partium mobilium, inter Veneris & Martis orbitas conſtitutam, circulum quoque reliquorum Planetarum ritu; circa Solem deſcribere concludendum eſt. Utque locus Terræ medius eſt inter Venerem & Martem; ita quoque periodus quâ curſum ſuum circa Solem perficit, media erit inter periodos Veneris & Martis. Venus enim octo menſibus; Terra ſpatio annuo, Mars biennio circuitus abſolvunt: His indubiis rationibus inducti, Tellurem in cælum inveximus, & inter Planetas poſuimus, Solemque ad centrum detruſimus. Atque ita ex indubitatis principiis, & invictis ratiociniis, verum Mundi ſyſtema, ordinem, ſitum, & motum corporum mundanorum declaravimus *Terra etiam in orbita circa Solem movetur.*

Comparatione factâ, miram quandam inter Planetarum Tempora, quibus circuitus ſuos circa Solem abſolvunt, & ipſorum à Sole diſtantias deprehendimus harmoniam, & Pro- *Mira harmonia inter Planetarum à Sole diſtantias & eorum tempora periodica.*

portionem; nam quo quilibet Planeta Soli propior eſt, eo citius periodum abſolvit, & celerius fertur, ſecundum datam & immutabilem legem, quam omnia corpora mundana conſtanter obſervant. Nempe *Quadrata Temporum Periodicorum ſunt cubis diſtantiarum à Sole proportionalia.* Quod omnium primus detexit ſagaciſſimus Keplerus in Planetis primariis. Poſtea deprehenſum eſt Planetas omnes ſecundarios tam Saturnios quàm Joviales eandem quoque in motibus ſuis legem obſervare, eorum enim periodi ita temperantur, ut quadrata temporum periodicorum ſint cubis diſtantiarum à centro Jovis, vel Saturni, proportionalia. Ita intimus Jovis Satelles diſtat à centro Jovis diametris Jovis $2\frac{5}{6}$ & periodum conficit horis 42. Extimus autem circulum proprium percurrit horis 402. Adeoque ſi fiat ut 1764 quadratum numeri 42 ad 161604 quadratum numeri 402 ita $\frac{4913}{216}$ cubus numeri $2\frac{5}{6}$ ad alium is erit $\frac{450090}{216}$ ex quo extracta Radice cubica dabitur $\frac{76}{6} = 12\frac{2}{3}$ qui numerus exprimet diſtantiam extimi ſatellitis Jovis, in diametris Jovis, talemque reverà eſſe ejus diſtantiam obſervationibus deprehenſum eſt.

Hujus Regulæ cauſam Phyſicam Primus invenit Newtonus.

Hujus Regulæ cauſa Phyſica Keplerum latuit, qui ſolummodo eam invenit, comparando diſtantias Planetarum, cum ipſorum Periodis; at gloria illam à priore inveſtigandi & illius cauſam ex neceſſitate Phyſica monſtrandi, magno Neuwtono noſtro reſervata fuit, qui demonſtravit ſalvis naturæ legibus, aliam regulam in mundo locum obtinere non poſſe: Quod nos quoque oſtendemus cum de cauſis Phyſicis agendum erit.

Cum itaque omnes agnoſcunt Aſtronomi, Legem ſuperius traditam, conſtanter obſervari à quatuordecim corporibus mundanis, quorum plures circa commune centrum revolvuntur, nempe à quinque planetis primariis, & novem ſecundariis, & cum Luna circa Terram, tanquam centrum, gyros ducit; ſi Sol etiam circa ipſam, circulationem perficeret, congruum eſſet ut eadem Lex ipſorum motus regeret. Adeoque cum Luna diebus 27, Sol 365 diebus, circulos abſolvunt, & Luna 60 ſemidiametris Terræ, à Terra removeatur, ſi fiat ut 729 quadratum numeri 27 ad 133225

qua-

TAB. XIV.

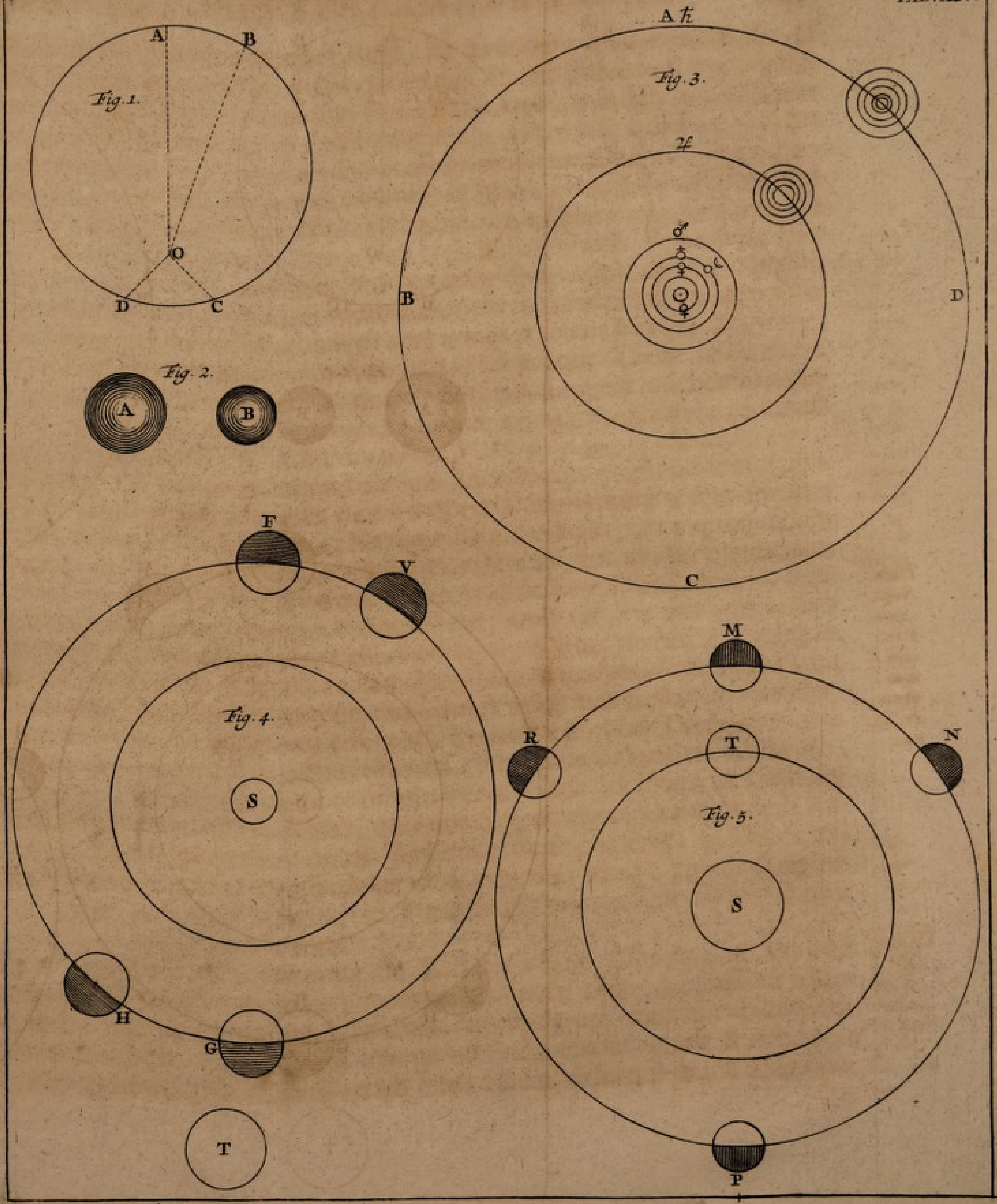

quadratum numeri 365, ita 216000 cubus numeri 60 ad alium, is erit 39460356 cujus Radix cubica eſt 340, & ille numerus diſtantiam Solis exhiberet, ſi modo in ejus motu locum obtineret eadem Regula qua reliqua omnia corpora mundana motus ſuos conſtanter temperant.

Verum omnes conſentiunt Aſtronomi, & invictis rationibus demonſtrari poteſt, Solem pluſquam trigeſies magis à Terra diſtare quam ſunt 340 ſemidiametri Terreſtres.

Ex quo liquet, ſi admittatur Solis motus circa Terram annuus, violari univerſalem jam traditam Naturæ legem, & concidere motuum proportiones, quæ ut integræ maneant, Terra in ſuo loco inter Planetas reponi debeat, Solemque cum iis circumire, quibus poſitis reſtituetur pulcherrima circulationum Harmonia, & ſine omni exceptione, motuum ordo manebit immutabilis.

Sed non poteſt circa Terram moveri niſi tollatur motuum Harmonia.

Ut Planetarum omnium agnoſcimus cognationem, ſimilemque naturam, ex eo quod Telluris inſtar, ſint corpora opaca, Sphærica, Soliſque luce illuſtrata, circa quem etiam motibus omnino ſimilibus continuo cientur; ſic etiam cum Sol & reliqua omnia ſidera propria luce ſplendeant, & ſedibus ſuis immota conquieſcant, ſimili ratione pro corporibus ejuſdem naturæ haberi poſſunt. Quodque Sol præ reliquis omnibus ſtellis tantus Terricolis appareat, quodque tanta luce refulgeat, ut ejus præſentia omnes ſtellarum flammas ſplendore ſuo extinguat, in cauſa eſt quod Terra à reliquis omnibus ſideribus immenſo intervallo diſtans, in Solis viciniâ circa ipſum continuo gyrat. Nam qui fixam aliquam ex eodem intervallo, quo nos Solem aſpiceret, ſe Solem noſtro Soli per omnia ſimilem intueri crederet; ſpectator etiam à Sole noſtro æque remotus, ac nos ab aliqua fixâ, eum ſtellis annumeraret. Fixæ itaque omnes ſunt Soles; eſtque Sol una ex fixis.

Sol & fixæ ſunt corpora ejuſdem naturæ.

Quamvis tanta ſit Telluris à Sole diſtantia, ut ex hoc ſpectata Tellus, quaſi ut minutum aliquod punctum videtur, ea tamen diſtantia, ad ſtellarum fixarum diſtantiam comparata, tam exigua habenda eſt, ut etiam ſi orbita in quâ diximus Terram circa ſolem deferri è ſtellis fixis conſpi-

Immenſa eſt Fixarum diſtantia præ Terræ diſtantia à Sole.

ſpiciatur, ea etiam ut punctum apparebit angulusque ſub quo orbitæ diameter, ex fixâ videtur, tam exiguus eſt, ut ab Aſtronomis acutiſſimis vix obſervari hactenus potuit; certe qui in hoc angulo (quem paralaxim orbis annui dicunt) obſervando maxime invigilarunt, illum ſemper uno minuto primo minorem deprehenderunt, adeoque neceſſe eſt ut ſtellæ decies millies aut longius à nobis diſtent, quam nos à Sole diſtamus.

Hinc ſequitur, quod etiamſi Tellus ad aliquas ſtellas propius uno anni tempore accedat, quam in oppoſito, idque intervallo diametri orbitæ ſuæ, non tamen ſtellæ illæ majores apparebunt, neque ulla fiet apparentis intervalli inter duas quaſvis ſtellas ſenſibilis mutatio, propter diverſas ſpectatoris poſitiones.

Sint enim in Terrâ, duæ turres ſibi invicem propinquæ, à quibus tamen diſtet ſpectator ſpatio decem mille paſſuum, is ſi per unum tantum paſſum ſitum ſuum mutat, ad ipſas accedendo, tantillo ſpatio propius admotus, nec turres magnitudine auctas, nec à ſe invicem longius diſſitas conſpiciet. Itaque cum Tellus una anni tempeſtate tantum per decies milleſimam diſtantiæ ſuæ partem ad fixam aliquam accedit, quam aliâ; nulla tamen ſenſibilis orietur in ſtella, ſitûs aut magnitudinis reſpectu mutatio.

Angulus ſub quo Sol ex diſtantia fixarum apparet. Hinc etiam ſequitur quod ſi Sol tantum à nobis diſtaret, quantum proxima quævis fixa, angulus ſub quo videbitur, erit decies millies minor quam nunc eſt; cumque angulus ſub quo videtur Sol à Terricolis, ſit dimidii circiter gradus, ſeu triginta ſcrupulorum primorum, ex ſtellâ fixa ſpectatus Sol ſub angulo qui eſt milleſima pars trium ſcrupulorum hoc eſt ſub angulo decem circiter ſcrupulorum Tertiorum videbitur.

Objectio. Contra hanc poſitionem objiciunt aliqui; ſi tanta ſit fixarum diſtantia, oportet ut ſtellæ Solem noſtrum magnitudine multum ſuperent, nec minores poſſunt eſſe quam Sphæra, cujus diameter diametro orbitæ annuæ Telluris æqualis ſit; volunt enim ſtellas, ſaltem ordinis primi, ſub angulo non minore uno minuto videri: cumque orbitæ Telluris diameter

ter è fixis ſub majori angulo non cernitur, ſtellarum diametri diametro orbitæ in qua fertur Tellus, magnitudine non cedunt. Cumque Sphæra illa cujus ſemidiameter diſtantiam Terræ à Sole adæquat, Solem noſtrum centies centenis mille vicibus ſuperat, toties quoque ſuperabunt ſtellæ Solem noſtrum, adeoque cum enorme interſit magnitudinis diſcrimen, non erunt Sol noſter & Fixæ corpora cognata, neque proinde Sol pro fixâ habendus eſt.

Stellæ fixæ nullius magnitudinis ſed ut mera puncta apparent.

Sed qui de magnitudine fixarum talia prædicant, multum falluntur, dum tantas iis aſſignant diametros apparentes; eæ enim tam exiguæ apparent, ſi rite obſerventur, ut veluti puncta tantum lucentia ſine viſibili quâvis latitudine refulgeant; quo fit, ut obſervationibus nulla earum menſura deprehendi poteſt; cingit quidem flammea omnia corpora in tenebris viſa irradiatio quædam ſeu capillitium, unde fit ut centies & pluribus vicibus majores conſpiciuntur quam ſi ſublato capillitio viderentur; multum autem minuitur capillitium, ſi per exiguum foramen aciculâ in charta factum conſpiciantur, facilius vero & melius huic incommodo medetur, Teleſcopia adhibendo, quæ radios illos adventitios auferunt, & ſtellas, ut mera puncta lucentia ſpectandas præbent. At Teleſcopia quamvis multum augeant objectorum diametros, non tamen certas & definitas ſtellarum menſuras nobis exhibent, cum ſidera ut lucida puncta, ſeu nullius magnitudinis per ea etiam viſa appareant; Unde mirum eſt quod Ricciolus Syrii ſive Canis majoris ſtellam poſuit ſub angulo 18″ videri. Nam ſi tantus Syrius nudo oculo appareret, per Teleſcopium viſus, quod ducenties ampliat objecta quoad diametros, debet ille ſub angulo 3600. ſcrupulorum ſecundorum ſeu angulo unius gradus videri; unde & ejus diſcus Solarem diſcum quater ſuperare videbitur; cum tamen certum eſt Teleſcopium illud exhibere Syrium ut punctum tantum lucens, & ſtellâ Martis non majorem. Mars autem cum nobis proximus atque maximus adeſt, ſub angulo 30 ſcrupulorum ſecundorum conſpicitur. Unde diameter Syrii ducenties ampliata, non major erit 30 ſcrupulis ſecundis, adeoque angulus ſub quo

Quod per Teleſcopium demonſtratur.

nudo oculo rpparere debet, non major erit ¾, unius fcrupuli fecundi, feu novem fcrupulis tertiis: Hoc eft Syrius Soli fere æqualis cernitur, fi is tantum à nobis diftaret quam Syrius. Mirum fortaffe quibufdam videbitur, quod ftellæ fixæ omnino confpiciantur, cum eorum diametri tantillos fubtendunt ad oculum angulos. Sed flammea & ignita corpora ex maximis intervallis cerni poffunt, iis fcil. unde alia corpora æque exiguis angulis comprehenfa, prorfus evanefcunt. Quod comprobat candelæ flamma, quæ noctu ad diftantiam duo millia paffuum cernitur, cum tamen interdiu objectum opacum Solis luce illuftratum, etiamfi decies & amplius flammam latitudine fuperat, ex ea diftantia videri nequit. Lux enim quam ex fe undique defundunt ignita corpora, vegetior multo eft, fortiufque fibrillas Retinæ vellicat, quam ea quæ â corporibus opacis reflectitur, reflectionibus enim debilis redditur radiorum actio; & inde fit ut corpora lucida in fpecies ampliores fpargantur.

Fixæ funt corpora ignea.

Fixæ funt Soles.

Immota itaque cæli aftra funt corpora fuâ naturâ ignea, inftar Solis noftri, quæ huic nec magnitudini cedunt, nec multum fuperant, adeoque, pro totidem Solibus haberi poffunt. Concipiendum porro eft, Soles hos non in unâ eademque fuperficie hærere, fed per immenfa mundi fpatia, undique diffeminari & longiffimis intervallis à fe invicem diftare; ita ut tantùm inter duos quoflibet Soles proximos, interjaceat fpatium quantum ad minimum inter Solem noftrum, & Syrium porrigitur. Hinc fpectator qui alicui Soli propius adeft, illum tantum ut Solem confpiciet, & reliquos omnes Soles ut micantia aftra, in cœlo feu firmamento proprio inhærentia videbit.

Porro non credibile eft, Deum tot innumeros Soles in locis tam remotis folitarie locaffe, & nulla juxta pofuiffe corpora quæ horum luce & calore foveantur; hoc certe fapientiæ divinæ minime congruum effe videtur; cum Deus nihil fruftra creavit, fed confitendum potius eft, Solem unumquemque fuo quoque Planetarum comitatu cingi, qui circa Soles hos, diverfis periodis, ad diverfas diftantias, Lunis quoque fuis ftipati rotantur.

Quam

Quam admirabilis & magnifica hinc nobis oritur amplitudinis mundanæ Idea. Concipiendum enim eft Indefinitum fpatium mundanum, in quo innumerabiles locantur Soles, Solefque illi funt ftellæ quas vel nudo oculo, vel Telefcopii ope detegimus; harum finguli propriis Planetis ftipati totidem Mundos feu fyftemata conftituunt. Et unufquifque Sol in proprio fyftemate idem munus obit, quod in hoc fuo fyftemate Sol nofter.

Idea amplitudinis Mundanæ.

Hinc Mundus exiftet Divinæ Sapientiæ, Omnipotentiæ, & Bonitatis Theatrum, Gloriæque Immenfæ, & Infinitæ Palatium.

LECTIO V.

De Maculis Solaribus, & Solis, & Planetarum, circa proprios Axes, vertigine, & de Stellis fixis.

OB maximam Telluris à Sole diftantiam, Solis convexitas noftris oculis prorfus evanefcit, nec mirum cum & Lunæ, quæ nobis multo propius adeft, Sphærica fuperficies à fenfibus non percipitur, & tam Lunæ quàm Solis orbes tanquam difci plani nobis appareant; quorum in medio punctum, quod reverà eft in fuperficie centrum, feu centrum apparens, dicitur. Et fi Solis facies æqualiter ubique luceret, ob uniformem ejus faciem quæ nullam varietatem oculo objiceret, poterit ille circa fuum Axem rotari, & ejufmodi rotatio nobis non innotefceret; nunc vero cum in lucidiffimo Solari difco, & puriffimâ ejus flammâ, fæpe nigræ confpiciuntur maculæ ejus fuperficiei adhærentes, ex eorum motu nobis conftat de Solis rotatione; nam hæ maculæ à margine Solis orientali, medium verfus progredi cernuntur, deinde ulterius provectæ in oppofita margine fcil. occidentali margine occidere videntur. Et earum aliquæ poftquam in oppofitâ nobis Solis fuperficie per quatuordecim circiter dies delituerunt, in margine rurfus oriri incipiunt. Circulus AGHD repræfentent Solarem fuperficiem nobis confpicuam, fæpe vidimus materias quafdam denfas & obfcuras nubibus circumterreftribus perfimiles in margine A oriri,

Solis & Lunæ convexitas noftris oculis evanefcet.

In Solis fuperficie funt maculæ.

Sol circa axem fuum vertitur.

TAB. 15. fig. 1.

quæ paulatim verſus B repentes in medio tandem diſci conſpiciuntur, deinde per BC ad circumferentiam progredientes, poſt aliquam moram in D evaneſcunt.

Maculæ à puncto aliquo digreſſæ aliquando ad idem redeunt poſt 27 dies.

Aliquando macularum aliquæ, interjecto dierum viginti ſeptem circiter ſpatio, poſt digreſſum ab A rurſus in eodem puncto conſpiciuntur tantumque temporis per Solis ſuperficiem nobis averſam tranſcurrendo impendunt, quantum in obverſa Solis facie noſtro conſpectui ſubjiciuntur. Macularum motus in diſci peripheria A vel D tardiſſimus apparet, & verſus medium velocior: præterea earum figuræ, circa margines Solis arctiſſimæ, in medio latæ, & plena majeſtate ſeſe oſtendunt; & hæ apparentiæ reſpondent materiis quibuſdam denſis & obſcuris Solis ſuperficiei contiguis, & Solari vertigine abreptis. Quidam exiſtimaverunt maculas has non corpori Solari adhærere, ſed ab eodem aliquantulum diſtare, & circa Solem revolvi ad modum ſatellitum Jovis;

Maculæ in ſuperficie Solari exiſtunt. TAB. 15. fig. 2.

ſed ii facile refelluntur, nam ſi maculæ in ſuperficie Solis non exiſterent, eadem macula non videretur per totum tempus ſemiperiodi in ſuperficie Solari. Sit enim Sol in A viſus ex Tellure B ſub angulo DBC 30. minutorum, ſi macula orbitam HEG extra Solis ſuperficiem percurreret, non videbitur Solis diſcum intrare, antequam ad E pervenerit, ubi recta BED ex terra ducta diſcumque tangens maculæ orbitam ſecat, & ductâ BCG Solem quoque tangere per Solis ſuperficiem tantummodo decurrere videtur, dum arcum EG deſcribit, qui arcus ſemiperipheriâ minor erit & tempore quod ſemiperiodo minus eſt percurretur. Sed ex obſervationibus conſtat maculas quæ integram revolutionem abſolvunt, (fuere enim nonnullæ, quæ duas aut tres periodos abſolverunt, ſingulas nempe viginti ſeptem dierum) illæ inquam 13$\frac{1}{2}$. impendunt, ad hoc ut à limbo occidentali Solis ad limbum orientalem perveniant; adeoque cum dimidium periodi ſuæ tempus in tranſcurrendo Solis diſcum impendunt, ipſarum orbitæ in ipſa ſuperficie Solari extabunt.

Maculæ ſæpe diſſolvuntur ſæpe plures in unam confluunt.

Macularum plures in medio Solis diſco primo videri incipiunt, alias in eodem diſſolvi & evaneſcere cernimus; ſæ-

ſæpe plures in unum confluunt, ſæpius una in plures diffluit. Primus eas Teleſcopio ſuo detexit Galilæus, poſtea accuratius obſervavit Scheinerus qui magnum volumen de iis edidit, & tunc temporis plures quinquaginta in Sole viſæ ſunt. At ab anno 1653 uſque ad annum 1670. vix una aut altera viſa eſt, exinde ſæpe plures una conſpectæ ſunt, & nullâ conſtanti temporum lege apparent aut evaneſcunt.

Solem aliquando Pallidum per integrum annum apparuiſſe.

Narrant Hiſtorici Solem per integrum annum aliquando pallidum apparuiſſe, & ſine ſolito fulgore, calorem tenuem debilemque emiſiſſe, quod credibile eſt ex eo proveniſſe, quod plures ingentes maculæ non minimam Solaris ſuperficiei partem tunc temporis texerunt; & nunc aliquando videntur maculæ quæ non tantum *Aſiam*, aut *Africam*, ſed totius Telluris ſuperficiem latitudine ſuperat.

Axis Solis inclinatur ad planum Eclipticæ ſicuti Solis æquator.

Macularum motus eſt ab occidente in Orientem, & ex eo conſtat, Axem circa quem vertitur Sol non eſſe ad planum orbitæ Telluris perpendiculariter erectum, ſed ad illud inclinari, & facere cum Axe orbitæ qui per Solis centrum tranſit angulum ſeptem circiter graduum, & proinde Solis Æquator, ſeu circulus in medio inter duos polos, orbitæ planum ſecabit in linea recta quæ producta orbitæ ocurret in duobus punctis. Et cum Terra in hiſce duobus punctis invenitur, ſemitæ macularum rectæ lineæ apparebunt, cum ſcil. oculus ſpectatoris eſt in earum plano. At in alio quovis Telluris ſitu, cum ſcil. æquator Solaris ſupra oculum attollitur, aut infra illum deprimitur, veſtigia macularum erunt curvilineæ & Ellipſes.

In Planetis maculæ videntur.

Cum ſplendidiſſimum Solare corpus obſcuris maculis fœdatur, non cogitandum eſt corpora Planetarum opaca nævis carere; quibus eorum facies aſperguntur. Et reverà Jupiter Mars & Venus, ſi Teleſcopio ſpectentur, nobis maculas ſuas produnt, ex quarum motu conſtat has Planetas circa Axes rotari. Simili ſcil. argumento quo Solarem vertiginem probavimus. Venus ſcil. ſpatio 23 horarum gyrationem circa proprium Axem ab occidente in orientem perficit, Mars ſimilem rotationem horis 24 min. 40. abſolvit. Terra una die ab occidente in orientem etiam circa Axem

Planetæ circa axes ſuos rotantur.

rotatur quod ex apparenti motu omnium Aſtrorum ab oriente in occidentem nobis conſtat.

In Jove præter maculas, plures ſunt *faſciæ* ſibi invicem parallelæ, at hæ neque eandem conſtantem magnitudinem, nec diſtantias conſervant eaſdem, nunc creſcunt, nunc diminuuntur, aliquando à ſe invicem longius diſcedunt, aliquando propius accedunt & plures unà cum maculis, ſubeunt mutationes. Anno 1665 D^{nus} Caſſini inſignem detexit in Jove maculam, quam per duos annos obſervavit, Jovis corpori per totum illud tempus firmiter adhærentem, & ejus figura & poſitio *reſpectu Faſciarum* probe determinatæ fuere; evanuit tamen illa macula anno 1667, nec rurſus uſque ad annum 1672 viſa fuit, poſt illud tempus per tres fere annos in conſpectum aſſidue veniebat: ſæpius deinde à noſtris oculis ſe ſubduxit, & identidem ſe conſpiciendam præbuit; & ut verbo dicam ab anno 1665 quo primo viſa eſt, uſque ad annum 1708 octies apparuit & evanuit. Ejus revolutionibus ſæpius obſervatis D^{nus} Caſſini comperuit periodum Jovis circa proprium Axem eſſe horarum 9 minutorum 56.

Veriſimile quidem eſt, quod Terra ſtabili magis & tranquillâ fruatur conditione quam Jupiter, in cujus facie majores cernuntur mutationes, quam Telluri obtingerent, ſi Oceanus alveo ſuo relicto per Terras undique ſe diffunderet, novas continentes, nova maria exhiberet, permutato invicem Soli Salique vultu.

Mercurius prope Solem continuo commorans, tantâque luce cum videtur, perfunditur cælum, ut obſervationes non admittat, quibus ejus maculæ dignoſcantur, & Saturni maxima à nobis præ reliquis Planetis diſtantia macularum viſum oculis adimit. Credibile tamen eſt illosq, prædictorum inſtar, circa Axem quendam revolvi, nempe ut ſæpius quam ſemel in unâ revolutione circa Solem, cujuſque Planetæ pars quælibet radiis Solaribus expoſita & iis rurſus ſubducta, viciſſitudines patiatur naturæ ſuæ congruas.

LE-

Lectio VI.

De Magnitudine & Ordine Fixarum, De Conſtellationibus, Stellarum Catalogis, & Mutationibus quæ fixis accidere viſæ ſunt.

QUod fixæ diſpari inter ſe magnitudine appareant inde evenit, quod non omnes pari à nobis diſtent intervallo, ſed quæ propius abſunt reliquis tum magnitudine tum luce præcellere videntur; illæ interea quæ longius diſtant minore & mole & ſplendore conſpiciuntur. Hinc oritur ſtellarum illa in claſſes diſtributio, quarum Claſſium Prima ſtellas primæ magnitudinis, 2da ſecundæ, 3^{tia} tertiæ, & ita porro uſque ad ſextum ſtellarum ordinem, quæ minimæ ſunt omnium, quæ nudis oculis videri queunt. Nam cæteræ ſtellæ, quas non niſi Teleſcopii ope detegimus, his claſſibus non continentur. Licet vero antiquum & vulgo receptum ſit ſex tantum eſſe fixarum claſſes & magnitudines, non tamen exiſtimandum eſt unamquamque ſtellam ad harum aliquam præciſe referri poſſe, quin potius tot conſtituendi ſunt magnitudinum ordines, quot fere ſunt ſtellæ, nam raro admodum duæ fixæ cernuntur ejuſdem ſplendoris; & iſtarum ſtellarum, quas inter primas numerant Aſtronomi, apparet magnitudinis diverſitas, clarior enim eſt Syrius, aut Arcturus, quam Aldebaram, aut Spica, omnes tamen magnitudinis primæ habentur; ſunt quoque nonnullæ magnitudinis intermediæ, adeo ut alii hujus, alii illius æſtimant, v. gr. Canicula quæ Tychoni eſt magnitudinis 2^{dæ} Ptolemeo fuit primæ, quod indicio eſſe poteſt, nec eſſe primæ, nec ſecundæ, ſed ordinis intermedii. *Stellarum ordo.*

Verum ſtellas non tantum magnitudine ſuâ deſignant Aſtronomi, ſed quo melius in ordinem referant, eas per ſitum & poſitionem ad ſe invicem diſtinguunt, & in Aſteriſmos ſeu Conſtellationes diſtribuunt, plures ſtellas uni conſtellationi aſſignando, eſtque Conſtellatio plurium ſtellarum ſibi juxta jacentium ſyſtema. Præterea ut ſtellas omnes facilius in cœlo notent & obſervent, conſtellationes ad formas animantium & rerum quarundam imagines reducunt. Pleraſque *Conſtellationes.*

que has imagines ex fabulis, seu religione suâ in cælum transtulerunt veteres, & recentioribus Astronomis easdem retinere placuit; ut perturbationis periculum evitetur, cum observationes antiquæ cum nostris conferantur.

Distinctio stellarum in imagines longe antiquissima fuit, ipsi scil. Astronomiæ seu Philosophiæ cooeva. Nam in vetustissimo libro Job memorantur Orion, Arcturus atque Pleiades, & multa constellationum occurrunt nomina apud Homerum atque Hesiodum Poëtarum antiquissimos, necesse enim fuit sic ab initio stellas per partes distinguere, & ordine quodam designare.

Eadem cœli stellati facies ex omnibus Planetis spectatur.

Cum immensa admodum sit stellarum distantia, nihil refert in quo Solaris nostri systematis loco resideat spectator, sive is sit in ipso Sole, sive in Tellure, vel etiam in Saturno Planetarum extimo; ex omnibus enim nostri systematis partibus eadem videbitur cæli facies, eadem stellarum positio atque invariata magnitudo. Planeticolis omnibus eadem spectantur Astra; commune cælum est, idem eos omnes involvit mundus.

Cæli Regiones.

Cælum stellatum in tres Regiones partiuntur Astronomi, quarum media eas continet stellas, quæ circa plana orbitarum in quibus deferuntur planetæ jacent, & hoc cæli spatium Zodiaci nomine insignitur, ob constellationes ibi positas, & animalia referentes, & extra quod nunquam videntur vagari Planetæ. Zonam hanc ex utroque latere claudunt duæ reliquæ cæli regiones, quarum una comprehendit Borealem cæli plagam, altera Australem.

Veterum imagines XLVIII.

Veteres cælum ipsis visibile XLVIII. imaginibus distinxerunt, quarum duodecim Zodiacum occupant, ejusque *Dodecatemoriis* nomina imponunt sua, suntque Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces.

In septentrionali regione numerantur Imagines XXI. nempe Ursa minor, Ursa major, Draco, Cepheus, Bootes, Corona Septentrionalis, Hercules, Lyra, Cygnus, Cassiopeia, Perseus, Andromeda, Triangulum, Auriga, Pegasus, Equuleus, Delphin, Sagitta, Aquila, Serpentarius,

&

& Serpens. Hifce poftea adjectæ funt conftellationes Antinoi ex *informibus* prope Aquilam, & Comæ Berenices, ex informibus prope Caudam Leonis.

Ad Auftralem Zodiaci partem funt Afterifmi XV veteribus cogniti, nempe Cetus, Eridanus, Lepus, Orion, Canis major, Canis minor, Argo navis, Hydra, Crater, Corvus, Centaurus, Lupus, Ara, Corona auftralis, & Pifcis Auftrinus. Hifce nuper adduntur conftellationes XII circa polum Auftrinum, quæ nobis Borealem Telluris partem habitantibus, ob gibbofitatem Terræ funt inconfpicuæ, fcil. Phænix, Grus, Pavo, Indus, Apus, Triangulum Auftrale, Mufca, Chamæleon, Pifcis volans, Taucan five Anfer Americanus, Hydrus, Xiphias five Dorado.

Extra depictarum imaginum limites funt ftellæ quædam ad illas irreducibiles, quas ideo informes vocant; ex quibus infigniores Aftronomi novos aliquando afterifmos conficiunt. *Stellæ informes.*

Ad Afterifmos etiam pertinet Galaxia, feu Via Lactea, quæ eft circulus latus candore lactis perfufus, nonnunquam duplici tramite, plerumque fimplici totum cælum ambiens. Hunc cæli tractum innumeris minutiffimis ftellis refertum effe, Telefcopio fuo deprehendit Galilæus; & quamvis fingulæ ftellæ nudo oculo fint imperceptibiles; conjunctis tamen luminibus eam cæli regionem illuftrant, & candore fuo perfundunt *Galaxia.*

Imaginum ope, uti diximus, ftellas omnes diftinguere & in cælo notare valuerunt vetuftiffimi Aftronomi, & catalogos fixarum mirâ folertiâ & curâ exinde condiderunt; Hi catalogi recentiorum obfervationibus adaucti & correcti omnes continent ftellas vifu perceptibiles, imo plures in iis nunc notantur ftellæ quæ non fine Telefcopio videri poffunt.

Hipparchus Rhodius annis circiter ante Chriftum natum 120. primus inter Græcos ftellas fixas in Catalogum reduxit, *aufus* ex fententiâ Plinii (*rem etiam Deo improbam*) *annumerare pofteris ftellas, ac fidera ad normam expangere, organis excogitatis, per quæ fingularum loca atque magnitudines* *Hipparchus primus fixarum catalogum compofuit.*

 figna-

signaret: Uti facile discerni posset ex eo, non modo an obirent nascerenturve stellæ, sed an omnino aliqua transirent moverenturve, item an crescerent, minuerenturque, cælo in hæreditate cunctis relicto, si quisquam qui rationem eam caperet inventus esset.

Hipparchus ex propriis & antiquorum observationibus 1022 stellas in Catalogum retulit, & unicuique propriam latitudinem & longitudinem tunc temporis competentem adscripsit.

Ptolomeus Hipparchi catalogum quatuor stellis adauxit.

Ptolomeus Hipparchi Catalogum quatuor stellis adauxit 1026 numerando. Post Ptolomeum, Ulug Beighi magni Tamerlani Nepos sidera observavit & 1017 stellas catalogo suo intulit. Sæculo decimo sexto & sequente, plures Urania nacta fuit cultores, inter quos eminebant Regiomontanus & Copernicus. At omnium conatus superavit nobilissimus ille Astronomus Danicus Tycho Brahe, qui magna & exquisitâ arte facta instrumenta comparavit, quibus coelum denuo lustraret. Is loca 777 fixarum propriis observationibus ex cælo deduxit, & in Catalogum retulit. Keplerus quidem in Tabulis suis Rodolphinis stellarum catalogum exhibet, quem Tychonicum vocat, in quo numerantur 1163 stellæ, at reliquas præter illas 777 à Tychone observatas, partim ex Ptolomeo, partim ex aliis diversis authoribus hausit, nihil enim Tycho in proprium catalogum retulit, quod non ipse suis instrumentis calculoque investigaverat.

Tycho Brahe 777 stellas observavit & in catalogum retulit.

Gulielmus Hassiæ princeps 400 stellas observavit.

Tychoni coævus Serenissimus Hassiæ Princeps Gulielmus sidera contemplari aggressus est, & cum Mathematicis suis Rothmanno & Byrgio, indefesso per 30 annos labore, 400 stellas observavit, & catalogo inclusit, adjunctis stellarum locis secundum longitudinem ex propriis observationibus computatis.

Ricciolus Catalogum edidit, sed paucas ipse observavit stellas.

Ricciolus Jesuita Kepleri catalogum 305 stellis locupletavit, & exinde earum numerus ad 1468 excrevit, sed hunc catalogum ex propriis observationibus haud construxit, sed tantum 101 stellas propriis instrumentis cum Socio Grimaldi observavit: & earum loca supputavit; reliquas ex Tychone, Keplero & aliis auctoribus deprompsit. Mirum est

quod

quod Ricciolus plures ſtellas, quæ tempore Tychonis in oculos omnium incurrebant, quæque ab ipſo Tychone rite ſunt obſervatæ, tempore verò Riccioli plane evanuerunt, etiam adhuc, licet non amplius conſpiciuntur, in catalogo ſuo retineat, quaſi ipſe illas obſervaſſet.

Bartſchius in Globo ſuo quadrupedali, anno 1635 Argentorati in 4to edito, meminit Bayerum in ſua Uranometria 1725 ſtellas delineaſſe; gloriatur etiam quod ipſe in ſuo Globo 1762 ſtellas deſignaverat, ſed quis eas obſervavit, aut quo anno, non prodit.

Stellas ad polum Antarcticum ſitas, & noſtræ Zonæ inconſpicuas, primus rectè obſervavit Cl. meus Collega Edmundus Halley qui magno Sidereæ ſcientiæ amore percitus, longam & periculoſam ad Inſulam S^{tæ} Helenæ ſuſcepit navigationem, ut ſitus ſtellarum ſub polo Antarctico nos latentium exquireret, edidit is Catalogum 373 Fixarum auſtralium, quarum loca ſupputavit ad annum 1677. *Edmundus Hallejus primus rite obſervavit ſtellas ad polum Antarcticum ſitas.*

Illuſtris Joannes Hevelius Dantiſcanus vir maxime Induſtrius & indefeſſus aſtrorum cultor, exquiſitiſſimis inſtrumentis & omni apparatu Aſtronomico inſtructus, fixas majori quam antea curâ obſervavit, loca 1553 ſtellarum ex propriis obſervationibus ſupputavit, & novum omnino condidit ſtellarum catalogum, qui continet ſtellas 1888, nimirum 950 veteribus cognitas, & ſupra Horizontem Gedanenſem conſpicuas; 603 alias quas ante ipſum nemo rite debitis inſtrumentis determinavit, & 335. circa polum Antarcticum, & infra Horizontem Gedanenſem ſemper depreſſas ex Catalogo Halleano tranſtulit. *Hevelius 1553 ſtellas obſervavit & catalogus ejus continet ſtellas 1888.*

At Catalogum longe ampliſſimum & correctiſſimum, brevi, ut ſpero, nobis dabit Joannes Flamſtedius Aſtronomus Regius Greenovicenſis, in hoc catalogo numerus ſtellarum ad 3000 excurrit. Et ſicut Hevelius duplo plures ſtellas obſervavit quam Tycho, ſic Aſtronomus noſter Britannicus numerum ſtellarum ab ipſo obſervatarum duplo auctiorem reddidit quam eſt numerus earum quæ ab Hevelio obſervatæ fuerunt. Tantum Urania hujus Aſtronomi debet laboribus, ut ne minima quævis conſpicitur ſtella, cujus *Flamſtedii Catalogus longe ampliſſimus.*

locus in cælis non melius innotefcit, quam plurimarum urbium & civitatum fitus & pofitiones, per quas quotidie itinera faciunt viatores. Non mirum eft quod Aftronomi tot pertinaces vigilias, tam Herculeos labores in ftellis obfervandis fuftinuerunt, cum non alio potuerunt modo inveftigare Planetarum vias, & orbitas in cœlo notare, nifi per cognita prius fixarum loca, quibus, tanquam columnis firmiffimis, omnis innititur Aftronomia.

Stellæ inermi oculo vifibiles numero non multæ funt.

Ex tribus millibus ftellis à Flamftedio in catalogum relatis, plures funt quæ non fine Telefcopio videri poffunt, adeoque non plures in hemifphærio vifibili oculo inermi fimul confpici poffunt, quam mille. Mirum hoc plerifque videbitur, cum hyeme, illuni & ferenâ nocte, primo intuitu innumerabiles videntur confpici ftellæ. Sed apparentia illa eft vifus hallucinatio, ex vehemente ftellarum micatione profecta, dum oculus confufe & fine ordine omnes fimul intueatur; at qui diftinctè ad fingulas attendit fpectator, nullas inveniet ftellas, quæ ab Aftronomis non notantur; Quod fi quis Globum cæleftem majoris formæ, qualis eft Blavianus, adhibeat, eumque cum cælo comparet, quantumvis acri oculo cælum rimetur, non facile tamen ftellam inveniet vel minimam, cujus imago in fuperficie iftius Globi non depingitur.

Eft tamen ftellarum numerus immenfus.

Interim fateor ftellarum numerum effe immenfum & tantum non infinitum, nam qui Telefcopio cælum vult intueri, ingentem ubique fixarum multitudinem inveniet, quæ nudis oculis fe minime produnt, præfertim in viâ Lacteâ tam confertim reperiuntur fixæ, ut illum cæli tractum fingulæ licet imperceptibiles, luce fua, feu candore quodam perfundant.

Cl. Hookius Telefcopium duodecim pedum verfus Pleiades dirigens, (quæ olim feptem funt vifæ, at nunc tantùm fex, inermi oculo vifuntur,) feptuaginta & octo ftellas notavit, & longiora adhibens Telefcopia longe plures diverfæ admodum magnitudinis detexit: vide Microgr. pag. 241. Et *Antonius Maria de Rheita in Radio fuo fidereomyftico* pag. 197. affirmat à fe per tubum opticum numerameratas fuiffe in folâ conftellatione Orionis ftellas quafi bis mille.

Ex dictis in præcedenti Lectione conftat, quam falfa & vana fuit veterum Philofophorum opinio, qui cælis nimium faventes quædam iis privilegia fine ratione indulferunt; eos quippe ab omni mutatione immunes ftatuebant; materiamque cæli à Terreftri fpecie diverfam effe pronunciabant, hanc corruptibilem effe, & in varias formas mutabilem; illam non item, fed fub eadem formâ & facie femper permanentem nullique mutationi obnoxiam prædicabant. Vidimus in Sole atque Planetis quotidie nova corpora generari, rurfufque corrumpi, & Planetarum facies varias mutationes fubire. Nec folum in Terrâ noftrâ, aut in noftri fyftematis corporibus locum obtinent mutationes Verum longe ulterius porrigitur Generationis & corruptionis Principium; inter ftellas enim immotas longiffime à nobis diffitas dominatur & nullum corpus eft quod ejus imperium non patitur. Perierunt enim ftellæ plures à veteribus confpectæ, novæ renafcuntur, ipfæ etiam aliquando periturae. Quin etiam quorundam fiderum extinguuntur flammæ, quæ poft ftatam periodum rurfus refplendefcent. Inter ftellas has maxime celebris eft illa, quæ in collo Cæti videtur, quæ octo vel novem anni menfibus inconfpicua, reliquis quatuor vel tribus menfibus variâ magnitudine fe videndam præbet; hujus ftellæ fuperficies corporibus opacis feu maculis maximâ parte tegi videtur, aliquâ tamen ejus portione lucidâ manente, quæ dum circa fuum axem convolvitur, modo hanc, modo illam partem nobis obvertit, fed & hujus ftellæ maculæ quafdam mutationes fubire videntur; non enim fingulis annis eandem obtinet ftella magnitudinem, quandoque fecundi ordinis fixas fuperat magnitudine, aliquando inter tertium ordinem vix confiftere videtur; nec eodem femper temporis fpatio fui copiam facit, nam fæpe non ultra tres menfes continuos, fæpe etiam per quatuor integros & amplius confpicitur, neque æquis temporum intervallis incrementa fumit.

Materia cæli non eft incorruptibilis.

Principium Generationis & corruptionis ad ftellas fixas pertingit.

Stellæ quæ periodice apparent & evanefcunt.

Præterea ex Aftronomorum obfervationibus conftat, fæ-

Stellæ novæ.

 pius

pius novas aliquas prius latentes emicuiſſe ſtellas, quæ per aliquod tempus inſignes & maxime conſpicuæ apparuere; ſed deinde paulatim decreſcentes, tandem evanuere quaſi exſtinctæ fuiſſent. Harum ſtellarum una ab Hipparcho Aſtronomorum principe notata & obſervata ſuit, eumque impulit ut fixarum catalogum adornaret, poſteriſque traderet, ut ex eo facile diſcerni poſſit an obirent inciperentve ſtellæ.

Stella nova in Caſſiopeia.

Poſt plura deinde ſæcula, alia etiam nova Tychoni Braheo, ejuſque temporis Aſtronomis, in conſtellatione Caſſiopejæ apparuit; quæ non ſecus ac Hipparchea illa Tychonem admonuit, opus eſſe ut novum conderet ſtellarum Catalogum: viſa eſt hæc ſtella circa Novembris medium Anno 1572; permanſit eodem inter fixas loco, toto apparitionis tempore, quod per menſes circiter ſedecim duravit, tandemque paulatim extincta fuit; magnitudo ejus apparens Lyram aut Syrium inerrantium ſplendidiſſimas ſuperabat, Veneris *Perigeæ* fere æmula, in meridie à non paucis viſa eſt. Sed tandem ſenſim imminuta evanuit, nec ex eo tempore in cælis eſt conſpicienda. Leovicius ex hiſtoriis iſtius temporis tradit anno 945 regnante Othone imperatore, ſtellam novam in Caſſiopeja apparuiſſe, ſimilem ei quæ ſuo tempore viſa eſt anno 1572. aliud quoque adducit teſtimonium perantiquum, quod anno 1264. viſa eſt in ſeptentrionali cæli parte, circa conſtellationem Caſſiopejam nova & maxima ſtella quæ nullum habebat motum proprium, credibile eſt hanc & ſupra memoratam quæ anno 945 apparuit eandem fuiſſe ſtellam cum eâ quæ a Tychone viſa fuit.

Stella nova in pectore Cygni.

Anno 1600. & ſequenti deprehendit Keplerus aliam novam ſtellam in pectore Cygni quæ multos annos ibidem perſtitit, & Hevelio apparuit tertiæ magnitudinis; evanuit tamen anno 1660 indeque ad annum 1666 latuit, donec in menſe Septembri eam denuo conſpexit Hevelius nudo oculo, ut ſtellam ſextæ magnitudinis, & quidem in eodem loco quo fuerit ab anno 1601 ad uſque 1662.

Ex catalogis fixarum liquet plures ſtellas fuiſſe à veteribus & etiam à Tychone obſervatas quæ nunc non amplius con confpiciuntur. Et fpeciatim Pleiades vulgo habentur numero feptem, at nunc in ferena nocte, non plures quam fex cerni poffunt. Unde Ovidius lib. 3*tio* Faftorum.

Quæ feptem dici, fex tamen effe folent.

Clariffimus Montanerus profeffor Mathematum Bononiæ literis ad Societatem Regiam datis, Apr. 30. 1670. fic fcribit. *Defunt in cælo duæ ftellæ 2dæ magnitudinis in puppi navis, ejufque tranftris, Bayero β & γ prope canem majorem à me & aliis, occafione præfertim Cometæ Anni* 1664 *obfervatæ & recognitæ; earum difparitionem cui anno debeam non novi, hoc indubium eft quod à die* 10. *Apr.* 1668. *ne veftigium quidem illarum adeffe amplius obfervo, cæteris circa eas etiam tertiæ & quartæ magnitudinis immotis, plura de aliarum ftellarum mutationibus plufquam centenis at non tanti ponderis notavi.*

Credibile eft ftellas has maculis, & corporibus opacis, penitus obfitas & obrutas fuiffe; & lucem exinde omnem amififfe, quarum proinde Planetarum cohortes tenui admodum reliquarum fixarum luce tantum illuftrantur.

LECTIO VII.

De Motu Telluris annuo circa Solem & circa proprium Axem, & de Motu Apparente Solis & cæli inde orto

PErluftratâ curforie Univerfali Mundi materialis Fabricâ, traditifque quæ de ftellis fixis comperta habuimus, ad noftrum Solare accedamus Syftema, cujus partes omnes accuratiore intuitu funt contemplandæ, nam circa corporum in eo contentorum motus, motuumque phænomena præcipue verfatur noftra Aftronomia.

Exordium à motu Terræ.

Et primo à Motu Terræ, domicilii noftri, fcil. à nobis ipfis convenit ut incipiamus, nam ex noftro motu oritur motus Solis apparens, fine quo reliquorum Planetarum phænomena, nec explicari, nec computari poffunt.

Sed noftri Syftematis centrum occupat.

Oftenfum eft in præcedentibus, Solem noftri fyftematis corpus maximum & nobiliffimum, fuique generis unicum, cen-

Tellus circa Solem movetur & interea circa ſuum Axem.

Idem ſtellarum aſpectus è Sole qui eſt è Terrâ.

centrum occupare, à quo ille undique diffundens radios, Planetarum corpora opaca luce ſuâ illuſtrat, & calore fovet, atque vivificat, circa hunc aguntur in orbem diverſis periodis & diſtantiis Planetæ omnes, inter quos Tellus numeratur, quæ periodum abſolvit ſpatio unius anni, & interea circa ſuum axem vertitur ſpatio viginti quatuor horarum. Cumque diſtantia Fixarum à Terra vel Sole ſit admodum immenſa, reſpectu diſtantiæ Terræ à Sole, eadem apparebit cæli ſtellati facies, idem manebit ſitus, atque ordo fixarum ad ſe invicem, ſive è Sole, ſive è Terrâ, aſpiciantur aſtra. Sed cum corpora omnia longinqua ad cælum referantur, Spectator in Sole locatus, videbit Tellurem circulum in cæli ſtellati ſuperficie maximum, inter fixas deſcribere.

Motus Terræ è Sole ſpectatus. TAB. 15. *fig.* 3.

Repræſentet S Solem, ABCD Telluris orbitam in quâ movetur Tellus ab Occidente in Orientem. ſcil. ab A per BCD. Spectator in S Terram in A poſitam ad ſtellam ♈ referet; cum Terra pervenerit in B, illam juxta ſtellam in ♋ aſpiciet & cum ad C progreſſa fuerit in ♎ videbit, in D vero delatâ Tellure è Sole in ♑ eam ſpectabit. Et in A periodum perficiens rurſus in ♈ videbit eam.

Ecliptica.

Hinc ſi planum orbitæ Telluris ad fixas uſque protendatur, efficiet in ſuperficie cæli ſphærica concava, circulum quem inter fixas peragrare videbitur Tellus, quolibet anno. Circulus hic *Ecliptica* dicitur, & ab Aſtronomis in duodecim æquales partes, quæ ſigna appellantur dividitur; quarum unaquæque nomen ſortitur à conſtellatione quæ tunc temporis, quando nomina impoſita fuere juxta illam partem viſa fuit. Partes illæ ſunt *Aries* ♈, *Taurus* ♉, *Gemini* ♊, *Cancer* ♋, *Leo* ♌, *Virgo* ♍, *Libra* ♎, *Scorpio* ♏, *Sagittarius* ♐, *Capricornus* ♑, *Aquarius* ♒, *Piſces* ♓.

Eclipticæ partes duodecim.

Motus Solis apparens è Terrâ.

E Sole ad Terram transferatur ſpectator, & ponamus Terram in C locatam, è quâ Terricola Solem obſervet, is quoque Solem ad cælum referet, & cum Tellus eſt in orbitæ puncto C Sol in cælis videbitur in ♈. ſpectatorque ille motus annui particeps, Terræ partes omnes in eodem ad ſe invicem ſitu, & in eadem ab oculo diſtantiâ manere videbit; & proinde motum illum ſenſibus percipere non poteſt;

at

at Solem aſpiciens, cum ad D pervenerit Terra, Solem juxta ſtellam in ♋ videbit, & eum inter fixas locum mutaſſe deprehendet, & ab ♈ per ♉ & ♊ ad ♋ pertranſiiſſe; ex D vero ad A progrediens Terra, Sol ex eâ conſpicietur ſigna ♋ ♌ & ♍ percurriſſe; & rurſus dum ſemicirculum ABC deſcribit Terra, Sol per ſex ſigna ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓ in ſuperficie cæli ſphærica deferri videbitur. Terricola igitur Solem loco reverà immotum, eundem in cœlo circulum deſcribere videbit, quem ſpectator in Sole Terram deprehendet percurrere.

Hinc oritur motus ille apparens Solis verſus ſtellas orientaliores. Ut ſi ſtella obſervetur prope Eclipticam, una cum Sole oriri; aliquod interjectis diebus, Sol magis verſus orientem promotus videbitur, & ſtella ante Solem orietur, citiuſque occidet; ſic etiam quæ nunc poſt Solis occaſum videtur ſtella, in Ecliptica notabili ſatis intervallo à Sole diſtans, poſt aliquod interjectum tempus, unà cum Sole occidet, nec amplius noctu conſpicietur: Hunc motum motui diurno contrarium, realem eſſe & Soli revera competentem ſtatuebant Ptolomei ſectatores; at illum apparentem tantum eſſe, & ex motu Terræ ortum hic oſtenſum eſt.

Similes Solis motus è reliquis Planetis ſpectantur.

Similes quoque motus reliquorum Planetarum Incolæ in Sole obſervabunt, & unuſquiſque Planeticola Solem circa ſe eundem circulum inter fixas, & eodem tempore, deſcribentem aſpiciet, quem idem Planeta, è Sole Spectatus, in cælo deſcribere videtur, v. gr. Jovis Incola obſervabit Solem circa Jovem in orbem agi, & circulum diverſum quidem à noſtra Ecliptica, & per diverſas ſtellas tranſeuntem percurrere, ſpatio duodecim annorum.

Eadem ratione & ob ſimiles cauſas, Sol videbitur ex Saturno alium diverſum circulum circa ipſum abſolvere, ſpatio triginta annorum, qui tempus periodicum Saturni complent. Cumque impoſſibile ſit, ut omnes hi motus ſimul ſint in Sole, nec ratio excogitari poteſt, cur unus eorum potius quam reliqui Soli tribuatur; dicendum eſt, omnes eſſe tantum apparentes & ex veris motibus Planetarum ortos.

Gyratio Terræ circa suum Axem. Telluris Poli. Præter motum hunc Circulationis annuum, Terra etiam circa suum Axem rotatur, ab occidente in orientem, & puncta illa duo in quibus Telluris Axis ejus superficiei occurrit, Telluris Poli dicuntur; & si Axis utrinque ad cælum producatur, signabit quoque in cælo duo puncta, qui poli cælestes nominantur: unumquodque autem punctum in Telluris superficie, polis exceptis, ex hujus rotationis natura, describet circumferentiam circuli majorem vel minorem, prout punctum signatum plus minusve fuerit à polis remotum & poli erunt soli loci in superficie Telluris, omnis rotationis expertes. Locus autem ille qui designatur à puncto, æqualiter ab utroque polo remoto, maximum circulum describit, & is Telluris *Æquator* seu *circulus Æquinoctialis* dicitur; reliqui circuli minores paralleli appellantur. *Telluris Æquator & Paralleli.*

Horizon circulus. Porro si per punctum, in quo insistit spectator, duci intelligatur planum Tellurem tangens, ad cælum usque protensum, hoc planum in duas partes cælum dividet, & circulum in illo efficiet qui *Horizon* dicitur, cæli partem conspicuam & visu patentem, ab illa infra depressam, & propter Telluris opacitatem, latentem distinguens. *Sensibilis.* Hic Horizon est proprie Horizon sensibilis, à quo differt rationalis qui transit per centrum Terræ, sensibili parallelus. *Rationalis. TAB. 15. fig. 4.* Hi duo circuli in cælo coincidere censendi sunt, evanescente in tanta distantia ipsorum intervallo, seu Telluris semidiametro.

Rotatio Terræ efficit motum diurnum apparentem cæli ab oriente in occidentem Cum Terra circa suum Axem rotetur, huic insistentem spectatorem unà cum horizonte suo simul in eandem plagam (scil. Orientem) rotari necesse est, unde versus ortum posita prius inconspicua, retegentur, propter Horizontem infra illa subsidentem, & alia versus occasum abscondentur, Horizonte supra illa elevato; & ideo spectator illa supra Horizontem ascendere sive oriri videbit, hæc infra eundem descendere; unde & Plagis istis, talia nomina sunt imposita. Hinc provenit motus ille apparens omnium corporum mundanorum, Terræ non adhærentium; quo cælum omne sidereum & unumquodque in eo punctum præter Polos circa Axem Telluris ad cælum productum ab oriente in occidentem rapi, & circulos describere videntur, majores aut mi-

minores, pro majore aut minore ipsorum distantia à polis, qui soli ut puncta immota spectantur.

Quando fit dies.

Licet superficiei Terrestris locus quilibet à qualibet stellâ supra Horizontem conspicuâ illuminetur, illustratio tamen à Sole facta, tanta est, ut Sol præsentiâ suâ reliquas omnes stellarum flammas extinguat, & diem efficiat; absentia autem Solis, ubi is infra horizontem deprimitur, vel quod verius est, ubi Horizon supra illum attollitur, noctem efficit. Cumque Terra figuram Sphæricam & substantiam opacam obtineat, & à Sole secundum medietatem superficiei suæ illuminetur, alterâ medietate tenebris opertâ manente; circulus ille in Terrâ maximus illuminatam Terræ faciem à tenebrosa distinguens, *lucis & Umbræ Terminator* dici potest, ejusque planum erit ad rectam jungentem centra Solis & Telluris normale.

Quando nox.

Circulus Lucis & umbræ Terminator.

Telluris Axis non est ad planum Eclipticæ normalis.

Si Telluris Axis ad planum Eclipticæ esset normalis, coincideret æquatoris planum cum plano Eclipticæ, & circulus lucis Terminator in eo casu semper per polos transiret, & æquatorem omnesque ejus parallelos in partes æquales secaret; adeoque in eo casu astra omnia unà cum Sole tantundem temporis supra Horizontem fierent conspicua, quantum infra eum depressa laterent, diesque noctibus per totum Terrarum orbem perpetuo forent æquales. Verum Axis Terræ non est ad Eclipticæ planum perpendiculariter erectus, sed ad illud inclinatur angulo $66\frac{1}{2}$ graduum; nec proinde coincidet planum Æquatoris cum plano Eclipticæ.

Et si planum æquatoris ad cælum usque protendatur, efficiet in cælo circulum, qui Æquator seu Æquinoctialis cælestis nominatur, & hi duo circuli, Æquinoctialis nimirum & Ecliptica angulum constituunt $23\frac{1}{2}$ graduum.

Ita verò in suâ orbitâ progreditur Tellus, ut Axem suum retineat sibi semper parallelum; hoc est, si ducatur linea quævis, axi in quovis ejus situ parallela, Axis ille in omnibus aliis orbitæ suæ punctis eidem lineæ parallelus manebit: nec unquam directionem variabit, sed versus eandem mundi plagam continuò dirigetur. Atque hoc necessario fiet, ſi Terra nullo alio motu præter progreſſivum in orbita propria, & rotatione circa Axem ciatur. Sit enim corpus cujus centrum in linea AB feratur, & in A notetur quælibet diameter CD, utcumque ad lineam AB inclinata, ſi corpus nullum alium præter progreſſivum motum habeat, cum ad B pervenerit Diameter CD in ſitu *c d* priori CD parallelo invenietur, quod ſi eidem corpori circa Axem CD rotatio imprimatur, omnes ejuſdem corporis diametri præter Axem, ſitus ſuos conſtanter mutabunt. At Axis per rotationem illam è ſtatu ſuo non turbabitur, adeoque parallelus, ut prius ſibi ſemper manebit.

TAB. 15. *fig.* 5.

Hinc conſtat non opus eſſe, ut tertius quidam motus Terram exerceat, quo parallelismum Axis ſui conſervaret, ut quidam ſomniarunt: ad hoc enim nihil aliud requiritur, quàm ut ſoli prædicti duo motus Terræ imprimantur, nam ſi tertius nullus eidem inſit, Axis neceſſario erit perpetuo eidem rectæ parallelus, cui ſemel parallelus erat.

Cum planum Æquatoris non coincidat cum plano Eclipticæ, hæc duo plana ſe mutuo in rectâ lineâ ſecabunt, & communis eorum ſectio ſibi ſemper parallela manebit; ob eandem ſcil. cauſam, quâ Axis Terræ parallelismum conſervare oſtenſus eſt. Sectio itaque illa ad duo oppoſita Eclipticæ puncta ſemper dirigitur eaſdemque ſemper Univerſi partes reſpicit.

Et circulus in cælo maximus per Polum Æquatoris & communem illam interſectionem tranſiens dicitur *Colurus æquinoctiorum*; ſicut alter, hunc ad rectos angulos in polo ſecans, dicitur *Colurus Solſtitiorum*; qui tranſit per puncta, ubi Ecliptica ab æquatore maxime diſtat, & tam æquatorem quam Eclipticam ad rectos angulos ſecat, adeoque per utriuſque circuli polum tranſit. Quatuor puncta, in quibus hi duo coluri Eclipticæ occurrunt, *Puncta Cardinalia* appellantur, quod Sole in iis exiſtente, quatuor anni Cardines ſeu tempeſtates determinant. Et duæ interſectiones coluri Æquinoctiorum cum Ecliptica dicuntur puncta Æquinoctialia, aliæ duæ in quibus colurus Solſtitiorum occurrit Eclipticæ, dicuntur puncta Solſtitialia.

Colurus æquinoctiorum. Colurus Solſtitiorum.

Aſpi-

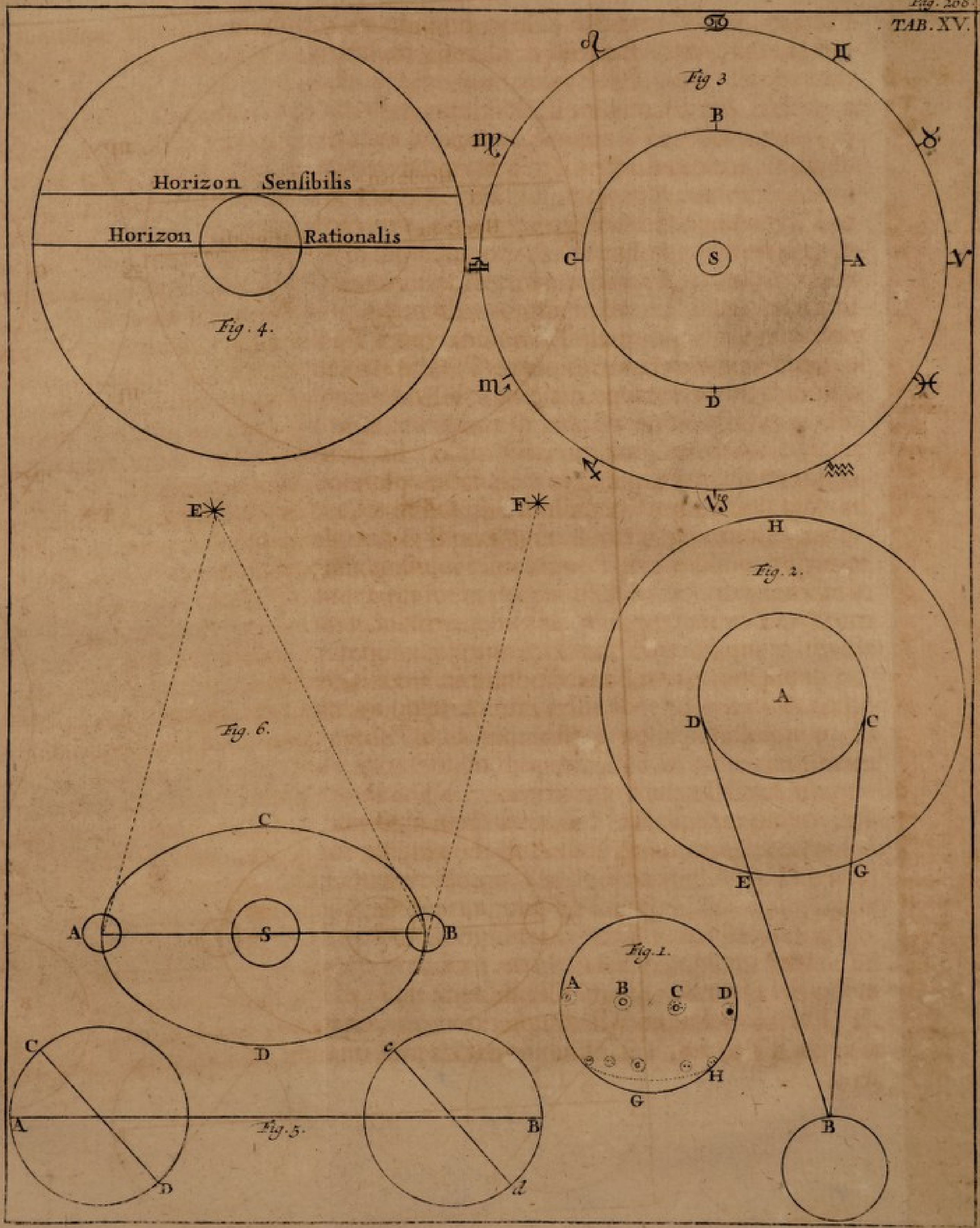
TAB. XV.
Horizon Sensibilis
Horizon Rationalis
Fig. 4.
Fig 3
B
C
S
A
D
H
Fig. 2.
A
D
C
E
G
B
E
F
Fig. 6.
C
A
S
B
D
Fig. 1.
A
B
C
D
H
G
C
c
A
Fig. 5.
B
D
d

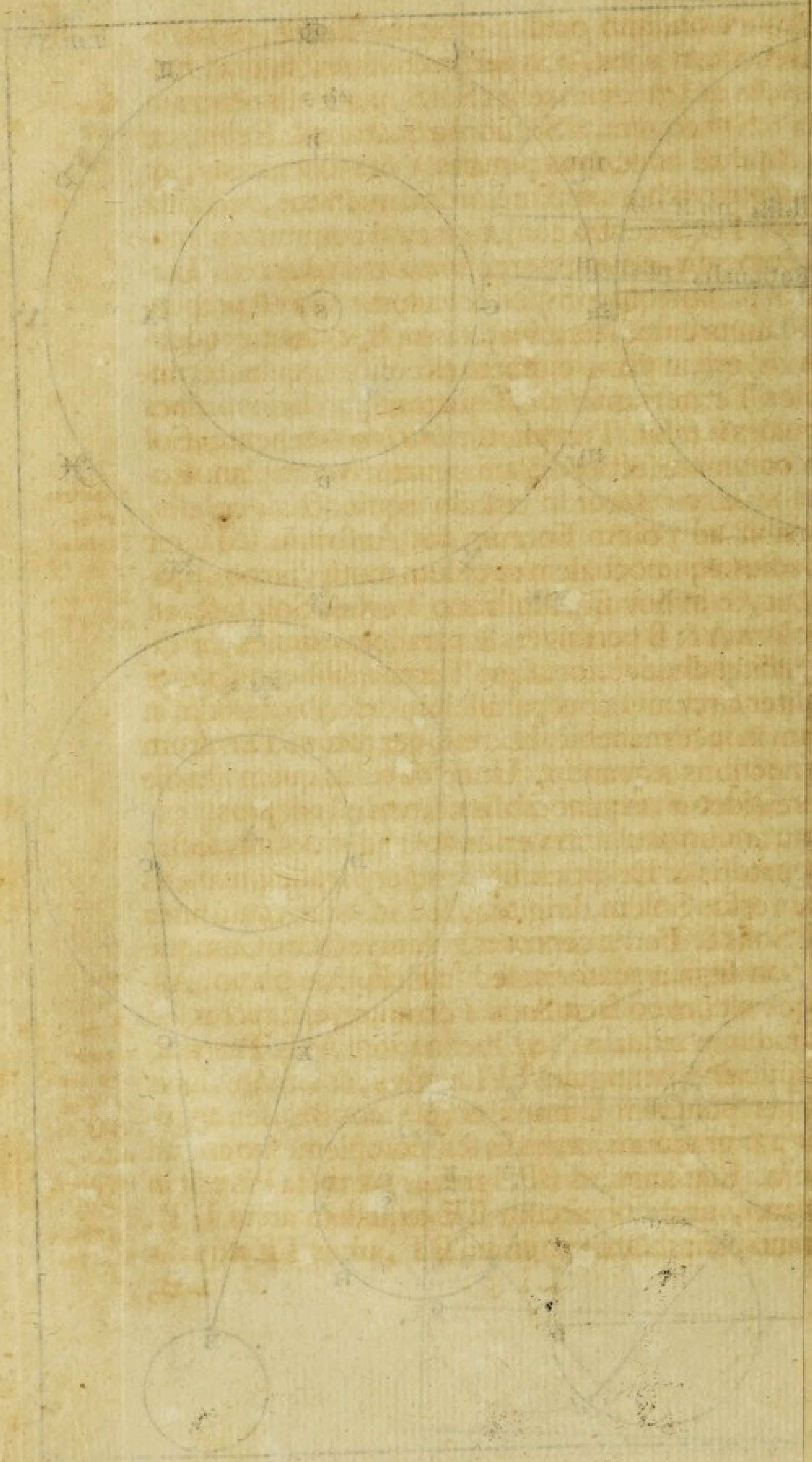

Aſpiciat jam ex obliquo oculus orbitam Terræ, cujus re- præſentatio ſecundum leges Artis perſpectivæ erit figura Ova- lis ſeu Ellipſis, in quâ medium tenet Sol S, per Solis centrum ducatur recta ♈ S ♎ communi Sectioni æquatoris & Eclipticæ parallela, Eclipticæ in duobus punctis ♈ & ♎ occurrens; & cum Tellus in utrovis horum punctorum invenitur, recta illa ♈ ♎ quæ Solis & Terræ centra conjungit cum communi plano- rum ſectione coincidit, eritque perpendicularis ad Axem Ter- ræ, utpote eſt in plano æquatoris, ſed & eadem recta eſt perpen- dicularis ad Planum circuli terminatoris lucis & umbræ; adeo- que Terræ Axis, erit in plano ejuſdem circuli & circulus termi- nator per polos Terræ tranſibit, & æquatoris parallelos omnes in partes æquales ſecabit. Terra igitur *Initium* ♎ tenente, Sol videbitur in ♈ communi ſectione plani æquatoris cum plano Ec- lipticæ, adeoque videbitur in circulo æquinoctiali cæleſti, neque declinabit ad polum Boreum aut Auſtrium ſed inter utrumque medius æquinoctialem circulum motu diurno appa- rente deſcribet, & in hoc ſitu illuſtratio Terræ à Sole facta ad utrumque polum A & B pertinget, & parallelos omnes, uti di- ctum eſt, æqualiter dividet, locuſque Terræ quilibet qui motu diurno æqualiter circumvectus parallelum deſcribit, tamdiu in tenebris quam in luce manebit, hoc eſt, per totum Terrarum orbem dies noctibus æquantur. Unde circulus quem illo die Sol deſcribere videtur, æquinoctialis nomen eſt adeptus.

Tab. 6. fig. 1.

Apparentiæ cum Terra eſt in ♎ & Sol videtur in ♈.

Terrâ motu annuo paulatim verſus ♏ ♐ ad ♑ delatâ, ſectio planorum æquatoris & Eclipticæ ſibi ſemper parallela manens non amplius verſus Solem dirigitur, ſed in ♑ facit cum linea S P jungente Solis & Terræ centra angulum rectum. Cumque linea illa S P non ſit in æquatoris, ſed in Eclipticæ plano, An- gulus BPS, quem cum eo facit Axis Terræ non erit rectus ſed acutus 66½ graduum æqualis, ſcil. inclinationi Axis Terræ ad Planum Eclipticæ. Fiat angulus SPL rectus, & circulus lucis Terminator per punctum L tranſibit, & arcus BL, ſeu angu- lus BPL, erit 23½ graduum, æqualis ſcil. complemento anguli BPS ad rectum. Fiat angulus BPE rectus, & recta PE erit in æquatoris plano, unde ob arcum BE æqualem arcui LT, æquali quadranti, erit ablato communi BT, arcus TE æqualis

Apparentiæ cum Terra eſt in ♑ & Sol videtur in ♋ ſcil. puncto Solſtitiali æſtivo.

LB, æqualis 23½ gradibus. Fiat EM æqualis ET, & deſcribantur per T & M paralleli æquatoris duo MN, TC. Hic dicitur *Tropicus Cancri* ♋, ille *Tropicus Capricorni* ♑, & Terrâ in hoc ſitu exiſtente, Sol ſuper punctum Terræ T perpendiculariter eminet; ubi maxime ad Boream ad æquatore declinat, & circulus, quem tunc temporis motu diurno deſcribere videbitur, ſuper circulum TC directe eminet & proinde Tropicus ♋ cæleſtis dicitur. Et propter revolutionem diurnam circa Axem ſtabilem omnia paralleli TC puncta per idem punctum T tranſibunt, & Soli directe obvertentur, tunc Sol in meridie fiet verticalis omnibus habitatoribus paralleli T C. Dumque Tellus hanc poſitionem obtinet, manifeſtum eſt, circulum lucis terminatorem ultra Polum Borealem B pertingere in L, & citra Auſtrinum A deſinere in F; Per L & F deſcribantur circuli æquatori paralleli, circuli illi *Polares* dicuntur, ille *Arcticus* hic *Antarcticus*: & Telluris Tractus polari Arctico KL incluſus, non obſtanti revolutione diurna, continua in luce verſabitur perpetuoque die fruetur; è contrario, quæ circulo Antarctico concluditur Terræ portio, continuis tenebris & nocte involvetur. Patet porro, cujuſlibet circuli æquatori paralleli, inter hunc & polarem Arcticum interjecti, partem majorem in luce verſari, cujuſvis autem qui æquatorem & polarem Antarcticum interjacet, partem majorem tenebris obvolvi, & quidem partes illæ majores erunt aut minores, prout circuli ab æquatore magis minuſve diſtant. Itaque in illo Telluris ſitu, cum Sol in ♋ apparet, Borealis hemiſphærii incolis longiſſimi fiunt dies, noctes breviſſimæ, adeoque illis erit æſtas. Auſtralis autem Hemiſphærii incolæ noctes habebunt longiſſimas, dies breviſſimos, & Hyemis frigora ſentient.

Tropici duo.

Circuli Polares.

Quibus dies ſunt longiſſimi Quibus breviſſimi.

Et quidem cujuſque loci longiores erunt dies longiſſimi; & breviores noctes breviſſimæ, prout locus ille ab æquatore remotior eſt. Vidimus etiam ex omnibus parallelis ſolum æquatorem circulum utpote maximum, ſecari in partes æquales à terminatore lucis, adeoque incolæ, qui in æquatore degunt, ſoli habebunt per totum annum dies noctibus æquales.

Pro-

Procedente Terra à ♑ per ♒♓ ad ♈, quo tempore Sol signa ♋ ♌ & ♍ peragrare videtur, Sol paulatim versus æquatorem revertitur, & cum ad ♈ pervenerit Terra, Sol videtur in ♎ ubi communis interfectio æquatoris & Eclipticæ sibi parallela manens per Solem transibit, & Sol in Æquatore cælesti conspicietur, ubi rursus dies noctibus æquales efficiet, pari modo quo factum est dum Terra erat in ♎, & in eo denuo situ circulus lucis terminator per polos transibit, adeo ut polo *B* quo Tellus ♎ reliquit, nimirum per semestre spatium perpetua fuit dies, quippe qui in luce versabatur, sicut A polus semestri premebatur noctu.

Apparentiæ cum Sol videtur in ♎ puncto æquinoctiali Autumnali.

Terrâ porro per signa ♈ ♉ & ♊ motâ Sol interim per ♎ ♏ & ♐ apparenter incedens paulatim ab æquatore versus austrum declinare videbitur, & Terra reverà in ♋ existente Sol inter fixas in ♑ videbitur. Et cum Axis B A non mutaverit inclinationem, sed sibi parallelus, manserit, aspectum & positionem respectu Solis, Terra habebit, omnino similem ei, quem obtinebat dum ♑ occupabat. Sed cum hâc differentiâ, quod cum circulus KL, dum Terra ♑ tenebat, una cum tractu Terræ intus contento totus fuit in luce, jam Terra in ♋ existente totus tenebris tegitur. Et oppositus FG jam totus est in luce qui prius tenebris fuit involutus.

Apparentiæ quando Sol videtur in ♑ puncto Solstitiali Hyberno.

Ex parallelis inter æquatorem & polum B, arcus illuminati seu diurni minores sunt tenebrosis seu nocturnis, cujus contrarium prius acciderat; ex alteris versus polum A jacentibus parallelis, arcus diurni jam sunt majores nocturnis, cujus oppositum accidebat in priori Terræ positione. Sol quoque verticalis factus erit Tropici MN habitatoribus, & descendet versus austrum à parallelo TC ad parallelum MN per arcum CQN 47 graduum. Hinc Sol in quolibet ultra tropicos versus alterutrum polum loco altius observabitur in meridiano, seu propius ad verticem accedit per 47 integros gradus una anni tempestate quam in oppositâ, atque hæc omnis mutatio non proficiscitur ex eo, quod Terra deprimitur aut elevatur, sed contra ex eo quod nusquam deprimitur, nusquam elevatur; sed eundem semper retinet situm &

Sol propius accedit ad verticem habitatoribus ultra Tropicos per 47. integros gradus una anni tempestate quam aliâ.

& ſtatum reſpectu Univerſi, Solem tantummodo circumiens; qui poſitus eſt in medio fere iſtius orbitæ quem deſcribit Terræ centrum motu annuo.

Quomodo hæc omnia oculis repræſententur.

Hæc omnia oculis fient manifeſta, ſi in loco obſcuro accendatur candela, quæ Solem repræſentet, & Globus comparetur, cujus diametet ſit duorum aut trium digitorum in quo ſignentur poli, æquator, ejuſque paralleli aliquot, & meridiani; deinde ita teneatur Globus, ut ejus Axis non fiat ad Horizontem (qui hic loci Eclipticæ planum refert) perpendicularis, ſed ad illum aliquantulum inclinatus; deinde primò in eo ſitu ponatur Globus, ut Polorum unus plagam cæli Boream reſpiciat & lumen candelæ ad utrumque Polum exacte pertingat, hoc eſt circulus lucis & Umbræ terminator per Polos tranſeat; & probe notetur Axis poſitio, ſeu plaga mundi ad quam dirigitur; tandem circa candelam in circulo horizonti parallelo, ita feratur Globus, ut Axis ejus eandem plagam ſcil. boream ſemper reſpiciat; & tunc videre licebit flammam candelæ eodem prorſus modo illuminare Globum, Polos, æquatorem ejuſque parallelos, quo Terra à Sole reverà illuſtratur, & eadem prorſus conſpicientur Phænomena, quæ prius de Sole & Terra declaravimus.

Phænomenis ex vertigine Terræ ortis, ſimilia obſervari poſſunt ex alio quovis Planeta circa Axem ratato. *v. gr.* cum Jupiter circa Axem ſuum vertitur ſpatio decem horarum; Jovis incola videbit cælum omne ſidereum & Terram noſtram una cum Sole circa ipſum eodem tempore motu rapidiſſimo revolvi. At cum Jovis Axis ad planum ſuæ orbitæ ſit normalis, circulus lucis Terminator ſemper & ubique per polos tranſibit, unde in Jove dies noctibus ſunt perpetuò æquales, & Jovis incola uniformem per totam periodum ſentiet temperiem, nec æſtatis calores aut Hyemis frigora pertimeſcet.

Si per Telluris, Soliſve centrum (perinde enim eſt, cum hæc duo puncta è cælo ſtellato ſpectata coincidere videntur) erigatur recta ad planum Eclipticæ perpendicularis, & ad cælum uſque producatur; dicitur hæc linea *Axis Eclipticæ*, punctumque quod in cælo offendit erit *Eclipticæ Polus.*

Axis Eclipticæ. Polus Eclipticæ.

Quod

Quod ſi per hunc Polum, & quaſlibet ſtellas, traducantur circuli maximi, erunt ex natura ſphæræ omnes ad Eclipticam perpendiculares. Et ſecundarii Eclipticæ ſeu Latitudinum circuli nominantur. Et Arcus ejuſmodi circuli inter ſtellam quamvis & Eclipticam interceptus, dicitur iſtius ſtellæ Latitudo, ſeu diſtantia ab Ecliptica. Sicut Arcus Eclipticæ inter initium ♈ & ejus interſectionem cum Secundario per ſtellam tranſeunte dicitur Longitudo ſtellæ. *Secundarii Eclipticæ. Stellæ Latitudo. Longitudo ſtellæ.*

Similiter ſi per polum Telluris ſeu Æquàtoris & quælibet loca in ſuperficie Telluris traducantur circuli, erunt omnes ad Æquatorem perpendiculares, & ſecundarii Æquatoris nominantur; Locorum verò reſpectu Meridiani dicuntur, quia cum Sol in Plano alicujus Meridiani videtur, incolis ſub illo Meridiano degentibus fit Meridies. Arcus ſecundarii inter locum quemlibet & Æquatorem interceptus dicitur *loci Latitudo* quæ eſt diſtantia ejus ab Æquatore. Et arcus Æquatoris interceptus inter ſectionem ejus cum Æquatore, & punctum aliquod in Æquatore fixum dicitur loci Longitudo. *Loci latitudo. Loci longitudo.*

LECTIO VIII.

De Variis aliis Phænomenis ex motu Terræ Pendentibus.

Cum Terra circa Solem ita feratur, ut ejus Axis ſibi ſemper parallelus maneat, neceſſe erit ut Axis ille diverſis anni temporibus, ad diverſas fixas dirigatur; & ſtella ſeu punctum cæli quod directè ſupra Polum terreſtrem imminet in æſtate, in hyeme non directè eidem Polo incumbet; ſed punctum, cui hyeme dirigitur Axis, à priore diſtabit intervallo diametri orbitæ Terræ. *Terræ Axis debet ad diverſas Fixas diverſis anni temporibus dirigi.*

Sit enim ACBD orbita Terræ, in cujus centro ſit Sol S, cum Terra eſt in A, axis ejus dirigitur ad ſtellam E, quæ directè ſupra Polum imminet, at cum ad oppoſitum orbitæ punctum B pervenerit Terra, Axis in poſitione priori parallela, non ad E dirigitur ſed ad aliam ſtellam F, quæ duæ fixæ diſtabunt à ſe invicem intervallo æquali AB diametro orbitæ Telluris, Angularis autem ſeu obſervabilis ſtel- *Tab. 15. fig. 6.*

larum diſtantia erit angulus E B F, cui æqualis eſt angulus A E B per 29. El. 1. qui eſt angulus ſub quo videtur diameter orbitæ quam orbem Magnum appellant Aſtronomi, è Fixa E conſpecta. Angulus ille EBF vel AEB *Parallaxis orbis magni* dicitur; & ſi is obſervari poterit, daretur fixæ E diſtantia à Terra, reſpectu Solis diſtantia ab eadem. Nam in triangulo E A B datur angulus E, æqualis E B F obſervatione ſcil. noto; datur etiam angulus E A B, qui in æquinoctiis eſt rectus, in Solſtitiis autem eſt æqualis inclinationi Axis Terræ ad planum Eclipticæ, & univerſaliter eſt ubique æqualis complemento declinationis Solis. Unde dabuntur omnes anguli & latus AB, & proinde per Trigonometriam innoteſcet latus A E diſtantia Fixæ.

Parallaxis orbis magni Quid?

Parallaxis orbis magni vix obſervabilis. Incerta eſt fixarum diſtantia.

Verum tanta eſt fixarum diſtantia ut angulus ille E B F exquiſitiſſimis inſtrumentis vix deprehendi poteſt; & qui ei inveſtigando quam maxime inſudârunt, ſemper uno minuto primo minorem invenerunt; Et cum in tam parvis angulis capiendis, error facile admitti poteſt, qui error in computo maximas diſtantiarum differentias producet, iſtiuſmodi obſervationibus vix tutò fidendum erit. Nam ſi cum Flamſtedio Parallaxis obſervata 42 ſecundorum ſtatuatur, & error in obſervando admiſſus ſit 25 ſecundorum in exceſſu peccans, qualis error haud facile vitari poteſt, diſtantia fixarum pluſquam dupla erit ejus quæ ex obſervatione prodit. Et ſi minus accurate factæ fuerint obſervationes, ita ut intra minutum primum non conſiſtant (quales pleræque ſunt) in immenſum à ſe invicem, & a veritate diſcedent diſtantiæ, ex talibus obſervationibus computatæ.

Axis Terræ non conſervat exactum parallelifmum.

Huc uſque poſuimus, Axem Telluris poſitionem ſtabilem & perfectum parallelifmum ſemper tenuiſſe, neque alium habuiſſe motum quàm illum quo circa Solem in orbem motu annuo defertur. At ex plurium annorum obſervationibus deprehenderunt Aſtronomi, Axem illum à parallelifmo paululum deflectere, motu quidem lentiſſimo, ita ut aberratio à parallelifmo intra duos treſve annos facta vix ſenſibilis evadat; plurium tamen annorum decurſu ſatis notabilis invenitur. Adeoque dum Phænomena unius anni Expli-

explicanda erant, de tantillâ aberratione omnino tacendum fuit, utpote quæ Phænomena tradita minime turbaret, quæ tamen temporis progreſſu ſenſibilis invenitur, & directionem Axis mutari vidimus quamvis ejus inclinatio ad planum Eclipticæ immutabilis maneat. Unde Telluris Axi neceſſario competit alius quidam motus cujus modus hic exponendus eſt.

Sit linea DCH portio orbitæ Telluris, ſitque centrum Terræ in C, & ex C erigatur recta CE ad planum Eclipticæ normalis, ſuperficiei cæli occurrens in E, recta CE eſt Eclipticæ Axis & punctum E Polus Eclipticæ. Sit C *p* Axis Terræ, qui ad cælum productus ſignabit in ſuperficie cæli punctum P Polum cæleſtem ſeu Polum mundi, circa quem ſidera omnia motu diurno revolvi videntur. Per E & P traducatur circulus maximus EPA, Eclipticæ occurrens in A; hic circulus cum tranſit tam per Polum Æquatoris quam Eclipticæ Polum, erit ad utrumque circulum rectus & arcus PA metitur angulum PCH inclinationem Axis Terræ ad planum Eclipticæ quæ eſt $66\frac{1}{2}$ grad. unde erit arcus EP ejus complementum ad quadrantem $23\frac{1}{2}$ graduum, & arcus ille metitur angulum ECP, quem Axis Terræ facit cum axe Eclipticæ. Polo E per P deſcribatur circulus minor PFG qui erit Eclipticæ parallelus, & cum Axis Terræ eundem ſemper facit cum Axe Eclipticæ immutabilem angulum ſcil. $23\frac{1}{2}$ graduum; Polum mundi P in peripheria circuli PFG ſemper locari neceſſe eſt. Quinetiam ſi eandem quoque directionem immutabilem retineret Axis, quoties Terra in orbitæ ſuæ puncto C invenitur, Polus Mundi in puncto immoto P ſemper conſpiceretur; verum obſervatum eſt Polum in peripheriâ PFG locum continuo mutare; & Axis Terræ qui prius ad P dirigebatur, poſt ſeptuaginta & duos annos ad punctum Q dirigitur uno gradu à P verſus anteriora remotus, ita ut Axis Telluris ſive mundi motu conico feratur ſeu deſcribat ſuperficiem Coni cujus vertex eſt Terræ centrum C & baſis circulus PFG; Et Polus P ſemper fertur in peripheria PFG motu lentiſſimo, & retrogrado, ſive ab oriente in occidentem, & periodum

Tab. 16. fig. 2.

Eclipticæ Axis.

Polus mundi regreditur in circulo minore parallelo Eclipticæ.

riodum absolvit in peripheria PFG non nisi post 25920 annos, post quod tempus Polus à stella in P digressus ad eundem rursus dirigitur. Atque hinc sequitur stellam in P quæ hodie cum Polo coincidit, post 12960 annos (semiperiodum nempe motus Poli) per integros gradus 47 ab eodem Polo dimotam ire scil. cum Polus est in G.

Circulus EPA est colurus Solstitiorum.

Circulus maximus EPA, cum transit per Polos tam Eclipticæ quam æquatoris, erit ad utrumque circulum perpendicularis. Ac proinde est colurus Solstitiorum, & Eclipticæ punctum A erit Solstitium seu punctum Eclipticæ omnium maxime ab æquatore declinans; cum Axis Terræ productus pervenerit ad situm CQ, si per Polos Eclipticæ E & æquatoris Q ducatur circulus maximus EQB, hic circulus erit ad utrumque circulorum, Eclipticæ nimirum & Æquinoctialis, perpendicularis; adeoque Axe Terræ hunc situm tenente, erit circulus ille EQB colurus Solstitiorum, & B erit Solstitii punctum, adeoque semper una cum Polo regredientur Solstitia, & quidem æqualiter.

Puncta Solstitialia regrediuntur.

Nam cum motus Poli in peripheria PFG fuerit PQ unius v. gr. gradus, erit AB regressus Solstitii unius quoque gradus, sunt enim arcus QP, BA (cum sint paralleli) similes.

Puncta æquinoctialia simili & æquali motu retrocedunt.

Hinc Solstitii puncta à stellis fixis continuo recedunt; adeo ut si punctum Eclipticæ Solstitiale sit hodie juxta stellam A, post septuaginta & duos annos Solstitium erit in B uno gradu à stella versus occidentem dimotum. Cum itaque puncta Solstitiorum continuo regrediuntur, necesse erit ut puncta æquinoctialia omniaque reliqua Eclipticæ puncta simili & æquali motu retrocedant, quippe quæ à Solstitiis dato intervallo distant. Nempe cum inter puncta æquinoctialia & Solstitia 90 gradus semper interjacent, quando Solstitia per unum gradum regressa fuerint, necesse erit ut tantundem retrorsum ferantur æquinoctialia puncta; alioquin non maneret eadem semper distantia eorundem à se invicem.

Motus in Antecedentia quid?

Puncta itaque æquinoctialia cum omnibus reliquis Eclipticæ punctis continuo regrediuntur, qui motus dicitur fieri in *Antecedentia*, seu ad occidentem & contra seriem signorum,

gnorum, ſicut alter motus, quo Terra & Planetæ omnes feruntur circa Solem ab occidente in orientem dicitur fieri in *Conſequentia*, ſive juxta ordinem ſignorum ab ♈ ad ♉ ♊, &c. Motus ille Æquinoctiorum retrorſum dicitur eorum *Præceſſio* qua in præcedentia ſeu antecedentia ſignorum feruntur.

Motus in Conſequentia.

Præceſſio æquinoctiorum.

Cum ſtellæ fixæ immobiles maneant, & retrocedat communis ſectio Æquatoris & Eclipticæ, neceſſe eſt ut fixarum diſtantia à punctis æquinoctialibus continuo mutetur, & ſtellæ ab iiſdem punctis verſus orientem magis quotidie promoveri videantur; unde ipſarum longitudines quæ in Eclipticâ ab initio Arietis ſive interſectione Eclipticæ & Æquatoris vernali computantur, continuo creſcant; & fixæ omnes videntur ferri in conſequentiâ ſignorum, non quod reverà in orientem moventur, ſed quod contrario motu regreditur punctum æquinoctii vernalis, à quo ſtellarum longitudines initium ducunt.

Punctorum æquinoctialium motus in antecedentia, efficit motum Fixarum apparentem in conſequentia.

Hinc fit, quod conſtellationes omnes mutaverunt loca, quæ tenebant dum à primis Aſtronomis obſervatæ fuerunt; & conſtellatio Arietis, quæ tempore Hipparchi prope interſectionem Eclipticæ & Æquatoris vernalem viſa fuit, eidemque Eclipticæ portioni nomen ſuum communicavit; nunc ab eâdem digreſſa in ſigno Tauri commoratur; ſicut & Tauri conſtellatio Geminorum ſedem occupat, Geminique in Cancrum promoti ſunt, & Cancer Leonem ex ſede expulit, & hic Virginem e loco detruſit. Ita ut unaquæque conſtellatio ex illo tempore è ſuo in proximæ tranſivit locum. Quamvis autem Conſtellationes è locis migrârunt, Eclipticæ tamen portiones ſeu *Dodecatamoriæ* quas tempore Hipparchi tenebant ſidera, nomina ab iiſdem ſideribus deſignata adhuc retinent; at ut diſtinguantur, Portiones Eclipticæ vocantur ſigna *Anaſtra*, Conſtellationes vocantur ſigna *ſtellata*.

Conſtellationes Eclipticæ mutaverunt Loca.

Veteres quidam Aſtronomi ſectiones Eclipticæ & Æquatoris fixas & immobiles ſtatuebant, at quoniam ſtellas ab hiſce punctis diſtantias continuo mutare obſervarunt, Fixarum ſphæram ſupra Polos Eclipticæ lentiſſimo motu volubilem poſuerunt. Ita ut ſtellæ omnes circuitus in Eclipticâ aut ejus parallelis abſolvant ſpatio 25920 annorum, poſt quod tempus Fixæ ad priſtinas ſedes reſtituentur. Quod Temporis ſpatium, quod ætatem Mundi quinquies ſuperat, Annum magnum vocabant, quo demum finito res omnes eodem ordine renaſci voluerunt.

Annus Magnus Quid?

Præceſſionum æquinoctiorum Cauſam Phyſicam ante Neuwtonum Aſtronomorum nemo vel conjecturâ aſſequi potuerit; at ille perpenſis motûs & Gravitatis legibus, è figura Telluris ſpæroidicâ motum illum oriri demonſtravit. Et figura ſphæroidica ex vertigine Terræ ortum ducit.

Motus Terræ æquabilis non eſt.

Quamvis Terra ita circa Solem motu annuo feratur, ut æqualibus ſemper temporibus periodos abſolvat, motus tamen ejus in ſuâ orbitâ per totam periodum, æquabilis non eſt; ſed nunc gradum accelerat, nunc remittit; in aliquibus orbitæ ſuæ locis velocius incitatur, in aliis remiſſius; adeoque motus apparens Solis in Eclipticâ uniformis non erit; neque ille quidem conſpicitur æquam Eclipticæ portionem ſingulis diebus deſcribere; æſtate noſtrâ ſegnius incedit, hyeme incitatius ferri videtur: & tanta quidem eſt motuum differentia, ut locus ejus in Eclipticâ aliquando antecedat duos fere gradus, locum quem teneret, ſi æquabili motu latus eſſet, aliquando per tantidem ſpatium ab eo deficiat; Præterea Sol obſervatur in ſex ſignis Borealibus diutius commorari, per octo integros dies quam in ſex Auſtralibus, adeo ut ab Æquinoctio vernali ad autumnale ſunt dies $186\frac{1}{2}$, quo tempore unam Eclipticæ ſemiſſem motu apparente deſcribere videtur; at ab Æquinoctio autumnali ſunt tantum dies $178\frac{1}{2}$, quo tempore alteram Eclipticæ ſemiſſem & ſigna Auſtralia Sol videtur percurrere. Obſervationes quoque oſtendunt diametrum Solis apparentem tempore Hyberno, ubi motus ejus eſt velociſſimus, majorem eſſe quam in æſtate, ubi Sol tardiſſimus incedit. Et differentia quidem tanta eſt, ut Hyeme ubi Sol maximus apparet, videtur ſub angulo 32′ & 47″, at æſtate ubi minimus, ejus diameter eſt

Æſtas octo diebus longior Hyeme.

Apparens Solis diameter major Hyeme quam æſtate.

31′.

31′. 40″, quæ differentia minuto major eſt, adeoque longius debet abeſſe æſtate quam Hyeme.

His Phænomenis ut ſatisfacerent quidam Aſtronomi, orbitis circularibus pertinaciter nimium adhærentes; ſtatuebant quidem Tellurem in peripheriâ circuli æqualiter moveri, & æquales angulos circa centrum æqualibus temporibus deſcribere; at Solem non in iſtius circuli centro locari ſupponebant, ſed extra in determinatâ à centro diſtantia ſtatuebant.

Sit Circulus ABCD orbita Terræ, cujus centrum E atque Sol ſit in S. Cum Terra eſt in A, Sol videtur in puncto ♈, & cum ad B pervenerit Terra, Sol in ♋ conſpicietur; ad C autem delatâ Tellure, Sol ſignum ♎ tenere aſpicietur; & dum Tellus ab A ad C pervenerit, Sol unam tantum Eclipticæ medietatem motu apparente peragraſſe videbitur; alterum autem Eclipticæ dimidium motu apparente percurret Sol, dum Terra orbitæ ſuæ portionem CDA deſcribet. Et cum arcus ABC arcu CDA major ſit, liquet Solem plus temporis impendere debere in percurrendo Eclipticæ ſemiſſem ♈♋♎ quam alteram illam ♎♑♈. Præterea cum Terra in B longius à Sole diſtet quam in D, & ſi motus ejus foret æquabilis, è Sole tamen illius motus conſpectus inæquabilis apparebit, in B tardiſſimus, in D velociſſimus, ſed huic motui æqualis eſt Solis motus apparens è Tellure viſus, Unde cauſam reddere facile eſt, cur Sol æſtate noſtrâ lentius incedere, in Hyeme autem gradum accelerare videtur. Atque ita motum Solis vel Terræ inæquabilem obſervatum non realem eſſe & Phyſicum, ſed opticum tantum & apparentem ſtatuebant, & exinde oriri quod Sol non in centro orbitæ in E, ſed extra in S locatur, & contendebant ſpectatorem in E Terram uniformi motu ſemper deferri viſurum.

Motus Terræ in circulo excentrico.

Tab. 16. fig. 3.

Hæc quidem Hypotheſis, ſimplex ſatis, primo intuitu Phænomenis bene reſpondere, & apparentias explicare viſa fuit; & Aſtronomi plerique ante Keplerum ut veram amplectebantur. Apud eos enim tanquam indubitatum invaluit Axioma, motus omnes cæleſtes in ſe æquabiles eſſe, & orbitas perfecte circulares. At cum accuratiori examini cæle-

Motus Planetarum veri nec æquabiles nec eorum orbitæ perfectæ circulares ſunt.

lestes motus subjecit Magnus Keplerus, observationibus Tychonis Brahei innixus; Axioma hoc motibus Planetarum veris non congruere deprehendit. Et certissimis rationibus ab eo ostensum fuit, motus Planetarum veros nec esse in se æquabiles, nec eorum orbitas esse perfecte circulares. Observationes enim testantur, idque ultra omnem disputationem, Figuram orbitæ Planetariæ esse Ellipsin, sive ovalem, & a circulo deficientem, motumque Planetæ in hac Ellipsi inæqualem esse & pro distantiâ suâ à Sole intendi, & remitti.

Planetarum orbitæ sunt Ellipses.

Ellipsis descriptio.

Ellipsis autem est linea curva, quam Geometræ transverse Conum vel Cylindrum secando repræsentare solent. At ejus natura sequenti descriptione tyronibus melius innotescet, quam ex cylindri aut coni sectione. Concipiantur duo pali seu paxilli plano defigi, alterum in puncto H, alterum in puncto G, & filum capiatur, quod duplicatum nexis extremitatibus, longitudinem quamvis distantia paxillorum HG majorem adæquet; illudque filum paxillis circumponatur, & in fili duplicaturâ immisso stylo palosque circum eundo & filum semper eadem vi adducendo ut scil. illud æqualiter intendatur, linea curva D K B in plano designabitur, quæ erit Ellipsis. Et si non mutatâ longitudine fili pali tantum H G aliquanto propius ad se invicem adducantur, alia denuo Ellipsis describetur, sed alterius speciei quam prior, & ad circuli formam magis accedens, & si adhuc propius admoveantur Pali, alia itidem habebitur Ellipsis; postremo si conjungantur paxilli, Ellipsis in circulum migrabit. Puncta H & G, ubi Pali figuntur, dicuntur Ellipseos *Foci* seu *umbilici*. & Bisecta H G in C, punctum C erit centrum Ellipsis recta D K per focos & centrum transiens & utrinque in Ellipsi terminata, dicitur Axis Ellipseos. Hinc apparet si ex aliquo puncto in Ellipsi pro arbitrio electo verbi gr. B, agantur ad focos duæ lineæ B H, B G, has duas lineas simul junctas Ellipseos Axi æquales fore, seu longitudine fili, dempta H G distantia focorum.

Tab. 16. fig. 4.

Foci seu Umbilici Ellipseos.

Sol non in Ellipseos centro seu puncto Axis medio, sed in focorum alterutro, locatur, & Axis Ellipseos AP dicitur li-

TAB. XVI.

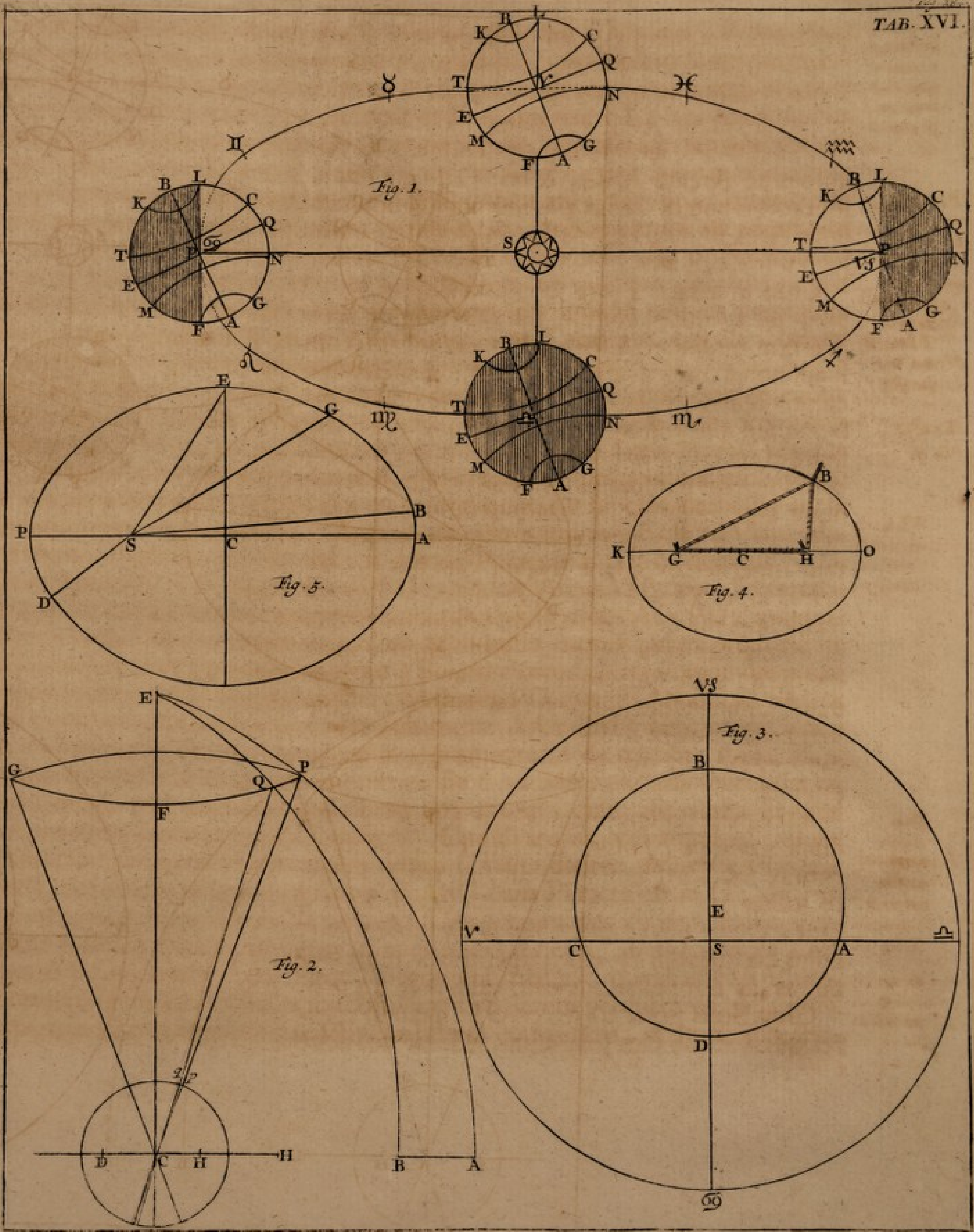

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

linea *Apſidum*, A *ſumma Apſis* ſeu *Aphelium*, P *ima Apſis* ſeu *Perihelium*; & SC diſtantia inter Solem & centrum Ellipſeos, *Excentricitas* dicitur: ſi ex centro ad axem erigatur CE Ellipſi occurrens in E & ducatur SE, hæc linea dicitur *Diſtantia Planetæ media* à Sole; æqualis ſcil. ſemiaxi majori CA vel CP, quæ eſt media Arithmetica inter maximam & minimam Planetæ a Sole diſtantiam; verum in orbitis planetariis Ellipſium formæ à circularibus parum recedunt, ita ut in orbita Terræ forma Ellipſeos talis eſt, ut Excentricitas SC ſit tantum partium fere 17 qualium diſtantia media SE eſt 1000, eſtque excentricitas dimidia tantum pars iſtius quam poſuere Aſtronomi, qui Terram in circulari orbita deferri contendebant. *Linea Apſidum. Aphelium Peribelium. Excentricitas. Diſtantia media. Excentricitas orbitæ Terræ qualis.*

Planeta in Ellipſeos perimetro fertur, non quidem motu æquabili, ſed eâ ratione, ut radius à centro Solis immobili ad planetam ductus, & motu angulari latus verrat, ſeu deſcribat, Aream Ellipticam tempori proportionalem: *v. gr.* ſit Planeta in A, ex quo in quavis temporis particulâ ad B perveniat, & Area quam verrat radius è Sole ad Planetam ductus ſit ASB; ſi deinde Planeta ſit in P & ducatur recta SD talis, ut Area PSD ſit æqualis Areæ ASB; æqualibus temporibus percurret Planeta arcus Ellipticos AB, PD, qui quidem erunt inæquales; & in initio motus quam proximè in ratione diſtantiarum à Sole reciprocâ; Nam ob æquales areas tanto minor erit arcus AB arcu PD, quanto AS altitudo Areæ ASB eſt major PS, altitudine Areæ PSD. Hæc omnia à Sagaciſſimo Keplero in Commentariis de motibus ſtellæ Martis abunde demonſtrata ſunt, atque huic ejus ſententiæ omnes jam ſubſcribunt Aſtronomi, cum alia nulla ſit quæ phænomenis ſatisfacit. Circuli arcus, vel angulus, vel Area ASG tempori proportionalis dicitur *Anamolia* Planetæ *media*. Sicuti Angulus ASG cum Planeta eſt in G, dicitur ejus *Anamolia vera*: at ſi Planetæ motus ab æquinoctio vernali computetur, ſeu ab initio Arietis; *Motus ejus in Longitudinem* dicitur, eſtque vel medius, qualis eſſet ſi Planeta motu æquabili orbitam circularem percurreret, vel verus, qui eſt motus Planetæ reverà competens, & nunc accelera- *Motus Planetæ in Ellipſi qualis. Areæ Ellipticæ æqualiter creſcunt. Anamolia Media. Anamolia vera. Motus in Longitudinem.*

tur, nunc retardatur, pro variâ diſtantiâ Planetæ à Sole.

Determinatio loci Planetæ in ſua orbitâ.

Hâc ratione determinare licet locum Planetæ in ſuâ orbitâ pro quolibet tempore ex quo Aphelium reliquit. Nempe ita dividatur Area Ellipſeos rectâ SG, ut fiat tempus Periodicum Planetæ ad tempus datum, ita Area totius Ellipſeos ad Aream ASG, & erit G locus Planetæ quæſitus. Methodos autem varias tradiderunt Geometræ, quibus Ellipſis Area in datâ ratione ſecanda eſt, de quibus in proprio loco erit dicendum.

Quare recedente Terrâ à Sole calor major ſit.

Cum in æſtate Terra longius à Sole diſtat, Hyeme propius ipſi accedat, mirum fortaſſe videtur recedente Sole, Terram magis incaleſcere, Hyeme autem, cum propius Soli adſtamus, ingraveſcere frigora. At ſciendum eſt, quod caloris & frigoris incrementa non tota pendent ex diſtantia Solis, ſed aliæ potentiores concurrunt cauſæ, ad harum qualitatum mutationes producendas. Nam primo directi radiorum impetus fortiores ſunt quam obliqui; Hyeme autem oblique admodum Solis lucem recipimus, ejuſque potentia non tantum ideo debilitatur, ſed etiam quia pauciores in datam ſuperficiem agunt Radii, quo magis oblique ipſis objicitur ſuperficies. Præterea Hyeme, radii Solares obliquius incidentes magis craſſum aëris corpus pervadunt, & longiore itinere per aera feruntur quam æſtate, quando directius incidunt; unde radiorum vires plures aëris particulas offendendo, magis franguntur quam in æſtate. Atque hinc ratio patet cur Solem in Horizonte poſſumus ſine oculorum damno contueri; quem cum altius aſcendit oculi ferre non poſſunt.

Dies noctibus longiores augent calorem.

Eſt & alia potentior cauſa quæ tempeſtatum varietates inducit: nempe, notum eſt quo diutius corpus aliquod durum & ſolidum, igni objicitur, eo magis id incaleſcere; at in æſtate per ſedecim continuas horas Solis ardori objicimur, & per octo tantum horas ejus abſentiam perſentimus; cujus contrarium Hyeme experimur, unde non mirum erit tantas his tempeſtatibus oriri caloris & frigoris differentias.

Cum Solis potentia maxima ſit quando ejus radii ſunt directiſſimi atque dies longiſſimi, videtur nos debere maximos calo-

calores ſentire cum Sol Tropicum ♋ occupat, quo tempore propius ad verticem accedit, ejuſque radii directiùs, atque diutiùs nos feriunt; quotannis tamen experimur calorem æſtivum poſt digreſſum Solis à Tropico creſcere, & annum maxime fervere circa finem menſis Julii, cum integro fere ſigno à Tropico diſtat Sol. *Quare calor non maximus eſt, quando Sol tropicum tenet.*

Ut hujus rei cauſa reddatur, obſervandum eſt actionem Solis, qua corpora calefacit, non eſſe tranſeuntem, qualis eſt ejus illuminatio, ſed permanentem, ita ut corpus ſemel à Sole calefactum, poſt ejus abſentiam per aliquod tempus calidum maneat, ſcil. particulæ calorificæ è Sole in corpus calefactum continuo recipiuntur, quæ per aliquod tempus eidem inhærent, & in ipſum agendo calorem excitant, auſugientibus autem iſtiuſmodi particulis frigeſcit corpus, unde ſi plures recipiantur in corpore particulæ calorificæ quam auſugiunt, iſtius corporis calorem continuo creſcere neceſſe erit. Verum in præſenti caſu, poſt adventum Solis ad Tropicum, numerus particularum aerem & Terram noſtram calefacientium continuo creſcit, adeoque augebitur ſimul calor. Ponamus *v. gr.* die, lucente Sole, centum tantum particulas calorificas intra corpus aliquod admitti, & nocte, cum ea ſit die brevior, iſtarum tantum quinquaginta avolare, aliis quinquaginta manentibus; proxima die eâdem fere vi agens Sol alias centum particulas eidem corpori immittet, quarum non plures fere quam dimidia pars nocte evadunt, adeoque initio tertii diei numerus particularum calefacientium centenario augebitur; dum itaque plures die recipiuntur particulæ, quam nocte auſugiunt, calor neceſſario creſcet; at decreſcentibus diebus, & noctibus creſcentibus, fiet tandem, ut plures abſente Sole effugiant particulæ quam die recipiuntur, quo fit ut calor continuo minuetur, frigeſcetque Terra.

Lectio IX.

De Luna ejuſque Phaſibus & Motu.

LUna corporum cæleſtium omnium, ſi Solem excipias, ſplendidiſſime lucens, ad Terram noſtram proprie pertinet,

tinet, cujus eſt aſſecla & indivulſa Comes. Adeo quidem in viciniâ Terræ ſemper commoratur, ut è Sole ſpectata, nunquam arcu decem Minutis primis majore à Tellure diſcedere videretur. Sed terræ perpetuo juncta, ipſique quaſi ſatelles data, una cum eâ revolutionem annuam circa Solem perficit, & interea etiam in orbita circa Tellurem ſpatio menſtruo periodum abſolvit. Planetæ primarii Solem ut Centrum Motus atque Rectorem reſpiciunt, & nunc longiſſime à Terra digrediuntur, nunc ad eam propius accedunt. Luna tanquam terreſtre corpus in noſtra viciniâ propriâ propenſione ſeu gravitate detinetur; ejuſque vi à motu rectilineo continuo retrahitur, & circa terram revolutionem perficere cogitur, ſpatio viginti ſeptem dierum, horarum circiter ſeptem. Varias continuo Luna ſubit Phaſes, Varias induit formas, adeo ut multiformi ambage ſemper torqueat contemplantium ingenia, creſcens ſemper, aut ſeneſcens, modo curvata in cornua, modo æquâ portione diviſa, modo ſinuata in orbem, mox fulgens orbe pleno, ac deinde repente nulla; alias pernox, alias ſera, deficiens, & in defectu tamen aliquando conſpicua, uti Plinius notavit, jam vero fit humilis, jam excelſa, nunc in Aquilonem elata, nunc in Auſtros dejecta, quæ ſingula deprehendit primus *Endymion*, ob quod eum amore Lunæ captum fuiſſe fama traditur.

Eſt autem Luna corpus ſphæricum, Terræ inſtar, ſcabrum, opacum, & denſum; Solis luce, non ſua, reſplendens; Sol quippe Fons luminis, perpetuo dimidiam corporis Lunaris partem, quæ ipſi obvertitur, illuminat; dum altera averſa à Sole medietas, tenebris obvolvitur; Lunæ autem ſuperficies à Terricolis ſpectabilis, eſt ea quæ Terræ obvertitur, adeoque pro vario Lunæ reſpectu Solis Terræque ſitu, variæ videntur Lunæ illuminationes, & Luminis viciſſitudines; & nunc major, nunc minor, aliquando nulla illuſtratæ faciei pars, ex Terra videtur, & aliquando etiam tota Terræ obvertitur, quæ ut melius intelligantur, libet Diagrammate declarare. Sit S Sol, T Terra, RTS portio
TAB. 17. fig. 1. orbitæ Telluris, quam motu annuo circa Solem deſcribit;

ABC

ABCDEFGH orbita Lunæ in qua scilicet circa Tellurem fertur spatio menstruo ab Occidente in Orientem; qui motus manifeste oculis observari potest, si enim Luna una cum Stella aliqua ad Meridianum appellat, postero die serius quam Stella Meridianum attinget, minutis temporis circiter 47, & à Stella Orientem versus 13. gradibus recessit; connectantur Solis & Lunæ centra rectis SL, & per Lunæ centrum transeat planum MLN, cui recta SL sit normalis; planum illud efficiet in superficie Lunari circulum, qui erit *Lucis & Umbræ finitor*, illuminatam scilicet faciem à Tenebrosâ distinguens; eodem modo jungantur centra Terræ & Lunæ rectis TL, quæ sint normales ad aliud planum PLO, etiam per Lunæ centrum transiens. Planum illud efficiet in Lunæ superficie circulum, qui Lunæ Superficiem à Terra spectabilem ab aversa & inconspicua dividet, qui itaque *circulus visionis* dici potest.

Motus Lunæ ab oriente in occidentem.

In Luna circulus lucis finitor.

Hinc patet primò, cum Luna est in situ A, puncto suæ orbitæ Soli opposito, quod coincidat circulus Lucis finitor cum circulo visionis, & tota Lunæ illustratæ facies Terræ obvertitur, & à Terricolis videtur, in quo casu *Luna plena, pernox, Plenilunium* nominatur, & respectu situs ad Solem dicitur esse in oppositione; cum scilicet è Terra, Sol & Luna in oppositis cæli punctis videntur. Cum ad B pervenerit Luna, illuminatus semicirculus MPN totus Terræ non obvertitur, sed pars MP è conspectu nostro subducitur, adeoque illuminatio spectabilis à circulo deficiet, & Luna gibbosa apparebit, Phasisque erit ea, quæ in figura 2. Tab. XVII. per B notatur: Luna ad C perventa, angulus CTS est rectus, & illuminati disci MPN, pars media à Terra videtur, & Luna dimidiata apparet, ut in C, fig. 2. & *Bisecta* seu *Dichotoma* nominatur: in hoc situ Sol & Luna quadrante circuli à se invicem distant, diciturque Luna esse in Aspectu Quadrato seu in Quadratura: Procedente Lunâ ad D faciei illuminatæ MPN, pars parva PN Terræ obvertitur; & Disci ONP qui Terræ obvertitur, pars maxima ON tenebrosa manet, & proinde ob Lunæ figuram sphæricam & apparenter planam, illustrata pars veluti in cornua

Circulus visionis. TAB 17. *fig.* 2.

Lunæ Phases declarantur.

Luna gibbosa.

Luna Bisecta.

Lunæ cornua.

curvata videbitur ubi circulus lucis finitor, & circulus visionis in angulos coeunt, ejusque Phasis è Terrâ spectata apparebit ut in D. Tandem Lunâ ad situm F progressâ, nulla illustratæ faciei pars è Terra videbitur, sed obscura & tenebrosa tota Terræ obvertitur, tunc Luna dicitur esse in *conjunctione* cum Sole, cum scilicet Sol & Luna in eodem Eclipticæ puncto videntur, in quo fit *Novilunium*, *Neomenia* seu *Interlunium*: Ubi Luna ulterius ad F promovetur, corniculatam seu falcatam figuram rursus induit, & ante quidem novilunium, cornua in occasum spectabant, & nunc post novilunium, in ortum tendunt: cum Luna ad G provehitur, & in aspectu cum Sole quadrato venit, bisecta & dimidiata apparet, & in H Gibbosa, & ubi ad A denuo pervenerit, rursus pleno fulget orbe.

Novilunium.

Arcus EL, seu angulus STL, contentus rectis ductis è centris Solis & Lunæ ad Terræ, centrum dicitur *Elongatio* Lunæ à Sole, & arcus MO illuminati semicirculi MON pars illa, quæ Terræ obvertitur, quique est mensura anguli quem circulus Lucis finitor & circulus visionis efficiunt, est ubique quam proxime similis arcui EL Elongationi Lunæ â Sole, seu quod idem est angulus STL est quam proxime æqualis angulo MLO, quod sic demonstro; producatur SL utcunque in X, & erunt anguli TLP, MLS æquales, utpote uterque rectus est; sed anguli OLS & PLX sunt æquales, ad verticem enim sunt, quare demptis æqualibus, erit angulus MLO æqualis angulo TLX, sed angulus TLX externus est & æqualis duobus internis & oppositis trianguli STL, scilicet angulus STL & TSL; erunt igitur hi duo anguli æquales angulo MLO sed angulus TSL exiguus admodum est, & cum maximus, hoc est in quadraturis non decem minutis primis major; nam tantilla est distantia Lunæ à Terra præ Solis ab eadem distantia, ut angulus ille ad Solem evanescat, & pro nullo haberi possit; est itaque angulus MLO æqualis angulo STL & arcus MO similis est arcui EL.

Elongatio Lunæ à Sole.

Vide situm Lunæ F.

Semicirculus OMP, cum ejus planum per oculum transit, in rectam OP projicitur, seu in Lunæ disco, ut recta OP apparet, at circulus Lucis finitor, cum obliquè è Terrâ vi-

de-

detur, in Ellipsin projicitur; atque hinc data Elongatione Lunæ à Sole, facile exhibetur Phasis, sub qua Luna tunc temporis apparet. Repræsentet circulus COBP Lunæ discum è Terra spectabilem, OP rectam in quam projicitur semicirculus OMP, hanc ad rectos angulos secet alia diameter BC, & posito LP radio, capiatur LF æqualis cosinui elongationis Lunæ à Sole, & axe Majore BC, & semiaxe minore æquali LF, describatur semiellipsis BFC, abscindet illa ex lunari disco partem illuminatam BFCPB è Terra spectabilem.

Delineatio Phasis Lunæ pro datâ Elongatione à Sole. TAB. 17. *fig.* 3.

Cum posito LP radio, LF sit cosinus Elongationis Lunæ à Sole, erit PF sinus versus ejusdem Elongationis; Estque BFC linea (quæ tenebrosam Lunaris disci partem ab illuminata dividit) semiellipsis, cujus axis major æqualis est Lunæ diametro, semiaxis autem minor æqualis est Lunæ semidiametro diminutæ sinu verso Elongationis Lunæ à Sole. Sit jam OBPC Lunæ discus Terræ obversus, BFC semiellipsis illuminatam disci partem à tenebrosa dividens; ducatur quævis recta GHN Axi minori Parallela, & axi majori occurrens in M; Ex natura Ellipsis & circuli, erit LP, ad LF; ut MG, ad MH; adeoque per divisionem rationis LP ad PF ut GM ad GH, & duplicando antecedentes PO ad PF ut GN ad GH; idem de alia quavis recta GN Axi minori parallela demonstrabitur, adeoque per 12 Elementi 5[ti], ut PO ad PF, ita omnes GN ad omnes GH. Sed omnes GN faciunt Lunæ discum Terræ obversum, & omnes GH faciunt partem disci illuminatam, adeoque erit PO ad PF seu diameter circuli ad sinum versum elongationis Lunæ à Sole, ut totus Lunæ discus ad partem ejus illuminatam. Hinc illustratio quolibet tempore à Luna facta est ad ejus illustrationem maximam tempore plenilunii, ut sinus versus elongationis Lunæ ad circuli diametrum.

Quantitas illustrationis determinatur. TAB. 17. *fig.* 4.

Sicut Luna luce Solis reflexa Terram illuminat, sic & Terra plus quàm par pari referens, vicissim solarem lucem reflectendo, Lunæ superficiem multò majore luce perfundit; siquidem cum Terræ superficies sit quindecies circiter major lunari, si Luna & Terra æque in reflectendo polleant, hæc

Terra luce reflexâ Lunam illuminat.

quin-

quindecies plus lucis ad Lunam remittet, quam ab illa accipit. Et Lunicolis quindecies major apparet Terra, quam nobis Luna videtur. In noviluniis illuſtrata Terræ facies tota Lunæ obvertitur, & tenebroſam Lunæ ſuperficiem luce illuſtrans Lunicolis *Pleniterreum* efficit. Hinc oritur lucula illa, quæ in Lunâ nova veterique præter argentea cornua apparet, reliquum Lunæ diſcum, tenebroſum licet, conſpicuum exhibens. Cum autem Luna ad oppoſitum Solis pervenerit, Terra è Lunâ in conjunctione cum Sole videtur, ejuſque tenebroſa facies Lunæ obvertitur, in quo ſitu è Lunâ videri nequit, ſicuti in noviluniis nos non videmus Lunam, & ut verbo dicam, Phaſes Terræ è Lunâ conſpicuæ per omnia ſunt ſimiles iis quæ à nobis in Luna obſervantur.

Menſis Periodicus. *Menſis ſynodicus.* Quamvis Luna Terram circumeundo, orbitam ſuam deſcribat ſpatio dierum 27. horis circiter ſeptem, quod tempus *Menſis periodicus* appellatur, tempus tamen quod impendit Luna, dum ab unâ conjunctione cum Sole ad proximam pervenit, quod *Menſis ſynodicus*, ſeu Lunatio dicitur, menſe Periodico majus eſt. Nam dum Luna in propriâ orbitâ periodum abſolvit, interea Tellus ejuſque comes Luna, cum ſuâ orbita circa Solem eundo, integro fere ſigno verſus Orientem promotæ ſunt, & punctum Orbitæ quod in priore ſitu, in recta centra Terræ & Solis jungente jacebat, nunc Sole paulo Occidentalior eſt, adeoque cum Luna ad illud punctum pervenerit, nondum in conjunctione cum Sole invenitur.

TAB. 20. *fig.* 1. Sit enim AB portio orbitæ Telluris, Terra T, S Sol, ACL orbita Lunæ, & cum Terra eſt in T ſit Luna in L in conjunctione cum Sole, & dum Luna ab L digreditur, orbitamque propriam LACD deſcribit, Tellus interea per arcum T*t* defertur, & cum ad *t* venit, orbita Lunæ ſitum *lacd* obtinet, punctumque orbitæ L erit in recta *tl*, priori TL parallela, unde patet ad *l* diventâ Lunâ, eam totam orbitam percurriſſe, ſed nondum ad conjunctionem cum Sole perveniſſe, ſed opus eſſe, ut ulterius progrediatur Luna, & arcum *lm* deſcribat, priuſquam Solem aſſequatur; & cum Luna orbitam abſolvat diebus viginti ſeptem, horis circiter

ſe-feptem, Terra hoc tempore defcribet arcum T *t* viginti feptem circiter graduum, cui fimilis eft arcus *l* M, ob angulum *l t* M æqualem angulo M S L; at verò opus eft ut majore arcu quam *l* M Luna defcribat, (ob motum Terræ interea factum) priufquam ad conjunctionem cum Sole perveniat, inde fit ut Lunatio tota feu Tempus ab uno novilunio ad proximum, non nifi diebus 29, horis circiter duodecim compleatur, & feparetur Luna à Sole dietim angulo graduum 12 & aliquot minutorum, qui *motus à Sole diurnus* nuncupatur. *Motus Lunæ à Sole diurnus.*

Si planum orbitæ Lunaris coincideret cum plano Eclipticæ, hoc eft, fi orbita Lunæ circa Terram, & orbita Terræ circa Solem, in eodem jacerent plano, femita motûs Lunæ in cælis è terrâ vifa eadem effet, quæ eft motus Solis apparens, feu eundem omnino circulum, Eclipticam nempe, quem Sol fpatio unius anni conficere apparet, Luna menfe quolibet percurrere videretur; verùm orbitæ Lunaris planum non coincidit cum plano Eclipticæ, fed fe mutuo interfecant hæc duo plana, in linea per centrum Terræ tranfeunte, eorumque inclinatio angulum quinque circiter graduum conftituit. *Luna in Ecliptica non movetur.*

Sit A B portio orbitæ Telluris, T Terra, circulus CDEF Lunaris orbita, cujus centrum eft centrum Terræ T, eodem centro T defcribatur in plano orbitæ Telluris, circulus CGH, cujus diameter æqualis fit diametro orbitæ Lunæ: Hi duo circuli cum idem habeant centrum, in recta per Terram tranfeunte fe interfecabunt, & Lunaris orbitæ medietas una C E D fupra planum circuli C G H attolletur in Boream; altera medietas D F C deprimetur in Auftrum, recta CD communis circulorum interfectio *Linea nodorum* dicitur, & anguli C & D *Nodi* dicuntur; & quidem nodus C, ubi Luna afcendit fupra planum Eclipticæ verfus, Boream *nodus afcendens* & *caput Draconis* nuncupatur, & brevitatis caufa fic ☊ notatur; alter nodus D, ubi Luna in Auftrum defcendit, *Nodus defcendens* & *cauda Draconis* nominatur, cujus fignum eft ☋ & fi Linea nodorum immobilis effet, hoc eft non alium haberet motum, præter illum quo circa Solem *TAB. 17. fig. 5.* *Linea nodorum.* *Nodus afcendens.*

fertur, ad idem Eclipticæ punctum semper dirigetur, utpote sibi semper parallela manens, sed linea Nodorum continuo situm mutare deprehenditur, & ab Oriente in Occidentem contra seriem signorum motu retrogrado fertur, circulumque absolvit spatio annorum fere novemdecim, post quod tempus nodus utervis ab aliquo Eclipticæ puncto digressus, ad idem redit, seu in eodem quo prius Eclipticæ gradu è Terra videtur.

Nodi moventur motu retrogrado.

Ex dictis constat Lunam non nisi bis in qualibet periodo in Eclipticâ videri, scilicet cum in nodis versatur, in aliis orbitæ suæ locis nunc magis nunc minus ab Eclipticâ distare, prout nodorum alicui remotiorem aut propriorem esse contigerit; maxime autem ab Ecliptica distat Luna cum est in E vel F, quæ media sunt à nodis puncta; & *Limites* vocantur. Distantia Lunæ ab Ecliptica ejus Latitudo vocatur, hanc metitur arcus circuli per locum Lunæ in cælo transeuntis, & ad Eclipticam perpendicularis, arcus inquam ille inter Lunam & Eclipticam interceptus, metitur Lunæ ab Ecliptica distantiam; seu Latitudinem, & idcirco tales Circuli ad Eclipticam perpendiculares *Circuli Latitudinum* dicuntur, & Latitudo Lunæ, cum maxima est, ut in E vel F, æqualis est quinque gradibus cum octodecim minutis primis, estque illa Latitudo mensura angulorum ad nodos.

Latitudo Lunæ.

Circuli Latitudinum qui?

LECTIO X.

De Inæqualitate motuum Lunarium, de Lunæ facie, ejusque Montibus & Vallibus.

Luna in orbitâ Elliptica movetur.

Astronomorum observationes testantur, Lunæ distantiam à Terra multum variari, & nunc propius nobis accedere Lunam, nunc longius recedere; hoc ideo fit quod Luna non in Orbita circulari, circa Terram fertur, sed in Ellipticâ, qualem repræsentat figura ABPD, cujus focorum alterum tenet Terra, & Axis Ellipseos major AP est linea Apsidum; TC Excentricitas, Punctum A summa Apsis vocatur *Apogeon* Lunæ, ubi scilicet maximè à Terrâ distat, Punctum P ima Apsis, ubi maximè ad Terram accedit, *Perigeon* nominatur. Et si orbita Lunæ non alium haberet motum

Tab. 17. fig. 6.

Apogeon Lunæ. Perigeon.

TAB. XVII.

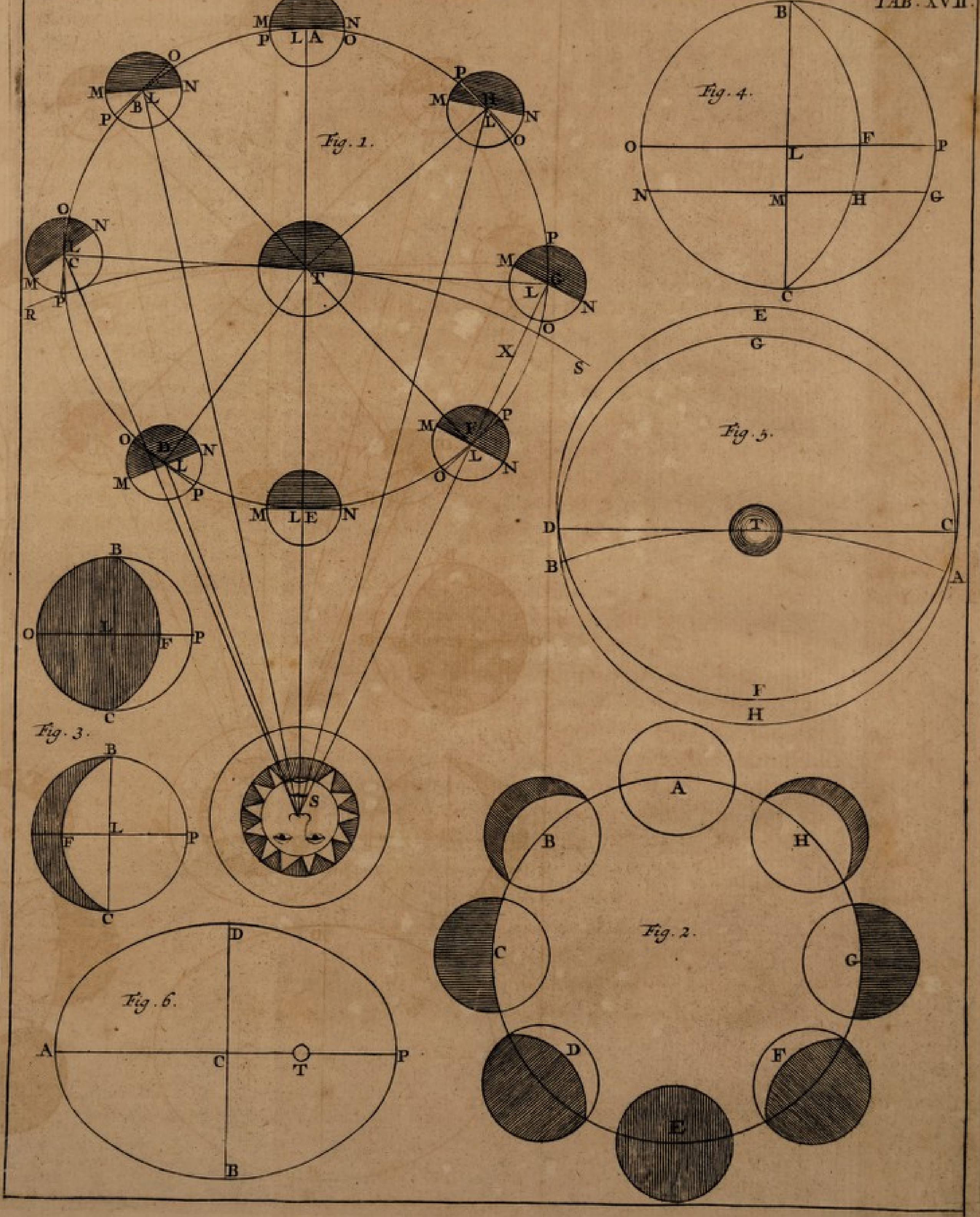

tum præter illum, quo circa Solem fertur, Axis Ellipſeos ſibi ſemper Parallelus maneret, & ad idem cæli punctum ſemper dirigeretur, ad quod cum pervenerit Luna eandem ſemper à Terrâ diſtantiam obtineret; ſed Linea Apſidum eſt etiam mobilis ſicut Linea Nodorum, & motu Angulari circa Terram fertur, ſecundum ſeriem ſignorum ſeu ab Occidente in Orientem, circulum abſolvit hæc linea, & ad eundem ſitum redit annis fere novem.

Motus Lunæ ejuſque orbitæ multiplici afficiuntur inæqualitate; nam *Primò* cum Tellus Aphelion tenet, ubi unà cum Luna longiſſimè à Sole diſtat, motus Lunæ aliquantulum acceleratur; Tellure autem ad Perihelion delatâ, ubi proxime ad Solem accedit Luna, aliquantulum retardatur ejus motus; unde fit ut minore tempore Luna ſuam orbitam percurret, breviuſque fit tempus Periodicum Terra Aphelion tenente, quàm cum eadem in Perihelio verſatur, & menſes Periodici neutiquam ſint inter ſe æquales: 2*do* Luna in Syzigiis id eſt, cum eſt in linea quæ jungit centra Solis & Terræ, cæteris paribus celerrimè movetur; in Quadraturis tardiſſimè. *Tertiò* pro varia diſtantiâ Lunæ à Syzigiis, hoc eſt ab conjunctione ſeu oppoſitione, ejus motus inæquabilis redditur, motus enim in primo menſis quadrante, ſive pergente Lunâ à conjunctione ad quadraturam proximam retardatur, in ſecundo acceleratur dum tendit à Quadratura ad oppoſitionem; in tertio retardatur rurſus; & in quarto iterum acceleratur; hanc inæqualitatem in motu Lunæ, primus deprehendit Tycho, & *Variationem* Lunæ appellavit.

Inæqualitates in motu Lunæ.

Variatio Quæ?

4*to*. Cum Luna in Ellipſi moveatur, cujus umbilicum tenet Terra, circa quam Areas deſcribit temporibus proportionales, oportet Planetarum primariorum more, ut in Apogeo ſuo tardius incedat, in Perigeo velocius feratur.

5*to*. Orbita etiam Lunæ eſt continuo mutabilis, & ejuſdem non eadem manet ſpecies, aut figura, ſed excentricitas nunc augetur, nunc minuitur, & maxima quidem eſt cum linea Apſidum eſt in Syzigiis, hoc eſt cum coincidit cum rectâ quæ centra Solis & Terræ conjungit; minima autem cum hanc rectam normaliter ſecat; & differentia inter maximam & mi-

Orbita Lunæ ejuſque excentricitas ſemper mutabilis.

 nimam

nimiam excentricitatem tanta eſt, ut illa ſemiſſem Excentricitatis minimæ ſuperet.

Apogeum inæquabili motu fertur. 6to. Ipſum Apogeum Lunare inæquabili fertur motu; quando enim eſt in Syzigiis cum Sole progreditur, in quadraturis regreditur, & progreſſus & regreſſus illi non ſunt æquabiles, ſed Lunâ in quadraturis verſante tardius progreditur, vel forſan etiam regreditur, in Syzigiis verſante Luna, Apogeum celerius progreditur. *Septimo* Nodorum motus retrorſum eſt minime æquabilis, nam nodi in Syzigiis poſiti penitus quieſcunt, dum vero quadratum ad Solem obtinent aſpectum, velociſſime in Antecedentia feruntur.

Harum omnium inæqualitatum cauſas, primus & ſolus detexit ſagaciſſimus Neuwtonus, eaſque ſecundum leges Mechanicas ex Theoriâ Gravitatis oriri demonſtravit. Mirum videtur, quod etſi Luna ſit corporum cæleſtium omnium nobis maxime propinqua, ad eam tamen acceſſus patet maxime difficilis, cum non ſine multo labore & longis annorum obſervationibus illius irregulares excurſus inveſtigari poſſunt.

Luna æqualiter circa axem ſuum rotatur. Solus in Lunâ motus æquabilis eſt ille, quo circa Axem ſuum rotatur, in eodem præciſe tempore, quo circa tellurem periodum abſolvit, unde fit ut eandem fere ſui faciem Terræ oſtendat, ſed ea ipſa æquabilitas cauſa eſt apparentis inæqualitatis quod Luna videtur è Terra ſuper Axem ſuum nunc ab ortu in occaſum, nunc ab occaſu ad ortum paululum librari, & partes quædam in limbo occidentali Lunæ per quoddam ſpatium modo recedunt, modo accedunt, quædam antea viſæ occultantur, ac deinde rurſus in conſpectum veniunt, taliſque motus *Libratio* dicitur; oriturque ex motu Lunæ inæquali

Libratio. in perimetro Ellipſeos; nam ſi Luna in circulo moveretur, cujus centrum teneret Terra, & circa axem ſpatio temporis Periodici rotaretur, ejuſdem meridiani Lunaris planum ſemper per Terram tranſiret, & eadem ubique Lunæ facies Terræ obverteretur; at cum Luna in Ellipſi feratur, in cujus umbilico ſeu foco locatur Terra, & converſio Lunæ circa Axem æquabilis eſt, ſeu quod idem eſt, datum quodlibet Lunare meridianum angulos temporibus proportionales deſcribit, illud planum non ubique per Terram tranſibit.

Sit

Sit enim ALP orbita Lunæ, cujus focum tenet Terra in T, TAB.20.
& cum Luna eſt in A ejus meridianus MN productus per Ter- *fig.* 2.
ram tranſeat; ſi Luna in orbita abſque converſione lata eſſet, idem meridianus MN ſibi ſemper Parallelus maneret, & cum Luna ad L pervenerit, meridianus MN eſſet in ſitu PQ, ad MN Parallelo, verum per rotationem æquabilem, Meridianus MN ſitum mutat, anguloſque deſcribit temporibus proportionales, & tempore Periodico quatuor rectos abſolvit, unde erit in ſitu *m*L*n* tali, ut angulus QL*n* ſit ad rectum, ut tempus quo Luna confecit arcum AL ad quartam partem temporis periodici, ſed tempus quo Luna confecit arcum AL, eſt ad quartam partem temporis periodici, ut area ATL ad aream ACL, ſcilicet quartam partem Areæ Ellipſeos, unde erit angulus QL*n* ad rectum angulum, in eadem ratione; eſt autem area ATL major area ACL, unde angulus QL*n* recto major erit, ſed eſt angulus QLT acutus, major itaque eſt angulus QL*n* angulo QLT, adeoque Meridianus MN, cujus, planum cum Luna fuit in A, per Terram tranſibat, nunc Lunâ ad L delatâ verſus Terram non dirigitur, unde conſtat Lunæ Hemiſphærium in L è Tellure viſum aliquanto eſſe diverſum ab hemiſphærio, quod è Terra videtur cum Luna fuit in A, parteſque ultra Q nunc retegi, quæ prius Luna in A exiſtente fuerunt inconſpicuæ. At cum Luna ad Perigeum P pervenerit, in eo tempore Meridianus MN ſemicirculum abſolvit, rurſuſque ejus planum per Terram tranſibit, ut eadem Lunæ facies è Tellure conſpiciatur, quæ prius in A viſa fuit; hinc patet hanc Lunæ librationem bis in quovis menſe periodico reſtitui, ſcilicet cum Luna eſt in Apogeo & Perigeo.

Si Lunæ ſuperficies terſa & polita eſſet, ut in ſpeculis, illa non *Lunæ ſu-*
lucem undequaque reflecteret, ſed Solis imaginem exiguam *perficies*
admodum inſtar puncti ſplendidiſſimè micantis, tantum oſten- *aſpera.*
deret, verum ſicut in corporibus terreſtribus, ſic in Luna Aſpera & ſcabra eſt ejus ſuperficies, qua fit ut lucem ſolarem undequaque diffundat & corpora Terreſtria illuminet.

At non tantum inæqualis & aſpera eſt Lunæ ſuperficies, *Et mon-*
ſed altiſſimis montibus profundiſſimiſque vallibus tota obſi- *tibus ob-*
ta; nam ſi nullæ in Luna extiterint eminentiæ, ſive partes re- *ſita.*

liquis altiores, linea recta in Dichotomia, aut Elliptica in reliquis Phasibus, semper disterminaret confinia lucis & umbræ. Verum si tubo optico aspiciatur Luna, confinium illud in nulla regulari linea, sed dentatum, serratum multisque anfractibus intercisum apparet. Quin etiam in tenebrosâ Lunæ facie, partes aliquæ à confinio non multum distantes cernuntur Solis Luce illustratæ: Et die circiter quarto post novilunium in tenebrosa Lunæ facie quædam Cuspides luminosæ, tanquam scopuli aut parvæ insulæ, apparent, quæ non multum à confinio illustratæ & tenebrosæ partis distant; aliæ item dantur illuminatæ parti adhærentes areolæ, paulatim formam figuramque cum lumine crescente mutantes, donec parti illustratæ omni ex parte annectantur, & cum locis vicinioribus lumine prorsus imbuuntur. Mox quam plurimas iterum novas in illa tenebrosâ parte orientes cernimus, & in locum antecedentium succedentes. Contrarium autem accidit in phasibus Lunæ decrescentibus, ubi lucidæ areolæ, quæ nunc confinio & parti illustratæ adhærent, paulatim avelluntur, & confinio relicto diutius tamen conspiciuntur, quod impossibile foret, nisi areolæ illæ essent partibus reliquis altiores, ut Solis lux illas stringeret. Puncta itaque illa, extra lucis confinium micantia, sunt cuspides & vertices præaltorum montium, quæ cum altiora sunt quam reliqua loca vicina, citius à Sole illustrantur, seriusque ab ejus lumine subducuntur. Præterea multæ nigricantes maculæ in parte illuminata conspiciuntur, quæ sunt ingentes cavitates seu cavernæ, in quibus cum Sol illas oblique irradiat, ejusque lux limbum externum tantum attingit profundiores partes obscuræ manebunt; at Sole ascendente plus lucis hauriunt, & quo altius super illas attollitur Sol, eò vallium umbræ magis se comprimunt, brevioresque evadunt, usque dum Sol punctum attingit verticale, quo tempore totam illustrat cavernam, umbrâ penitus evanescente; & prædictæ valles æque clare ac montium vertices conspiciuntur; immo multo illis lucidiores. Lunæ itaque superficies præruptis montibus profundissimisque vallibus ubique scatet.

Demonstratur dari in Luna montes.

In Luna ingentes cavernæ.

Geometræ possunt montes Lunares metiri.

Montes Lunares nostris Terrestribus longe excelsiores depreprehenduntur; possunt enim Geometræ horum altitudinem hac ratione metiri. Sit Hemisphærium Lunæ illustratum EGD, ECD Diameter circuli lucis & Umbræ Finitoris, A vertex montis, ubi primo illuminari inceperit. Observetur Telescopio, vel Micrometro, proportio rectæ AE, ad Lunæ diametrum ED; & quia ES tangit Lunæ Globum, junctâ AC, erit AEC triangulum rectangulum per 16 El. tertii. Adeoque datis AE, EC, dabitur CA, ex qua subductâ CB, æquali CE, restabit BA altitudo montis Quæsita, v. gr. Dicit Ricciolus quarto die post novilunium, se observasse montem *Stæ Katharinæ* illuminatum, ejusque distantiam AE a limite consueto illuminationis, fuisse diametri Lunaris partem decimam sextam, seu semidiametri partem octavam: Unde si EC sit partium 8, erit EA harum partium una, adeoque quadratum lateris EC erit 64, ad quod addatur quadratum lateris AE quod est 1, & per 47. *El. primi*, habebitur quadratum hypotenusæ AC æquale 65 cujus Radix Quadrata est 8, 062 æqualis AC; unde dempta BC=8 erit AB altitudo montis æqualis 0, 062, & est CB, vel CE ad AB ut 8000, ad 62, adeoque cum semidiameter Lunæ sit milliarium circiter 1182, si fiat ut 8000, ad 62, ita 1182, ad quartùm, qui erit 9. Altitudo igitur hujus montis novem milliaria adæquat, estque altissimis nostris montibus triplo celsior. TAB. 20. fig. 3.

Qui Lunæ vultum Telescopio contemplari velit, cernet illam mirabili varietate distinctam; Quædam enim partes splendidissime lucent, quas quidam philosophi Rupes Adamantum esse prædicant, alii Unionibus vel Margaritis eas assimilant, quæ partes videntur montes partesque solidas Lunæ repræsentare; at aliæ interim partes, eæque non paucæ, nec parvæ, tanquam maculæ obscuriores, & nigri coloris apparent, quæ Maria, Paludes, & lacus, esse suspicati sunt philosophi. Verum partes has obscuriores, quas maria appellant, revera non esse liquidas exinde constat, quod si melioris notæ Telescopio inspiciantur, innumeris cavernis, seu cavitatibus vacuis (umbris intus cadentibus) constare deprehenduntur, quod maris superficiei convenire nequit: quocirca maria esse non possunt, sed materiâ constant minus candicante

Facies Lunæ mira varietate distincta.

In Luna non sunt maria.

te

te quam eſt ea, quæ in partibus aſperioribus conſpicitur; intra has tamen partes quædam vividiore lumine fulgent, cæteriſque antecellunt. Sed neque nubes ullæ, unde pluviæ generantur; ſi enim eſſent, viderentur nunc has, nunc illas Lunæ regiones obtegere, atque viſui noſtro occultari, quod nunquam contingit, ſed in Lunâ perpetua apparet ſerenitas. Præterea nec videtur Luna, Atmoſphærâ donari; nam Planetæ & ſtellæ prope ejus marginem ſiti, nullam patiuntur refractionem.

Nullæ nubes.

Nulla Atmoſphæra.

Aſtronomi ſelenographi. TAB. 18. *fig.* 19.

Lunæ faciem (qualem eam exhibent melioris notæ Teleſcopia) accurate depinxerunt Aſtronomi Selenographi Florentius Langrenus, Joannes Hevelius, Maria Grimaldus, & Ricciolus; & ſplendentes quoque partes annotaverunt, & quo melius diſtinguantur, iis nomina impoſuerunt. Langrenus & Ricciolus regiones Lunares inter Philoſophos aliosque inſignes viros diſtribuerunt, quælibetque pars nomen celebris cujuſdam Philoſophi, vel Mathematici, accepit. At Hevelius veritus, ne de diviſione agrorum lites inter philoſophos orirentur; Ditiones Lunares ab omnibus eripuit, & Geographica noſtræ Telluris nomina in Lunam tranſtulit, nullo habito ad figuram aut ſitum reſpectu.

LECTIO XI.

De Solis & Lunæ Deliquiis, ſeu de Eclipſibus.

NIhil eſt in Aſtronomiâ, quod miram humani intellectus ſolertiam, acremque ejus perſpicaciam magis oſtendit, quam defectuum Solis & Lunæ clara explicatio; & accurata prædictio, qualis apud Aſtronomos habetur. Subtilis quidem eſt hæc noſtræ ſcientiæ pars, ſed tamen certa & indubitata, quâ nihil ſublimius, aut contemplatione dignius.

Eclipſis Quid eſt.

Eſt autem *Eclipſis* vox Græca, ab ἐκλείπω deficio, quæ deliquium, aut defectionem ſignificat, unde ægri & moribundi cum deliquium animi, & languor lethalis eos corripit, in Eclipſin incidiſſe dicuntur. Sic etiam Luna, cum orbe pleno fulget, ſi in umbram Terræ incidat, vivificâ Solis luce ſpoliata, expalleſcit; & Sol viciſſim interjecta Lunâ,

TAB. XVIII.
Pag. 296.

R. Blokhuysen Fec.

Introductio ad veram Astronomiam pag. 296. TAB. XIX.

R. Blokhuysen. Fec.

nâ, non ſibi, ſed nobis deficiens, obſcurari videtur; tunc dicuntur Sol & Luna Eclipſin ſeu deliquium pati. Ut autem à primis principiis exordiamur.

Sciendum eſt, corpus omne lucenti Soli expoſitum, *Umbram* projicere in plagam Soli oppoſitam; eſtque hæc *Umbra* nihil aliud quam privatio Lucis in ſpatio quodam, ob Solis radios ab opaco corpore interceptos. Adeoque Terra, opaca cum ſit, umbram projiciet in plagam Soli oppoſitam, in quam ſi incurrat Luna, eam obtenebreſcere neceſſe eſt. Et quia figura Telluris eſt ſphærica, Umbræ figura cylindrica foret, ſi Terra Solem magnitudine æquaret: aut ſi Solem ſuperaret, figura umbræ eſſet coni vertice truncati & craſſitie creſcens; & in utroque caſu umbra in infinitum porrigeretur; alioſque Planetas, Martem ſcil. Jovem, & Saturnum, tenebris ſuis involveret. Quod cum nunquam facit, neceſſario erit Terra Sole minor; in quo caſu, figura umbræ eſt conica in apicem deſinens.

Umbra Corporis.

Figura Umbræ. TAB. 20. *fig.* 4. 5.

Sol Terrâ major eſt. TAB. 20. *fig.* 6.

At Luna, cum ejus diameter in diametro Umbræ Terreſtris ter contineatur, eſtque diameter Umbræ minor diametro Terræ, erit Terrâ multo minor.

Sit itaque S Sol, T Terra, Conus ABC umbra Telluris; patet nullam duci poſſe rectam lineam à Sole ad punctum quodvis intra ſpatium ABC, quæ non in Terram incidat, adeoque cum opaca ſit Terra, tranſitum Solis radiis negabit, & illuſtrationem ſpatii ABC impediet. Et ſi Luna Soli oppoſita per hoc ſpatium tranſeat, illam tenebris involvi neceſſe erit, fietque Eclipſis Lunæ tempore Plenilunii.

TAB. 21. *fig.* 1.

Quando fit Eclipſis Lunæ.

Quin etiam Luna ſuam quoque umbram Conicam in plagam Soli oppoſitam projiciet; ſi hæc umbra in Terram incidat, quod fieri non poteſt, niſi cum Luna in conjunctione cum Sole è Terra videtur, Incolæ iſtius partis in quam incidit umbra, in tenebris includentur, iiſque Sol videbitur deficere, quamdiu intra umbram morantur. At cum Luna multo minor ſit quam Terra, ejus umbra non poteſt niſi partem aliquam ſuperficiei Terreſtris nempe BC tegere, & totalibus tenebris involvere; reliquis interim circum-

Quando fit Eclipſis Solis. TAB. 21. *fig.* 2.

Aliquibus Terræ Locis eſt Eclipſis Solis totalis, aliquibus partialis, aliquibus nulla.

 jacen-

jacentes partes quidam Solis radii illuſtrabunt, & incolæ partem tantum Solaris diſci obſcuratam videbunt, majorem aut minorem, prout umbræ propiores, aut ab eâ remotiores fuerint. Et ſpeciatim qui circa P degunt, dimidium Solis eclipſari videbunt. Qui vero regiones ultra M ad N uſque colunt, ii nullam Solaris diſci partem obſcuratam percipient.

Hinc patet, nullam unquam fieri poſſe Eclipſin Lunæ niſi in Plenilunio, cum Luna ſcil. ad oppoſitionem Solis pervenerit; nec unquam contingere Eclipſin Solis, niſi in Novilunio, cum Luna in conjunctione cum Sole videtur; Cum itaque in ſingulis menſibus ſemel ſit novilunium, ſemelque Plenilunium, quæratis fortaſſe Academici, cur non ſingulis menſibus Sol & Luna Eclipſes patiantur? Et quidem ſi Luna in Eclipticæ plano ſemper incederet, cum Axis Umbræ Terreſtris in eodem quoque ſit plano, Luna Umbram Terræ ſemper in Plenilunio pervaderet, fieretque Lunæ Eclipſis totalis, & centralis. Quin etiam in ſingulis Noviluniis, ubi non nimium à Terrâ diſtat Luna, illa umbram in Terram projiceret, & Solem in aliquibus Terræ locis obſcuraret. At oſtenſum eſt, planum orbitæ Lunaris non coincidere cum plano Eclipticæ, ſed illud ſecare in rectâ quæ per Terræ centrum tranſit; adeoque Luna nunquam erit in plano Eclipticæ, niſi cum in hâc rectâ, hoc eſt in Nodis verſatur, adeoque ſi contingat, ut Luna in plenilunio ſit etiam in nodorum alterutro, Axis umbræ per Lunæ centrum tranſibit; fietque Eclipſis totalis & centralis. Exponat circulus MN umbræ Terreſtris ſectionem tranſverſam, per orbitam Lunæ tranſeuntem, Linea CD portionem orbitæ Lunaris, quam percurrit Luna tempore Plenilunii, quæ cum ſit exigua, per rectam repræſentari poteſt. Recta BGA ſit in plano Eclipticæ. Sitque F Luna cum primo umbram ingreditur. E Luna ultimo egrediens. G Luna in ipſo umbræ axe, patet hujuſmodi Eclipſim totalem & centralem eſſe. Et quandocunque Lunæ & umbræ centra in nodo coincidunt, fient Eclipſes totales & centrales. Hinc Duratio maxima Eclipſis Lunaris tanta eſſe poteſt, quanta æqualis ſit tempori, quo Lunæ motus ſupra motum umbræ Terreſtris inter

Quare Sol & Luna Eclipſes ſingulis menſibus non patiuntur.

Eclipſes Lunæ totales & centrales.

Tab 21. fig. 3.

TAB. XX.

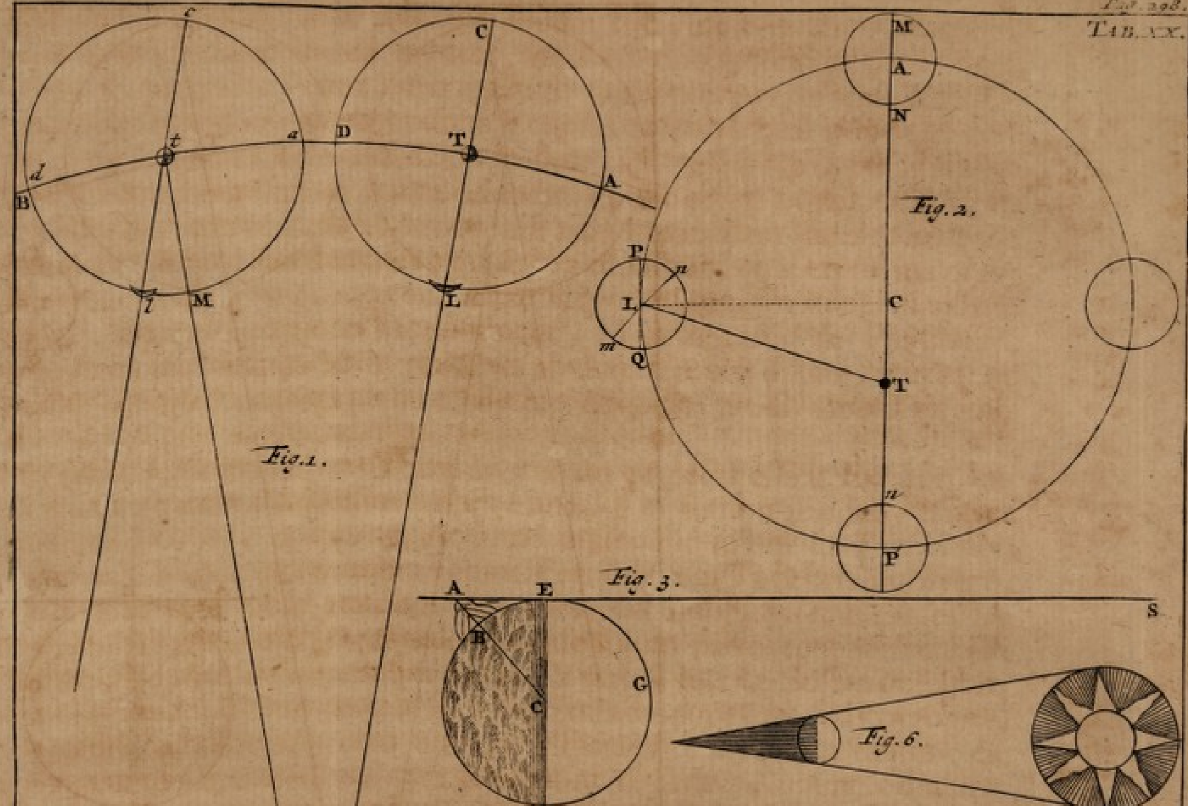

interea factum sit per arcum FE, quæ quatuor diametris Lunaribus est æqualis, hoc est duobus circiter gradibus, quem arcum Luna quatuor horis plerumque absolvit.

Fieri etiam possunt Eclipses totales, quæ non sunt centrales, ubi nodus non in Axe, sed ne quidem intra umbram ponitur, uti figura ostendit. Potest etiam nodus tantum ab umbrâ distare, ut non nisi pars Lunæ illam subeat, fientque Eclipses partiales, uti figura monstrat, quæ erunt majores, aut minores, prout distantia Nodi ab umbra minor majorve fuerit. Quod si contingat, Nodum tempore Plenilunii, magis tredecim gradibus ab Axe Umbræ distare, tanta tunc erit Lunæ à plano Eclipticæ distantia, ut ab umbrâ intemerata maneat. TAB. 21. fig. 4. Eclipses partiales. TAB. 21. fig. 5. 6.

Ut umbra Terræ in Lunam projecta efficit Eclipsin Lunæ; sic vicissim umbra Lunæ, si in terram incidat, efficiet Eclipsim Terræ. At cum Luna multo minor sit Terrâ, non potest ejus umbra totum Terræ discum Tenebris involvere, sed exigua tantum ejus pars obscurabitur; & Eclipses hæ erunt omnes partiales; eæque solum partes tenebrescent, in quas incidit umbra Lunæ, & earum Incolæ Solem obscurari videbunt. Ideoque Eclipses Solis eas appellant, sed improprie, cum Sol lucem omnem illibatam retineat; & tantum eæ Terræ partes, quæ sub umbra versantur, lumine orbantur. *Eclipsis Terræ.*

Sed ut Eclipsium Phænomena melius vobis Academici innotescant; Coni umbrosi, tam Terrestris, quam Lunaris, dimensiones exhibere convenit. Quod ut facilius fiat, libet sequens præsternere postulatum.

Si à centro Solis ducantur lineæ rectæ, ad quævis Telluris puncta, eæ omnes erunt quam proxime parallelæ, nam parallelæ sunt quæ non concurrent nisi ad infinitam distantiam; adeoque quæ non currant nisi ad distantiam respectu distantiæ linearum immensam, sunt Physice parallelæ, at tanta est distantia Terræ à Sole ut ejus Diameter si ad distantiam illam comparetur, puncti instar habeatur; quod omnes agnoscunt Mathematici, nam Telluris semidiameter è Sole visa sub angulo prorsus imperceptibili, seu qui oculis distingui nequit, apparet; & tanquam punctum indivi- *Lineæ à centro Solis ad Terram ductæ sunt quam proxime parallelæ.*

fibile videtur; adeoque præ Solis diftantiâ evanefcet, & proinde lineæ omnes è centro ad Terram ductæ, erunt Phyfice parallelæ. Præterea, fi recta linea in alias duas incidens, faciat duos internos angulos æquales duobus rectis, erunt lineæ in quas incidit, inter fe parallelæ, per *prop.* 29. *El primi*. Sit jam AB femidiameter Terræ, C Solis centrum, ductis AC, BC, per 32. *El. primi* erunt anguli A, B, & C æquales duobus rectis, fed angulus C evanefcit, & eft nihilo fere æqualis, cum Tellus è Sole vifa, ut punctum appareat, ergo anguli A & B funt duobus rectis æquales, & proinde rectæ AC, BC, funt quam proximè parallelæ. Sic etiam duo fila, ponderibus appenfis pendula, pro parallelis habentur, attamen filorum directiones fi producantur, concurrent ad centrum Terræ, ad quod Gravia omnia tendunt.

TAB. 21. *fig.* 7.

Quæ de Terrâ hic oftenfa funt, de Lunâ quoque magis vera erunt; nam ejus femidiameter ad diftantiam Solis minorem habet rationem, quam Terræ femidiameter ad eandem. At non tantum lineæ à centro Solis ad quævis in Terrâ Lunave puncta ductæ, pro parallelis habendæ funt, fed etiam duæ lineæ à centro Solis ad Terræ Lunæque centra ductæ à paralleliffimo fenfibiliter non aberrabunt. Nam angulus quem continent præfertim in *Syzigiis* tam parvus eft, ut tuto negligi poteft, ejufque neglectus calculum, & Eclipfium Phafes, minime turbabit.

Hoc etiam Lemma demonftratu facile præmittimus.

TAB. 21. *fig.* 8.

Si circulum ABC *tangant rectæ* AE, BF, *& a punctis contactuum ad centrum ducantur rectæ* AD, BD, *Angulus ad centrum ductis lineis contentus, æqualis erit ei quem continent rectæ tangentes.*

Nam in quadrilatero GADB, omnes anguli efficiunt quatuor rectos, fed anguli A, & B, funt recti per 18. Elem tertii, quare anguli A G B & D funt æquales duobus rectis fed per 13 *El primi* AGB & AGF funt æquales duobus rectis, quare angulus D erit æqualis angulo AGF.

Dimenfio anguli coni Umbrofi. TAB. 22. *fig.* 1.

Circulus ABK repræfentet Telluris globum, AM rectam quæ Terræ & Solis centra conjungit, ad quam fit perpendicularis femidiameter Terræ CB. fi à B ad centrum Solis du

Pag. 300.

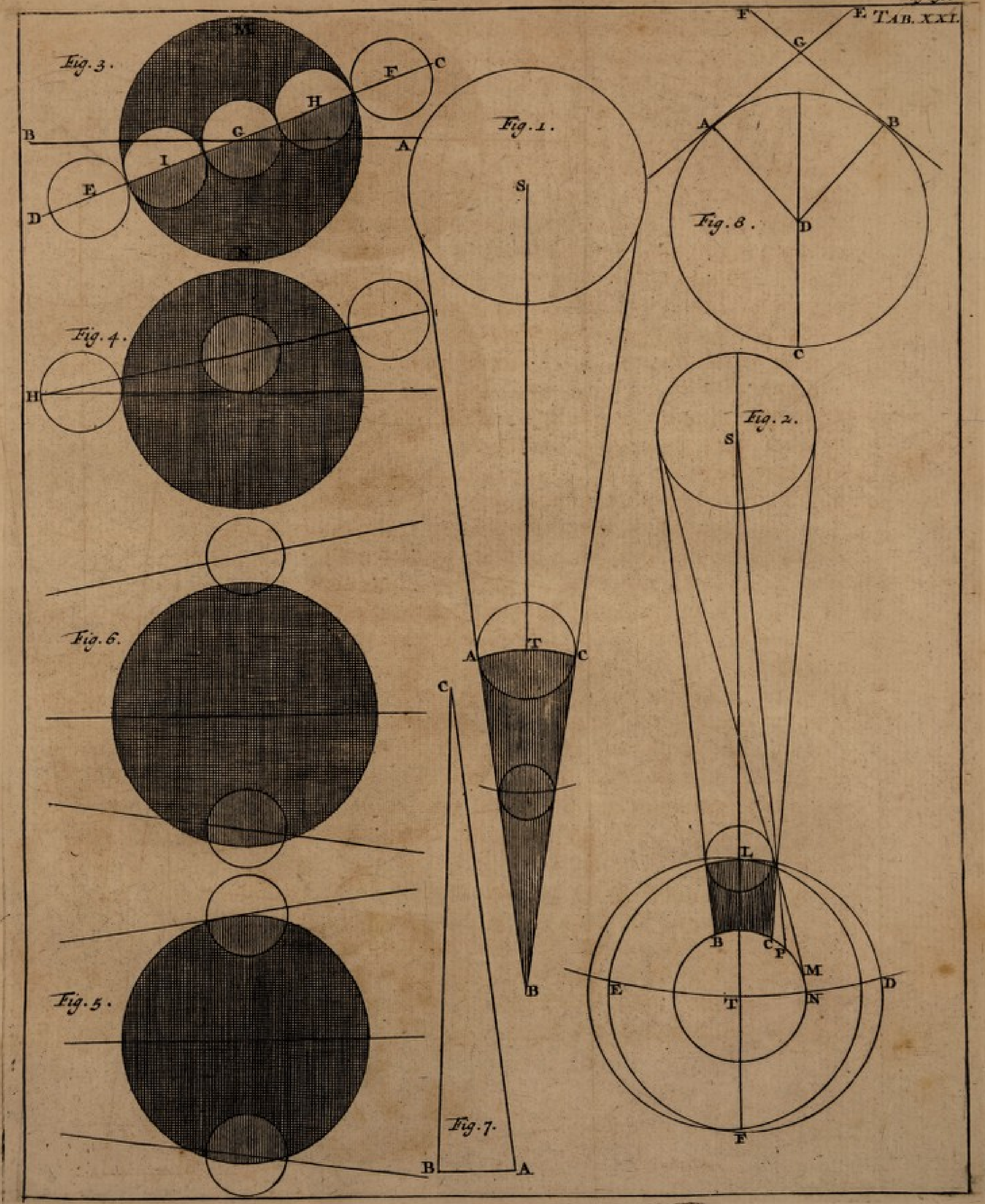

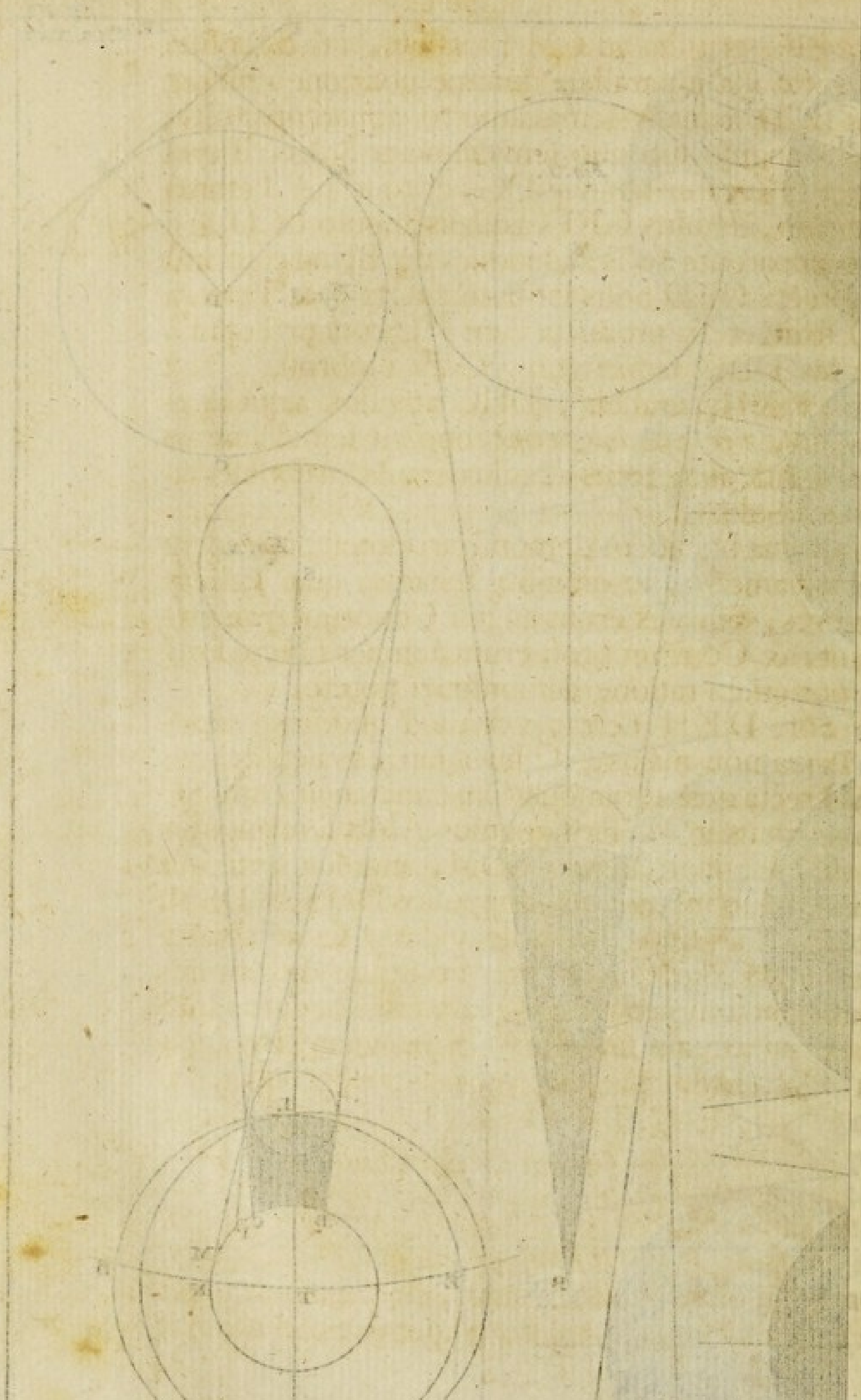

ducatur recta BF, erit illa ad CM parallela, uti oftenfum fuit, faltem recta illa à parallelâ minime pofitione differet. Fiat angulus BCD æqualis femidiametro apparenti Solis, hoc eft æqualis angulo fub quo femidiameter Solis è Terra videtur, & per D ducatur tangens DG, eritque per Lemma fuperius traditum, angulus GEF, æqualis angulo BCD, feu femidiametro apparente Solis, adeoque cum BF ad centrum Solis tendit, recta GED Solis limbum tanget, & Terram quoque in D ftringet, & producta cum HC concurret in H, eritque angulus DHC femiangulus Coni umbrofi. Sed quia FE eft ad MH parallela, DHC angulus æqualis erit GEF angulo, *per* 29. *El. primi* hoc eft femidiametro apparenti Solis. Adeoque totus angulus coni æqualis eft diametro apparenti Solis.

Similiter in Luna hoc idem demonftrari poteft, & eâdem manente Solis diametro, in omnibus fphæris, quæ Tellure non funt majores, æquales erunt anguli Conorum quæ umbras includunt, & Coni umbrofi erunt femper figuræ fimiles. Quod hâc etiam ratione demonftrari poteft. *In omnibus fphæris anguli conorum, qui umbras includunt, funt æquales.*

Sit AGF Sol, DEH Terra, vel aliud quodvis corpus Sphæricum Terrâ non majus, SC linea jungens centra Solis & Terræ; AD recta quæ utramque fphæram tangit cum SC productâ concurrens in M. Erit angulus AMS femiangulus Coni umbrofi. Et in triangulo SDM, angulus externus ADS, æqualis eft duobus internis & oppofitis DMS, & DSM; fed angulus DSM fub quo fcil. è Sole videtur femidiameter Terræ, fere nullus eft. Nam Terra, uti fæpius dictum eft, è Sole vifa ut punctum apparet. Quare erit angulus DMS femiangulus Coni æqualis angulo ADS femidiametro apparenti Solis. Q. E. D. TAB. 22. *fig.* 2.

LECTIO XII.

De Penumbra ejufque Cono, de Coni umbrofi altitudine, & Umbrarum diametris apparentibus.

Præter umbram omni luce privatam, eft & fpatium quoddam Penumbrofum, quod ab aliquibus Solis radiis il- *Penumbra quid?*

 lu-

luſtratur, reliquis per opacam Sphæram interceptis; cujus partes diverſos obtinent illuminationis gradus, ſcil. minores aut majores, prout umbræ propiores ſunt, aut ab eâ remotiores: hoc ſpatium *Penumbra* dicitur; eamque ſic determinamus.

Tab. 22. fig. 3. Exponat circulus AEFG Solem, HED ſphæram quamlibet opacam, v. gr. Lunam, SC ſit linea centra conjungens; ducatur recta FDO inferiorem Solis limbum, ſuperioremque Lunæ contingens. Item AHP ſuperiorem Solis, & inferiorem Lunæ limbum lambens, quæ rectam SC ſecent in I. Si manente puncto I immobili, recta IDO, vel IHP, indefinite protenſæ, & Lunæ Globum ſemper contingentes, motu conico circa Axem IM vertantur, generabitur ſuperficies conica Indefinita PHDO umbram perfectam includens, & etiam ſpatium circumambiens ODM, PHM, à quo radii ab aliquibus Solaris diſci partibus prodeuntes arcentur per interpoſitam ſphæram opacam; hoc ſpatium *Penumbra* dicitur, quæ obſcurior eſt in X & Y verſus coni umbroſi oras quam in V & N quæ loca à ſuperficie Penumbræ conica minus diſtant. Nam loca X & Y à minore Solaris diſci parte illuſtrantur, quam reliqua ab axe Coni magis remota. Si itaque Tellus intra hoc ſpatium verſetur, quædam ſuperficiei Terreſtris pars ad S poteſt totalibus tenebris includi. Et ſpectatores in eâ degentes totalem Solis Eclipſim videbunt. At qui extra Umbram degunt, in cono tamen Penumbroſo locati, ut ad Q aliquam ſaltem Solaris diſci portionem videbunt, reliquâ per Lunam tecta. Nam ducatur QD Lunam tangens & ad Solem producta, manente puncto Q, ſi motu conico circumagatur QD indefinite protenſa; ſuperficies quam deſcribit Conicam abſcindet Solaris diſci portionem à Luna tectam.

Coni penumbroſi dimenſio Tab. 22. fig. 4. Coni penumbroſi dimenſio hac ratione habetur. Circulus HDL ſphæram opacam v. gr. Lunam repræſentet; cujus & Solis centrum conjungat linea SC, ad quam perpendicularis ſit ſemidiameter Lunæ CB, & eidem parallela BF, Lunam tangens. Fiat angulus BCD æqualis apparenti Solis ſemidiametro, per D ducatur tangens DG, eritque per Lemma, ma, angulus F E G æqualis angulo B C D, ſeu ſemidiametro Solis; adeoque cum E F ad centrum Solis tendat, E G Solem ad ſuperiorem marginem continget. Sed & Lunam quoque tangit; adeoque puncto ejus I manente immobili, ſi motu conico feratur, conum penumbroſum efficiet. Ob parallelas autem E F, C S, erunt anguli F E I, E I C alterni æquales. Sed angulus E I C eſt ſemiangulus Coni Penumbroſi. Et eſt F E I ſemidiameter apparens Solis; erit itaque ſemiangulus Coni ſemper æqualis ſemidiametro apparenti Solis. Conus itaque umbroſus & Penumbroſi pars ea quæ Solem & ſphæram opacam interjacet, ſunt figuræ ſimiles & æquales, habent enim angulos & baſes æquales.

Coni umbroſi terreſtris altitudo ſic invenitur. Sit C T ſemidiameter Terræ, T M altitudo Coni. Poſito T M radio erit C T ſinus anguli T M C ſemianguli coni, qui æqualis eſt ſemidiametro apparenti Solis, in mediocri ejus diſtantia, circiter 16′; Fiat igitur ut ſinus 16′, ad radium, ita ſemidiameter Terræ, ad quartum; & invenietur T M æqualis 2148. ſemidiametris Terrenis. At quando Terra maxime à Sole diſtat, ſemidiameter Solis ſeu ſemiangulus Coni eſt 15′: 50″ & tunc altitudo umbræ evadit æqualis 217 ſemidiametris Terræ. Cum Terræ diameter ſit ad diametrum Lunæ ut 100 ad 28. erit Altitudo Coni terreſtris ad altitudinem coni umbroſi Lunæ in eadem ratione; ſunt enim Figuræ ſimiles, adeoque erit æqualis 59. 36 ſemidiametris Terræ. Hinc ſi diſtantia Lunæ à Terra ejus mediocrem diſtantiam (quæ 60 circiter ſemidiametris Terræ æqualis eſt) ſuperet, umbroſus Lunæ Conus ad Terram non pertinget; in quo caſu, Eclipſis poteſt eſſe centralis, at non Totalis; ſed circa Lunam luminoſus Solis circulus quaſi annulus, aureus eam cingens, apparebit. Sequitur etiam quod ſi tempore Eclipſeos, Anomalia Lunæ minor ſit tribus ſignis, aut major novem, fieri non poteſt Eclipſis Solis totalis; in his enim omnibus Anomaliæ gradibus, Lunæ diſtantia eſt major mediâ.

Altitudo Coni umbroſi Terræ. Tab. 12. *fig.* 5.

Altitudo Coni umbræ Lunæ.

Ut inveniatur quanta Terrenæ ſuperficiei pars Lunari umbra involvi poteſt. Ponamus diſtantiam Solis eſſe maximam, in quo caſu Altitudo Coni umbroſi eſt maxima, ſcil. circiter

Quanta ſuperficiei Terreſtris pars Umbrâ includi poteſt.

ter 60 ſemidiametris Terræ. Ponamus etiam diſtantiam Lunæ à Terra eſſe minimam, ut craſſior pars umbræ in Terram incidat, eſtque hæc diſtantia minima æqualis circiter 56. ſemidiametris Terræ.

TAB. 23. *fig.* 1. Sit L Luna, ABD, Terra, cujus centrum T, LM altitudo coni umbroſi, æqualis 60 ſemidiametris Terræ; LT diſtantia Lunæ à Terra æqualis 56 ſemidiametris. Erit itaque TM æqualis quatuor ſemidiametris Terræ, unde TB, ad TM, ut 1, ad 4, ſed ut TB, ad TM, ita ſinus anguli TMB, ad ſinum anguli TBM, eſt vero angulus TMB 15′: 50″ adeoque innoteſcet angulus TBM 63. min. primis cum 13 ſecundis cui ſi addatur angulus TMB 15′: 50″; habebitur angulus ATB, qui his duobus eſt æqualis nempe 79 min. prim. quibus æqualis eſt arcus AB, cujus duplum BAC eſt 158 min. ſeu 2 grad. 38 minut. ſeu milliaribus Anglicanis 180 circiter. Supponimus hic Axem umbræ tranſire per centrum Terræ; At ſi Axis hic ſit ad Terræ ſuperficiem obliquus, Conus oblique ſecabit ſuperficiem Terræ & figura umbræ evadet Ovalis.

Quantam ſuperficiei partem penumbra continet. TAB. 23. *fig.* 2. Si quæratur quanta ſuperficiei Terreſtris pars poteſt in Penumbra Lunari contineri; illam hac ratione exquirere licet. Ponamus apparentem Solis diametrum eſſe maximam, cum ſcil. Terra eſt in Perihelio, eſtque illa 16′: 23″ Sit jam ABD Terra, L Luna, AMB ſemiangulus coni Penumbroſi 16′ 23″. unde invenietur altitudo LM æqualis 58′ ſemidiametris terreſtribus. Sit Luna in Apogeo, adeoque in diſtantiâ à Terra maximâ, quæ eſt 64 ſemidiametris Terræ; hinc eſt TM æqualis TL+LM æqualis 122 ſemidiametris Terræ, adeoque TB, ad TM, 1 ad 122; ſed per Theorema Trigonometricum eſt TB, ad TM, ut ſinus anguli TMB ſcil. ſinus 16′: 23″ ad ſinum anguli MBN, qui itaque erit 35 : 42′. à quo ſi ſubſtrahatur angulus TMB, 16′ 23″, reſtabit angulus MTB, ſeu arcus AB 35° 25: cujus duplus eſt arcus CAB æqualis 70. grad. min. 50. qui conſtat circiter 4900 milliaribus Anglicanis.

Apparens diameter Umbræ terreſtris. Si conus Terræ umbroſus, ad Lunæ cælum plano transverſe ſecetur, Sectio ſit circulus, quæ umbra dicitur, cujus

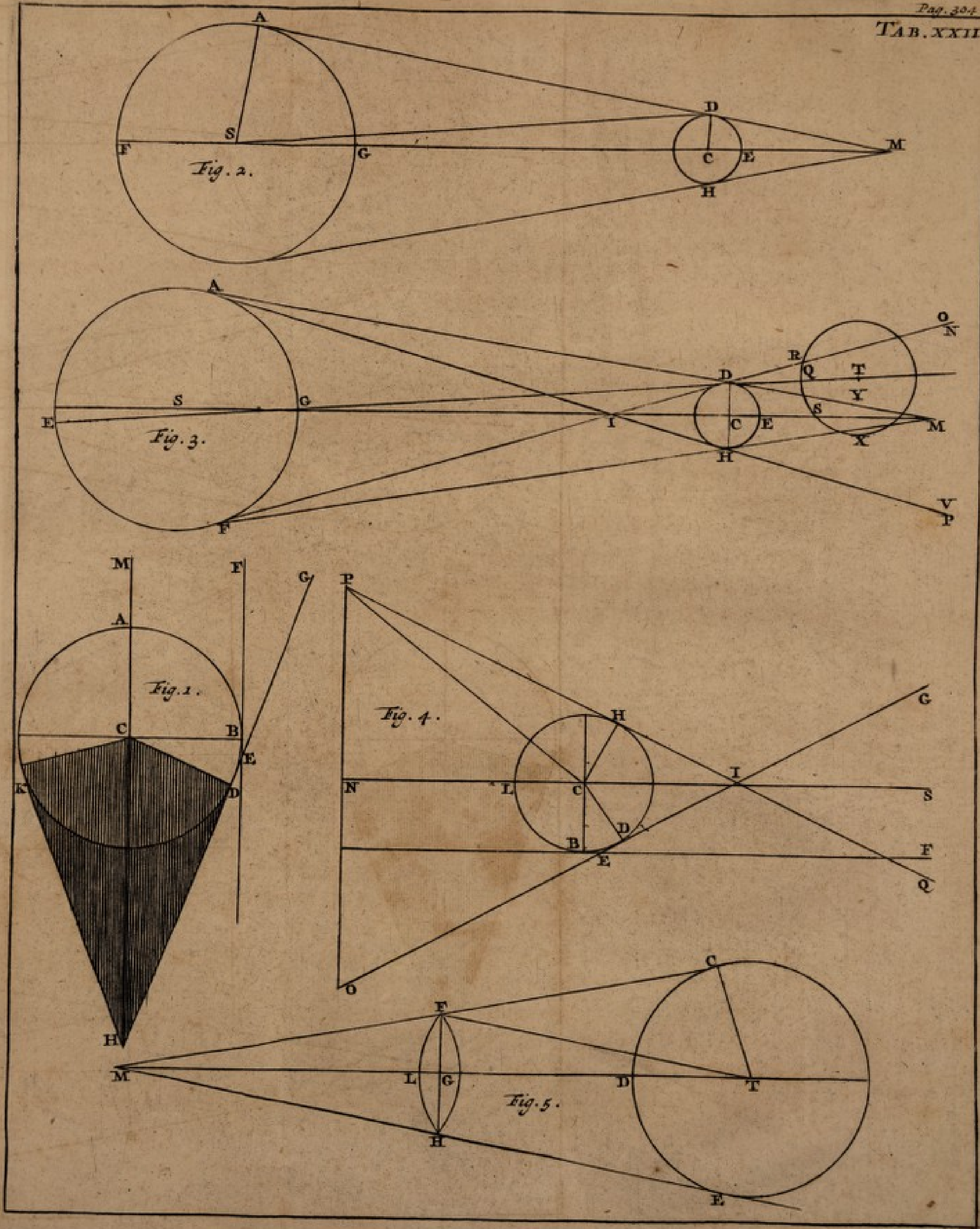
Fig. 2.
A
S
F
G
D
C
E
H
M
Fig. 3.
A
S
G
E
I
D
C
E
H
F
R
Q
T
Y
S
X
O
N
M
V
P
Fig. 1.
M
A
C
B
E
K
D
F
G
H
Fig. 4.
P
H
N
L
C
I
S
D
B
E
F
G
Q
O
Fig. 5.
C
F
M
L
G
H
D
T
E

jus apparens diameter è centro Telluris viſa ſic determinatur: ſit T centrum Terræ, CMT ſemiangulus Coni umbroſi; FLH ſectio umbræ ad Lunæ cælum, ejuſque diameter FH. Ex noto ſemiangulo coni innoteſcet ejus altitudo TM; datur etiam TL diſtantia Lunæ à Terra; unde innoteſcet quoque ML, ſed datur angulus FML, æqualis ſcil. ſemidiametro Solis apparenti; anguli autem ſub quibus idem objectum videtur, ſunt reciproce ut diſtantiae unde videtur objectum; quare ſi fiat ut TG ad MG, ita angulus FMG notus ad angulum FTG, qui propterea innoteſcet. Tab. 22. fig. 5.

Quin etiam hâc ratione obtineri poteſt angulus FTG; ſcil. datâ FT diſtantiâ Lunæ à Terrâ & CT ſemidiametro Terræ, dabitur angulus CFT ſemidiameter apparens Terræ è Luna viſa quæ *Parallaxis Lunæ horizontalis* dicitur, utpote quæ eidem eſt æqualis; quare in triangulo TFM; eſt angulus externus CFT, æqualis duobus internis & oppoſitis; adeoque ſi ab angulo CFT noto, auferatur angulus FMT notus, reſtabit angulus FTM vel FTG apparens umbræ ſemidiameter. Apparentes autem Terræ ſemidiametri ſeu Lunæ Parallaxes horizontales, pro variis ejus à Terrâ diſtantiis, habentur in Tabulis Aſtronomicis. *Alia methodus idem exquirendi.* *Parallaxis Lunæ horizontalis.*

Sit vel ☊ L portio orbitæ Lunaris, quam Luna prope plenilunium percurrit, quæ cum parva ſit pro recta haberi poteſt, per quam tranſeat planum ad Eclipticæ planum normale illudque ſecat in recta ☊ M, in quam ex L cadat perpendicularis LG, circulus FMO repraeſentet umbram Terræ, cujus centrum G, erit GL latitudo ſeu diſtantia Lunæ ab Ecliptica, momento plenilunii, quæ parum differt à Lunæ diſtantia minima. Patet ſi GL Latitudo Lunæ major ſit quam ſumma ſemidiametrorum umbræ & Lunæ, tunc Lunam in umbram non incurrere. Neque fiet Eclipſis. At ſi Latitudo Lunæ ſit huic ſummæ æqualis, Lunæ limbus tanget umbram, ſed non ingredietur. Si Latitudo Lunæ ſit minor ſummâ ſemidiametrorum umbræ & Lunæ, at major earum differentiâ, fiet Eclipſis partialis. At ſi Latitudo ſit minor eâdem differentiâ ſemidiametrorum umbræ & Lunæ Eclipſis erit totalis. Hinc innoteſcent termini Ecliptici, quibus ſi diſtantia Lunæ à nodo ſit minor, tempore Plenilunii fieri po- *Quando fient Eclipſes Lunæ.* Tab. 23. fig. 3. 4. 5. fig. 3. fig. 4. fig. 5. *Termini Ecliptici.*

 teſt

TAB. 23. fig. 6. teſt Ecclipſis: ſi major, non poteſt. Referat ☊ S portionem Eclipticæ, ☊ L portionem orbitæ Lunæ, SL latitudinem Lunæ tempore plenilunii; quæ latitudo ſit talis, ut Lunæ limbus tangat circulum umbroſum, ſitque Nodus ad ☊, angulus L☊S eſt inclinatio orbis Lunaris ad Eclipticam 5 circiter graduum, & LS Latitudo Lunæ, ubi ejus limbus contingit umbram 66′. min. Itaque datis LS & angulo L☊S invenitur ☊ S ſeu diſtantia puncti Eclipticæ Soli oppoſiti, à nodo ſcil. 754. min. ſeu 12 gr. 34′ unde ſi longius diſtet punctum Eclipticæ Soli oppoſitum, vel Luna à ☊. nulla erit Eclipſis.

TAB. 23. fig. 7. Sit L Lunæ centrum, ejus Conus umbroſus DME, hic conus ad diſtantiam Terræ plano tranſverſe ſecetur, ſectio fiet circulus, cujus ſemidiameter dicitur ſemidiameter umbræ Lunæ; angulus autem, ſub quo ſemidiameter umbræ ex Lunâ viſa apparet, æqualis eſt differentiæ ſemidiametrorum apparentium Solis & Lunæ è Terra viſarum. Eſt enim angulus LPD ſemidiameter apparens Lunæ, æqualis duobus internis angulis PLM, & PML; unde angulus PLM vel PLT ſemidiameter apparens umbræ æqualis eſt angulo LPD dempto angulo LMP, hoc eſt ſemidiametro Lunæ apparenti dempta ſemidiametro apparenti Solis.

Apparens umbræ Lunaris diameter è Luna viſâ.

Apparens Penumbræ diameter. TAB. 20. fig. 7. Sit L Luna, AMB conus penumbroſus ad terram uſque protenſus, ejuſque Axis MT; ſi conus per T tranſverſe plano ſecetur, fiet circulus, cujus ſemidiameter AT, dicitur Penumbræ ſemidiameter; & angulus ſub quo illa ex Lunâ apparet eſt TLA, qui cum trianguli LMA externus ſit angulus, erit æqualis internis & oppoſitis LAM & LMA; ſed angulus LMA eſt ſemiangulus coni, & æqualis ſemidiametro apparenti Solis & MAL ſeu CAL æqualis eſt ſemidiametro apparenti Lunæ, ex Terra conſpectæ, unde ſemidiameter apparens Penumbræ ex Lunâ viſa, æqualis erit ſummæ ſemidiametrorum apparentium Solis & Lunæ.

Via Lunæ à Sole. Si nullus eſſet motus Solis apparens, ex motu reali Terræ ortus, *via Lunæ a Sole* eadem eſſet ac via in propria orbita. At quia dum Luna in orbita progreditur, Sol etiam in Ecliptica incedere videtur, via Lunæ à Sole diverſa erit

ab

ab orbitâ Lunæ, ejusque inclinatio ad Eclipticam major erit inclinatione orbitæ Lunaris ad eandem. Sit ☊ A Lunaris orbitæ portio, & Sol & Luna conjungantur in ☊ deinde dum Luna in orbita describit spatium ☊ L, Sol in Ecliptica per spatium ☊ S motu apparenti feratur, erit SL via Lunæ à Sole. At si duo corpora secundum eandem plagam ferantur, motus ipsorum relativus, quo unum ab altero recedit, idem erit ac si corpus tardius motum quiesceret, & alterum cum velocitatum differentia latum esset, ut in Lectionibus Physicis demonstratur. Per Lunæ locum L ducatur BL Eclipticæ parallela, cui sit perpendicularis ☊ B. Et dum Luna in orbitâ lineam ☊ L describit motus ejus secundum Eclipticam erit per spatium æquale BL, sit L *l* æqualis S ☊, & ducta ☊ *l*, erit ea ad SL parallela, motusque Lunæ à Sole, idem erit ac si Sol in ☊ quiesceret, & Luna secundum Eclipticam lata esset, velocitate B*l*, velocitatum scil. differentiâ. Cum autem anguli BL☊, & B*l*☊ parvi sint, erit angulus BL☊ ad angulum B*l*☊, ut B*l* ad BL; hoc est ut differentia motuum Solis & Lunæ secundum Eclipticam ad motum Lunæ in Eclipticâ, ita erit angulus quem facit orbita Lunæ cum Ecliptica, ad angulum B *l* ☊; qui æqualis est angulo *l*☊E, seu LSE angulo inclinationis viæ Lunæ à Sole cum Eclipticâ. Tab. 13. fig. 8.

Hinc quoque innotescet angulus, quem circulus Latitudinis per quodvis Eclipticæ punctum ductus facit cum via Lunæ à Sole. Nam in Triangulo Sphærico rectangulo, quem Ecliptica, via Lunæ, & circulus Latitudinis faciunt, datur unus angulus, Inclinatio viæ Lunæ ad Eclipticam, & basis, distantia scil. circuli Latitudinis à Nodo, unde & alter angulus acutus dabitur.

Lectio XIII.

De Projectione Umbræ Lunaris in Telluris Discum.

Si linea recta in planum sibi parallelum projiciatur, demissis à singulis ejus punctis perpendicularibus in planum, Projectio, seu locus ubi perpendiculares planum offendunt, erit linea recta priori parallela, & æqualis; nam perpendiculaculares, quæ ab extremis Rectæ punctis in planum ducuntur, sunt parallelæ & æquales, unde quæ ipsas conjungunt rectæ lineæ, æquales & parallelæ erunt. Hinc si duæ rectæ lineæ sese contingentes, plano alicui sint parallelæ, ipsarum in planum illud Projectiones, & ipsæ rectæ lineæ æquales angulos continebunt, uti liquet per 10. El. XI. Adeoque si Figura quælibet plana in planum sibi parallelum projiciatur, Projectio erit figura ei similis & æqualis.

At si linea ad planum inclinetur, ejus projectio, demissis perpendicularibus in planum, erit ad ipsam lineam, ut cosinus anguli inclinationis ad radium. Sit AB linea ad planum inclinata, & DE repræsentet planum ad quod inclinatur, demissis à punctis A & B perpendicularibus rectis A *a* B *b*; erit *a b* projectio lineæ AB, cui si ducatur per B parallela BC perpendiculari A *a* occurrens in C, erit BC æqualis *ab*; sed est BC ad AB, ut cosinus anguli ABC ad radium; unde erit *a b* ad AB, ut cosinus anguli inclinationis ad radium. Hinc sequitur figuram omnem, cujus planum ad planum projectionis est perpendiculare, projici in lineam rectam. Nam perpendiculares à quibusvis plani punctis in planum projectionis demissæ, semper cadent in communem planorum sectionem. Hujusmodi linearum & Figurarum projectio Dicitur *Projectio Orthographica.*

TAB. 13. *fig.* 9.

Projectio Orthographica.

Si per Telluris centrum transire concipiatur Planum, ad quod recta, Solis & Terræ centra conjungens, sit perpendicularis, planum hoc in Terrâ efficiet circulum, qui Hemisphærium illustratum à tenebroso distinguet; quemque circulum lucis & umbræ Finitorem in superioribus lectionibus nominavimus; hic *Telluris Discum* appellari illum liceat, qui discus spectatori in Lunæ coelo, & in recta quæ centra Solis & Terræ conjungit constituto, directe obvertitur, & in illum Æquator Terrestris, ejusque Paralleli, Poli & circuli omnes in superficie Terræ projici videntur. Nam rectæ è centro Solis ad quælibet disci puncta censendæ sunt parallelæ, adeoque cum ea linea, quæ ad centrum disci ducitur, sit ejus plano perpendicularis, erunt reliquæ omnes, a centro Solis ductæ & per quælibet Telluris puncta transeuntes

Telluris Discus

Projectio in Discum Orthographica.

TAB. XXIII.

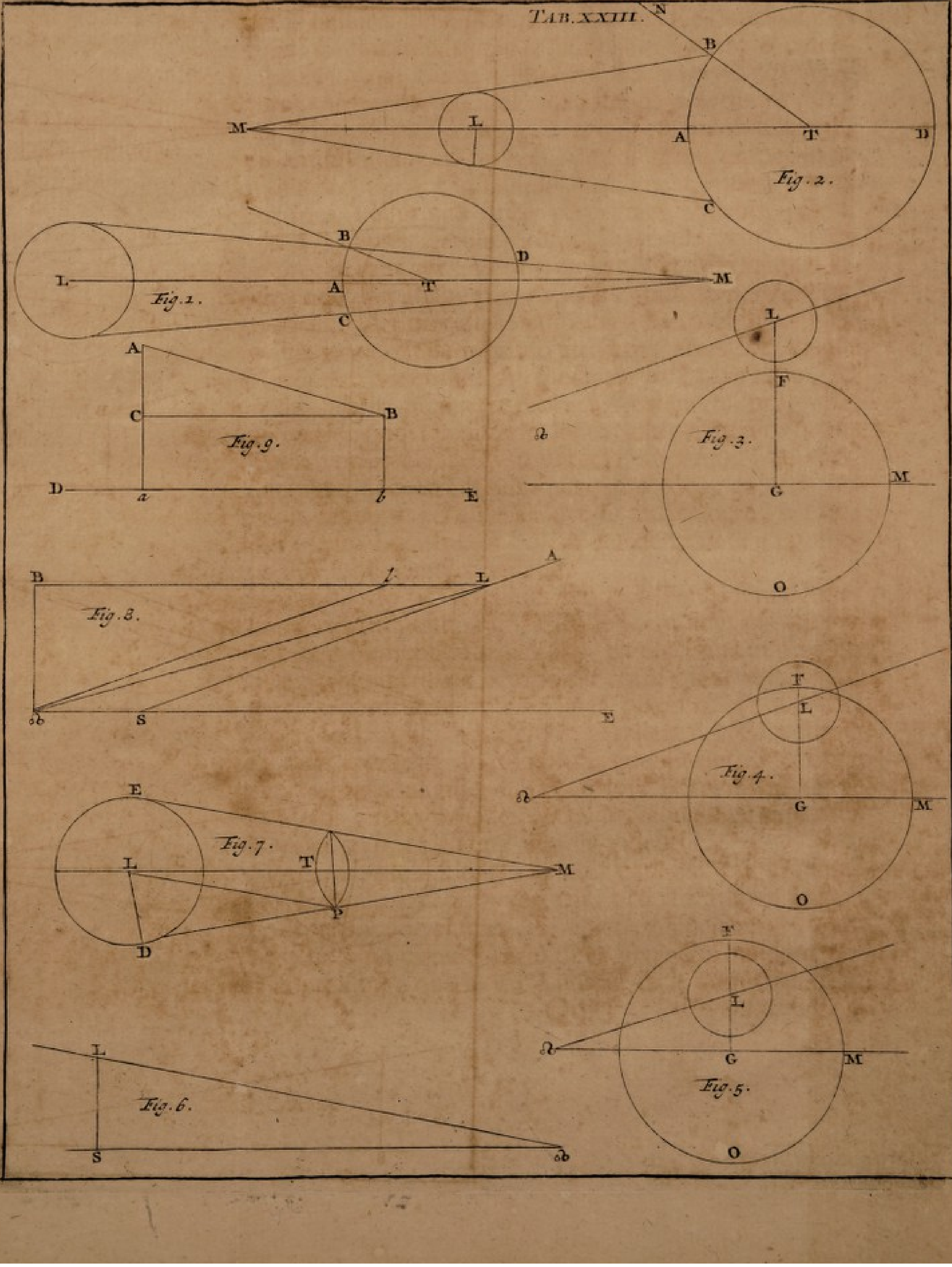

euntes lineæ, ad disci planum normales. Præterea per conversionem Telluris circa proprium Axem, Regiones omnes Terrestres, Civitates & oppida, semitas in hoc disco describere à spectatore in Lunæ coelo conspicientur. Nam vertigine diurnâ Æquatorem, vel ei parallelos describunt, & si Sol sit in Æquinoctiali plano, hi circuli, cum in hoc casu sint ad planum disci recti, in rectas lineas projicientur: at in aliis casibus projicientur in Ellipses quæ erunt semitæ, quas spectator loca Telluris in disco percurrere videbit. Et si per Polum Telluris circulus immobilis traducatur, cujus Planum productum per Solem transeat, fiet Meridianus Universalis; ad cujus Planum cum locus quilibet pervenerit, fit istius loci incolis meridies: cum vero locus quilibet marginem disci occidentalem primo attigerit, istius loci incolæ Solem orientem videbunt. At spectator in Lunæ cælo, locum in disco oriri aspiciet; & versus orientem progredi, cumque meridianum transiverit, locus Sole orientalior factus Sol è Terra versus occidentem vergere apparebit; ad marginem denique disci orientalem pervento loco, mox is occidere & in tenebrosâ Telluris parte se abscondere, è Luna videbitur, cum Loci Incola Solem occidentem & è conspectu ejus sese subducentem videbit.

Meridianus Universalis.

Disci magnitudo per angulum sub quo Terræ semidiameter è Luna videtur, æstimatur; Estque idem angulus qui Parallaxis Lunæ Horizontalis dicitur. Et si a Lunâ in planum Eclipticæ perpendicularis demittatur, quæ Lunæ distantiam ab Ecliptica metitur, erit hæc linea plano disci parallela, adeoque in rectam sibi æqualem & parallelam projicietur in planum disci; eritque angulus sub quo projectio è Luna apparet, æqualis angulo sub quo ipsa perpendicularis è Terra videtur; nam æquales rectæ ex æqualibus distantiis directe visæ, sub æqualibus angulis videntur.

Disci magnitudo.

Via Lunæ à Sole, si ejus capiatur pars illa exigua, quæ tempore Eclipsis Disco obvertitur, pro recta linea haberi potest, & in disco in rectam sibi æqualem projicietur, ejusque projectio cum circulo Latitudinis projecto eundem angulum continebit, quem via Lunaris facit cum eodem in

Via Lunæ à Sole in discum projecta.

Ecliptica. Hanc lineam centrum Penumbræ in plano disci exceptæ percurrere videbitur.

Tab. 24. fig. 1. Latitudo Lunæ in discum projecta.

Circulus DKG Telluris discum repræsentet, cujus semidiameter tot contineat partes quot parallaxis Lunæ horizontalis, seu semidiameter apparens Terræ è Luna visa constat scrupulis. Linea NT sit distantia Lunæ à plano Eclipticæ tempore novilunii in planum disci projecta, tot etiam constans partibus, quot Latitudo Lunæ habet scrupula. ☊ K Eclipticæ portio ☊ *l* viæ Lunaris à Sole portio in disci planum projectæ. Ex centro disci T, in Penumbræ semitam demittatur perpendicularis TV; hæc recta metitur minimam distantiam centrorum Disci & Umbræ Lunaris. Centro V describatur circellus parvus, cujus semidiameter sit æqualis excessui semidiametri Lunæ apparentis supra Solis apparentem diametrum: circellus ille umbram Lunarem exponet, nam ostensum est Umbram illam è Luna visam æqualem esse differentiæ apparentium diametrorum Solis & Lunæ. Rursus si describatur circulus HM priori concentricus, cujus semidiameter VM sit ad semidiametrum disci, ut summa semidiametrorum Solis & Lunæ ad diametrum apparentem Terræ, seu ad parallaxem Lunæ horizontalem circulus hic penumbram Lunarem exponet, in ejus distantiâ à centro disci minimâ. Ostensum enim est semidiametrum apparentem penumbræ huic summæ fuisse æqualem. Adeoque si hic circulus discum non attingat, nulla omnino futura est Solis Eclipsis; hoc est si distantia illa VT major sit summâ semidiametrorum disci & Penumbræ, vel quod idem est, major summâ semidiametrorum Solis & Lunæ & Parallaxis Lunæ horizontalis, nulla habebitur Eclipsis: si distantia VT huic summæ sit æqualis, Penumbra Terram stringet, in illam tamen non incurret. At si VT sit hâc summâ minor, hoc est si VT, sit minor quam VM, & TR, aliquam disci Telluris partem Penumbra teget. Et qui segmento RZMY includuntur, Eclipsim Solis partialem saltem videbunt.

Quando Terra ab Eclipsi immunis est.

Tab. 24. fig. 2. Quando Eclipses Partiales.

Si vero distantia minima TV, sit minor differentiâ semidiametri disci, & circelli penumbrosi, hoc est si minor sit differentiâ semidiametrorum Solis & Lunæ & Parallaxi Lunæ ho-

Quando Eclipses Solis totales.

horizontali simul sumptis, circellus umbrosus aliquam *TAB. 24. fig. 3.* disci partem percurret, inque iis locis per quæ transit, Eclipsim Totalem Solis efficiet. Eclipsis illa Totalis semper fit sine notabili morâ, quia circellus admodum parvus est, cum Lunæ apparens diameter Solis apparentem diametrum parum superet: & raro excessus hic seu diameter umbræ duobus minutis primis adæquatur, quod spatium in plano disci ab umbra percurretur quatuor circiter horæ minutis primis; ejus tamen mora in aliquo loco longior esse potest, ob motum loci interea factum secundum eandem plagam.

Hinc innotescent termini Ecliptici, seu distantia Lunæ *Termini Eclipti ci.* à nodo tempore conjunctionis ut possibilis sit Eclipsis Solis; Sit enim circulus R O G discus Terrestris, ☊ T K linea sit *TAB. 24. fig. 4.* interfectio plani Eclipticæ cum plano disci, estque projectio portionis Eclipticæ in idem planum ☊ N portio viæ Lunaris in planum disci projectæ. TV minima distantia centrorum umbræ & disci similiter projecta, æqualis semidiametro disci & semidiametro penumbræ simul sumptis: in Triangulo ☊ TV, datur latus TV, quod cum maximum est, 94½ minutis primis constat, datur quoque angulus ad ☊ qui cum minimus est, constat gradibus 5. min. 30. unde invenietur ☊ T æquale 986 minutis primis seu grad. 16. min. 26., cumque in hoc casu penumbra Telluris discum tantùm stringit, necesse est ut tempore noviluni Ecliptici Luna à nodo minus distet quam 16 gr. 26.

Referat ut prius R K G discum Terrestrem, ☊ T K portionem Eclipticæ in disci planum projectam, ☊ *l* semitam *TAB. 24. fig. 5.* centri penumbræ per discum transcurrentis, erit TN Latitudo Lunæ, & TV minima distantia centrorum umbræ & *Tempus Eclipsationis mediæ.* disci. Sit circulus OPQ penumbra, à D per VN ad *l* pergens, in cujus medio est circellus umbram repræsentans, sitque notum tempus conjunctionis, seu cum penumbræ centrum est in N, quod per Tabulas Astronomicas datur; dabitur inde tempus cum centrum Umbræ est in V, hoc est tempus Eclipsationis mediæ. Nam in triangulo rectangulo TVN, datur TN latitudo Lunæ, & angulus TNV, quem circulus

Latititudinis facit cum via Lunæ unde innotefcet VN, & TV; fed ex motu Lunæ à Sole dabitur tempus, quo umbræ centrum percurrit fpatium VN, hoc tempus à tempore conjunctionis fubductum, vel additum, dabit tempus Eclipfationis mediæ. Præterea in triangulo rectangulo DTV, dantur DT fumma femidiametrorum difci & Penumbræ, & TV diftantia minima jam inventa, ex his innotefcet DV, & inde tempus quo umbra percurret arcum DV, hoc eft femiduratio Eclipfeos in difco, & hinc quoque datur punctum temporis quando Penumbra difcum primo attingit, & fimiliter invenietur tempus quando ipfum relinquit.

Semiduratio Eclipfeos.

Locus cui Sol dato temporis momento eſt verticalis

Dato Loco Solis in Ecliptica pro quovis temporis momento, exinde innotefcet locus in fuperficie terreftri, cui Sol eo momento eft verticalis, feu in cœli puncto altiffimo. Nam loci Latitudo eft æqualis declinationi Solis, feu diftantiæ ejus ab æquatore; & Longitudo a loco quo tempus computatur habetur, vertendo tempus à meridie in gradus & minuta Æquatoris, fingulis horis quindecim gradus, fingulifque minutis quindecim gradûs minuta affignando, v. gr. Longitudo loci in cujus vertice eft Sol, cum Oxonii hora nona & dimidia matutina numeratur, habetur fubftrahendo 9 h. 30′ à 12 & reftabunt horæ 2. 30′ quæ in 15 ductæ efficiunt gradus 37: minut. 30. Locus itaque ille erit gr. 37, min. 30. Oxonio orientalior.

Elevatio Poli fupra difcum. TAB. 24. *fig.* 6.

Circulus FRK ut prius repræfentet Telluris difcum, FTK portionem Eclipticæ in difcum projectam, cui fit normalis TR, erit illa axeos Eclipticæ projectio & punctum R ejufdem polus, fitque P polus Terræ projectus. Per T & polum P concipiamus tranfire circulum TPS qui meridianum univerfalem repræfentet, & Elevatio Poli fupra difci planum æqualis erit declinationi Solis. Nam arcus meridiani inter Solem & difci peripheriam interceptus eft circuli quadrans; & arcus ejufdem meridiani inter æquatorem & polum eft quoque circuli quadrans. Quare ab æqualibus ablato communi TP, erit PS elevatio poli fupra difcum, æqualis diftantiæ Solis ab Æquatore.

Notandum eft quando Sol tenet figna ♑♒♓♈♉♊ feu po-

potius quando Terra tenet ſigna oppoſita, Punctum S, ubi meridianus diſci peripheriæ occurrit, cadere ad dextram Poli Eclipticæ, at quando in reliquis ſex ſignis ſit, punctum illud erit ad ſiniſtram reſpectu poli Eclipticæ, ſecus ac fit ubi projectio concipitur fieri in plano ad Lunæ cælum, quod eſt ad planum diſci parallelum; quodque per rectam jungentem Solis & Terræ centra tranſit.

Poſitio meridiani per Solem tranſeuntis determinatur.

Ut habeatur angulus RTS, ſeu diſci arcus RS, inter polum Eclipticæ & meridianum interceptus; In triangulo Sphærico rectangulo RSP, datur arcus RP, diſtantia Poli Eclipticæ, ab æquatoris polo ſcil. 23 ½ grad. Item latus PS æquale declinationi Solis. Quare per Trigonometriam innoteſcet latus RS, ſeu menſura anguli RTS. In TS capiatur TP æqualis conſinui declinationis Solis poſito TS radio & erit P Punctum in quod projicitur Polus.

Determinatur locus Terræ in quem penumbra primo incidit.

Ut habeatur locus Terræ Q. ubi penumbra diſcum primum attingit, ſeu ubi Sol oriens in ſupremo ſui puncto deficere videtur, ducatur per polum meridianus PQ ad punctum Q, ubi penumbra primo tangit diſcum. Et primo in triangulo rectangulo rectilineo DTV ex datis DT TV, innoteſcet angulus DTV, cui ſi addatur vel ſubtrahatur angulus datus VTP, qui eſt ſumma vel differentia notorum angulorum VTN, NTP, dabitur angulus QTP. Hinc in Triangulo in ſuperficie terræ Sphærico rectangulo SPQ, datur SP æqualis declinationi Solis & arcus SQ qui eſt menſura anguli STQ; dabitur inde arcus PQ complementum Latitudinis loci Q. Item dabitur SPQ angulus, ejuſque complementum ad duos rectos, ſcil. angulus QPT; qui eſt menſura diſtantiæ meridianorum loci Q, & loci iſtius cui Sol eſt verticalis, cumque locus hic notus ſit, innoteſcet quoque locus Q, nam nota eſt tam Longitudo ejus, quam Latitudo.

Determinatio Loci Terræ qui dato quolibet momento umbrâ involvitur.

Eâdem methodo innoteſcet locus Terræ qui umbra totali primo involvitur. Et ſimili fere ratione habebitur locus terræ M, qui umbrâ involvitur pro quolibet temporis momento, ante vel poſt Eclipſationis medium. Nam ex dato temporis momento per motum horarium Lunæ à Sole invenitur recta MV, & punctum M in diſco ubi incumbit centrum um-

 bræ,

bræ,& in triangulo itaque rectangulo MVT, ex datis MV, VT, dabitur MT, & angulus MTV, cui si addatur vel subtrahatur angulus notus VTP, dabitur angulus MTP; est vero MT sinus arcus circuli verticalis, qui per verticem loci M & punctum sub Sole transit, posita semidiametro disci pro radio; si itaque fiat ut semidiameter disci, ad MT, ita Radius ad sinum arcus, qui erit distantia Solis à vertice M. In triangulo itaque Sphærico in superficie Terræ MPT, dantur PT distantia Solis à polo, & MT distantia Solis à vertice, & angulus MTP, unde dabitur MP complementum Latitudinis Loci, & angulus MPT qui ostendet differentiam meridianorum loci M, & loci illius cui Sol verticalis est; sed datur differentia meridianorum istius loci cui Sol verticalis est, & loci à quo tempus computatur; quare dabitur differentia meridianorum loci M, & loci à quo tempus computatur. Ex quâ innotescet locus M. Atque hâc methodo si plura inveniantur loca, per quæ centrum umbræ transit, lineisque jungantur, habebitur semita Umbræ in Telluris superficie.

Pars Solaris diametri obscurata. TAB. 25. *fig.* 1.

Pars diametri Solaris obscurata innotescet ex loco spectatoris intra penumbram, seu ex ejus distantia à centro umbræ. Sit enim ASB diameter Solis diametro Penumbræ EF parallela, ducatur recta MCB, Lunam stringens ad dextrum Solaris diametri terminum, GCA vero ad sinistrum Solaris diametri terminum tendat: erit angulus ACB æqualis diametro apparenti Solis, & Triangula ACB, MCF erunt similia: sit jam spectator intra penumbram in G locatus, ducatur recta GCP, tangens Lunæ globum, & erit AP pars diametri Solaris à Lunâ obscurata spectatori in G; sed recta GA cum per triangulorum vertices ad C quam proxime transit, bases AB, MF similiter fere dividet; unde AP, ad AB, ut GF, ad MF. Est itaque pars obscurata diametri Solaris, ad ipsam diametrum, ut distantia Loci à margine Penumbræ, ad Penumbræ semidiametrum diminutam semidiametro Umbræ.

Quantitas Eclipseos per digitos mensuratur.

Dividunt Astronomi Solarem Diametrum, sicuti etiam Lunarem in duodecim partes æquales; quas digitos appellant, quibus quantitatem obscurationis dimetiuntur. Et Eclipsim dicunt tot esse digitorum, quot diametri pars obscurata constat digitis. Si

Pag. 314.

TAB. XXIV.

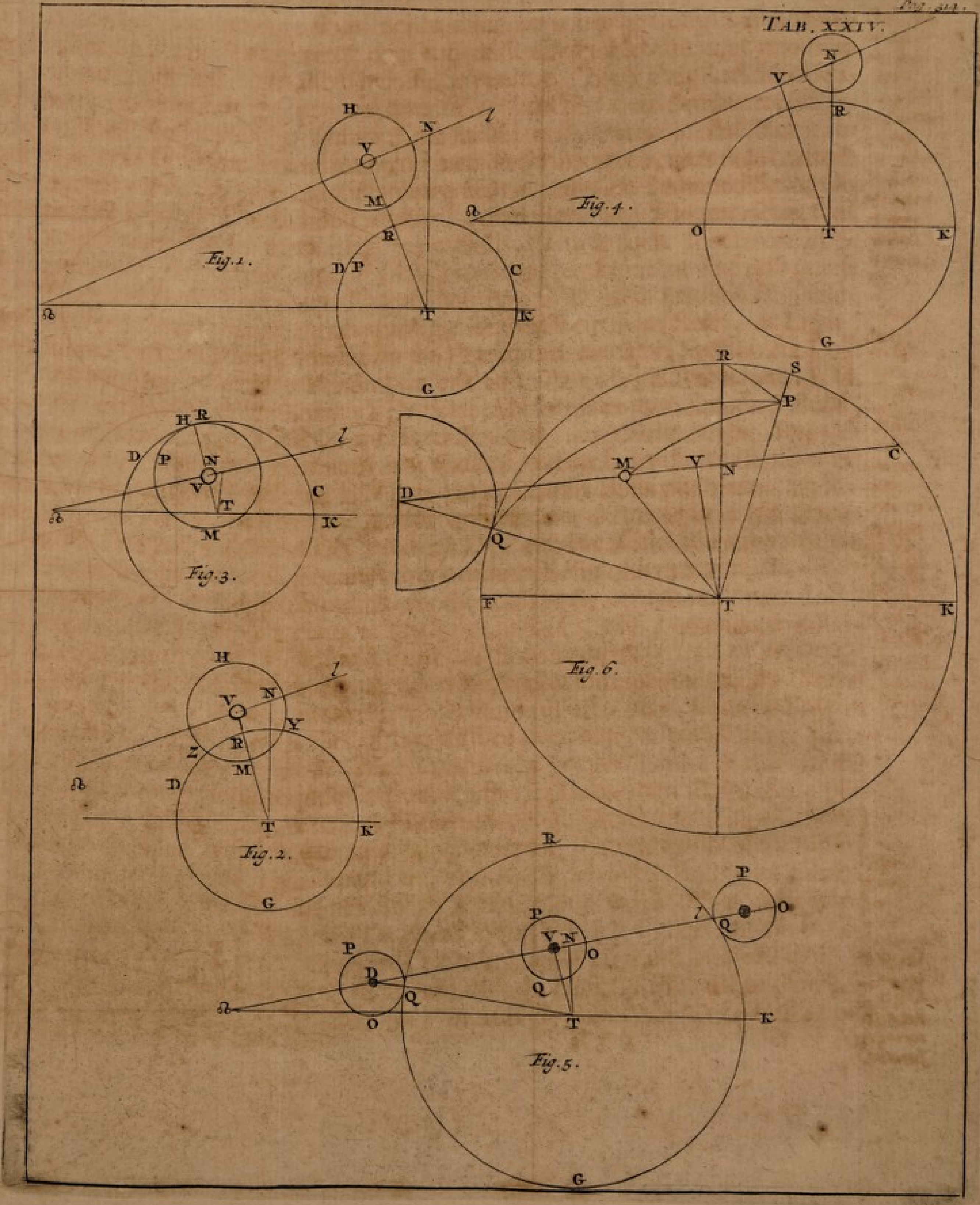

Si detur situs loci in disco pro quolibet temporis momento, & quæratur quæ futura sit Phasis Eclipseos eo momento in loco illo; hæc sic invenitur. Sit S situs loci in disco, quæratur pro illo temporis momento locus centri penumbræ in propria semitâ, qui sit M; quo centro & semidiametro æquali semidiametro Lunæ describatur circulus A F L, Item centro S, semidiametro SB, æquali semidiametro Solis, circulus EBG describatur, quem circulus EFL intersecat in E & F, erit EBFA pars Solis à Lunâ tecta spectatori in S. Nam producatur MA semidiameter Lunæ ut fiat AD per S transiens æqualis semidiametro Solis, scil. æqualis BS, unde erit MD æqualis summæ semidiametrorum Solis, & Lunæ; adeoque semidiametro Penumbræ æqualis, & distantia Loci à margine Penumbræ erit SD. At quia est BS æqualis AD, erit A B æqualis SD. Fiat AN æqualis semidiametro Solis, eritque MN æqualis differentiæ semidiametrorum Solis & Lunæ; seu æqualis semidiametro umbræ: Sed ostensum est esse DS, ad DN, ut pars diametri Solis obscurata, ad Solis diametrum; & ita quoque erit AB quæ est, ipsi DS æqualis, ad DN; sed est D N æqualis Solis diametro, quare erit A B æqualis parti diametri Solis obscuratæ.

Dato situ in disco pro quolibet temporis momento inveni- tur phasis Eclipseos pro eo momento.

TAB. 25. fig. 2.

Hinc Cuspidum quoque positio determinatur, nam ducto verticali circulo TSG, arcus G E, GF, ostendunt distantiam cuspidum à supremo Solis puncto.

Si quæratis, Academici, velocitatem qua umbra Terræ discum percurrit, observandum est, viam Lunæ à Sole in discum projici in lineam sibi æqualem, & parallelam; adeoque velocitas centri umbræ in propriâ semitâ in discum excepta, æqualis est velocitati quâ Luna viam suam à Sole percurrit. At motus Lunæ à Sole est circiter 30′ ½ in unâ horâ, adeoque spatium, quod centrum Penumbræ in unâ horâ intra discum percurrit, æquale est arcui 30′ ½ in orbita Lunari; verum orbitæ Lunaris semidiameter mediocris æqualis est 60 semidiametris Terræ, adeoque 1′ orbitæ Lunari æquale erit 60 minutis primis in Terræ superficie, seu uni gradui circuli in Telluris superficie maximi; hoc est 69 milliaribus Anglicanis; & proinde 30′ ½ minuta æquipollent 2104 milliaribus

Anglicanis; quod ſpatium umbra conficit in una horâ. At quamvis hæc ſit velocitas umbræ in Diſco Terreſtri, velocitas tamen, quâ à dato Loco in ſuperficie Telluris recedit, eâ minor eſt: Nam dum umbra ab occidente in orientem movetur, loca omnia Telluris interea per vertiginem Terræ diurnam abrepta, etiam ab occidente in orientem ſed Lunâ tardius, feruntur; adeoque motum umbræ lentius ſequentes, velocitatem, quâ umbra ab iis recedit, diminuunt.

LECTIO XIV.

Nova Methodus computandi Eclipſes Solis e dato loco viſibiles.

HUc uſque Generalis Eclipſeos Solaris Phænomena expoſuimus, qualia ſcil. à Spectatore in Luna conſtituto videntur, modumque oſtendimus, quo univerſalis Eclipſeos Initium, Medium, atque Finis determinentur. Verum initium illud atque finis à paucis tantum videri poſſunt, ab iis ſcilicet, qui marginem diſci tunc occupant, & prope ſemitam umbræ locantur, cum interim ex aliis locis verſus interiora diſci ſitis nulla videbitur Eclipſis, neque iis Eclipſari Sol videbitur, niſi poſt ſatis notabile Tempus, quando ſcil. Penumbræ margo primo loca illa attigerit: finiſque erit Eclipſeos, quando margo eadem reliquerit; unde pro vario locorum ſitu, varia quoque erunt durationis Tempora, ſicuti & Eclipſeos quantitas, pro diversâ diſtantiâ locorum à ſemita umbræ.

Initium & finis Generalis Eclipſeos à paucis videri poſſunt. Tempora & initia Eclipſeos pro diverſitate locorum ſunt diverſa.

Ut igitur Eclipſeos particularis Phaſes, quales è dato loco conſpiciendæ ſunt, habeantur; liceat novam vobis, Academici, exponere methodum, qua abſque moleſto illo, multiplici, & laborioſo Parallaxium calculo, quo ante nos utebantur Aſtronomi omnes, Phaſes illæ determinari poſſint. Sit itaque ſemicirculus AEB ſemidiſcus Telluris à Sole illuminatus, Polus Eclipticæ E, Terræ P. Cum locus quilibet in Terræ ſuperficie, motu diurno raptus, deſcribit circulum æquatori parallelum, & omnes paralleli præterquam in æquinoctiis ſint ad planum diſci inclinati, projicitur parallelus loci cujuſlibet in Ellipſim, quæ erit ſemita, in qua fer-

TAB. 26. fig. 1.

Paralleli omnes in Ellipſes projiciuntur.

ferri videbitur locus in plano disci à spectatore in Luna constituto. Sit itaque F XII. D. Ellipsis in quam projicitur parallelus loci cujuslibet. Et projiciantur quoque circuli horarii, saltem projiciantur puncta in quibus circuli horarii parallelum secant, sintque puncta VI VII VIII IX X XI XII I II III IV V VI. Et hora sextâ matutinâ quem intra discum tenet locus erit VI; hora septima in VII invenietur; hora octava ad punctum VIII deveniet; nona punctum IX occupabit, atque ita deinceps.

Sit CT portio semitæ centri Penumbræ in planum disci exceptæ, atque hora 2*da* supponatur centrum illud in 2, hora tertia in 3, quarta in puncto 4 locari, idque ita deinceps. Hora secunda locus in disco punctum II occupat, itaque distantia centri umbræ à loco erit 2 II. At si distantia illa secundum semitam Umbræ æstimatur, demittatur à loco in semitam perpendicularis II L, eritque distantia hac ratione æstimata, æqualis 2 L, & L punctum erit positio loci ad semitam umbræ reducta. Hora Tertia centrum umbræ sit in 3, locus autem in III, eorum distantia sit 3 III minor priore: hora quarta umbra sit in 4 & locus in IV, in quo situ umbra propior ad locum facta erit, ita ut penumbræ margo locum attingat, & Eclipsis incipiat. Hora autem quinta cum centrum umbræ sit in 5 & locus in V, magis in Penumbra involvitur, & magis ad locum accedit centrum umbræ. At hora sexta centrum umbræ est in 6, jam magis in orientem promotum quam locus, qui punctum in disco VI occupat, adeoque centrum umbræ locum præteribit; & contingent tempus minimæ centri umbræ & loci distantiæ inter horam quintam & sextam, post quod tempus semper augetur umbræ à loco distantia: & margo Penumbræ tandem locum relinquet, fietque finis Eclipseos. Sequenti autem methodo Initium, Medium, Finis sicuti Phases Eclipseos è dato loco visibiles accuratius definiuntur. Utque hoc fiat duo præmittimus Problemata.

Positio loci ad semitam Umbræ reducta.

PROBLEMA. I.

Invenire in Disco Telluris, situm dati loci, pro quolibet Temporis momento dato.

Investigatio situs loci in disco pro dato tempore TAB. 25. *fig.* 3.

Sit semicirculus AEB semidiscus Terræ à Sole illuminatus, AB portio Eclipticæ in discum exceptæ ejus Axis SE, Polus E, sitque linea SP illa in quam Axis Terræ projicitur, atque P projectio Poli. Fiat ut Radius ad sinum Latitudinis loci ita SP ad SH punctum H erit projectio centri paralleli. Per H ducatur HG æqualis semidiametro paralleli, seu sinui distantiæ loci à Polo, quæ sit ad SP perpendicularis, & erit illa semiaxis major Ellipseos, in quam projicitur parallelus loci. Fiat, ut Radius ad sinum elevationis poli supra planum disci, ita GH ad HL erit HL semiaxis Ellipseos minor. In GH capiatur HQ, quæ ad GH eam habeat rationem quam sinus anguli circuli Horarii & meridiani habet ad radium; sitque QR ad GH perpendicularis. Fiat item, ut Radius ad cosinum anguli quem circulus horarius facit cum Meridiano, ita GH ad D. Denique, fiat ut Radius ad sinum Elevationis Poli supra planum disci, ita D ad QR erit R situs loci quæsitus in disco pro temporis momento dato.

Idem aliter ope circuli horarii perficitur.

TAB. 25. *fig.* 4.

Sit AOB semidiscus illuminatus. Polus P, meridianus universalis SP, cum peripheria disci conveniens in G, sitque circulus horarius pro temporis momento dato FPO. In triangulo Sphærico rectangulo PGO, datur PG Elevatio Poli supra planum disci, & angulus GPO, quem circulus horarius facit cum meridiano, unde innotescet angulus GOP inclinatio circuli horarii ad planum disci, item arcus PO & GO, adeoque dabitur Punctum O, ubi circulus horarius convenit cum peripheria disci: ducatur SO, erit illa communis sectio circuli horarii cum plano disci, & sit arcus FP distantia loci à Polo, seu complementum Latitudinis. Posito SO radio, sit SQ sinus arcus, cujus complementum est FO, æquale scil. summæ duorum arcuum datorum FP & PO sitque D cosinus ejusdem arcus cujus sinus est SQ. Ad Q super OS erigatur perpendicularis QR, ad quam D eandem habet rationem,

quam

quam habet radius ad cofinum anguli inclinationis circuli horarii ad planum difci, & erit R punctum quæfitum, quod oftendet pofitionem loci in difcô pro tempore dato. Atque eadem ratione pro aliis diverfis temporum momentis aliæ inveniuntur loci pofitiones in difco, quæ omnes locantur ad Ellipfim, in quam projicitur parallelus loci. Hæc omnia patent ex legibus projectionis Ortographicæ.

PROBLEMA II.

Invenire tempore Eclipfeos, fitum centri Penumbræ in difco Telluris, pro dato quolibet temporis Momento.

Sit ut prius AEB femidifcus Telluris à Sole illuftratus, SE Axis Eclipticæ, CL femita centri penumbræ per planum difci tranfcurrentis, Axemque Eclipticæ fecans in N: cum autem centrum penumbræ invenitur in N, celebratur conjunctio Solis & Lunæ vera, cujus proinde tempus per tabulas Aftronomicas datur; datur etiam per eafdem tabulas, motus horarius Lunæ à Sole. Fiat, ut parallaxis horizontalis Lunæ ad ejus motum horarium à Sole, ita femidiameter difci ad quartam, quæ fit M; erit illa linea æqualis fpatio quod intra horam à centro umbræ percurritur in difco. Deinde fiat, ut hora una ad tempus interjectum intra conjunctionem veram & temporis momentum pro quo quæritur pofitio centri umbræ, ita recta M ad aliam: hæc recta oftendet diftantiam centri penumbræ in propria femita à puncto conjunctionis veræ N, pro momento temporis dato. Dabitur itaque pofitio umbræ pro tempore dato. Quæ erat invenienda. TAB. 16. fig. 1.

Sit hora quæ immediate præcedit tempus conjunctionis, v. gr. quarta. Fiat, ut hora una ad tempus inter conjunctionem & horam quartam interjectum, ita recta M ad N 4. Erit punctum 4 fitus centri umbræ ad horam quartam. Capiantur deinde 4. 3, 3. 2, 4. 5, 5. 6 fingulæ æquales M, & puncta 2, 3, 4, 5, 6, oftendent fitus centri penumbræ pro refpectivis horis.

Hifce præmiffis, fit ut prius AEB femidifcus; CT femita centri umbræ fupra planum difci, quam fecet Axis Eclipticæ in N & cum umbra ad N pervenerit celebratur conjunctio TAB. 16. fig. 2.

vera,

Calculus initii Eclipseos. vera. Sit hora quæ conjunctionis tempus immediate præcedit v. gr. secunda, & notentur in semita umbræ ejus loca horis 1, 2, 3, 4, 5. Item iisdem horis notentur situs loci in disco, fiantque I II III IV V. Hora prima distantia centri umbræ à loco est 1I, hæc ad scalam partium æqualium applicata sit, ejusque magnitudo numeris exhibeatur, ab illa auferatur semidiameter penumbræ, eadem scalâ dimensa, restabit distantia marginis penumbræ à loco. Hora secunda capiatur rursus distantia marginis penumbræ à loco in II posito; harum distantiarum differentia, cum margo penumbræ sit in utroque situ loco occidentalior, erit accessus seu motus relativus horarius penumbræ ad locum. Fiat itaque, ut accessus horarius marginis penumbræ ad locum, ad distantiam marginis penumbræ à loco hora secunda; ita hora una seu 60 minuta ad tempus quartum, quod tempus additum ad horam secundam dat tempus, quando margo penumbræ locum attingit; seu tempus initii Eclipseos ostendet.

Calculus momenti maximæ obscurationis. A positione loci II ad horam secundam, demittatur ad semitam umbræ perpendicularis II *a*, & cum centrum umbræ sit in 2, erit distantia loci ad semitam reducti, ab umbra 2 *a*. Item hora Tertia positio loci est III, demittatur perpendicularis in semitam umbræ III *b*, erit distantia centri umbræ à loco ad semitam reducto, 3 *b*; harum distantiarum differentia est accessus umbræ ad locum reductum, intra spatium unius horæ: differentia hæc, ope scalæ, numeris exhibeatur; fiatque per regulam proportionis, ut accessus horarius umbræ (ad locum reductum) ad distantiam umbræ hora tertia, ita hora seu 60 minuta ad tempus quartum. Quod tempus horæ tertiæ additum dat tempus medii Eclipseos seu maximæ obscurationis quam proxime.

Calculus Temporis finis Eclipseos. Hora quarta centrum umbræ sit in 4, & locus in puncto IV; horum distantia scalâ mensuretur, & quoniam illa minor est semidiametro Penumbræ subducatur hæc distantia, & restabit distantia loci ab occidentali margine penumbræ, qua scil. margo illa loco occidentalior est; deinde hora quinta, umbra est in 5, & locus in V, earumque distantia 5 V major est semidiametro penumbræ; unde margo occidentalis

TAB. XXV.

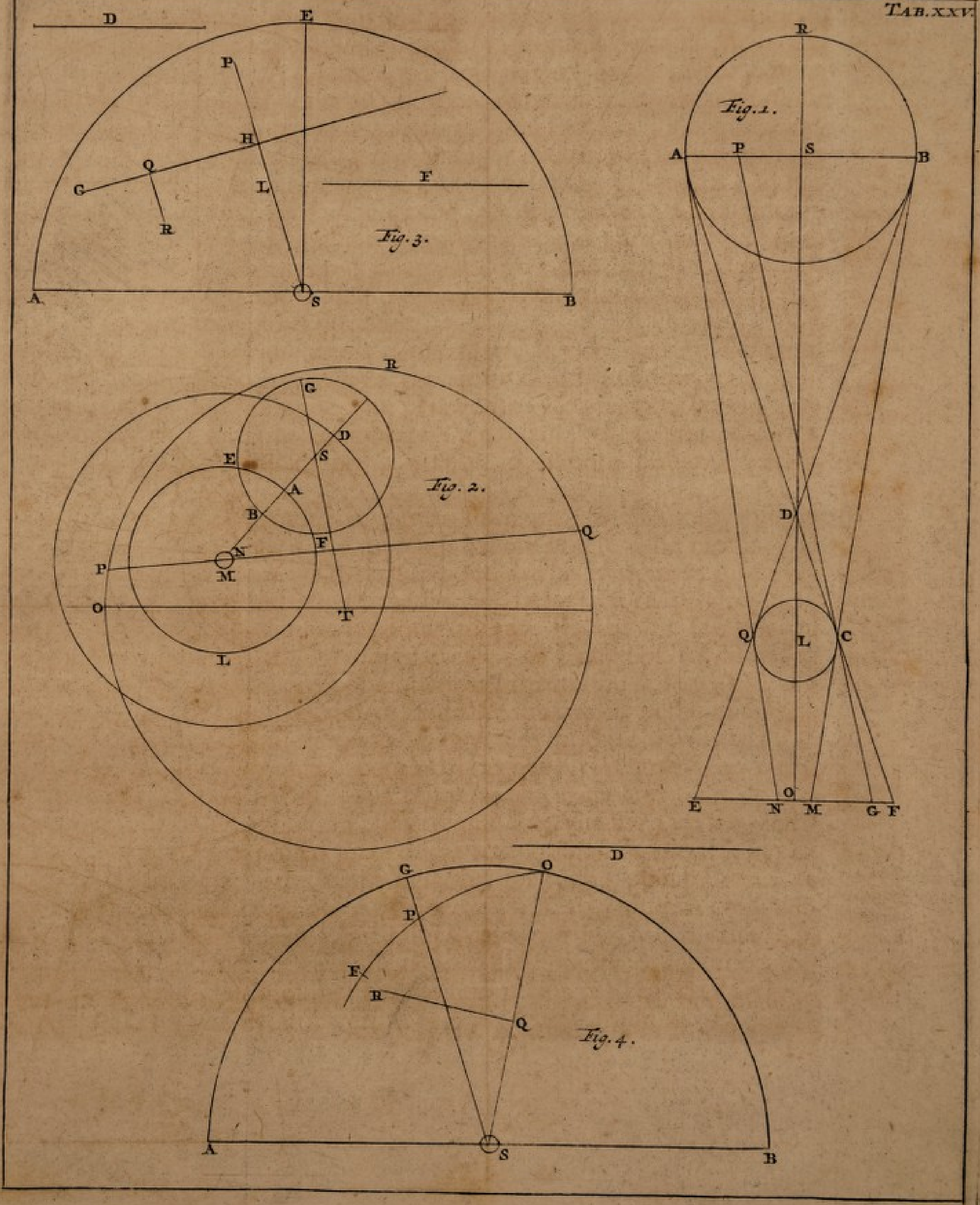

lis penumbræ magis erit in orientem provecta quam locus; & ante hoc tempus, penumbra locum relicta finem fecerit Eclipseos. A distantia 5 V subducatur semidiameter penumbræ, relinquetur distantia occidentalis marginis penumbræ à loco; cumque in priore casu margo fuit loco occidentalior, & nunc sit loco orientalior, harum distantiarum summa erit motus relativus umbræ respectu loci factus, in spatio unius horæ; fiat itaque, ut hæc summa ad distantiam marginis occidentalis penumbræ à loco horâ quartâ, ita una hora ad tempus quartum, hoc dabit tempus cum occidentalis margo locum attinget, eumque relinquet, seu finem Eclipseos ostendet.

Accuratior determinatio.

Accuratius omnia definientur, si loco duarum horarum ante conjunctionem, capiantur duæ semihoræ, quæ conjunctionem immediate præcedunt, & quæratur motus umbræ ad locum semihorarius, & error qui ex inæquabili motu oritur minor erit, utpote in minore tempore productus.

Erroris, qui oriri potest, correctio.

Motus Umbræ in semita suâ æquabilis est saltem in tempore Eclipseos pro æquabili habere potest. At motus loci in disco non est æquabilis, sed versus marginem disci contractior videtur, in medio per latiora spatia progreditur; præterea calculus supponit motum Relativum Umbræ ad locum æquabilem quoque esse, & Eclipseos medium seu maximam approximationem centri umbræ & loci, esse ubi linea jungens locum & centrum umbræ est perpendicularis ad viam Umbræ quorum neutrum præcise verum est, & exinde errorem aliquem oriri necesse est; is tamen hac ratione corrigi potest. Ad tempus Initii Eclipseos, priore methodo computatum, inveniatur locus centri Umbræ; item situs loci in disco pro eodem temporis momento, & in plano disci centro umbræ describatur circulus penumbrosus, & si margo penumbræ per locum transeat, tempus computatum verum erit. Sin minus, notetur loci & marginis penumbræ distantia, & deinde ex dato umbræ & loci motu relativo pro semihora, operando rursus per regulam proportionum, dabitur verum tempus initii Eclipseos. Et similiter corrigetur temporis error, qui in fine Eclipſeos accidit; atque hac ratione non minus accuratè habentur tempora Eclipſium quam vulgari methodo, quæ fit per parallaxium computum: ubi etiam ſupponitur motum Lunæ viſibilem eſſe per aliquod tempus æquabilem, qui reverà non minus inæquabilis eſt quam motus loci in diſco; nam ille per parallaxes continuo mutatur.

Quantitas obſcurationis maxima. Si tempore medii Eclipſeos, centro umbræ deſcribatur circulus, cujus diameter ſit æqualis diametro Lunæ; item deſcribatur alius circulus, cujus centrum ſit locus ſpectatoris, & diameter æqualis diametro Solari, horum circulorum interſectiones oſtendent quantitatem obſcurationis maximæ.

Si quibuſdam minus arrideat Mechanica hæc methodus lineas ſeu diſtantias per ſcalam partium æqualium dimetiendi, poſſunt Trigonometriam adhibere & linearum longitudines per calculum exquirere methodo ſequenti.

Methodus Trigonometrica diſtantias umbræ & loci computandi. TAB. 27. *fig.* 1. Sit ut prius AEB ſemidiſcus, P polus Telluris, CNT via ſeu ſemita umbræ ſupra diſcum, punctum 2 ſitus umbræ pro tempore dato, & pro eodem momento ſitus loci ſit II. Sit SE Axis Eclipticæ ſemitam ſecans in N, & erit SN latitudo Lunæ tempore conjunctionis veræ; ducantur ab umbra & loco ad centrum diſci rectæ 2S, II S, & jungatur 2 II. In triangulo rectilineo 2 NS datur NS, latitudo Lunæ, & 2 N diſtantia umbræ in propria ſemita à puncto conjunctionis, item datur angulus 2 NS inclinatio Semitæ ad latitudinis circulum, quare dabitur 2 S, & angulus 2 SN. Deinde in triangulo Sphærico PS II. Datur Arcus PS complementum declinationis Solis, & P II complementum Latitudinis loci, item angulus SP II, quem circulus horarius efficit cum Meridiano, unde dabitur S II arcus, qui eſt diſtantia Solis à vertice, ejuſque ſinus æqualis eſt diſtantiæ S II, poſito SE radio; item dabitur angulus PS II, cui ſi addatur vel dematur angulus notus PSE dabitur angulus NS II: ſed datus fuit angulus 2 SN, unde dabitur totus angulus 2 S II. In triangulo denique rectilineo 2 S II dantur 2 S & II S & angulus iis comprehenſus 2 S II quare per Trigonometriam

triam planam dabitur diſtantia 211, quæ erat invenienda. Hac methodo procedendo non opus eſt ut ſitus loci & umbræ in diſco inveniantur, ſed erunt illi calculo ſolum acquirendi.

Hinc obiter patet alia methodus inveniendi ſitum loci in diſco, pro temporis momento dato, ſcil. per calculum trianguli PS II inveſtigando angulum PS II & diſtantiam S II.

Locorum Longitudines Geographicæ per Eclipſes ſolares determinantur.

Tab. 26. fig. 1.

Per Eclipſes Solares, non minus quam per Lunares, inveniri poſſunt Locorum in ſuperficie Terræ longitudines; ſi obſervetur in loco, cujus longitudo quæritur, momentum temporis initii vel finis Eclipſeos. Sit illud, v. gr. ad horam quintam, & centro V nempe ſitu loci in diſco pro momento initii vel finis Eclipſeos, & diſtantia æquali ſemidiametro penumbræ deſcribatur arcus circuli, qui ſemitam penumbræ ſecet. Sitque punctum ſectionis *d*, erit illud poſitio centri umbræ momento initii vel finis Eclipſeos obſervatæ: ſcala deinde menſuretur diſtantia N*d*, ex qua data, & ex dato motu Lunæ à Sole dabitur tempus conjunctionis veræ à Meridiano Loci computatum. Deinde, ſi in alio quovis loco obſervetur initium vel finis Eclipſeos, ſimiliter habebitur momentum conjunctionis veræ ſecundum tempus à meridiano iſtius loci computatum, & temporum iſtorum differentia in gradus æquatoris converſa oſtendet differentiam Longitudinum Locorum, quæ erat invenienda.

In praxi convenit ſemidiametrum diſci æqualem decem digitis ponere, ut illa in mille partes ope ſcalæ diagonalis diviſa habeatur: Eſt enim hic numerus qui radium Tabularem exprimit; & latitudo Lunæ SN omneſque lineæ quarum dimenſiones quæruntur, iiſdem partibus exprimantur. Nam ſi fiat, ut Parallaxis horizontalis Lunæ ſcrupulis exhibita ad Lunæ Latitudinem, ita 1000 ad quartum; & capiatur SN ex ſcala huic quarto æqualis, erit linea hæc latitudini Lunæ æqualis, & ſimiliter in cæteris lineis operando habentur earum quantitates.

Novam itaque methodum vobis, Academici, expoſui, qua Eclipſium Solarium momenta atque Phaſes, quatenus è dato loco ſpectantur, definiri poſſunt, per quam non opus eſt, ut ad longum illum & moleſtum Parallaxium calculum recurratis, ut habeatur locus Lunæ in cælo viſus, tam quoad longitudinem quam latitudinem, quo utuntur Aſtronomi plerique: methodus enim noſtra illa facilior multò eſt, & ut opinor, non minus accurata. Nam in vulgari methodo diverſæ Eclipticæ poſitiones, quoad horizontem nunquam non variantes, in Lunæ locis, ſive ſecundum longitudinem ſive latitudinem ſpectatis, inæqualitatem in ejus motu non exiguam ubique inducunt, & Parallaxes pro Luminarium minore aut majore ſupra horizontem Elevatione admodum mutantur, adeoque niſi earum habeatur frequens reſpectus, in errores incidere pronum erit.

At quia methodus Phænomena Eclipſium per Parallaxes computandi, à pleriſque Aſtronomis adhibetur, viſum eſt, illam etiam Vobis exponere: Vos autem in Parallaxium ſcientia vel per vulgares libros Aſtronomicos, vel per doctrinam Parallaxium à nobis poſthac tradendam, ſatis inſtructos eſſe ſupponere liceat. Quibus poſitis, principia, quibus fundatur hic Eclipſium calculus, facillime explicari poſſunt.

Conjunctio vera & viſa differunt.

Primo conjunctio viſa, ſemitaque Lunæ in cælo viſa ſunt inveſtigandæ: differunt enim conjunctio vera & viſa, & non in eodem temporis momento accidunt; Nam locus Lunæ viſus non coincidit cum vero, qui è Telluris centro conſpiciendus eſt, quod figuræ inſpectione manifeſtum fiet. Semicirculus CAB repræſentet Hemiſphærium Terræ, cujus centrum T, è quo ducatur recta TLS, in qua ſit Luna in L, & Sol longius diſtans in S; adeoque cum Solis & Lunæ centra in eadem recta linea ſpectantur è centro Telluris, ad idem cæli punctum referri debent; eruntque in conjunctione vera. At ſpectator in ſuperficie Telluris in A locatus, Solis & Lunæ centra ad diverſa puncta referet; eorumque diſtantia erit arcus SE ad cælum productus, punctumque, quod recta TL per Telluris & Lunæ centra tranſiens, in cælo offendit, dicitur locus Lunæ verus. At punctum, cui recta per ſpectatoris oculum & Lunæ centrum ducta in cælo occurrit,

Tab. 27. fig. 2.

dici-

Pag. 324.

TAB. XXVI.

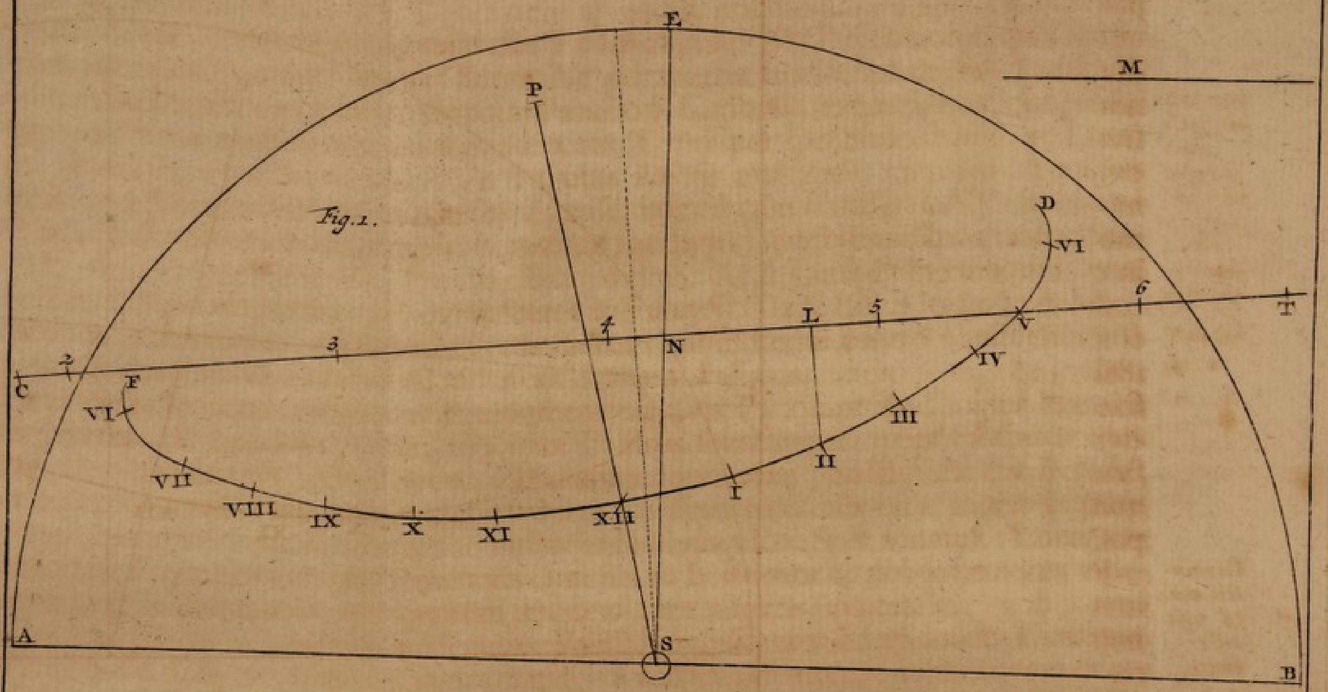

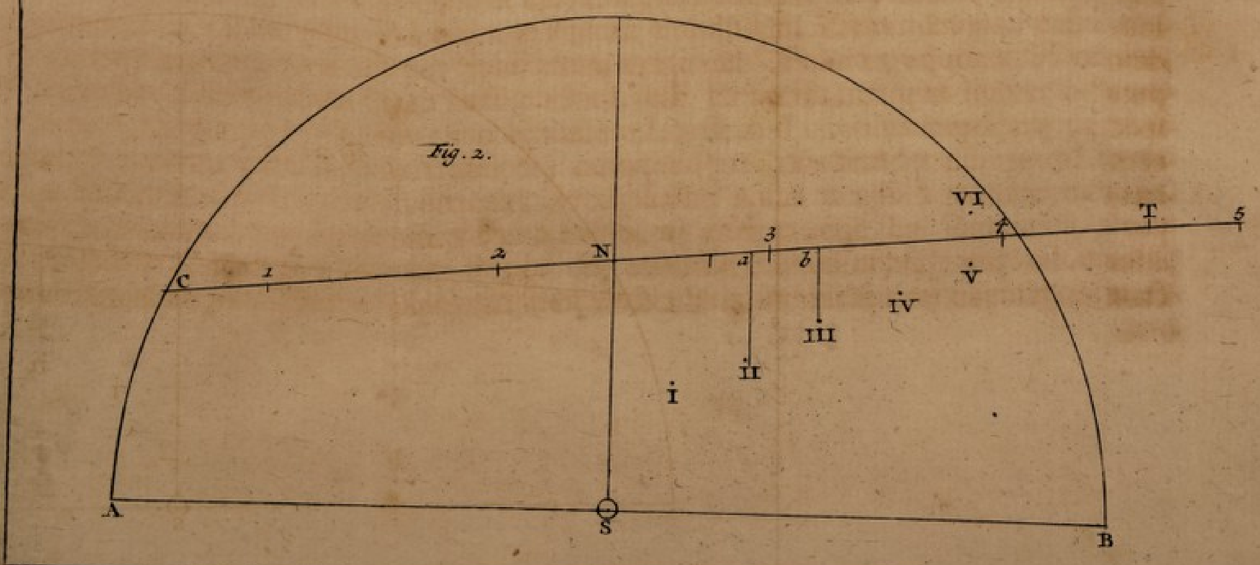

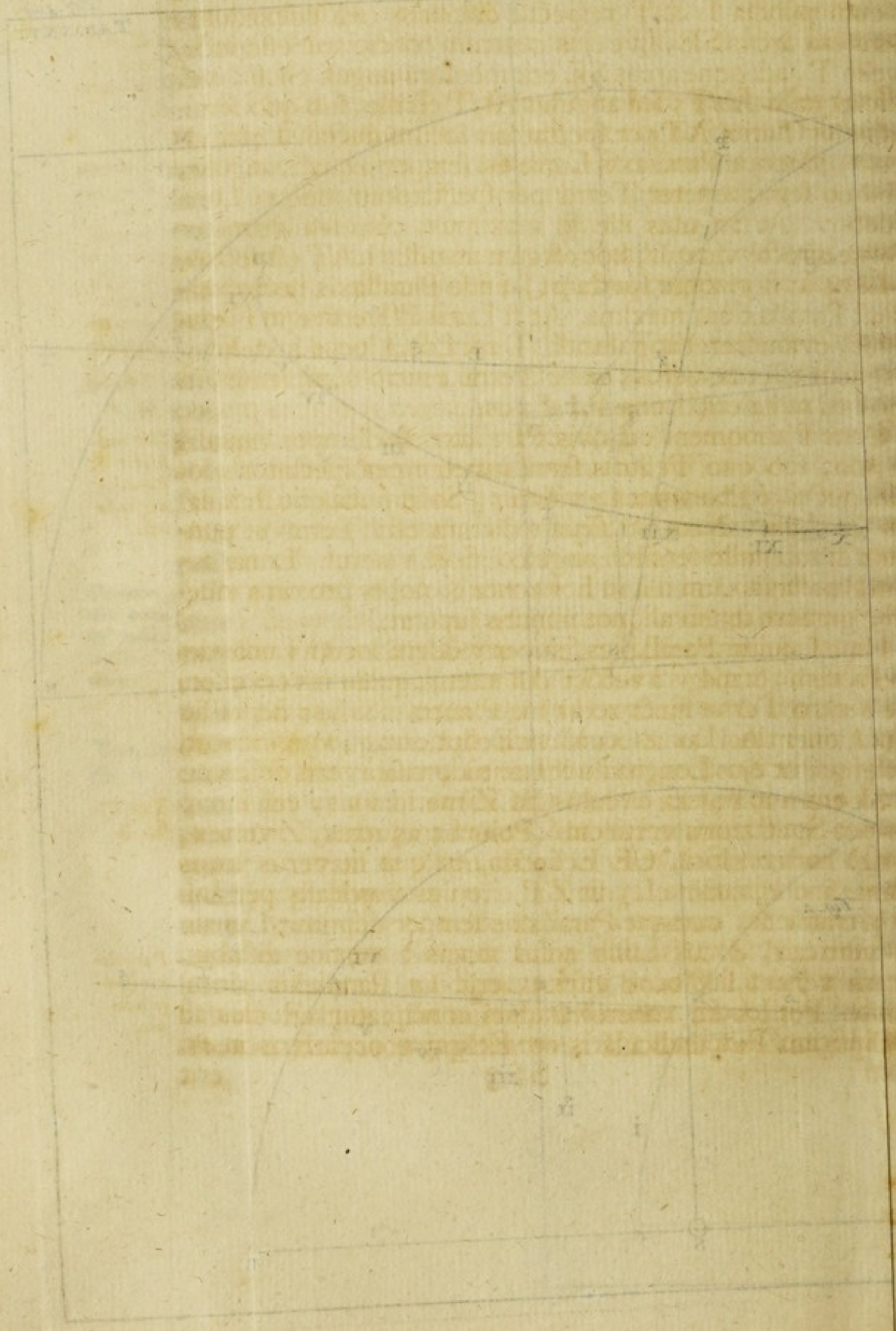

dicitur locus Lunæ viſus. Sint puncta illa S, E, Arcus SE, diſtantia inter locum verum & viſum Parallaxis Lunæ vocatur, & cum puncta L & T reſpectu diſtantiæ cæli coincidunt, idem erit arcus SE, ſive ejus centrum concipiatur eſſe in L, ſive in T, adeoque arcus SE erit menſura anguli SLE, vel huic æqualis ALT; ſed angulus ALT eſt ille, ſub quo ſemidiameter Terræ AT per ſpectatoris locum ducta è Lunâ videtur; adeoque Parallaxis Lunæ eſt ſemper æqualis angulo, ſub quo ſemidiameter Terræ per ſpectatorem ducta è Lunâ videtur. At angulus ille fit maximus, cùm ſemidiameter Terræ directè videtur, hoc eſt cùm angulus LAT eſt rectus, & Luna in horizonte ſpectatur, unde Parallaxis horizontalis eſt Parallaxium maxima. At ſi Luna in vertice in F exiſteret, evaneſceret angulus ALT, & Lunæ locus in cælo viſus idem eſſet ac verus, qui è Terræ centro conſpicitur, in quo ſitu nulla erit Lunæ Parallaxis.

Solis nulla erit Parallaxis ſenſibilis.

Cum Phænomeni cujuſvis Parallaxis ſit ſemper æqualis angulo, ſub quo Telluris ſemidiameter per ſpectatoris locum ducta, è Phænomeno videtur, Solis nulla erit Parallaxis ſenſibilis. Nam uti ſæpius dictum eſt, Terra ut punctum & ſub nullo ſenſibili angulo è Sole videtur. Lunæ autem Parallaxis cum illâ in horizonte & nobis proxima videtur, gradum unum aliquot minutis ſuperat.

Hinc ſequitur Parallaxes ſemper reddere locum Lunæ depreſſiorem, & magis à vertice diſtantem, quàm revera eſſet, ſi è centro Terræ ſpectaretur hic Planeta; & hæc depreſſio mutationem loci Lunæ ſecundùm Eclipticam quoque inducet, facietque ut ejus Longitudo & Latitudo viſæ à veris differant.

Tab. 27. fig. 3.

Sit enim in Figura circulus HCZ meridianus, ceu circulus per Spectatoris verticem & Polum traductus, Z vertex, HED horizon loci, CE Ecliptica, in qua ſit verus locus Lunæ ſine latitudine L; ſit ZT circulus verticalis per Lunam tranſiens, cumque Parallaxis ſemper deprimit Lunam in verticali, locus Lunæ viſus magis à vertice diſtabit, quam verus; ſit locus viſus *o*, erit L*o* Parallaxis altitudinis. Per locum viſum *o* traduci concipiatur circulus ad Eclipticam Perpendicularis *om* Eclipticæ occurrens in *m*,

Parallaxis Longitudinis.

 erit

erit punctum illud locus Lunæ visus ad Eclipticam reductus, & *Lm* erit Parallaxis longitudinis, seu distantia inter locum Lunæ verum & locum visum ad Eclipticam reductum, arcusque *om* seu distantia Lunæ ab Ecliptica in hoc casu erit Parallaxis Latitudinis.

Parallaxis Latitudinis.

Ut Phases itaque Eclipsium è dato loco spectabiles per Parallaxes definiantur, necesse erit, ut cognoscantur Lunæ Solisque loci veri, qui per tabulas Astronomicas pro dato quolibet temporis momento habentur, præterea cognoscendus est locus Lunæ in cælo visus, qui ex loco vero per Parallaxium calculum institutum, tam quoad Longitudinem quàm Latitudinem, definiendus est, quibus cognitis, sic inveniuntur Tempora & Phases.

Tab 27. fig. 4.

Sit *pk* portio Eclipticæ, *s* locus Solis tempore conjunctionis veræ, *l* locus Lunæ visus ad Eclipticam reductus pro eodem temporis momento; *lo* Latitudo Lunæ visa, *ls* Longitudo Lunæ à Sole visa. Exiguo satis temporis intervallo ante conjunctionem veram inveniatur rursus locus Lunæ visus in Ecliptica qui sit *p*, ejusque Latitudo visa sit *pq*; ducatur *qo* quæ producta cum Ecliptica conveniat in *k*, erit *qk* via visa Lunæ à Sole tempore conjunctionis. In triangulo *qon* rectangulo datur *on* differentia Longitudinum à Sole, & *qn* differentia Latitudinum, unde dabitur angulus *qon* seu *qkp* inclinatio viæ visæ ad Eclipticam, & latus *qo*, ex quo etiam inveniuntur *ot*, *tk* & *sk*. Nam *pl* est ad *qo* ut *ls* ad *ot*, & in triangulo *olk* ex datis *ol* & angulo *k* dabuntur *ok lk*, unde dabuntur *lk sk* & *st*. At cùm Lunæ centrum in *t* videtur, fit tempus conjunctionis visæ, adeoque si fiat ut *qo* ad *ot* seu ut *pl* ad *ls* ita tempus quo Luna percurrit lineam *qo* ad aliud, dabitur tempus inter conjunctionem veram & visam. Ex *s* in viam Lunæ visam demittatur perpendicularis *sm*. In triangulo rectangulo *skm* datur *sk* & angulus *k*, unde dabitur *sm*, quæ est minima visibilis centrorum Solis & Lunæ distantia. Si hæc distantia sit major summa semidiametrorum Solis & Lunæ, nulla videbitur Eclipsis; sin minor, differentia ad digitos reducta ostendet Eclipseos quantitatem. Ex datis *sm* & angulo exinde

inde tsm æquali angulo k, dabitur tm, & inde invenitur tempus, quo Luna femitæ vifæ portionem tm percurret hoc eft tempus inter conjunctionem vifam & maximam obfcurationem.

Initium Eclipfeos vifibilis fic definitur; fit pk ut prius portio Eclipticæ, centrum Solis s, via Lunæ qk, sm diftantia minima centrorum Solis & Lunæ; ducatur à Sole ad viam Lunæ recta sq quæ fit æqualis fummæ femidiametrorum Solis & Lunæ. Et cum centrum Lunæ in q cernitur, incipiet marginem Solis attingere, fietque Eclipfeos initium. in triangulo rectangulo qsm ex datis qs sm, dabitur angulus qsm fcil. angulus incidentiæ; item qm; adeoque dabitur tempus quo Luna in via vifa percurrit fpatium qm, quod à tempore obfcurationis maximæ fubductum dat tempus initii Eclipfeos. TAB. 28. fig. 1.

Similiter invenitur tempus finis Eclipfeos, fed ut illud habeatur invenienda eft rurfus via Lunæ à Sole vifa poft conjunctionem, quæ à priore differet: nam reverà inclinatio viæ vifæ ad Eclipticam continuò mutatur, ob continuas Parallaxium mutationes. Quæratur itaque intra horam vel exiguum fatis temporis intervallum poft conjunctionem Longitudo Lunæ à Sole vifa, ejufque Latitudo vifa, & exinde inveniatur inclinatio viæ vifæ ad Eclipticam, motufque Lunæ à Sole vifus, quibus datis, eadem methodo qua initium Eclipfeos inveftigatur, finis quoque & temporis momentum innotefcent.

Si quæratur Phafis Eclipfeos pro dato quolibet temporis momento, quæratur pro illo momento Locus Lunæ in via vifa, quo centro, & intervallo æquali femidiametro Lunæ defcribatur circulus, item centro, quod fit locus Solis, defcribatur alius circulus, cujus femidiameter fit æqualis femidiametro Solis, horum circulorum interfectiones oftendent phafim Eclipfeos, quantitatem obfcurationis & cufpidum pofitionem pro tempore dato.

Priufquam huic Eclipfium doctrinæ finem imponamus, liceat Phænomenon fatis notabile vobis exponere, ejufque caufam reddere,

Scil.

Scil. in Eclipſibus Lunæ totalibus, etiam dum Luna prope centrum umbræ verſabatur, ſæpius ea viſa eſt tenui pallidâque luce perfuſa: mirum fortaſſe pleriſque videbitur, unde oritur hæc Lux: quidam enim eam Lunæ nativam eſſe ſuſpicabantur, alii à Stellis Planetiſque eam deducebant, nam interpoſitio Telluris omnem Solis lucem à Luna arcere, & denſiſſimis tenebris conum umbroſum involvere videretur. At vero cum Terram amplectatur Sphæra Aëris ſatis craſſa, & vi refractiva pollens, illa Solis radios è medio rariore obliquiſſime in ſe incidentes è propria directione detorquet, itaque illos refranget, ut umbroſum ſpatium pervadant lucis Solaris radii, Lunæque corpus interpoſitum illuſtrent, illudque nobis conſpicuum reddant. Uti figuræ inſpectione manifeſtum fiet.

Tab 27. fig. 5.

Lectio XV.

De Phænomenis ex motibus Telluris & duorum Planetarum Inferiorum Veneris & Mercurii ortis.

HUcuſque Telluris Lunæque motus contemplavimus, & varia inde orta Phænomena recenſuimus. Luna autem eſt Planeta non Primarius, ſed ſecundarius, quæ non aliter circa Solem, ſyſtematis noſtri centrum, defertur quam quod Tellurem, ad quam proprie pertinet, in annuo ſuo curſu perpetuo comitatur.

Planetæ Primarii ſex.

At Primarii noſtri Syſtematis Planetæ, qui circa Solem & nullum aliud corpus circuitus perficiunt, ſunt numero tantum ſex, ſcil. Mercurius ☿, Venus ♀, Tellus ♁, Mars ♂, Jupiter ♃, & Saturnus ♄, quorum motus indeque orta Phænomena vobis, Academici, ſunt nunc exponenda. Et primo Veneris atque Mercurii orbitas Solem ambire, eaſque intra Telluris orbitam includi, ſuperius demonſtravimus, cumque brevioribus Periodis quam Terra circuitus abſolvunt, manifeſtum eſt hos Planetas è Sole conſpectos, nunc magis nunc minus in cælo à Tellure diſtare videri, & nunc in oppoſitis ſitis cæli punctis ſpectari, nunc in eodem cum Tellure puncto conjungi, & cum circa Solem celerius ferantur, eos poſt conjunctionem à Tellure decedere, eam-

que

TAB. XXVII.

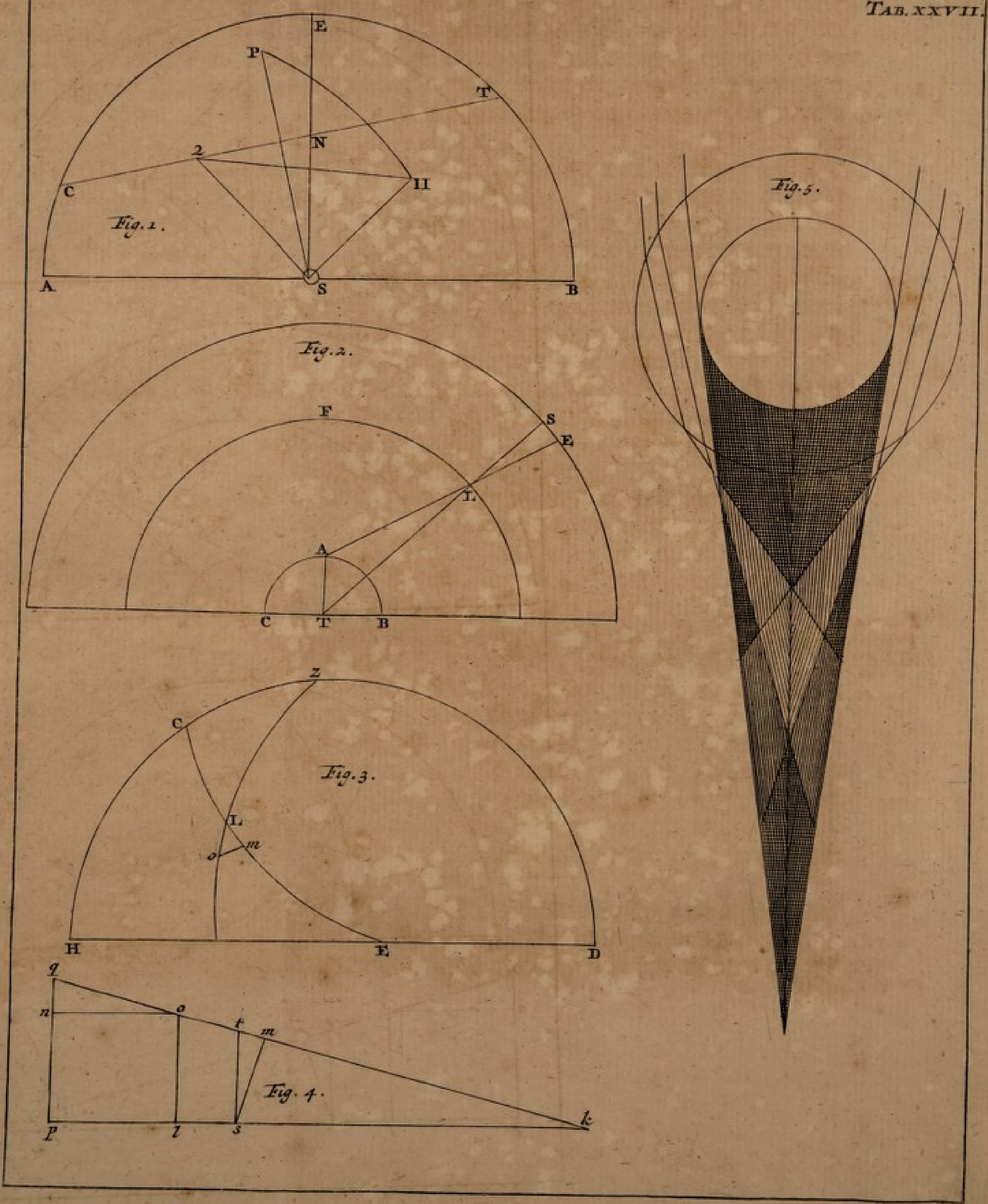

Fig. 1.
E
P
T
N
2
C
II
A
S
B
Fig. 2.
F
S
E
L
A
C
T
B
Fig. 3.
Z
C
L
m
o
H
E
D
Fig. 4.
q
n
o
t
m
p
l
s
k
Fig. 5.

que fegnius incedentem poft fe relinquere afpiciet fpectator in Sole conftitutus.

Hinc etiam patet hos Planetas e Tellure vifos nunc magis, nunc minus à Sole elongari, & aliquando quoque cum Sole conjungi videri: verum conjunctiones illæ non tantum fiunt cum Tellus e Sole cum Planeta conjungitur, fed etiam cum eidem opponi videtur. Sit enim S Sol, ABC orbita Telluris, FHV orbita Veneris, fitque Terra in T, & Venus in V, in recta fcil. quæ Solis & Telluris centra conjungit, in quo fitu Venus e Sole vifa in conjunctione cum Terra videtur, ficut Sol e Tellure vifus Veneri conjungitur. TAB. 28. fig. 8.

At fi Terra foret in T, cum Venus fit in F, illa e Sole videretur Veneri opponi; & in contrariis cæli plagis confpicerentur hi Planetæ. Verum Spectatore ad Terram tranflato, Venus Soli non opponi, fed eidem conjungi fpectabitur. In primo conjunctionum cafu, Venus inter Solem & Terram interponitur; in pofteriore, Sol inter Terram & Venerem medius locatur. Prior dicitur conjunctio Inferior, Pofterior conjunctio Superior. *Duo conjunctionum cafus.*

Poft utrafque has conjunctiones, Venus à Sole recedere, & indies magis elongari videtur, nunquam tamen Soli oppofita cernitur; fed & nunquam afpectum quadratum, aut fextilem attinget, & omnium maxime à Sole elongatur circa locum illum, ubi linea, Telluris & Veneris centra connectens, Veneris orbitam tanget, ut circa D. Nam cum Venus ulterius ad H promovetur, ejus locus in cælo à Solis loco minus diftare videbitur quam prius, & antequam ad locum illum pervenerit, femper à Sole magis recedebat; at loco illo relicto, ad Solem continuo magis accedat: neceffe eft, ut inter receffum & acceffum quafi ftationaria refpectu Solis videatur, & proinde ejus motus apparens erit motui apparenti Solis æqualis. Arcus circuli maximi inter centra Solis & Veneris interceptus dicitur *Elongatio hujus Planetæ à Sole.* *Elongatio Planetæ à Sole.*

Obfervandum tamen eft, Elongatio Planetæ à Sole, ubi recta à Planeta ad Terram ducta, Planetæ orbitam tangit, fit tantum maxima in orbe circulari in cujus centro eft Sol. *Elongatio non femper eft maxima quando Planeta in tangente videtur.*

Tt Nam

Nam in orbitâ Elliptica fieri poteſt, ut poſt deceſſum Planetæ à puncto contactus, ejus diſtantia à Sole creſcat; at non pariter creſcant diſtantiæ Solis & Planetæ à Terra, ſed potius decreſcant, adeoque in duobus triangulis major baſis majorem angulum ſubtendet. Sed cum Planetarum orbitæ ad circularem formam quam proxime accedunt, hæ minutiæ negligi poſſint.

Maxima Veneris Elongatio, ſeu angulus STD, obſervatione deprehenditur eſſe 48 circiter graduum. Et exinde in orbita circulari datur diſtantia Veneris à Sole reſpectu Telluris diſtantiæ ab eodem. Eſt enim ST ad SD ut Radius ad ſinum anguli STD ſeu Elongationis maximæ.

Hinc etiam manifeſtum eſt, Venerem, dum illa à conjunctione cum Sole in ſuperiore orbitæ ſuæ parte, ſeu à Terra remotiſſima, ad conjunctionem cum Sole in inferiore orbitæ parte ſeu Terræ proxima tendit, ſemper videri Sole orientaliorem, adeoque toto illo tempore Sole poſterior occidit Venus, ſeu poſt Solis occaſum, Veſperuſque dicitur, noctis & tenebrarum prænuncia; at dum ab inferiore conjunctione ad ſuperiorem tendit, Sole occidentalior ſpectatur, & ante Solis occaſum occidit, ante ejus ortum oritur, adeoque mane tantum conſpicietur, & tunc Phoſphorus dicitur, lucis exortum ſecum afferens.

Ponamus Venerem atque Tellurem è Sole ſpectatas in V & T conjungi, hoc eſt in eodem Eclipticæ puncto videri. In quo caſu Venus & Sol è Terra in conjunctione ſpectantur. Venus deinde celerius mota poſtquam ad V rurſus pervenerit, & integrum circulum ſeu quatuor rectos motu angulari ad Solem perfecerit, Terram interea ulterius progreſſam nondum aſſequetur; ideoque opus erit, ut ulterius in orbita ſua deferatur Venus, quo è Sole rurſus in eadem recta cum Terra videatur, ſit recta illa SLM ſcil. cum Venus ſit in L, Tellus ſit in M, & neceſſe erit, ut Venus priuſquam Terram aſſequatur, integrum circuitum, ſeu quatuor rectos circa Solem, abſolvat, & inſuper motum angularem æqualem motui angulari Telluris interea facto. Motus autem angulares Telluris & Veneris circa Solem

eo-

eodem tempore facti, ſunt reciproce ut eorum tempora periodica; erit itaque, ut tempus Periodicum Telluris ad tempus periodicum Veneris, ita motus angularis Veneris qui æqualis eſt quatuor rectis una cum motu angulari Telluris facto inter tempus unius conjunctionis & proximæ ad motum illum Telluris angularem: adeoque per diviſionem Rationis, ut differentia temporum periodicorum Telluris & Veneris ad tempus Periodicum Veneris, ita quatuor recti ad quartum, qui dabit motum angularem Telluris inter duas proximas conjunctiones inferiores factum. Tempus autem Periodicum Telluris eſt dierum 365, horarum 6, ſeu horarum 8766. Et Veneris tempus Periodicum eſt dierum 224 horarum 16, ſeu horarum 5392, quarum differentia æqualis eſt 3374 horis. Fiat itaque ut 3374 ad 5392, ita quatuor recti ſeu 360 gradus ad gradus 575 qui motus æqualis eſt integræ circulationi & dimidio, & inſuper 35 gradibus, & perficitur hic motus in uno anno & diebus 218. Adeoque ſi Venus hodie in inferiori orbitæ parte cum Sole conjungatur, non niſi poſt Annum, ſeptem menſes & duodecim dies, iterum Soli juncta conſpicietur, & ſi una conjunctio in initio Arietis accidat, ſequens circa ſeptimum Scorpionis gradum celebrabitur. Idem quoque intercedit tempus inter duos quoſlibet Veneris ſitus reſpectu Solis ſimiles, verbi gratia, inter duas conjunctiones ſuperiores, vel inter duas proximas Veneris poſitiones, ubi illa datam ad eandem plagam à Sole obtinet elongationem.

Determinatur tempus inter duas ejuſdem generis conjunctiones.

Hoc problema, ſimileque de Lunæ conjunctionibus cum Sole mediis, aliter ſolvunt plerique Aſtronomi. Quærunt enim motum diurnum Telluris è Sole viſum; item Veneris quoque motum diurnum, horumque motuum differentia erit motus Veneris à Terra, diurnus; v. gr. cum motus Telluris medius ſit quolibet die 59′ & 8″, Veneris autem motus diurnus ſit, 1 gr. 36. 8″ quorum differentia eſt 37′; per illud ſpatium Venus quotidie à Tellure recedere, vel ad illud accedere videtur. Fiat igitur ut 37′ ad gradus 360, ſeu ad 21600 minuta prima, ita dies unus ad ſpatium temporis quo Venus à Tellure per 360 gradus re-

Alia methodus ſolvendi Problema.

cesserit, hoc est ad spatium temporis, quo ad idem reverterit, seu ad tempus inter duas conjunctiones proximas elapsum, quod invenitur esse dierum 583.

Verum hæ conjunctiones secundum motus medios seu æquales tantum computatæ sunt, ideoque conjunctiones Mediæ dicuntur. At quoniam Venus & Tellus in orbitis Ellipticis circa Solem ferantur, motusque earum inæquabiles sunt; fieri potest, ut conjunctiones veræ serius aut citius per aliquot dies accidant, quam per præcedentem computum fieri debent. Data autem conjunctione mediâ, conjunctio vera sic exquiretur. Sit A B C Ecliptica, in qua punctum A sit locus conjunctionis mediæ, ad cujus tempus, computetur per methodos Astronomis notissimas, verus locus Veneris ad Eclipticam reductus, qui sit D. Item verus locus Telluris sit T, & inde dabitur locorum Telluris & Veneris distantia DT, datur quoque utriusque Planetæ motus angularis pro dato quolibet tempore, v. gr. pro sex horis; quorum motuum differentia dabit accessum vel recessum Veneris à Tellure, spatio sex horarum. Fiat itaque, ut differentia illa motuum ad arcum DT, ita sex horæ ad tempus inter conjunctionem mediam & veram, quod tempus demptum aut additum (prout Venus est orientalior aut occidentalior Tellure) tempori conjunctionis mediæ, dat tempus conjunctionis Veræ.

Tab. 28. fig. 3

Distantia Veneris à Terra semper mutabilis.

Ex figura manifestum est Veneris à Tellure distantiam esse continuo mutabilem, maximam autem esse cum Venus est in conjunctione cum Sole superiore, & minimam esse cum est in conjunctione inferiore; & differentia quidem tanta est, ut illa æqualis sit integræ diametro orbitæ Veneris. Estque distantia Veneris è Tellure in conjunctione cum Sole superiore, ad ejusdem distantiam in conjunctione inferiore ut 1 ad 6; sexiesque proinde magis Venus ad Tellurem accedit in una positione quam in alterâ, & tantum quoque mutatur Veneris apparens diameter è Tellure visa. Sed & distantiæ maximæ & minimæ per excentricitates orbium mutantur; nam omnium maxima fit distantia, quando conjunctio superior celebratur Venere & Tellure existentibus in Aphe-

Apheliis. Et omnium minima eſt diſtantia Veneris à Tellure, quando conjunctio inferior accidit, Venere in Aphelio & Tellure in Perihelio exiſtentibus.

Cum Venus ſit corpus Sphæricum & opacum, Solis luce non ſua reſplendens, oportet ut ea ſolum facies lucida videatur, quæ Soli obvertitur, alterum autem oppoſitum Veneris hemiſphærium luce orbetur, & inviſibile maneat; quapropter ſi talis ſit Telluris ſitus, ut tenebroſum illud hemiſphærium ei obvertatur, Venus Terricolis inconſpicua fiet, niſi forte in Solis diſco nigræ inſtar maculæ videatur. Si vero tota illuſtrata facies Terræ obvertatur, Venus pleno orbe fulgens videbitur. Et pro vario Telluris reſpectu Veneris, & Solis ſitu, varia erit forma atque figura, ſub qua Venus conſpicietur, phaſeſque ſubibit, Lunæ Phaſibus per omnia ſimiles.

Sit ABCDEFG orbita Veneris; TL Telluris orbitæ portio, ſitque Terra in T, & Venus in A in conjunctione ſcil. ſuperiore cum Sole. Patet in hoc Planetarum ſitu, faciem Veneris illuminatam totam Terræ obverti, atque proinde Venus inſtar Lunæ plenæ, ut circulus lucidus apparebit. Cum Venus ad ſitum reſpectu Solis & Telluris, qualis eſt B, pervenerit; pars aliqua obſcuri hemiſphærii eidem obvertitur, & proinde Veneris facies à Tellure viſibilis, à circulo deficiet, & gibboſa apparebit; ad C perventa Venere, hemiſphærii illuſtrati dimidium è Tellure videtur, Venuſque dimidiata apparet ad inſtar Lunæ in prima vel ultima Quadratura. Venere in D exiſtente, parva tantum illuminatæ ſuperficiei pars Terræ obvertitur, cumque figura Veneris ſit ſphærica, quæ ob magnam à Terra diſtantiam, ut plana videtur, pars illuminata in cornua à Sole averſa, protendi videtur. Venus cum è Terra in E videtur, in conjunctione ſcil. inferiore cum Sole, totum ejus tenebroſum hemiſphærium Telluri obvertitur, Venuſque fit inviſibilis, niſi forte ut nigra macula, per Solis diſcum tranſcurrere videatur, quod jucundum ſpectaculum ſemel Horoxcio noſtro contigit. Eaſdem phaſes ſubibit Venus dum per FG, ad H tranſit, ſcil. circa F corniculata, in G dimidiata, & in H Gibboſa apparebit.

Phaſes Veneris. TAB. 28. *fig.* 4.

Copernici vaticinium. Hæ Veneris apparentiæ, etſi nudo oculo ſe non produnt teleſcopio tamen diſtinctè conſpiciuntur. Ante inventum teleſcopium, quando Copernicus Syſtema Antiquum Pythagoricum renovavit, & orbi literato propoſuit, aſſeruitque Planetas omnes, inter quos Terram locavit, circa Solem in centro immobilem moveri, ei objectum fuit, ſi talis eſſet Planetarum motus, debere Veneris Phaſes Lunæ Phaſibus eſſe ſimiles. Reſpondet Copernicus, eas reverà ita eſſe fortaſſe venientibus ſæculis dignoſcent Aſtronomi. Hanc Copernici Prædictionem primus implevit magnus Galilæus Philoſophus lynceus, qui teleſcopium ad Venerem dirigens, eam Phaſibus ſuis Lunam æmulari deprehendit; quod Syſtema Pythagoricum mirifice confirmavit.

TAB. 28. fig. 5. Si centra Solis, Terræ & Planetæ, rectis jungantur, quæ faciunt triangulum TSO; & per centrum Planetæ erigantur plana ad rectas TO SO normalia, quorum illud abſcindet Planetæ Hemiſphærium Terræ obverſum, hoc Hemiſphærium à Sole illuſtratum; erit Trianguli TSO exterior angulus ad Planetam SOP æqualis angulo *moq*, quem metitur illuminati ſemicirculi pars *mq*, quæ Terræ obvertitur. *Phaſium accurata determinatio.* Eſt enim angulus S*or* æqualis angulo *pom*, nam uterque rectus eſt, & angulus *ro*P æqualis angulo *poq*, ſunt enim ad verticem; quare ablatis æqualibus erit angulus SOP æqualis angulo *moq*, quem arcus *mq* metitur. Semicirculi itaque illuſtrati pars *mq*, quæ terræ obvertitur, metitur angulum SOP, & arcus ille è Terra viſus in ſuum ſinum verſum projicitur. Uti de Luna ſuperius oſtenſum fuit. Hinc illuminatio Veneris è Terra ſpectata, cæteris paribus eſt ad illuminationem totam, ut ſinus verſus anguli exterioris ad Venerem, ad circuli diametrum.

Venus non eſt lucidiſſima cum pleno fulget orbe. Quamvis Venus in ſitu A Terricolis pleno orbe ſplendeat, non tamen in ea poſitione maxime & lucidiſſime fulget; diminuitur enim ejus ſplendor ob majorem à Tellure diſtantiam, idque in majore ratione, quam creſcit faciei illuminatæ pars è Terra conſpicua. Nam Veneris fulgor decreſcit in duplicata ratione diſtantiæ auctæ. At pars illuſtrata creſcit in ratione ſinus verſi anguli exterioris ad Planetam.

Ita-

Itaque ejus fulgor maximus non eſt, cum circa A verſatur Planeta, ſed major erit circa O. Sit enim Venus in O quatuor vicibus Telluri propior quam in A, in O lucidæ faciei partes datæ ſedecies plus luminis ad Tellurem diffundent, quam cum Planeta eſt in A. Sed in O fieri poteſt, ut pars circiter quarta diſci illuminati Terræ obvertatur. Adeoque magis augetur Veneris ſplendor ob diminutam diſtantiam, quam minuitur idem ob decreſcentem phaſim.

Si quæratur in quo ſitu Veneris ſplendor ſit maximus; hujus Problematis ſolutionem dedit concinnam ſummus Geometra & Aſtronomus Edmundus Halley Collega meus, in Actis Philoſophicis Londinenſibus N°. 349. ubi oſtendit Venerem omnium maxime fulgere, cum elongatur à Sole 40 circiter gradibus, ubi tantum pars quarta diſci luminoſi è Terra conſpicienda ſit; in quo ſitu, Venus die & lucente Sole conſpecta fuit. Admirabilis eſt illa Veneris pulchritudo, qua proprio lumine carens, & tantum Solis mutuatitio lumine gaudens, in tantum ſplendorem erumpit, quantum non habet Jupiter, non Luna, cum æque à Sole elongatur: illius quidem lumen, ſi ad Veneris lumen comparetur, majus quidem erit ob apparentem corporis magnitudinem, at iners, mortuum, ac veluti plumbeum videtur; tantum præ illa Venus revibrat vegetum ſplendorem. *In quo ſitu Venus maxime lucida eſt.*

Si planum orbitæ Veneris coincideret cum plano Eclipticæ, videretur Venus ſemper in Ecliptica incedere. At motus Veneris non fit in plano Eclipticæ, ſed in plano, quod ad illud inclinatur angulo trium graduum & 24 min. ſecatque planum Eclipticæ in linea per Solem tranſeunte, quæ *Linea Nodorum* vocatur, punctaque ubi orbita Planetæ producta Eclipticam ſecat *Nodi* dicantur. Adeoque Venus nunquam è Sole vel è Tellure in plano Eclipticæ videbitur, niſi cum in nodis verſatur; in aliis orbitæ ſuæ punctis nunc minus, nunc magis, ab Ecliptica diſtabit: & è Sole viſa maxima ejus ab Ecliptica diſtantia erit, cum nonaginta gradus ab utroque Nodorum removetur. *Orbita Veneris non coincidit plano Eclipticæ.*

Sit TAB circulus in Eclipticæ plano, L*n*VN orbita Vene- *TAB. 29. fig. 1.*

neris, quæ planum Eclipticæ fecet in lineâ N*n*; concipiendum eſt orbitæ dimidium NL*n* ſupra planum Eclipticæ attolli, altera autem medietas NV*n* infra Eclipticam deprimi; cum Venus eſt in orbitæ ſuæ puncto N, erit in plano Eclipticæ, ad P autem progreſſa, ab Ecliptica deflectere videtur, longius autem ad L provecta planeta, ita ut NL ſit circuli quadrans, maxime ab Ecliptica recedere videbitur, punctumque L vocatur *Limes*; Nam poſt digreſſum ab L rurſus ad Eclipticam accedit Planeta. Si à Venere in P ad planum Eclipticæ demittatur normalis linea PE; & ducatur SE, angulus PSE metietur diſtantiam Veneris ab Ecliptica, & vocatur *Latitudo* Veneris *Heliocentrica*, qualis è Sole videtur. Hæc autem Latitudo ex dato Planetæ loco in ſua orbita, hac ratione exquiritur. Sit arcus NE portio Eclipticæ, NP portio orbitæ Planetæ ad cælum productæ, P locus ejus, N nodus; per locum Planetæ tranſeat circulus ad Eclipticam perpendicularis, hujus circuli arcus PE, inter Planetam & Eclipticam interceptus, erit diſtantia Planetæ ab Ecliptica, ſeu menſura anguli PSE. In triangulo ſphærico PNE, rectangulo ad E, datur latus NP diſtantia Planetæ à nodo, item angulus N inclinatio planorum orbitæ & Eclipticæ, quare per Trigonometriam innoteſcet latus PE, Latitudo Planetæ Heliocentrica, quæ erat invenienda. Latitudo hæc Heliocentrica, quoties Planeta in eodem orbitæ ſuæ puncto invenitur, conſtans & immutabilis eſt. At *Latitudo Geocentrica*, ſeu diſtantia Planetæ ab Ecliptica è Tellure viſa, etiamſi in eodem orbitæ ſuæ puncto conſpiciatur, continuo mutatur pro vario ſitu Telluris, reſpectu Planetæ. Sit enim BTA*t* orbita Telluris, NP*n* orbita Planetæ, qui ſit in P, à quo ad planum Eclipticæ demitti concipiatur perpendicularis PE. Hæc linea, in quocunque orbitæ ſuæ puncto locetur Tellus, ſubtendet angulum, qui Planetæ Latitudinem Geocentricam metitur. Sit itaque Tellus in T, & Venus in P Telluri proxima, in quo ſitu Venus videtur in conjunctione cum Sole inferiore, ejus Latitudo Geocentrica per angulum PTE menſurabitur. At Venere in eodem loco P exiſtente, ſi Tellus punctum *t* occuparet, & Venerem videat in conjun-

Latitudo Heliocentrica.

Latitudo Geocentrica.

Tab. 29. *fig.* 2.

TAB. XXVIII.

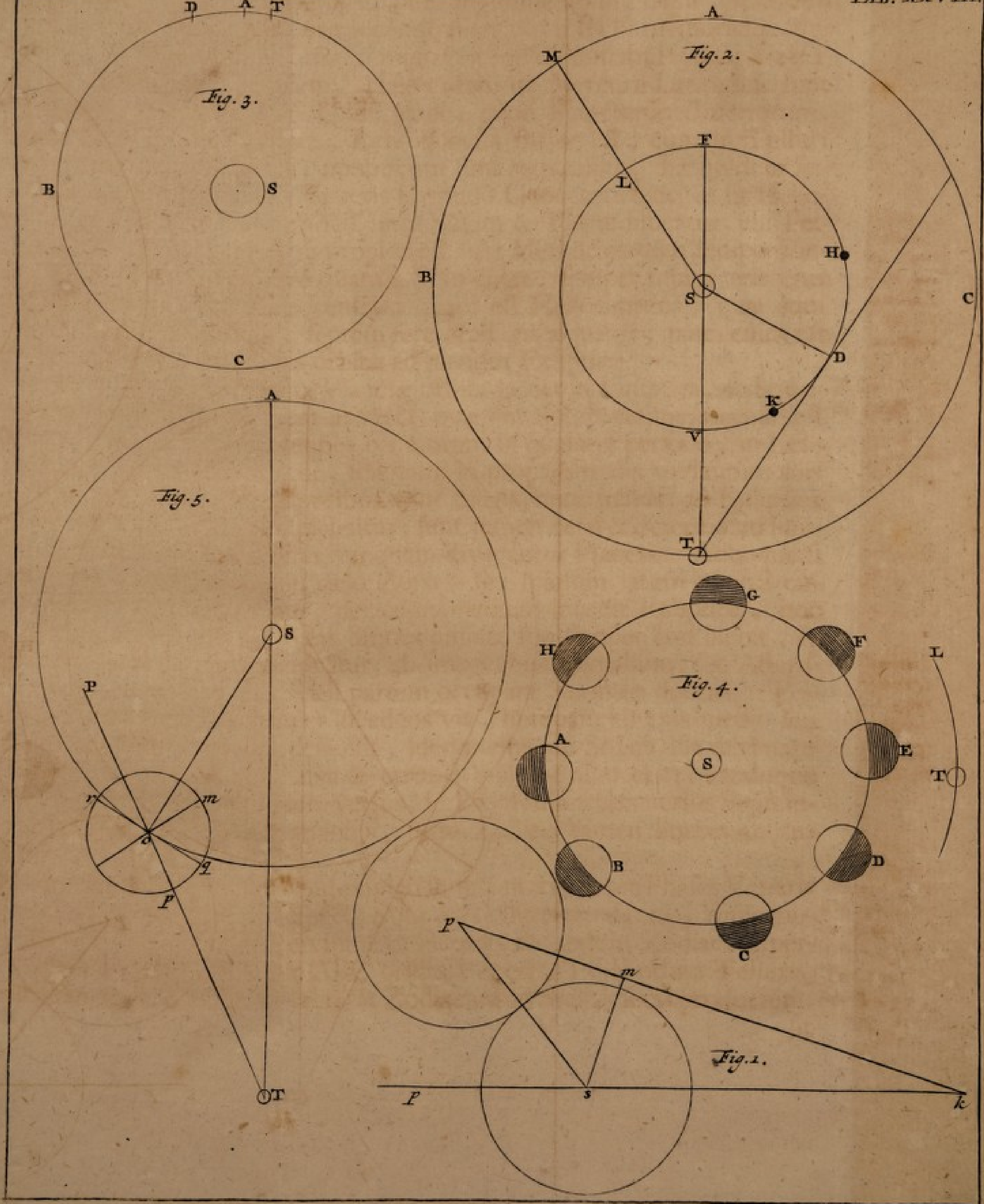
Fig. 3.
D A T
B S
C
Fig. 2.
A
M
F
L
H
B S C
D
K
V
T
Fig. 5.
A
S
P
r m
o
q
p
T
Fig. 4.
G
H F
L
A S E
T
B D
C
Fig. 1.
p
m
P s k

junctione superiore, ubi longissime ab illa distat, Latitudo Geocentrica erit secundum angulum PtE mensuranda, qui angulo PTE multo minor est, ob distantiam Pt distantia PT multo majorem. Hæc eadem de Mercurii Latitudine sunt intelligenda. Unde patet, quod Planetarum Inferiorum, cæteris paribus, Latitudo visa major est, cum hi Telluri sunt proximi, minor cum sunt remotissimi. Et quidem fieri potest, ut Veneris Latitudo Geocentrica major sit Heliocentrica, cum scil. intra Solem & Terram locatur, ubi Telluri quam Soli propior est. At Mercurius cum semper longius à Tellure quam à Sole distet; semper minor erit ejus Latitudo Geocentrica quam est Heliocentrica, quæ cum maxima est, septem fere gradibus æquatur; tanta enim est inclinatio ejus orbitæ ad planum Eclipticæ.

Cum nullius Planetæ orbita jaceat in Ecliptica, sed quælibet eam secat in recta, quæ per Solem transit, necesse est ut Planetæ omnes bis tantum in qualibet periodo, in Ecliptica videantur, scil. cum in propriis nodis versantur; aliis omnibus temporibus nunc magis, nunc minus, ab Ecliptica migrare conspicientur; sunt tamen certi & determinati limites, extra quas nunquam divagantur Planetæ. Adeoque si concipiatur in cælo Zona, seu spatium latum viginti circiter graduum, per cujus medium incedit Ecliptica, hoc spatium Planetas omnes ambitu suo semper continebit, & *Zodiacus* nominatur, ab imaginibus animalium, seu Asterismis qui hanc cæli partem occupant, nomen ducens. Tellus regia semper incedens via, nusquam ab ejus medio seu ab Ecliptica deflectit, ideoque neque Sol ab illa declinare videbitur. Luna & errones quinque ad decem quandoque gradus interdum versus Meridiem, interdum versus Septemtrionem exspatiantes, intra Zodiaci tamen limites motus suos exercent. *Zodiacus quid.*

Hucusque contemplati sumus motus atque Phases Veneris ex ejus situ respectu Solis & Telluris pendentes, Nunc motum e Tellure visibilem in cælis secundum Zodiacum perpendamus. Sit ABC orbita Veneris, TGF orbita Telluris, IMO circulus referat Zodiacum ad Stellas fixas productum; *Motus Veneris in Zodiaco.* TAB. 29. *fig.* 3.

fit primo Tellus in T & Venus in A, prope fuperiorem cum Sole conjunctionem; Patet fpectatorem e Tellure Venerem in cælo referre ad punctum Zodiaci L; & fi Tellus quiefceret, dum Venus arcum AB in orbita propria percurreret, illa portionem Zodiaci LM defcribere videretur. At quia Tellus interea movetur, cum Venus eft in B, appellit Tellus puncto orbitæ fuæ H, ex quo Venus confpicietur in N, & per arcum Zodiaci LMN deferri videbitur; eritque Venus magis in orientem progreffa quam in priore cafu. Cum vero Venus ad C pervenerit, Tellus ad G defertur, ita ut Venus in recta ejus orbitam tangente & in Zodiaci puncto O confpicietur. In quo fitu, motus ejus apparens erit fere æqualis motui apparenti Solis. Moveatur deinde Venus ex C ad A rurfus, & interea Tellus arcum GK percurrat, & Venus circa conjunctionem inferiorem cum Sole videbitur, & in illo fitu ad Zodiaci punctum P e Tellure referetur, cumque prius in O confpiciebatur Venus, per arcum OP regreffam effe, feu ab ortu in occafum contra feriem fignorum tendere, fpectabitur: Cumque in C una cum Sole progredi vifa fuit, in A autem celerrime regredi; oportet ut fit locus aliquis medius inter C & A, ubi nec regredi, nec progredi, fed ut ftationaria videatur, & eundem in cælis locum per aliquod tempus confervare. Perveniat jam Venus ad E, & Tellus ad F, & Venus è Tellure videbitur in Eclipticæ puncto Q magis regreffa; ubi autem Venus videtur è Tellure in recta quæ ejus orbitam tangit, rurfus motum progreffivum cum Sole habebit. Adeoque inter mutationes curfus, feu inter motum progreffivum & regreffivum, Venus morabitur nonnihil, & eodem in loco per aliquot dies confiftere videbitur; ubi autem Tellus ad D pervenerit, & Venus fit in C, videbitur per arcum Zodiaci QR motu celeri verfus orientem progrediiffe. Hinc Venus, cum in fuperiore cum Sole conjunctione verfetur, femper directe incedere, feu fecundum fignorum feriem moveri confpicitur: At cum eft in inferiore conjunctione, feu cum inter Solem & Terram exiftet, tunc regredi & contra feriem fignorum ferri apparet.

Quæcunque de Veneris motibus oftendimus, ea quoque de

Motus Veneris progreffivus.

Motus Regreffivus.

Venus ftationaria.

Quando Venus directa. Quando regredi videretur. Similes funt Phafes Mercurii.

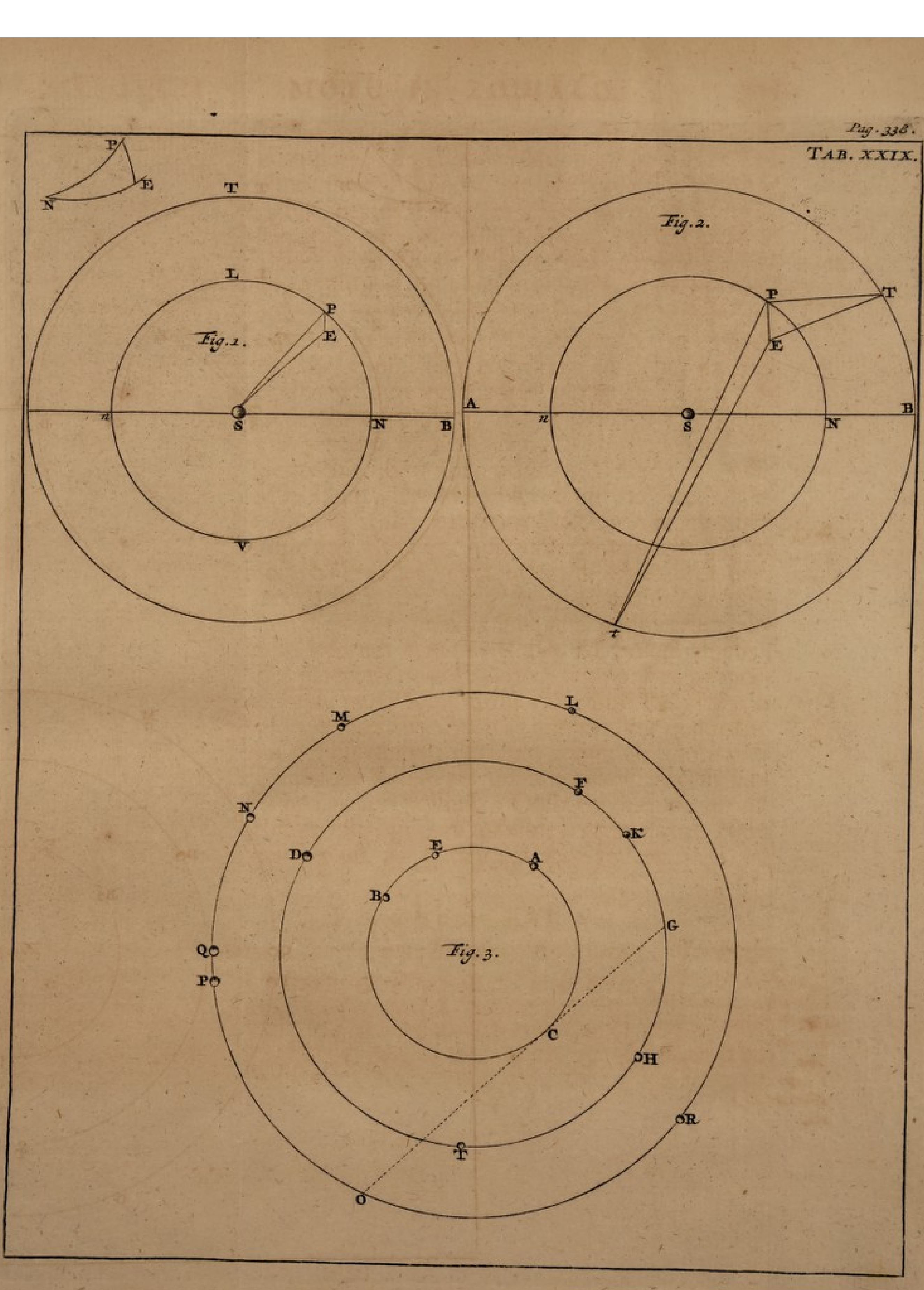
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
P
E
N
T
L
S
n
B
V
A
t
M
F
K
D
B
Q
P
G
C
H
R
O

de Mercurio ejusque motibus vera erunt. At Mercurii conjunctiones cum Sole, Directiones, stationes & regressus frequentiores sunt, quam Veneris, hic enim celerior & in minore orbita latus, sæpius Tellurem assequitur quam Venus. Maxima Mercurii à Sole digressio adæquat circiter gradus 33. Ex his patet, quod horum Planetarum motus apparentes, è Tellure visi sunt admodum inæquales, qui nunc progredi, nunc stare, mox regredi, & rursus stare cernuntur: at spectator in Sole locatus, hos Planetas semper eodem tenore progredientes conspiciet.. Nam talis est in his Planetis è Terra apparens motuum inæqualitas, ut æquabili circa Solem lationi accurate respondeat, unde liquet non Tellurem, sed Solem esse centrum motus Planetarum inferiorum.

Sicuti superius ostensum fuit, orbitam Telluris non esse circulum sed Ellipsim, hoc idem verum erit de orbitis Veneris atque Mercurii, & cæterorum Planetarum, quorum omnium orbitæ sunt Ellipses, quæ non communem focum habent, in quo Sol residet, circa quem motibus licet inæqualibus Planetæ ferantur, certa tamen & immutabili lege motus ipsorum reguntur; nam ita Ellipseos perimetrum percurrunt, ut ab ipsorum centris, Radiis ad Solem ductis, describant seu verrant Areas Ellipticas temporibus proportionales; adeoque in Apheliis tardius incedunt Planetæ, in Periheliis velocius feruntur. Aphelia autem aliter quam Lunæ Apogæon vel quiescunt, vel lento admodum motu progrediuntur, adeoque saltem per unius hominis ætatem tanquam quiescentia haberi possunt. Observandum autem est Mercurii orbitam esse omnium maxime excentricam. Nam ejus Excentricitas est ad distantiam mediam ut 2051 ad 10000 *Orbitæ Planetarum sunt Ellipses.*

LECTIO XVI.

De Motibus Planetarum superiorum Martis, Jovis & Saturni & Phænomenis inde ortis.

IN Phænomenis inferiorum Planetarum explicandis satis diu immoratum est. Ad superiores Planetas eorumque motus contemplandos accedimus. Sit itaque ABCT orbita TAB. 30. *fig.* 1.

Telluris. Rotentur circa Solem Saturnus, Jupiter & Mars in diverſis ab illo diſtantiis, diverſiſque temporum periodis circuitus perficientes; ſitque PQV portio Zodiaci, in quo motus ſuos peragere videntur. Primo patet hos Planetas è Sole viſos, poſſe cum Terra conjungi vel etiam eidem opponi. Scil. ſi Saturnus ſit in ♄, poteſt Tellus in M locari, in recta quæ Solem & Saturnum conjungit, in quo ſitu è Sole videntur Planetæ in conjunctione. Vel poteſt Tellus in eadem recta in contrarias partes producta, in B ſcil. exiſtere, ubi e Sole Saturno opponi videbitur: at in hoc ſitu, Sol è Tellure viſus cum Saturno conjungi apparebit. 2do Patet Planetas hos è Terra viſos poſſe aſpectum quemlibet ad Solem obtinere, ſeu in dato quovis angulo à Sole elongari, quod in inferioribus fieri non potuit, qui ſemper in Solis vicinia commorantur. Nam à Terra T duci poteſt recta TP, quæ orbitas omnes ſecat, & cum TS recta Solis & Terræ centra conjungente datum faciat angulum STP, adeoque cum Terra eſt in T, Saturnus fieri poteſt in F, cujus elongatio à Sole eſt angulus STF. Præterea quando Terra & quilibet Planeta ſuperior e Sole in conjunctione videntur, Planeta ille e Terra ſpectatus, Soli opponi conſpicietur; eoſque oppoſita cæli puncta occupare videbit Terricola.

Tempus determinatur, in quo Planeta ſuperior ad conjunctionem aut oppoſitionem autrevertitur

Conjungatur quilibet Planeta ſuperior v. gr. Saturnus cum Tellure e Sole ſpectatus; Poſt conjunctionem, cum Terra velociore motu angulari feratur quam Saturnus, illam à Saturno magis indies recedere aſpiciet Solicola; cumque Tellus arcum 59 min. & 8 ſecund. motu medio quotidie deſcribit, Saturnus autem, tantum duo minuta prima, erit motus Telluris à Saturno, e Sole viſus, quolibet die 57 min. & 8 ſecunda; ſi itaque fiat ut 57 min. & 8 ſecunda ad gradus 360, ita dies ad quartum, dabitur numerus dierum, in quibus Tellus rurſus Saturno conjungi videbitur, æqualis ſcil. diebus 378. Sed cum Tellus & Saturnus, e Sole ſpectati, conjunguntur, Sol & Saturnus e Tellure viſi opponuntur; ergo tempus inter duas proximas oppoſitiones Solis & Saturni ex motibus eorum mediis computatas, æquatur diebus 378 ſeu Anno cum diebus tredecim. Idem intertercedit tempus inter duas conjunctiones Saturni cum Sole proximas e Tellure visas; vel inter duas quaslibet similes Saturni Elongationes à Sole: Tempusque inter conjunctionem & proximam oppositionem est hujus spatii dimidium, nempe dies 189.

Similiter invenietur Tempus inter duas proximas Jovis cum Sole conjunctiones, aut eidem oppositiones esse æquale Anno una cum triginta tribus diebus. At Mars post unam oppositionem, sequentem non attinget, nisi post binos annos, & insuper quinquaginta dies.

Planetæ omnes Soli oppositi oriuntur occidente Sole, & occidunt illo oriente; post autem digressum Planetarum à Solis opposito, manent Sole orientaliores, postque Solis occasum vesperi sunt conspicui, donec Soli conjuncti simul cum illo occidunt & oriuntur, deinde post eorum à Sole recessum fiunt Sole occidentaliores, & mane ante Solis ortum tantum conspici possunt; nam vespere citius Soli occidunt, donec ad oppositum Solis perveniunt, ubi rursus oriuntur occidente Sole.

Orbitarum Planetarum inclinantur ad Eclipticam.

Uti de Inferioribus ostensum fuit, ita quoque superiorum Planetarum orbitæ non jacent in plano Eclipticæ, sed eorum omnium plana Eclipticam secant in rectis, quæ per Solem transeunt, & Nodorum Lineæ dicuntur. Punctaque ubi hæ lineæ Eclipticæ occurrunt, Nodi vocantur. Quare nec superiores Planetæ unquam in Ecliptica videntur, nisi cum in nodis versantur; in aliis omnibus locis nunc magis, nunc minus, ab Ecliptica deflectunt, & maxime ab illa distant cum circa limites seu puncta ab utroque nodo æquidistantia versantur, ubi Latitudines maximæ Heliocentricæ sunt quæ sequuntur, scil. Saturni Latitudo maxima Heliocentrica est 2 grad. 33. min. Jovis 1 grad. min. 20. Et Martis 1 grad. 52. min.

Dato Loco Planetæ in sua orbita, seu distantia ejus à nodo, eadem ratione exquiretur ejus Latitudo Heliocentrica, qua vos Veneris & Mercurii Latitudines invenire docuimus. Latitudines autem Planetarum Geocentricæ, seu distantiæ à Plano Eclipticæ e Tellure visæ, ex situ & distantia Telluris plurimum pendent, nam eadem manente Latitudine Planetæ Heliocentrica, pro varia positione Telluris, varia erit ejus Latitudo e Terra visa. Sit enim Telluris orbita T ♁ *t*, superioris vero cujusvis, Martis verbi gratia orbita sit ♂ M, cujus planum ad Eclipticæ planum inclinatur; illudque intersecat in linea Nodorum N *n*. Sit Mars in ♂, & Tellus in T, ut videatur Mars in aspectu ad Solem opposito, ex ♂ ad planum Eclipticæ demittatur normalis recta ♂ E, hæc recta subtendit angulum, qui latitudinem Planetæ Geocentricam metitur. Cum itaque Tellus est in T, inter Solem & Martem, Latitudinem Martis visam angulus ♂ TE metietur. At si Tellus in *t* locetur, ut Sol fiat Marti conjunctus, ejus Latitudo è Terra spectata erit æqualis mensuræ anguli ♂ *t* E, qui angulo ♂ TE multo minor est, & in eadem fere ratione minor qua distantia T ♂ minor est distantia *t* ♂. Si Tellus sit in T, erit Martis Latitudo Geocentrica major Heliocentricâ & quando Tellus in *t* existat, erit illa hac minor. Eodem modo pro vario situ Martis & Telluris, respectu Solis, Latitudo ejus Geocentrica mutatur, ita ut cæteris paribus illa sit minor, quo Mars propior sit conjunctioni cum Sole, & major quo is Solis opposito sit vicinior.

Tab. 31. fig. 1.

Patet etiam superiorum nullum è Terra visum posse in Solis disco spici, ut Veneri & Mercurio contingit. Potest tamen illorum quivis à Sole tegi, quando Planeta cum illo conjunctus, sit nodo satis vicinus, ut post Solem lateat.

Planetæ superiores pleno orbe fulgent.

Cum Planetarum omnium facies, quæ Soli obvertuntur, Solis luce reflexa splendeant, cumque Tellus in vicinia Solis semper apparet è Jove aut Saturno conspecta, horum Planetarum facies quæ Soli obvertuntur, etiam Terræ obversæ erunt; unde semper Terricolis pleno orbe fulgentes apparebunt hi planetæ. At cum Mars in orbita feratur, quæ propius ad Telluris orbitam accedit, patet ejus faciem Soli obversam non semper totam Telluri obverti, sed circa quadratum Martis cum Sole aspectum, cum scil. Tellus sit in M vel B, & Mars in N aut R, pars aliqua faciei illuminatæ è Terra non videbitur, & proinde Phasis Martis erit gibbo-

Mars in quadrato aspectu aliquantulum gibbosus. *Tab. 30. fig. 1.*

gibbosa, at in conjunctione aut oppositione Martis & Solis, totus illuminatus discus è Terra erit conspiciendus; & præsertim in oppositione Solis, ubi Terræ proximus rotundam & maxime fulgidam speciem exhibet.

Planetæ superiores in oppositione Solis quam in conjunctione majores.

Planetæ superiores multo majores videntur in oppositionibus Solis, quam in conjunctionibus, nam multo minus à Tellure distant in uno situ, quam in altero; & distantiarum differentia æqualis est diametro orbis magni in quo circa Solem movetur Terra, quæ differentia cum ad semidiametrum orbitæ Martis majorem habeat proportionem, quam ad reliquarum orbitarum semidiametros, maximum ejus magnitudinis apparentis faciet discrimen. Nam Mars quinquies circiter nobis est propior in oppositione Solis, quam cum in ejus conjunctione videtur; adeoque cum visibilis cujusvis discus & splendor augetur in duplicata ratione distantiæ diminutæ, Mars vigesies quinquies major & simul lucidior in oppositione Solis quam in ejus conjunctione apparebit.

Diversitas caloris in Planetis.

Cum Jupiter quinquies longius à Sole distet, quam Terra ab eodem distat; diameter Solis apparens, è Jove sub angulo tantum sex scrupulorum videbitur, qui nobis est triginta, Solque Jovis incolis vigesies quinquies minor apparebit quam nobis. Et luminis & caloris vicesimam quintam tantum partem à Sole recipient Jovicolæ, illius quo fruuntur & foventur Terricolæ. At Saturnus cum decies longius à Sole distet quam nos, Apparens Solis diameter ex illo visus sub angulo trium tantum scrupulorum conspicietur, & paulo duplo major quam Venus Perigæa nobis apparebit. Adeoque Solis discus ex Saturno visus centies minor apparebit, & tam Lux quam calor in eadem ratione in Saturno minuuntur; unde oportet ut Saturni Regiones etiam Æquatoriæ sint nostris intra Polares circulos inclusis Terris frigidiores.

Planetarum motus è Tellure conspecti irregulares.

Planetæ omnes superiores è Sole conspecti, uniformiter secundum eandem plagam & eadem lege, æquabili scil. Arearum descriptione, semper progredi cernuntur, unde fit ut eorum motus angularis circa Solem sit inæqualis; in Apheliis enim morantes tardius incedunt, circa Perihelia

ver-

versantes velocius feruntur; at è Tellure visi hi Planetæ, motus admodum irregulares in Zodiaco peragere videntur, aliquando enim progrediuntur ab occidente in orientem, secundum veros ipsorum motus, deinde paulatim tardescunt; donec tandem immobiles & quasi stationarii conspiciuntur; mox motu retrogrado ferri, & in plagam motibus veris contrariam tendere eos aspicimus; rursusque deinde quasi immobiles stare apparent; donec post aliquod tempus progredi, & ab occidente in orientem ferri videntur. Hæ motuum & cursuum mutationes, ex motu & situ Telluris omnes oriuntur.

TAB. 30. fig. 2. Sit PQO portio Zodiaci, ABCD orbita Telluris EMGHZ superioris cujusvis Planetæ orbita v. gr. Saturni. Sitque Tellus in A, & Saturnus in E, in quo situ è Tellure videbitur Zodiaci punctum O occupare. Si Saturnus quiesceret, Tellure ad B deventa, videretur Saturnus in Zodiaci puncto L, & per arcum OL secundum seriem signorum seu ab occidente in orientem progressus; verum interea dum Tellus transit ab A ad B, Saturnus fertur motu proprio ab E ad M, ubi in conjunctione cum Sole venit, & ex Terra arcum OQ in Zodiaco confecisse videbitur, & hic arcus est arcu OL major; unde Planetæ superiores cum sunt in conjunctione cum Sole, celerrime progrediuntur, ob duplicem causam, nempe quod revera circa Solem ferantur, tum quod Terra in adverso semicirculo in eandem plagam feratur, circa idem centrum; adeoque Planeta quando à Terra est remotissimus & Soli conjunctus citius solito in consequentia signorum ferri apparet; quo in situ dicitur fieri directus. Ad C deventa Tellure, dum Saturnus arcum MG describit, is in Zodiaco in R conspicietur: quando autem Tellus est in K, & Saturnus in H, Tellus fere in recta movetur quæ per Saturnum transit, vel quod idem est recta Saturnum & Terram connectens orbitam Terræ tanget, & Terricola Saturnum ad idem Zodiaci punctum tunc referet, & eundem locum inter fixas conservare videbit; unde in eo situ Saturnus stationarius apparebit.

Quando Planeta directus & velox

Quando stationarius videtur.

At Tellure in D translata, & Saturno oppositum Solis Pun-

punctum X tenente, videbitur is locum in Zodiaco V occupare & per arcum PV regressus. Unde liquet Planetas cum Soli opponuntur semper retrogrados conspici, & in Antecedentia, seu contra signorum seriem, motu apparenti ferri. Ad A autem rursus delata Tellure, & Saturno circa Z hærente, denuo in statione sua in puncto scil. N permanere apparebit Planeta; & tandem cum Tellus hunc situm reliquerit, Saturnus rursus progredi & in directum moveri conspicietur.

Quæ de Saturno hic ostensa sunt, eadem de Jove & Marte intelligenda sunt; qui nunc progredi, nunc stare, mox regredi deinde stare, & denuo progredi conspiciuntur, Saturni autem regressiones frequentiores sunt quam Jovis, exinde quod Tellus Saturnum Planetarum lentissimum sæpius assequetur, quam Jovem non paulo velociorem. Quin ob eandem causam Jovis quoque regressiones frequentiores sunt quam Martis, quia scil. Mars velocior Jove latus, majus spatium percurrit & opus erit, ut longiore tempore ad oppositum Solis perveniat, quam in Jove requiritur.

Sit AC portio orbitæ Terræ, quam tangit recta AN, in qua è Tellure ponamus conspici Planetas superiores, scil. Mars in ♂ videatur, Jupiter in ♃, & Saturnus in ♄, sitque KLMN portio Zodiaci. Erit Martis locus è Sole visus K, qui est locus verus & Heliocentricus; at cum Tellus sit in A, ex illo loco Mars ad Zodiaci punctum N referetur, quod dicitur ejus apparens locus. Similiter Jupiter è Sole visus in L conspicitur, qui est ejus locus verus, at è Tellure ad punctum N refertur. Eadem ratione Saturni verus locus qualis ex Sole orbitæ suæ centro conspiciendus est, erit in M, at locus apparens e Terra visus est in Zodiaci puncto N. Arcus KN LN MN differentiæ scil. inter locos apparentes & veros dicuntur Parallaxes orbis annui in his Planetis. Per Solem S ducatur SO ad AN parallela, eruntque per 29. *El. primi* anguli A♂S, A♃S, A♄S singuli respective æquales angulis KSO LSO & MSO, quorum mensuræ sint arcus KO LO & MO. Est vero angulus ANS, æqualis angulo NSO, cujus

Parallaxes orbis Annui Planetarum. TAB 31. *fig.* 2.

menfura eft arcus NO, qui itaque erit menfura anguli ANS, fub quo femidiameter orbitæ Terræ e cælo videtur, fed AS femidiameter orbitæ Terræ refpectu diftantiæ cæli, feu fixarum evanefcit; nam illa e fixis confpecta fub nullo fere angulo videtur: evanefcit igitur in cælo angulus NSO huicque proportionalis arcus NO, & proinde coincidere videntur puncta N & O, & arcus KO LO & MO minime different ab arcubus KN LN & MN, qui itaque erunt menfuræ angulorum A♂S A♃S A♄S. At illi anguli funt ut apparentes femidiametri orbitæ Telluris ex Planetis fingulis vifæ. In fingulis itaque Planetis fuperioribus, Parallaxis orbis annui eft ubique ut angulus fub quo femidiameter orbis magni per Terram tranfiens, e Planeta videtur; & quo propior Planeta ad Tellurem vel Solem accedat, eo major fit ifte angulus. Hinc Parallaxis in Marte major erit illâ Jovis; ficuti in Jove Parallaxis annua major erit quam in Saturno. At in ftellis fixis nulla deprehenditur Parallaxis orbis annui.

Anguli A♂S A♃S A♄S funt quamproxime maximæ Elongationes Telluris à Sole e refpectivis Planetis vifæ; in Marte adæquat hic angulus 42. gr. adeoque Tellus e Marte confpecta minus digreditur à Sole quam Venus à nobis vifa. In Jove maxima elongatio Telluris à Sole videtur gr. 11. quæ eft circiter femiffis Elongationis Mercurii maximæ à nobis confpiciendæ. In Saturno Angulus hic, feu Elongatio Telluris à Sole maxima minor eft fex gradibus, & quarta circiter pars Elongationis Mercurii à nobis vifæ, cumque Mercurius raro admodum fe nobis confpiciendum præbet, rariffimus e Saturno erit Telluris noftræ confpectus, & fortaffe Saturniis Aftronomis nondum innotefcit, Globum Telluris noftræ in rerum natura exiftere.

Retrogradationes, in Marte majores quam in Jove & in Jove, majores quam in Saturno.

Hinc manifeftum quoque eft, Retrogradationes in Marte, majores effe quam in Jove, necnon majores in Jove, quam in Saturno, idque ob duplicem caufam, tum quod Mars Telluri propior fit quam Jupiter, & is quam Saturnus, tum quod velociore motu ferantur.

Ex data in quovis Planeta Parallaxi orbis annui, facile in-

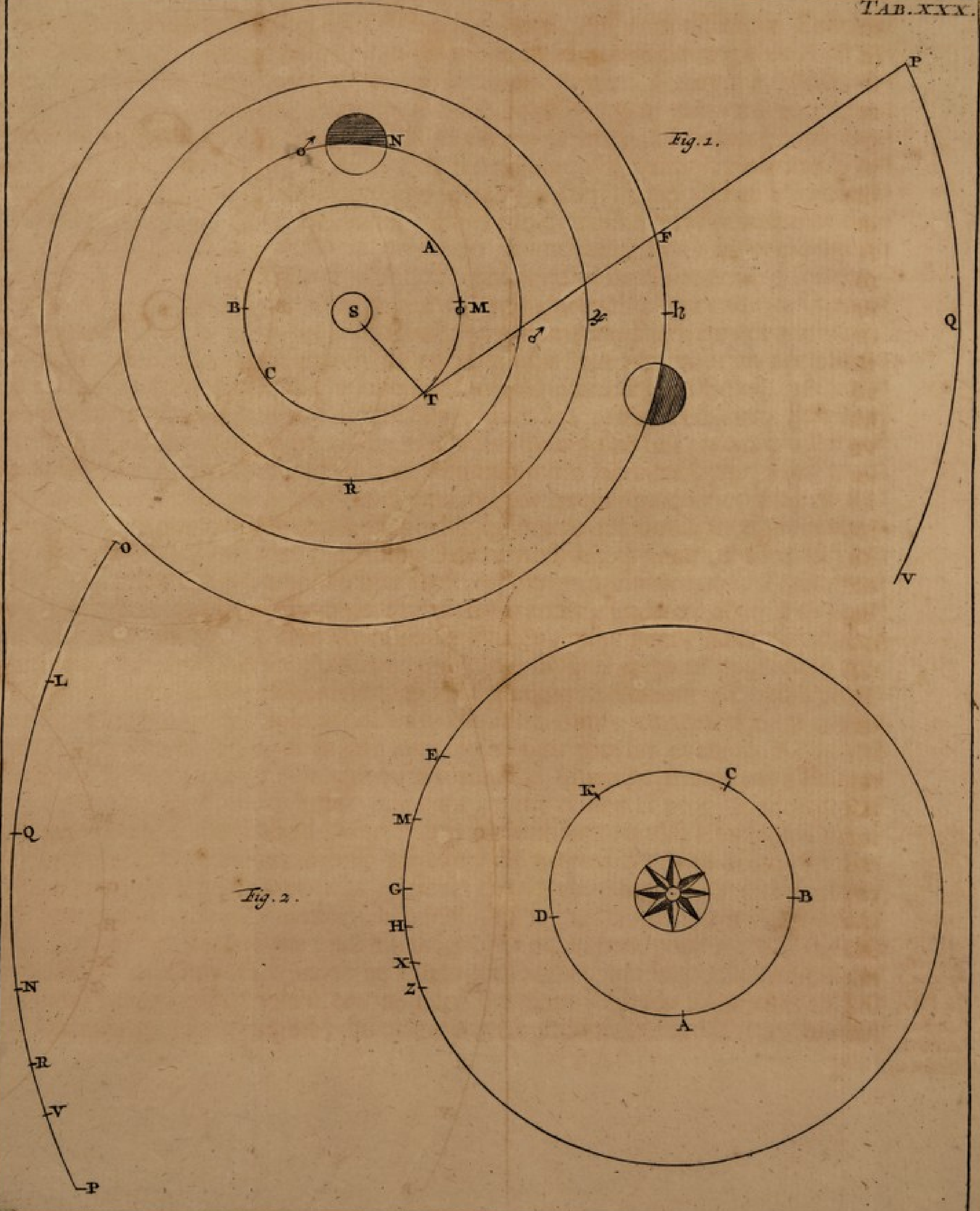
Fig. 1.
P
N
F
A
B
S
M
C
T
R
Q
V
O
L
Q
N
R
V
P
E
M
G
H
X
Z
K
C
D
B
A
Fig. 2.

innotefcet ejus diftantia à Sole, refpectu diftantiæ Telluris ab eodem. Nam quoniam in Marte datur angulus A♂S, quem metitur arcus Parallaxis annuæ, & angulus ♂AS, Elongatio Planetæ à Sole, obfervatione aut calculo cognitus, fi fiat ut finus Parallaxis annuæ, ad finum Elongationis Martis à Sole, ita SA diftantia Telluris à Sole, ad S♂ diftantiam Martis ab eodem, illa dabitur. Hæc Parallaxis orbis, qua Planetæ citius tunc tardius in cælo videntur ferri, & nunc in orientem promoveri, nunc in occidentem retrahi confpiciuntur, producit in motibus eorum Inæqualitatem, quæ ab Aftronomis Inæqualitas fecunda & Optica dicitur, ut diftinguatur à prima quæ Planetis revera ineft, qua inæquabili motu in orbitis fuis ferantur: in oppofitionibus aut conjunctionibus Planetarum cum Sole, inæqualitas illa feu Parallaxis evanefcit, & idem eft locus Planetæ Geocentricus qui Heliocentricus, feu qui ex Sole videtur.

Dantur Planetarum diftantiæ à Sole ex data Parallaxi orbis annui.

Inæqualitas fecunda & Optica quid?

Planetarum duo extimi amplo fatis donantur Satellitio, nam Jupiter non paucioribus quam quatuor comitibus ftipatus incedit, Saturnus quinque; mirum & jucundum fpectaculum; hi inftar Lunæ noftræ, primarios fuos in circulationibus circa Solem perpetuo comitantur, & interea circa primarios gyros defcribunt, unde ex Primariis confpecti eafdem fubeunt Phafes, quas nobis Luna exhibet, in oppofitionibus cum Sole fulgidi & pleni apparent; exinde difcedentes gibbofi, cumque veniunt ad quadratum cum Sole afpectum, dimidiati; ante conjunctionem corniculati, & in ipfo cum Sole coitu prorfus evanefcunt.

Jovis & Saturni Satellites.

E Terra vifi hi Satellites, quamvis nunquam e Primario fuo longe recedant, nunc tamen ei propius admoveri, nunc ab illo digredi confpiciuntur. Sit ABT orbita Terræ in cujus medio eft Sol, SF fit portio orbitæ Jovis, in qua fit Jupiter in ♃, qui refidet in centro quatuor circulorum, quos quatuor Comites, feu Lunæ circa ipfum defcribunt. Lunæ hæ quando inferiores orbitarum partes LNM defcribunt, e Sole vel Terra confpectæ, verfus occidentem tendere videntur, at dum orbitarum partes fuperiores GHK percurrunt, in orientem fecundum veros ipforum motus

TAB. 31. *fig.* 3.

progredi conſpiciuntur. Et cum ad orientem tendunt Lunæ bis occultantur, ſemel quidem in O ab interpoſito Jovis corpore, quod in recta eſt inter Terræ & Jovis centra, iterumque in umbra Jovis evaneſcere videntur comites; quæ occultationes proprie Lunarum Eclipſes ſunt, quæ nunquam contingunt, niſi quando inter eas & Solem Jupiter directe interponitur, hoc eſt momento Plenilunii, Solis lumine privantur, ſicuti Luna ex Terræ interpoſitione ob eandem cauſam deficit.

Quando Jupiter eſt Sole orientalior, & Veſpertinus apparet, hoc eſt cum Tellus in A, prius latent pone Jovem, ob conjunctionem viſam cum corpore Jovis, priuſquam in umbram incurrunt, deinde ab umbra Jovis deliquia patiuntur. At quando Jupiter eſt Sole occidentalior, hoc eſt poſt ejus conjunctionem cum Sole, ubi is mane apparet, hoc eſt, quando Tellus circa B verſatur, prius in Jovis umbram incurrunt Lunæ ad V, quam ab ejus corpore occultantur in P, cum autem retrogradæ ſunt Lunæ, id eſt quando tendunt ad occidentem ſeu Inferiores orbitarum partes percurrunt, tunc ſemel tantum abſconduntur, ut in Q, cum ab ipſius Jovis corpore diſtingui non poſſunt, at quando e Sole conſpectæ in conjunctione cum Jove inferiore videntur, ſeu quando Jovis incola eas Soli jungi conſpicit, earum umbræ in Jovem incidunt, & aliqua pars diſci Jovis eclipſim exinde patietur; & qui ſub umbra degunt, Solem eclipſari videbunt. Harum Lunarum tam Jovialium quam Saturniarum Periodi & diſtantiæ à primariis eæ ſunt, quæ ad finem Lectionis Tertiæ à nobis traditæ ſunt.

Per Eclipſes Jovialium Parallaxis orbis annui, & diſtantia Jovis à Sole determinatur.

Ex harum Lunarum motibus & Eclipſibus, Parallaxis orbis annui & diſtantia Jovis à Sole optime innoteſcit. Sit POR orbita cujuſvis ſatellitis v. gr. extimi, ſitque Tellus in orbitæ ſuæ puncto A: oportet obſervare tempus quando poſt Jovem latet ſatelles in O; quod ut fiat, obſervetur momentum quando primo videri deſinit, atque iterum momentum quo conſpici incipit, momentum inter hæc medium, erit momentum temporis, quando in recta per Jo-

vis

vis & Terræ centra tranſeunte locatur. Similiter obſervetur Tempus quando Satelles eſt in medio Eclipſis quam ab umbra Jovis patitur, ſcil. quando eſt in V, ex quibus dabitur tempus quo arcum OV deſcribit; & cum motus ejus circa Jovem æquabilis ſit, exinde habebitur arcus OV, nam circa Jovem revolutionem abſolvit hic ſatelles horis 402. Supponamus tempus quo Satelles ex O ad V movetur eſſe duodecim horarum. Fiat ut 402 horæ ad horas 12 ita 360. gr. ad quartum qui invenietur 10 gr. min. 44. eſt itaque arcus OV æqualis grad. 10. min. 44. At eſt arcus OV menſura anguli O♃V, ſeu huic æqualis A♃S, cujus menſura eſt Parallaxis orbis annui, quæ proinde innoteſcet. In Triangulo igitur A♃S datur angulus ad ♃; & præterea angulus ad A, Elongatio Jovis à Sole ex Terra viſa, quem Aſtronomos tum ex calculo, tum ex obſervatione cognoſcere poſſe certum eſt; datur præterea latus AS diſtantia Terræ à Sole quæ ponatur 100000, cum igitur in hoc triangulo dantur omnes anguli, & unum latus; dabuntur per Trigonometriam reliqua latera, hoc eſt latus S♃ diſtantia Jovis à Sole, & latus A♃ diſtantia Jovis à Terra. Verum ut hæc exacte habeantur opus eſt pluribus accuratiſque obſervationibus, iiſque optimo teleſcopio peractis.

Per Stellarum Jovialium Eclipſes ſolvitur Problema totius Phyſicæ nobiliſſimum, quod dignitatis & admirationis plurimum in ſe habet; *Num ſcil. Lucis motus ſit inſtantaneus*, aut ſucceſſivus? Ex his enim Eclipſibus demonſtratur lucem non in inſtanti propagari, motu tamen admodum pernici, & celeritate incredibili ab aſtris ad nos pervenire. *Lucis motus non eſt inſtantaneus.*

Nam ſi Lucis motus inſtantaneus eſſet, cum Tellus eſt in T à Jove maxime remota, eodem momento videretur Eclipſis ſatellitis ac ſi eſſet in X Jovi proxima; nam ſecundum hanc hypotheſin lux eodem momento, per ſpatia indefinita propagatur, ſin lucis propagatio ſenſibilem aliquam temporis moram requirat, obſervator ad X diſtantiâ XT quæ diametro orbis magni æqualis eſt, erit Jovi propior quam obſervator in T locatus, citiuſque Eclipſim videbit, quam qui ex T illam aſpicit, unde ex intervallo temporis, diſtantiæ XT proportionato radiorum velocitatem æſtimare licebit. Atque ita ſe res habet, nam quotieſcunque Terra Jovi propior accedit, Satellitum Eclipſes citius incipiunt, quotieſcunque Terra ad T à Jove recedit, Eclipſes ſerius conſpiciuntur, quam per computationes factas fieri debent. Hæ quidem anticipationes, & prolongationes Eclipſium Satellitum, per plurimos annos obſervatæ, à *Domino Romero* primùm adhibitæ fuere ad ſucceſſivam lucis propagationem ſtatuendam, lucemque eadem ratione qua reliqua omnia corpora mota determinato quodam velocitatis gradu propagari evincunt; cui ſententiæ plerique Aſtronomi & Philoſophi aſſenſum præbuere.

Lucis itaque particulæ, etſi indefinite exiguæ, motu progreſſivo rectilineari feruntur, & non per undas medii alicujus defunduntur, Lucis velocitatem talem eſſe ſtatuit Romerus, ut à Sole ad nos ſpatio undecim minutorum perveniat, at diſtantia illa inter Solem & nos quinquaginta millies millenis paſſibus non minor eſt, quod ſpatium tantillo tempore percurrit lux ut ejus velocitatem ſatis admirari non poſſimus, quæ corporum velociſſimorum celeritates in immenſum ſuperat, & quamvis Tellus celeri admodum motu circa Solem feratur, ejus tamen velocitas ad velocitatem lucis comparata, non majorem habet rationem quam motus teſtudinis ad illam Terræ velocitatem.

Per eaſdem Eclipſes determinantur Locorum Longitudines.

Ex Eclipſibus Jovialibus hoc etiam commodi nobis derivatur, quod ex iis in diverſis Terræ locis obſervatis, locorum longitudines determinantur, ſed ut hæc methodus determinandi locorum longitudines, clarius vobis elucefcat, quædam hic præmittenda ſunt.

Si per Terræ polos & locum quemlibet in ejus ſuperficie traduci ſupponatur circulus maximus, hic circulus, ob revolutionem Telluris diurnam, circa axem Telluris etiam vertitur, cumque ejus planum per Solem tranſierit, ab omnibus incolis qui ſub illo degunt, Sol in illo exiſtere videbitur, iiſque Meridiem efficit; ob quam cauſam, circulus hic Meridianus dicitur, ſi autem ſit alter Meridianus verſus occidentem poſitus, qui cum priore angulum quindecim graduum

TAB. XXXI.

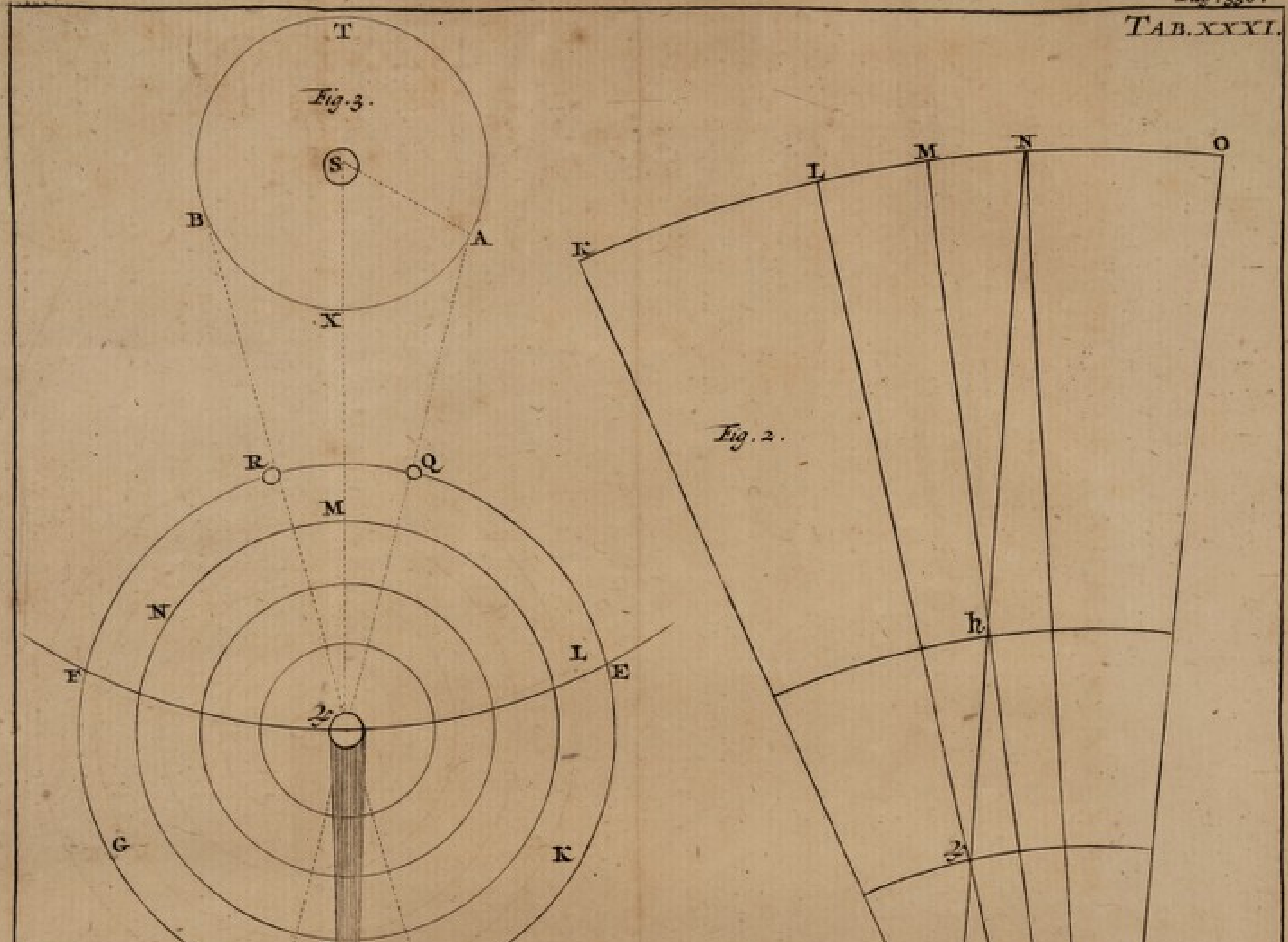

duum conſtituat, hic una hora ſerius ad Solem appellet, quam prior; adeoque cum Incolæ, qui ſub poſteriore Meridiano degunt, numerant mediam diem, ſeu horam duodecimam; prioris Meridiani incolæ horam primam poſt meridiem numerabunt. Similiter ſi meridianorum angulus ſit triginta graduum, hoc eſt cum arcus Æquatoris inter Meridianos interceptus ſit 30. grad. quando ſub occidentaliore Meridiano eſt Meridies, ſub orientaliore numerabitur hora ſecunda poſt meridiem. Atque ita pro ſingulis quindecim gradibus, quibus Arcus Æquatoris inter Meridianos interceptus conſtat, tot numerantur horæ quibus incolæ ſub Meridiano orientaliore anticipant horas, quæ ſub occidentaliore Meridiano numerantur. Et ſimiliter pro ſingulis gradibus Æquatoris numerabuntur quatuor minuta Temporis, proque ſingulis quindecim minutis unum temporis minutum numerabitur, v. gr. ſi arcus Æquatoris inter Meridianos interceptus ſit 85. grad. dividendo 85 per 15, quotiens $5\frac{2}{3}$ monſtrat ſub meridiano orientaliore, numerari horam quintam cum quadraginta minutis, quando incolis ſub occidentaliore ſit Meridies; & quando ſit Meridies incolis ſub Meridiano orientaliore degentibus, occidentales numerabunt horam ſextam matutinam cum viginti minutis, & differentia inter horas in diverſis his locis numeratas ſemper manet 5 & $\frac{2}{3}$, ſi arcus inter meridianos interceptus ſit 85 graduum.

E contra datâ differentia horarum, quæ in locis pro eodem temporis momento numerantur, dabitur exinde Arcus Æquatoris inter Meridianos locorum interceptus; qui Arcus differentia Longitudinem locorum dicitur, quando ſcil. Longitudines ab aliquo primo Meridiano computantur, habetur autem arcus ille multiplicando horarum differentiam per 15, & productus dabit gradus, & ſi minuta quoque temporis multiplicentur per 15, & productus ſi ſuperet 60 dividatur per 60 quotiens & reſiduum dabunt gradus & minuta, qui prioribus additi, conficiunt differentiam Longitudinum locorum. Exempli gratiâ, horarum differentia ſit 7 & 22 minuta prima; 7 per 15 multiplicatus facit 105, & 22 in 15 ductus efficit minuta 330, ſeu quinque gradus &

30

30. min. unde longitudinum differentia tota erit 110 grad. m. 30. Hifce præmiffis.

Si in duobus diverfis locis, obfervetur initium Eclipfeos cujufvis e Jovialibus, & notentur horæ quibus in diverfis locis accidit Eclipfis, Horarum differentia, fi in gradus & minuta Æquatoris vertatur, dabit differentiam longitudinum locorum.

Si habeantur Ephemerides motuum & Eclipfium Jovialium pro Meridiano alicujus loci accuratè fupputatæ; vice obfervatoris in uno locorum, Ephemerides funt confulendæ, hora & horæ fcrupula quibus initium vel finis Eclipfeos accidit ex iis funt eximenda, & tempus in loco dato comparatum cum horâ loci in quo obfervatur Eclipfis, dabit horarum differentiam, & exinde longitudo loci innotefcet.

Longitudo quoque habetur per obfervationem Eclipfeos Lunaris, aut appulfûs Lunæ ad aliquam fixam, fed hæ Phafes rariùs confpiciuntur, quàm Eclipfes Satellitum Jovis.

In Terrâ & Solo ftabili facile obfervantur Eclipfes; & fi idem in mari præftare licuerit, Ars Nautica effet fere perfecta; & nulli ferè errori obnoxia: verùm in mari, Motus & Jactationes navis omnem obfervationem Eclipfium impediunt. Adeoque fi aliquis methodum traderet, quâ longitudo navis in medio maris quovis tempore inveniri poffit, is folveret Problema Nautis exoptatiffimum, & Reipublicæ adeo utile, ut fanctione Senatûs nuper facta, Præmia larga inventori tribuenda funt: exinde plurimi ingenia fua in illo excolendo exercuêre & torfêre. At nemini hactenus palmam in medio pofitam rapere licuit, etfi varias vias methodofque tentaverunt & propofuerunt, & plurimi fuarum inventionum amore capti, rem à fe confectam exiftimantes, præmia poftulaverunt, quorum tamen plerique nefciebant demum quid fit Longitudinem invenire.

LECTIO XVII.

De Cometis.

PRæter Planetas ordinarios, qui ſemper in viciniâ noſtrâ diſcurrunt; eſt & aliud quoddam Planetarum Genus, qui temporanei appellari merentur, utpote aliquando in noſtro cælo ſunt conſpicui, & poſt aliquod apparitionis tempus rurſus à noſtro viſu ſe ſubducunt. Eos in cæleſti regione collocabant veteres philoſophi & longè ſupra Lunam evehebant. Nam teſtibus Ariſtotele, Senecâ, Plutarcho aliiſque, Pythagorici & Italica ſecta aſſerebant, Cometam eſſe unam ex ſtellis errantibus ſed longis poſt temporum Intervallis apparere; idem ſenſit Hippocrates Chius, ut ex eodem Ariſtotele conſtat. Idem quoque ſenſit Democritus, ut auctor eſt Seneca in Naturalium quæſtionum lib. VII. cap. 3. Sic enim inquit, Democritus ſubtiliſſimus antiquorum omnium, *ſuſpicari ait ſe, plures ſtellas eſſe qui currunt*, intelligens Cometas. Sed nec numerum illorum poſuit, nec nomina, nondum comprehenſis quinque ſiderum curſibus. Et rurſus Seneca dicit, Apollonium Myndium peritiſſimum inſpiciendorum naturalium, aſſerere Cometas in numero Stellarum errantium poni a Chaldæis, tenerique curſus eorum. Apollonius ipſe ajebat, quòd proprium Sidus eſt Cometes, ſicut Solis & Lunæ. Cæterum non eſt illi palam curſus. Altiora mundi ſecat, & tum demum apparet, cum in imum curſus ſui venit. Huic ſententiæ accedit ipſe Seneca. Non exiſtimo inquit ille Cometem ſubitaneum eſſe ignem, ſed inter æterna opera Naturæ. Cometes habet ſuam ſedem, & ideo non citò expellitur, ſed emetitur ſpatium ſuum, nec extinguitur, ſed excedit. Si erratica, inquit, Stella eſſet, in Signifero eſſet, ſed quis unum Stellis limitem ponit? Quis in anguſtum divina compellit? nempe hæc ipſa quæ ſola moveri credis, alios & alios circulos habent, quare ergo non aliqua ſunt, quæ in proprium iter & ab iſtis remotum ſeceſſerint? Ut verò cognoſcantur, neceſſarium eſſe dicit, veteres ortus Cometarum habere collectos; deprehendi enim propter raritatem eorum curſus adhuc non

Cometæ Planetarum Genus.

Senecæ Opinio de Cometis.

poteſt, nec explorari an vices ſervant, & illos ad ſuum diem certus ordo producat. Tandem ſic vaticinatur; Veniet Tempus, quo ipſa quæ nunc latent, dies extrahet, & longioris ævi diligentia. Ad inquiſitionem tantorum ætas non una ſufficit. Veniet tempus quo Poſteri noſtri tam aperta nos neſciiſſe mirabuntur; erit qui demonſtret aliquando, in quibus cometæ partibus errant, cur tam ſeducti à cæteris eunt, quanti qualeſque ſunt.

Peripatetici Cometas inter meteora numerant.

Sed his non obſtantibus tota Peripateticorum ſecta metuens, ne Generationes & corruptiones in cælis admitterentur, Cometas inter ſublunaria corpora poſuit. Illoſque eſſe Meteorôn genus contendit. Sed ne hic locus iis concedatur, repugnant eorum Phænomena, nam non in aere noſtro illos generari exinde patet, quòd longè ſupra aerem evehuntur; in locis enim Telluris maximè diſſitis eodem temporis momento videntur; quod ob humilem aeris locum nulli corpori aerio contingere poteſt.

Cometæ non ſunt aerii.

Cometæ ſunt ſupra Lunam.

At non tantum ſupra aerem, ſed etiam ſupra Lunam aſcendere Cometas, exinde conſtat, quod ex diverſis locis viſi, eandem ferè obſervantur ſortiri diſtantiam à Stellâ aliquâ vicinâ. Exemplum ſit Cometes ille, quem Tycho Brahee Uranoburgi & Hagecius Pragæ in Bohemiâ eodem tempore obſervârunt, quæ duo loca Latitudine differunt ſex gradibus, & præterea ſunt ferè ſub eodem Meridiano. Uterque obſervabat, quantum Cometa diſtabat à Stellâ quæ Vultur appellatur, id eſt quot Gradibus eſſet infra eam, erat enim in eodem verticali cum illâ; & uterque reperit eandem eſſe diſtantiam, & conſequenter, uterque inſpexit illum in eodem cæli puncto, quod fieri non potuit, niſi Cometa eſſet ſupra Lunam.

Demonſtratur Cometas eſſe ſupra Lunam. TAB. 32. fig. 1.

Circulus A B G exponat orbem Terræ, in quâ ſit A Uranoburgum, B oppidum Pragæ, D locus Cometæ. Sit F C E fixarum cælum, & F Stella Vulturis. Ex Uranoburgo locus Cometæ ad punctum E in cælo refertur, ejuſque diſtantia à Vulture erit F E; ex Pragâ autem ſpectatus Cometa, in C videbitur, diſtabitque à Vulture arcu F C, qui arcu F E erit minor; verùm deprehenſum eſt Cometam ex duobus

bus hisce locis visum eandem obtinuisse distantiam visibilem à Stellâ Vulturis, & arcus proinde FE, FC, fuisse æquales. Tanta itaque est distantia Cometæ à Tellure, ut arcus CE evanescat. At hoc non quidem Lunæ contingit, adeoque longior abest à nobis Cometa, quàm Luna.

E centro Telluris viso Cometâ, locus ejus in cælis sit G, at ex Terræ superficie in A spectato locum E occupare videtur. Prior dicitur locus ejus *verus*, Posterior *visus*, & distantia GE quâ humilior apparet dicitur Parallaxis, eâ semper deprimitur Phænomenon versus horizontem. Est autem Parallaxis Phænomeni, ut superius dictum fuit de Lunâ, semper æqualis angulo sub quo semidiameter Terræ per locum transiens è Phænomeno videtur. *Cometæ locus verus, visus, Parallaxis.*

Quod si nulla fuerit Parallaxis sensibilis, neque angulus, sub quo semidiameter Telluris è Cometâ apparet, erit sensibilis. Adeoque oportet, ut Cometa longissime à Tellure distet. Nempe ut diameter Terræ, ut punctum ex Cometâ videatur.

Unico filo, in tantæ subtilitatis negotium advocato; Parallaxis, si modo sit sensibilis, deprehendi potest. Nam cum Cometa in fine apparitionis adeo lentescit proprio motu; ut vix incedere videatur, bis observandus est per filum, hoc modo; primò cum valde ab horizonte sublimis fuerit, notentur binæ stellæ ei viciniores, inter quas ipse sit collocatus, in rectâ linea, quæ sit Horizonti parallela, quod per filum indirectum stellis assumptis expositum atque oculis prætensum experiri oportet. Postea cum occasurus prope Horizontem fuerit, iterum prætenso filo, expendendum est, an in eâdem rectâ lineâ cum iisdem stellis videatur; nam si Parallaxis adsit sensibilis, quæ deprimit sidus, non in eâdem rectâ quæ Stellas conjungit apparebit; sin secus, & in eâdem positione, quoad Stellas maneat, indicium est, Cometam nullam subire Parallaxim, & longissime à nobis distare. Nec quicquam hic à refractione timendum est, quæ prope Horizontem solet sidera supra verum eorum locum elevare, quia hæc ipsius hallucinatio, tam Stellas quàm Cometas æqualiter elevabit, ac proinde eorundem mutuam distantiam ac *Deprehensio Parallaxis Cometarum.*

 po-

pofitionem non mutabit refractio.

Alia methodus inveniendi Parallaxes.

Obfervari etiam poteft Cometa juxta Horizontem ortivum, intra binas Stellas, in circulo Horizonti perpendiculari, & poftea cum fublimior evaferit & non in eodem verticali cum dictis ftellis, fi apparuerit in eâdem rectitudine nullam patietur parallaxim, & proinde in alto cælo fpatiatur, fi verò affumptis ftellis fuerit depreffior quam in rectâ lineâ fieri debet, habet Cometa Parallaxim. Quod fi in his obfervationibus adfit Cometæ motus proprius, is detrahendus erit pro ratione ejus, & temporis à primâ obfervatione ufque ad fecundam elapfi.

Cometæ Parallaxi orbis annui funt obnoxii.

** Vide Newtoni Principia lib. 3.*

* Ut Defectus Parallaxis diurnæ extulit Cometas fupra regiones Lunares, fic ex Parallaxi orbis annui, evincitur eorum defcenfus in regiones Planetarum. Nam Cometæ, qui progrediuntur fecundum ordinem fignorum, funt omnes fub exitu apparitionis, aut folito tardiores, aut retrogradi, fi modo Terra fit inter ipfos & Solem: aut jufto celeriores, fi Terra vergat ad oppofitionem, hoc eft, fi in conjunctione cum Sole videantur, uti fieri in Planetarum motibus obfervamus. E contra qui pergunt Cometæ contra ordinem fignorum, funt jufto celeriores in fine apparitionis, fi Terra verfatur inter ipfos & Solem, aut jufto tardiores aut retrogradi, fi Terra fita fit ad contrarias partes. Contingit hoc maximè ex motu Terræ in vario ipfius fitu; perinde ut fit in Planetis, qui pro motu Terræ vel confpirante, vel contrario, nunc retrogradi funt, nunc tardiùs progredi videntur, nunc verò celeriùs.

Quando Cometa retrogradus videtur. Quando directus, & jufto tardior. Quando jufto celerior.

Si Terra pergat ad eandem partem cum Cometâ, & motu angulari tantò celeriùs feratur circa Solem, ut recta per Terram & Cometam perpetuò ducta convergat ad partes ultra Cometam, Cometa is è Terra fpectatus ob motum fuum tardiorem, apparet effe retrogradus. Sin Terra tardiùs Cometâ feratur, ille (detracto motu Terræ) tardiùs incedere videbitur. At fi Terra pergat ad contrarias partes, Cometa exinde velocior apparebit.

Idem colligitur ex curvaturâ viæ Cometarum; pergunt hæc corpora propemodum in circulis maximis, quamdiu mo-

moventur celerius, at in fine curſus, ubi motus apparentis pars illa, quæ à Parallaxi oritur, majorem habet proportionem ad motum totum apparentem, deflectere ſolent ab his circulis, & quoties Terra movetur in unam partem, abeunt in contrariam: oritur hæc deflectio maximè ex Parallaxi orbis annui, propterea quod reſpondet motui Terræ, & inſignis ejus quantitas obſervata oſtendit Cometas eſſe ſatis longè infra Jovem collocandos, ubi conſequens eſt quòd in Perigæis & Periheliis, ubi propius adſunt, deſcendunt ſæpe infra orbes Martis & Inferiorum Planetarum.

A Terrâ recedentibus & ad Solem accedentibus Cometis, augetur eorum ſplendor & lux, quamvis ob auctam eorum diſtantiam minuitur apparens diameter.

Cometarum Figuræ variæ, & varia magnitudo.

Cometarum figuræ variæ ſunt; alii enim crines undique in orbem vibrant, qui Criniti & Cincinnati appellantur; alii autem ad partem cæli Soli oppoſitam barbam aut caudam radioſam emittunt, hique Barbati, Caudatique dicuntur. Varia obſervata fuit Cometarum quoque magnitudo; Plerique ſeclusâ comâ, quando maximi videntur, ſtellas tantum primæ aut ſecundæ magnitudinis adæquant. At multò majores apparuiſſe teſtantur auctores, qualis fuit ille, qui Neronis tempore affulſit, & auctore Senecâ Soli magnitudine non cedebat. Sic ille, quem Hevelius obſervavit Anno 1652. Lunâ non minor apparuit, luce tamen & ſplendore multùm Lunæ cedebat, nam Lumine ſuo pallido & obtuſo tenebricoſum & triſtem aſpectum præbuit. Cinguntur Cometæ plerique denſâ & caliginosâ Atmoſphærâ, quæ Solis lucem retundet, intus tamen conſpicitur Nucleus, qui diſſipatis nubibus, quaſi corpus Cometæ ſolidum aliquando lucidè ſplendet.

Cometæ motu communi in occidentem ferri videntur.

Cometarum motus proprius.

Cometæ cum tam longe a Terra diſtent, motum illum apparentem ab oriente in occidentem ex vertigine Telluris ortum & omnibus ſideribus communem habebunt. Præter hunc motum eſt & alius illis proprius, quo non in eodem cæli loco hærent, ſed ab eo in quo primum affulſerunt, quotidie recedunt, & per ſpatia cæleſtia vagantur. Qui motus veteribus etiam cognitus fuit, nequaquam enim eos

 inter

inter errantia ſidera numeraſſent, niſi eos Planetarum inſtar, peculiari curſu errabundos cognoviſſent. Seneca motum hunc agnovit, & obſervavit, per lineam in cælo rectam fieri, ſeu, ut loquuntur Aſtronomi, per circuli maximi portionem. lib. enim Septimo naturalium Quæſt. cap. 8. Cometarum dicit curſum lenem & compoſitum eſſe, qui deſtinatum iter carpit; non confuſe aut tumultuoſe eunt Cometæ, ut aliquis credat, cauſis turbulentis & inconſtantibus pelli. In capite 29. meminit duorum Cometarum; quorum unus intra ſextum menſem dimidiam cæli partem tranſcurrit. Alter Claudianus, à Septemtrione primum viſus, non deſiit in rectum aſſiduè celſior fieri, donec exceſſit.

Modus explorandi curſum cometæ in cælis. Si habeatur globus cæleſtis, in cujus ſuperficie Stellæ rite ſunt collocatæ & depictæ, hâc arte Mechanicâ, via Cometæ in cælis explorari poteſt. Aſſumantur quotidie Stellæ quatuor Cometam circumſtantes, ita ut is ſit in concurſu duarum linearum quæ oppoſitas ſtellas jungant, quod per filum oculis prætenſum atque aſſumptis ſtellis & Cometæ objectum examinari poteſt, quod in tanto fixarum numero obſervare facile erit. Sit v. gr. Cometa in A in medio qua- *Tab. 32. fig. 2.* tuor ſtellarum BCDE, ita ut filum per duas BD & Cometam tranſeat, ſimiliterque filum tranſeat per Cometam duaſque Stellas CE. In globo igitur, quo hæ quatuor ſtellæ ſunt locis ſuis depictæ, extendantur duo fila per binas & binas ſtellas, & in communi filorum concurſu, invenietur Cometæ locus. Sic quotidie fiat, & pro ſingulis diebus loca notentur; atque hinc manifeſtè Cometæ via ſeu curſus apparebit in cælis, qui deprehendetur eſſe circulum maximum, omnia enim puncta notata in eâdem peripheriâ circuli maximi invenientur. Datis autem duobus hujus circuli punctis, dantur ejus inclinatio ad Eclipticam & Nodorum loci, ſcil. ubi extenſum filum Eclipticam ſecat.

Alia methodus obſervandi ſemitam Cometæ. Aliter etiam via Cometæ propria invenitur obſervando ejus diſtantiam quotidie à duabus Stellis, quarum diſtantia, Longitudines, & Latitudines notæ ſunt, ex quibus dabitur locus Cometæ in cælo, quæ loca poſtea in globo cæleſti notata manifeſtè oſtendent Curſum Cometæ è Tellure viſum eſſe in portio-tione Circuli maximi, nisi per motum Terræ ille aliquantulum exinde deflectere videretur. Distantiæ Cometæ à vicinis stellis, accipi possunt per Quadrantem aut Sextantem, ita situm, ut ejus planum simul per Cometam & Stellam transeat, & Dioptra una Stellam, altera Cometam aspiciens, gradus in circumferentiâ inter utramque interceptos manifestabunt.

Hinc manifestum est, Cometas moveri in plano, quod per oculum Spectatoris, seu potius per Solem transit, nam motus omnis visibilis qui in illo plano peragitur, semper in Peripheriâ circuli maximi fieri conspicitur. Regularis præterea & maxime proportionatus est Cometarum motus; qui quamvis inæqualis est, summa tamen regularitas in ipsâ inæqualitate continuò observatur. *Moventur Cometæ in plano per Solem transeunte.*

Proprius hic Cometarum motus, non est idem in omnibus; sed varius, nam alii ab occidente in orientem tendunt; aliorum e contra motus fit in Antecedentia, & cursui Planetarum contrarius; omnes diligenter observati deflectunt ad Boream vel ad Austrum; idque varie, neque Planetarum more comprehenduntur in Zodiaco; sed inde migrant & motibus variis, in omnes cœlorum regiones feruntur; alii celeriùs, alii tardiùs. Summa celeritas a Regiomontano observata fuit, quâ Cometa uno die peregit gradus quadraginta. Nonnulli sunt in initio velociores quàm in fine, alii in principio, & fine apparitionis tarde moventur, in medio velocissime feruntur. *Ipsorum Cursus varii.*

Deprehensum est, quòd in nonnullis Cometis, antequam penitus disparuerunt, in ultimis scil. apparitionibus, non adeo præcisè in circulo maximo incesserunt, sed aliquantulum ab isto tramite deviàrunt; Angulus enim orbitæ Cometæ & Eclipticæ, in provectiore ætate diversus fuit observatus quàm cum ab ortu adhuc recens fuit, sed deviatio hæc apparens, non ex motu Cometæ, sed ex Telluris motu ortum trahit; ut in superioribus & inferioribus Planetis eveniri solet, quorum distantia ab Eclipticâ varia videtur, pro diversâ positione Telluris, cum interim ex sole spectatus Cometa, circulum maximum exactissimè describere videbitur. *Deviatio visa Cometæ a Circulo maximo.*

Quam-

Variæ Cometarum semitæ. Quamvis Cometæ motus videatur plerumque in circulo maximo, femita tamen ejus à circulo diverfa & varia effe poteft, fcil. vel linea Recta, Elliptica, Parabolica, aut Hyperbolica, vel alia quævis in eodem plano defcripta. Nam omnis motus in quâcunque femitâ, qui in plano per oculum tranfeunte peragitur, in circulo maximo fieri confpicitur. Philofophi plurimi & Aftronomi motum rectilineum illis tribuerunt. Quæ tamen eorum Phænomenis optime convenit Semita, Parabolica aut Elliptica videtur, & quidem fi in Ellipticis ferantur orbitis, eæ maximè excentricæ funt, & majores Axes ad minores magnam obtinent proportionem; quâ ratione multùm à Planetis differunt, qui orbitas Ellipticas quidem, at non multum excentricas, fed ad circuli formam accedentes defcribunt. Sol autem in communi omnium orbitarum tam Planetarum, quàm Cometarum foco exiftit; & eâdem lege circa illum moventur Cometæ, quâ Planetæ, defcribendo fcil. Areas temporibus proportionales; Unde neceffe eft, ut fimiliter ac Planetæ in Solem fint graves.

Cometæ quando vifibiles & quando invifibiles. Cum Cometæ in inferioribus orbitarum partibus verfantur, feu cum verfùs Solem defcendunt, vel ab illo afcendunt, tunc folùm fiunt confpicui, & deinde à Sole recedentes, in longinquas regiones abeunt, & ex noftro confpectu fefe fubducunt; nam ob eorum à Sole receffum, minuitur lux, quam ab illo recipiunt, & ob auctam à nobis diftantiam, minuuntur quoque apparentes diametri, donec tandem infenfibiles evadunt. In Apheliis, ubi in longinquas admodum excurrunt regiones, ob tantam orbitæ excentricitatem, tardiffime incedunt, in Periheliis ubi Soli vicini funt incitatiffimo feruntur motu.

TAB. 32. fig. 3. Sit S Sol, APDG orbita Cometæ Elliptica, TCE orbita Terræ. Si ponamus femiaxem Ellipfeos orbitæ Cometicæ centies majorem diftantiâ mediâ Telluris à Sole, Cometa ille periodum circa Solem non nifi mille annis abfolvet, nam quadrata Temporum periodicorum Telluris & Cometæ, debent effe cubis diftantiarum a Sole mediarum proportionalia. Et Cometa in confpectum noftrum non veniet, nifi cum ver-

verſus Solem deſcendendo, propius ad Tellurem acceſſerit, ut in F, deinde poſt deceſſum a perihelio, à Sole continuo aſcendens Cometa, circa G tandem evaneſcere incipit; & ſi Aphelii diſtantia ſit ad diſtantiam Perihelii à Sole ut 1000 ad 1, erit velocitas Cometæ in Perihelio ad velocitatem in Aphelio, in eâdem ratione, nam debet Area ASB æqualis eſſe Areæ DSP, ſi modo arcus AB DP ſint temporibus æqualibus deſcripti, Velocitas vero circa Solem angularis, erit in eâ ratione duplicata; adeoque cum Cometa in Perihelio, gradum unum Motu angulari abſolverit, in æquali tempore ubi in Aphelio verſatur, non niſi gradûs partem $\frac{1}{1000000}$ percurret, & ibi lentiſſimè circulando plures requiruntur anni, ut unum gradum abſolvat.

Ellipſium portiones, quæ a nobis videntur deſcribi per Cometas, pro Parabolis haberi poſſunt.

Cum Ellipſes, quas deſcribunt Cometæ, ſint admodum excentricæ, illarum portiones in quibus è Tellure videntur moveri, pro Parabolis haberi poſſunt; nam ſi Ellipſeos focus, in infinitum alteruter ab altero ſecedat, vertetur Ellipſis in Parabolam, ſicut coeuntibus focis Ellipticis in circulum mutatur; unde illorum calculus fit facilior. Ex illâ enim hypotheſi tabulam conſtruxit peritiſſimus Geometra & Aſtronomus *Hallejus*, quâ Cometarum motus facillime computentur, & ex illâ Theoriâ ipſe plurium Cometarum motus calculo ſubjecit; & cum obſervatis tam accurate congruere deprehendit, ut eorum differentia rarò ad tria minuta prima excurrat. Quibus Exemplis abunde ſatis manifeſtum eſt, quod motus Cometarum, ex hâc Theoriâ, non minus accuratè exhibetur, quam ſolent motus Planetarum per eorum Theorias; quorum loca computata, ab obſervatis non minore quantitate diſtare invenimus. Et licet Cometæ longe majori motuum inæqualitati obnoxii ſunt quam Planetæ; hæc tamen Theoria ipſorum motibus viſis optimè reſpondet; unde cum iiſdem innititur legibus, quibus Planetarum Theoriæ fundantur, eademque cauſæ Phyſicæ in utroſque agant, & cum accuratis Aſtronomorum obſervationibus exactè congruat; non poteſt eſſe non vera.

Cometæ plures ab oriente in occidentem feruntur.

Quamvis Planetæ omnes ab occidente in orientem, motibus propriis ferantur; Cometæ tamen non pauci contrarios cur-

curſus tenere obſervantur; eoſque ab oriente in occidentem, maximâ velocitate diſcurrere cernimus; qualis fuit ille à Regiomontano viſus anno 1472, qui quadraginta gradus uno die confecit. Hinc manifeſte conſtat, nullos in cælo exiſtere vortices, qui Planetas in iis natantes rapidiſſimo motu circa Solem vehant; nam cum Cometæ in regiones Planetarias deſcendant, neceſſe erit, ut perniciſſimo vorticum Torrente rapiantur; tanta enim foret vorticis juxta Tellurem velocitas, ſi reverâ darentur vortices, ut illam ſecum veheret; & pluſquam 20000 milliaria in unâ horâ conficere faceret; unde & rapidiſſimum hoc flumen Cometas etiam ſecum deferret; eorumque motus, ſi contrarii eſſent, citò deſtrueret. Quis enim non videt nullum corpus contra tam rapidum Torrentem poſſe diu moveri. At Cometæ obſervantur plures, qui contrario motu liberrime eunt, & eâdem lege motus conſervant, quaſi nullum eſſet medium, quod iis obſtaret. At hoc naturæ vorticum plane repugnat, nam quod Planetas ſecum rapit fluidum, alia etiam corpora omnia inibi locata ſecum rapere neceſſe erit. Quod itaque cum non ſit, dicendum eſt, in cœlis nullam eſſe reſiſtentiam; adeòque nullum medium, quod cum noſtro aëre comparatum, ſenſibilem aliquam obtinet denſitatem; nam aer noſter Projectorum motum non parum obſtruit.

Adeoque nulli ſunt Vortices.

Deſinant itaque *Carteſiani* & *Leibnitiani*, de Vorticibus ſuis plura in poſterum dicere; cæleſtia enim Phænomena iis plane repugnant; quique cœleſtium corporum motus per illos explicare ſatagunt, nugas & figmenta impoſſibilia nobis obtrudunt, nec ulteriùs ſunt audiendi.

In cœlo nullum eſt medium fluidum, quod ſenſibilem obtinet denſitatem.

Cum Reſiſtentia medii ex ejus denſitate oriatur, neceſſe eſt, ut ubi nulla eſt reſiſtentia medii ſenſibilis, ibi quoque nulla ſit ſenſibilis medii denſitas; adeòque cum in cœlis Cometæ ne minimam ſenſibilem reſiſtentiam patiuntur; ſed liberrime tanquam in vacuo motus ſuos peragunt, minima quoque erit medii denſitas, & fortaſſe tanta erit medii iſtius raritas; ut ſi Cometas, Planetas, eorumque Atmoſphæras excipias, materia illa omnis, quæ totum ſpatium Planetarium implet, non adæquat illam, quæ in uno digito cubico na-noſtri aeris continetur. Hoc enim poſſibile eſſe, à nobis in *Lectionibus noſtris Phyſicis* demonſtratum eſt.

Deſinant etiam Philoſophi Metaphyſicas ſuas tricas contra vacuum nobis obtrudere; illæ enim perſimiles videntur Veterum Sophiſtarum, contra motum diſputantium, argutiis, quæ non aliam reſponſionem merentur, quam illam *Diogenis*, qui ambulando illas confutavit. Sic *Philoſophos Carteſianos* cœlum intueri jubeamus, & inde non obſtantibus ſubtiliſſimis illorum tricis, ex phænomenis in illo viſis, Vacui neceſſitatem manifeſtâ demonſtratione colligent. *Cometæ motibus ſuis vacuum dari demonſtrant.*

Pauci Cometæ viſi ſunt, priuſquam ad Solem deſcendunt; & ex Perihelio, ab illo recedere incipiunt. Nam antequam per Solis viciniam incaluerunt, vix caudas emittunt; adeòque minus notabiles evadunt; poſt autem ipſorum à Perihelio diſceſſum, ingentes vibrant caudas, quæ conſtant materiâ lucidâ, rarâ, & ſubtiliſſimâ, maximo putà calore Solis attenuatâ, & maximâ vi è corpore Cometico projectâ. Cujus cauſſa fortaſſe non diſſimilis eſt illi, quâ nuper ex noſtrâ Tellure, Vapores lucidi ad inſignem altitudinem ejaculati fuêre; qui per magnam Europæ partem conſpecti fuêre, & æmulabatur vapor ille lucidus, tam figurâ quàm ſplendore, Cometarum caudas, ſed deficiente materiâ citò evanuit. *Cometarum Caudæ.*

Illud in Cometis omnibus maximè notandum; quod illorum caudæ ſemper in partes à Sole averſas extenduntur, id eſt ſi Sol ſit in occidente, Cometa directè caudam in orientem projicit. E contra, ſi Sol fuerit in Oriente, Cauda in occidentem rectà dirigitur, mediâ nocte in Aquilonem tendunt. Creſcunt caudæ, dum ad Solem deſcendunt, in Periheliis maximæ ſunt, deinde longiùs à Sole recedendo, decreſcunt, donec in Atmoſphæram Cometicam ſe contrahunt. *Caudæ ſemper in partes protenduntur à Sole averſas.*

Caudæ Cometarum, quæ breves ſunt, non aſcendunt motu celeri & perpetuò à capitibus, & mox evaneſcunt, ſed ſunt permanentes vaporum & exhalationum columnæ, à capitibus motu ſatis lento propagatæ, quæ participando motum illum capitum, quem habuêre ſub initio, per cælos unà *Cometarum Caudæ participant de motu capitum.*

 cum

cum capitibus moveri pergunt: Et hinc rurſus colligitur, ſpatia cœleſtia vi reſiſtendi deſtitui, in quibus non ſolum ſolida Planetarum & Cometarum corpora, ſed etiam rariſſimi caudarum vapores, motus ſuos liberrimè peragunt, ac diutiſſimè conſervant.

Cometa ille inſignis, qui Anno 1680. apparuit, ſtatim poſt receſſum à Perihelio, caudam emittebat pluſquam quadraginta gradus in longum exporrectam; nec mirum, nam tam prope fuit Soli, ut non major quam ſextâ diametri ſolaris parte ab ejus corpore diſtabat: & inde Sol maximam cœli Cometici partem e Cometa ſpectatus occupare, & ſub angulo ferè 120. graduum apparere videbatur. Calor autem è Sole conceptus ardentiſſimus fuit, nam ferri candentis calorem ter millies ſuperabat. Hinc neceſſe eſt, ut corpora Cometarum ſint ſolida, compacta, fixa, & durabilia, ad inſtar corporum Planetarum. Nam ſi nihil aliud eſſent quàm vapores, aut exhalationes Terræ, Solis, aut Planetarum, Cometa ille in tranſitu ſuo per viciniam Solis ſtatim diſſipari debuiſſet.

LECTIO XVIII.

Doctrina Sphærica, ſeu De Circulis Sphæræ.

Oculus ſpectatoris eſt ubique in cœli centro.

CUM quilibet Spectator, quemcunque in Univerſo obtineat locum, ſit in centro Proſpectûs proprii; ſi cœlum intueatur, illud tanquam ſuperficiem concavam oculo concentricam, innumeriſque ſtellis refertam conſpiciet, Motuſque omnes cœleſtes in illâ peragi videbit. Verum cum Telluris à Sole diſtantia exigua admodum ſit reſpectu illius, quâ cœlum ſtellatum à nobis diſtat; ubicunque Terra in ſuâ orbitâ locetur; eadem ſemper cœli facies, eadem aſtrorum poſitio, ſeu configurationes ſtellarum ex eâ aſpicientur, quæ oculo in ipſo Sole conſtituto apparerent; adeoque nihil refert, ſive centrum Univerſi ſeu cœli, in Sole, ſive in Tellure ponatur. Et ſi concipiantur circuli quotlibet per Tellurem tranſire, & ad cœlum produci, aliique his Paralleli per Solem traduci, hi circuli in cœlo coincidere videntur, eva-

Nihil refert ſive centrum cœli in tellure ſive in Sole ponatur.

evaneſcente ipſorum diſtantiâ reſpectu diſtantiæ fixarum, quæ ad illos refertur, circulique hi, per Solem & Tellurem in planis parallelis ducti, in eaſdem ſtellas incidere videbuntur.

Quò meliùs loca ſtellarum definiantur, motuſque in ordinem redigantur, convenit in cœlo plures concipere deſcriptos eſſe circulos, quorum alii ſunt maximi, alii minores. Circulus in Sphærâ maximus eſt, qui dividit Sphæram in duas partes æquales, & idem habet centrum cum centro Sphæræ, adeoque omnes circuli maximi, cum idem habent centrum, ſeſe bifariam ſecabunt. *Circuli Maximi.*

Circuli minores dividunt Sphæram in partes inæquales, eorumque centra à centro Sphæræ diverſa ſunt; denominantur autem hi circuli ab aliquo circulo maximo, cui paralleli ſunt. *Circuli minores.*

Quilibet circulus duos habet polos, qui ſunt puncta in ſuperficie Sphæræ, ubique a circulo æquidiſtantia, ubi ſcil. linea ad planum circuli recta per centrum ducta, utrinque ſuperficiei Sphæricæ occurrit. *Circulorum Poli.*

Circuli alii per reſpectum ad Obſervatorem definiuntur, ut ſunt Horizon & Meridianus, alii à motu originem ducunt; hi dicuntur mobiles, quòd unà cum ſpectatore locum mutant, illi immobiles, quòd in iiſdem cœli punctis infixi hærent *Circuli alii immobiles alii mobiles.*

Qui à motu oriuntur circuli, præcipui ſunt Ecliptica & Æquinoctialis, eorumque paralleli; nam cum Tellus circa Solem motu annuo in orbitâ feratur, Spectator in Sole conſtitutus Terram in cœlo illum deſcribere circulum inter fixas, quem Eclipticam dicimus, conſpiciet. Eſtque ille circulus idem, quem nos in Terrâ locati Solem percurrere motu apparenti ſpatio unius anni videmus, uti ſuperiùs à nobis oſtenſum fuit. Dividitur Ecliptica in duodecim partes æquales, quæ ſigna ſeu Dodecatamoriæ appellantur, nomenque habent à Conſtellatione vicinâ. Incipiunt ab Æquinoctiali vernali, tenduntque ab occidente in orientem. Tria priora ſigna ♈ ♉ ♊ ſcandunt ab Æquinoctiali in Boream, uſque ad Solſtitium æſtivum. Sequentia tria ♋ ♌ ♍ *Ecliptica.*

incipiunt à Cancro defcenduntque ad æquinoctialem interfectionem autumnalem. Tertia fignorum Trias ♎ ♏ ♐, incipit à Librâ, defcenditque verfus auftrum, ufque ad Solftitium hybernum. Quarta ♑ ♒ ♓ à Capricorno incipit, tendenfque ad Æquatorem, finitur in æquinoctio verno. Unumquodque fignum dividitur in triginta gradus, & hinc tota Ecliptica in 360. In hoc circulo femper videtur Sol, qui nufquam ab illo deflectit. At Planetæ ultro citroque eunt, per fpatium octo circiter graduum, adeoque fi concipiatur circulus latus feu zona fedecim graduum lata, cujus medium tenet Ecliptica, defignabit in cœlo fpatium in quo Planetæ motus peragunt, & Zodiacus à Græcis, à Latinis Signifer dicitur ob figna ibi locata.

Zodiacus.

Eclipticæ Secundarii.

Si per polos Eclipticæ traduci concipiantur innumeri circuli Eclipticæ occurrentes, illi dicuntur Eclipticæ Secundarii, quorum ope quælibet ftella vel quodvis in cœlo punctum ad Eclipticam refertur. Nam ftellæ cujufvis locus, ad Eclipticam reductus, is erit, ubi ejufmodi circulus per ftellam tranfiens eidem occurrit. Arcus inter hunc locum & initium Arietis interceptus, & in confequentia numeratus dicitur *Longitudo* ftellæ. Sicuti arcus circuli fecundarii inter ftellam & Eclipticam eft ejufdem ftellæ *Latitudo*. Hinc hi Eclipticæ fecundarii circuli Latitudinum dicuntur. Latitudo eft Borealis vel Auftralis. Nam Ecliptica coelum fidereum in Hemifphærium Boreale & Auftrale dividit.

Longitudo Stellæ.
Latitudo Stellæ.

Cum Tellus circa fuum Axem vertatur, exinde fit, ut omnes ftellæ cœlumque omne Sidereum circa Tellurem volvi confpiciantur, fpatio viginti quatuor horarum, qui motus apparens Diurnus dicitur, & raptu *Primi Mobilis* fieri concipitur; quafi revera Tellus quiefceret & coelum circa ipfam volubile effet. Circulus medius inter utrumque Telluris polum, qui Æquator dicitur, ad cœlum ufque productus, efficit Æquinoctialem cæleftem, & omnia fidera, omniaque coeli puncta præter polos hunc æquinoctialem, vel circulum aliquem huic parallelum, majorem aut minorem, prout a Polis remotiora aut viciniora fuerint, defcribere videntur.

Æquinoctialis cœleftis.

Æqui-

Æquinoctialis & Ecliptica, cum uterque ſit circulus maximus, ſe mutuò bifariam ſecabunt, communiſque planorum ſectio, ſibi ubique parallela manens, ad idem cœli punctum ſemper dirigitur (nam hic abſtrahimus à motu illo lentiſſimo, quo Axis Terræ, vel interſectio Eclipticæ & Æquatoris regreditur). Adeoque cum Sol in Eclipticæ puncto videtur, ubi eſt illa interſectio, hoc eſt, cum revera Tellus oppoſitum tenet, Sol motu diurno æquinoctialem in cœlo circulum deſcribere conſpicietur. Bis itaque in quolibet anno Sol motu diurno in Æquinoctiali revolvitur. Scil. cum eſt in duobus Eclipticæ & Æquatoris interſectionibus Vernali & Autumnali. Quibus temporibus omnes Telluris incolæ dies noctibus æquales habebunt: unde nomen circulus hic adeptus eſt. Angulus, quem Ecliptica cum æquatore ad interſectionum puncta facit eſt $23\frac{1}{2}$ graduum; exinde diſcedens Sol, continuò ab æquatore motu apparente declinat verſùs Boream vel Auſtrum, circuloſque æquatori parallelos motu apparente deſcribit, donec ad nonageſimum ab interſectione gradum pervenerit, ubi $23\frac{1}{2}$ gradibus ab æquatore diſtare videtur, quæ eſt ejus Declinatio maxima, & inde rurſus ad Æquatorem revertere conſpicitur, unde duo minores circuli, quos Sol motu diurno in duabus ejus declinationibus maximis deſcribere apparet, *Tropici* nominantur, à τρέπω *verto*. Hic in Boreali cæli parte *Tropicus Cancri*, ille in Auſtrali *Tropicus Capricorni* dicitur. *Circuli Tropici.* Quâ ratione hic motus Solis apparens, & Declinationis mutatio, quieſcente Sole, ex motu Terræ revera accidunt, ſuperiùs in Lectione VII^ma^ oſtenſum fuit.

Sunt & alii duo circuli minores in Sphærâ notabiles, quos Eclipticæ Poli motu diurno rapti deſcribere videntur, qui $23\frac{1}{2}$ gradibus à Polis æquatoris ſeu Mundi diſtant & circuli Polares dicuntur. *Circuli Polares.* Hic in Boreali Hemiſpherio Arcticus à vicinis Urſis, alter Auſtralis illi oppoſitus Antarcticus dicitur.

Si per polos mundi ſeu Æquatoris traduci concipiantur circuli innumeri maximi, erunt illi ſecundarii Æquatoris, quorum ope quævis cæli puncta ad æquinoctialem referuntur,

tur, uti priùs per Secundarios Eclipticæ, ad Eclipticam ea retulimus, & *Afcenfio Recta* ftellæ, vel puncti cujufvis, eft arcus Æquinoctialis inter initium Arietis & punctum interfectionis circuli fecundarii per ftellam tranfeuntis. *Declinatio* autem eft arcus ejufdem fecundarii inter ftellam & æquinoctialem interceptus. Eftque Borealis aut Auftralis, prout verfus hunc vel illum polum ftella declinat, & exinde circuli hi Declinationum circuli nominantur. Horum præcipui funt duo *Coluri*, quorum alter per puncta æquinoctiorum tranfiens vocatur Colurus Æquinoctiorum; Alter priorem ad angulos rectos fecans & per polos Eclipticæ & Æquinoctialis incedens dicitur Colurus Solftitiorum; quoniam Eclipticæ occurrit in punctis ab Æquatore remotiffimis, ubi Sol per aliquod tempus diftantiam ab Æquinoctiali vix fenfibiliter mutare deprehenditur; & proinde Solftitia hæc puncta dicuntur.

Afcenfio Recta.

Declinatio.

Duo Coluri.

Circulus in Telluris fuperficie inter polos exactè medius, eft Telluris Æquator, cujus productione ad Fixas Æquinoctialem cæleftem generari diximus; & ficuti ftellarum loca in cælis, quoad longitudinem & latitudinem definiuntur per Eclipticam & ejus fecundarios; fic per Æquatorem Terreftrem ejufque fecundarios per polos Terræ ductos, Terrarum loca & urbes quoad Longitudinem & Latitudinem determinari debent. Circulus Æquatoris fecundarius per locum quemvis tranfiens dicitur iftius *loci Meridianus*, quoniam quando per vertiginem Terræ circa Axem fuum, planum iftius circuli per Solem tranfiverit, erit omnibus incolis fub illo degentibus Meridies. *Longitudo loci* eft arcus Æquatoris interceptus inter aliquem Meridianum, quem primum vocant, per determinatum locum tranfeuntem, & Meridianum loci. Veteres Geographi Primum Meridianum per locum Terræ notum & maximè occidentalem traduci fingebant, atque exinde Terrarum loca omnia, quaquà in longum patent, verfus ortum determinabant. Ex quo verò navigando deprehenfum eft, nullum dari locum maximè occidentalem, paulatim neglectus eft modus, à primo aliquo meridiano computandi. Et quifque locorum Longitudines

Loci Meridianus.

Longitudo loci.

dines respectu Meridiani urbis propriæ determinat. *Latitudo loci* est arcus Meridiani istius loci, inter locum & Æquatorem interceptus, estque Borealis aut australis, prout locus ab Æquatore, versùs hunc vel illum polum, distat.

Ratione Meridianorum & Parallelorum comparati Incolæ Telluris, alii dicuntur *Periœci* qui sub eodem parallelo, at oppositis ejusdem Meridiani semicirculis degunt; hi Tempestates anni easdem experiuntur, accedente Sole eodem tempore ad utriusque loci verticem, & exinde recedente; at meridiei & mediæ noctis vices subeunt alternas. Alii denique dicuntur *Antœci* sub eodem Meridiani semicirculo, at oppositis parallelis habitantes. Ita ut meridies & media nox utrisque simul contingat; at tempestates anni permutantur. Alii denique dicuntur *Antipodes*, quod sub oppositis Meridianis æquè ac Parallelis versantes, adversis e diametro pedibus incedunt; ideoque vicissitudines æstatis atque hyemis, nec non meridiei & mediæ noctis, ortus & occasus siderum omnino planè adversos sentiunt.

Periœci. *Antœci.* *Antipodes.*

Quatuor circuli in superficie Telluris minores, qui cælestibus ejusdem nominis respondent, nempe duo Tropici & totidem Polares dividunt Terram in quinque portiones, quæ zonæ appellantur. Quarum una vocatur Torrida, utroque Tropico comprehensa, inhabitabilis à veteribus credita est, propter nimium æstum: Regiones tamen, quas illa continet nunc longè feracissimas esse, vitæ commodis, incolisque abundare compertum est; duæ sunt frigidæ Zonæ, sub utroque mundi Polo circulis Arctico & Antarctico inclusæ, & ob gelu perpetuum vix habitabiles; totidem temperatæ sunt inter Frigidas & Torridam comprehensæ, quarum alteram nos incolimus, alteram nostri Antipodes. Has quinque Zonas sic describit Virgilius. 1. *Georgic.* ℣. 233.

Quinque Zonæ.

Quinque tenent cœlum Zonæ, quarum una corusco
Semper Sole rubens, & Torrida semper ab igni:
Quam circum extremæ dextrâ lævâque trahuntur,
Cæruleâ glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamque, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ divûm.

Amphiscii. Qui in Zonâ Torridâ degunt, dicuntur *Amphiscii*, eò quod eorum umbra meridiana versùs utrumque polum diversis anni temporibus projicitur. At cum Sol ipsorum verticibus incumbit, fiunt *Ascii*, quia nullam projiciunt umbram meridianam; qui Zonas Temperatas incolunt, dicuntur *Hetroscii*, quorum umbra Meridiana versùs alterutrum tantùm mundi Polum porrigitur; qui in Zonis frigidis sunt incolæ, *Periscii* vocantur, quia Sole non occidente umbra illis in orbem circumagatur.

Ascii.

Hetroscii.

Periscii.

Circuli, qui concipiuntur mobiles, & per respectum ad observatorem definiuntur, sunt Horizon & Meridianus. *Horizon* est magnus ille circulus, quem quisque in planitie aut medio maris positus visu circumacto definit, quo cæli pars spectabilis ab inconspicuâ dividitur. Dicitur *Horizon sensibilis*, à quo differt *Rationalis* illi parallelus, transiens per centrum Terræ. Nam Phænomena cælestia referimus ad superficiem Sphæricam, Telluri, non oculo concentricam.

Horizon sensibilis.

Horizon Rationalis.

Hi duo Horizontes ad fixas producti coincidere videntur, cum Tellus ad Sphæram fixarum comparata puncti tantùm rationem habeat, adeoque qui non nisi puncto distant à se invicem circuli, tanquam congruentes haberi debent. Horizontis poli sunt duo puncta, quorum unum vertici observatoris incumbit & *Zenith* dicitur, alterum huic sub pedibus oppositum *Nadir* vocatur. Ab his innumeri circuli ad Horizontem ducti, sunt ejus secundarii, & circuli *Verticales* & *Azimuthales* appellantur. Horizontis autem paralleli circuli minores *Almicantarath* dicuntur: voces hæ ab Arabibus in Astronomiam sunt introductæ.

Horizontis Poli. Zenith & Nadir.

Circuli verticales & Azimuthales.

Almicantarath.

Inter circulos verticales, eminent præcipuè Meridianus, & *Verticalis Primarius*; ille per polos & Zenith ductus horizontem intersecat in cardinibus Septentrionis & Austri, illosque signat. Hic alter est Meridianus ad angulos rectos, & in Horizonte Orientem & Occidentem ostendit. Hi circuli Horizontem in Quadrantes dividunt, quorum unusquisque rursus in octo partes æquales, adeoque Horizon totus in triginta duas partes dividi supponitur, quæ venti sive plagæ nominantur.

Verticalis Primarius.

Alti-

TAB. XXXII.

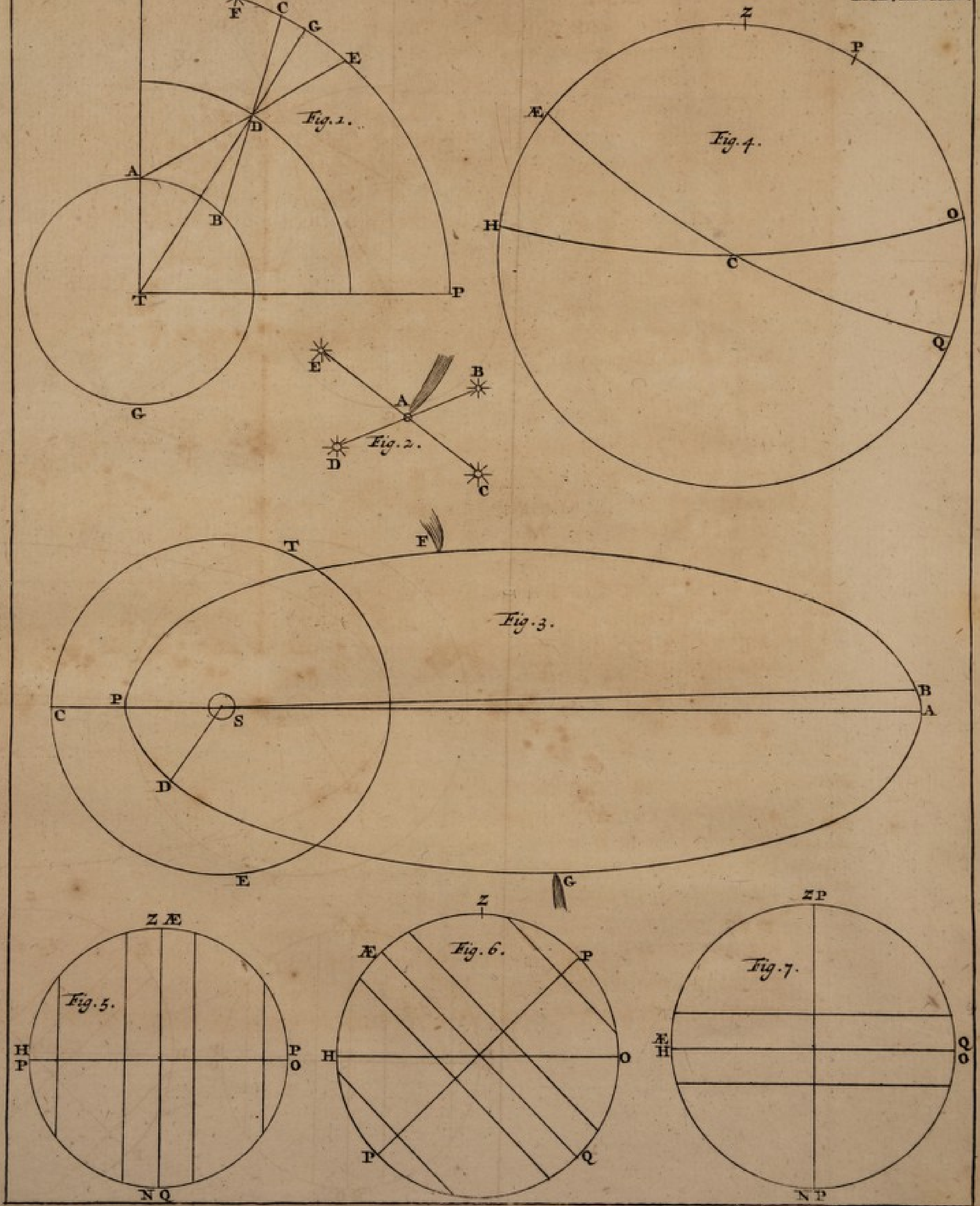
Fig. 1.
A
F
C
G
E
D
B
T
P
G
Fig. 2.
E
A
B
D
C
Fig. 3.
T
F
P
C
S
B
A
D
E
G
Fig. 4.
Z
P
Æ
H
O
C
Q
Fig. 5.
Z Æ
H
P
P
O
N Q
Fig. 6.
Z
Æ
P
H
O
P
Q
Fig. 7.
Z P
Æ
H
Q
O
N P

Altitudo aut Depreſſio Stellæ. *Azimuthus Stellæ.* *Amplitudo ortiva vel occidua.*

Altitudo aut *Depreſſio* Stellæ cujuſvis eſt arcus verticalis circuli inter Stellam & Horizontem interceptus. Stellæ *Azimuthus* eſt arcus Horizontis inter cardinem Meridiei vel Septentrionis & verticalem per Stellam tranſeuntem interceptus, eſtque vel orientalis vel occidentalis. *Amplitudo ortiva* vel *occidua* ſideris eſt Arcus Horizontis inter punctum, ubi ſidus oritur aut occidit, & cardinem Orientis aut occidentis, eſtque illa Borealis vel Auſtralis.

In Meridiano culminant Stellæ.

Ut in Horizonte omnes Stellæ videri incipiunt, & apparere deſinunt, ſic in Meridiano Stellæ omnes ad maximam altitudinem perveniunt, ubi culminari dicuntur, & infra Horizontem in eodem Meridiano maximam depreſſionem obtinent. Cum Meridianus tam Æquatori quàm Horizonti perpendiculariter inſiſtat, omnium parallelorum ſegmenta ab horizonte facta, tam ſupra quàm infra in æquales partes dividet; unde Tempus inter ortum Stellæ ejuſque Culminationem, æquale erit tempori inter Culminationem & occaſum. Cumque Sol quotidie parallelorum aliquem motu apparenti deſcribit, quando is ad circulum Meridianum appulerit, Meridies fiet, Mediaque nox, cum infra Horizontem ad eundem pertigerit, unde huic circulo nomen. *Nonageſimus gradus* eſt punctum Eclipticæ, quod nonaginta gradibus ab ejus interſectione cum Horizonte diſtat, ejuſque Altitudo metitur angulum, quem Ecliptica cum Horizonte facit. *Medium cœli* dicitur punctum Eclipticæ culminans. In ſignis Aſcendentibus, à ♑ ad ♋ Nonageſimus eſt ad orientem Meridiani; in deſcendentibus à ♋ ad ♑ ad occidentem poſitus.

Horizon & Meridianus ſunt circuli revera mobiles.

Quamvis Horizontem & Meridianum tanquam circulos immobiles ſuppoſuimus, motum apparentem cæli tanquam realem conſiderando; revera tamen illi ſoli ſunt circuli mobiles, & Stella vel Sol oritur, quando planum Horizontis infra deſcendit, ut Sol vel Stellæ conſpiciantur, occiduntque, quando planum Horizontis ſupra attollitur, Stellis & Sole quieſcentibus, Horizonte interea vertigine Terræ rapto. Sic etiam Sol & Stellæ ad meridianum loci alicujus appellunt, cum Meridiani planum, quod motu circa Axem

Telluris angulari fertur, per Solem aut Stellas quiescentes transiverit. Si verò per Solem & Polum traduci concipiatur circulus immobilis, fiet hic Meridianus non alicujus loci determinati, sed Universalis; fietque Meridies, in loco aliquo, cum Meridianus istius loci, qui circa Axem Telluris vertitur, cum plano hujus circuli coinciderit.

Meridianus Universalis.

Cum Meridianus quilibet circuitum seu gradus 360 spatio viginti quatuor horarum motu angulari absolvat, necesse est ut quâlibet horâ quindecim gradus, hoc est graduum 360 partem vicesimam quartam, motu angulari conficiat, adeoque si concipiatur circulus per polos transiens, qui cum Meridiano per Solem ducto angulum quindecim graduum constituat, ad hujus planum cum pervenerit Meridianus alicujus loci, post decessum a Meridiano Universali numerabitur in illo loco hora prima post Meridiem; diciturque circulus horæ primæ. Similiter si alius ducatur per polos circulus, æquatorem secans in tricesimo ab Meridiano Universali gradu, hic erit circulus horæ secundæ, ad quem cum Meridianus loci alicujus pervenerit, numeratur ibi hora Secunda à Meridie. Similiter si per singulos quindecim Æquinoctialis gradus, & Polos duci concipiantur circuli, dicuntur illi *Horarii*, & Æquinoctialem in viginti quatuor partes divident. Et unusquisque ordine suo horam determinat in loco aliquo numeratam, quando Meridiani istius loci planum cum plano circuli Horarii coinciderit. Verbi gratiâ, cum Meridianus loci coincidit cum circulo, qui angulum cum Meridiano Universali facit 75 graduum, numerabitur in illo loco hora quinta post Meridiem. Quando verò 90 gradus à Meridiano per Solem transeunte distat, fit hora Sexta post Meridiem. Verum si Meridianus loci ut immotus spectetur, circulumque per polos & Solem transeuntem concipiamus unà cum Sole motu angulari circa Axem Telluris ferri, ut apparenter fit; quando circulus ille coincidet cum circulo, qui angulum quindecim graduum cum Meridiano loci facit, erit hora prima, & circulus cum quo coincidit, dicitur Horarius primus: huic proximus cum Meridiano loci angulum triginta graduum constituens, erit circulus

Circuli Horarii.

culus horæ fecundæ; qui angulum 45. graduum cum Meridiano facit eft circulus horæ Tertiæ, atque ita deinceps.

Altitudo feu Elevatio Poli æqualis latitudini loci. *Tab. 32. fig. 4.*

In quolibet Terræ loco, Altitudo Poli feu ejus Elevatio fupra Horizontem æqualis eft Latitudini loci. Sit circulus HZQ Meridianus, HCO Horizon, ÆCQ æquator, Z Zenith, & P Polus, Altitudo poli feu ejus diftantia ab Horizonte eft arcus PO, & Latitudo loci eft ZÆ arcus. Et quoniam arcus PÆ inter polum & æquatorem eft circuli quadrans, & arcus ZO inter Zenith & Horizontem interceptus eft quoque circuli quadrans, erunt arcus PÆ ZO inter fe æquales; Communis auferatur arcus ZP, & reftabunt arcus ZÆ PO inter fe æquales; hoc eft, Latitudo loci æqualis erit Elevationi feu Altitudini Poli fupra Horizontem.

Hinc habemus methodum Telluris Perimetrum dimetiendi. Nam fi pergamus rectà verfus Boream, donec Elevatio Poli uno gradu crefcat, & deinde itineris percurfi menfura quæratur in milliaribus, dabitur numerus milliarium, quæ funt in uno gradu Peripheriæ maximi in Tellure circuli, hic numerus per 360. multiplicatus dabit numerum milliarium in toto Perimetro Telluris, & accuratiffimis menfuris invenitur Longitudo unius gradus 69 milliaria Anglicana continere, quæ vulgò habetur æqualis tantùm 60. milliaribus.

Lectio XIX.

De Doctrina Sphærica.

Tab. 32. fig. 5.

ANgulum, quem Æquator & Horizon cum fe invicem faciunt, metitur arcus ÆH, qui eft complementum Latitudinis ad Quadrantem. Adeoque fi angulus ille rectus fit, Latitudo erit nulla, & Æquinoctialis per verticem incedet: omnefque Æquatoris Paralleli erunt ad Horizontem recti, ideoque hæc Sphæræ pofitio *Recta* dicitur, in quâ paralleli omnes ab Horizonte in partes æquales fecantur; unde mora cujufvis ftellæ fupra horizontem æqualis eft tempori quo infra eundem deprimitur; poli hîc in Horizontem procumbunt, uti figurâ manifeftum eft, ubi punctum æquinoctialis Æ cum vertice feu Zenith coincidit, &

Sphæra Recta.

Poli P P cum punctis Horizontis HO congruunt.

Tab 32. fig. 6. Si ab Æquatore versùs alterutrum polum recedamus, Æquator quoque à vertice recedet, & ad Horizontem accedet, cum illâ faciens angulum obliquum, unde illa Sphæræ positio dicitur *Obliqua*, Polusque, ad quem acceditur, semper supra Horizontem tantùm elevabitur, quantùm est Latitudo loci; alter tantundem infra deprimetur. Figura annexa hanc Sphæræ positionem exhibet, quam nos, & omnes in Zonis temperatis habitantes, obtinemus, ubi Æquator Æ Q bisecatur ab Horizonte, ut in Sphærâ Rectâ, quapropter ubi Sol illum circulum motu apparenti diurno decurrit, diem facit nocti æqualem; at Æquatoris Paralleli non bifariam ab Horizonte secantur, sed qui sunt versùs Polum elevatum; singuli majorem partem habebunt supra Horizontem extantem, minorem infra depressam, & quò polo propior quilibet circulus, eò major ejus pars supra Horizontem extabit, & qui minus à polo distant quàm est Latitudo loci, toti supra Horizontem attolluntur. Contrarium accidit parallelis versùs Polum depressum sitis, quorum portiones majores infra Horizontem jacent, minores supra elevantur; & qui Polo illi propiores sunt quàm est Latitudo loci, perpetuò unâ cum Stellis, quæ in iis includuntur, sub Horizonte latent, & nunquam fiunt conspicui. Hinc necesse est, cum Sol quotidie parallelum aliquem decurrat, ut ab Æquinoctio verno ad Solstitium æstivum dies continuo incremento noctes exsuperent; post Solstitium decrescant ad Æquinoctium autumnale; deinde ad Solstitium Hyemale dies noctibus continuò breviores reddantur; denique à Solstitio Hyberno ad Æquinoctium vernum, dies adhuc sunt noctibus breviores, sed rursùs continuò augentur, donec in ipso Æquinoctio fiunt tandem noctibus æquales.

Sphæra obliqua.

In Sphærâ obliquâ Stellæ omnes obliquè oriuntur & occidunt, utque Ascensio recta Stellæ est arcus Æquatoris interceptus inter initium Arietis & punctum, quod unà cum Stellâ ad Meridianum pervenit, seu in Sphærâ rectâ, quod simul cum Stellâ ascendit vel oritur: sic *Ascensio obliqua*

qua eſt arcus Æquatoris interceptus inter initium Arietis & punctum Æquatoris, quod cum Stellâ oritur in Sphærâ obliquâ, eodem ordine numeratus, quæ pro variâ Sphæræ obliquitate varia erit. Aſcenſionis Rectæ & obliquæ differentia dicitur *Differentia Aſcenſionalis*. *Aſcenſio obliqua.* *Differentia Aſcenſionalis.*

In Sphærâ obliquâ eſt parallelus tantùm à Polo elevato diſtans, quantùm eſt latitudo loci, qui *Circulus perpetuæ Apparitionis* nominatur, ſeu *circulus ſemper apparentium maximus*, intra quem comprehenſæ Stellæ nunquam oriuntur, aut occidunt, ſed tamen nunc altiùs aſcendunt, nunc humiliùs factæ ad Horizontem propiùs accedunt. Huic ad alterum Polum eſt oppoſitus circulus *Perpetuæ Occultationis*, in quo incluſæ Stellæ nunquam oriuntur, ſed ſemper manent inconſpicuæ. *Circulus perpetuæ Apparitionis.*

Si Æquator nullum angulum cum Horizonte faciat, ſed cum illo coincidat, in tali poſitione polus quoque cum Zenith congruet, & Æquatoris paralleli omnes erunt Horizonti paralleli, ideo talis ſphæræ *Poſitio Parallela* dicitur, in quâ nullæ fixæ oriuntur aut occidunt, ſed in circulis Horizonti parallelis perpetuos gyros ducunt. Sol præterea cum ad Æquinoctialem pervenerit, Horizontem lambit, exinde verſùs Polum elevatum digrediens nuſquam occidit, ſed diem facit longiſſimum ſex menſium. At ubi ab Æquatore receſſerit Sol verſùs oppoſitum Polum, è contrario nunquam oritur, noxque illis durat per alteros ſex menſes. Hunc Sphæræ ſitum obtinent, qui ſub Polis degunt, ſi qui forte ſint, qui has colant regiones. TAB. 32. *fig.* 7. *Sphæra Parallela.*

Veteres Geographi Regiones Telluris per *Parallelos* & *Climata* diſtinguebant; cum enim in Sphærâ Rectâ, ſeu ſub Æquinoctiali dies noctibus perpetuò æquantur, ſi inde pergamus verſùs alterutrum Polum, dies æſtate fiunt noctibus longiores, & quò magis ad Polum accedamus, eò longiores ſunt dies longiſſimi, donec ſub ipſis circulis polaribus nulla eſt nox. Hinc per parallelos Æquatoris, qui augmenta dierum horæ quadrantibus notabant, Tellurem diviſerunt Geographi. Hoc eſt, Paralleli illi tantùm à ſe invicem diſtabant, quanto opus ſit, ut maxima dies augeatur horæ quadran- *Diviſio Telluris per Parallelos & Climata.*

drante de parallelo in parallelum. Posito ergo Æquatore primo parallelo, secundus per ea Terræ loca transibat, ubi dies longissima est horarum 12¼. Tertius ubi dies est horarum 12½. Quartus ubi ille 12 horis cum tribus partibus quartis adæquat; atque ita denuo. Duo autem ejusmodi paralleli *Clima* constituebant; quæ proinde climata semihoræ augmento distinguuntur. Potest vero excessus diei Solstitialis supra 12 horas continuò augeri, magis magisque ad elevatum Polum accedendo, donec ad Polarem circulum perventum fuerit, & ibi Tropicus unico puncto Horizontem tangens totus eminet, & Sol illum decurrendo, non occidit; quare dies erit horarum viginti quatuor, qui excedit æquinoctialem diem horis duodecim, seu viginti quatuor semihoris, vel quadraginta & octo horæ quadrantibus, unde conficitur tandem numerus climatum inter æquinoctialem & Polarem esse viginti quatuor, & Parallelorum esse quadraginta & octo.

Cum Veterum Annus parum cum motu Solis apparenti congruebat, ex dato die mensis quo factum aliquod notabant, non statim exinde patebat; quâ anni tempestate illud evenit. Igitur quando Agricolæ in re Rusticâ aliquod faciendum in stato tempore præcipiebant, tempus illud non per diem Kalendarii Civilis indicabant, quippe eadem dies mensis civilis non semper quolibet anno in eâdem Anni tempestate incidebat. Sed certioribus opus fuit Characteribus, ad tempora distinguenda. Itaque Agricolæ, Rei Rusticæ scriptores, Historici, & Poetæ tempora per ortus & occasus Stellarum designabant. Ortûs & occasûs Stellarum vulgò numerantur species tres; *Cosmicus*, *Achronicus* & *Heliacus*. Oriri dicitur aut occidere Stella cosmicè, quæ oritur aut occidit oriente Sole; ita Stella quæ oritur aut occidit mane, cosmicè oritur aut occidit. Achronicè autem oritur Stella, quæ oritur occidente Sole, hoc est quæ vesperi oritur, quando Soli opponitur & totâ nocte fit conspicua.

Stellarum ortus & occasus eorumque species.

Stella oritur Heliacè, quando è Solis radiis emergens, tantùm ab illo distat, ut videatur mane ante Solis ortum, Sole nimirum motu apparente a Stellâ versùs ortum recedente.

dente. Occafus autem Heliacus eft, quando Sol ad Stellam accedere incipit, illamque radiis fuis condens inconfpicuam reddit, inde Ortus & Occafus Heliacus potiùs Apparitio, aut Occultatio dici debent.

Stellæ omnes fixæ in Zodiaco fitæ, item Planetæ fuperiores, Mars, Jupiter & Saturnus oriuntur Heliacè mane, paulo ante Solis ortum, & paucis diebus poftquam cofmicè oriuntur; quos nempe Sol motu annuo verfùs orientem facto antevertit. Occidunt vero Heliacè vefpere, paulo ante quàm Achronicè occidunt. Luna autem, quæ Solem perpetuò antevertit, oritur Heliacè vefpere, cum nempe nova ex radiis Solaribus emergit, occidit vero Heliacè mane, cum jam vetus ad conjunctionem cum Sole properat. Inferiores Planetæ Venus & Mercurius, qui aliquando Solem antevertunt, aliquando Solem verfùs occidentem poft fe relinquunt, aliquando Heliacè oriuntur mane, cum nempe retrogradi funt, aliquando vefpere cum funt directi.

Ad Altitudinem Solis vel Stellæ cujufvis exquirendam utimur Quadrante mobili, E A D cum dioptris fixis A, B, vel Telefcopio in alterutro latere collocato, & filo A C pondere inftructo ex centro perpendiculariter pendente; & Quadrans in fitu verticali compofitus furfum deorfumque vertatur, donec lux Solis per foramen anterioris dioptræ in foramen pofterioris radiat, in quo fitu fi fiftatur Quadrans, filum oftendit arcum EC altitudini Solis fimilem. Nam producatur AZ ad Zenith, fitque AH linea Horizontalis, Anguli EAB ZAS funt æquales, uterque rectus enim eft. Sed anguli BAC ZAS funt quoque æquales, nam ad verticem funt, quare demptis æqualibus erit angulus EAC æqualis angulo SAH; angulum autem E A C metitur arcus Quadrantis EC, & angulum SAH metitur arcus verticalis circuli inter Solem & Horizontem interceptus, unde arcus ille erit fimilis arcui EC. Si Altitudo Stellæ capienda fit, loco irradiationis Solis, oculari intuitu Stellam per foramina Dioptrarum comprehendimus, & filum ut ante indicabit quæfitam altitudinem. Inventio Altitudinis Meridianæ Solis vel Stellæ habetur fæpius obfervando & notando, quando illa maxima eft;

Quomodo Altitudo Solis vel Stellæ obfervatur. TAB. 33. *fig.* 1.

 Nam

Nam maxima altitudo Solis vel Stellæ eſt in Meridiano.

Inventio Latitudinis loci. Latitudinis loci cognitio eſt fundamentum omnium obſervationum Aſtronomicarum, adeoque in primis neceſſe eſt, ut illa accuratè habeatur; Cumque oſtenſum ſit Altitudinem Poli eidem æqualem eſſe, illa optimè obtinetur per obſervationem Altitudinis Poli; verùm cum Polus ſit tantùm punctum Mathematicum inobſervabile, ejus Altitudo non eodem modo ac olis aut Stellæ, ſimplici viâ per Quadrantem exquiri poteſt; alia itaque adhibenda eſt methodus ut illa cognoſcatur. Et primò invenienda eſt ſectio Plani Meridiani cum Horizonte, quæ Linea Meridiana dicitur; quæ fit erigendo Gnomonem, cujus radici ſeu puncto, apici directè ſubjecto ut centro, deſcribatur circuli circumferentia, in quam Apicis umbra ante Meridiem incidat, & notetur punctum circumferentiæ in quod umbra cadit: Rurſus poſt Meridiem notetur punctum in eâdem circumferentiâ, ubi Apicis umbra ad illam pertingat, & Recta ducta ex centro circuli ad punctum, quod biſecat arcum inter notata puncta interjectum, erit linea Meridiana; Nam Sol ante & poſt Meridiem æquialtus æqualiter à Meridiano diſtat. Collocetur igitur Quadrans ſuper lineâ Meridianâ hoc eſt in plano Meridiani, & Stellæ alicujus, quæ nunquam occidit, obſervetur altitudo maxima SO, item minima, SO, Altitudinum differentia erit arcus SS, cujus ſemiſſis PS addita altitudini minimæ, vel ab Altitudine maximâ ſubducta, dabit PO altitudinem Poli ſupra Horizontem, quæ æqualis eſt Latitudini loci. Si habeatur Solis Theoria, ex cognitâ Declinatione Solis inveniri poteſt Latitudo loci, obſervando diſtantiam Solis à vertice Meridianam; eſt enim illa complementum altitudinis ejus, ad quam ſi addatur declinatio Solis, cum Sol & locus verſùs eundem polum ab æquatore diſtant, aut ſi declinatio Solis ſubducatur ab ejus diſtantia a vertice, cum Sol & locus ſiti ſint ad partes æquatoris contrarias, & habebitur Latitudo loci. Verum ſi Solis declinatio major ſit Latitudine loci, quod cognoſcitur quando Sol à Polo elevato minùs diſtat quàm vertex loci, ut in locis in Zonâ Torridâ ſitis ſæpe ſit, differentia inter declinationem Solis

Lineæ Meridianæ Inventio.

Tab. 33 fig. 2.

& ejus à vertice diſtantiam eſt Latitudo loci.

Obtentâ ſemel Latitudine loci, Obliquitas Eclipticæ ſeu ejus Inclinatio ad Æquatorem facile habetur; obſervetur enim circa Solſtitium æſtivum minima Solis à vertice diſtantia. Hæc ſi à Latitudine loci auferatur, modò locus ſit polo propior quàm Sol eſt, dabit maximam Solis declinationem; quæ obliquitati Eclipticæ eſt æqualis. Plerique Aſtronomi inclinationem Eclipticæ ad Æquatorem, ſeu maximam declinationem Solis æqualem faciunt viginti tribus gradibus cum dimidio, ſed accuratiſſimæ obſervationes hodiernæ illam uno minuto minorem eſſe evincunt.

Declinatio Solis obſervatione cognoſcitur.

Eâdem prorſus methodo obſervari poteſt Solis pro quâlibet Meridie, vel etiam ſideris cujuſvis declinatio: nempe quando Sol vel Sidus æquatori propior eſt quàm locus, capiatur differentia inter Latitudinem loci & diſtantiam ſideris à vertice, quæ reſtat quantitas erit declinatio ſideris; at ſi vertex loci inter ſidus & Æquatorem ſitus ſit, declinatio ſideris erit harum quantitatum ſumma.

Solis aſcenſio recta Longitudo, declinatio, & angulus Eclipticæ & Meridiani, ex quibus datis & quo pacto inveniantur. TAB. 33. *fig.* 3.

Datâ declinatione Solis, facillimè habetur ejus Aſcenſio recta & locus in Eclipticâ per reſolutionem trianguli rectanguli Sphærici: ſit enim ÆQ æquinoctialis circulus, ÆC Ecliptica S Sol, à quo ad æquinoctialem demiſſo circulo perpendiculari SD erit arcus SD Solis declinatio, & proinde in triangulo rectangulo SDÆ, ex datis SD & angulo Æ, inclinatione Eclipticæ ad æquatorem dabitur per Trigonometriam Sphæricam, arcus ÆD Solis Aſcenſio recta, & ÆS locus Solis in Eclipticâ: quinetiam angulus ÆSD inclinatio circuli declinationis ſeu Meridiani ad Eclipticam. Quinetiam in eodem triangulo ÆSD rectangulo, cum angulus Æ conſtans ſit & immutabilis; ſi detur vel latus ÆD Aſcenſio recta, invenire poſſumus declinationem DS & Longitudinem puncti S, quod unà cum D ad Meridianum appellit, mediumque cœli dicitur, & angulum DSC, qui eſt inclinatio Meridiani ad Eclipticam. Vel ſi detur ÆS Longitudo puncti S, exinde quoque reliqua invenire poſſumus, ſcil. ÆD Aſcenſionem rectam, DS Declinationem puncti S, & DSC angulum Eclipticæ & Meridiani.

 Si

Si quotidie methodo oſtenſâ obſervetur Solis Declinatio, dabitur motus Solis apparens in Eclipticâ, cui æqualis eſt motus Terræ realis interea factus; & obſervationibus deprehenſum eſt, Solem non æquabili motu in Eclipticâ incedere, adeoque Telluris motus realis circa Solem inæquabilis erit, & in ſolſtitiis noſtris æſtivis tardiùs progreditur Terra, in Hybernis velociùs, eâ vero lege perpetuò incedit, ut in Ellipſeos perimetro feratur, radiiſque ad Solem in ejus umbilico locatum per illam ductis ſemper deſcribat areas temporibus proportionales.

Quomodo Aſcenſiones rectæ &c. Declinationes fixarum inveniuntur.

Ex dato loco Solis in Eclipticâ, Horologii automati ope, inveniuntur Aſcenſiones rectæ fixarum; quod ut fiat, motus Horologii ſic temperandus eſt, ut index viginti quatuor horas numeret, labente tempore, quo fixa aliqua à Meridiano digreſſa ad eundem revertitur, quod tempus die naturali paulo brevius eſt, ob motum Solis verſùs orientem interea factum; Horologio ſic ordinato, index ad initium numerationis conſtituatur, quando Sol Meridianum occupat. Notetur deinde tempus Horologio indicatum, quando ſtella aliqua eundem Meridianum attingit; horæ earumque partes ab indice percurſæ in partes æquatoris converſæ dabunt intervallum Aſcenſionum Solis & fixæ, quod additum aſcenſioni rectæ Solis exhibet fixæ Aſcenſionem rectam quæſitam. Datâ autem unius cujuſvis ſtellæ Aſcenſione rectâ, dantur reliquarum omnium aſcenſiones. Nempe obſervandum eſt tempus, Horologio prædicto notatum, inter appulſum ſtellæ, cujus Aſcenſio recta data eſt, & appulſum alterius cujuſvis ſtellæ ad eundem Meridianum; & hoc tempus in gradus & minuta Æquatoris converſum dabit aſcenſionum differentiam, & proinde ipſa Aſcenſio ſtellæ dabitur.

Sed ex datâ unius cujuſvis ſtellæ Aſcenſione rectâ, aliarum Aſcenſiones optimè habentur methodo ſequenti, ubi non opus eſt, ut exſpectetur appulſus ſtellæ ad Meridianum, ſed ſolummodò Teleſcopium eſt adhibendum in cujus foco aptantur fila quatuor, quorum duo AB, CD, ſeſe perpendiculariter ſecent, reliqua duo EF, GH his ad angulos ſe-

TAB. 36. fig. 2.

mi-

mirectos insistant in communi sectione O. Quibus constructis dirigatur Telescopium ad stellam aliquam, cujus ascensio recta & declinatio notæ sint. Atque continuò vertatur Telescopium, donec in filo AB videatur stella, ejusque motus apparens fiat secundum rectam AB, in quo situ recta AB exponet portionem paralleli, quem stella motu diurno apparenti percurrere videtur, cumque CD hanc ad rectos angulos secat, illa circulum aliquem horarium exponet: In hoc situ figatur Telescopium, & notetur ope Horologii tempus, quo stella cujus Ascensio nota est lineam CD attingit. Deinde observetur in Telescopio alia quælibet stella, illa in rectâ aliquâ LK, ad AB parallelâ ferri videbitur, & notetur tempus, quando ad circulum horarium CD in Q pervenerit. Differentia temporis inter appulsum prioris stellæ & hujus, ad eundem circulum horarium CD, si in gradus & minuta æquatoris convertatur, dabit differentiam Ascensionum rectarum; adeoque si detur alterutrius stellæ Ascensio recta, dabitur quoque Ascensio alterius.

Cum anguli QHO & QOH sint æquales, utpote semirecti, erit QH æqualis QO; quòd si notetur tempus inter appulsum stellæ ad filum OG, & ejus appulsum ad filum OC, dabitur tempus, quo stella arcum QH paralleli percurrit; hoc tempus in gradus & minuta convertatur, & dabuntur gradus & minuta in arcu paralleli QH; sed huic arcui æqualis est arcus circuli maximi QO; sed in inæqualibus circulis, gradus, quos æquales arcus continent, sunt reciprocè ut circulorum radii, ut inferiùs demonstrabitur. Fiat itaque, ut radius circuli maximi, ad radium paralleli IK, qui à radio paralleli noti OB non sensibiliter differt; hoc est, ut Radius ad sinum distantiæ stellæ à polo, ita numerus graduum & minutorum in arcu QH, ad numerum graduum & minutorum in arcu QO, qui proinde dabuntur; sed est arcus QO differentia declinationum stellæ parallelum QK describentis, & illius quæ describit parallelum OB; unde datâ unius stellæ declinatione, dabitur declinatio alterius. Hâc methodo plurimarum ſtellarum Aſcenſiones rectæ & declinationes inveniri poſſunt.

Quòd in inæqualibus circulis numeri partium ſimilium in arcubus æqualibus ſunt reciprocè ut radii, ſic demonſtratur.
TAB. 33. *fig.* 4. Sint inæqualium circulorum, quorum centrum C, arcus AF, BE æquales, ducatur CE, & erunt arcus AD, EB ſimiles; parteſque ſimiles numero æquales continebunt, partes voco ſimiles, quæ ad circumferentias totas eandem habent proportionem, & ob æquales AF, BE; erit AD ad AF, ut AD ad BE, ſed ut AD ad BE, ita eſt radius CA ad radium CB; adeoque AD eſt ad AF, ut CA ad CB; ſed eſt AD ad AF, ut numerus partium in AD, hoc eſt numerus partium in BE, ad numerum partium ſimilium in AF; quare erit numerus partium in BE, ad numerum ſimilium partium in AF, ut CA ad CB.

Quomodo inveniuntur fixarum Longitudines & Latitudines. Datâ ſtellæ Aſcenſione rectâ, & declinatione, ejus Longitudo & Latitudo inveniuntur, per reſolutionem Trianguli Sphærici. Nam per polos Æquinoctialis & Eclipticæ B, P, tranſeat circulus PBÆQ, is erit Colurus Solſtitiorum. Sit ÆQ Æquinoctialis circulus, EC Ecliptica, quorum communis ſectio ſit ♈ ſitque ſtella S, per quam & polum ducatur circu-
TAB. 33. *fig.* 5. lus declinationis PSF, cum æquatore conveniens in F, erit ♈ F Aſcenſio recta ſtellæ, & SF ejuſdem declinatio; ducatur per polum Eclipticæ B, & ſtellam circulus Latitudinis BSO, cum Eclipticâ conveniens in O; erit ♈ O Longitudo ſtellæ, & SO ejus Latitudo. In triangulo Sphærico BPS datur PS arcus, qui eſt complementum declinationis datæ, item arcus BP, qui metitur inclinationem Eclipticæ ad Æquatorem, datur præterea angulus FPQ quem metitur arcus FQ, complementum Aſcenſionis rectæ, adeoque datur angulus BPS; in triangulo BPS, ex tribus datis invenitur primò angulus PBS, cujus menſura eſt OC, & ejus complementum ad quadrantem eſt arcus ♈ O Longitudo ſtellæ, & invenietur præterea BS, cujus complementum ad quadrantem eſt SO Latitudo ſtellæ quæſita. Similiter ex notis Longitudine & latitudine ſtellæ poſſumus Aſcenſionem rectam & declinationem exquirere.

Com-

Comparando Fixarum loca à veteribus obſervata, cum locis, quæ nunc in Eclipticâ obtinent Fixæ, invenimus Latitudines non mutari, at Longitudines à vernali Eclipticæ cum Æquatore interſectione continuò creſcere deprehendimus; non quòd ſtellæ revera progrediuntur, ſed quòd retrocedunt puncta æquinoctialia, à quibus Longitudines computantur. Priſtina Longitudo alicujus fixæ, collata cum eà quæ hodie obſervatur, oſtendet quantitatem præceſſionis Æquinoctiorum, quæ in 70. annis ferè unum gradum adæquat. *Fixarum Longitudines continuo creſcunt, Latitudines non item.*

Atque hâc ratione, ſtellarum Longitudines & Latitudines inveniuntur, & in catalogum rediguntur Fixæ. Quibus ſemel ſtabilitis, Planetarum & Cometarum quoque loca per obſervationes & calculum innoteſcunt. Nam ſi obſerventur Planetæ aut Cometæ alicujus diſtantiæ, a duabus ſtellis fixis notis; hoc eſt, quarum Longitudines & Latitudines notæ ſunt, hoc pacto exquiritur Planetæ aut Cometæ Longitudo & Latitudo ad tempus obſervationis.

Sit EF Eclipticæ portio, cujus polus B, A & C duæ ſtellæ quarum Longitudines & Latitudines ſunt datæ, ſitque P Planeta cujus diſtantiæ à duabus ſtellis A & C obſervatione notæ ſint. In triangulo ABC, ex datis AB, CB complementis Latitudinum ſtellarum & angulo ABC, cujus menſura eſt arcus EF, differentia longitudinum, dabitur AC diſtantia ſtellarum, & angulus BCA. In triangulo APC, dantur omnia Latera, unde invenietur angulus PCA, quo ex angulo BCA ſubſtracto, relinquetur angulus BCP. Denique in triangulo BCP, dantur BC, CP latera, & angulus BCP, quare dabitur angulus CBP, cujus menſura eſt arcus OF, differentia longitudinum ſtellæ C & Planetæ P, item dabitur arcus BP, qui eſt Complementum Latitudinis Planetæ. TAB. 33. *fig.* 6.

Eâdem ratione, ſi obſerventur diſtantiæ alicujus Phænomeni a duabus fixis, quarum Aſcenſiones rectæ, & declinationes notæ ſunt, dabitur exinde Aſcenſio recta & Declinatio Phænomeni.

LE-

LECTIO XX.

De Crepusculis, & Siderum Refractione.

Aer cœlum lucidum reddit.

PRæter alia innumera Atmoſphæræ beneficia, hoc etiam commodi ex illâ nobis derivatur, quòd lucente Sole, cœli noſtri faciem undique lucidam & ſplendentem reddat. Nam ſi Tellurem nulla ambiret aut involveret Atmoſphæra, ea ſola cœli pars luceret, quam Sol occupat; averſâ a Sole ſpectatoris facie, is nocturnas tenebras ſtatim ſentiret, & interdiu lucente Sole, minimæ etiam ſtellæ micarent; cum nullum foret corpus Solis radios ad noſtrôs oculos reflectens; & radii illi omnes, qui non in ipſam Telluris ſuperficiem impingant, oculos præterlabentes, aut Planetas & alias ſtellas illuminarent, aut in ſpatium ſeſe ſpargentes infinitum, ad nos nunquam detorquerentur.

Sublatâ Atmoſphærâ, ex clariſſimâ luce denſiſſimis tenebris in momento involveremur.

Verum circumfuſa Telluri Atmoſphæra, a Sole validè illuſtrata, lucis radios ad nos repercutiens, cœlum omne clareſcere facit; & inde fit, ut Atmoſphæræ ſplendore, ſtellarum lumen obſcuretur & offundatur.

Præterea, ſublatâ Atmoſphærâ, immediatè ante Solis occaſum ſplendidiſſimè luceret Sol, at in momento, cum occidit, ſtatim denſiſſimæ ingruerent tenebræ: tamque ſubitaneus noctis adventus, & a luce ad tenebras tranſitus, parum Terricolis commodus eſſet. Sed per Atmoſphæram fit, ut poſt Solis occaſum, etſi nulli directi ad nos pervenire poſſunt Solares radii, reflexâ tamen luce per aliquod tempus fruamur, & non niſi paulatim obrepunt noctis tenebræ. Nam poſtquam Tellus vertigine ſuâ nos e Solis conſpectu ſubduxerit, nobis ſublimior aer ab illo illuſtratus manet, cœlumque omne ejus luce perfunditur. Verum magis magiſque deſcendente Sole, minus continuò illuſtratur aer; adeo ut poſtquam decimum octavum infra Horizontem attigerit Sol gradum, Atmoſphæram ulterius illuſtrare deſinat, & aer totus tenebreſcit.

Crepuſculorum cauſa.

Similiter mane, cum Sol ad decimum octavum ab Horizonte gradum pervenerit, incipit Atmoſphæram illuminare, cœlumque luce perfundere, quæ uſque ad Solis ortum contitinuo crefcit. Crepera illa & dubia lux mane ante Solis ortum & Vefpere poft ejus occafum confpicua *Crepufculum* dicitur & ab Atmofphæræ illuminatione oritur.

Quod ut clariùs elucefcat, fit ADL circulus in Telluris fuperficie, concentricus verticali in quo Sol infra Horizontem exiftit, circa quem fit alius circulus CBM, includens in eodem plano aeris portionem, quæ radios Solis poteft reflectere, & oculus fit in fuperficie Telluris in A, cujus Horizon fenfibilis fit AN: Cum nulla recta duci poteft ad A, inter tangentem AN & circulum AD *per* 16 *El. tertii.* Sole infra Horizontem depreffo, nulli radii poffunt ad oculum in A directè pertingere. Verum Sole in rectâ GC exiftente, ab illo duci poteft recta, quæ in Atmofphæræ particulam C incidat, ibique poteft radius in CA reflecti, & oculum in A ingredi; atque hâc ratione Solis radii infinitas Atmofphæræ particulas illuftrantes ab iifdem in oculum detorquentur. Tangens AB occurrat fuperficiei aeris, lucem reflectentis in B puncto, a quo ducatur BD circulum Telluris tangens in D, fitque Sol in hâc lineâ, tunc Radius SB in BA reflectetur, & oculum ingredietur, ob angulum DBE incidentiæ æqualem angulo reflectionis ABE; eritque ille radius, qui primus mane ad oculum pervenire poffit, & tunc Crepufculum Matutinum, feu Aurora incipit, vel ultimus Vefpere, qui ibidem pertinget, in quo cafu erit Crepufculi finis. Nam Sole inferiùs defcendente, particulæ aeris ad B vel ultra exiftentes, ab ejus luce illuminari non poffunt. TAB. 33. *fig.* 7.

Reflectio Atmofphæræ non videtur effe fola Crepufculorum caufa, fed circumfufa Soli aura Ætherea, illiufque quafi Atmofphæra etiam fplendet poft Solis occafum, cumque hæc oriendo & occidendo longius impendit tempus quàm Sol, ante Solis ortum, Aurora circulari figurâ enitetur; quæ fcil. eft fegmentum circuli Atmofphæræ Solaris ab Horizonte fecti, cujus lux diverfa prorfus eft ab illâ, quæ ex illuftratione Atmofphæræ Terreftris oritur. Verum Crepufculi ex aurâ Ættherea Soli vicinâ provenientis, brevior eft duratio, quàm illius quæ à noftrâ Atmofphærâ *Alia Crepufculorum caufa Atmofphæra Solaris.*

 ori-

oritur, quæ Vespere non finitur, nisi cum Sol octodecim circiter gradus infra Horizontem deprimitur. At verò nulli certi statui possunt limites, qui initia aut fines Crepusculorum definiant. Eorum enim duratio pendet ex quantitate materiæ in aere suspensâ ad lucis reflectionem idoneâ, & ex altitudine aeris. Hyeme frigore condensatus aer humilis est, & exinde citò finiuntur Crepuscula. Æstate rarefactus aer altior est, & diutius à Sole illustratur, unde protrahuntur Crepuscula. Quin etiam duratio Crepusculi Matutini brevior est Vespertinâ duratione, ob aerem mane densiorem & humiliorem quàm Vespere. Censentur autem Crepuscula incipere aut desinere, quando stellæ sexti ordinis primum mane desinunt conspici vel vespere fiunt conspicuæ, quæ priùs ob claritatem aeris latebant.

Hyeme Crepuscula breviora quam Æstate.

Ricciolius ex observatis à se Bononiæ, reperit Crepusculum matutinum circa Æquinoctia perdurare mane quidem horâ unâ min. 47., vespertinum autem horis duâbus, & non priùs desinere, quàm Sol vicesimum primum gradum infra Horizontem attigerit. Æstivum autem matutinum Crepusculum circa Solstitium horis tribus min. 40. Vespertinum totam ferè seminoctem tenere.

Ex duratione Crepusculi inveniri potest Altitudo Aeris.

Hinc si detur initium Crepusculi matutini, aut finis vespertini, inveniri potest altitudo aeris lucem reflectentis. Nam tunc desinit Crepusculum, quando lucis Radius à Sole prodiens, Terramque stringens seu tangens, à supremo aere ad observatoris oculum reflectitur. Et ex noto tempore, dabitur depressio Solis infra Horizontem; ex quâ elicitur altitudo aeris. Sit enim SB, radius lucis Tellurem tangens, quæ à particulâ aeris B, in supremâ ejus regione locatâ, reflectatur in lineam AB Horizonti parallelam; erit angulus SBN mensura depressionis Solis infra Horizontem. Et quia AB Tellurem quoque tangit, erit angulus AED ad centrum, æqualis angulo SBN, seu depressioni Solis, ejusque dimidium AEB hujus dimidio æquale. Sit Solis (exeunte Crepusculo) depressio octodecim graduum, angulus AEB, fiet novem gr. quod verum esset, si radius SB, irrefractus Atmosphæram transiisset, verum quoniam

Tab. 33 fig. 7.

ra-

radius in aere per Refractionem versùs H incurvatur, minuendus eſt angulus AEB, quantitate æquali refractioni Horizontali Solis, hoc eſt, dimidio circiter gradûs, unde erit anguli AEB vera quantitas octo cum dimidio graduum; porro eſt AE ad BH, ut radius ad exceſſum ſecantis anguli AEB, ſupra radiùm, id eſt, ut 100000, ad 1110. Poſito igitur ſemidiametro Telluris in numeris rotundis 4000, milliarium, quibus quàm proximè eſt æqualis, erit BH altitudo Atmoſphæræ radios Solares reflectentis 44 circiter milliarium: nam ut 100000, ad 1110, ita 4000, ad 44, per regulam proportionis.

In Sphærâ rectâ Crepuſcula citò finiuntur, ob rectum Solis deſcenſum; in obliquo, longiùs durant, quia obliquè deſcendit Sol; & quò obliquior eſt Sphæra, hoc eſt, quò major eſt loci Latitudo, eò longior eſt Crepuſculi duratio, adeo ut, qui ultra 48 gradibus ab Æquatore diſtant, in Solſtitiis æſtivis aerem per totam noctem clareſcentem habeant, nullúſque fiat Crepuſculorum finis, in quo meræ ſunt tenebræ. *In Sphæra rectâ Crepuſcula breviſſima.*

In Sphærâ parallelâ Crepuſcula per plures menſes durant, unde per totum ferè annum Solis lumine vel directo vel reflexo fruuntur incolæ.

Si infra Horizontem concipiatur duci circulus Horizonti parallelus, tantùm ab illo diſtans, quantùm eſt depreſſio Solis, cum finiuntur Crepuſcula; hic circulus dicitur Crepuſculorum Finitor. Nam quotieſcunque Sol, motu diurno apparente, hunc parallelum tempore matutino attigerit, initium ſumet Crepuſculum matutinum, in quocunque Æquatoris parallelo verſetur Sol. Veſpertinum autem ceſſabit Crepuſculum, cum Sol poſt occaſum, ad eundem Horizontis parallelum pervenerit.

Sit in figurâ HQO Horizon: circulus V*a*X ei parallelus Crepuſculorum Finitor; HZO Meridianus; ÆQR Æquator. Patet, quò obliquior eſt Æquator ad Horizontem, eò arcus Æquatoris, ejuſque parallelorum interceptos inter Horizontem, ejuſque parallelum R*a*X longiores eſſe. Hi arcus QR, *da*, *ce*, *gb*, *kl*, portiones Æquatoris & pa- *Circulus Crepuſculorum finitor.* Tab. 33. *fig* 8.

 ral-

rallelorum, intercepti inter Horizontem & Finitorem, dicuntur Crepusculorum arcus; eorum enim durationem determinant, & prout quilibet arcus ad suum circulum, majorem aut minorem obtinet proportionem, eò longior aut brevior erit Crepusculi duratio; quando Sol illum parallelum decurrit. In Finitore Crepusculorum capiatur quodlibet punctum *a* per quod parallelus Æquatoris *da* transeat; & per *a*, concipiatur duci circulus maximus M*a*N, qui tangat circulum perpetuæ Apparitionis. Cumque Horizon eundem circulum tangat, hi duo circuli cum Æquatore ejusque Parallelis æquales facient angulos: nam utriusque anguli Mensura est distantia paralleli à suo circulo maximo; eruntque arcus omnes Parallelorum Æquatoris, inter Horizontem & circulum M*a*N intercepti similes, *per* 13. *lib.* 2*di Theodosii Sphærici*; adeoque Sol æqualibus temporibus hos parallelorum interceptos arcus describet. Circulus M*a*N finitorem V*a*X, vel in duobus punctis secabit, vel in unico puncto tanget. Primò eum in duobus punctis secet, quæ sint *a* & *b*; unde erunt arcus parallelorum *da*, *gb*, similes; adeoque, quando Sol hos duos parallelos motu diurno describit, Crepuscula erunt æqualia, at quando aliquem parallelum intermedium percurrit, Verbi gr. *ce*, Crepusculi duratio brevior erit, nam in hoc casu *cm* crepusculi arcus minor est *ce*, qui similis est arcui *da* vel *gb*, & *ce* & *da* æqualibus temporibus à Sole describuntur. At in Parallelis longiùs ab Æquatore distantibus quàm *gb* commorans Sol longiora efficit crepuscula; nam est arcus crepusculi *lk* major quàm *qk*, qui à Sole describitur in tempore, quod est æquale durationi Crepusculi, Sole in parallelo *gb* existente.

Diversæ Crepusculorum durationes. In Parallelis, qui versùs elevatum polum jacent, versante Sole, continuò crescunt crepuscula, prout Paralleli illi polo viciniores fuerint; longior enim est Crepusculi arcus *op*, quàm QR, & YU longiori tempore describitur quàm *op*. At si Sol parallelum ST describat, qui cum Finitore non conveniat, Crepusculum per totam noctem durabit.

Hinc valde dissimilem servant rationem Crepuscula, ac dies noctesque, in incrementis & decrementis. Nam Sole

per

TAB. XXXIII.

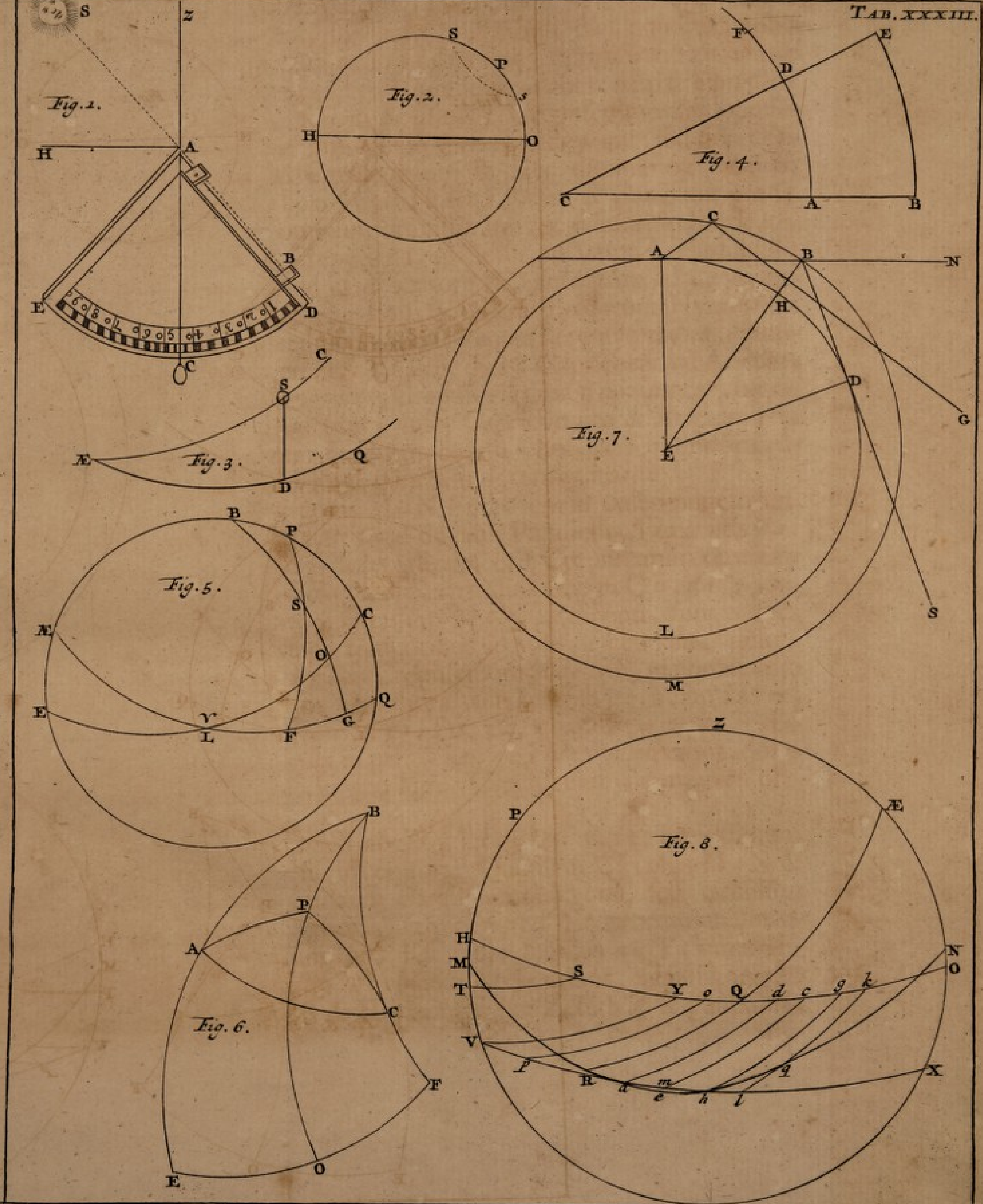
Fig. 1.
S
Z
H
A
B
E
D
C
Fig. 2.
S
P
s
H
O
Fig. 3.
C
S
Æ
Q
D
Fig. 4.
F
E
D
C
A
B
Fig. 5.
B
P
S
Æ
C
O
E
♈
L
F
G
Q
Fig. 6.
B
P
A
C
F
E
O
Fig. 7.
C
A
B
N
H
D
G
E
S
L
M
Fig. 8.
Z
P
Æ
H
N
M
S
O
T
Y
o
Q
d
c
g
k
V
p
R
a
m
e
h
l
q
X

pergente ab initio Cancri, ubi dies ſunt longiſſimi, ad initium Capricorni, ubi ſunt breviſſimi, dies continuò nobis decreſcunt, è contrario noctes ſine intermiſſione augentur. At vero in Crepuſculis aliter ſe res habet; nam licet in principio Cancri, ſeu in Solſtitiis, Crepuſculum ſit longiſſimum, indeque ſimul cum diebus decreſcant, ſed non continuò uſque ad Capricornum fit hæc diminùtio: nam in quodam Eclipticæ puncto inter Libram & Capricornum fit Crepuſculum omnium breviſſimum; ac deinceps ab hoc iterum augentur Crepuſcula, efficieturque unum Crepuſculum æqualè illi, quod in Æquatore fit, antequam ad Capricornum Sol perveniat. Et ſi Sol ultra Tropicum Hyemalem excurreret, Crepuſcula adhuc ſemper fierent longiora, etiamſi dies decreſcerent. Et licet dies à Capricorno ad Arietem ſemper fiunt longiores; Crepuſcula tamen minuuntur, uſque ad quoddam punctum, inter Capricornum & Arietem, in quo breviſſimum fit Crepuſculum: hoc ex ſequentibus patebit, in quibus illud punctum determinatur.

Secundò, Circulus M*a*N Finitorem in unico puncto tangat, quod ſit *a*, per quod ducatur Parallelus Æquatoris *da*, in hoc parallelo ſi Sol verſetur, erit Crepuſculum omnium breviſſimum. Nam quia arcus parallelorum in Q*n*, *da*, *gi*, inter Horizontem & circulum M*a*N intercepti, ſunt omnes ſimiles, æqualibus temporibus à Sole deſcendente deſcribuntur, ſed ob arcus Crepuſculorum *ce*, *gh*, majores quàm *cm* vel *gi*, major erit mora Solis in arcu *ce*, quam in *cm*, & in arcu *gh* quàm in *gi*, hoc eſt, quàm in arcu *da*. Adeoque Crepuſcula in parallelis *ce*, *gh* longiora erunt, quàm in parallelo *da*, in quo igitur Crepuſculum fit omnium breviſſimum. *Crepuſculum Breviſſimum.* TAB. 34. fig. 1.

Diſtantia paralleli ab Æquatore, in quo fit breviſſimum Crepuſculum, ſic invenitur. Quoniam Circulus M*a*N & Horizon HO eundem Parallelum tangunt, ſcil. circulum perpetuæ Apparitionis, æqualiter ad Æquatorem inclinantur, uti oſtenſum fuit. Eſt igitur angulus *an*T, quem Æquator & circulus M*a*N comprehendunt, æqualis angulo FQ*d* Æquatoris & Horizontis: per Zenith Z & punctum *a* ducatur circulus verticalis ZY*a*, Æquatorem fecans in T. In triangulis itaque Sphæricis *an*T TQY, anguli ad *a*& Y funt recti. Et anguli ad Q & *n* æquales oftenfi funt; item anguli ad T funt quoque æquales, ad verticem enim funt. Quare triangula *an* T TQY fibi mutuò æquiangula exiftentia, funt quoque fibi mutuò æquilatera; ac proinde T*a* æqualis erit TY, feu dimidio arcûs *a*Y diftantiæ Finitoris ab Horizonte & præterea erit *an* æqualis QY, fed eft *an* æqualis Q*d*, *per* 13. *lib.* 2*di Theodof.* propterea quòd QR & *da* funt paralleli, adeoque erit *d*Q æqualis QY.

In Triangulo Sphærico TQY Rectangulo ad Y; datur latus TY femidiftantia Finitoris ab Horizonte, item angulus YQT æqualis FQ*d*, qui metitur complementum Latitudinis Loci, quare innotefcet QY, & huic æqualis Q*d*. A puncto *d* in Æquatorem ducatur circulus Declinationis *d*F; & in Triangulo rectangulo Sphærico *d*QF, datur *d*Q & angulus ad Q, inde innotefcet arcus *d*F, diftantia paralleli minimi Crepufculi ab Æquatore, feu ejus declinatio, quæ erat invenienda.

Unicâ tantum Analogiâ folvi poteft Problema: nam in Triangulo TQY, Radius: Tang: TY:: *co* Tang. Q: fin. QY, vel ad fin *d*Q. Sed eft fin. Q. cofin Q:: Radius: *co*Tang. Q, quare ex æquo erit Radius ductus in fin. Q: Tang. TY $\times$ cofin. Q:: Radius: fin, Q*d*. (hoc eft in triangulo rectangulo Q*d*F):: fin. Q: fin. *d*F:: Radius $\times$ fin. Q: Radius $\times$ fin. *d*F. Adeoque in Analogiâ, cum Antecedentes fint æquales, æquales quoque erunt Confequentes. Et erit Radius $\times$ fin. *d*F æqualis Tang. TY $\times$ cofin. Q. Et refolvendo æquationem in Analogiam, erit Radius ad Tangentem TY, ut cofin. Q feu finus Latitudinis loci, ad finum *d*F diftantiæ paralleli ab Æquatore. QEI.

Initium & Finis crepufculi determinantur.

Datâ Declinatione Solis, Tempus initii Crepufculi Matutini, aut finis vefpertini fic invenitur; fit *op* parallelus Solis, cum Finitore Crepufculorum conveniens in *p*, Ducatur è Polo circulus Declinationis P*p*, & in Triangulo Sphærico PZ*p*, dantur omnia latera. fcil. PZ complementum Latitudinis Loci. P*p* complementum Declinationis Solis, & Z*p* æqua-

æqualis Quadranti plus diſtantiâ Finitoris ab Horizonte $= Zl + lp$: unde dabitur angulus ZPp, hujuſque complementum ad duos rectos, ſcil. angulus p P V, unde Arcus Æquatoris, qui hunc angulum metitur in tempus converſus oſtendet tempus initii vel finis Crepuſculi Q E I.

ATMOSPHÆRA Terreſtris non tantùm Radios Solares reflectendo claritatem producit matutinam & veſpertinam, ſed & reliquorum omnium ſiderum radios in ſe incidentes refrangendo, hoc eſt, eorum directiones mutando, eoſque per alias rectas propagando, facit, ut Stellarum loci apparentes ſint a veris diverſi. *Atmoſphæræ vis in refrangendo.*

Multiplici experimento deprehenſum eſt, radios corporis luminoſi, vel etiam cujuſvis objecti viſibilis, incidentes in medium Diaphanum diverſæ denſitatis ab eo, per quod priùs propagati fuerunt, non tendere directè per eaſdem rectas lineas, ſed veluti frangi & flecti, hoc eſt per aliam viam propagari; & ſi medium, in quod incidunt radii, ſit denſius priore, flectuntur verſùs rectam perpendicularem in ſuperficiem ad punctum incidentiæ. Si verò rarius ſit medium Diaphanum, franguntur radii à perpendiculari divergendo. Multos Refractionum effectus in naturâ cernimus. Baculus, cujus una pars in aere extat, altera in aquâ, Fractus videtur, & altior apparet quàm reverà eſt; & Aſtra omnia altiora ſeu vertici propiora cernuntur, quàm forent, ſi irrefracti ad oculum perveniſſent. *Varii Refractionis effectus.*

Sit in Figurâ Z V Quadrans circuli verticalis, ex centro Terræ T deſcriptus, ſub quo ſit Quadrans circuli Telluris maximi A B, & correſpondens Atmoſphæræ Quadrans G H. Sitque S ſidus quodlibet, à quo exeat Radius lucis S E, in ſuperficiem Atmoſphæræ in E incidens, cumque hic radius ex aurâ Æthereâ & rarâ, ſeu potiùs ex vacuo, in aerem noſtrum denſiorem incidat, in E refrangetur verſùs propendicularem; cumque aer ſuperior ſit rarior inferiore, adeoque denſitas medii continuò augeatur, Radius lucis ulteriùs in aere pergendo, continuò curvabitur; & in curvâ E A ad oculum deferetur; hanc curvam tangat in A recta A F, & ſecundum ejus directionem radius E A in oculum recipietur; *Siderum Refractio.* *TAB. 34. fig. 2.*

cum-

cumque objectum omne videtur in rectâ, secundùm quam sit Directio radiorum, qui sensorium vellicant; objectum S apparebit in rectâ AF, hoc est, in cœli puncto Q vertici propiore, quàm reverà sidus existit. Et fieri quidem potest, ut sidus appareat supra Horizontem, quod infra eundem adhuc latet.

Per refractionem Eclipsis Lunæ videtur, Lunâ infra Horizontem commorante. Hinc fit, ut Refractio Luminaria Solem & Lunam ex diametro opposita, & quorum unum infra Horizontem locatur, supra Horizontem repræsentet, adeo ut Lunæ Eclipsis videatur, Lunâ infra Horizontem commorante, Sole autem supra, ut sæpius observatum fuit.

Ubi nulla est Refractio. Ubi maxima. Ubi non sensibilis. Sidus in vertice constitutum nullam patitur refractionem; nam radius perpendicularis rectà progreditur; at quò obliquior est radius in aerem incidens, eò major est refractio, adeoque in Horizonte refractio est maxima. Et Stella magis quàm 50 gradibus supra Horizontem elevata, nulli sensibili obnoxia est Refractioni. In æqualibus à vertice distantiis apparentibus, Refractiones sunt æquales, adeoque Solis, Lunæ, & fixarum omnium in pari Altitudine, refractiones sunt æquales, contra quàm censuit Astronomiæ Instaurator, Refractionumque primus Investigator, Nobilis Braheus. *Omnium siderum in pari Altitudine æquales refractionis.* Hinc si inveniantur Fixarum Refractiones, dabuntur etiam Solis Lunæque & Planetarum omnium Refractiones; & per Observationes, faciliùs investigatur fixæ alicujus Refractio, quàm Solis & Lunæ, quippe horum siderum non satis accuratè notæ Parallaxes, investigationem Refractionum dubiam reddunt, dum incerta sit quanta loci mutatio Parallaxi, quanta Refractioni debetur. At Stellæ fixæ nulli Parallaxi obnoxiæ sunt, & tota loci variatio à Refractione pendet.

Fixarum, quæ ad altitudinem majorem 50. gradibus perveniunt, dantur Declinationes, Ascensiones rectæ, Longitudines, & Latitudines, satis accuratè; nam in tantâ altitudine, earum refractiones sunt quàm proximè nullæ. Quibus cognitis refractiones prope Horizontem sequenti methodo inquiruntur. *TAB. 34. fig. 3.* Sit OPZH Meridianus, HO Horizon, ÆQ Æquator, Polus P, Vertex Z, A Stella, cujus refractio est investiganda, Verticalis per Stellam transiens ZD, Stellæ locus visus

C;

C; arcus AC erit Stellæ refractio. Observetur Distantia Stellæ à vertice visa, scil. arcus ZC, & habeatur, vel per Altitudinem observatam alterius Stellæ extra Refractionis aleam positæ, vel per Horologium automaton, Temporis momentum quo observatio facta fuit. Ex hoc tempore & Adscensione rectâ Solis, dabitur punctum Æquatoris eodem momento culminans, scil. punctum Æ. Sed datur quoque Stellæ Ascensio recta; adeoque punctum Æquatoris B, ubi circulus Declinationis PAB per Stellam ductus, Æquatori occurrit. Itaque dabitur Æquatoris arcus ÆB, qui est mensura anguli ZPA: In Triangulo igitur Sphærico ZPA, ex datis lateribus ZP distantiâ verticis à Polo, & PA complemento Declinationis Stellæ, & angulo ZPA, invenietur per Trigonometriam Sphæricam latus ZA, vera distantia Stellæ à vertice, à quâ si substrahatur ZC distantia visa observatione cognita, habebitur arcus AC Stellæ Refractio, quæ erat invenienda. *Refractionis Investigatio.*

Potest enim Fixæ Refractio inveniri, si observetur ejus Azimuthus, seu arcus Horizontis inter Meridianum & verticalem per Stellam ductum interceptus, scil. DO, nam arcus ille metitur angulum PZA, ex quo dato, & lateribus PZ, PA, invenietur ZA vera distantia Stellæ à vertice, & si ab hâc auferatur distantia observata, restabit CA Refractio quæsita.

Azimuthus sideris cujusvis observatione optimè innotescet, si ducatur in plano Horizontis, linea Meridiana AE, super quam erigatur filum perpendiculare CA; quod pondere appenso facile fit: deinde aliud filum BD, pondere similiter instructum, ita suspendatur, ut Stella ab illis duobus filis tegatur; adeoque erit Stella in plano verticalis circuli per duo fila CA DB ducti; notetur deinde punctum B, ubi filum BD plano Horizontis occurrit, & in lineâ Meridianâ punctum A cui filum CA incumbit; sumptoque in Meridiano quolibet puncto E, ducantur AB BE, & regulâ in partes æquales satis minutas divisâ, capiantur mensuræ trium laterum Trianguli BAE; ex quibus per Trigonometriam investigetur angulus BAE; & innotescit Azimuthus sideris quæsitus. *Sideris Azimuthus quomodo observatione capitur.* TAB. 34. fig. 4.

Ex Refractione ratio redditur, cur Sol & Luna prope Horizontem visi, ovalem induunt figuram; nam eorum margines inferiores per refractionem multùm elevantur, non item superiores margines; adeoque hæ margines sibi appropinquare videntur, & contractiores justo apparent; interim utrique termini Horizontalis diametri æqualiter per refractionem elevati cum sint, invariata manebit eorum distantia.

Tab. 34. fig. 5. Radii Solares, cum Sol est in Horizonte, longiore multò itinere per aerem feruntur, quàm cum is prope verticem versatur. Sit enim ABD Tellus, & ECF circumfusa Atmosphæra, cujus Altitudo vulgò æstimatur 50 milliarium. Sit CA radius Horizontalis, EA verticalis, patet esse CA longiorem quàm EA; earum autem rationem sic investigare licet. Ponatur semidiameter Telluris AT in numeris rotundis, esse milliarium 4000, & EA 50. Erit ET = CT milliarium 4050, cujus quadratum æquale est quadratis TA CA. Adeoque si à quadrato ab CT auferatur quadratum ab AT, restabit quadratum à CA, hoc est si ab 16402500 auferatur 16000000, restabit 402500 pro quadrato lineæ CA; cujus radix est 634. Est igitur CA ad EA ut 634 ad 50, hoc est in majore ratione quàm 12 ad 1. Hinc patet ratio, cur illæsis oculis, possumus Solem orientem aut occidentem intueri; at in Meridiano non sine oculorum damno aspiciendus est Sol: nam radii Solares in Horizonte per tam crassum Atmosphæræ corpus progrediendo, in particulas innumeras in aere volitantes impingunt, à quibus reflectuntur, eorumque vires multùm exinde debilitantur. Patet etiam, cum per tam exiguum spatium progrediendo tantùm debilitantur Radiorum vires, si Atmosphæra nostra ad Lunam eâdem densitate se extenderet, non Solem, nedum Lunam aut Stellas, videri posse.

Radii Solares prope Horizontem profundiùs in Atmosphærâ immerguntur.

L. Ex

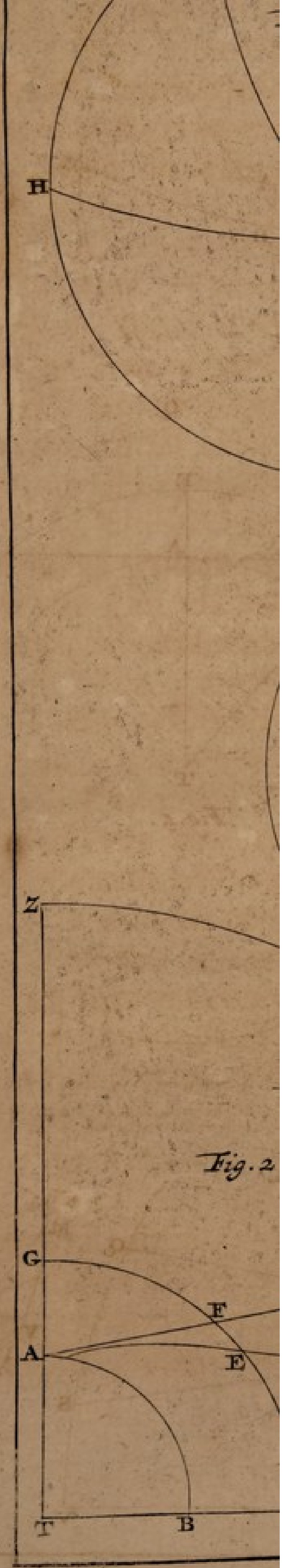

Fig. 2

LECTIO XXII.

De Parallaxi Siderum.

CUM motus omnes apparentes diurni circa Axem Telluris, non circa locum ſpectatoris ejus ſuperficiem incolentis, peragi videntur, neceſſe eſt, ut qui motus ſiderum ex Telluris ſuperficie obſervat, ea inæqualiter moveri aſpiciat; nam ſi mobile aliquod æquabiliter in circuli peripheriâ deferatur, motûs æquabilitas ex nullo alio puncto, præter ea, quæ in Axe Circuli locantur, ſpectari poteſt; unde Phænomeni in cælo locus viſus diverſus erit, cum è ſuperficie Terræ obſervatur, quàm ſi ex ejuſdem centro ſpectaretur. Et hæc locorum differentia, cum ſidus è ſuperficie Telluris videtur, & ab ejus centro ſpectatur, Parallaxis dicitur. *Motus circularis æquabilis ex nullo alio loco quàm axe æquabilis videtur.*

Sit AB Quadrans circuli in Telluris ſuperficie maximi, cujus centrum T. A locus in ſuperficie, ejuſque vertex in cælis V, circuluſque VNH referat cælum Stellatum, linea AD Horizontem ſenſibilem, in quo ſit ſidus in C, cujus diſtantia à Telluris centro ſit TC. hoc ſidus è Telluris centro ſpectatum in cælo Stellato in E conſpicietur, ſupra Horizontem arcu DE elevatum; punctum E dicitur locus Phænomeni verus. At ſi è Telluris ſuperficie in A Obſervator illud intueatur, in Horizontis puncto D ipſum conſpiciet, quod locus ejus apparens nominatur. Et arcus DE differentia inter locum verum & viſum dicitur *Parallaxis Aſtri.* *Parallaxis Quid?* TAB. 35. fig. 1.

Si ſidus altiùs elevetur ſupra Horizontem in M, ejus locus verus è Telluris centro viſus eſt P, at viſus è ſuperficiei puncto A, eſt N, & Parallaxis eſt arcus PN, qui arcu DE minor eſt: unde Parallaxis ſideris in Horizonte exiſtentis eſt omnium maxima; quò altiùs attollitur ſidus, eò minorem patitur parallaxim; ſi autem ad verticem pervenerit, nulli parallaxi eſt obnoxia; nam cum in Q exiſtit, tam ex T quàm in A, in eâdem rectâ TV videtur, nullaque eſt differentia inter locum verum & viſum. Quò longiùs ſidus aliquod à Terra diſtat, eò ejus Parallaxis eſt minor; ita ſi- *In majori à Tellure diſtantiâ minor eſt Parallaxis* deris F à Tellure longiùs remoti Parallaxis eſt GD, ſideris propioris C parallaxi minor. Hinc patet Parallaxim eſſe differentiam inter veram ſideris à vertice diſtantiam, è Terræ centro viſam, & eam quæ ex ejus ſuperficie conſpicitur. Nam ſideris M vera diſtantia à vertice eſt arcus VP, at ex A conſpecto ſidere, diſtantia ejus à vertice eſt VN.

Has diſtantias metiuntur anguli VTM, VAM, comprehenſi rectâ TV ad verticem ductâ, & rectis TM, AM, ex centro & ſuperficie Telluris ad ſidus ductis; horum autem angulorum differentia eſt angulus TMA. Nam eſt angulus VAM externus æqualis duobus internis ATM & TMA; adeoque eſt TMA differentia angulorum VAM & VTM; qui itaque parallaxim metitur; & ideo ipſe Parallaxis dicitur. Eſt autem ubique hic angulus ille, ſub quo ſemidiameter Terræ, per locum obſervatoris ducta, è ſidere videtur, adeoque ubi ſemidiameter illa directè videtur, maximus eſt; hoc eſt ſideris in Horizonte exiſtentis maxima eſt Parallaxis; & aſcendendo minuitur parallaxis, in eâ ratione, quæ in ſequenti Theoremate demonſtratur.

Parallaxis eſt Angulus, ſub quo ſemidiameter Terræ per loci verticem ducta, è ſidere videtur.

THEOREMA.

Sinus Parallaxeôs eſt ad ſinum diſtantiæ ſideris à vertice viſæ, in datâ ratione, ſcil. in ratione ſemidiametri Telluris ad diſtantiam ſideris.

Parallaxes minuuntur in ratione ſinuum diſtantiarum à vertice.

Nam per notiſſimum Trigonometriæ Theorema. In Triangulo ATM, eſt ſinus anguli AMT, ad ſinum anguli TAM vel VAM, ut AT ad TM; ſcil. in conſtante ratione ſemidiametri Telluris ad ſideris diſtantiam. Hinc ſinus Parallaxis ſideris in C, eſt ad ſinum Parallaxis in M, ut ſinus anguli VAC, ad ſinum anguli VAM. Itaque ſi detur ſideris Parallaxis in aliquâ à vertice diſtantiâ, dabitur ejus Parallaxis in aliâ quâvis à vertice diſtantiâ.

Si Phænomenon aliquod longius 15000 ſemidiametris Telluris ab ejus centro diſtet, ejus Parallaxis etiam Horizontalis inſenſibilis evadit. Nam ſi ſit TF ad TA, ut 15000 ad 1. ſeu ut Radius ad ſinum anguli TFA, invenietur ille angulus minor ſcrupulis ſecundis 13. qui angulus tam exiguus eſt, ut nullis inſtrumentis obſervari poſſit.

Si-

Si detur ſideris alicujus diſtantia à Telluris centro, dabitur ejus Parallaxis. Nam in triangulo TAC, rectangulo ad A, ex datis TA ſemidiametro Telluris, & TC diſtantiâ ſideris, invenietur per Trigonometriam angulus ACT, Parallaxis ſideris Horizontalis: & viciſſim ſi detur Parallaxis, dabitur diſtantia ſideris à Terræ centro, in eodem ſcil. triangulo, ex datis AT & angulo ACT, elicietur diſtantia TC.

Si ſidus nullum habeat motum ſibi proprium, ejus diſtantia vera à quâlibet fixâ, per arcum circuli menſuranda, ſemper eadem & immutata manet, in omni ſideris ſupra Horizontem elevatione; at ſi Parallaxi ſenſibili ſit obnoxium ſidus, ejus diſtantia viſa à Fixâ aliquâ continuò mutabitur; & ſi fixa ſit in eodem circulo verticali cum ſidere, ſed illo altior, minuitur diſtantia aſcendendo, ſi humilior ſidere ſit fixa, aſcendendo ſidus à fixâ remotius videbitur, quamvis è centro Telluris conſpectum, eandem ubique retinebit diſtantiam, ideoque diſtantiæ ſideris propinqui à fixis viſæ non ſunt reales, ſed apparentes.

Per Parallaxes ſiderum à fixis diſtantiæ continuò mutantur.

Sit Phænomenon ſeu ſidus in Horizonte in C viſum, è Telluris centro T cum fixâ E conjungi videbitur; at à ſpectatore in A exiſtente, in eâdem rectâ cum fixâ D cernitur, & diſtare videbitur à fixâ E, arcu DE; at ubi ſidus ad M aſcendit, ſemper videbitur è Telluris centro in conjunctione cum eâdem ſtellâ E, quæ nunc in P exiſtit. At è ſuperficie Telluris ex A ſcil. ſpectatum ſidus videtur in N, propiùs quidem fixæ quàm fuit, dum Horizontem occupabat; quare non in eodem loco cum fixâ D videbitur, à quâ diſtabit ſpatio N*d*, poſito arcu P*d* æquali ED. Hinc ſequitur, ſi ſidus aliquod eandem ſemper inter fixas conſervet poſitionem, neque diſtantias arcuales ab iiſdem mutare videatur, nulli Parallaxi ſenſibili erit obnoxium. Quin etiam ſi à fixis diſtantia quidem varietur, ſed mutatio ſit ea ſolùm, quæ motui ſideris proprio debetur, in illo caſu nulla quoque eſt Parallaxis ſenſibilis; ſin ſidus magis vel minus à fixâ aliquâ receſſerit, vel ei acceſſerit, quàm poſtulat motus ejus proprius, differentia illa erit Parallaxeôs effectus.

Parallaxium species. Parallaxis ſideris in circulo verticali, mutationem in ejus loco inducit quoad reliquos Sphæræ circulos, efficitque ut ejus Longitudo, Latitudo, Aſcenſio Recta, & Declinatio diverſæ videantur à veris, quæ è centro Telluris conſpiciendæ erunt, unde quatuor præcipuè oriuntur Parallaxium ſpecies.

TAB 35 *fig.* 2. Sit HO Horizon, cujus polus V, EQ Ecliptica, ejuſque polus P, VA verticalis circulus per ſidus tranſiens, cujus verus locus ſit C, at viſus ſit D, in eodem verticali magis à vertice diſtans, Parallaxis altitudinis eſt arcus DC. Per polum Eclipticæ P, & ſideris locum verum tranſeat ſecundarius Eclipticæ, ſeu circulus Latitudinis PCG, & G erit verus locus ſideris ad Eclipticam reductus, punctumque G ejus Longitudinem veram oſtendet; at per locum viſum D traductus Latitudinis circulus PDH cum Eclipticâ conveniet in H puncto, quod erit ſideris locus in Eclipticâ viſus, arcus Eclipticæ GH, interceptus inter duos Latitudinis circulos, per verum & viſum locum tranſeuntes, dicitur *Parallaxis Longitudinis.* Sideris in C exiſtentis vera Latitudo eſt CG; at cum in D videtur, Latitudo viſa eſt DH; harum differentia CN *Parallaxis Latitudinis* vocatur.

Parallaxis Longitudinis *Parallaxis Latitudinis.*

Si ſidus ſit in circulo verticali, qui Eclipticam in nonageſimo gradu ab oriente puncto interſecat, hoc eſt, qui Eclipticæ ſit perpendicularis *v. gr.* in circuli VE puncto *c*, Parallaxis Longitudinis nulla erit; nam cum circulus verticalis VE, in hoc caſu Eclipticæ ad angulos rectos occurrit, per ejus polos tranſibit, idemque erit circulus Latitudinis, in quo exiſtit verus & viſus ſideris locus, adeoque loci hi ad Eclipticam reducti in idem punctum incident, & in hoc caſu Parallaxis Latitudinis coincidit cum Parallaxi Altitudinis.

Quadrans Orientalis Eclipticæ eſt, qui inter nonageſimum gradum & punctum ejus oriens intercedit. Occidentalis autem Quadrans eſt, qui inter nonageſimum & occidentem Eclipticæ gradum interjicitur. Sideris in orientali quadranti exiſtentis Longitudo viſa major eſt quàm vera: nam oriente ſidere, Parallaxis illud magis in orientem deprimit.

primit. Sic in figurâ, locum in Eclipticâ visum signat punctum H, magis in orientem promotum quàm est locus verus G. At si sidus sit in Quadranti occidentali, Longitudo visa minor est quàm vera, quoniam Parallaxis in hoc situ sidus versùs occidentem detrudit.

Referat jam circulus EQ Æquatorem, P ejus polum, PVH Meridianum, VCA circulum Verticalem, per sidus transeuntem; in quo sit C locus sideris verus, D visus; sintque PCG, PDH Secundarii Æquatoris, sive circuli Declinationum per locum sideris verum & visum traducti, Æquatori occurrentes in G & H. Punctum G ostendet Adscensionem rectam sideris veram, H visam, quarum distantia GA est *Parallaxis Ascensionis rectæ*. Declinatio sideris vera est GC, visa DH, differentia Declinationum NC dicitur *Parallaxis Declinationis*. Si sidus sit ad orientem Meridiani, Ascensio recta visa major est verâ, si ad occidentem, fiet visa minor verâ; at cum sidus in Meridiano culminat, nulla est Parallaxis Ascensionis rectæ, propterea quòd idem Declinationis circulus per visum & verum locum transit. *Parallaxis Ascensionis rectæ. Parallaxis Declinationis.*

Varias excogitaverunt Astronomi methodos, ut siderum Parallaxes investigent; & ut exinde eorum distantiæ à Tellure innotescant. His enim cognitis, judicium aliquod de Amplitudine mundanâ ferre licebit. Modos aliquos, quos ad rimandas Parallaxes adhibuerunt Astronomi, liceat nunc vobis exponere.

Primò observetur sidus, quando est in eodem verticali circulo cum duabus stellis fixis, sit VB verticalis, in quâ simul videntur Fixæ C & D, & sidus S, cujus locus visus erit quoque in eundem verticali, qui sit E, unde si sidus nullum habeat motum proprium, eundem semper ad fixas C & D conservabit situm, eritque ejus locus verus in lineâ per fixas CD transeunte. Post aliquod tempus rursus observetur sideris positio respectu fixarum, quando scil. non in eodem verticali, sed potiùs in Circulo Horizonte æquidistante videntur, scil. sunt fixæ *c* & *d*, sitque locus sideris visus *e*, at verus erit in lineâ *de*, quæ fixas conjungit: observentur *Modus primus explorandi Parallaxim. TAB. 35. fig. 3.*

di-

diſtantiæ fixarum & ſideris à vertice, ſcil. arcus *d*V, *c*V, & *e*V. Capiantur etiam loci viſi *e*, diſtantia *de* à fixâ *d*, & fixarum diſtantia *dc*. Locus verus ſideris eſt in verticali V*e*, per locum viſum tranſeunte, eſt etiam in lineâ *dc*, erit ergo in interſectione S. Adeoque Parallaxis ſideris eſt *es*. In triangulo *d*V*c*: dantur omnia latera, quare innoteſcet angulus V*dc*: rurſus in triangulo V*de*; dantur omnia latera, innoteſcet igitur angulus *d*V*e*, vel *d*VS. Denique in triangulo *d*VS, datur latus *d*V, diſtantia fixæ *d* à vertice obſervata cum angulis *d*VS & V*d*S, mox inventis; quare invenietur latus VS, quod ab V*e* ablatum, relinquit arcum S*e*, Parallaxim quæſitam.

Methodus ſecunda. Poteſt ſideris Parallaxis hâc quoque ratione facillimè obtineri; nempe obſervetur, quando ſidus eſt in aliquo verticali cum quâvis ſtellâ fixâ vicinâ, ejuſque diſtantia à fixâ capiatur: deinde obſervetur rurſus, quando ſidus & fixa parem obtinent ab Horizonte altitudinem, harum diſtantiarum differentia erit quàm proximè ſideris Parallaxis. Sit Horizon HO, vertex loci V, circulus verticalis VB, in quo obſervetur ſidus in E, & fixa in D, locus autem ſideris verus ſit S, & SE Parallaxis. Altitudinum differentia DE erit ſideris & Fixæ diſtantia viſa: obſervetur deinde fixa in *d*, & ſidus in loco viſo *e*, in eâdem à vertice diſtantiâ, erit diſtantia ſideris & fixæ *de*, quàm proximè æqualis veræ illorum diſtantiæ. Nam ſit *s* locus ſideris verus. Et quoniam Parallaxis *se* reſpectu arcûs V*e*, parva admodum eſt; erunt *ds* & *de* fere æquales, quod adeo verum eſt, ut ſi Parallaxis *se* foret unius gradûs, tamen *de* & *ds* vix uno minuto different. Si itaque inſtrumento obſervetur diſtantia *de*, notus erit arcus *ds*, ipſi quàm proximè æqualis; & eſt *ds* æqualis DS, in primâ obſervatione; à DS itaque auferatur arcus notus DE, & reſtabit SE Parallaxis ſideris in E obſervati.

Tab. 35. fig. 4.

Modus tertius. Tab. 35. fig. 5. Phænomeni alicujus Parallaxis inveniri quoque poteſt, obſervando ejus Azimuthum, diſtantiam à vertice, & tempus inter obſervationem, & ejus ad Meridianum appulſum. Sit HVPO Meridianus, in quo ſit vertex V, Polus P, & ſit

HQ

HO Horizon, VB circulus Verticalis, per ſideris locum verum S & viſum E tranſiens. Traducantur quoque per locum verum & viſum circuli Declinationum PSPE; obſerveturque ſideris Azimuthus BO, vel angulus BVO, eo modo, quo in Lectione de Refractione ſiderum Azimuthos capere docuimus. Obſervetur quoque ſideris diſtantia a vertice viſa VE, & notetur momentum temporis, quo obſervatio facta eſt. Expectetur deinde, dum ſidus ad Meridianum appulerit, & momentum appulſus accuratè definiatur, quod fit vel per Horologium Automaton, vel per Altitudinem fixæ alicujus notæ. Temporis intervallum inter obſervationem primam ſideris in Verticali, & ejus appulſum ad Meridianum, in gradus & minuta Æquatoris converſum, dabit arcum Æquatoris ÆC, qui eſt menſura anguli VPS. Itaque in triangulo VPS, datur latus VP, diſtantia Poli a vertice, & anguli VPS & PVS, unde innoteſcet arcus VS, vera diſtantia ſideris a vertice, quâ ex obſervatâ VE ſublatâ, reſtabit arcus SE Parallaxis quæſita.

Notandum eſt, ut convertatur tempus in gradus & ſcrupula Æquatoris, reducendum eſt prius tempus in horas & minuta primi mobilis, quæ horis Solaribus ſunt aliquantulum minores; vel ſi adhibeantur horæ Solares, pro earum ſingulis numerandi ſunt in Æquatore gradus 15. minut. 2, ſecund. 27, tert. 51; & proportionaliter pro particulis adjunctis.

Sit HO arcus Horizontis, AM Meridianus, in quo ſit P polus, V vertex loci, ſideris locus viſus E, ante appulſum ſideris ad Meridianum obſervetur ejus a vertice diſtantia VE, ſideris locus verus ſit S, Parallaxis SE, inveniatur Azimuthus EVM; & notetur tempus obſervationis; deinde poſt appulſum ſideris ad Meridianum, obſervetur illud iterum, quando eandem obtinet a vertice diſtantiam V*e*, unde cum viſæ diſtantiæ ſunt æquales, erunt quoque veræ diſtantiæ VS, V*s* æquales. Notetur intervallum temporis inter primam obſervationem & ſecundam; hoc tempus in gradus & minuta Æquatoris converſum, dabit angulum SP*s*, cujus dimidium eſt angulus SPV. Itaque in triangulo SPV, dantur an- *Modus quartus.* Tab. 35. *fig.* 6.

Eee gu-

guli SPV & SVP, qui eſt complementum Azimuthi ad 180 gradus, item latus VP diſtantia verticis & Poli; exinde innoteſcet arcus VS, diſtantia vera ſideris a vertice, quæ ſi ab VE obſervatâ diſtantiâ auferatur, dabit SE Parallaxim quæſitam.

Modus quintus. Hæ praxes ex obſervatione Azimuthi pendent; at abſque illius obſervatione Parallaxeôs cognitio obtineri poteſt, per Aſcenſiones ſideris veras & viſas, ex quibus Azimuthi calculo eliciuntur. Nam obſerventur diſtantiæ ſideris a duâbus quibuſvis fixis, quarum diſtantia & Aſcenſiones rectæ notæ ſunt; & exinde quæratur ſideris Aſcenſio recta, uti in Lectione XX docuimus; deinde cum ſidus ad Meridianum pervenerit, rurſus capiatur ejus diſtantia a duâbus fixis, ex quibus, habebitur eâdem methodo, Aſcenſio recta ſideris vera, ſeu punctum, ubi circulus Declinationis per verum ſideris locum tranſiens Æquatori occurrit.

TAB. 36. *fig.* 1. Ex Aſcenſione rectâ viſâ ſideris in Verticali VB obſervatâ, & puncto Æquatoris culminante, dabitur angulus VPE, quare in triangulo VPE, ex datis lateribus VP, VE, & angulo VPE, inveniri poteſt angulus PVE, qui eſt Azimuthalis angulus; datâ autem ſideris Aſcenſione verâ, quæ in Meridiano obſervata fuit, & puncto Æquatoris culminante, dabitur angulus VPS, unde in triangulo VPS, ex datis angulis PVS & VPS, & latere VP dabitur latus VS, vera ſideris a vertice diſtantia, quæ ſi ab obſervatâ VE auferatur, relinquetur SE Parallaxis ſideris.

Ad Aſcenſiones ſiderum rectas determinandas, non ſatis fida eſt in ſubtili hoc negotio Temporis obſervatio, quæ fit Penduli vibrantis ope; ſi enim unius ſcrupuli ſecundi error in numerando commiſſus fuerit, hic error producet in Aſcenſione rectâ errorem 15. ſcrup. ſecund.

Ut habeatur vera ſideris Aſcenſio recta, non opus eſt ejus appulſum ad Meridianum obſervare; ſed meliùs perficitur per duas obſervationes, quarum una peragitur in Orientali cœli quadrante; altera in Occidentali, at in utrâque par ſit altitudo ſideris viſa. Nam ſi capiatur diſtantia ſideris a duâbus fixis notis, in orientali cœli plagâ, elicietur

exin-

exinde ejus Afcenfio recta vifa, quæ verâ major erit; quoniam Parallaxis deprimit fidus versùs orientem; rurfus cum fidus ad eandem à vertice diftantiam, in Occidentali plagâ pervenerit, capiatur fimiliter ejus Afcenfio recta vifa, quæ tantundem minor erit verâ, quantùm priòr veram fuperabat. Nam Parallaxis in æquali altitudine tantùm fidus ad occidentem deprimit, quantùm priùs versùs orientem illud protrudebat. Adeoque fi Afcenfionum vifarum differentia bifecetur, & femidifferentia minori addatur, vel à majori auferatur, habebitur vera fideris Afcenfio: adeoque punctum Æquatoris, ubi circulus Declinationis per fidus tranfiens eidem occurrit; hoc eft, punctum C fed ex dato momento temporis obfervationis primæ, datur Afcenfio recta medii cœli, feu punctum Æquatoris culminans Æ, unde dabitur Arcus ÆC, qui metitur angulum ÆPC, unde in triangulo, VPS, ex datis VP latere, & angulis PVS & VPS, invenietur, ut prius, V S diftantia fideris à vertice, quæ ex vifa ablata, relinquit arcum SE Parallaxim Altitudinis, quæ erat invenienda. TAB 35. fig. 5.

Modus Sextus. TAB. 36. fig. 2.

Omnium optimè & facillimè exquiritur Parallaxis Afcenfionis rectæ, fi adhibeatur Telefcopium, in cujus foco funt quatuor fila ad angulos femirectos fe interfecantia, ut in Lectione XX. expofuimus; & Telefcopium dirigatur versùs fidus, atque continuò vertatur, donec in filo tranfverfo AB videatur, ejufque motus apparens diurnus fiat fecundùm hujus fili directionem; in quo fitu, filum AB exponet portionem paralleli, quem percurrit fidus, & filum CD illud ad angulos rectos interfecans, circulum aliquem horarium repræfentabit. Notetur deinde temporis momentum, quando fidus in circulo horario CD videtur; dehinc Telefcopio immoto manente, obfervetur tempus, quando alia aliqua ftella, cujus nota eft Afcenfio recta, ad eundem circulum horarium appulerit. Intervallum temporis inter fideris & Fixæ appulfus ad circulum horarium, in gradus & minuta Æquatoris converfum, dabit differentiam inter Afcenfionem rectam fixæ, & fideris Afcenfionem vifam. Cum verò fidus ad Meridianum appulerit, rurfus Telefcopio obfervetur, & eâdem methodo quæratur ejus Afcenfio recta vifa, quæ in Meridiano coincidit cum verâ. Unde dabitur punctum Æquatoris, ubi Declinationis circulus per verum locum fideris Æquatori occurrit; datur itaque fideris Afcenfio recta vera, & datur quoque vifa, unde dabitur harum differentia, feu Parallaxis Afcenfionis rectæ, quæ eft angulus SPE. Et quoniam datur Afcenfio vifa fideris, & punctum Æquatoris tempore obfervationis culminans, datur Arcus Æquatoris inter hæc duo puncta interceptus, qui eft menfura anguli VPE; itaque in triangulo VPE, dantur latera VP, VE, & angulus VPE, quare innotefcet angulus PVE: ab angulo VPE auferatur angulus SPE, Parallaxis Afcenfionis rectæ, & dabitur angulus VPS; denique in triangulo VPS, ex datis angulis PVS & VPS, & latere VP, innotefcet latus VS, vera fideris à vertice diftantia, quæ ex visâ ablata, relinquet SE fideris Parallaxim.

Tab. 36. fig. 1.

Investigatio Parallaxeos quando fidus habet motum proprium.

Si fidus motum habeat proprium, ejus Afcenfio recta per illum motum continuò mutabitur, nifi in aliquo Declinationum circulo feratur; adeoque habenda eft ratio iftius mutationis; quod fiet, fi obfervetur fideris in Meridiano exiftentis Afcenfio recta, & cum proximo die rurfus ad Meridianum pervenerit, iterum obfervetur ejus Afcenfio recta, Differentia dabit mutationem Afcenfionis rectæ, quæ tempori intermedio competit; nam in Meridiano exiftente fidere, nulla eft Parallaxis Afcenfionis rectæ. Ex his Obfervationibus cognofcetur motus diurnus proprius fideris fecundùm Æquatorem, & ex motu diurno dabitur motus pro quolibet tempore intermedio: *v gr.* fi motus diurnus fecundum Æquatorem fit 30. min. hoc eft, fi fideris locus in Æquatore quotidie promoveatur fpatio 30 min. fitque tempus inter obfervationem primam in orientali quadranti, & fecundam in Meridiano factam æquale fex horis, huic temporis fpatio debetur motus feptem ½ minutorum. Supponamus jam differentiam inter Afcenfionem rectam in Verticali, & in Meridiano obfervatam, effe 20. minutorum, horum feptem cum dimidio motui proprio fideris debentur; unde Parallaxis Afcenfionis rectæ erit duodecim cum dimidio minutorum.

Si-

TAB. XXXV.

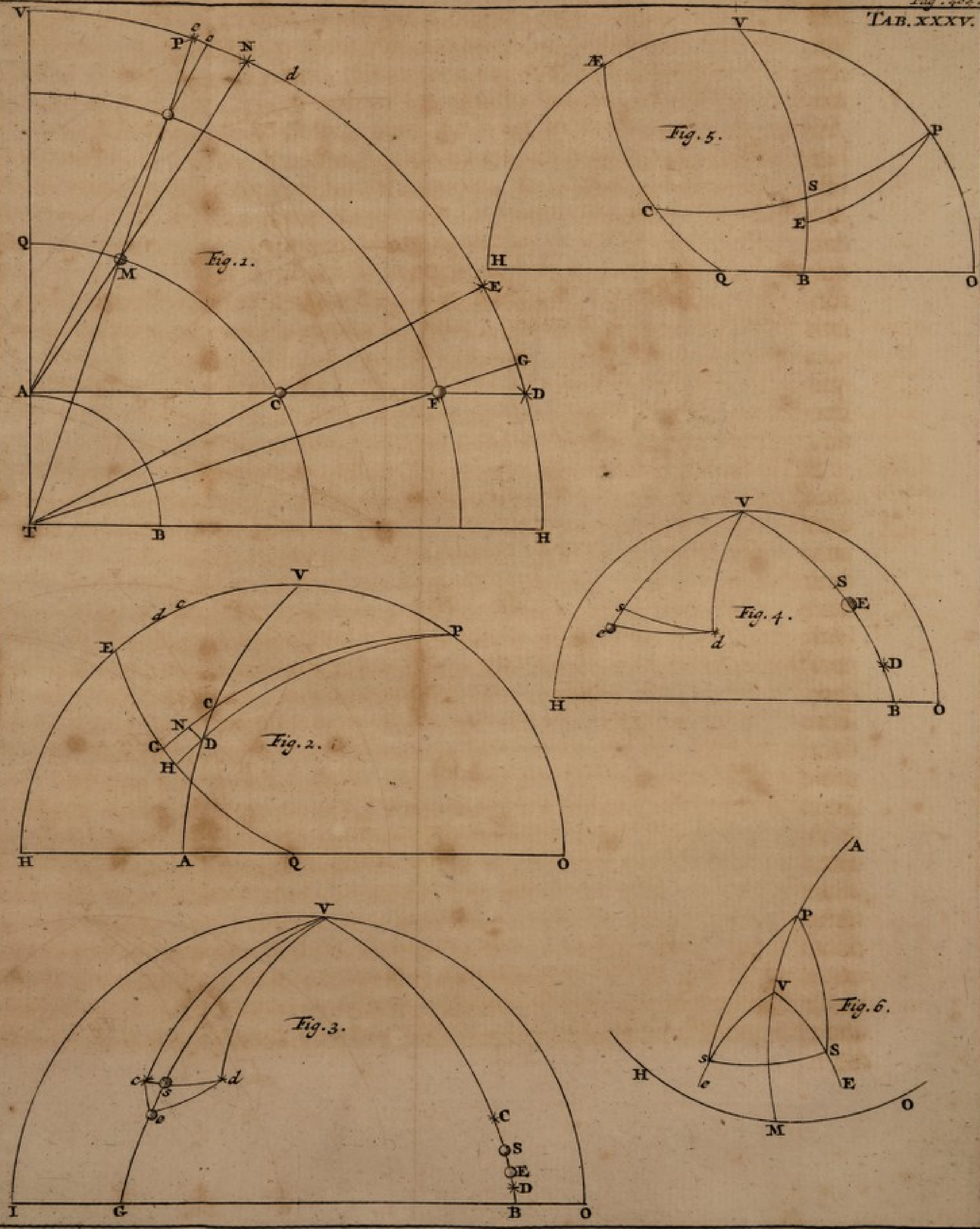
Fig. 1.
V P c o N d Q M A C F D E G T B H
Fig. 2.
V d c E P C N G D H A Q O
Fig. 3.
V c s d o C S E D I G B O
Fig. 4.
V S E D c s d H B O
Fig. 5.
V Æ P S C E H Q B O
Fig. 6.
A P V s S H e E M O

Simili methodo, per Longitudines fideris vifas & veras, inveftigari poffunt Parallaxes; Vifa Longitudo habetur obfervando fideris diftantias à duabus fixis, quarum loca nota funt; vera autem Longitudo habetur, capiendo diftantias a fixis notis, cum fidus eft in nonagefimo Eclipticæ Gradu; ubi Longitudo vifa coincidit cum verâ.

His & fimilibus methodis, fi fidus aliquod habeat Parallaxim fcrupulo primo non minorem, illa inveniri poteft. In Lunâ quidem fatis notabilis deprehenditur Parallaxis, quæ in Horizonte fæpe gradui & amplius æquatur. Sed præterea non defunt aliæ Methodi Lunæ peculiares, quibus ejus Parallaxis habetur, quarum unam hic indicare liceat.

Parallaxis Lunæ investigatio per methodum peculiarem.

In Eclipfi Lunæ, obfervetur quando cornua in eodem verticali circulo videntur, & in eo momento capiatur utriufque cornu Altitudo; Altitudinum femi-differentia ad Altitudinem humilioris cornu addita, vel ab Altitudine fublimioris ablata, dabit Altitudinem vifam medii inter cornua puncti, quæ quàm proximè eft æqualis Altitudini centri Lunæ. Sed vera Altitudo centri Lunæ eft quàm proximé æqualis Altitudini centri Umbræ fupra Horizontem. At datur Altitudo centri Umbræ, quia datur pro illo temporis momento locus Solis in Ecliptica, & proinde punctum Eclipticæ huic loco oppofitum, in quo eft centrum Umbræ, cujus proinde Altitudo pro tempore dato computari poteft; nam eft illa æqualis depreffioni Solis infra Horizontem in eodem momento; quare dabitur vera Lunæ Altitudo; fed datur per Obfervationem Altitudo vifa, unde & earum differentia, quæ eft Lunæ Parallaxis, datur.

Quoniam Lunæ diftantia à centro Telluris pro vario ejus ab Apogeo receffu, continuò minuitur, neceffe eft, ut Parallaxis ejus Horizontalis in eâdem ratione continuò augeatur, ficuti per acceffum ad Apogeum minuatur, ideo Tabulam condunt Artifices, quæ Lunæ Parallaxim Horizontalem pro fingulis ejus Anomaliæ gradibus oftendit.

Solis Parallaxis methodis prædictis non poteft obtineri.

Quamvis methodi fuperiùs traditæ Lunæ Parallaxim fatis notabilem effe manifeftant, illarum tamen nullæ fufficiunt

 ad

ad Solis Parallaxim explorandam; ea enim tam exigua eſt, ut obſervationes requiſitæ tam accuratè capi non poſſint, quæ ipſam determinent; & error in obſervando vix evitari queat, qui non toti Solis Parallaxi æqualis evadat.

Hic obſervationum defectus Veteres impulit Aſtronomos ad alias Soli peculiares ineundas vias, quibus ejus Parallaxim eruerent; quæ quidem methodi, etſi maximum acumen & ingenium veterum oſtendunt, parum tamen ſunt idoneæ in tam ſubtili indagine, ad rem ipſam inveſtigandam. Utiles tamen ſunt ad demonſtrandum, diſtantiam Solis a Tellure immenſam eſſe reſpectu diſtantiæ Lunæ ab eâdem, ideoque à propoſito noſtro non alienum erit eas vobis exponere.

Hipparchi methodus pro invenienda Parallaxi Solis. Tab. 22. *fig.* 2.

Prima Methodus eſt Hipparchi, eamque adhibuêre Ptolemæus ejuſque ſequaces, & alii Aſtronomi non pauci. Nititur autem in obſervatione Eclipſeôs Lunaris, & Principia ex quibus pendet hæc ſunt: Primò in Eclipſi Lunari, Parallaxis Solis Horizontalis æqualis eſt differentiæ inter Solis ſemidiametrum Apparentem, & ſemiangulum Coni Umbroſi. Quod hac ratione facile oſtenditur. Circulus AFG repræſentet Solem, DHE Tellurem, ſitque DMH Conus Umbroſus, DMC ſemiangulus Coni. Ducatur a centro Solis S recta SD Tellurem tangens, Erit angulus DSC ſemidiameter apparens Telluris e Sole ſpectata, quæ æqualis eſt Solis Parallaxi Horizontali. Et angulus ADS eſt apparens ſemidiameter Solis e Terra viſa. Eſt autem per 32. *Elem. Primi*, angulus ADS externus æqualis angulis DMS & DSM internis; adeoque angulus DSM æqualis eſt differentiæ angulorum ADS & DMS. Secundo ſemiangulus Coni æqualis eſt differentiæ Parallaxis Horizontalis Lunæ, & ſemidiametri apparentis Umbræ ad Lunæ cælum; ſit enim CDE Tellus, CME Conus umbroſus, qui plano tranſverſe ad diſtantiam Lunæ ſecetur; ſectio erit circulus, cujus ſemidiameter eſt FG, quæ ex Telluris centro videtur ſub angulo GTF; ſed per 32. *Elem. Primi* eſt angulus CFT æqualis angulis FMT & GTF; Adeoque angulus FMT æqualis eſt differentiæ angulorum CFT & FTG; ſed eſt angulus CFT ille ſub quo Terræ ſemidiameter e Lunæ cælo videtur, hoc eſt

Tab. 22. *fig.* 5.

eſt æqualis Parallaxi Lunæ Horizontali. Et angulus FTG eſt ſemidiameter apparens Umbræ, unde patet ſemiangulum Coni eſſe differentiam inter Parallaxim Horizontalem Lunæ, & Umbræ ſemidiametrum apparentem. Quare ſi Solis ſemidiametro apparenti addatur ſemidiameter apparens Umbræ, & a ſumma aufertur Parallaxis Horizontalis Lunæ, reſtabit Parallaxis Horizontalis Solis, quæ proinde ex illis accurate datis habebitur. Verum horum datorum nullum tam accurate innoteſcit, ut ſufficiant ad Parallaxim determinandam; nam ex parvis (in his angulis capiendis) erroribus, qui vix evitari poſſunt, ingentes prodibunt errores in Parallaxi Solis, & maximæ diſcrepantiæ in ejus diſtantia a Tellure quæ ex illa pendet. Exempli gratia, Parallaxim Lunæ Horizontalem ponamus eſſe min. prim. 60. ſec. 15. Solis ſemidiam. min. 16, & ſemidiametrum Umbræ 44. min. prim. 30. ſecund. Ex his colligitur Parallaxim Solis eſſe 15. ſecund. & diſtantiam ejus à Tellure æquari 13000. ſemidiametris Terræ; At ſi error commiſſus fuerit, in determinanda ſemidiametro Umbræ, ſitque ille tantum 12. ſecund. in defectu, & ſane ſemidiameter Umbræ vix tanta præciſione obtineri poteſt; hoc eſt, ſi loco 44′: 30′ capiantur 44′: 18″, reliquis manentibus, prodibit Parallaxis Solis 3. ſecund. & ejus diſtantia à Tellure æqualis fere 70000. ſemidiametris Terræ, plus quam quintuplo major quam prior. Si vero in exceſſu peccatum fuerit, atque ſemidiameter Umbræ ponatur 44′: 42″. reliquis manentibus, elicietur Parallaxis 27. minutorum ſecundorum, & diſtantia Solis 7700. ſemidiametrorum Terreſtrium, fere decuplo minor quam per æqualem errorem in defectu elicitur. Si error in defectu admiſſus fuerit 15. ſecund. Prodibit Solis Parallaxis nihilo æqualis, ejuſque diſtantia infinita. Quare cum ex tantillis erroribus, Parallaxis & diſtantia Solis tam diverſæ prodeunt, manifeſte patet, hac methodo veram Solis Parallaxim ejuſque diſtantiam obtineri non poſſe.

Hipparchi methodus non ſufficit ad Solis parallaxim explorandam.

Cum igitur angulus ad Solem, quem Terræ ſemidiameter ſubtendit, tam exiguus ſit, ut obſervatione deprehendi non poſſit, excogitavit *Ariſtarchus Samius* methodum qua angulum

Ariſtarchi methodus.

lum ad Solem, quem Lunaris orbitæ femidiameter fubtendit, determinare conatus eft. Hic enim angulus fexaginta circiter vicibus priore major eft; Ad hujus anguli inveftigationem fequentia ponit principia.

Oftenfum fuit in Lectione de Lunæ Phafibus, quod fi per Lunæ centrum tranfeat planum ad quod recta, Solis & Lunæ centra conjungens, fit normalis, hoc planum Hemifphærium Lunæ illuminatum ab obfcuro dividere; adeoque fi planum hoc tranfeat per fpectatoris oculum in Tellure, Luna tunc dimidiata feu bifecta apparebit, & recta a Terra ad Lunæ centrum ducta erit in plano illuminationis; adeoque ad rectam quæ Solis & Lunæ centra conjungit perpendicularis erit. Sit S Sol, T Terra, AL*q* Quadrans orbitæ Lunaris, recta SL a Sole ducta Lunæ orbitam tangat in L, & erit angulus TLS rectus; adeoque cum Luna in L videtur, dichotoma apparet: Si itaque obfervetur momentum Temporis cum Luna bifecta videtur, atque eodem momento, capitur angulus LTS elongatio Lunæ a Sole, dabitur hujus anguli complementum ad rectum angulus LST, fed datur latus TL, unde in triangulo SLT rectangulo dantur anguli, & latus TL, ex quibus dabitur latus ST diftantia Solis a Tellure.

TAB. 36. *fig.* 3.

Ariftarchi methodus non idonea eft ad inveniendam Solis diftantiam.

Verum maxima eft difficultas in determinando temporis momentum, quando Luna eft in vera Dichotomia, nam per fpatium temporis ante, & poft Dichotomiam notabile, immo in ipfa Quadratura, ejus Phafis a phafi Dichotomiæ diftingui nequit, uti obfervatio nos docet, & hac etiam ratione oftenditur. In Lectione de Lunæ Phafibus demonftratum a nobis eft, Diametrum Lunarem effe ad ejus partem a Sole illuftratam, & a nobis vifam, ut Diameter circuli ad finum verfum elongationis Lunæ a Sole quamproxime; accurate autem, ut Diameter circuli ad finum verfum exterioris anguli ad Lunam, in triangulo, quod lineæ jungentes Solis Terræ & Lunæ centra faciunt; Uti in Lectione de Veneris Phafibus oftenfum fuit. Ponamus jam tempore veræ Dichotomiæ angulum LST effe min. prim. 15, Et femidiametrum orbis Lunaris æquari 60. femidiametris Telluris, in-

inde elicietur diſtantia Solis æqualis 13758. ſemidiametris Terræ. His poſitis; ſit primo Luna in Quadratura in *q*; hoc eſt, ſit angulus *q* TS rectus, & erit exterior angulus trianguli ad Lunam, æqualis 90. grad. min. 15, cujus ſinus verſus æqualis eſt radio, una cum ſinu recto min. 15. Itaque ut Diameter circuli ad Radium una cum ſinu recto minutorum 15. ſic Lunæ Diameter ad partem ejuſdem a Sole illuſtratam e Tellure viſam; quare capiendo dimidia Antecedentium, & dividendo, erit ut Radius ad ſinum rectum min. 15, ita ſemidiameter Lunæ, ad exceſſum quo pars illuſtrata e Terra viſa ſemidiametrum ſuperat; eſt autem ſinus min. 15, partium 436. qualium Radius eſt 100000, & apparens Lunæ ſemidiameter eſt circiter min. 15. Quare fiat ut Radius 100000. ad 436. ita 15. min. ad quartum, qui prodit minor quam quatuor ſcrupula ſecunda; At hæc quantitas adeo exigua eſt, ut omnem ſenſum effugiat; adeoque Luna in Quadratura (cum ejus Phaſis tantilla quantitate Dichotomiam ſuperat) adhuc ut Dichotoma apparebit. Quod ſi vera Dichotomia in ipſam Quadram incidiſſet, diſtantia Solis fuiſſet infinita, in illo enim caſu, angulis S*q*T & ST*q*, exiſtentibus rectis, lineæ ST, S*q* eſſent parallelæ & non concurrerent niſi ad diſtantiam infinitam.

Sit ſecundò elongatio Lunæ à Sole ſeu angulus STL 89. gr. min. 30. in illo caſu, erit angulus exterior ad Lunam grad. 89. min. 45. æqualis ſcil. angulis STL & LST ſimul, cujus ſinus verſus æqualis eſt radio, dempto ſinu recto min. 15: cumque ſit ut Radius circuli ad ſinum verſum anguli exterioris ad Lunam, hoc eſt, ad Radium ſinu recto min. 15. diminutum; ita ſemidiameter Lunæ ad partem ejus à Sole illuſtratam & à nobis viſam, erit dividendo Radius ad ſinum min. 15. ita ſemidiameter Lunæ ſeu 15. min. ad exceſſum quo eadem ſemidiameter partem illuſtratam & viſam ſuperat, quæ itaque ut in priore caſu erit æqualis quatuor ſcrupulis ſecundis; atque Luna tantilla parte à Phaſi Dichotomiæ deficiens, tanquam Dichotoma videbitur, ſeu ejus Phaſis a Dichotomiæ Phaſi diſtingui nequit. Si itaque in illa apparenti Phaſi ponatur momentum Dichotomiæ veræ; hoc eſt, cum 30. min. à Quadratura diſtat, elicietur inde diſtantia Solis æqualis 6876. ſemidiametris terreſtribus.

Obſervationes teſtantur Lunam cum à Quadratura 30. min. diſtat tanquam Dichotomam apparere, & ſub ipſa Quadratura, ejus Phaſin à Phaſi Dichotoma diſtingui non poſſe, immo Dichotoma apparet Luna optimo Teleſcopio viſa, poſtquam Quadraturam ſuperavit, ut ipſe Ricciolus agnoſcit in Almageſti p. 734. Itaque Luna ad minimum per ſpatium unius horæ, tanquam biſecta videbitur, cujus temporis momentum quodlibet eodem jure quo aliud quodvis tanquam momentum veræ Dichotomiæ aſſumi poteſt; & pro infinitis diverſis quæ aſſumi poſſunt temporum momentis, infinitæ diverſæ elicientur Solis à Terra diſtantiæ. Hinc manifeſte patet, diſtantiam Solis accurate hac methodo obtineri non poſſe.

Cum incertum ſit veræ Dichotomiæ momentum, certum tamen ſit Phaſin illam ante Quadraturam accidere; Ricciolus aſſumit articulum temporis medium inter tempus quo phaſis Lunæ ſit dubia & momentum Quadraturæ. Sed rectius feciſſet, ſi aſſumpſiſſet tempus medium inter Phaſim dubiam quando primo Luna cava videri deſiit, & tempus antequam primo convexa apparere incipit, quod tempus contingit poſt Quadraturam, hac ratione Tellurem ad majorem à Sole ſemoviſſet diſtantiam, quam eſt illa quæ ex ejus calculo elicitur.

Non opus eſt hanc methodum ad Dichotomiæ phaſim alligari, nam in alia qualibet phaſi vel à Dichotomia deficiente; vel illam ſuperante, poſſumus Solis diſtantiam inveſtigare æque accurate ac in Dichotomia. Obſervetur enim optimo Teleſcopio Phaſis Lunæ & eodem temporis momento ejus elongatio à Sole, dabiturque per obſervationem pars ſemidiametri Lunæ illuſtrata à nobis viſa, ſi hæc à ſemidiametro deficiat, ab illa auferatur, ſin ſuperet, ſemidiameter Lunæ ab illa ſubſtrahatur & notetur reſiduum. Fiatque ut ſemidiameter Lunæ ad hoc reſiduum, ita Radius ad quartum, hic erit ſinus anguli qui ad rectum additus,

tus, vel ab eo ablatus, dat angulum exteriorem trianguli ad Lunam, ſed datur Angulus ad Tellurem, qui eſt Elongatio obſervatione cognita, quare hic ab exteriore angulo ablatus dabit angulum ad Solem; quare in triangulo SLT dantur omnes anguli, & latus TL, ex iis innoteſcet ST, diſtantia Telluris à Sole. Sed difficile eſt obſervare accurate quantitatem Phaſis Lunaris, ita ut non in aliquibus ſecundis error admittatur; adeoque neque hac methodo ſatis præciſe obtineri poteſt Telluris à Sole diſtantia. Ex ſimilibus autem obſervationibus certum eſt, Solem longius 7000. ſemidiametris Telluris ab illa diſtare.

Certius cognoſcitur Parallaxis Solis per Parallaxes Martis & Veneris.

Cum itaque tanta ſit Solis diſtantia, ut neque per Eclipſes, neque per Lunæ Phaſes, ejus cognitio obtineri poſſit, ad Planetarum Parallaxes Martis ſcil. aut Veneris inveſtigandas confugiunt Aſtronomi, quæ ſi darentur, Solis quoque Parallaxis & diſtantia per ſe inſcrutabiles, facile elicerentur. Nam ex Theoria motuum Telluris & Planetarum, dantur pro quolibet temporis momento, ratio diſtantiarum Solis & Planetæ à Terra; & Parallaxes Horizontales ſunt in harum diſtantiarum ratione reciproca; quare ſi detur Parallaxis Planetæ cujuſvis, dabitur quoque Parallaxis Solis.

Mars autem in ſitu Achronichio, hoc eſt, Soli oppoſitus, Telluri pluſquam duplo propior eſt quam Sol, unde ejus Parallaxis pluſquam duplo major erit: at Venus, cum eſt in conjunctione cum Sole inferiore, Terris fere quadruplo eſt vicinior quam Sol, ejuſque proinde Parallaxis in eadem ratione major erit: quare etſi exigua Solis Parallaxis ſit ſenſibus inobſervabilis, Veneris autem & Martis duplo vel quadruplo majores Parallaxes poſſunt oculis noſtris manifeſte ſe prodere. In perſcrutanda Martis Parallaxi in ſitu Achronichio, non parvam impenderunt operam celeberrimi noſtri ævi Aſtronomi. Eandemque circiter 25. ſcrupulorum ſecundorum, ſaltem non majorem pro certo ſtatuerunt; unde facili negotio colligetur Solis Parallaxim non majorem eſſe $12\frac{1}{2}$ ſecundorum ſcrupulorum; & inde prodit diſtantia Solis à Terra circiter 17200. Telluris ſemidiametris æqualis.

Ex obfervatione Veneris per Solis Difcum tranfcurrentis, quod Anno 1761. continget, methodum expofuit Dominus Hallejus (cui in primis Aftronomia plurimum debet) qua Parallaxis Solis ejufque diftantia fatis præcife, fcil. intra quingentefimam fui partem obtineri poffit; cujus itaque vera quantitas ad illud tempus dubia manebit.

Quo pacto Lunæ Parallaxis ad datum tempus calculo innotefcat.

Quoniam methodus ab Aftronomis tradita, qua Eclipfes Solis prædicentur, poftulat, ut Lunæ Parallaxes tam in Longitudine quam Latitudine calculo innotefcant; quinetiam quotiefcunque locus Lunæ in cælo obfervatus cum eo, qui Tabulis elicitur ad comprobandam Lunæ Theoriam comparandus fit, neceffe eft ut locus verus reducatur ad vifum, quod fieri non poteft, nifi per Parallaxeos calculum. Convenit, ut modum exponamus, quo Lunæ Parallaxis ad datum quodlibet temporis momentum calculo innotefcat.

TAB. 36. *fig.* 4.

Primo ex Tabulis Aftronomicis, computetur locus Lunæ in Ecliptica, ad datum temporis momentum. Et in figura fit HO Horizon, HZO Meridianus, Z vertex; EC Ecliptica, in qua fit locus Lunæ, ex Tabulis Aftronomicis notus L; fitque primo Lunæ Latitudo nulla. Ex vertice Z cadat in Eclipticam circulus Latitudinis ZN, erit punctum N nonagefimus Eclipticæ gradus. Quoniam datur Recta Solis Afcenfio, & ex hora data, diftantia Solis æquatoria à Meridiano, dabitur punctum Æquatoris culminans. Quod eft Afcenfio recta medii cæli, feu puncti Eclipticæ quod fub Meridiano jacet; unde & hoc Eclipticæ punctum dabitur, ficuti angulus ZEN Eclipticæ cum Meridiano, quod fiat vel per calculum à nobis in Lectione de Doctrina Sphærica explicatum, vel per Tabulas Aftronomicas; unde dabitur arcus Eclipticæ EL. Sed datur arcus EÆ declinatio medii cæli feu puncti E, datur etiam ZÆ, quare dabitur arcus ZE; itaque in triangulo rectangulo ZNE, datur latus ZE, cum angulo ZEN; quare invenietur EN, & punctum N feu nonagefimus Eclipticæ gradus, & ZN ejus à vertice diftantia, cujus complementum NA eft menfura anguli Horizontis & Eclipticæ. Et quoniam datur locus Lunæ L, datur arcus NL. In triangulo

gulo itaque ZNL rectangulo, dantur latera ZN & NL, inde invenietur angulus ZLN, qui angulus Parallacticus dicitur, & latus ZL distantia Lunæ à vertice. Fiat ut Radius ad sinum arcus ZL ita Parallaxis Lunæ Horizontalis è Tabulis eruenda ad Parallaxim ejus in L, quæ itaque invenietur, sit illa OL; ab O in Eclipticam cadat perpendicularis O*m*. In triangulo exiguo LO*m* quod pro rectilineo haberi potest, datur præter angulum rectum, latus LO, & angulus OL*m* æqualis angulo ZLN; quare dabitur arcus L*m* Parallaxis Longitudinis, & O*m* Parallaxis Latitudinis, quæ erant inveniendæ. *Angulus Parallacticus quis.*

Habeat jam Luna Latitudinem aliquam, ita ut ejus locus in Ecliptica sit punctum L, sed in circuli Latitudinis LP, puncto P. Et quoniam angulus NLP rectus est, & datur angulus NLZ, dabitur ejus complementum ZLP. In triangulo ZLP, dantur duo latera scil. ZL prius inventum & LP Latitudo Lunæ, & angulus ZLP, quare invenietur latus ZP, cum angulo ZPL: fiat ut Radius ad sinum arcus ZP ita Parallaxis Lunæ Horizontalis ad quartum, sit is P*q*, hic arcus erit Parallaxis Lunæ in circulo Altitudinis. Sit *q d* arcus Eclipticæ parallelus & in triangulo exiguo *d*P*q*, quod pro plano haberi potest, datur præter angulum rectum, latus P*q* cum angulo *d*P*q* complemento anguli noti ZPL ad duos rectos; quare dabitur P*d* Parallaxis Latitudinis & *q d* Parallaxis Longitudinis. Nam ob parvam Lunæ Latitudinem paralleli arcus *dq*, inter duos circulos Latitudinis interceptus vix differt ab arcu Eclipticæ qui iisdem interjicitur.

LECTIO XXII.

Theoria Motus Telluris Annui.

Hucusque generales Planetarum affectiones recensuimus, & Phænomena quæ ex illorum motu, & motu Telluris conjunctim oriuntur, explicavimus. Transeamus nunc ad particulares motuum Theorias contemplandas, quibus singulorum Periodi, à Sole distantiæ, Orbitarum species, *Planetarum particulares Theoriæ sunt inveniendæ.*

& Pofitiones determinantur; ex quibus datis, eorum loca in Zodiaco, ad datum tempus computari poffunt. Et quoniam Planetarum Theoriæ in motu Telluris fundantur, & ejus ope inveftigantur; convenit ut à Theoria Terræ incipiamus.

Hæ à Theoria Terræ pendent.

Locus Terræ per obfervationem loci apparentis Solis cognofcitur.

Oftenfum fuit in Lectione feptima, quod ex Telluris motu circa Solem, oritur apparens Solis motus in Ecliptica annuus, & quod Sol ex Tellure confpectus videtur eundem in cælo circulum defcribere, Eclipticam fcil. quem fpectator in Sole conftitutus Tellurem percurrere confpiceret. Locus autem Telluris è Sole fpectatus femper è diametro opponitur ei, in quo Sol è Terra vifus in Ecliptica apparet; adeoque quando Sol à nobis videtur in ♈, Tellus revera fignum ♎ occupat; cum hic in ♋ cernitur, illa ♑ tenet. Adeoque ex loco Solis apparente, obfervatione cognito, femper habebitur Locus Telluris in propria orbita è Sole vifus.

Puncta Æquinoctialia & Solftitialia.

Cum Ecliptica Æquinoctialem fecet in duobus punctis oppofitis, Sol bis in quolibet anno, in Æquinoctiali circulo videbitur, cum fcil. ad fectiones motu apparenti pervenerit; in reliquo omni anni Tempore, vel in Boream, vel in Auftrum declinare videbitur; maxime autem ab Æquatore diftat, in punctis Eclipticæ ab utraque fectione æque diftantibus; hoc eft, 90. gradibus ab utraque fectione remotis; in quibus dum Sol videtur, Declinationem per aliquot dies vix mutare obfervatur, diefque iidem fere manent longitudine. Et proinde puncta illa quæ funt initium ♋ & initium ♑ Solftitia dicuntur. Sicuti puncta Interfectionum Æquinoctialis & Eclipticæ, Æquinoctia appellantur, quoniam Sol in iis vifus, dies noctibus æquales efficit.

Dies non funt noctibus æquales nifi Sol in meridie puncta Æquinoctialia ingrediatur.

Cum Sol continuo in Ecliptica incidere, & fingulis diebus gradum circiter unum verfus orientem promoveri videtur; in punctis Æquinoctialibus nunquam morabitur, & eodem temporis momento, quo illa attinget, eadem relinquet. Adeoque licet dies in quo Æquinoctium celebratur, Æquinoctialis dicitur; quod dies ille nocti æqualis cenfetur, hoc tamen præcife verum non eft, nifi Æquinoctium in in ipsa Meridie celebretur; nam si Sol oriens æquinoctium vernale ingressus fuerit, vespere occidens spatio 12. minutorum ab æquinoctio declinabit; adeoque dies ille erit duodecim horis longior, & nox sequens brevior. Sed differentia tantilla est, ut in rebus physicis negligi possit.

Tempus Æquinoctii observatione determinatur. Temporis momentum, quo Sol æquinoctia ingreditur, ex data Latitudine loci, sic observatione innotescet. In ipso die Æquinoctii aut circiter, instrumento affabre facto, & in gradus & minuta minutorumque partes diviso, capiatur Solis Altitudo Meridiana; si hæc æqualis fuerit Altitudini Æquatoris, seu complemento Latitudinis loci, Æquinoctium illo ipso momento celebratur, sin differant, notetur differentia, erit illa Solis Declinatio. Die deinde sequente; rursus observetur Solis Altitudo Meridiana, & exinde eliciatur ejus Declinatio, si Declinationes sic inventæ fuerint diversi nominis, puta una Australis, altera Borealis, cadet Æquinoctium in aliquo temporis intermedii puncto, inter observationes, elapsi; sin ejusdem sint nominis, nondum factum erit Æquinoctium, vel præteritum: ex his declinationibus observatis, momentum Æquinoctii hac ratione exquiritur; sit CAB portio Eclipticæ, ÆAQ Æquatoris arcus, eorumque intersectio punctum A, sit CÆ Declinatio Solis in prima observatione, ED ejus Declinatio in secundâ, erit CE motus Solis in Ecliptica, uni diei competens. In triangulo Sphærico rectangulo CÆA, datur angulus A, qui est Inclinatio Eclipticæ ad Æquatorem, (quam Lectione XX. invenire docuimus.) Item CÆ Declinatio Solis observata; invenietur itaque arcus CA. Et in triangulo AED rectangulo ad D, ex datis DE, & angulo A, invenietur AE, inde dabitur arcus CE, Arcuum scil. CA, AE summa vel differentia. Fiat igitur ut CE ad CA, ita 24. horæ ad spatium temporis inter observationem primam, & momentum Æquinoctii, quod proinde dabitur. Tab. 36. fig. 5.

Quantitas Anni Tropici determinatur. Si proxime sequenti anno, rursus observetur ejusdem Æquinoctii momentum, tempus intermedium dabit spatium unius anni Tropici, seu Tempus in quo Sol, vel potius

Ter-

Terra Eclipticam percurrit, quod annus Tropicus dicitur; quia illo peracto, Anni tempestates eædem redeunt. Verum per observationes, spatio temporis tantum annuo distantes, non tuto determinatur Quantitas Anni, nec exinde pendens motus Solis apparens, seu Terræ verus definiri potest; nam error parvus, puta unius minuti, observando admissus, continuo auctus, & annorum decursu, eorum numero multiplicatus, in enormem excresceret magnitudinem. Igitur Astronomi accuratius annum definiunt, capiendo duas Æquinoctii observationes, longissimo annorum intervallo à se invicem dissitas, & dividendo tempus inter observationes elapsum, per numerum revolutionum Solis; Quotiens exhibebit tempus uni revolutioni seu anno congruens; nam sic error, si quis sit in observando commissus, is in plures annos distributus, insensibilis evadit.

Anni tempus sic definitum invenitur constare diebus 365. horis 5. min. 48. secundis 57; quod Tempus minus est Periodo Telluris circa Solem in propria orbita, qui Annus Anomalisticus, vel Periodicus dicitur: nam ob Præcessionem Æquinoctiorum, à nobis in Lectione octava explicatam, qua puncta Æquinoctialia quotannis minutis secundis 50. regrediuntur, Solique obviam eunt, Sol prius Æquinoctio occurret, quam totum circulum seu orbitam absolverit, est autem Periodus seu Annus Anomalisticus dierum 365. horarum 6. min. 9. secundis 14.

Annus Anomalisticus.

Motus Solis in Ecliptica inæquabilis observatur.

Si motus Telluris circa Solem æquabilis esset; hoc est, si æquales angulos circa Solem temporibus æqualibus describeret Tellus, motus Solis in Ecliptica visus, esset etiam æquabilis; ejusque motus diurnus esset 59. minut. prim. & 8. min. secund. unde motus Solis visus, ejusque locus in Ecliptica ad quodlibet tempus, facili computatione innotesceret; verum ex observationibus constat, motum Solis apparentem minime æquabilem esse, & illum aliquot Eclipticæ portiones velociore gradu percurrere, in aliis lentius incedere; & speciatim in Boreali Eclipticæ semicirculo describendo, Sol octo plures dies impendit, quam dum per Australem movetur, qui æquali præcise tempore hunc semicirmicirculum apparenter percurreret, ac priorem, ſi motu æquabili lata eſſet Tellus. Præterea ſi quotidie obſervationibus factis, exploretur motus Solis apparens in Ecliptica, is aliquibus diebus deprehendetur minuta 61. adæquare, & in aliis minuta 57. non ſuperare.

Qua ratione Solis motus diurnus exploretur. *Tab. 36. fig. 5.*

Solis motus in Ecliptica diurnus hac ratione exquiritur, ſit CB Ecliptica, ÆQ Æquator, eorum interſectio A, capiatur inſtrumento Altitudo Solis Meridiana, & nota quoque ſit Altitudo Æquatoris in loco obſervatoris, harum Altitudinum differentia erit Declinatio Solis, quæ proinde dabitur. Sit G locus Solis in Ecliptica, FG Declinatio, in triangulo rectangulo GFA, ex dato latere FG & angulo A, invenietur arcus A G diſtantia Solis ab æquinoctio, ſeu ejus Longitudo, & proinde ejus Locus in Ecliptica in momento obſervationis; die deinde ſequente, ſimiliter in Meridie exploretur Solis Declinatio, quæ ſit ML, ex qua & angulo A, eodem modo innoteſcet arcus MA, ex illo ſublato AG, relinquetur arcus Eclipticæ G M à Sole uno die deſcriptus, cujus quantitas pro vario Telluris in orbita ſua loco, varia erit.

Hypotheſis veterum circulariſquâ Phænomena explicabant.

Veteres Aſtronomi, qui nullum in cælis motum præter circularem & æquabilem admittebant, quo hanc inæquabilitatem apparentem ſolverent, ſtatuebant Tellurem circa Solem, vel Solem circa Tellurem (perinde enim eſt) æquabiliter deferri in circulo excentrico; hoc eſt, in circulo cujus centrum à centro Eclipticæ (in quo vel Solem vel Terram ponebant) diſtabat, hunc circulum æquabili, ut dixi, motu deſcribi voluerunt, ideoque cum centrum Eclipticæ à centro motûs æquabilis diſtet, Telluris vel Solis motus ex centro Eclipticæ viſus inæquabilis videbitur

Tab. 36. fig. 6. *Excentricitas quid?*

Sit circulus ♈♋♎♑ Ecliptica, cujus centrum tenet Sol, MPNA orbita Terræ, ejuſque centrum C, diſtans à centro Eclipticæ recta CS quæ Excentricitas dicitur; Tellus in hoc circulo motu æquabili moveri ſupponitur; ideoque erunt anguli omnes circa centrum C deſcripti temporibus proportionales, & ex C viſa Tellus, non tardius videbitur incedere in A, quam in P. At ex centro Eclipticæ ſpectata, quoniam in A longius distat, quam in P, minores Eclipticæ arcus temporibus æqualibus videbitur describere, in illo, quam in hoc situ. Adeoque Tellure in A existente, ex illa spectator Solem aspiciens in ♋, illum lentiore motu in Ecliptica ferri videbit, quam cum Tellus est in P, & Sol in ♑ exinde spectatur.

Et quoniam Arcus Excentrici NAM major est semicirculo, & NPM semicirculo minor, patet longiore tempore describi arcum NAM quam NPM; sed tempore, quo Tellus fertur per peripheriam NAM; Sol videtur semicirculum Eclipticæ borealem ♈♋♎ percurrere, & dum Tellus movetur per arcum MPN, Sol per alterum australem Eclipticæ semicirculum deferri conspicitur, unde patet ratio brevioris moræ in hoc quam in illo.

Quaratione Excentricitas & Apsidum positio in hac Hypothesi determinantur.

His positis, Excentricitatem orbitæ, Apsidumque positiones, hac ratione determinare licet. Observentur eodem anno, momenta utriusque Æquinoctii, Vernalis scil. & Autumnalis; item locus Solis in Ecliptica, in alio quovis tempore intermedio, qui sit ♌, Tellure in ♒ existente. Cum Tellus est in orbitæ suæ puncto N, videtur Sol in Eclipticæ puncto ♈, deinde ad L delata Terra, Sol in ♌ apparet; ad M vero diventa Tellure, in ♎ conspiciendus erit Sol. Ducantur ad Telluris locum in L, rectæ SL, CL; item CM, MN, CN jungantur, & CM, SL se intersecent in O. Ex observatis Solis locis, dabitur angulus ♈S♌, & hujus ad duos rectos complementum ♒S♈. Porro ex intervallis temporum inter observationes datis, dantur arcus LM seu angulus LCM, item arcus NAM temporibus proportionales, unde & arcus NPM angulus NCM quoque dabuntur. In triangulo Isoscele MCN, ex dato angulo MCN, dabuntur anguli M & N ad basim; uterque enim est dimidium complementi anguli MCN ad duos rectos. Sed in triangulo MOS, datur ex observatione angulus MSO, hoc est, ♈S♒; unde dabitur quoque angulus MOS datorum complementum ad duos rectos, & huic æqualis angulus LOC. Ponatur LC Radius Excentrici esse partium 100000. Et in triangulo LCO, ex datis angulis, & late-

re

re LC, dabitur latus OC, fed datur MC æqualis LC; ergo innotefcet MO. In triangulo MOS dantur omnes anguli, & latus MO, inde invenietur OS. Denique in triangulo SOC, ex datis SO, OC & angulo SOC, qui eft anguli SOM complementum ad duos rectos; invenietur SC Excentricitas, & angulus OSC, ad quem addatur angulus MSO, & habebitur angulus MSA; feu arcus ♈ ♑ diftantia Aphelii ab Æquinoctio, ex quo, datur pofitio lineæ Apfidum. Q. E. I.

Hac methodo, inveniebant Aftronomi Excentricitatem SC effe partium 3450, qualium Radius Excentrici eft 100000. Unde motum locumque Solis ad datum tempus calculo facili fequente inveftigabant: fit in orbita Terræ AP linea Apfidum, A Aphelion, L Tellus orbitam circularem uniformiter defcribens, arcus AL vel angulus ACL tempori proportionalis erit Anomalia Terræ media; ficuti Arcus Eclipticæ ♑ ♒, feu angulus ASL Anomalia ejus vera, data jam Anomalia media AL, datur ejus finus LQ; & cofinus QC, cui addatur nota Excentricitas, & dabitur tota SQ. Fiatque ut SQ ad LQ, ita Radius ad Tangentem anguli QSL; qui itaque erit notus. Vel fic. In triangulo SCL, dantur latera SC, CL & angulus SCL complementum Anomaliæ mediæ ad duos rectos, unde invenietur angulus LSC vel LSA Anomalia vera: nempe fiat, ut CL + CS ad CL — CS, ita Tangens femiffis anguli LCA, ad quartum qui erit Tangens femiffis differentiæ angulorum CSL & CLS; hinc cum SC & CL fint datæ & conftantes quantitates, differentia Logarithmorum CL + CS & CL — CS, erit conftans quantitas; adeoque fi illa femper auferatur à Tangente Logarithmicâ femiffis anguli LCA, dabitur Tangens Log. femidifferentiæ angulorum CLS & CSL, fed datur eorum fumma, unde innotefcet angulus LSA, qui oftendet locum Telluris in Ecliptica è Sole vifum; & punctum Eclipticæ huic oppofitum, erit locus Solis ex Tellure apparens. Q. E. I.

In primo Anomaliæ femicirculo ALP, Anomalia media ACL major eft verà ASL. Nam eft angulus externus ACL

Ggg 2 ma-

major interno & oppoſito ASL. Et ſi ab Anomalia media ACL auferatur angulus CLS reſtabit angulus LSC Anomalia vera. In ſecundo Anomaliæ ſemicirculo PRA, Anomalia media eſt minor vera; ſit enim Terra in R, erit Anomalia media arcus APR, vel rejecto ſemicirculo arcus PR, vel huic proportionalis angulus PCR. At Anomalia vera, rejecto ſemicirculo, eſt angulus PSR, qui æqualis eſt PCR & CRS, unde ſi ad Anomaliam mediam addatur angulus CRS, habebitur Anomalia vera PSR, locuſque Terræ in Ecliptica; Angulus CLS vel CRS dicitur *Æquatio & Proſthaphereſis*, eo quod nunc addendus ſit, nunc ſubtrahendus à motu æquabili, quo habeatur motus verus.

Æquatio & Proſthaphereſis Quid?

Hæc veterum Theoria, cum motu Solis apparente ex craſſis eorum obſervationibus elicito, ſatis accurate congruebat; at aliorum Planetarum motus non ſecundum ſimilem Theoriam peragi, obſervationes teſtantur, & agnoſcit Ptolemæus. Eſt præterea in ipſo Sole Phænomenon, cui non reſpondit veterum Theoria, quodque illam falſam eſſe evincit, ſcil. obſervationes accuratiſſime factæ oſtendunt Solis diametrum apparentem in Aphelio, eſſe minutorum 31. ſecund. 29, in Perihelio, min. 32. ſecund. 33, ſed diametri Solis Apparentes ſunt reciproce ut ſolis diſtantiæ à Tellure, unde prodit veram Solis diſtantiam cum Terra eſt in Aphelio, eſſe ad diſtantiam Solis in Perihelio, ut 1953. ad 1889. Sed ſi ſuperius tradita Theoria vera eſſet, diſtantia Aphelii eſſet ad diſtantiam Perihelii, ut 10345 ad 9655, quæ ratio major eſt priore; nam ſi Excentricitas eſſet partium 345, qualium Radius Excentrici eſt 10000. Et ſi diameter apparens Solis in Perihelio ſit 32′ 33″, Diameter in Aphelio erit tantum 30′ 22″; contra obſervationes. Falſa eſt itaque illa Theoria, quæ tantam ponit Excentricitatem. Nam biſectâ Excentricitate, ejus ſemiſſis melius reſpondet diametris Solis apparentibus obſervatis. At talis Excentricitas, poſito quod centrum Excentrici ſit centrum quoque motus medii, non æque Phænomenis motuum congruit. Nam obſervationes teſtantur Æquationes ſeu Proſthaphereſes duplo majores eſſe, quam quæ ex biſecta Excencentricitate eliciuntur; adeoque necesse est ut falsa sit illa veterum Theoria.

Hæc perspiciens sagacissimus Keplerus, docuit Excentricitatem bisecandam esse, ita ut centrum Excentricæ orbitæ sit in D, medio loco inter Solem & punctum C, ex quo Telluris motus visus æquabilis apparet, punctumque illud C ab excentrici centro diversum & dimidiâ veterum Excentricitate ab eo distans, centrum medii motus dicebatur, quia ex illo, motus Telluris semper videndus sit ad sensum medius inter celerem & tardum ejus in Ecliptica incessum.

Kepleri correctio hujus Theoriæ.

Verum Copernicus, aliique Astronomi absurdum esse censebant, Tellurem in circulo deferri, cujus centrum diversum sit à centro motûs æquabilis, ex quo sequeretur Tellurem inæquabili motu peripheriam orbitæ suæ percurrere contra Axioma ab iis stabilitum quo motum omnem in cælis æquabilem statuebant. Ideoque Keplerus cum demonstrasset Martem, & Planetas reliquos, non in orbitis circularibus, sed Ellipticis deferri circa Solem in Ellipseos focorum uno constitutum, eaque lege motus eorum temperari, ut Radii à Planetis ad Solem ducti verrant Areas Ellipticas temporibus proportionales, æquum esse censebat ut Tellus eadem lege, in simili orbita circa Solem quoque deferatur: hæc Theoria omnibus Phænomenis ad amussim respondet, sed ex illa sequitur, nulla dari centra motuum æquabilium, ex quibus angulos temporibus proportionales describentes videri possunt Planetæ. Hinc factum est, ut plurimi Astronomi centrum motûs æquabilis dari statuentes, hanc Kepleri Theoriam rejiciebant, sed Ellipticam tamen orbitæ formam retinebant; & quoniam in Ellipseos Axe sunt duo puncta in æqualibus à centro distantiis quæ foci appellantur, in quorum altero Sol locatur, & alter à centro Ellipseos tantum distat, quantum Sol; hunc focum dupla excentricitate à Sole distantem, tanquam centrum motus æquabilis ponebant, & ex illo Planetas describere angulos temporibus proportionales dicebant. Quod quidem in Ellipsibus parum Excentricis, quam proxime verum est, uti agnoscit Keplerus & in sequentibus demonstrabitur.

Huic Hypotheſi eo magis favebant, quod nulla illis innotuit methodus directa & Geometrica in Kepleri Theoria, inveniendi Anomaliam veram, ex media; quod per alteram Theoriam facillime præſtabant. Ob hunc itaque defectum, Aſtronomi non pauci Keplero ἀγεωμετρησίαν objicientes ad alias Hypotheſes veris naturæ legibus minus congruas confugiebant; fingendo punctum aliquod, quod eſſet centrum motus æquabilis, è quo Planetæ angulos temporibus proportionales deſcribere videantur. Cum tamen Theoria Kepleri locum revera in natura obtineat; & obſervationes teſtentur Planetas omnes ſecundum ejus leges motus ſuos temperari, illa ob defectum Geometriæ rejicienda non eſt; nec video cur culpa in Theoriam transferenda ſit, quæ Aſtronomorum in Geometria imperitiæ potius debetur. Quo autem ἀγεωμετρίας labes in poſterum deleatur, in ſequenti Lectione methodum oſtendemus directam, eliciendi Planetæ Anomaliam veram ex media.

Lectio XXIII.

De Motu Planetæ in Ellipſi. Et Solutio Problematis Kepleri, de ſectione Areæ Ellipticæ.

Keplerus primus demonſtravit Planetas non in orbitis circularibus, ſed Ellipticis deferri, Solemque in Ellipſeos focorum alterutro ſitum, ea ratione circumire; ut Radius à Planeta ad Solis centrum protenſus ſemper verrat Areas Ellipticas, quæ temporibus quibus deſcribuntur ſunt proportionales.

Divinum hoc ſagaciſſimi Kepleri inventum, exactiſſimis Tychonis Braheæ obſervationibus debetur, & tanto magis eſt ſuſpiciendum, quod illius ope, Univerſales motuum leges, totumque ſyſtema Mundanum, hoc eſt, Philoſophiam cæleſtem feliciſſime à nemine antea perſpectam patefecit Dominus *Newtonus*.

In Planetis quadrata Temporum Periodicorum ſunt ut Cubi diſtantiarum à Sole.

Demonſtravit etiam Keplerus ex obſervatis motibus, in Univerſis Planetis Tempora Periodica eſſe in ſeſquiplicata ratione diſtantiarum à Sole mediarum, ſeu Axium majorum El-

Ellipsium quæ sunt distantiarum mediarum dupla; hoc est, Quadrata temporum Periodicorum sunt ut cubi Axium majorum. Adeoque si in duabus diversis Ellipsibus, Axes majores nominentur A, a, Tempora Periodica T, t, erit $T^2 : t^2 :: A^3 : a^3$ & $T : t :: A^{\frac{3}{2}} : a^{\frac{3}{2}}$.

Areæ Ellipticæ à diversis Planetis eodem tempore descriptæ sunt ut in subduplicata ratione Laterum Rectorum Ellipsium.

Hinc sequitur in diversis Ellipsibus, Areas simul, vel æqualibus temporibus descriptas esse, in subduplicata ratione Laterum Rectorum Ellipsium: quod sic ostendo. Notum est ex natura Ellipseos quod ejus Area tota sit ut rectangulum sub Axibus. Hoc est, si Ellipseos majoris Axes dicantur A & M, minoris a & m; erit Area Ellipseos majoris ad Aream minoris ut $A \times M$ ad $a \times m$; adeoque cum de Arearum ratione agatur, hæc rectangula loco Arearum poni possunt. In majore Ellipsi dicatur Area in aliquo tempore descripta X, in minore Area eodem tempore descripta vocetur x, & tempus quo describuntur Areæ vocetur y. Ellipsium Latera Recta sint L. & l. Tempora Periodica T. t. Ex supra explicata Theoria est,

$$X : A \times M :: y : T. \text{ item}$$
$$a \times m : x :: t : y \text{ unde ex æquo}$$
$$X \times a \times m : x \times A \times M :: t : T :: a^{\frac{3}{2}} : A^{\frac{3}{2}}.$$

sed quoniam est Axis minor media proportionalis inter Axem majorem & Latus rectum erit $M = A^{\frac{1}{2}} \times L^{\frac{1}{2}}$ & $m = a^{\frac{1}{2}} \times l^{\frac{1}{2}}$ unde $X \times a^{\frac{3}{2}} \times l^{\frac{1}{2}} : x \times A^{\frac{3}{2}} \times L^{\frac{1}{2}} :: a^{\frac{3}{2}} : A^{\frac{3}{2}}$, quare $X \times l^{\frac{1}{2}} = x \times L^{\frac{1}{2}}$ & $X : x :: L^{\frac{1}{2}} : l^{\frac{1}{2}}$ sunt itaque in diversis figuris, Areæ simul descriptæ in subduplicata ratione Laterum Rectorum. Q. E. D.

Cum itaque Lex secundum quam Planetarum motus reguntur, sit æquabilis arearum descriptio, necesse est, ut non uniformi, sed inæquali celeritate Planetæ in orbitis ferantur, & à Perihelio ad Aphelium tendentes, remissiore gradu continuo incedant, ab Aphelio autem ad Perihelion descendentes, gradum accelerent, & in Apheliis tardissime, in Periheliis celerrime moveantur. Et velocitas erit ubique reciproce, ut perpendicularis à centro Solis demissa in rectam quæ per Planetam transit & orbitam tangit. Sit DAF El-

TAB. 36. *fig.* 7.

Ellipfis, cujus focus S; & fint arcus AB, *ab* æqualibus temporibus quam minimis defcripti; erunt triangula SAB S*ab* æqualia, funt enim Areæ quas Radius vector æqualibus temporibus defcribit. Ex foco S in tangentes AP; *ap* demittantur perpendiculares SP, s*p*; & erit triangulum SAB æquale $\frac{1}{2}$ SP × AB, ficut triangulum S*ab* æquale $\frac{1}{2}$ s*p* × *ab*. Adeoque erit SP : s*p* : : *ab* : AB; fed *ab*, AB cum fint lineæ æqualibus temporibus defcriptæ, funt ut velocitates. Quare erit velocitas in *a* ad velocitatem in A ut perpendiculum SP ad s*p* perpendiculum.

Sequentia duo de Planetarum motibus invenit Theoremata Cl. Geometra *Abrahamus De Moivre.*

THEOREMA I.

TAB. 37. *fig.* 1. Sit APB orbita Elliptica, in qua movetur Planeta circa Solem in foco S locatum. Sit C centrum Ellipfeos, CB femiaxis major, CD femiaxis minor; F alter focus, & fit Planeta in P; ductis rectis SP FP, erit velocitas Planetæ in P ad velocitatem in diftantia ejus media SD, in fubduplicata ratione diftantiæ ejus FP ab altero Ellipfeos foco F, ad ejufdem diftantiam à Sole SP. Recta EPG tangat Ellipfim in P, & à focis in tangentem demittantur perpendiculares SE FG; & DH tangat orbitam in D in quam cadat perpendicularis ex S recta SH.

Per Corol. Prop. primæ *Princip. Newtoni.* Eft velocitas in P ad velocitatem in D, ut SH feu CD ad SE. Adeoque quadratum velocitatis in P, erit ad quadratum velocitatis in D, ut CD*q*: ad SE*q* hoc eft, ex Ellipfeos natura, ob CD*q* = SE × FG ut SE × FG, ad SE*q*; feu ut FG ad SE: fed ob æquiangula triangula SPE FPG, eft ut FG ad SE, ita FP ad SP. Quare quadratum velocitatis in P, eft ad quadratum velocitatis in D, ut FP ad SP. Adeoque velocitas in P eft ad velocitatem in D ut $\sqrt{FP}$ ad $\sqrt{SP}$. Q. E. D.

THEOREMA II.

Iifdem pofitis Radius eft ad finum anguli SPE ut $\sqrt{SP \times FP}$ ad CD.

Nam eft SP*q*: SP × FP : : SP : FP : : SE : FG : : SE*q*: SE × FG

$SE \times FG :: SEq : CDq$ unde permutando $SPq : SEq ::$ $SP \times FP : CDq$: adeoque $SP : SE :: \sqrt{SP \times FP} : CD$: ſed ut SP ad SE, ita Radius ad ſinum anguli SPE. Adeoque ut Radius ad ſinum anguli SPE, ita $\sqrt{SP \times FP}$ ad CD. Q. E. D.

Velocitas Planetæ angularis, ſeu angulus, quem ad Solem dato tempore minimo deſcribit Planeta, eſt ubique reciproce in duplicata ratione ejus diſtantiæ à Sole; ſeu reciproce ut Quadratum diſtantiæ: ſint AB *ab* arcus Elliptici Tab 36. æqualibus temporibus percurſi. Centro S, intervallis SB, S*b*, fig. 7. deſcribantur arcus minimi BE, *be*, in S*b* capiatur S*m* æqualis S*b* & deſcribatur arcus *mn*. Et erit velocitas angularis in *b* ad velocitatem angularem in B, ut arcus *be* ad arcum *mn*. Sed ratio *be* ad *mn* componitur ex ratione *be* ad BE, & BE ad *mn*; & quoniam triangula BSA, *b*S*a* ſunt æqualia, erit *be* ad BE, ut SB ad S*b*. Eſt vero BE ad *mn* (quia ſunt arcus ſimiles) ut SB ad S*m*, ſeu ut SB ad S*b*. Quare erit velocitas angularis in *b* ad velocitatem angularem in B, in ratione compoſita SB ad S*b* & SB ad S*b*, hoc eſt, ut quadratum SB ad quadratum S*b*.

Sed ut inæquales Planetæ motus, variaque velocitatis incrementa & decrementa manifeſtius vobis exponantur; convenit Planetæ motum in diverſis orbitæ ſuæ locis cum motu æquabili corporis in circulo lati comparare. Sit itaque Planetæ orbita AEBF, cujus focus in quo Sol S, Axis Tab 37. major AB, minor OQ. Centro S intervallo SE, quod ſit fig. 2. medium proportionale inter AK, & OK, ſcil. inter ſemiaxem majorem & minorem, deſcribatur circulus CEGF; hujus circuli Area erit æqualis Areæ Ellipſeos, uti facile eſt ex Conicis demonſtrare. Ponamus punctum aliquod peripheriam CEGF æquabiliter percurrere, eodem tempore quo Planeta in Ellipſi periodum ſuam abſolvit, cumque Planeta in Aphelio A exiſtit, punctum æquabiliter incedens ſit in lineæ Apſidum puncto C, hoc punctum motu ſuo, Motum Planetæ medium ſeu æquabilem exponet; & deſcribet circa S ſectores circulares temporibus proportionales, & æquales Areis Ellipticis à Planeta eodem tempore

Sit jam motus æquabilis, ſeu angulus circa S deſcriptus tempori proportionalis CSM, capiatur Area ASP æqualis ſectori CSM, & locus Planetæ in propria orbita erit P, angulusque MSD differentia inter motum Planetæ verum & medium erit Æquatio ſeu Proſthaphæreſis, & Area ACDP erit æqualis ſectori DSM; eſt itaque Area ACDP Proſthaphæreſi ſeu Æquationi proportionalis. Adeoque ubi hæc Area eſt maxima, ibi æquatio erit maxima, ſed Area illa eſt maxima in puncto E, ubi circulus & Ellipſis ſe mutuo ſecant, nam ulterius deſcendente Planeta ad R, Æquatio fit proportionalis differentiæ Arearum ACE & m ER; ſeu Areæ GBRm; ſit enim V locus puncti peripheriam circularem æquabiliter deſcribentis, & erit ſector CSV æqualis Areæ Ellipticæ ASR, unde ablatis ſpatiis communibus, erit Area ACE demptâ Areâ REm æqualis ſectori VSm, ſeu Æquationi. In Perihelio B coincidit motus æquabilis cum motu vero, nam eſt ſemicirculus CEG æqualis ſemi-ellipſi AEB.

Ubi Æquationes ſeu Proſthaphæreſes ſunt maximæ.

Poſt deceſſum Planetæ à Perihelio B, ejus motus motum medium ſemper antecedet; ſit enim angulus GSZ tempori proportionalis. Capienda eſt Area BSY æqualis ſectori GSZ, & erit Y locus Planetæ in ſua orbita; unde angulus BSY major erit angulo GSZ, & Area GBYL æqualis erit ſectori ZSL, qui Æquationem deſignat, & ubi Area GBYL fit maxima, ibi æquatio erit maxima, ſcil. in puncto F, ubi circulus & Ellipſis ſe mutuo ſecant. In A velocitas Planetæ eſt omnium minima, ob diſtantiam SA omnium maximam, deinde continuo creſcit Planetæ velocitas, manet tamen velocitate media minor, uſque dum ad E interſectionem circuli & Ellipſeos pervenit Planeta, ubi ejus velocitas angularis fit mediæ æqualis, quod ſic oſtendo. Cum Planeta eſt in E, ſit punctum medio motu in circulo incedens in m, ſintque Areæ circa S eodem tempore quàm minimo deſcriptæ nSE, & ſector ISm, erunt illæ æquales, unde hE × ES æqualis Im × Sm, quare ob Sm, ES æquales, erit arcus Eh = arcui Im, & angulus nSE æqualis angulo ISm, ad punctum itaque E eſt velocitas Planetæ angularis æqualis velocitati mediæ. Exinde deſcendente Planeta

Ubi velocitas eſt omnium minima.

Ubi Planetæ velocitas ſit velocitati mediæ æqualis.

Ubi velocitas ſit maxima.

TAB. XXXVI.

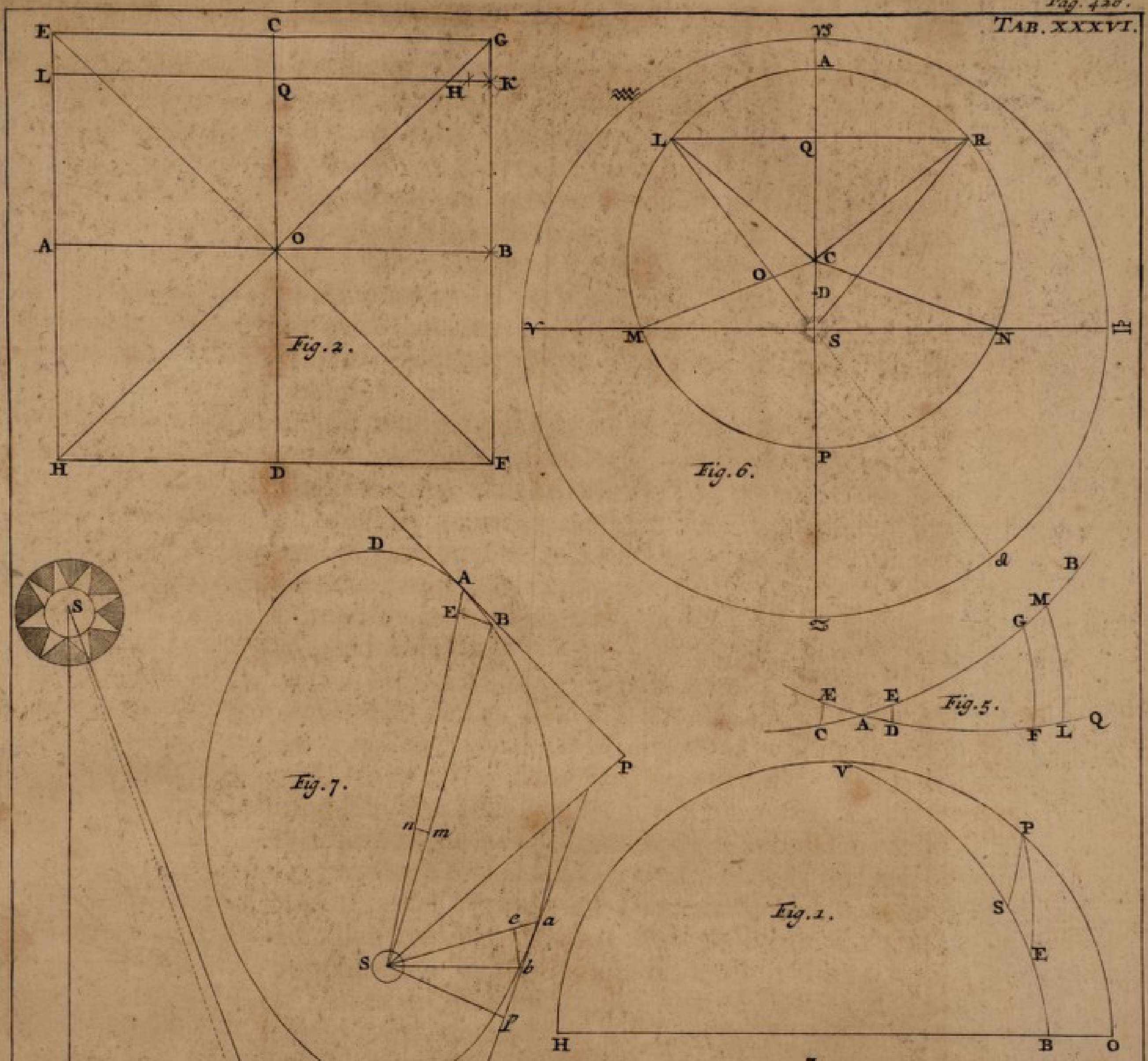

ta verſus Perihelion , velocitas ſit major mediâ, & continuo creſcit ob continuo diminutam diſtantiam, donec in Perihelio B ſit omnium maxima, ob diſtantiam SB omnium minimam. Ex quo diſcedens planeta, & ad Aphelion aſcendens, punctum medio motu incedens poſt ſe relinquet, ſed ejus velocitas ſemper minuitur, quo longius à Sole recedit, ſemper tamen manet velocitate media major, uſque dum ad interſectionem F pervenit, ubi rurſus velocitas ſit velocitati mediæ æqualis. Deinde ulterius pergendo, continuo decreſcit velocitas, donec Aphelion attingit, ubi ſit omnium minima.

Cum itaque Planeta quilibet in diverſis orbitæ ſuæ punctis, inæquali velocitate feratur, & ſola æqualitas, quæ in ejus circulatione circa Solem obſervatur, in Arearum deſcriptione conſiſtat; nam Area una cum tempore uniformiter augetur. Quo Planetæ locus in propria orbita ad datum tempus determinetur, capienda eſt Area, quæ ſit Tempori proportionalis, quod ut fiat, neceſſe eſt ut ſolvatur Problema quod ſequitur.

Problema Kepleri.

Invenire poſitionem rectæ, quæ per datæ Ellipſeos focum alterutrum tranſiens, abſcindat Aream motu ſuo deſcriptam, quæ ſit ad Aream totius Ellipſeos in ratione data.

Sit nempe Ellipſis APB, cujus focus alteruter S, invenienda eſt poſitio rectæ SP, quæ abſcindat aream trilineam ASP, ad quam Area totius Ellipſeos eam habeat rationem, quam habet tempus Periodicum Planetæ Ellipſim deſcribentis, ad aliud tempus datum; qua poſitione inventa, dabitur punctum P, quod Planeta ad tempus illud datum occupat. Vel ſit AQB ſemicirculus ſuper Ellipſeos Axem majorem deſcriptus, ducenda eſt per S recta SQ abſcindens Aream ASQ, ad quam Area totius circuli eſt in eadem ratione. Nam per hanc circuli ſectionem, ſectio Ellipſeos quæſita facile invenitur, demittendo à puncto Q in Ellipſeos axem perpendicularem QH, Ellipſi occurrentem in P, & ducta SP, erit illa recta quæſita, & P locus Planetæ. Eſt enim ſemiſegmentum Ellipticum APH ad ſemiſegmentum

Tab. 37. fig. 3.

circulare AQH, ut HP ad HQ, hoc eſt, ut Area totius Ellipſeos ad Aream totius circuli, uti conſtat ex natura Ellipſeos: ſed eſt triangulum SPH ad triangulum SQH, in eadem ratione, *per* 1 *El.* 6*ti.* Adeoque *per* 12 *El.* 5*ti.* erit Area Elliptica ASP ad Aream circularem ASQ, ut Area totius Ellipſeos ad Aream totius circuli; & alternando, Area Elliptica ASP eſt ad ejus Aream totam, ut Area circularis ASQ ad totum circulum. Adeoque ſi habeatur methodus ducendi rectam per S, quæ ſecet Aream circuli in data ratione, facile erit in hac ipſa ratione ſecare Aream Ellipticam.

Ipſi Keplero, qui primus problema propoſuit, nulla innotuit methodus directa computandi locum Planetæ ex dato tempore: ille enim expreſſe dicit, nullam eſſe viam directam, ex dato tempore, inveniendi locum Planetæ ſeu Anomaliam ejus veram. Ideo illi neceſſe fuit, per ſingulos ſemicirculi AQB gradus progrediendo, ex dato arcu AQ, quam Anomaliam excentri vocat, tam tempus per Aream ASQ, quæ Anomaliæ mediæ eſt proportionalis, quam Angulum ASP, hoc eſt locum Planetæ ſeu Anomaliam veram, & coæquatam tempori reſpondentem calculo eruere, & quoniam Geometrice non potuit Keplerus problema ſolvere; illi ἀγεωμετρίαν objiciebant Aſtronomi, & eum, quaſi cauſis Phyſicis nimium indulgentem, à Geometria in diverſum abiiſſe cenſebant, ejuſque Aſtronomiam ex hac Theoria pendentem, tanquam minus Geometricam, labefactabant; & ut vitium hoc effugerent, ad alias tranſiverunt Hypotheſes, fingendo punctum aliquod circa quod motus foret æquabilis, ſeu anguli deſcripti temporibus eſſent proportionales, & exinde data Anomalia media coæquatam ſeu veram determinabant. Sed computus his Hypotheſibus innixus, obſervationibus non congruere deprehenſus eſt. Nullum enim eſt revera punctum fixum, quod eſt centrum motus æquabilis, circa quod ſcil. Planetæ, radiis ad illud ductis, deſcribant angulos temporibus proportionales. Solaque Theoria, quæ Planetarum motibus ad amuſſim congruit, eſt ſupra explicata Kepleriana. Omnes itaque Aſtro-

nomi

nomi in æternum laudabunt hoc Kepleri Inventum, ejuſque cum cælo conſenſum; præſertim cum elegantem motuum è cauſis ſuis demonſtrationem nobis pateſacit: illud ſane Keplerus tanti fecit, (non improbantibus æquioribus arbitris) ut methodum calculi indirectam ſectari maluit, quam aliam Hypotheſim à Natura minus probatam comminiſci.

Quo itaque ἀγεωμετρησίας labem ex Aſtronomia deleamus, methodum Geometricam hic oſtendemus, qua Ellipſeos ſeu (quod illi æquipollet) circuli Area in data ratione ſecanda ſit.

Sit AQB Semicirculus ſuper Ellipſeos Axem majorem deſcriptus, cujus Centrum C, Ellipſeos focus in quo Sol locatur ſit S, per locum Planetæ intelligatur duci ad Axem perpendicularis recta QH circulo occurrens in Q; erit Area ASQ ad Aream totius circuli, ut tempus datum ad tempus Periodicum Planetæ; ducatur CQ, in quam productam, ſi opus ſit, cadat perpendicularis SF; eſt Area ASQ æqualis ſectori ACQ una cum triangulo $CSQ = \frac{1}{2} CQ \times AQ + \frac{1}{2} CQ \times SF$, adeoque ob datam $\frac{1}{2}CQ$, erit Area ASQ ſemper proportionalis Arcui $AQ +$ recta SF, cum ſcil. motus ſit ab Aphelio verſus Perihelion; at cum à Perihelio ad Aphelion tendit Planeta, fit Area BSq æqualis ſectori $BCq -$ Triangulo CSq, adeoque erit illa proportionalis arcui $BQ -$ recta Sf. Hinc, ſi capiatur arcus AN vel Bn tempori proportionalis, erit $AQ + SF = AN$ vel $BQ - Sf = Bn$, quare erit $SF = QN$ vel $Sf = qn$. Tab. 37. fig. 4.

Hinc patet, ſi habeatur arcus AQ, & ei addatur arcus NQ qui ſit æqualis rectæ SF, erit arcus AN tempori proportionalis, ſeu Planetæ Anomaliæ mediæ æqualis. Adeoque ex data Planetæ Anomalia vera, facile innoteſcit ei congrua Anomalia media, ſeu tempus. Fiat enim ut QC ad SC ita 57, 29578, qui arcus radio eſt æqualis, ad quartum, & dabitur Arcus æqualis SC in gradibus gradûſque partibus decimalibus. Dicatur hic arcus B. Et quoniam eſt SC ad SF, ut Radius ad ſinum anguli SCF vel ACQ. Fiat ut Radius ad ſinum arcus AQ, ita arcus B ad quartum; & dabitur in gradibus & partibus decimalibus; arcus in peripheria AQB, qui æqualis eſt rectæ SF; cumque SF ſit æqualis QN, dabitur arcus QN, & proinde AN tempori proportionalis.

Hoc exemplis in orbita Martis declarare liceat. Hujus Planetæ Excentricitas eſt ad diſtantiam mediam, ſeu ſemiaxim Ellipſeos, ut 14100 ad 152369: adeoque Logarithmus arcus B, qui æqualis eſt SC eſt 0. 7244446. Si itaque quæratur Anomalia media, cum Anomalia Excentri eſt unius Gradus; addatur ſinus Log. unius gradus qui eſt 8. 2418553 ad Log. arcus B, fiet ſumma 8. 9662999 qui eſt Logaryhthmus numeri 0. 092533, & exprimit valorem arcus QN in partibus gradûs decimalibus. Eſt itaque arcus AN tempori proportionalis 1, 092533 ſeu 1° 5′ 33″. Similiter ſi Anomalia Excentri ſit 30 gr. ad ejus ſinum Log. addatur conſtans Log. arcus B, & ſumma erit 0. 4234146 Log. numeri 2, 651. Adeoque Anomalia media AN Anomaliæ Excentri 30 grad. reſpondens erit 32, 651, ſeu 32 gr. 39′. 3″. Hæc methodus expeditior multo, & facilior eſt illâ, quam tradit Keplerus, ubi methodo indirectâ, & per poſitionem *Regulæ Falſæ*, docet pervenire ex Anomalia media ad veram.

Deveniamus jam ad methodum promiſſam directe eliciendi Anomaliam coæquatam ſeu veram ex media. Sit in figura Arcus AN Anomalia media, ſeu tempori proportionalis, ſitque AQ Anomalia Excentri invenienda. Arcus NQ, dicatur, y, & ſinus arcus AN vocetur e, & coſinus f; Excentricitas SC ſit g. Eſt ſinus arcus AQ æqualis ſinui arcus AN − NQ = ſin. AN − y; ſed à nobis oſtenſum eſt in Elementis Trigonometricis, quod ſi ſinus arcus AN ſit e, ſinus arcus AN − y, ſeu arcus AQ erit $e - \frac{fy}{1.} - \frac{ey^2}{1.2.} + \frac{fy^3}{1.2.3.} + \frac{ey^4}{1.2.3.4.}$ &c. Sed eſt radius qui eſt 1 ad ſinum arcus AQ, ut SC vel g ad SF vel NQ hoc eſt y. Adeoque erit SF æqualis $ge - \frac{gfy}{1.} - \frac{gey^2}{1.2.} + \frac{gfy^3}{1.2.3.} + \frac{gey^4}{1.2.3.4.}$ &c. At eſt SF æqualis arcui NQ ſeu y, ut oſtenſum eſt:

qua-

quare ad hanc diventum est æquationem: $y = ge - \frac{gfy}{1.} - \frac{gey^2}{1.2.} + \frac{gfy^3}{1.2.3.} + \frac{gey^4}{1.2.3.4.}$ &c. proinde $ge = y + \frac{gfy}{1.} + \frac{gey^2}{1.2.} - \frac{gfy^3}{1.2.3.} - \frac{gey^4}{1.2.3.4.}$ &c. ge vocetur Z, & $1 + gf$ dicatur a, item $\frac{ge}{1.2.}$ sit b, $\frac{gf}{1.2.3.} = c$ item $\frac{ge}{1.2.3.4.} = d$, & Æquatio induet hanc formam. $Z = ay + by^2 - cy^3 - dy^4$ &c. Unde per methodum Reversionum serierum à Domino *Newtono* traditam, fiet $y = \frac{z}{a} - \frac{bz^2}{a^3} + \frac{2b^2 + ac \times z^3}{a^5} - \frac{5abc - 5b^3 + a^2 d \times z^4}{a^7}$. Et quoniam est $b = \frac{ge}{2} = \frac{z}{2}$ & $d = \frac{z}{1.2.3.4.}$ fiet $y = \frac{z}{a} - \frac{z^3}{2a^3} + \frac{cz^3}{a^4} - \frac{5cz^5}{2a^5}$ &c. Si arcus AN superet 90 grad. & minor sit 270, erit ge seu $z = y - gfy + \frac{gey^2}{2.} + \frac{gfy^3}{2.3.} - \frac{gey^4}{2.3.4.}$: unde fiet $a = 1 - gf$; & erit $y = \frac{z}{a} - \frac{z^3}{2a^3} - \frac{cz^3}{a^4}$

Series supra posita exprimit quantitatem arcus QN, in partibus qualium Radius est 1, 000000. At ut in gradibus gradusque partibus habeatur, fiat ut Radius ad hancce seriem ita 57, 29578, qui est arcus Radio æqualis, ad quartum, hoc est (cum Radius sit unitas) multiplicetur series prædicta per numerum 57. 29578 quem vocemus R unde prodit arcus quæsitus y in gradibus, gradusque partibus $= \frac{Rz}{a} - \frac{Rz^3}{2a^3} + \frac{Rcz^3}{a^4}$ &c.

Hujus seriei terminus primus $\frac{Rz}{a}$ sufficit ad determinandam Anomaliam Excentri in omnibus fere Planetis, nam in Marte error plerumque non superat gradus partem ducentesimam. In Tellure gradûs parte decies millesima minor est, sed Exemplis rem declarare liceat.

In orbita Telluris, Excentricitas est 0. 01691, posita distantia media seu CQ = 1. Invenienda est Anomalia Excentri, & coæquata cum media est 30. gr.

Log.

Log. Excentricitatis	8. 2281436. = Log. g
Log. ſin. gr. 30.	9. 6989700
Log. R	1. 7581226
Log. Rz.	9. 6852362
Log. a Subtr.	0. 0063137
Log. arcus y ſive NQ	9. 6789225

cui reſpondet numerus 0. 47744 ſeu in ſexageſimalibus numeris 28 . 38 : reliqui termini minores ſunt gradus parte decies milleſima, adeoque negligi poſſunt. Si itaque à Gradibus 30 ſubtrahatur 28′. 38 , relinquetur Arcus AQ 29°: 31′: 22″. Et in triangulo QCS, dantur latera QC CS cum angulo SCQ, unde dabitur angulus QSC, Analogia eſt ut QC + CS ſeu AS ad CQ − CS ſeu PS, ita Tangens ſemiſſis ſummæ angulorum CSQ & CQS ad Tangentem ſemiſſis differentiæ eorundem, unde ſi à Tangente Log. ſemiſſis Anguli ACQ auferatur conſtans Logarhythmus 0. 0146893, dabitur Tangens ſemiſſis differentiæ angulorum CQS & CSQ, qui in præſenti exemplo erit 14°: 17′: 26″ hæc ad ſemiſummam addita, dat angulum ASQ 29° 3′; 7″, ſed ut inveniatur angulus ASP, diminuenda eſt Tangens anguli ASQ in ratione Axis minoris Ellipſeos ad majorem, ab hujus itaque Tangente Log. auferatur Logarhythmus conſtans 0. 0000 622. qui eſt Logarhythmus Rationis Axis majoris ad minorem, & reſtabit Tangens Log. anguli ASP 29°: 2′: 54″ qui eſt Anomalia coæquata.

In orbita Martis, Excentricitas eſt partium 14100, qualium diſtantia media eſt 152369. Adeoque Logarithmus Rationis SC ad CQ erit 8. 9663226 = Log. g. Quæratur primo in Marte, Anomalia Excentri, cum Anomalia media eſt unius gradûs.

Log. Excentricitatis	8. 9663226
Log. Sin. 1 gr.	8. 2418453
Log. R	1. 7581220
Log. Rz	8. 9662899
Log. a ſubſtr.	0. 0384299
Log. $\frac{Rz}{a}$	8. 9278600

cui

cui Logarithmo reſpondens numerus. o. 08497 , exhibet magnitudinem arcus NQ, & error minor eſt gradus parte tricies milleſimâ.

2do. Quæratur Anomalia Excentri, cum media eſt grad. 45.

Log. Excentricitatis	8. 9663226
Log. ſin. 45. gr.	9. 8494850
Log. R	1. 7581220
Log. Rz.	o. 5739296
Log. a ſubſtr.	o. 0275249
Log. $\frac{Rz}{a}$	o. 5464047

cui reſpondet numerus 3. 5189, qui verum ſuperat centeſima & quinquageſima circiter gradûs parte , & ut corrigatur error, capiatur terminus ſeriei ſecundus $\frac{\overline{-Ra + 2Rc} \times z^3}{2a4}$ qui invenitur o. 0065, & à primo auferatur & reſtabit 3. 5124 qui exprimit arcum NQ verum ad partes gradus centies milleſimas.

3tio. Quæratur Anomalia Excentri, cum media eſt grad. 100, in hoc caſu eſt $a = 1 - gf =$ o. 983930.

Log. g.	8. 9663226
Log. ſin. gr. 100. ſeu gr. 80	9. 9933515
Log. R	1. 7581220
Log. Rz	o. 7177961
Log. a ſubſtr.	9. 9929598
Log. $\frac{Rz}{a}$	o. 7248363

Huic Logarithmo reſpondet numerus 5. 3068, qui quinquageſima circiter gradus parte verum ſuperat, quo itaque corrigatur error, duplicetur Log. $\frac{z}{a}$, & producto addatur Log. $\frac{Rz}{a}$. & habebitur Logarithmus $\frac{Rz^3}{a^3}$ cui reſpondens numerus eſt o. 04552, ejuſque ſemiſſis eſt o. 02276 æqualis $\frac{Rz^3}{2a^3}$. Hic numerus à numero 5. 3068 auferendus eſt; & ha-

habebitur 5. 2841 pro quantitate arcus N Q. Et proinde Arcus A Q Anomalia Excentri erit 94. 7159, qui non decies millesima gradus parte à vero A Q discrepat. Notandum quamvis secundus seriei terminus sit $\frac{-\mathrm{R}a+2\mathrm{R}c \times z^3}{244}$ ejus tamen pars $\frac{-\mathrm{R}c\,z^3}{a\,4}$ sufficit, ut habeatur A Q arcus Anomaliæ excentri verus ad gradus partes decies millesimas.

Obtento arcu A Q, seu angulo A C Q invenitur angulus A S Q resolutione Trianguli Q C S in quo dantur latera C Q C S cum angulo interjecto Q C S, unde invenietur angulus Q S A. Hujus anguli Tangens Logarithmica est capienda & ab ea demendus est Logarithmica Rationis Axis majoris ad
Tab. 37. minorem, & restabit tandem Tangens Log. anguli A S P qui
fig. 3. est Anomalia æquata seu vera.

Lectio XXV.

De Problematis Kepleri Solutione Newtoniana *&* Wardi *Hypothesi Elliptica.*

Methodus nostra in superiore Lectione explicata, & ea Domini *Newtoni* in Principiis Philosophiæ Mathema-
Tab. 37. ticæ *pag* 101. tradita, eidem innituntur fundamento, Quod
fig. 3. scil. recta S F Longitudine æqualis est arcui Q N. *Newtoni* autem methodus fere similis est ei, qua ex æquationibus affectis radicem extrahunt Analystæ, & quidem tanto magis est æstimanda, quod non solum exhibet Planetarum Loca, quorum orbitæ ad circuli formam proximæ accedunt, sed eadem fere facilitate inservit etiam Cometis, qui in orbitis maxime excentricis moventur; quod etiam per nostram methodum obtineri potest, si modo loco arcus A N capiatur alius arcus ad arcum A Q propius accedens, qui dicatur A & posito sinu arcus $\mathrm{A} = e$ quæratur sinus arcus $\mathrm{A}+y$ & fiat $z = ge + \mathrm{A} - \mathrm{AN}$.

Methodum autem *Newtoni* cum maxime expedita sit, hic explicare liceat, in gratiam Artificum, qui Tabulas Astronomicas secundum veras motuum cœlestium leges, & non

non ex fictis Hypothesibus condere volunt.

Hactenus ostensum fuit, quod si arcus A Q sit Anomalia Excentri, hunc arcum una cum recta S F ex Sole in radium Q C normaliter incidente, esse tempori proportionalem; cum Planeta tendit ab Aphelio ad Perihelion, vel arcum B Q dempta recta S F, esse tempori proportionalem, cum à Perihelio ad Aphelion ascendit, adeoque si capiatur Arcus A N vel B N tempori proportionalis, erit arcus Q N æqualis S F rectæ; ut igitur inveniatur, in gradibus & partibus gradus decimalibus, mensura arcus in Peripheria A Q B, qui æqualis sit rectæ S F, fiat ut C Q ad C S, ita arcus grad. 57. 29578 qui æqualis est radio, ad quartum, hic numerus exprimet magnitudinem arcus in Peripheria A Q B, qui æqualis est S C. Arcus hujus Logarithmus dicatur B. Quoniam est C S ad S F, ut Radius ad sinum anguli A C Q; fiat ut Radius ad hunc sinum, ita arcus cujus Logarithmus est B, ad alium D; erit arcus ille D æqualis rectæ S F. Adeoque si ad datum tempus, Area A S Q & arcus A N essent tempori proportionales, & capiatur NP æqualis D, punctum P caderet in Q. Si vero Area A S Q non accurate tempori respondeat, punctum P cadet supra vel infra Q, prout Area A S Q major sit vel minor eâ, quæ est tempori proportionalis. Sit ea ASq, & in Cq cadat perpendicularis SE, erit per hactenus demonstrata, $SE = Nq$, unde $SE - SF$ vel $SF - SE$, hoc est fere $LE = qP = QP - Qq$ vel $= Qq - QP$. Quod si angulus QCq sit parvus, erit $CE : Cq :: LE : Qq :: QP - Qq : Qq$; unde $CE + Cq : Cq :: QP : Qq$. Et similiter, cum arcus B Q est quadrante minor, erit $CQ - CE : CQ :: QP : Qq$. Cum Planeta prope Aphelion vel Perihelion versatur, fit CE fere $= CS$ & $CQ + CE = AS$. unde $QP : Qq :: AS : CA$, cum arcus A Q est quadrante minor; at cum Arcus Bq est Quadrante minor, erit $SB : CB :: QP : Qq$. Fiat ut C S ad C Q, ita Radius R ad Longitudinem quandam L, & erit $CQ = \frac{CS \times L}{R}$. Est autem Radius ad cosinum anguli A C Q ut S C ad C F vel C E, sunt enim C F C E fere æquales; quare erit $CE = \frac{SC \times \text{cosin } AQ}{R}$, unde habe-

Iii 2 bitur

bitur $QP : Qq :: \frac{SC \times L + SC \times cof.\ AQ}{R} : \frac{CS \times L}{R} :: L + cof.\ AQ : L$, cum Arcus A Q eſt quadrante minor; at ſi is ſit quadrante major, erit $QP : Qq :: L - cof.\ AQ : L$.

Atque hac ratione ſi capiatur arcus A Q, qui ſit aliquantiſper minor, aut major vero, invenietur exinde arcus Qq, huic addendus vel demendus, qui facit ut Area ASq ſit quam proxime tempori proportionalis; & ſi loco A Q capiatur prius inventus arcus Aq & inſtituatur proceſſus priori ſimilis, invenietur alius Aq, & hic ſimiliter, eundem repetendo proceſſum, dabit novum Aq, atque ſic quantumvis proxime ad veritatem accedere licebit.

Illuſtratur Exemplis in orbita Martis. Tanta autem eſt hujus methodi facilitas, ut ea exemplis potius quam ulteriore explicatione indiget; adeoque liceat eam in motibus Planetæ Martis experiri. In hac orbita, Logarithmus B eſt 0. 7244446, & Longitudo L eſt partium 1080631 qualium Radius eſt 100000.

Exemplum I. Sit primo inveniendus angulus A C Q, cum motus medius ſeu arcus tempori proportionalis ſit unius gradus. Quoniam C S eſt fere pars decima ipſius C A, pono A Q eſſe 0. 9. grad. decima ſcil. parte minorem motu medio. Addatur ſinus Log. 0. 9. ad Log. B, & fit ſumma 8. 9205466 = Log. numeri 0. 083281, hic numerus exprimit arcum æqualem $SF = NP$, & ſi arcus A Q fuiſſet recte aſſumptus, foret $AN - NP = AQ$ & $QP = O$. At in præſenti caſu, eſt $QP = 0.\ 01671$. A quo ſi auferatur ejus pars decima, cum A S ſuperat A C decima circiter ſui parte, reſtabit $Qq = 0.\ 01504$, qui additus ad A Q, dat Aq 0. 91504, qui vix milleſima gradus parte à vero Aq differt.

Exemplum II. Sit 2*do* Arcus A N ſeu motus medius 2 gr. Pono A Q. 1. 83 prioris A Q fere duplum, & ad ejus ſinum Log. addendo Log. B, fit ſumma 9. 2286992. Log. numeri 0. 16931; unde erit $QP = 0.\ 00069$, à quo ſi ſubſtrahatur ejus pars decima, fit $Qq = 0.\ 00062$, & Aq 1. 83 062 qui non decies milleſima gradus parte à vero Aq diſcrepat.

Exemplum III. 3*tio* Sit Arcus tempori proportionalis gr. 3. Ponatur: $AQ = 2,745 = 1,83 + 0.915$, & ad ejus ſinum Log. addendo do Log. B, habebitur Log. numeri 0. 25392 = NP & AN — NP = 2. 74638. Adeoque Q*q* = 0, 001 fere, & A*q*=2. 746 sic unica duorum Logarithmorum additione, invenietur arcus A*q*, qui erit verus ad gradus partes millesimas.

4to. Sit jam, non gradatim, sed per saltum pergendo, inveniendus angulus AC*q*, cum motus medius est grad. 45. Pono Arcum AQ esse gr. 40. & ad ejus sinum Log. addendo Log. B. Fit summa 0. 5320121 = Log. numeri 3.4081, qui numerus à 45 ablatus relinquit AN — NP = 41. 5919, cujus excessus supra arcum AQ est 1.5919, unde si fiat ut L + *cos.* AQ ad L, ita 1,5919 ad alium, invenietur arcus Q*q* gr. 1,4865. Adeoque A*q*, 41.4865 qui non multum supra millesimam gradus partem à vera differt. Sed absque hac proportione, invenire possumus A*q* capiendo arcum, qui sit aliquantulum minor quam AN — NP, eidem tamen fere æqualis, scil. sit AQ 41. 50, & addendo ejus sinum Log. ad Log. B. habebitur alius NP = 3. 5132, qui ab AN subductus dat 41. 4868 pro novo A*q*; & hic arcus minore labore eruitur, & aliquantulum propius ad verum accedit quam prior A*q*. *Exemplum.* IV.

5to. Post inventum A*q* correspondentem motui medio 45. gr. rursus si gradatim pergere lubeat, unica duorum Logarithmorum additione habebitur A*q*, ad omnes motûs medii gradus subsequentes: nempe cum Anomalia media sit gr. 46, pono AQ 42, 40, & addendo ejus sinum Log. ad Log. B, fiet AN — PN — 42.4249, cui si æqualis ponatur novus AQ, habebitur A*q* qui ne millesima gradus parte à vero A*q* differt, sic cum Anomalia media sit gr. 47. Pono AQ 43,36 = priori A*q* + incremento istius arcus uni gradui motus medii competente, & addendo ejus sinum Log. ad Log. B. Summa est Log. numeri 3.6402 qui ab AN ablatus, relinquit AN — NP = 43.3598 = novo A*q*, & hic arcus gradus parte circiter decies millesima à vero discrepat. *Exemplum.* V.

6to. Si omissis gradibus intermediis inveniendus est arcus A*q* cum Anomalia media est gr. 100, Pono AQ gr. 96, & addendo ejus sinum Log. ad constantem B; summa fit Lo- *Exemplum.* VI.

garithmus numeri 5.273, unde AN — NP=94.727, Itaque pono fecundo AQ 94. 72, & per additionem conftantis Log. B, ad ejus finum Log. provenit log. numeri 5.285, qui ab AN fubductus, dat AN — NP 94,715 = A*q* quam proxime. Similiter fi Anomalia media fit gr. 101. Pono AQ 95,71, ex quo elicitur NP 5,2756 quo numero ab 101 fublato, reftabit AN — NP 95,7244; atque hac ratione data Anomalia media, fi gradatim fiat proceffus, habebitur angulus ACQ, per unicam tantum duorum Logarithmorum additionem, quorum, qui conftans eft, in charta feorfim fervandus, quo labori fæpius eundem exfcribendi parcatur.

Exemplum in Cometæ orbita. Tranfeamus jam ad orbitam alterius generis, cujus Excentricitas ad diftantiam mediam magnam obtinet proportionem; fit nempe diftantia Aphelii ad diftantiam Perihelii ut 70 ad 1; qualis fere fuit iftius Cometæ orbita, in qua Cometam periodum fuam complere Annis 75½, primus deprehendit Halleius. In hac orbita, erit AC vel CQ partium 35. 5 & CS 34. 5. Qualium SB eft una, & conftans Log. B eft 1.7457133. Inveniendus eft arcus B*q*, cum motus medius à Perihelio fit gradus pars centefima. Pono BQ 0. 35, ad ejus finum Log. addatur Log. B. & prodit fumma Log. numeri, 0, 34013; qui ad arcum AN additus, fit 0, 35013, fi hic arcus fuiffet 0, 35; BQ recte effet affumptus, fed differentia eft 0, 00013, unde quoniam CB eft ad SB ut 35,5 ad 1, multiplicetur differentia, 00013 per 35,5 & prodibit Q*q* = 0. 004615, unde prodit arcus B*q* = 0. 354615 & error tribus partibus decies millefimis gradus minor eft. Rurfus, fit motus medius 0. 02. Ponatur BQ effe 0,71, per additionem conftantis B ad ejus finum Log. habebitur Logarith. numeri 0.68998, unde BN + NP = ,70998, & eft differentia 0.00002 quæ fi per 35. 5 multiplicetur & productus à BQ fubtrahatur reftabit B*q* = ,7092, & error gradus partem decies millefimam non fuperabit. Si motus medius fit 0,3 pono BQ 1. 06; & addendo ejus finum Log. ad conftantem B. Prodit Log. numeri 1.03008, cui fi addatur BN fit fumma ma 1, 06008, qui major eſt quam BQ: quare ſi differentia, 00008 multiplicetur per 35.5, & productus ad BQ addatur fiet Bq=1, 06284. Similiter cum motus medius ſit ,04. Pono BQ 1,4 & invenio NP=1, 3604, ad quem addendo ,04 fit ſumma 1,4004, qui ſuperat 1,4 per ,0004; multiplicetur hæc differentia per 35,5 & productus ,0142 erit æqualis Qq unde Bq=1,4142; In his omnibus errores ſunt admodum exigui, & raro milleſimam gradus partem tranſcurrentes.

Inveniendus ſit jam arcus Bq, cum motus medius eſt unius gradus. Pono BQ=20 gr. & addendo ejus ſin. Log. ad B. Prodit Log. numeri 19. 045, cui addendo 1, ſumma 20,045 ſuperat 20, & cum in hoc caſu L--*Coſ.* BQ ſit ad L, ut 1 ad 11,5 fere; multiplico differentiam ,045 per 11,5, & productus ,5175 ad BQ additus, dat 20,5175. Pono itaque ſecundo BQ 20,51 & prodibit ſimiliter, ut in præcedente, NP=19.5092; cui addendo BN, ſumma eſt 20,5092 quæ minor eſt quam BQ; unde ſi differentia, 0008 multiplicetur per 11,5 & productus ,0092 ſubtrahatur a BQ, reſtabit Bq=205,008.

Sit denique motus medius æqualis 2. gr. Pono BQ gr. 30 & invenietur NP 27.84, cui addendo 2, ſumma 29,84 minor eſt quam 30, & ſi multiplicetur differentia ,16 per 6, 3 (Nam eſt L -- *Coſ.* BQ ad L ut 1 ad 6. 3.) fiet 1,008 = Qq; adeoque hic arcus a BQ ſubductus, dat Bq 28,982 ut vero corrigatur Bq, aſſumo BQ 29; & ſimili proceſſu prodit Bq = 28.9672.

Invento angulo ACQ, angulus ASQ facile habetur, nam in triangulo QCS, dantur latera QC, CS, & angulus QCS, TAB 37. unde innoteſcent angulus ASQ, & latus SQ; deinde fiat ut *fig.* 3. Axis Ellipſeos major ad minorem, ita Tangens anguli ASQ ad Tangentem anguli ASP, qui eſt Anomalia coæquata; Denique fiat ut ſecans anguli ASQ ad ſecantem anguli ASP, ita SQ ad SP diſtantiam Cometæ à Sole, quæ erat invenienda. Vel ſic forte facilius invenitur angulus ASP, & recta SP, invento arcu AQ datur ejus ſinus QH, & Coſinus HC; ſed datur SC, in partibus quarum CQ eſt 100000, unde dabibitur HS. Fiat ut major Ellipseos Axis ad minorem, ita QH ad PH, qui itaque dabitur. In triangulo, PHS rectangulo, dantur latera PH, HS, ex iis innotescet angulus PSH Anomalia coæquata, & latus PS distantia Cometæ à Sole.

Quoniam in Apheliis & Periheliis coincidunt puncta Q & N, locusque Planetæ medius idem est cum vero. Et in primo Anomaliæ semicirculo locus medius præcedit verum, in secundo verum sequitur; ex determinata positione lineæ Apsidum in Telluris orbita determinatur tempus quando locus Telluris è Sole visus & locus medius coincidunt; quando enim Sol apparet in Eclipticæ puncto, ubi est Perihelion, tunc Tellus erit in Aphelio, dato autem hoc temporis momento, dabitur inde per Tabulas Astronomicas motus Telluris medius, & arcus AN pro alio quovis temporis momento, arcus enim illi secundum temporum rationes computantur & in tabulis disponuntur. Sed dato, pro quolibet momento, arcu AN, ostensum est qua ratione elicietur angulus ASP Anomalia Telluris vera, & locus Solis in Ecliptica apparens.

Wardi Theoria. Præter Theoriam supra explicatam Kepleri, secundum quam Planetæ revera motus suos temperant; est & alia Hypothesis Elliptica, quam maxime excoluerunt Astronomi duo celeberrimi *Ismael Bulialdus*, & *Sethus Wardus* olim in hac Cathedra Professor & postea Episcopus Salisburiensis, ex quorum laboribus haud exigua accepit Astronomia incrementa, cumque illi non desit Elegantia & concinnitas Geometrica, maximaque calculi inde pendens facilitas, liceat illam paucis exponere. In hac Hypothesi cum Keplero supponitur, Planetarum orbitas esse Ellipses, in quorum foco communi locatur Sol; præterea supponitur quod Planeta unusquisque ea lege in Ellipsis propriæ Peripheriâ defertur, ut ex foco superiore spectatus æquabiliter incedere videatur; radiisque ad focum hunc ductis, describat angulos temporibus proportionales. His positis, & data specie Ellipseos quam Planeta describit, Cl. Wardus elegantem ostendit methodum Geometricam, qua ex data Anomalia media, vera eliciatur, quæ est ejusmodi.

Sit

Sit ABP. Ellipsis, quam describit Planeta, Linea Apsidum AP, focus in quo Sol residet S, F superior focus, qui est centrum motus æquabilis. Sit angulus AFL tempori proportionalis, seu Anomalia media, erit L locus Planetæ in propria orbita, & angulus ASL Anomalia coæquata seu vera. Producatur FL ad E, ut sit FE æqualis Ellipseos Axi majori AP, unde cum FL & SL simul, ex natura Ellipseos eidem AP sint æquales, erit LE æqualis LS, & erit triangulum LSE isosceles, unde æquantur anguli E & ESL, & exterior angulus FLS eorum summæ æqualis, erit utriusvis duplus, seu duplus anguli LES. Quare in triangulo FES, ex datis EF, FS, & angulo EFS, qui est deinceps angulo AFE, dabitur angulus E, cujus duplus æqualis est angulo FLS, qui proinde dabitur, sed angulus AFL æqualis est duobus FSL, & FLS, unde FLS est Æquatio seu Prosthapheresis quæ ex Anomalia media sublata, vel eidem addita, dat Anomaliam veram. Q. E. I.

Wardi Methodus. TAB. 37. *fig.* 6.

In resolutione trianguli EFS ex datis EF, FS, cum angulo EFS, Analogia est $\frac{1}{2}$EF + $\frac{1}{2}$FS : $\frac{1}{2}$EF — $\frac{1}{2}$FS ::, hoc est AS ad SP; ita tangens $\frac{1}{2}$AFE ad Tangentem semissis differentiæ angulorum E & FSE, sed ob angulum E æqualem LSE angulo, est FSL differentia angulorum E & FSE; quare angulus qui ex analogia prodit duplicatus dabit angulum FSL, Planetæ Anomaliam veram. Praxis autem facillima est, nam cum AS & SP sint constantes & datæ quantitates, differentia Logarithmorum data erit; quare datus numerus ad Tangentem semissis Anomaliæ mediæ addendus est, & habebitur Tangens semissis Anomaliæ veræ. Porro in triangulo LFS, ex datis omnibus angulis una cum latere SF, invenietur LS distantia Planetæ à Sole.

TAB. 38. *fig.* 1.

Est quidem hæc Wardi Hypothesis satis utilis approximatio, ad calculum enim abbreviandum inservit, est tamen non nisi approximatio, & veritatem non accurate attingit; ejus ratio sic patebit. Sit APB orbita Planetæ, AQB circulus, eidem circumscriptus. Arcus AQ Anomalia Excentrici, & AN Anomalia media tempori proportionalis. Ad centrum C ducatur NC, & à puncto Q recta QG illi pa-

Hypothesis Wardi Approximatio est tantum.

Approximationis ratio.

parallela, erit angulus QGA æqualis NCA, & tempori proportionalis. Et erit CG fere æqualis CS, ſed illa aliquantulum minor. A foco S in QC cadat perpendicularis SF, erit hæc ut prius oſtenſum fuit, æqualis arcui QN, cujus ſinus eſt æqualis GO; ſed arcus QN cum parvus ſit, ejus ſinus erit fere eidem æqualis, unde GO erit fere æqualis SF, ſed illa aliquantulum minor. Sed triangula rectangula GOC & SFC ſunt æquiangula quam proxime; nam NCQ angulus differentia angulorum NCG & SCF parvus eſt; adeoque ob OG fere æqualem SF ſed illa aliquantulum minorem, erit CG fere æqualis CS, ſed illa aliquantulum minor. Focus igitur alter Ellipſeos ſupra punctum G exiſtet, ſed parum ab illo diſtat. Quod ſi ducatur PL ad QG parallela, Punctum L erit etiam ſupra C, ſed parum ab illo diſtans, unde punctum L & alter Ellipſeos focus coincidunt fere; ſed eſt angulus PLA æqualis NCA Anomaliæ mediæ; adeoque ſi à loco Planetæ in ſua orbita, ducatur linea ad ſuperiorem Ellipſeos focum, illa cum Ellipſeos Axe comprehendet angulum qui erit quam proxime tempori proportionalis.

Ubi anguli NCA & QCA vel SCF parum differunt, hoc eſt, ubi angulus NCQ exiguus eſt, & Excentricitas orbitæ parva, puncta G & L cum ſuperiore foco fere coincidunt. Adeoque hæc Theoria Telluris motui ſatis accurate reſpondet; ejus enim orbita parum à circulo recedit, aliis tamen Planetis, & ſpeciatim Marti, & Mercurio non æque congruit. Itaque Bulialdus ex quatuor locis Martis à Tychone obſervatis, oſtendit in primo & tertio Anomaliæ Quadrante, locum Martis in cælis eſſe promotiorem, quam per hanc Theoriam fieri debet. At in Quadrante ſecundo & quarto, Martis Anomaliam veram minorem eſſe, quam poſtulat hæc Hypotheſis, ejus itaque correctionem ſequentem adhibuit. Diametro AP, axi majoris Ellipſeos, deſcribatur circulus ADP, ſit AFL Anomalia Planetæ media, per L ducatur recta QLG, ad axem perpendicularis circulo occurrens in Q, juncta FQ occurret Ellipſi in Y, erit Y locus Planetæ Anomaliæ mediæ AFL reſpondens. Angulus autem Anomaliæ

Bulialdi correctio hujus Hypotheſis.

TAB. 37. *fig.* 6.

liæ mediæ correſpondens ſcil. angulus AFQ expedite invenitur, capiendo angulum cujus Tangens ſit ad Tangentem anguli AFL, ut ſemiaxis major Ellipſis ad ſemiaxem minorem. Ex dato autem angulo, AFQ vel AFY, ſimiliter ut prius ex AFL invenitur Anomalia vera ASY.

Calculi quos ſupra expoſuimus, ſupponunt orbitarum ſpecies & Excentricitates ſicuti & poſitiones eſſe datas. In reliquis Planetis, rationem qua determinantur orbitæ, poſt hæc docebimus; in Tellure autem, ejus orbitæ ſpeciem & poſitionem ſequentibus methodis inveſtigamus.

Primo obſervetur Solis diameter, & motus apparens; quando enim Terra eſt in Aphelio, Diameter Solis videtur omnium minima; cum Terra ibi maxime à Sole diſtet; in Perihelio, Soli maxime appropinquans Terricola, ejus diametrum maximam conſpiciet. Terræque à Sole diſtantiæ ſunt diametris apparentibus reciproce proportionales; recta quælibet SP exponat diſtantiam Telluris à Sole in Perihelio: fiat ut diameter Solis in Aphelio ad diametrum in Perihelio apparentem, ita PS recta ad SD quæ ſit in SP producta, hæc exponet diſtantiam Aphelii: biſecetur PD in C, erit CS Excentricitas orbitæ & C centrum Ellipſeos. Foco S & axe majore PD deſcribatur Ellipſis, erit illa ejuſdem ſpeciei cum ea, in qua movetur Tellus circa Solem. Eclipticæ autem punctum ubi diameter Solis maxima apparet; & oppoſitum ubi minima, poſitiones Apſidum oſtendent. Sed quoniam diameter Solis tam in Aphelio quam in Perihelio per aliquot dies vix mutari videtur, difficile admodum erit, poſitionem Apſidum per obſervationes Solaris diametri determinare. Ideo ſatius erit Aphelii & Perihelii diſtantias & poſitiones per obſervationes motus Solis elicere. Nam velocitas Telluris angularis, eique æqualis Solis apparens, eſt ſemper reciproce ut Quadratum diſtantiæ ſuæ à Sole, uti ſuperius à nobis demonſtratum fuit.

Orbitæ Telluris ſpecies determinatur.

TAB. 38. *fig.* 2.

Quo itaque ſpecies Ellipſeos, in qua Tellus movetur, determinetur, obſervanda eſt velocitas Solis apparens maxima & minima in Ecliptica; minima dicatur A & maxima B; & recta quælibet SP exponat diſtantiam Perihelii. Fiat

TAB. 38. *fig.* 3.

ut A ad B ita SP ad aliam C; & producatur SP ad D ut SD ſit media proportionalis inter SP & C. Exponet hæc linea diſtantiam Aphelii, adeoque ſi foco S & axe majore SD deſcribatur Ellipſis, erit illa ejuſdem ſpeciei, cum orbita Telluris. Nam ob PS, SD & C continue proportionales, erit PS quad. : DS quad. :: SP : C :: A : B. Præterea ſi obſerventur Solis loca in Ecliptica ubi ejus velocitas eſt maxima & minima, in iiſdem punctis locantur Apſides. Vel denique ſi obſerventur duo Solis loca in Ecliptica, ubi ejus velocitates ſunt æquales, & biſecetur arcus Eclipticæ interceptus, punctum biſectionis ejuſque oppoſitum loca Apſidum monſtrabunt. Verum hæc methodus poſtulat obſervationes admodum accuratas, quales non facile obtineri poſſunt.

Per Wardi Theoriam optime determinatur orbitæ Telluris ſpecies & Poſitio. Tab. 38. fig. 4.

Ex Cl. Wardi Theoria, certior elicitur methodus, qua per tres obſervationes Solis, temporumque intervalla notata, una opera determinari poteſt & orbitæ ſpecies, & Apſidum Poſitio, Sit ABPDC orbita Telluris, focus in quo Sol eſt, ſit S, alter F, Apſides AP, ſintque BCD tria loca Telluris in Ecliptica, quæ dantur ex obſervatis Solis locis iiſdem oppoſitis. Centro F, intervallo FM æquali Ellipſeos Axi majori deſcribatur circulus MHEL, cui occurrunt rectæ FB, FC, FD productæ in punctis G, H, E; ducantur quoque ex foco S rectæ SB, SC, SD, item SG, SH, SE; dantur anguli BSC, BSD, & CSD, eos enim metiuntur arcus Eclipticæ inter loca obſervata intercepti, ſed cum in hac Theoria, Tellus in Perimetro orbitæ ſuæ, ea lege feratur, ut angulos circa alterum focum F deſcribat temporibus quamproxime proportionales, dabuntur anguli BFC, BFD & CFD, capiendo ſingulos ad quatuor rectos, ut tempus inter obſervationes elapſum, ad integrum tempus Periodicum. Porro quoniam duplex anguli FGS, hoc eſt, angulus FBS, eſt differentia angulorum BFA & BSA, hoc enim ſupra oſtenſum fuit; item, duplex anguli FHS, hoc eſt, angulus FCS eſt differentia angulorum CFA & CSA; differentia angulorum BFC & BSC, erit æqualis 2FGS + 2FHS; ſed quia dantur anguli BFC, BSC, dabitur eorum differentia, qua-

TAB. XXXVII.

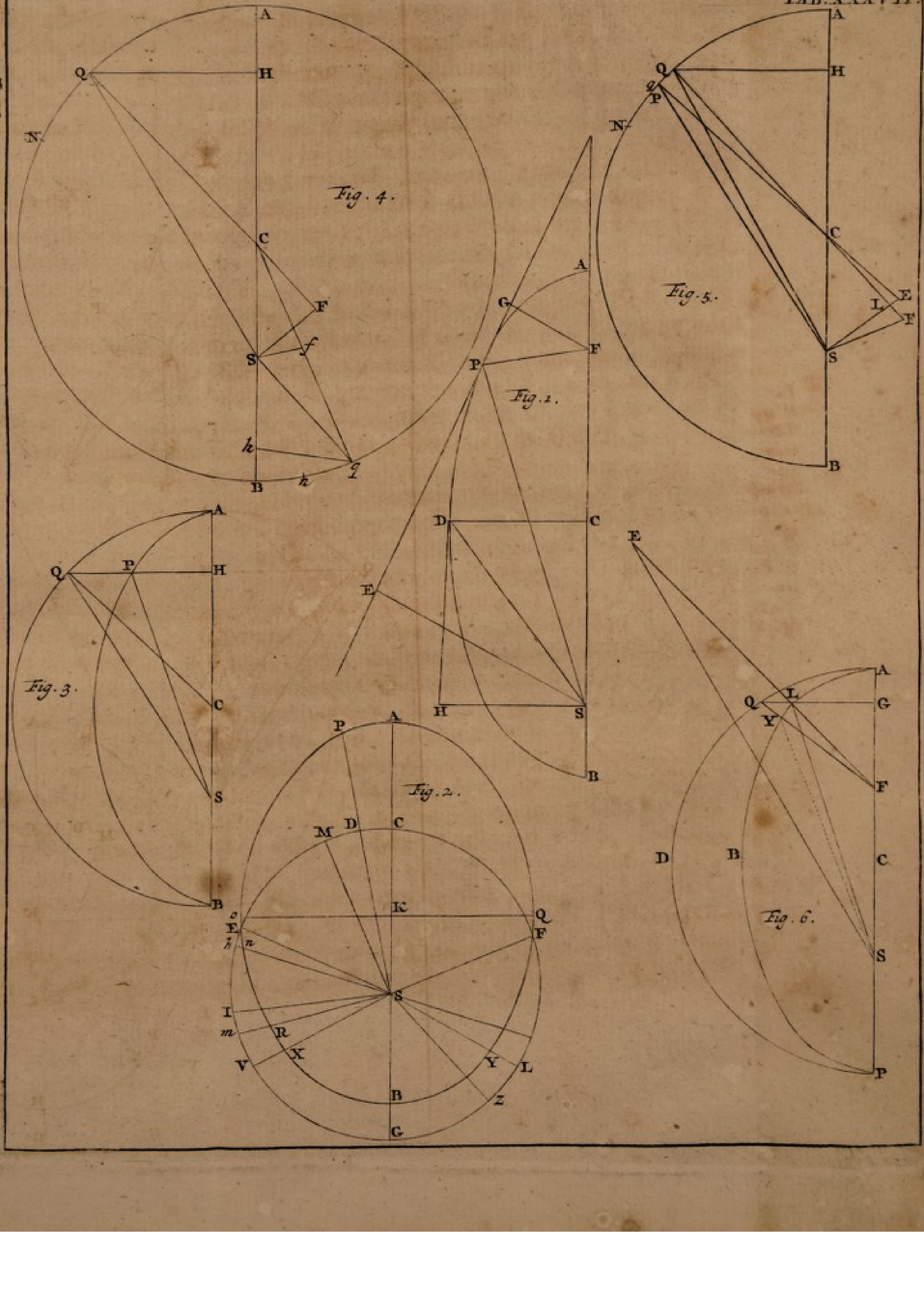

quare dabuntur angulorum FGS & FHS summa. Eſt autem angulus FGS differentia angulorum BFA & GSA; & angulus FHS eſt differentia angulorum HFA & HSF; quare anguli FGS & FHS, æquales erunt differentiæ angulorum BFC & GSH: ſed dantur anguli BFC & ſumma angulorum FGS & FHS, quare dabitur angulus GSH; eodem modo, dabitur GSE angulus. Similiter eſt duplex FES differentia angulorum DFA & DSA; item duplex FHS differentia angulorum CFA & CSA; unde 2 ang. FES — 2 PHS, erunt æquales differentiæ angulorum CFD, CSD; ſed dantur anguli CFD, CSD, unde dabitur ſemiſſis differentia eorundem, ſcil. angulus FES — FHS; ſed angulus FES — FHS, eſt differentia angulorum CFD & HSE; ſed datur angulus CFD, & FES — FHS quoque datur; quare dabitur angulus HSE; dantur itaque omnes anguli ad focum F, ſcil. BFC, BFD, & CFD, dantur etiam omnes anguli ad focum S, ſcil. BSC, BSD, CSD, item GSH, GSE, & HSE; hiſce præmiſſis.

Exponatur SH per numerum quemlibet, *v. gr.* 100000. Producatur ES donec peripheriæ circuli occurrat in L, jungantur HL, LG, & HG; in triangulo HSL, datur angulus HSL complementum anguli noti ESH ad duos rectos, item angulus SLH ſemiſſis anguli EFH, *per* 20. *El.* 3. datur etiam latus HS 100000, quare dabitur SL; unde in triangulo SLG, datur angulus LSG qui eſt deinceps angulo noto ESG & angulus SLG ſemiſſis anguli EFG, *per* 20. *El.* 3. item latus SL, quare dabitur latus SG. In triangulo HSG dantur latera HS, SG, & angulus HSG quare dabitur latus HG, & angulus SHG. In triangulo iſoſcele HFG, datur angulus HFG, & baſis HG, quare invenietur HF æqualis Axi majori Ellipſeos, & angulus GHF, quo ab angulo SHG ablato, dabitur angulus FHS. Denique in triangulo FHS, ex datis FH, HS, & angulo FHS, invenietur SF Excentricitas orbitæ, & angulus HSF; à quo ſi ſubtrahatur HSC angulus æqualis FHS, reſtabit CSF angulus, qui Axis poſitionem & loca Apſidum oſtendet.

Hæc methodus ſupponit angulos ad focum ſuperiorem F descriptos esse temporibus proportionales, quod verum non est, at in Telluris orbita, parum Excentrica, anguli ad focum superiorem revera descripti, tam parum differunt ab iis, qui sunt temporibus proportionales, ut nullus exinde potest oriri sensibilis error in determinanda specie & positione orbitæ.

Vir celeberrimus Edmundus Halley, quem, ob præclara in Astronomia inventa, omnis laudabit posteritas, methodum excogitavit nulli motus Theoriæ aut Hypothesi innixam, qua solummodo per observationes, orbitæ Telluris species atque positio determinetur.

Tab. 38. fig. 5. Sit S Sol, ABCD orbis Terræ, P Planeta Mars (qui in hanc rem plurimis de causis longe est præferendus) Primo observetur verum tempus & locus, quo Mars opponitur Soli, tunc enim Sol & Terra coincidunt in linea recta cum Marte, vel (quod fere semper accidit) si habuerit Latitudinem, cum puncto, ubi perpendicularis à Marte in planum Eclipticæ incidit. Sic in figura S A & P puncta sunt in linea rectà; cum autem Martis Periodus constat diebus 687, post illud tempus ad idem punctum P, è Sole conspicietur; ubi in priore observatione Soli opponebatur. Terra vero cum non revertatur ad A nisi post 730½ dies, cum Mars est denuo in P, punctum B tenebit, Solemque in linea SB, Martem vero in linea PB respiciet, ex observatis locis Solis & Martis, omnes anguli trianguli BPS dantur, & supposito PS constare partibus 100000; in iisdem partibus invenietur distantia SB, ejusque positio: pari ratione post alteram Martis Periodum, Terra existente in C, invenitur Longitudo lineæ SC, ejusque positio, nec dissimiliter linea SD, & ejus positio invenietur. Sic ergo diventum erit ad hoc Problema Geometricum; datis tribus lineis in uno Ellipseos foco coeuntibus, tam Longitudine quam positione, invenire Longitudinem transversæ diametri, ejus positionem & focorum distantiam. Quod Problema expedire docent Geometræ, & quo pacto construitur, nos quoque in sequentibus ostendemus.

LECTIO XXV.

De Temporis Æquatione.

Licet Tempus in ſua natura abſolute quantum ſit, præcipuas Quantitatis affectiones, æqualitatem ſcil. inæqualitatem & proportionem admittens, ut tamen ejus quantitas anobis cognoſcatur, advocandum eſt motûs ſubſidium, tanquam menſura, qua temporum quantitates æſtimemus, & inter ſe conferamus; adeoque tempus ut Menſurabile motum connotat. Si enim res omnes immotæ perſtarent, nullo pacto quantum effluxiſſet temporis, poſſumus percipere, ſed rerum ætas indiſcreta laberetur. *Motus Temporis menſura.*

Cæterum quia tempus æquo ſemper fluit tenore, is motus ejus quantitati menſurandæ maxime accommodatus cenſetur, qui in ſe ſumme ſimplex & uniformis eſt, & æqualiter ſemper progreditur, adeo ut mobile ejus vi incitatum (ſaltem quoad ad motus ſui Periodos) æqualem conſtanter impetum ſervet, & per æquale ſpatium æquali tempore decurrat. *Propria Temporis menſura eſt motus Uniformis.*

Ad communem uſum eligendus eſt motus aliquis maxime notabilis, cunctis obvius & in omnium oculos incurrens, qualis eſt ſiderum motus, imprimis Solis & Lunæ, qui proinde non tantum communi generis humani ſuffragio, ad hoc ſuffectus, ſed Divino Creatoris noſtri conſilio, nobis datus eſt huic uſui; à Deo enim pronunciatum legimus. *Fiant Luminaria in Firmamento, & dividant diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & Dies & Annos.* Per motus itaque cæleſtes, & præcipue illum Solis apte diſtinguuntur tempora. Quare *Solis & Lunæ motus tanquam idonea temporis menſur nobis dati.*

Solem quis dicere falſum
Audeat.

Audent hoc Aſtronomi, qui ſubtili indagine deprehenderunt, Solis motum uniformem non eſſe, ſed illum nunc gradum remittere, nunc accelerare obſervant; adeoque tempus verum quod æquabiliter ſemper fluit, non poteſt accurate per ejus motum connotari.

Hinc

Distinctio inter Tempus Apparens & verum. Hinc Tempus quod Sol motu ſuo commonſtrat, quodque apparens dicitur, diverſum erit ab illo quod æquabili ſemper labitur tenore, & ab Aſtronomis verum & æquale vocatur; ad cujus normam omnes motus cæleſtes ſunt ordinandi. Nam ex inæquali Solis motu, ejuſque via ad Æquatorem obliqua, ſequitur, quod neque dies neque horæ erunt inter ſe æquales, uti hac ratione oſtendemus.

Dies Solaris æqualis eſt illi temporis ſpatio quod labitur, dum per rotationem Telluris circa ſuum Axem, Planum alicujus Meridiani à centro Solis digrediens volvitur, uſque dum ad idem recurrit. Seu eſt tempus inter unam Meridiem & illam quæ proxime ſequitur. Si Telluri nullus alius competeret motus, præter illam circa Axem rotationem, dies omnes Solares eſſent inter ſe & revolutioni Telluris præciſe æquales. Sed quia interea dum Tellus circa Axem rotatur, in propria etiam orbita verſus orientem progreditur, cum Meridianus aliquis integram revolutionem compleverit, non tamen ejus planum per Solem tranſibit, uti ſequenti figura manifeſtum fiet. TAB. 38. fig. 6. Sit enim S Sol, AB portio orbitæ Telluris, linea MD deſignat Meridianum aliquem cujus planum productum per Solem tranſit, cum Terra eſt in A. Progrediatur deinde Tellus in ſua orbita per arcum AB ad B, in tempore quo completur una Revolutio Telluris circa Axem, unde ob abſolutam revolutionem, Meridianus MD erit in ſitu *md* ad priorem ejus ſitum parallelo, adeoque nondum per Solem tranſibit, neque incolis qui ſub Meridiano illo degunt, fiet Meridies, ſed opus eſt ut motu angulari *d*B*f* ulterius feratur, ut per Solem tranſeat. Exinde fit ut dies omnes Solares ſunt una revolutione Telluris circa Axem longiores. *Oſtenditur dies Solares eſſe inæquales.* Si Meridianorum plana ſeu Axis Telluris, ad planum orbitæ normaliter inſiſterent, & Tellus æquabili ſemper motu orbitam ſuam decurreret, poſt peractam à Meridiano aliquo revolutionem, ob *md* ad MD parallelam, angulus *d* B *f* eſſet æqualis angulo BSA, & arcus *df* ſimilis arcui AB, & ob tempora ſemper æqualia, arcus A B & proinde angulus *d* B *f* eſſet ſibi ſemper æqualis, & proinde dies omnes Solares æquales ſibi invicem eſſent,

tem-

tempuſque apparens cum æquabili congrueret. Verum horum caſuum neuter obtinet in natura locum, nec enim terra æquabiliter orbitam ſuam decurrit, ſed in Aphelio minorem arcum, in Perihelio majorem, æquali tempore deſcribit, præterea Meridianorum plana non ſunt ad Eclipticam, ſed ad Æquatorem normalia; adeoque motus angulares *d*B*f* qui præter revolutionem integram ſpatio diei Solaris accedunt, per arcum AB menſurari non debent, & utraque de cauſa, inter ſe inæquales hi anguli erunt; dieſque Solares inæquales efficiunt.

Idem ex Solis motu apparenti oſtenditur.

Sed hoc fortaſſe, Auditores, clarius vobis eluceſcet, ſi à reali Telluris motu, ad apparentem Solis tranſeamus, is enim pro menſura temporis apparentis nobis datus eſt; ſciendum itaque diem Naturalem ſeu Solarem eſſe illud temporis ſpatium, quo per revolutionem primi mobilis apparentem, tota Æquatoris circumferentia ſucceſſive per Meridianum tranſit, & inſuper arcus ejuſdem reſpondens motui Solis apparenti in orientem interea facto.

Arcus Æquatoris diurni non ſunt æquales arcubus Eclipticæ diurnis.

Tab. 38. fig. 7.

At arcus Æquatoris tranſiens per Meridianum cum arcu Eclipticæ diurno non eſt illi ſemper æqualis, ſed eo modò major, modò minor, etiamſi Solis motus in Ecliptica æquabilis eſſet, quod oritur ex obliqua Eclipticæ ad æquatorem poſitione, uti patet ex adjuncta figura. Sit ♈♋ Quadrans Eclipticæ; ♈E Quadrans æquatoris, Arcus ♈A ſit unius gr. qui eſt quamproxime æqualis motui Solis diurno in Ecliptica, nam motu medio arcum 59′: 8″ deſcribit quotidie Sol: ſitque AB Arcus circuli declinationis per Solem tranſiens inter Eclipticam & Æquatorem interceptus. In triangulo ♈BA rectangulo, ex datis ♈A, 1. gr. & angulo A♈B inclinatio Eclipticæ cum Æquatore 23°. 30′. Invenietur latus ♈B, 54′. 1″. ſit deinde arcus Eclipticæ ♈C, 89°, ex illo elicietur arcus Æquatoris ♈D, 88°. 54′: 34″. At quando arcus ♈♋ ſit 90°, arcus Æquatoris ♈D illi reſpondens eſt etiam 90, unde erit arcuum ♈E, ♈D differentia DE. 1°: 5′: 26″; Arcuum itaque ♈B, DE differentia erit 10′. 25″. licet arcus Eclipticæ ♈A & C♋ quibus reſpondent, ſint æquales. Ex quo manifeſtum eſt æqualibus Eclipticæ arcubus inæ-

Oſtenditur prima inæqualitatis dierum cauſa.

quales Æquatoris arcus reſpondere, & conſequenter arcus Æquatoris diurnos qui per Meridianum tranſeunt & diem Solarem metiuntur eſſe inter ſe inæquales.

Secunda inæqualitatis dierum cauſa. Sed non naſcitur, ex hac unica cauſa, diurnorum arcuum Æquatoris inæqualitas, nam ipſe Solis motus in Ecliptica apparens inæquabilis eſt. Tardiuſque incedit diutiuſque commoratur Sol in ſignis Borealibus, quam in Auſtralibus per octo integros dies, unde etiamſi nulla eſſet viæ Solaris obliquitas, ex hac ſola cauſa arcus Æquatoris diurni æquales eſſe non poſſunt; adeoque multo magis ſe prodit dierum inæqualitas, cum ad id concurrunt duæ prædictæ cauſæ, Solis ſcil. inæquabilis motus, & Eclipticæ obliquitas, quæ licet interdum ſibi mutuo officiunt, & inæqualitatem minuunt, ut fit quando arcus diurni Æquatoris decreſcunt propter obliquitatem Eclipticæ, ſed creſcunt propter acceſſum Solis ad Perigeum, aut contra, aliquando tamen concurrunt ad inæqualitatem augendam, & neutra illarum ab altera pendet, ſed utraque ſuum ſigillatim ſortitur effectum.

Motus itaque apparens Solis in orientem cum inæquabilis ſit, ad tempus æquabile (quod eodem tenore ſemper fluit) menſurandum idoneus non eſt; adeoque nec dies naturales & apparentes aptæ erunt motuum cæleſtium menſuræ, de iis loquor qui à motu Solis non pendent. Ideoque neceſſe fuit Aſtronomis pro his Solaribus diebus alios medios & æquales ſubſtituere, in quos motus cæleſtes diſtribuerent, & hi motus, cum ad tempus æquale ſint collecti, oportet tempus illud rurſus in apparens convertere, ut à nobis obſerventur, qui tempora Solis motu apparenti metimur & numeramus; & è contra ſi aliquid Phænomenon cæleſte, Eclipſis puta, tempore apparente obſervetur, & ſecundum illam obſervationem Tabulæ Aſtronomicæ ſunt examinandæ, neceſſe erit tempus apparens in æquale convertere, aliter obſervata Phænomena à computatis differunt.

Determinatio dierum mediarum ſeu æqualium. Quoniam nullum novimus in natura corpus naturale, quod motum perfecte æquabilem conſervat, & talis tamen mo-

TAB. XXXVIII.

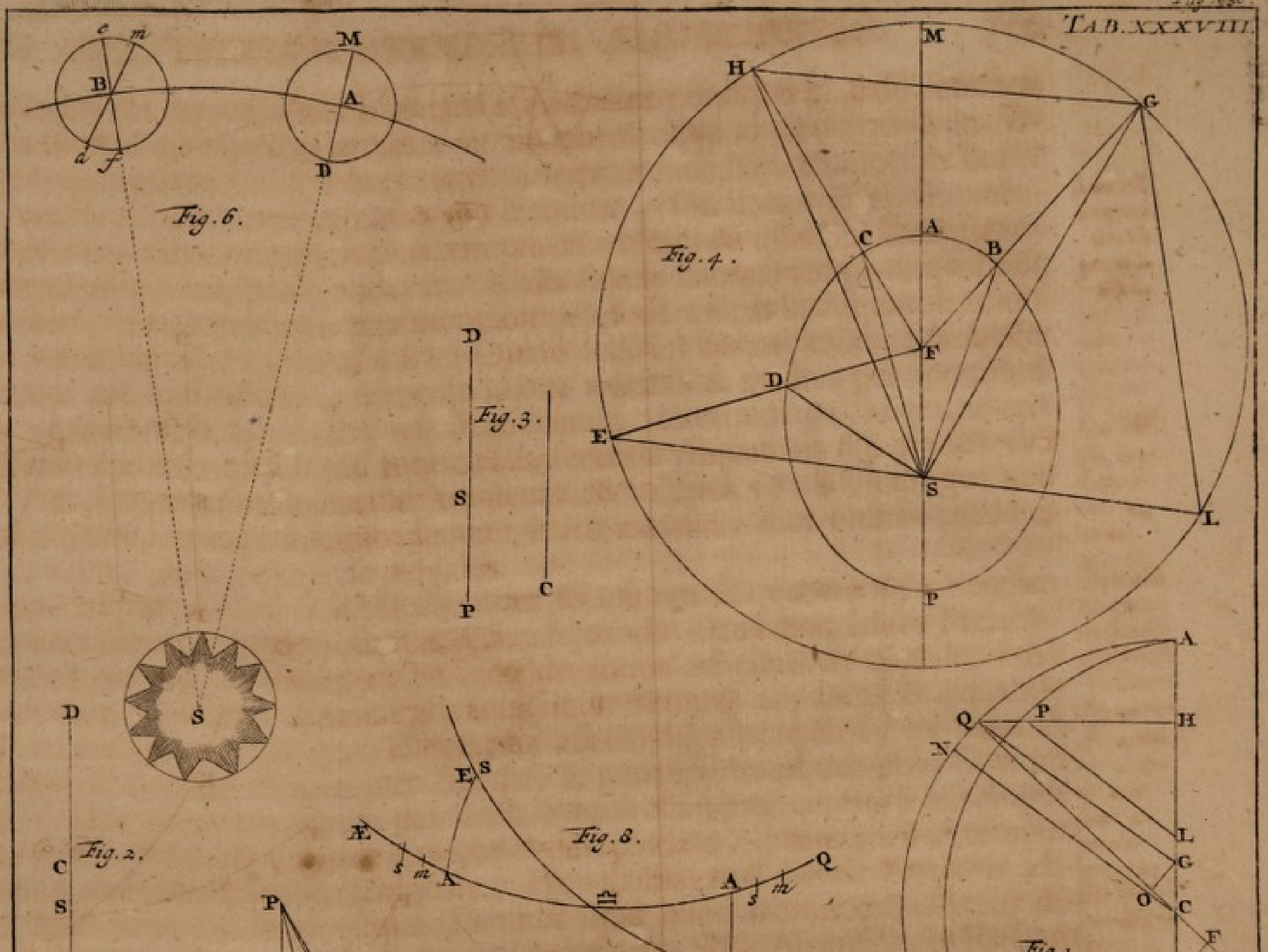
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
A B C D E F G H L M P S
Q N O
Æ ♎ ♈ m s e f d

motus solus idoneus est ad dies horasque æquales connotandas. Convenit ut fingamus aliquod sidus quod in Æquatore versus orientem semper incedat, & motum suum nusquam intendat aut remittat, sed uniformiter Æquatorem percurrat eodem præcise tempore quo Sol Eclipticam describere videtur. Talis sideris motus tempus æquale & verum rite repræsentabit, ejusque motus in Æquatore diurnus esset 59′: 8″. Qualis scil. est motus medius Solis in Ecliptica, & proinde dies æqualis & medius per appulsum hujus sideris ad Meridianum determinatus, æqualis erit tempori quo tota circumferentia Æquatoris seu gradus 360 per Meridianum transeunt, & insuper 59′: 8″, cumque hoc additamentum semper idem maneat, dies omnes medii erunt inter se æquales.

Cum Sol inæqualiter secundum Æquatorem, orientem versus promoveatur, aliquando citius hoc sidere Meridianum attinget, aliquando serius ad eundem appellet. Et differentia est illa quæ inter tempus apparens & æquabile intercedit. Differentia autem hæc nota erit, ex datis in Æquatore loco sideris, & puncto, quod una cum Sole ad Meridianum pervenit. Arcus enim interceptus si in tempus convertatur, ostendet differentiam, quæ est inter tempus apparens & æquale. Hæc Differentia dicitur *Temporis Æquatio*, estque Tempus illud quod labitur dum Arcus Æquatoris inter punctum definiens Solis Ascensionem Rectam & locum sideris ficti interceptus per Meridianum transit. *Æquatio Temporis quid?*

Sit ÆQ Æquinoctialis circuli portio, EC Ecliptica, in qua sit S locus Solis verus in Ecliptica, SA Declinationis circulus per Solem transiens Æquatori occurrens in A, erit A punctum Æquatoris quod simul cum Sole ad Meridianum pervenit. Sit *m* locus sideris medio motu in Æquatore progredientis, & cum Sol ad Meridianum pervenerit sidus fictum ab illo distabit arcu *m*A. Quod si punctum *m* sit puncto A orientalius, serius Meridianum attinget quam A, Tempusque apparens præcedet medium seu æquale. At si punctum *m* sit ad occidentem puncti A, citius illud ad Meridianum revertitur, eritque tempus apparens æquabili posterius. *Quando tempus apparens præcedit verum.* TAB. 38. *fig.* 8. 9. *Quando sequitur verum.*

 sterius.

ſterius. Arcus autem Æquatoris A*m* in tempus converſum eſt æquatio temporis, quæ addenda eſt tempori apparenti aut ab illo ſubtrahenda, prout punctum *m* orientalius eſt aut occidentalius puncto A, ut fiat Tempus æquabile. Ut ſitus puncti A reſpectu ipſius *m* & arcus A*m*, quantitas dignoſcatur, capiatur in Æquatore arcus ♈*s* vel ♎*s* æqualis arcui ♈S vel ♎S in Ecliptica, unde arcus *sm* æqualis erit diſtantiæ inter Solis locum verum & medium, quæ proinde ex dato Anomaliæ gradu dabitur: Arcus vero A*s* eſt differentia inter trianguli rectanguli ♈SA Hypotenuſam ♈S & ejuſdem baſim ♈A & ea per Trigonometriam etiam dabitur. Eſt præterea arcus A*m* æqualis ſummæ vel differentiæ arcuum A*s*, *sm*, quæ proinde ex illis notis dabitur.

Æquatio Temporis duabus conſtat partibus.

Harum partium effectus ſigillatim explicantur.

Porro animadvertendum eſt, in primo & tertio Eclipticæ Quadrante, punctum *s* cadere ad orientem reſpectu puncti A; adeoque arcum A*s* in tempus converſum ablatitium eſſe, ſerius enim ad Meridianum appellit punctum *s* quam A. In ſecundo autem & quarto Eclipticæ quadrante, punctum *s* cadit ad occidentem puncti A, ideoque citius per Meridianum tranſit quam A & proinde arcus A*s* in tempus converſus, adjectitius & tempori apparenti addendus eſt, ut habeatur tempus quo punctum *s* Meridianum attingit. Sit *v. gr.* Arcus A*s* 2 gr. ut fit, quando Sol tenet viceſimum Arietis gradum, hic arcus in tempus converſus eſt ſcrup. 8, adeoque tempori apparenti adjiciendi ſunt ſcrupuli 8, ut habeatur tempus quo punctum *s* Meridianum tenet.

Porro in Primo Anomaliæ Solis ſemicirculo, hoc eſt, dum Sol in præſenti ſeculo tendit â ſeptimo gradu ♋ ad ſeptimum Capricorni, medius Solis motus major eſt ejus motu vero; adeoque locus Solis medius præcedit ejus locum verum, unde in toto hoc ſemicirculo punctum *m* erit ad orientem puncti *s* & arcus *ms* in tempus converſus detrahendus eſt à tempore quo punctum *s* Meridianum tenet. At in altero Anomaliæ ſemicirculo ſcil. poſtquam Sol Perigeum reliquerit, motus medius minor eſt vero, & locus

So-

Solis medius verum ſequitur, unde punctum *m* cadet ad occidentem puncti *s*, illudque citius hoc ad Meridianum appellet, & propterea arcus *m s* in tempus converſus adjiciendus eſt tempori in quo *s* Meridianum occupat. Dato autem temporis intervallo inter appulſus punctorum *m* & *s* ad Meridianum, item intervallo inter appulſus punctorum *s* & A ad eundem, dabitur intervallum temporis inter appulſus puncti *m* & puncti A ad Meridianum; hoc eſt, dabitur intervallum temporis apparentis & veri ſeu æqualis, Quod eſt temporis Æquatio.

Ad Tempus perpetuo æquandum, Artifices condunt duplicem tabulam, una pro arcu *s m* quæ cum Anomalia Solis eſt adeunda, & ſi punctum *m* ſit ad occidentem puncti S, notant Æquationem ſigno additionis, ſin ſecus, apponunt ſignum ſubductionis. Altera tabula conſtruitur pro arcu SA quæ eſt differentia inter locum Solis in Ecliptica & ejus Aſcenſionem Rectam cujus Æquationes ſimiliter notantur ſigno Additionis vel Subductionis, prout punctum *s* eſt ad occidentem vel orientem puncti A, harum Æquationum ſumma, ſi utraque fuerit ejuſdem affectionis; hoc eſt, ſi ſimul adjectitiæ fuerint vel ſimul ablatitiæ; vel differentia, ſi fuerint diverſæ affectionis, componit abſolutam temporis Æquationem. *Duæ Æquationis Tabulæ.*

Conſtruunt etiam tabulam Artifices ex harum utraque compoſitam, quæ temporanea tantum eſt & uni circiter ſeculo ſine ſenſibili errore inſerviens, nam per unum fere ſeculum idem Anomaliæ Solis gradus, in eundem Eclipticæ gradum incidit; adeoque pro ſpatio quinquaginta annorum, Æquationes duæ in unam componi poſſunt. Sed ob motum Præceſſionis Æquinoctiorum, Apogeon Solis, ſeu potius Aphelion Terræ, locum ſuum in Ecliptica mutat, & in orientem una cum fixis progreditur; adeoque diverſis ſeculis, idem Anomaliæ gradus ad diverſa Eclipticæ puncta referentur, & proinde una Tabula pro omnibus ſeculis non ſufficiet. *Tabulæ Æquationis Temporis.*

Sidus fictum, cujus motus tempus æquabile metitur, ſemper verſus orientem uniformiter progreditur. At punctum *Quando dies Solares incipiunt fieri mediis longiores.*

A quod Solis Afcenfionem rectam definit, & tempus apparens connotat, ultra citraque punctum *m* libratur, & nunc ad orientem, nunc ad occidentem Sideris ficti aliquando etiam cum illo coincidens invenitur; unde quando puncti A motus relativus refpectu iftius Sideris fit verfus orientem, punctum A magis in orientem promovetur quam fidus, & dies fiunt mediis longiores: nam quo celerius verfus orientem tendit punctum A, eo dies Solares fiunt longiores, nam præter revolutionem cæli integram, majus eft additamentum arcûs quod diei Solari accedit, ob majus fpatium verfus orientem confectum. Hinc fequitur, quod quamprimum motus relativus puncti A incipit fieri verfus orientem, dies Solares incipient quoque fieri mediis longiores; de motu relativo loquor qui fit refpectu Sideris *m*, nam ejus motus abfolutus femper fit verfus orientem. At quando punctum A ultra *m* verfus orientem delatum rurfus ad Sidus *m* accedere incipit, ejufque refpectu ad occidentem tendere, tunc fiunt dies Solares mediis breviores; ubi autem maxime à Sidere *m* ad orientem aut occidentem receflerit A, ibi dies Solares fiunt mediis æquales, & in illis punctis maximæ fiunt Temporis Æquationes. Ubi autem motus puncti A verfus orientem fit velociffimus, ibi dies fiunt omnium longiffimi. Quo autem in puncto, motus hic fit tardiffimus, hoc eft, ubi motus relativus verfus occidentem maximus eft, ibi dies funt breviffimi.

Quando mediis æquales fiunt.

Quibus Anni temporibus fiunt maxime Æquationes.

In hoc noftro feculo, cum Sol 10. gr. Scorpionis tenet, punctum A à Sidere *m* maxime diftat verfus occidentem, ejufque diftantia eft 4. gr. fcrup. 2. fecund. 45. & proinde æquatio maxima eft minut. horar. 16. fecund. 11. Inde incipiunt dies Solares crefcere; ufque dum Sol ad gradum Aquarii $22\frac{1}{2}$ pervenit. Ubi maxime in orientem promotum eft punctum A, & à Sidere *m* diftat gr. 3. fcrupl. prim. $42\frac{1}{2}$. Et maxima temporis Æquatio eft $14':50''$. Exinde motus relativus puncti A eft verfus occidentem, ufque dum Sol gradum Tauri 24tum attingit, ubi punctum A eft 1. gr. min. $1\frac{1}{2}$ Sidere *m* occidentalius; & Æquatio temporis maxima eft $4':6''$, exinde rurfus verfus orientem recedit punctum A; ufuſque dum Sol occupat Leonis gradum 3½, ubi ab *m* diſtat gr. 1. minutis 28½ & Temporis Æquatio eſt 5. min. 53. ſec. inde demum motus ejus eſt verſus occidentem; uſque dum Sol ad grad. Scorpionis 10. pervenerit, ex quo ad orientem continuo tendet punctum A. Patet porro quotieſcunque puncta A & *m* coincidunt, coincidere quoque tempus apparens & medium.

Hinc ſi habeatur Horologium Automaton affabre elaboratum, & Pendulo inſtructum, cujus motus ad tempus æquale ſeu medium ordinatur, & Index ſimul cum tempore æquali congruat. Horologium hoc diverſam ſemper à Sole monſtrabit horam, præterquam quater in anno. Scil. circa diem Aprilis quartum, Junii ſextum, Auguſti viceſimum, & Decembris decimum tertium. Aliis omnibus temporibus, Hora Horologii Solarem vel antecedet, vel ſequetur; circa autem Octobris diem viceſimum tertium, omnium maxime à Sole differt, ubi ejus motus Solari lentior erit minutis 16. ſecund. 11.

Si quæratis, in quibus punctis, Æquationes Temporis fiunt maximæ. Hujus Problematis ſolutionem nobis impertivit celeberrimus *Halleius*, vir ob præclara inventa, nunquam ab Aſtronomis ſine honore nominandus, ad quam ſolutionem ſequentia præmittimus.

LEMMA.

Si figura plana in planum aliquod Orthographice projiciatur, quod fit demittendo à ſingulis ejus punctis in planum ſubjectum perpendiculares. Figuræ in plano projectio erit ad ipſam figuram, ut Coſinus Inclinationis planorum ad radium.

Nam figura quævis poteſt reſolvi in parallelogramma vel triangula, quorum baſes ſunt parallelæ communi planorum ſectioni, adeoque erunt parallelæ plano in quod projiciuntur, unde baſes & earum projectiones erunt ſibi ipſis æquales & parallelæ, uti à nobis in Lect. XIII. oſtenſum fuit. Sed perpendiculares à verticibus triangulorum in baſes demiſſæ, ſunt etiam ad communem planorum ſectionem perpendiculares, *per* 29. *El.* 1. Et proinde perpendicularium ad planum inclinatio æqualis eſt inclinationi planorum ad ſe invicem,

cem. Harum itaque perpendicularium projectiones ſunt ad ipſas perpendiculares, ut *Coſinus* inclinationis planorum ad radium. Quodlibet igitur triangulum vel parallelogrammum projicitur in aliud, cujus baſis eſt æqualis baſi ipſius trianguli aut parallelogrammi quod projicitur, & cujus altitudo eſt ad altitudinem trianguli, ut Coſinus inclinationis Planorum ad Radium. Sed triangula & parallelogramma quorum baſes ſunt æquales, ſunt ut perpendiculares à verticibus in baſes demiſſæ. Projectio igitur trianguli cujuſlibet eſt ad ipſum triangulum in data ratione; adeoque omnium triangulorum Projectiones (hoc eſt totius figuræ Projectio) ſunt ad omnia triangula, in quæ reſolvitur figura, in eadem ratione, ſcil. ut Coſinus inclinationis Planorum ad Radium.

Si orbita Telluris Orthographice, demiſſis perpendicularibus in planum Æquatoris, projiciatur: Projectio fiet Ellipſis, in cujus peripheria ſemper movetur punctum quod eſt extremitas lineæ à Tellure in planum Æquatoris perpendiculariter demiſſæ; & hoc punctum motu ſuo ſignabit Telluris Aſcenſionem rectam, ſeu motum ejus ſecundum Æ-
Tab. 35. quatorem è Sole viſum, cui ſemper æqualis eſt Solis Aſcen-
fig. 1. ſio recta è Tellure viſa. Sit ♈ A ♎ C Ellipſis in quam projicitur orbita Telluris, S punctum in quod Solis centrum projicitur; ♈ S ♎ communis ſectio Æquatoris & Eclipticæ, A punctum quod perpendiculum à Tellure Ellipſi offendit, erit ♈ S A angulus quem metitur Solis Aſcenſio recta. Dico jam punctum illud A, quod ſignat motum Aſcenſionis rectæ, ita in Ellipſi ♈ A ♎ C moveri, ut deſcribat circa S Areas temporibus proportionales. Dato enim tempore, moveatur A per arcum Ellipticum AB, ducantur AS, BS, & trilineum ASB erit projectio correſpondentis Areæ quam Terra in plano Eclipticæ circa Solem eodem tempore deſcribit. Et proinde erit Projectio ASB ad Aream correſpondentem in orbita Telluris, ut Coſinus Inclinationis Æquatoris & Eclipticæ ad Radium; ſed in eadem ratione eſt tota Area Elliptica ♈ A ♎ C ad totam orbitam Telluris, unde permutando, erit trilineum ASB ad totam Aream Ellipticam, ♈ A ♎ C, ut Area in orbita Telluris circa Solem deſcripta

ad

ad totam orbitam Telluris, hoc eſt, ut tempus quo deſcribitur Area illa in orbita Telluris, vel quo deſcribitur trilineum ASB in projectione, ad tempus Telluris Periodicum, vel tempus quo deſcribitur tota Ellipſis ♈ A ♎ C. Eâ itaque ratione circa punctum S movetur punctum A ut deſcribat Areas temporibus proportionales.

Iiſdem poſitis, centro S, intervallo SA, quod ſit medium proportionale inter Ellipſeos ſemiaxem majorem & minorem, deſcribatur circulus, ejus Area æqualis erit Areæ Ellipſeos uti ex Conicis demonſtrare facile eſt. Circulus hic Ellipſim ſecabit, in quatuor punctis E, F, G, H. Hæc puncta oſtendent Aſcenſiones Solis Rectas, ubi Temporis Æquationes fiunt maximæ. In Peripheria circuli moveri concipiatur punctum aliquod M uniformiter, ejus motus Sideris noſtri ficti *m* (*fig.* 8. 9. *Tab.* 38.) motum repræſentabit, & deſcribet circa punctum S ſectores circulares temporibus proportionales Cumque Area totius circuli ſit Areæ totius Ellipſeos æqualis, erunt Areæ ſectorum circuli & Areæ Ellipticæ circa S temporibus æqualibus deſcriptæ ſemper æquales. Ponamus itaque punctum M in Peripheria circuli, & punctum in Peripheria Ellipſeos ſignans Solis Aſcenſionem rectam ſimul in recta SM incidere, quæ puncta poſtea ſint in *m* & A, erit Area LSA Elliptica æqualis Areæ circulari MS*m*; cumque arcus M*m* ſit extra Ellipſim, erit angulus MS*m* minor angulo MSA, quorum angulorum differentiam metietur arcus *m*A, qui eſt Temporis Æquatio. Cum punctum ſignans Aſcenſionem rectam ad interſectionem circuli Ellipſeos pervenerit, ibi ejus motus circa Solem angularis æqualis erit motui puncti *m*. Sint enim Areæ *m*S*n*, ASF temporibus quam minimis ſimul deſcriptæ, erunt illæ æquales: adeoque arcus *q*F ductus in SF æqualis erit arcui *mn* ducto in S*m*, unde ob æquales SF, S*m*, æquales quoque erunt arcus FQ, *mn*; in puncto igitur F motus Aſcenſionis rectæ æqualis eſt motui Sideris ficti *m*, idem ſimiliter oſtendetur in punctis G, H, E. Sed prius oſtenſum fuit, in iis punctis, ubi motus Aſcenſionis rectæ æqualis eſt motui Sideris ficti, ſeu Telluris medio, ibi Æquationes eſſe maximas. In punctis

Tab. 39. fig. 2.

itaque F, G, H, E Æquationes ſunt maximæ.

Tab. 39. fig. 3. Si quærantur puncta ubi dies ſunt longiſſimi, vel breviſſimi; hujus Problematis ſolutionem nobis quoque ſuppeditavit idem nunquam ſatis laudandus *Halleius*, quæ talis eſt. Ellipſis ♈♋♎♑ ſit projectio orbitæ Telluris ut prius, S punctum in quo Solis centrum, K centrum Ellipſeos, producatur KS utrinque, ita ut KG & SH ſint ad KS (quæ eſt projectio excentricitatis) ut Quadratum Radii ad Quadratum Sinus Obliquitatis Eclipticæ; per K ducatur ♈♎ parallela communi ſectioni planorum Eclipticæ & Æquatoris, & huic ad angulos rectos ducatur ♋K♑. Per G ducatur GF & per H recta FH ad ♋♑, & ♈♎ parallelæ. Per S & K deſcribatur Hyperbola cujus Aſymptoti ſunt FG, FH, hæc Hyperbola ejuſque oppoſita CD Ellipſim in punctis quæſitis ſecabunt; hoc eſt, cum Sol eſt in punctis Eclipticæ reſpondentibus D & B, fiunt dies longiſſimi, & in B longiores ſunt dies quam in D. Puncta autem quæ punctis A & C reſpondent, oſtendent dies breviſſimos; & in A quidem breviores ſunt quam in C.

Cujus Demonſtratio exinde patet, quod punctum Solis Aſcenſionem rectam ſignans, ita in Peripheria Ellipſeos fertur ut deſcribat Areas temporibus proportionales, uti oſtenſum eſt; adeoque ejuſdem puncti velocitas angularis eſt ubique reciproce ut quadratum diſtantiæ ab S; velocitates igitur fiunt maximæ, ubi rectæ ex S minimæ in Ellipſim cadunt, & velocitates ſunt minimæ ubi rectæ ex S in Ellipſim cadunt maximæ. At conſtat ex conſtructione; & *Prop. 62. lib. 5.* Conicorum Apollonii, Hyperbolas deſcriptas Ellipſim ſecare in punctis A & D, ubi rectæ SA & SD ſunt maximæ, & in punctis B & C ubi SB, SC ſunt minimæ; in iis enim punctis cadunt ex S, rectæ SB, SC, SD, SA ad curvam perpendiculares. Hinc motus Solis, ſecundum Aſcenſionem rectam, erit velociſſimus in B & D, ideoque dies fiet longiſſimus, & in C & A tardiſſimus, & in iis punctis dies fit breviſſimus.

LE-

Lectio XXVI.

De Reliquorum Planetarum Theoriis.

POST explicatam motûs Annui Telluris Theoriam, methodumque traditam, qua orbitæ forma, Apſidumque poſitio determinantur; ex quibus cognitis, per Tabulas Aſtronomicas locus Telluris in Ecliptica è Sole viſus, eique oppoſitus Solis locus nobis apparens, ad quodlibet tempus computari poteſt. Ad reliquorum Planetarum Theorias exponendas accedimus, quæ non niſi per motum Telluris prius cognitum inveniri poſſunt.

Theoriæ Planetarum fundantur in Theoria Terræ.

Ante omnia, oportet Planetarum periodos, ſeu tempora, in quibus ſinguli circulationes abſolvunt determinare; ad quod faciendum, notandum eſt, quando Planetæ ſuperiores ſunt in ſitu Achronicho; hoc eſt, quando in oppoſitione Solis videntur à nobis è Tellure eos ſpectantibus, apparent eſſe in eodem Eclipticæ puncto in quo ex Sole viderentur, ſi ibi conſtitutus fuiſſet oculus. Quinetiam cum inferiores in conjunctione cum Sole & in Solis diſco ſpectantur; ex Sole viſi oppoſitum Eclipticæ locum occupare conſpicerentur. Quoties igitur Planeta aliquis ſuperior in oppoſitione Solis videtur, locus ejus Geocentricus cum Heliocentrico coincidit. At quando inferior in conjunctione cum Sole, & in ejus diſco cernitur, locus Heliocentricus oppoſitus erit loco Geocentrico, ſeu illi qui ex Tellure ſpectatur, præterea cum Planetæ inferiores ſunt in maximis à Sole Elongationibus; Angulus ad Solis centrum inter rectas ad Terram & Planetam ductas comprehenſus, æqualis eſt complemento Elongationis Planetæ à Sole, (nam in orbitis propemodum circularibus, linea orbitam tangens eſt perpendicularis ad rectam à Sole ad punctum contactus ductam) ac proinde dabitur ille angulus, ſed datur punctum Eclipticæ in quo Tellus in illo momento videbitur; unde dabitur quoque punctum in quo Planeta inferior è Sole conſpicitur. In his igitur poſitionibus dabuntur Planetarum loca Heliocentrica.

Locus Geocentricus & Heliocentricus, cum Planeta ſuperior eſt in oppoſitione Solis, coincidunt.

Temporum Periodicorum prima Determinatio.

Si itaque Planeta aliquis superior, *v. gr.* Jupiter observetur cum est in oppositione Solis, iterumque rursus cum ad oppositum Solis pervenit; dabitur arcus quem Planeta è Sole spectatus interea temporis percurrit; fiat itaque ut arcus ille ad totam circumferentiam, ita tempus inter observationes elapsum, ad quartum, dabitur exinde quamproxime tempus Planetæ Periodicum, & similiter ex datis inferiorum locis Heliocentricis eorum Periodos quamproxime colligere licebit; quamproxime dico, nam calculus supponit motum Planetæ esse in circulo & per omnem periodum æquabilem; quod verum non est, unde non accurate hac methodo dabuntur Planetarum periodi.

Eorundem accuratior Determinatio.

Sequenti igitur methodo accuratius investigari possunt Planetarum Tempora Periodica. Observetur Planeta quilibet bis in eodem nodo; id est, binæ fiant observationes, quando Planeta, ad eandem orbitæ partem, nullam habuerit latitudinem, quod tunc solum potest contingere, quando Planeta est revera in nodorum aliquo: Tempus inter binas observationes elapsum, æquale erit tempori Planetæ Periodico. Nam cum Planetæ omnes moveantur in orbitis, quorum plana ab Eclipticæ plano diversa sunt, & Sol in communi omnium orbitarum foco existat, orbitæ omnes Eclipticæ planum secabunt in lineis per Solem transeuntibus, quæ ad Eclipticam productæ nodos duos ostendent; & Planeta non nisi semel in integra periodo in nodorum aliquo spectari potest. Nodi autem vel quiescunt vel tarde admodum moventur; adeo ut spatio unius periodi tanquam quiescentes haberi possunt. Unde ex dato tempore inter duos proximos Planetæ ad eundem nodum appulsus, innotescet Planetæ Periodus.

Tab. 39. fig. 4.

His iisdem observationibus, cognita prius Theoria motûs Telluris, obtineri potest lineæ Nodorum positio, seu puncta Eclipticæ in quibus linea Nodorum eidem occurrit. Sit ATB orbita Telluris, CND Planetæ orbita, NS*n* Nodorum linea: Sitque in prima observatione Tellus in T, & Planeta observetur in N. Cumque Planetæ locus è Terra visus per observationem innotescit; Solis autem locus ad illud

lud tempus ex cognitâ Telluris Theoria datur; exinde arcus Eclipticæ inter duo loca interceptus seu mensura anguli N T S dabitur. In secunda observatione, sit Tellus in *t*, & Planeta in eodem Nodo N, unde similiter invenietur angulus N *t* S.

In triangulo rectilineo T S *t*, dantur T S, *t* S, & angulus T S *t*, ex nota Theoria Telluris; unde per Trigonometriam inveniri possunt anguli S T *t* & S *t* T, item latus T *t*, ab angulo itaque S T *t* dato, auferatur datus angulus N T S, & dabitur angulus N T *t*, ad angulum datum S *t* T, addatur angulus datus N *t* S, & dabitur angulus N *t* T; unde in triangulo N *t* T, dantur omnes anguli, cum latere T *t* prius invento, quare dabitur latus N T distantia Planetæ à Terra. Denique in triangulo N T S, dantur latera N T, T S, & angulus N T S observatione cognitus, exinde innotescet latus N S distantia Planetæ in nodo existentis à Sole, & angulus T S N qui positionem Nodorum ostendet. Nam notum est punctum Eclipticæ quod Tellus è Sole visa tempore observationis occupat, & notus est angulus T S N; quare quoque innotescet punctum Eclipticæ in quo Nodus N è Sole videtur, & punctum *n* huic appositum erit alterius Nodi locus, unde notus erit Nodorum situs inveniendus. *Nodorum positiones determinantur.*

Hac ratione investigatis Nodorum locis; possumus invenire inclinationem orbis Planetarii ad Eclipticam. Scil. ex dato loco Nodi, innotescet tempus quando Tellus è Sole visa idem punctum occupat, quod fit per ejus Theoriam; eodem tempore observetur Planetæ Latitudo Geocentrica, ejusque distantia à Nodo Opposito; erit tunc Latitudo Planetæ Heliocentrica, Latitudini observatæ æqualis, cum Planeta à Sole visus tantundem distat à Nodo. Sit enim C P D orbita Planetæ, N S *n* Nodorum linea, B N T portio orbitæ Telluris, in qua sit Tellus in N, scil. in linea Nodorum, observetur Planeta in P, eruntque Sol, Planeta, & Tellus omnes in plano orbitæ Planetariæ. A puncto P ad Eclipticam demittatur normalis recta P E, & in plano Eclipticæ ducatur recta N E. Planum trianguli N P E ad Eclipticam rectum erit, & angulus P N E erit Latitudo Planetæ observa- *Inclinationes orbitarum determinantur.* *TAB. 39 fig. 5.*

 ta;

ta; per S ducatur S *p f* ad N P & *pe* ad P E parallelæ, & planum per S*p*, *pe* erit ad planum NPE parallelum, & proinde ad Eclipticæ planum normale; adeoque S *e* communis sectio hujus plani cum Ecliptica erit ad N E parallela, quare ob S *p*, S *e* parallelas ad N P, N E erit angulus *p* S *e* Latitudo Heliocentrica æqualis angulo P N E Latitudini Planetæ è Tellure observatæ, cum illa in Nodo invenitur.

TAB 39. fig. 5. Sit *nf* portio orbitæ Planetæ ad cælum productæ, *n h* portio Eclipticæ, *fh* arcus circuli Latitudinis per Planetæ locum Heliocentricum ductus. In triangulo Spherico rectangulo *nfh*, ex datis *nh* distantia Planetæ à Nodo, & *hf* ejus Latitudine observata; dabitur angulus *hnf* inclinatio orbis Planetarii ad Eclipticam.

Determinatur locus Heliocentricus Planetæ & distantia à Sole quando Planeta observetur in situ Achronico. TAB 40. fig. 1.

Inventa semel hac inclinatione, observatione innotescet locus Planetæ Heliocentricus, ejusque à Sole distantia, quotiescunque ille in situ Achronico seu Soli opposito invenitur. Sit A T B orbita Telluris, D P E orbita Planetæ; sitque Planeta in P, Tellus in T, & N S *n* Nodorum linea, in qua sit Sol in S. Locus Planetæ ad Eclipticam reductus erit in linea S T, quæ per terram transit; Observetur angulus P T E Latitudo Planetæ Geocentrica. Sed datur angulus P S T ejus Latitudo Heliocentrica, quia datur distantia Planetæ à Nodo. Præterea per Theoriam motus Telluris, datur S T distantia Telluris à Sole: adeoque in triangulo P S T, ex datis omnibus angulis una cum latere S T, dabitur P S distantia Planetæ à Sole, sed datur angulus P S *n*, ex data latitudine Heliocentrica, ex quo innotescet Planetæ locus Heliocentricus in propria orbita: similiter si aliæ duæ habeantur ejusdem Planetæ observationes in situ Achronico, dabuntur positione & magnitudine tres lineæ, quarum extremitates in Planetæ orbita locantur, & Sol est in orbitæ foco alterutro; unde ut determinetur Planetæ orbita, ejusque species & positio, describenda est Ellipsis, cujus focus datus est, & quæ per tria puncta transit. Quod Problema expedire docent Geometræ, & nos etiam in sequentibus, Problematis solutionem dabimus.

Si Planeta sit extra situm Achronicum, nihilominus per uni-

unicam obſervationem, ejus à Sole diſtantia locuſque Helio- centricus inveniri poteſt. Sit PAE orbita Planetæ, TGH Telluris orbita, Tellus in T, Planeta in P, ſitque Sol in S, & NS Nodorum linea. Ex P demittatur ad planum Eclipticæ normalis PB, ducatur BT, & producatur ut cum linea Nodorum concurrat in N. Erit planum trianguli NPB ad planum Eclipticæ perpendiculare, cui etiam ſit recta CT normalis, plano orbitæ Planetariæ occurrens in C. Ex T in lineam Nodorum demittatur perpendicularis recta TD, & juncta DC, erit angulus TDC inclinatio orbitæ ad Eclipticam, quæ itaque datur. Obſervetur angulus PTB Latitudo Planetæ Geocentrica, item angulus BTS Elongatio Planetæ à Sole ſecundum Eclipticam. In triangulo NTS, datur, ex Theoria Telluris, latus TS diſtantia terræ à Sole in momento obſervationis. Item angulus TSN, ex cognitis locis Telluris & Nodi, datur etiam angulus STN diſtantia Planetæ à Sole è terra viſa, vel ejus complementum ad duos rectos, unde dabitur NT. Et in triangulo rectangulo TSD, ex datis TS & angulo TSD, ſeu TSN, dabitur TD. Quare in triangulo rectangulo TDC, ex datis TD & angulo TDC inclinatione orbitæ ad Eclipticam, dabitur exinde TC. In triangulo rectangulo TCN, ex datis TC, TN, dabitur angulus TNC. Quare in triangulo NTP, dantur omnes anguli, nam angulus PTN eſt Latitudo obſervata, vel ejus complementum ad duos rectos, & PNT modo inventus eſt, ſicuti latus TN, unde innoteſcet latus TP. In triangulo PTB rectangulo ad B, datur TP & angulus PTB Latitudo obſervata, unde dabuntur latera TB, PB. Et in triangulo TSB, ex datis TB, TS cum angulo interjecto BTS dabitur SB, (quæ diſtantia Planetæ à Sole curtata dicitur) cum angulo TSB. Adeoque locus Heliocentricus Planetæ ad Eclipticam reductus. Denique in triangulo PBS dantur latera PB, BS, ex quibus dabitur SP diſtantia Planetæ à Sole, & angulus PSB Latitudo Planetæ Heliocentrica. Data autem inclinatione orbitæ, & Latitudine Planetæ Heliocentrica, dabitur ejus diſtantia à Nodo in propria orbita, adeoque ejus locus centricus è Sole viſus.

Per unicam obſervationem determinatur locus Planetæ Heliocentricus ejuſque à Sole diſtantia extra ſitum Achronicum.

TAB 40. fig. 2.

Si

Si, hac ratione acquirantur alii duo Planetæ loci Heliocentrici eorumque à Sole diſtantiæ, habebitur focus ſcil. centrum Solis, & tria puncta data erunt per quæ deſcribenda erit Ellipſis, quæ erit orbita Planetæ.

TAB.39. fig. 6. Aliam excogitavit methodum Cl. *Halleius*, qua Planetæ loca centrica, ejuſque à Sole diſtantiæ inveniri poſſunt, quæ ſupponit tantum cognitum eſſe Planetæ tempus periodicum. Nempe ſit KLB orbita Telluris, S Sol, P Planeta, ſeu potius punctum ubi perpendicularis à Planeta in planum Eclipticæ incidit. Et primo Tellure in K exiſtente, obſervetur ejus Longitudo Geocentrica, & ex data Theoria Telluris dabitur Longitudo Apparens Solis, quare dabitur angulus PKS. Planeta poſt integram abſolutam periodum, rurſus ad P redibit, quo tempore, Tellus ſit in L, & exinde rurſus obſervetur Planeta, & inveniatur angulus PLS Elongatio Planetæ à Sole. Ex datis momentis obſervationum, dantur loca Telluris in Ecliptica è Sole viſa, ejuſque à Sole diſtantiæ, quare in triangulo LSK, dantur LS, SK, & angulus LSK, quare invenientur anguli SLK & SKL & latus LK. Quare ſi ab angulis datis PKS & PLS, auferantur anguli noti LKS & KLS, reſtabunt anguli PKL & PLK noti; Quare in triangulo PLK ex datis angulis, uno cum latere KL, innoteſcet PK. Deinde in triangulo PKS, dantur latera PK, KS cum angulo interjecto PKS, quare dabitur SP diſtantia Planetæ à Sole curtata, & angulus KSP, ex quo innoteſcet locus Planetæ Heliocentricus, ejuſque à Nodo diſtantia ſecundum Eclipticam. Eſt autem Tangens Latitudinis Planetæ Geocentricæ, ad Tangentem Latitudinis Heliocentricæ, ut diſtantia Planetæ à Sole curtata, ad diſtantiam ejuſdem à Tellure curtatam, ſed per obſervationem, datur Latitudo Planetæ Geocentrica; quare dabitur Planetæ Heliocentrica Latitudo, ex qua & diſtantia à Sole curtata, elicietur Planetæ à Sole vera diſtantia deſiderata. Si hac ratione acquirantur tria loca centrica Planetæ, treſque correſpondentes ejus à Sole diſtantiæ, forma orbitæ & Apſidum poſitio habebitur; deſcribendo Ellipſim cujus focus eſt Sol quæ tranſit per tria puncta data. Ellipſis autem illa ſequenti methodo determinatur.

Sint

Sint SD, SC, SB tres rectæ datæ, in datis positionibus à foco S, ducantur DC, BC, & producantur, ut sit DF ad CF, ut DS ad CS. Item CE ad BE, ut CS ad BS; ducatur FE, in quam ex S cadat perpendicularis SG; hæc recta dabit Axis positionem. Ducantur DK, CI, BH ad SG parallelæ, & secetur SG in A, & producatur, ut sit GA ad SA, ut KD ad SD, & ita G*a* ad S*a*, fiatque S*a* = SA. Erunt puncta A*a* vertices Ellipseos, cujus foci sunt S & *s*, & Axis major A*a*. Et si his verticibus & focis describatur Ellipsis, erit ea ejusdem formæ cum orbita quæsita. Nam quoniam est DS ad CS, & DF ad CF, & ut DK ad CI; erit permutando DS ad DK, ut CS ad CI; & similiter erit SB ad BH, ut CS ad CI, & ut DS ad DK; sed ut DS ad DK, ita est per constructionem SA ad GA. Et quoniam est SA: AG: :S*a*: *a*G; erit SA: AG::S*a*−SA, seu S*s*:*a*G−AG seu A*a*. Adeoque erit SD: DK::SC: CI::SB: BH::S*s*: A*a*. Sed hæc est proprietas Ellipseos cujus focus est S, & Axis major A*a* uti à Scriptoribus Conicis demonstratur, & speciatim à *Milnio* in Elementis Conicis, *Part.* IV. *Prop.* 9. unde liquet Ellipsim focis S & *s*, & Axe A*a* descriptam transire per puncta BCD.

Descriptio Ellipseos cujus focus datus est & quæ per data tria puncta transit.

Tab. 39. *fig.* 7.

Quoniam in Astronomia, calculus constructione quavis, utcunque concinna, utilior est; Ellipseos forma & positio sic calculo invenitur. In triangulis DSC, BSC, ex datis lateribus DS, CS, BS, & angulis DSC, CSB, innotescent latera DC, BC, & anguli SDC, SCD, SCB & SBC. Et quoniam datur ratio DF ad CF, & datur DC, dabuntur quoque CF, & DF, similiter quoniam datur ratio CE ad BE, & datur CB, dabuntur CE & BE; sed datur angulus BCD æqualis duobus notis DCS & BCS, quare dabitur hujus complementum ad duos rectos, scil. angulus FCE. In triangulo igitur FCE, dantur latera CF, CE, & angulus interjectus FCE; quare invenietur angulus CEF, ejusque complementum ad rectum, qui est angulus ICE, cui addatur notus angulus SCB, & dabitur totus angulus SCI. Et quoniam A*a* est ad IC parallela; erit angulus CS*a* æqualis SCI angulo, unde ex noto angulo CS*a* dabitur Axeos positio.

In triangulo rectangulo EBH, ex datis BE & angulo E invenietur BH, & unde ratio BS ad BH, quæ est ratio S *s* ad A *a*, & SA ad AG, & S *a* ad *a* G, quare dabuntur puncta A *a* vertices Ellipseos & foci S & *s*. Quæ erant invenienda.

Superius ostensum est, qua ratione locus Planetæ centricus per observationem inveniri possit, locum autem situmque Aphelii nunc invenire docuimus, ex quo dabitur distantia Planetæ ab Aphelio, tempore observationis, hæc distantia Anomalia Planetæ vera seu coæquata dicitur: determinatis autem orbitæ Excentricitate & tempore Periodico, locum Planetæ medium seu Anomaliam ejus mediam investigare docuimus in Lectione *De Solutione Problematis Kepleri*; & exinde ad tempus observationis datum dabitur Planetæ motus medius, locusque, quem in propria orbita is teneret, si æquabili semper motu angulari incederet, quo semel dato, dabitur planetæ locus medius, pro alio quovis temporis momento. Fiat enim ut tempus Periodicum ad tempus inter observationem & momentum pro quo quæritur locus Planetæ medius; ita integer circulus seu grad. 360. ad quartum, hic arcus si tempus præcesserit observationem, ablatus à loco prius invento, vel eidem additus, si posterius fuerit, dabit locum Planetæ medium ad tempus propositum.

Ut facilius obtineatur locus Planetæ medius, ad quodlibet temporis momentum, convenit ejus motum ex tabulis Astronomicis eruere, in quibus habetur locus Planetæ medius, seu Anomalia media, in initio celebris alicujus Æræ, qualis est *Æra Nativitatis Christi Domini*, *Nabonassori*, *Mundi Conditi*, *Urbis Conditæ*, aut *Periodi Julianæ*; Qui locus pro his Temporum momentis datur, per methodum supra explicatam, & pro meridie Temporis æquabilis, non apparentis habendus est; locus talis *Epocha* seu Radix dicitur, à qua tanquam immobili principio motus omnes consurgunt.

Tabulæ motus medii quomodo construuntur.

Si tempus per Annos à Nativitate Domini, aut ab initio Periodi Julianæ elapsos numeretur, præstat ut Annus initium capiat à Meridie quæ primam diem Januarii præcedit, ita

TAB. XXXIX.

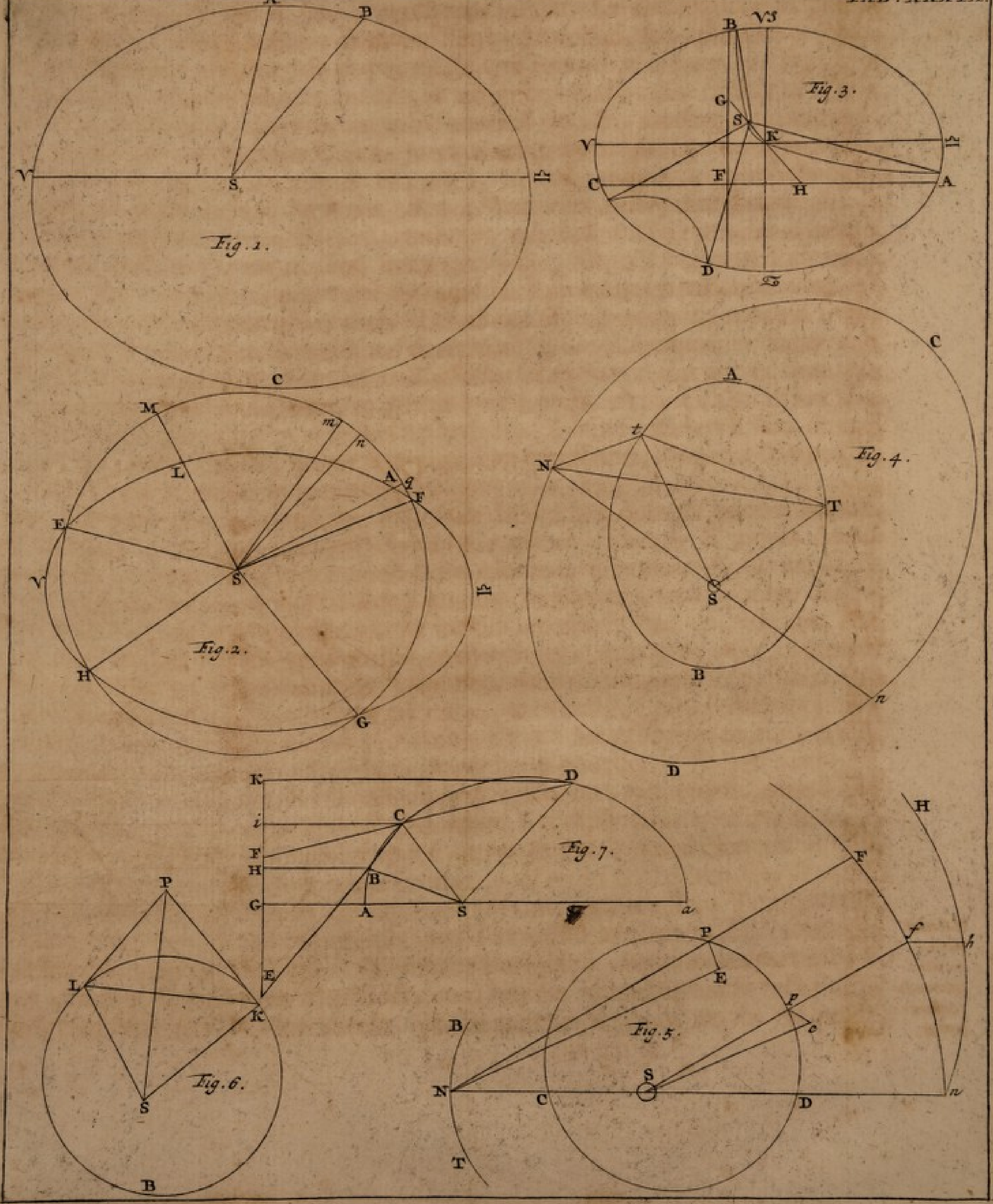

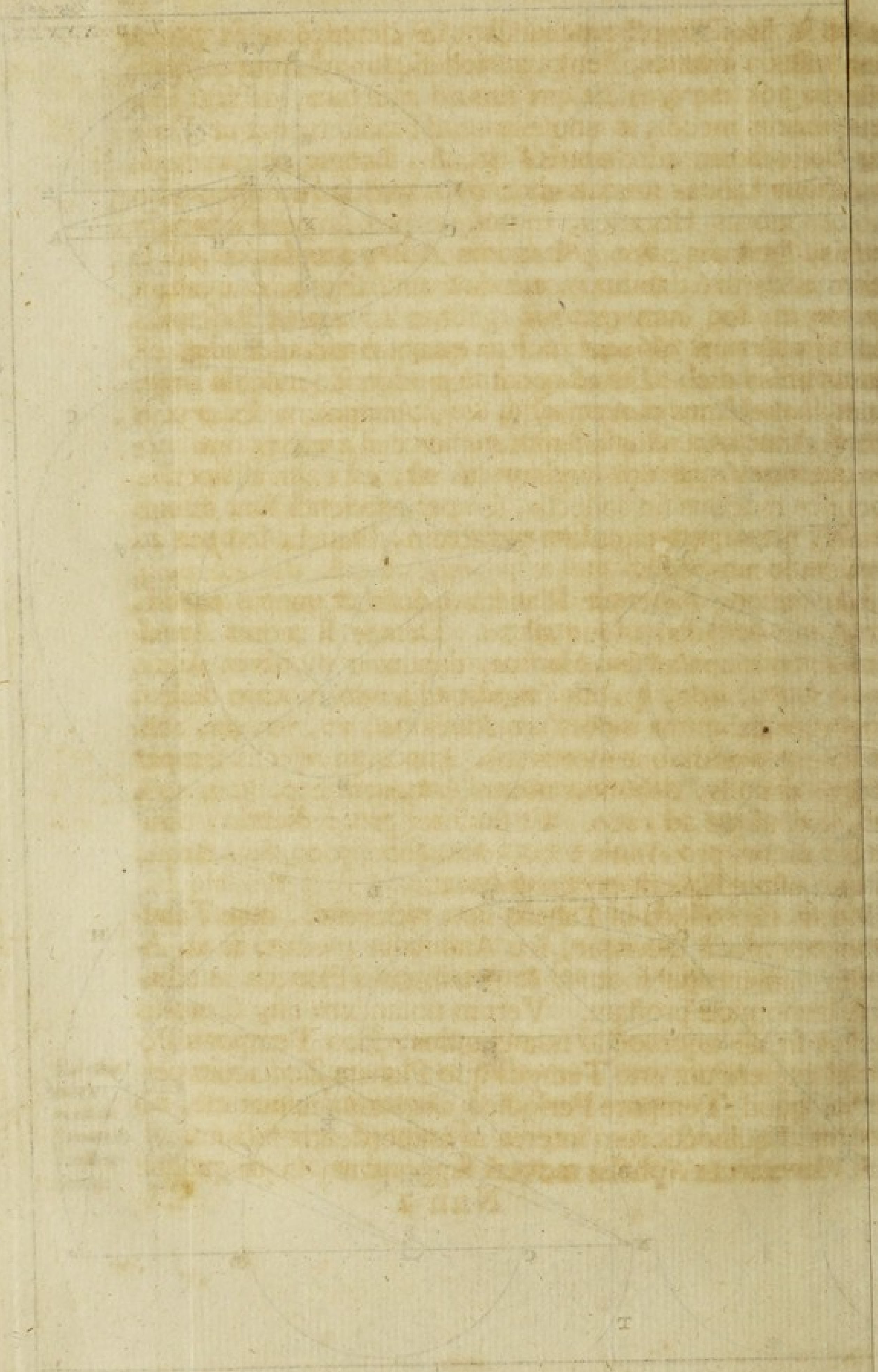

ita ut in Meridie primæ diei Januarii, completa ſit prima Anni dies. Fiat ut Tempus Periodicum ad Annum communem 365 dierum; ita circulus ad quartum, dabitur Planetæ motus medius in uno Anno, & ſimiliter, fiat ut Tempus Periodicum ad diem ita circulus integer ad quartum, & dabitur motus medius diurnus; ſimiliterque operando, dabitur motus Horarius, motuſque pro ſingulis ſcrupulis primis, ſecundis, &c. Si motus Annuus continuo ad ſe ipſum addatur, dabitur motus duorum, trium, & quatuor Annorum, ſed cum quartus quilibet Annus ſit Biſſextilis conſtans dierum 366, ad motum quarti Anni addendus eſt motus unius diei. Deinde continuo addendo motum unius Anni, habebimus motum 5, 6, & 7, Annorum; ſed motus octavi Anni augendus eſt motu unius diei, vel potius motus quatuor Annorum duplicandus eſt, eſt enim Biſſextilis. Ex hiſce motibus ſic collectis, ſemper rejiciendi ſunt integri circuli, nam poſt circulum peractum, Planeta ſemper ad eundem locum redit.

Hac ratione habentur Planetæ cujuſlibet motus medii, pro Annis ſingulis, uſque ad 20. Deinde ſi motus Annorum 20 continuo ad ſe addantur, dabuntur motus in Annis 40, 60, 80, 100, quibus ſingulis addendo motum decem Annorum dabuntur motus pro Annis 30, 50, 70, 90, 100. Et continua additione motûs 100. Annorum rejectis ſemper integris circulis; dabuntur motus Annorum 200, 300, 400, 500, &c. uſque ad 1000. Et ſimiliter progrediendo, obtinentur motus pro Annis 2000, 3000, 4000, 5000, &c. Atque ita quo uſque libuerit progredi liceat.

Motus ſic collecti in Tabulis ſunt reducendi, quæ Tabulæ motus medii dicuntur, ſeu Anomaliæ mediæ, ſi ab Aphelio numerentur motus; & pro ſingulis Planetis in tabulis Aſtronomicis proſtant. Verum notandum eſt, ſi motus medius ſit ab æquinoctio numerandus, loco Temporis Periodici capiendum erit Tempus quo Planeta Zodiacum percurrit, quod Tempore Periodico aliquanto minus eſt, ob motum Æquinoctiorum interea in antecedentia factum.

Si Planetarum Aphelia moveri ſupponatur, hujus quoque motus ratio habenda est. Et motus Præceſſionis Æquinoctiorum motuſque Apheliorum, (qui quantum conſtat præterquam in Luna ſunt omnes æquabiles,) pro ſingulis Annis; Annorum Decadibus, centenariis, & millenariis ſunt ſimiliter computandi, & in Tabulis diſponendi, ut pro dato tempore habeantur diſtantiæ fixarum & Apheliorum ab Æquinoctio.

His adjungunt Aſtronomi alias quoque pro ſingulis Anomaliæ mediæ gradibus Tabulas, quibus Anomaliæ veræ correſpondentes habentur, & computari poſſunt per methodum à nobis traditam in Lectione de ſolutione Problematis Kepleri, ſi minuta & ſcrupula ſecunda adjiciantur mediis motibus, capienda eſt differentia inter Anomalias veras uno gradu à ſe invicem diſtantes, & elicienda eſt pars proportionalis addenda Anomaliæ Tabulari proxime minori, aut ab ea ſubtrahenda.

Pro Solis Lunæque motibus vulgo computantur Proſthaphereſes ſeu Æquationes, quæ ſunt differentiæ inter Anomaliam veram & mediam. Hæ ab Anomalia media vel ſublatæ, vel eidem additæ, prout Planeta fuerit in primo vel ſecundo Anomaliæ ſemicirculô, dant Anomaliam veram.

Ex notis Aphelii, Nodique locis, dabitur eorum diſtantia, adeoque ex data Planetæ Anomalia vera, dabitur ejus diſtantia à Nodo, quæ *Argumentum Latitudinis* dicitur. *Argumentum Latitudinis.* Per quod & calculum Trigonometricum, facile innoteſcit Planetæ Latitudo centrica, ejuſque diſtantia à Sole curtata, quæ eſt diſtantia inter Solem & rectam à Planeta ad planum Eclipticæ perpendiculariter demiſſam. Atque hac ratione locus Planetæ centricus, Latitudo, & à Sole diſtantia calculo inveniuntur. Quibus inveſtigatis poſſumus locum Planetæ Geocentricum ſeu è Tellure viſum hac ratione exquirere.

Calculus loci Geocentrici Planetæ. Inveniendus eſt primo, locus Telluris in Ecliptica è Sole viſus, ejuſque à Sole diſtantia; item locus Planetæ Heliocentricus, Latitudo, & diſtantia curtata. Sit TCF orbita Telluris, in qua ſit Tellus in T, APE orbita Planetæ, cujus locus ſit P, & S Sol, SN Nodorum linea. Ex Tab. 40. fig. 3.

Pla-

Planetæ loco demittatur ad Planum Eclipticæ normalis recta PB, ducta SB & producta occurret Eclipticæ in loco Planetæ ad Eclipticam reducto, qui locus, ex dato arcu PN, & inclinatione Planorum orbitæ & Eclipticæ datur. Sed datur locus Telluris è Sole visus, adeoque dabitur differentia locorum Terræ & Planetæ, seu angulus TSB qui Commutatio dicitur. Deinde in triangulo TSB, datur TS ex Theoria motus Telluris, & SB distantia Planetæ à Sole curtata, quare dabitur angulus STB Elongatio Planetæ à Sole, seu arcus Eclipticæ inter locum Solis & Planetæ locum interceptus, & TB distantia Planetæ à Tellure curtata. At datur Solis locus, oppositus est enim loco Terræ è Sole viso; quare dabitur locus Planetæ in Ecliptica è Tellure visus. Præterea in duobus triangulis rectangulis PSB, PTB, est Tangens anguli PSB ad Tangentem anguli PTB, ut TB ad SB, sed ut TB ad SB, ita sinus TSB anguli Commutationis ad sinum anguli Elongationis STB. Quare erit ut sinus anguli commutationis ad sinum anguli Elongationis, ita Tangens Latitudinis Heliocentricæ, ad Tangentem Latitudinis Geocentricæ. Q. E. I. Sic hac ratione invenire possunt Astronomi ad quodlibet datum Temporis momentum Locum Planetæ Geocentricum, ejusque Latitudinem è Tellure visam.

Comparando Planetarum Periodos cum ipsorum a Sole distantiis mirabilem videmus eos ubique observare Harmoniæ legem, scil.

Quadrata Temporum Periodicorum sunt in omnibus, proportionalia Cubis distantiarum mediarum à Sole.

Sunt enim Periodi & distantiæ mediæ illæ quas exhibet annexa Tabula.

	Periodi Dies	h.	′	″	Distantiæ mediæ.
♄	10759:	6:	36:	26	953800
♃	4332:	12:	20:	25	520110
♂	686:	23:	27:	30	152369
☉	365:	6:	9:	30	100000
♀	224:	16:	49:	24	72333
☿	87:	23:	15:	53	38710

Pla-

Planetarum Diametros veras, & magnitudines, eos cum Sole comparando, optime determinavit illuſtris Mathematicus *Hugenius*, in Syſtemate ſuo Saturnino; idque methodo ſequenti.

Docuit nos novo ſuo & Divinitus invento Syſtemate Copernicus, quamnam inter ſe proportionem ſervant, ſingulorum à Sole Planetarum diſtantiæ. Apparentes vero eorundem diametri, quanto aliæ aliis majores ſunt, Teleſcopii ope innoteſcit, collatis ergo invicem rationibus utriſque, tum diſtantiæ, tum magnitudinis apparentis, vera inde Planetarum ad ſe mutuo nec non ad Solem magnitudo cognoſcitur, per principia in Lectione prima à nobis explicata.

Et ad Saturnum quod attinet primum, Annuli ejus diameter, quum in minima à nobis diſtantia, comprehendatur angulo 68 ſcrupulorum ſecundorum, talis enim ad ſummum reperitur, cumque minima hæc Saturni diſtantia ſit ad mediocrem Solis diſtantiam fere octupla, ſequitur, ſi tam propinquus nobis fieret Saturnus quam Sol in diſtantia mediocri, apparituram tunc Annuli diametrum octuplam ejus quæ nunc apparet, hoc eſt 9′: 4″. Solis autem diameter in media diſtantia eſt 30′: 30″; ergo revera, ea erit proportio diametri Annuli Saturni ad diametrum Solis quæ 9′: 40″, ad 30′: 30″; hoc eſt, fere quæ 11 ad 37, Diameter vero Saturni ipſius, ad Annuli diametrum ſe habet ut 4 ad 9; hoc eſt, fere ut 5 ad 11, adeoque ad diametrum Solis ut 5 ad 37.

Jovis diameter cum proxime nobis adeſt, 64 ſcrupula ſecunda comprehendere videtur, cumque hæc ejus diſtantia ſit ad mediam Solis diſtantiam ut 26 ad 5. Si fiat ut 5 ad 26, ita 64″ ad aliud, invenientur 5′: 35″ amplitudo anguli quem obtineret Jovis diameter, ſi tam propinquus nobis fieri intelligatur, atque Sol in diſtantia mediocri. Sol autem hic apparet diametro 30′: 30″. Ergo Jovialis diametri ad Solarem proportio erit, quæ 5′: 35″, ad 30′ 30″ hoc eſt, paulo major quam 1 ad 5½.

Venus cum Terris proxima eſt, non majorem ſubtendit an-

angulum quam 85 ſcrupulorum ſecundorum. Eſt autem diſtantia hæc Veneris Perigea, ad mediam Solis à Tellure diſtantiam circiter ut 21 ad 82. Ergo ſi apud Solem Venus conſiſteret, appareret ejus diameter duntaxat 21″: 46‴; unde conſtat ita eſſe diametrum Veneris ad Solarem ut 21″: 46,‴ ad 30′½, hoc eſt, ut 1 ad 84.

At Martis diameter Terris proximi non excedere 30″ deprehenditur. Unde cum diſtantia Martis minima ſit ad mediocrem Solis, ut 15 ad 41, colligitur ratio diametri Martis ad diametrum Solis, ea quæ eſt circiter 1 ad 166, unde Mars duplo minor Venere ſecundum diametrum, hac ratione efficitur.

Præterea ex obſervationibus Hevelii conſtat, Mercurii diametrum ad Solis diametrum comparatam, ſe habere ut 1 ad 290.

Terræ magnitudinem ad Solem comparatam diverſi auctores diverſam ponunt; qui parallaxim Solis Horizontalem quindecim ſecundorum fingunt, Solem à Terra 13750 ſemidiametris diſtare volunt, quo poſito diameter Solis erit ad diametrum Terræ ut 30′: 30″ ad 30″; hoc eſt, ut 61 ad 1. Sed eſt argumentum probabile, quod hanc proportionem paulo majorem facit; nempe quoniam Lunæ diameter paulo major eſt quam quarta pars diametri Terræ: ſi parallaxis Solis ponatur quindecim ſecundorum, fieret Lunæ corpus corpore Mercurii majus; Planeta ſcil. ſecundarius primario major, quod concinnati Syſtematis Mundani contrariari videtur. Ponatur itaque Terræ ſemidiameter è Sole viſa, ſeu quod idem eſt, Solis parallaxim Horizontalem 10 ſecundorum; unde Luna minor erit Mercurio, ac provenit Solis à Terra diſtantia plus quam 20000 ſemidiametris Terræ; & Solis diameter erit 91½ vicibus major Telluris diametro; cui proportioni convenit in præſentiarum, aſſenſum præbere, uſquedum per obſervationem Veneris in Solis diſco viſæ, quod Anno 1761. continget, de eadem certiores ſimus facti. Eſt itaque diameter Solis ad Planetarum diametros, in ratione quæ ſequenti Tabella exprimitur.

Dia-

Diameter Solis eſt ad diametrum,	Saturni	ut 1000 ad	137
	Jovis		181
	Martis		6
	Terræ		9
	Veneris		12
	Mercurii		4

Adeoque cum Sphæræ ſint ut Cubi à diametris

erit Sol ad	Saturnum	ut 1000000000 ad	2571353
	Jovem		5929741
	Martem		216
	Tellurem		343
	Venerem		1728
	Mercurium		64

Hinc ſequitur, Solem omnes Planetas ſimul ſumptos, pluſquam centies & ſedecies magnitudine ſuperare; Saturnus autem quadringentis vicibus eſt Sole minor. At quantitate materiæ bis mille & quadringenis vicibus ei cedit. Jupiter Planetarum maximus plus 160 vicibus Sole minor eſt, at quantitate materiæ, ejus partem milleſimam trigeſimam tertiam non adæquat; at Terra noſtra ſi cum Sole comparetur, minima res eſt, & puncti fere inſtar; nam trecentis millenis vicibus eſt illo minor. Præterea comparando Planetas inter ſe; ex his rationibus conſtat, Jovem reliquis Planetis omnibus ſimul ſumptis majorem exiſtere. Terram autem noſtram pluſquam 2000 vicibus ſuperare, ſed & Stella Veneris quinquies noſtra Tellure major eſt. Sunt tamen duo ex ſex Planetis, Mars ſcil. & Mercurius, quos Tellus magnitudine ſuperat.

Jupiter reliquos omnes Planetas ſimul ſumptos magnitudine ſuperat.

LECTIO XXVII.

De Planetarum Stationibus.

SI Tellus quieſceret, in eo orbitæ ſuæ puncto nobis ſtare appareret Planeta inferior ſeu Soli propior, ubi rectà è Tellure ad Planetam ducta, ejus orbitam tangit. Nam cum Planeta circa illud punctum verſatur, ſi Terra quieſceret, rectà ad illam accederet, ejuſque motus viſibilis eſſet nul-

nullus, vel certè omnium minimus. Similiter ſi Planeta ſuperior, vel à Sole remotior quivis quieſceret, is e Tellure in orbita ſua delata ſpectatus ſtare videretur, ubi recta è Planetâ ad Terram ducta Telluris orbitam tangit; atquia tam Terra quam Planetæ continuo circa Solem moventur, quando Planeta inferior in recta tangente ejus orbitam videtur, tunc etiam motus Terræ interea factus locum ejus viſibilem mutabit, adeoque nondum ſtare videbitur Planeta; ſicuti ob ſimilem cauſam, quando Terra in Tangente orbitæ ſuæ per Planetam ſuperiorem tranſeunte reperitur, ſeu dum percurrit arcum exiguum qui cum tangente illa ferè coincidit, Motus tamen ſuperioris Planetæ interea factus, ejus locum viſum mutabit. Adeoque neque Planeta inferior videtur ſtationarius, quando conſpicitur in recta quæ tangit ejus orbitam. Neque ſuperior ſtare videtur, cum eſt in recta quæ tangit orbitam Terræ, & per Terram quoque tranſit.

Planeta inferior non ſtationarius quando videtur in rectâ, quæ ejus orbitam tangit. Neque ſuperior Planeta ſtare apparet, cum in recta videtur quæ tangit orbitam Terræ.

At cum Planetæ omnes nunc directè incedere, nunc retrogredi videntur; neceſſe eſt ut inter motum progreſſus & regreſſus, quilibet Planeta fiat Stationarius, & eundem in cælo locum per aliquod tempus (licet illud ſit exiguum) conſervare videatur; eundem autem locum in cælo viſibilem obtinet, quando linea Planetæ atque Terræ centra connectens ad idem cæli punctum continuo dirigitur; at recta illa ad idem cæli punctum dirigitur, quando ſibi parallela manet. Nam rectæ è quibuſvis orbitæ Telluris punctis ſibi parallelæ ductæ, ad eandem in cælo ſtellam diriguntur: iſtarum enim linearum diſtantia reſpectu diſtantiæ ſtellarum evaneſcit.

Quando Planeta ſtare videtur.

Ut itaque inveniantur Stationum puncta, inquirendum erit, ubi linea in quâ videtur Planeta, è Terrâ, ſibi parallela manet. Quod ut fiat, notandum eſt, ſi centra Solis, Planetæ, & Terræ rectis conjungantur, formari triangulum, cujus duo crura ſunt ubique æqualia diſtantiis Planetæ & Terræ à Sole, Baſis autem eſt recta quæ Planetæ atque Terræ centra connectit: cumque crura hujus Trianguli in orbitis circularibus concentricis eâdem ſemper magnitudine maneant, erit ratio ſinuum angulorum ad baſim ſemper eadem; ſunt enim ſinus ut latera angulis oppoſita. Uti ex Trigonometria conſtat.

Tab. 41. *fig.* 1. Sit circulus B D G orbita Planetæ, cujus centrum S tenet Sol; atque huic concentricus A H K ſit Terræ orbita. Sitque primo Tellus in A & Planeta in orbitæ ſuæ puncto B. In Triangulo A S B, ſinus angulorum A & B ad baſim AB ſunt ut latera oppoſita S B S A. Ponamus deinde, tempore quovis exiguo, moveri Terram in orbitâ, per arcum exiguum A C, & Planetam interea per arcum B D in ſua orbita deferri: Planetæ & Telluris motus angulares ad Solem eodem tempore facti erunt reciprocè, ut Tempora eorum Periodica; nam quò majus eſt tempus Periodicum eò minor Peripheriæ portio in dato tempore percurritur. Eſt itaque angulus A S C motus angularis Telluris ad angulum B S D motum angularem Planetæ, ut Tempus periodicum Planetæ, ad tempus Periodicum Telluris, hoc eſt in data ſemper ratione.

Tempore ſtationum mutationes angulorum ad Tellurem & Planetam ſunt reciprocè ut eorum Tempora Periodica.

Telluris centrum in C atque Planetæ in D rectâ conjungantur, quæ ſit ad A B parallela; & in eo caſu, uti oſtenſum eſt, Planeta ſtationarius apparet. Recta S A ſecet C D in M, S D vero producta ſecet A B in E. Et ob parallelas A B C D, erit per 29. *El. primi* angulus S M D æqualis angulo A. Sed per 32. *El. primi*, eſt angulus S M D æqualis angulis C & M S C ſimul; quare erit angulus C æqualis angulo A dempto angulo M S C ſeu C S A. Similiter ob parallelas A B C D, eſt angulus S D C, æqualis angulo S E A qui per 32 *El. primi* æqualis erit angulis S B A B S E, quare angulus S D C æqualis erit S B A & B S E ſimul ſumptis; eſt itaque incrementum momentaneum anguli S B A, æquale motui angulari Planetæ ad Solem interea facto. Sed prius oſtenſum fuit, decrementum anguli A, æquale eſſe angulo A S C, ſeu motui angulari Terræ ad Solem. At hi motus angulares ſunt in datâ ratione, reciprocè ſcil. ut Tempora Periodica.

Planeta itaque ſtationarius è Terrâ videtur, cum mutatio momentanea anguli ad Tellurem, eſt ad mutationem momenmentaneam anguli ad Planetam, ut Tempus Periodicum Planetæ ad Tempus periodicum Telluris.

Sint duo arcus vel anguli, quorum ſinus in eâdem ſemper maneant ratione. Dico eorum coſinus ſeu ſinus complementorum ad quadrantem eſſe in ratione compoſitâ ex directâ ratione ſinuum eorundem arcuum, & reciprocâ ratione mutationum momentanearum arcuum vel angulorum, ſint v. gr. duo Arcus AM CM, quorum ſinus AB CD; & coſinus ſunt SB SD, & decreſcant arcus AM CM in arcus EM GM tales ut arcuum ſinus EK GL ſint prioribus AB CD proportionales. Eruntque decrementa ſinuum AF CH iiſdem quoque ſinubus proportionalia. Sunt AE CG arcuum decrementa momentanea, & arcus illi cum ſint indefinitè exigui pro rectis haberi poſſunt; ductis FE HG ad SM parallelis, Triangula AFE ASB erunt æquiangula; nam angulus B & AFE ſunt recti, & angulus EAF æqualis angulo ASB, nam eſt angulus SAB utriuſque complementum ad rectum. Similiter oſtendetur, Triangula CHG CSD eſſe æquiangula. Quare ob ſimilia Triangula.

Angulorum quorum ſinuum ratio eadem manet, coſinus ſunt in ratione directâ ſinuum & reciprocâ mutationum momentanearum eorundem.

TAB. 40. fig. 4.

Eſt CG : CH : : CS : SD

Item AF : AE : : SB : AS vel CS

Quare ductis Antecedentibus in Antecedentes, & Conſequentibus in Conſequentes, erit AF × CG : CH × AE :: SB × CS : SD × CS :: SB : SD. Hoc eſt erit SB ad SD in ratione compoſitâ ex ratione AF ad CH, & ratione CG ad AE, ſed ratio AF ad CH eadem eſt cum ratione ſinuum AB CD. Et Ratio CG ad AE, eſt ratio decrementorum arcuum AM CM in tempore minimo factorum. Eſt itaque SB coſinus Arcûs AM, ad SD coſinum arcûs CM, in ratione compoſitâ ex ratione ſinuum eorundem arcuum ſcil. AB CD & ex reciprocâ ratione decrementorum arcuum, ſcil. ex ratione CG ad AE.

Hinc ſi Solis, Planetæ ſtationarii, atque Telluris centra rectis jungantur, erit coſinus anguli A exiſtentis ad Tellurem ad coſinum anguli B ad Planetam, in ratione compoſitâ ſinuum angulorum A & B, & ratione reciprocâ decrementorum angulorum A & B. Sed Ratio ſinuum, eſt ratio diſtantiarum Planetæ & Telluris à Sole, ſcil. SB SA; & ratio

Hoc ad Planetas in ſtationum locis applicatur.

TAB. 41. fig. 1.

 tio

tio decrementorum angulorum A & B, eſt ratio temporum Periodicorum Planetæ & Telluris, quæ dicantur *t* & T. Eſt itaque coſinus anguli A ad coſinum anguli B, cum Planeta ſtationarius e Tellure videtur, ut T ⋈ SB ad *t* ⋈ SA. Hoc eſt coſinus anguli ad Tellurem eſt ad coſinum anguli ad Planetam in ratione compoſitâ ex directâ ratione Temporum Periodicorum Telluris & Planetæ, & reciprocâ ratione diſtantiarum à Sole.

Conſtructio ad determinationem ſtationum. *Tab. 41 fig. 1.*

Hinc ſtationum Puncta ſequentis conſtructionis ope faciliìmè habentur.

Sit AH Portio orbitæ Telluris, GBK portio orbitæ Planetæ, quarum centrum commune S. Secetur SA in E, ut SA ſit ad SE, ut Tempus Periodicum Telluris ad Tempus periodicum Planetæ. Super Diametro AE deſcribatur ſemicirculus ABE ſecans orbitam Planetæ in B. Erit B ſtationis punctum. Et erit angulus SAB Elongatio Planetæ à Sole, quando is ſtationarius è Terrâ videtur. Ducantur ABF EB, & huic parallela SF; angulus ABE in ſemicirculo eſt rectus, quare huic æqualis AFS erit etiam rectus.

Eſt præterea AS: AF :: Radius: coſinum ang: A. Item BF: SB :: coſinus anguli SBP ad Radium; unde ductis Antecedentibus in Antecedentes; & Conſequentibus in conſequentes, erit AS ⋈ BF : AF ⋈ SB :: coſinus SBF : coſinum anguli A. Ratio itaque coſinus anguli A, ad coſinum anguli SBF componitur ex ratione AF ad BF, & SB ad AS, ſed ratio AF ad BF æqualis eſt rationi AS ad SE ſeu rationi T ad *t*. Eſt itaque Ratio coſinûs anguli A ad coſinum anguli SBF æqualis rationi T ⋈ SB ad *t* ⋈ SA. Sed oſtenſum fuit, quando coſinus angulorum A & B hanc rationem obtinent, Planetam ſtationarium videri: quare liquet Punctum B eſſe locum Planetæ, cum is ſtationarius apparet.

Quando Planeta è Tellure ſtationarius videtur

Hinc patet, quando Planeta inferior ſtationarius e Tellure videtur, Tellurem quoque ex inferiore Planeta ſpectatam etiam ſtationariam videri, locumque inter fixas non mutare; nam Tellus ſtationaria videtur, cum linea ejus centrum & Planetæ centrum connectens parallela ſibi manet, & quam diu illa parallela ſibi manet, ad idem cœli punctum dirigetur.

Tellus è Planetâ conſpecta ſtationaria apparet.

Eâ-

Eadem prorſus ratione inveniuntur poſitiones Planetarum ſuperiorum, reſpectu Terræ & Solis, quando illi e Tellure conſpecti ſtationarii videntur. Scil. inquirendo, ubi Tellus tanquam Planeta inferior ſpectata ex ipſis ſtationaria videretur.

Caſus ubi ſtationaria in oppoſitione vel conjunctione cum Sole fierent.

Si Tempora Periodica forent diſtantiis à Sole proportionalia, coinciderent puncta E & A cum puncto G; & Planeta ſtationarius videretur, cum angulus A eſſet nullus; hoc eſt quando Planeta in conjunctione cum Sole videtur, ſi verò S E ad S A majorem rationem obtineret, quàm S G ad S A, hoc eſt ſi S E major foret quàm S G, circulus A B E Planetæ orbitam nuſquam ſecaret, adeoque Planeta nunquam fieret ſtationarius, ſeu ſemper directus videretur incedere.

Caſus ubi nullæ forent ſtationes.

At neuter horum caſuum in Planetis locum obtinet: in illis enim eſt ſemper S E minor quam S G, quod ſic oſtendo.

Quod nunquam accidit in Planetis.

Diſtantia Telluris à Sole S A dicatur p. Diſtantia Planetæ S G vel S B ſit q. Tempora periodica vocentur T t, & in Planetis per univerſalem regulam, ſuperius in Lectione quartâ explicatam. Eſt $T^2 : t^2 :: p^3 : q^3$ unde $T : t :: \sqrt{p^3} : \sqrt{q^3}$, ſeu ut $p^{\frac{3}{2}} : q^{\frac{3}{2}} :: p \times p^{\frac{1}{2}} : q \times q^{\frac{1}{2}}$. Sed ut T ad t ita eſt S A ad S E; hoc eſt $p \times p^{\frac{1}{2}} : q \times q^{\frac{1}{2}} ::$ S A vel $p : \frac{q \times q^{\frac{1}{2}}}{p^{\frac{1}{2}}}$ cui itaque æqualis eſt S E. Et quoniam eſt p major quam q, erit $q \times p^{\frac{1}{2}}$ major quam $q \times q^{\frac{1}{2}}$, ac proinde q major quam $\frac{q \times q^{\frac{1}{2}}}{p^{\frac{1}{2}}}$ ſeu S B vel S G major quam S E, adeoque circulus ſuper diametro A E Planetæ orbitam ſecabit. Terricola igitur Planetas omnes, in datis quibuſdam poſitionibus, ſtationarios videbit.

Inveſtigatio ſtationum per calculum.

Si calculo uti placeat, angulus ad Tellurem, ſeu Elongatio Planetæ à Sole, quando is ſtationarius apparet, ſic inveſtigatur. Poſito radio r, ſit ſinus anguli ad Tellurem $q x$, eritque ſinus anguli ad Planetam $p x$. ponendo p ad q eſſe rationem ſinuum ſeu diſtantiarum à Sole, cumque ſinus anguli ad Tellurem ſit $q x$, ejus coſinus erit $\sqrt{r^2 - q^2 x^2}$ &

cofinus anguli ad Planetam erit $\sqrt{r^2 - q^2 x^2}$ ac proinde erit $\sqrt{r^2 - q^2 x^2} : \sqrt{r^2 - p^2 x^2} :: T \times q : t \times p$. Et quadrando terminos, $r^2 - q^2 x^2 : r^2 - p^2 x^2 :: T^2 \times q^2 : t^2 \times p^2$. Sed eft $T^2 : t^2 :: p^3 : q^3$ quare loco $T^2\ t^2$ ponendo quantitates hifce proportionales, erit $r^2 - q^2 x^2 : r^2 - p^2 x^2 :: p^3 q^2 :$ ad $q^3 p^2$ hoc eft ut p ad q, unde erit $qr^2 - q^3 x^2 = pr^2 - p^3 x^2$: & $p^3 x^3 - q^3 x^2 = pr^2 - qr^2$, & $x = r \times \dfrac{\sqrt{p-q}}{\sqrt{p^3 - q^3}}$ & qx finus anguli ad Tellurem $= qr \times \sqrt{\dfrac{p-q}{p^3-q^3}} = \dfrac{qr}{\sqrt{p^2 + pq + q^2}}$.

Quadratum cofinûs arcûs cujufvis, eft æquale quadrato radii, dempto quadrato finûs. Erit itaque quadratum cofinus Anguli Elongationis Planetæ à Sole tempore ftationis æquale $r^2 - \dfrac{r^2 q^2}{p^2 + pq + q^2} = \dfrac{r^2 p^2 + r^2 pq}{p^2 + pq + q^2}$. Adeoque cofinus erit $r \times \sqrt{\dfrac{p^2 + pq}{p^2 + pq + q^2}}$. Sed ut cofinus ad finum, ita eft Radius ad Tangentem. Fiat itaque $r \times \sqrt{\dfrac{pp + pq}{pp + pq + qq}}$ ad $\dfrac{qr}{\sqrt{p^2 + pq + qq}}$ hoc eft $\sqrt{pp + pq}$ ad q, ita radius r ad quartum $\dfrac{rq}{\sqrt{pp + pq}}$ hic terminus erit tangens anguli ad Tellurem. Ex hac Analogia calculus facillimè deducitur. Nam fi femifumma Logarithmorum p & $p + q$ fubtrahatur à Logarithmo ipfius q, habebitur Logarithmus Tangentis Anguli ad Tellurem. Ex eadem etiam elicitur facilis conftructio quæ fequitur.

Alia Problematis facilior Conftructio. TAB 41. *fig.* 3.

Sit H A Q portio orbitæ Planetæ fuperioris, G B D orbita Planetæ inferioris, S centrum orbitarum; producatur A S, ut occurrat orbitæ inferiori in D; fuper diametro A D, defcribatur femicirculus A C D. Ex centro S ad A D erigatur normalis S C, femicirculo occurrens in C & jungatur A C, in quâ capiatur A F æqualis S D, & ex F in A S demittatur perpendicularis F E: in S C capiatur S L æqualis A E, junctis A L, erit angulus S A L angulus quæfitus, & B punctum ftaſtationis; nam eſt quadratum ex SC æquale rectangulo AS in SD, æquale pq, unde quadratum ex AC æquale quadratis ex AS SC erit æquale $p + pq$, ſed eſt AC ad AP, ut AS ad AE ut AS ad SL, ut Radius ad Tangentem anguli SAL hoc eſt $\sqrt{p^2 + pq}$ ad q ut Radius ad Tangentem anguli Quæſiti SAL, qui erat inveniendus.

Hæc ſufficerent ad determinandum ſtationum Puncta, ſi orbitæ Planetarum eſſent circuli concentrici; verum cum ſint Excentricæ, & Ellipſes, anguli tam ad Solem quàm ad Planetas ſtationum tempore varii erunt, & mutabiles, pro variis locis, quos Planetæ in orbitis propriis, ſtationum tempore tenent. Cum itaque in hoc caſu pro infinitis Telluris & Planetarum diverſis poſitionibus, infinitè diverſi ſunt anguli, ſtationum tempore, illi æquatione Algebraicâ definiri nequeunt; neque poteſt Problema univerſaliter conſtrui, per curvas Algebraicas, quamvis aliqui hoc opus ſuſceperunt. At ſi detur poſitio Planetæ in propriâ orbitâ, inveniri poteſt Poſitio Telluris in ſuâ, quando Planeta in illo puncto exiſtens e Tellure ſtationarius videtur: hoc enim eſt Problema determinatum, & duas continet reſponſiones, pro duabus radicibus æquationis, Problematis naturam includentis. Illius autem Problematis ſolutionem mihi pro ſummâ ſuâ amicitiâ impertivit Aſtronomorum Princeps *Dominus Halleius*, ad quam intelligendam præmittimus Lemma, quod ſequitur. *Superior calculus & conſtructio orbitis excentricis & Ellipticis non convenit.*

Qualeſcunque ſint Planetarum vel Telluris orbitæ, ſi ex eorum locis Tempore ſtationum ducantur rectæ, quæ orbitas tangant, & producantur Tangentes, donec concurrant, erunt portiones Tangentium, à mutuo concurſu interceptæ, Telluris & Planetarum velocitatibus proportionales.

Sint EG AH portiones duæ orbitarum quas Tellus & Planeta deſcribunt, AB CD ſpatia exigua eodem tempore ab iiſdem percurſa, tempore ſtationum. Ducantur CE AE orbitas tangentes in A & C, quæ concurrant in E, & quia Planeta eſt Stationarius; erit BD ad AC parallela & proinde per 2*dam El.* 6[ti]. CD ad AB ut CE ad AE. Sed CD AB cum ſint ſpatia ſimul deſcripta, ſunt ut Planetarum Velo- TAB. 40. *fig.* 5.

locitates, quare tangentes CE AE sunt, ut Planetarum velocitates. Hoc Theorema est *Joannis Bernoulli*, *in Actis Berolinensibus* Editum, & ex parallelismo linearum AC BD immediatè sequitur; is tamen exinde nullam protulit Problematis Solutionem. Sequitur Solutio Halleiana.

PROBLEMA.

Invenire Locum Terræ è quo Planeta in dato Orbis sui puncto visus, stationarius apparet.

Tab 41. fig. 4. Sit S Sol, ПKLA orbis Terræ, quam circularem pro hac vice supponamus, π P α Orbita planetæ, P locus Planetæ datus. Ducatur recta VPQ contingens orbem Planetæ in P, occurrens vero Orbi Terræ in V & Q, ac bisecetur VQ in R: in eandem autem erigatur normalis PB, quæ sit ad VR vel RQ ut velocitas Planetæ ad velocitatem Terræ: ac centro R diametro VQ describatur semicirculus *vbd*Q, quem contingant rectæ, utrinque de B ductæ & productæ, ut B*b*Σ, B*d*T; & ad quas e centro R demittantur normales R*b*, R*d*; ac fiant ΣK ipsi Σ*b*, & TL ipsi T*d* æquales. Dico K, L puncta esse in orbe Terræ quæsita. Ob similia enim triangula R*b*Σ, BPΣ, ΣP est ad PB ut Σ*b* sive ΣK ad R*b* sive RV, ac permutando ΣP est ad ΣK ut PB ad RV, quas fecimus, ut velocitas Planetæ ad velocitatem Terræ, Verum Σ*b* contingit semicirculum in puncto *b*, ac proinde quadratum ex Σ*b* æquale est rectangulo VΣQ. *per* 36. 3. *El.* cumque ΣK facta est ipsi Σ*b* æqualis, ΣK continget orbem Terræ in puncto K, per 37. 3. *El.* Tangentes itaque utriusque orbis ΣP, ΣK sunt in ratione velocitatum, ac proinde Planeta in P è Terrâ in K visus, Stationarius erit. Eodem omnino modo demonstrabitur rectas TP, TL esse in ratione velocitatum & TL orbem Terræ contingere in L. Junctæ denique SK SL designabunt loca Terræ e Sole visæ, ac anguli KSP, LSP angulos commutationis quæsitos. Et existente SA lineâ Apsidum Terræ, erunt KSA, LSA, anguli anomaliæ veræ Terræ; unde si quid erratum fuerit in suppositâ velocitate Terræ accuratissimè corrigi poterit.

Al-

TAB. XL.

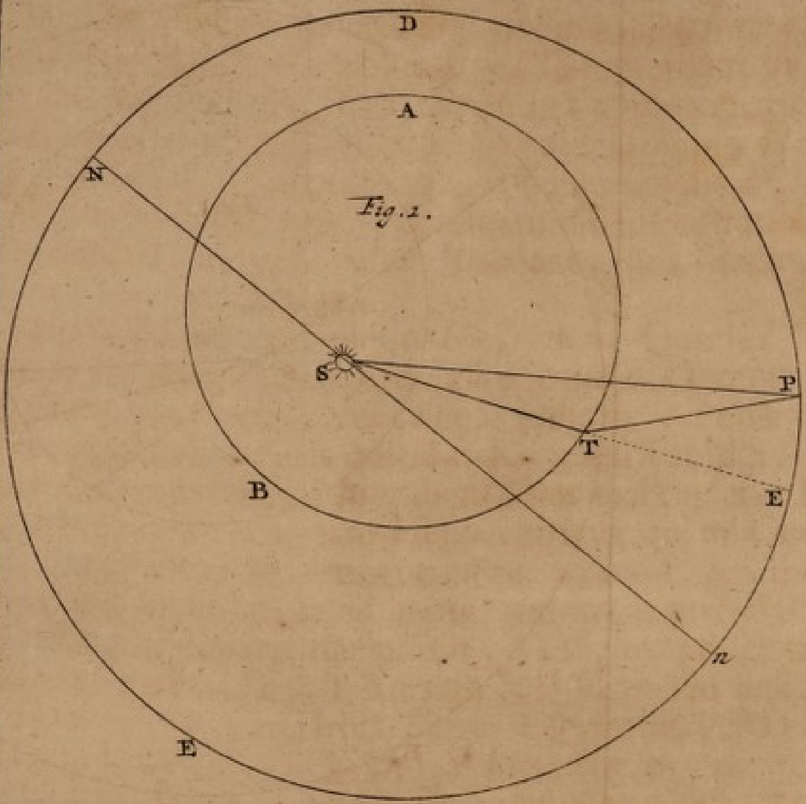
Fig. 1.
D
A
N
S
P
T
E
B
n
E

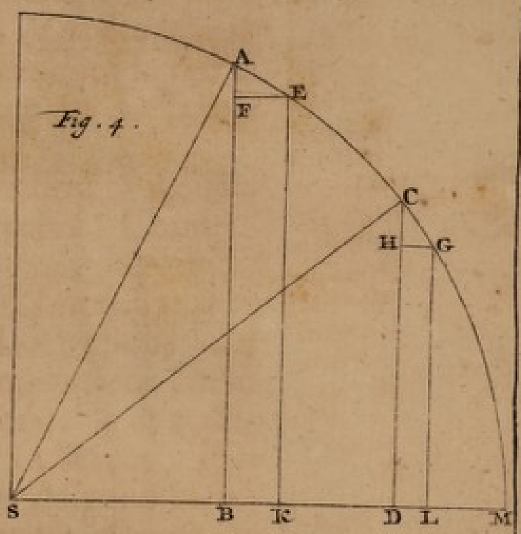
Fig. 4.
A
E
F
C
H
G
S
B
K
D
L
M

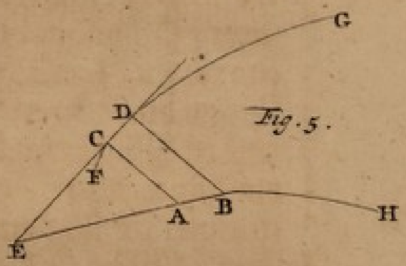
G
D
Fig. 5.
C
F
A
B
H
E

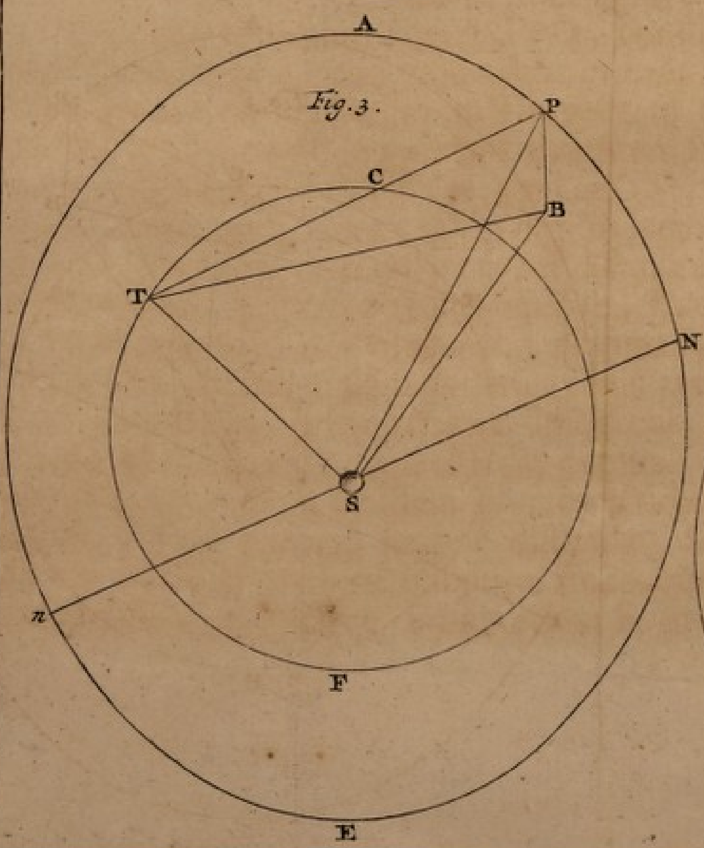
A
Fig. 3.
P
C
B
T
N
S
n
F
E

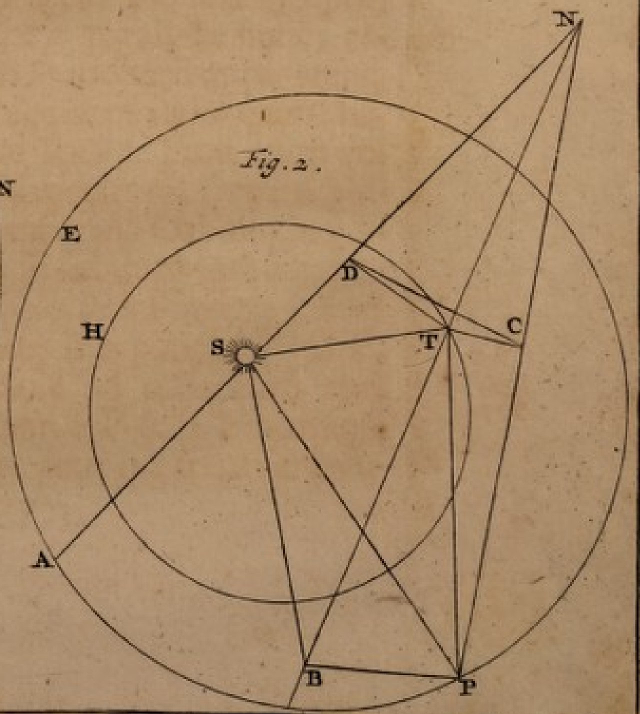
N
Fig. 2.
E
D
H
S
T
C
A
B
P

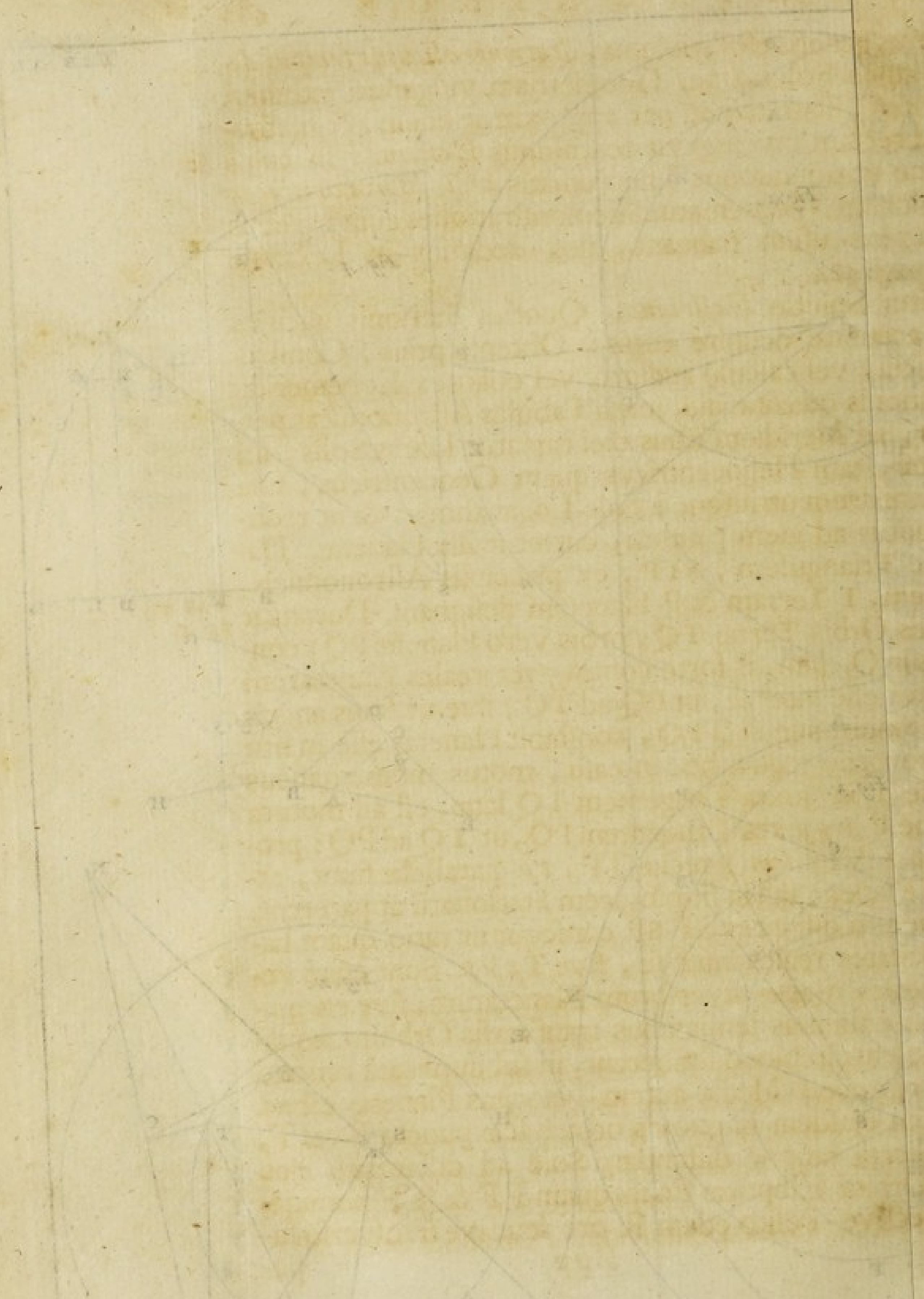

Alterius generis eſt Problema, *Stationis alicujus tempus definire*; cujus Solutio per Geometriam vulgarem exhiberi haud poteſt; illam tamen per approximationem, & methodum indirectam inveſtigavit acutiſſimus *Halleius*; in cujus Solutione utitur duobus Theorematis à *Cl. Moivreo* inventis; & Horum Theorematum demonſtrationes cum in rebus Aſtronomicis uſum habeant, nos dedimus in Lectione XXIII. pag. 424.

Sequitur Solutio *Halleiana*. Quoties Stationis alicujus tempus accuratè definire cupis; Obtentâ prius, Conſtructione dictâ, vel calculo rudiori, vel etiam ex Ephemeridibus, Stationis quæſitæ die, juxta Tabulas Aſtronomicas perfectiores, ad Meridiem iſtius diei capiatur Locus Solis, uti & Planetæ, tam Heliocentricus quàm Geocentricus, unà cum diſtantiarum utriuſque à Sole Logarithmis; & ut reducantur motus ad idem planum, curtetur illa Planetæ. Datur itaque Triangulum, STP, ex principiis Aſtronomicis, ubi S Solem, T Terram & P Planetam deſignant. Ducantur Tangentes Orbis Terræ TQ, orbis verò Planetæ PQ, concurrentes in Q. Jam, ſi forte contingeret reales Planetarum Velocitates eſſe inter ſe, ut PQ ad TQ, ſive ut ſinus anguli PTQ ad Sinum anguli TPQ, conſtabit Planetas eſſe in ſitu Stationi congruo; quia hoc in caſu, motus momentaneus Terræ, de T in t juxta Tangentem TQ latæ, eſt ad motum Planetæ de P in p juxta Tangentem PQ, ut TQ ad PQ: proinde (per 2. VI *Elem.*) rectæ TP, tp parallelæ fiunt, atque adeo Planetæ tali in ſitu invicem Stationarii apparerent. TAB 41. *fig.* 5.

Datis autem diſtantiis ST SP conſequitur ratio quam habent velocitates reales inter ſe, ſive Tt Pp. Sunt enim velocitates reales mediæ diverſorum Planetarum, ſive eæ quibuſcum ad diſtantias ſemiaxibus tranſverſis Orbium æquales, circa Solem circulos diſcriberent, in ſubduplicatâ ratione Axium reciprocè. Media autem velocitas Planetæ eſt ad Velocitatem ejuſdem in quovis orbitæ ſuæ puncto P vel T, in ſubduplicatâ ratione diſtantiæ â Sole ad diſtantiam ejus ab altero Orbitæ Ellipticæ Foco, quam PF & TF nominabimus reſpectivè. Poſito etiam R pro ſemiaxe tranſverſo ſuperioris planetæ, & r inferioris, compositis rationibus erit Velocitas inferioris Planetæ ad eam superioris, sive T t ad p P ut $\sqrt{R} \times SP \times TF$ ad $\sqrt{r} \times ST \times PF$. Hujus itaque rationis Logarithmus, juxta obliquitatem Tangentis P Q ad Eclipticæ planum reductus, habeatur in promptu.

Ex iisdem etiam distantiis habebuntur anguli S T Q, S P Q; est enim Radius ad Sinum anguli S T Q, ut $\sqrt{ST \times TF}$ ad semiaxem conjugatum Orbitæ Terræ; pariterque Rad. ad Sinum S P Q, ut $\sqrt{SP \times PF}$ ad semiaxem conjugatum Orbitæ Planetæ. Vel, quod paulo paratius est, fiat ut distantia Planetæ in Aphelio ad distantiam Periheliam, ita Tangens semissis anguli quo distat à perihelio suo, ad Tangentem anguli; qui è dicto semisse sublatus, relinquet complementum anguli S P Q ad Quadrantem, vel excessum ejus supra quadrantem, prout contigerit vel acutum vel obtusum esse; ac reducatur ille angulus, si opus sit, ad Eclipticæ planum. His itaque constitutis, ex angulo S T P subducatur angulus S T Q, & angulo S P Q adjiciatur angulus S P T, ut habeantur anguli Q T P, Q P T. Horum sinus, si eandem habeant rationem quam habent velocitates reales in punctis T & P, bene se habet.

Sin minus, Logarithmorum utriusque servetur differentia, sive Error positionis primæ, ac si ratio Velocitatum minor fuerit ratione Sinuum dictorum, minuendus est angulus TSP, addendo vel subducendo motum medium utriusque Planetæ uni diei competentem: & è contra, si major fuerit Velocitatum ratio. Calculoque priori omnino simili, quærantur denuo Logarithmi dictarum rationum, ad Meridiem præcedentis vel sequentis diei, prout casus postulat. Dein conferatur differentia horum Logarithmorum, sive Error Positionis secundæ, cum Errore ad alterum diem invento, & Errorum summa, si diversi signi fuerint, vel differentia, si signi ejusdem, erit ad 24 Horas, ut Errorum alter ad intervallum, quo tempus quæsitæ Stationis distat à Meridie cujus errorem adhibuimus: hoc autem *Regulam Falsi* callentibus manifestum est.

Ad hunc modum Planetarum Stationes intra pauca minu-

ta

ta obtinebuntur: ad tollendum autem errorculum à Logarithmorum dictorum augmento non omnimodè æquabili oriturum, si cui libeat, poterit, ad tempus jam inventum & vero proximum, redintegrato calculo rem penitus verificare: sed hac cautelâ non est opus nisi in Marte & Mercurio.

Ut autem res manifestior fiat, adjungam Exemplum calculi stationis Jovis nuperæ in mense *Novemb.* 9°. 1717.

Exemplum Calculi Stationum.

	Novembris 9°. in Merid.		*Novemb.* 10. Merid.
Anom. med. ♃.	9ˢ. 10°. 00′. 00″.	—	9. 10. 5. 00.
Mot. med. ⊙.	7. 0. 7. 00.	—	7. 1. 6. 8.
♃ Locus Helioc. a 1ª * ♈	2. 25. 11. 00.	—	2. 25. 15. 53.
⊙ a 1ª * ♈	6. 28. 53. 17.	—	6. 29. 54. 00.
Log. dist. ♃ à ⊙	5. 720650.	—	5. 720680.
Log. dist. ⊕ à ⊙	4. 994267.	—	4. 924186.
♃ⁱ Loc. Geoc.	3. 5. 4. 28.	—	3. 5. 4. 27.
Angulus STP.	113. 48. 49.	—	114. 49. 33.
Angulus SPT.	9. 53. 28.	—	9. 48. 34.
Angulus STQ.	89. 23. 54.	—	89. 23. 54.
Angulus SPQ.	92. 41. 20.	—	92. 41. 14.
Ang. PTQ.	24. 25. 42.	—	25. 25. 39.
& Ang. TPQ.	102. 34. 48.	—	102. 29. 48.
Log. rationis velocitatum.	0. 368210		0. 368321
Log. rat. Sinuum ang. TPQ. PTQ.	0. 372912		0. 356757
Error Posit. I.	0. 004702+.	Error posit. II.	011564—.

Cumque alter errorum est in excessu, alter in defectu, fit ut 16266 errorum summa, ad 4702, ita 24 horæ ad 6^h 56′. Unde concludere licet stationem Jovis contigisse *Nov.* 9° 6^{h} 56′ P. M.

LECTIO XXVIII.
De Temporis Partibus.

Dies Naturalis.

PArtes Temporis omnibus notæ ſunt Dies, Horæ, Hebdomades, Menſes, & Anni. Dies Naturalis, qui à motu apparenti Solis ab oriente in occidentem definitur, eſt illud Temporis ſpatium, quod labitur, dum Sol à Meridiano, vel aliquo alio circulo horario digreſſus ad eundem revolvit; Naturalis dicitur, ut diſtinguatur ab illa vocis ſignificatione, qua Dies Nocti opponitur, & Artificialis nominatur.

Diem diverſæ Gentes diverſimode inchoant.

Non idem Diei initium omnes gentes obſervant. Babylonii diem auſpicabantur ab ortu Solis; Judæi & Athenienſes ab occaſu, quod Itali, Auſtriaci, & Bohemi nunc faciunt, & Sole Horizontem occiduum ſubeunte, horam viceſimam quartam numerant, proximam poſt Solis occaſum horam diei primam vocant.

Qui diem ab ortu Solis incipiunt, hoc habent commodi, quod ex horarum numero, ſciant quantum temporis elapſum ſit ab ortu Solis; qui ab occaſu diem inchoant, hoc inde utile capiunt, quod hora ſtatim oſtendit quantum temporis ad Solis diſceſſum reſtat, ut itinera alioſque labores illi proportionari poſſint. At his utriſque, hoc eſt incommodum, quod per numerationem horarum, Meridiei mediæque noctis tempus non innoteſcit, quod non niſi ſubducto calculo illis notum fieri poteſt, nam diverſis anni tempeſtatibus, tempus Meridiei diverſa horâ numerabant. Ægyptii olim diem à media nocte inchoabant; à quibus Hipparchus hunc computandi morem in Aſtronomiam recepit, eumque ſecuti ſunt Copernicus aliique Aſtronomi, maxima tamen Aſtronomorum pars commodius duxerunt, diem à Meridie auſpicari. Sed mos incipiendi diem à media nocte, obtinet apud Brittannos, Gallos, Hiſpanos & alias pleraſque Europæ gentes.

Horæ æquales & inæquales.

Hora alia eſt æqualis, alia inæqualis. Hora æqualis eſt viceſima quarta pars Diei Naturalis. Præter craſſam illam vulgi diviſionem horæ in ſemihoras & Quadrantes, hodie commumuniter recepta eſt ab Aſtronomia tranſlata diviſio horæ in ſexaginta minuta prima, & uniuſcujuſque minuti primi in ſexaginta ſecunda.

Hora inæqualis eſt duodecima pars diei Artificialis, item pars duodecima noctis; dicitur etiam *Temporanea*, quod diverſis Anni Tempeſtatibus variæ ſit quantitatis, nempe hora diurna Æſtiva longior eſt Hybernâ, & nocturna brevior. In die autem Æquinoctiali, hora diurna nocturnæ eſt æqualis; unde horæ æquales Æquinoctiales dicuntur; his horis uſi ſunt olim Judæi, Romani, hodieque Turcæ, atque ita meridies ſemper in horam diei ſextam incidebat. Dicuntur etiam hæ horæ Planetariæ, quod ſingulis his horis, Planetam quendam ex ſeptem præficere uſitatum fuit. Ita *v. gr.* Die Solis, hora temporaria ab ortu prima, Soli tribuitur, proxima Veneri, tertia Mercurio, atque inde cæteræ ordine, Lunæ ſcil. Saturno, Jovi, Marti, inde fit, ut diei ſequentis hora ab ortu prima, Lunæ contingat, ac proinde iſti Hebdomadis diei nomen de ſuo imponat, quod idem in ſequentibus ad ſeptimanæ finem uſque continuatur.

Hebdomas eſt ſeptem dierum Syſtema; variis appellationibus Hebdomadis dies diſtinguuntur. Eccleſia Chriſtiana primum diem, Dominicum vocat, vulgus Diem Solis nominat, & ſoli noſtri temporis Phanatici Sabbathum nuncupant. Secundum Hebdomadis diem, feriam ſecundam, tertium, feriam tertiam, & ita deinceps, ſeptimum autem diem Sabbathum nominat Eccleſia. Vulgus autem nomina dierum à Romanis uſitata & à Planetis denominata indita retinet. *Hebdomades.*

Menſis proprie eſt ſpatium temporis, quod Luna motu ſuo metitur, in quo per Zodiacum integrum defertur, quem circulum duodecies in anno abſolvit. Eſt alius menſis huic propemodum æqualis, quem Solis motus metitur, eſtque ſpatium temporis, quo Sol unum ſignum, ſeu partem Eclipticæ duodecimam, deſcribit. Sed hi menſes Aſtronomici ſunt, à quibus differt civilis menſis, qui pro Regni alicujus aut Reipublicæ inſtituto pluribus aut paucioribus conſtat diebus. *Menſem proprie Lunæ motus metitur.*

Ægyptii olim mensem quemlibet diebus 30. constare volebant; diesque illi quinque, ex quibus annus constabat, ultra dierum in mensibus numerum, Epagomenæ dicebantur.

Annus Astronomicus & Civilis.

Annus est vel Astronomicus vel Civilis. Anni Astronomici utramque speciem, scil. Tropicum & Periodicum, in Lectione XXII. definivimus. Annus civilis idem qui politicus in Republica aut Regno aliquo receptus, est quoque duplex, Lunaris, aut Solaris, prout Lunæ vel Solis motibus conformis redditur; ille Lunaris rursus duplex, est Vagus vel Fixus. Annus Lunaris vagus constat duodecim mensibus synodicis, vel duodecim Lunationibus; qui diebus 354 absolvuntur, quibus exactis Annus Civilis denuo incipit. Deficit itaque hic Annus à Solari vertente, qui tempestates reducit, diebus undecim, inde fit ut Annorum initia per omnes Anni tempestates vagentur, idque spatio 32 Annorum, ideoque Annus vagus dicitur. Hac Anni forma utuntur Turcæ & Mahumedani.

Lunaris & Solaris Vagus & Fixus.

Cum duodecim Lunationes deficiunt ab Anno Solari diebus undecim, in tribus Annis Solaribus, Lunationes 36 seu tres Anni Lunares deficerent à Solaribus 33 diebus, itaque ut retineantur menses in iisdem Anni Solaris cardinibus, Anno tertio mensis integer superadditur, quod fit quoties opus fuerit ut Anni initium in eadem Tempestate retineatur, & Mensis hic superadditus *Embolimæus* seu Intercalarius dicebatur. In Annis novemdecim, hujusmodi menses intercalares sunt septem, Annusque hujus formæ Lunaris Fixus nominatur. Tali anno usi sunt Græci, hosque imitati Romani, usque ad Julium Cæsarem.

Annus Solaris vagus dicitur Ægyptiacus.

Annus Civilis, qui ad motum Solis ligatur, est quoque vel fixus vel vagus. Vagus dicitur Ægyptiacus quo utebantur Ægyptii, & constabat diebus 365, & ab Anno Tropico fere sex horis deficit, harum horarum neglectu, fit ut quarto quolibet anno, uno die, antevertit hic annus Annum seu Periodum Solarem; adeoque quater 365. annis, hoc est annis 1460, initium ejus vagatur per singulas anni Tempestates.

Cum

Cum itaque Annus Ægyptiacus dierum 365, horis fere ſex deficit à vero Anno Solari, ut Anni omnes pari paſſu cum Sole progrediantur, horarum excurrentium ratio neceſſario habenda eſt; ſed convenit quoque, ut Anni Politici idem ſemper ſit initium, atque ut ab initio diei is exordium capiat. Non enim incipere debet annus modo ab una die hora, modo ab alia, quod fieri neceſſe erit, ſi ſingulis annis addantur ſex excurrentes horæ; ſed horæ illæ coacervatæ in tribus annis, additæque ſex horis quarti anni diem integrum efficiunt. Hic dies quarto anno additus, illum cum motu Solis rurſus congruere faciet. Hæc perſpiciens Julius Cæſar, quarto cuilibet anno, diem intercalarem adjecit, qui itaque conſtaret diebus 366. & dies additus eſt menſi Februario. Et cum in anno vulgari dies Februarii 24. dicatur ſextus Kalendas Martii, ſeu ſextus ante Kalendas, ſtatuit Cæſar ut quarto anno id dicatur bis, ita ut in illo anno, ſint bini dies quarum quilibet erit ſextus ante Kalendas Martii; Itaque ille Annus Biſſextilis dicebatur. Hæc forma anni à Julio Cæſare, apud Romanos Pontifice Maximo, inſtituta fuit, & Juliana vocabatur, cujus hæc eſt proprietas, ut quartus quilibet Annus ſit Biſſextilis dierum 366, reliqui tres communes 365 dierum. *Annus Julianus Fixus.*

Interim fatendum eſt, Tempus Anno Solari à Julio Cæſare tributum, eſſe nimium; nam Sol ſuum curſum in Ecliptica abſolvit diebus 365, horis 5, min. 49, unde 11 minutis primis citius curſum redintegrat, quam incipit annus Julianus. Si itaque Sol in quodam anno, viceſimo Martii die Æquinoctium, Meridie ingrediatur; proximo anno, undecim minutis ante Meridiem ad Æquinoctialem circulum perveniet, & anno ſequenti viginti duobus minutis ante Meridiem, eundem circulum attinget, atque ita ſingulis annis, Sol motu ſuo undecim minutis annum civilem antevertendo in Annis 131, integro die Annum Julianum anticipabit. Ita Æquinoctium cæleſte non in eodem ſemper anni civilis die hærebit, ſed ſenſim verſus initium Anni feretur, regreſſu tam manifeſto ut in dubium vocari non poſſit.

Hinc

Hinc cum tempore Concilii *Niceni*, quando termini celebrandi Paſchatis inſtituti fuerunt, Æquinoctium Vernale hærebat in 21 die Martii, id continuo retro labendo, tandem anno Domini 1572, quo Kalendarium correctum eſt, deprehenſum eſt ad undecimum Martii diem per integros dies decem abrepſiſſe. Adeoque cum reſtituere cuperet *Gregorius* XIII. Epiſcopus Romanus Æquinoctium ad priſtinam ſedem, dies illos decem è Kalendario exemit, ſtatuitque ut dies undecimus Martii, viceſimus primus numeretur; & ne deinceps, ſimili modo, ſublaberentur Anni cardines, cavit ut centeſimus quiſque Æræ Chriſtianæ annus communis eſſet, qui ſecundum Julium debebat eſſe Biſſextilis; at quartus quiſque centeſimus Biſſextilis maneret. Nova hæc Anni forma, ab Epiſcopo Romano *Gregorio* XIII. cujus auctoritate ſtabilita fuerat, *Gregoriana* dicta eſt, eamque receperunt Galliæ, Hiſpaniæ, Germania & Italia, Regioneſque omnes quæ Pontificis Romani auctoritatem agnoſcunt; ſed etiam in Hollandia, & exeunte ſæculo proxime elapſo, à multis Germaniæ Reformatæ populis recepta eſt; Britanniæ tamen & aliæ Septentrionales gentes Reformatæ veterem anni formam Julianam retinent.

Annus Gregorianus.

Perſæ Formam anni Ægyptiacam etiamnum retinent, inde fit, ut Æquinoctia non in eodem anni menſe ſemper hærent, ſed per omnes menſes vagantur, & non niſi poſt peractam Annorum 1460 Periodum, initium anni in idem Solaris Anni Tempus recidit. Quod tempus *Annus Magnus Canicularis* dicebatur, ſeu *Periodus Sothiaca*, propterea, quod initium ejus ſumitur, quando in primo die menſis Thoth, ſeu primo anni die, Canis ſidus oritur Heliace. *Sothis* enim in lingua Ægyptiorum Canem ſignificat, qui Græce eſt Ἀστροκύων, id eſt Aſtrocanis, & ab Aſtronomis Sirius dicitur.

Annus Canicularis ſeu Periodus Sothiaca

Non ſolum per annos, ſed per plurium annorum collectiones, tempora diſtinguebant veteres, quales fuit *Jubileum*, annorum 49 vel 50, *Sæculum* annorum 100, ſed omnium celeberrima apud Græcos habebatur *Olympias*, continens ſpatium quatuor annorum.

Si-

Sicut in cælo ſunt certa puncta, à quibus Aſtronomi in ſupputandis motibus initium capiunt; ita etiam ſunt certa Temporis puncta, à quibus tanquam radicibus calculi incipiunt; & Res geſtæ ſecundum ſeriem annorum qui Radicem illam ſequuntur, in Hiſtoriis diſponuntur. Hæ Radices Epochæ ſeu Æræ dicuntur; à quibus Anni & Tempora numerantur. Celeberrima & nobis maxime familiaris eſt ea, quæ à Nativitate Domini noſtri Jeſu Chriſti denominatur, quæ incipit à Kalendis Januarii, quæ Chriſti Nativitatem proxime ſequuntur. *Æra Chriſti.*

Verum quamvis Epocha hæc ſit ex uſu vulgari ſtabilita, & ubique fere apud Chriſtianos recepta, Angli tamen & Hiberni in negotiis Eccleſiæ & Reipublicæ, Epocha utuntur integro anno poſteriore. Hi enim annum incipiunt, non à feſto Nativitatis Domini, ſed à Feſto Incarnationis ſeu Conceptionis, quæ octavo Kalendas Aprilis celebratur: inde fit, ut ab Incarnatione Domini, uſque ad Feſtum Annunciationis Virginis, anni, verbi gratia, 1718, numerant Angli annos elapſos completos 1717. A Nativitate autem Domini ad Feſtum Nativitatis anni 1717, numerant tantum annos elapſos 1716, cum ſecundum reliquum Chriſtianum Orbem, tempus illud continet annos completos 1717.

In hac re, conſentientem habent Angli Dionyſium Exiguum Æræ Auctorem, ſecundum quem Chriſtus conceptus eſt VIII. Kalendas Aprilis primi anni hujus Æræ, & natus Bruma ſequente, exeunte anno 46to: à Reformatione Kalendarii per Julium Cæſarem. Hic computus fuit primo univerſaliter receptus, at nunc tantum in Anglia locum obtinet. Nam in reliquo Orbe Chriſtiano, ab iſta Epocha tacite receſſum eſt; & opinio communiter recepta eſt, Chriſtum natum fuiſſe Bruma antecedente Incarnationem Dionyſiam, nempe exeunte anno Juliano 45to, atque ſic Chriſtum uno anno natu majorem faciunt quam Dionyſius Æræ Auctor.

Hoc non obſtante, Angli per maximam anni partem, annum eundem numero deſignant, cum reliquo Chriſtiano Orbe. At in tribus fere menſibus, tempore ſcil. inter Ka-

Qqq len-

lendas Januarii, & VIII. Kalendas Aprilis, annum uno minorem ponunt, & diverſum à reliquis Chriſtianis numerant.

Celebris quoque eſt Epocha Mundi Conditi, de qua tamen ſunt inſignes Controverſiæ, dum alii contendunt mundum conditum eſſe ante Chriſtum natum annis 3950. Alii Chriſto naſcente Ætatem Mundi fuiſſe annorum 3983. affirmant. Eccleſia Græca, & Imperatores Orientis Epocha utuntur, quæ mundum longe antiquiorem ſupponit, ſecundum enim illorum Æram, mundus conditus eſt annis ante Chriſtum 5509.

Inter prophanos Auctores, antiquiſſima & celeberrima eſt Olympiadum Epocha, quæ refertur ad Æſtatem anni ante Chriſtum 777, & ipſis Kalendis Julii, in Anno Juliano retro producto.

Non multo poſterior eſt Epocha Romæ ſeu Urbis Conditæ quæ duplex eſt, Varoniana & Capitolina, prior Urbem conditam ponit anno ante Chriſtum 753, altera anno 752.

Æra Nabonaſſari Aſtronomis ſemper celebris incipit ad diem 26 Februarii anni Juliani retro producti; Annoque ante Chriſtum 747. Cumque hic dies fuit primus anni Ægyptiaci, Ptolomæus & poſt illum Copernicus motus ſiderum per annos Ægyptiacos calculo ſubjiciunt. Ægyptiorum enim annus calculo Aſtronomico imprimis commodus eſt, quia nulla intercalatione perturbatus.

Sequitur Epocha obitûs *Alexandri Magni* die 12mo. Novembris. Anno ante Chriſtum 324 qui fuit Vagi Ægyptiaci annus primus. Annos Ægyptiacos dehinc computarunt Theon, Albategnius & alii. Inter Æras Nabonaſſari & obitûs Alexandri Magni, intercedunt anni Ægyptiaci præciſe 424. Eſt & Æra Abyſſinorum quæ & Æra Martyrum & Diocletiani nominatur. Eſt etiam Æra Arabum ſeu Turcarum quæ Hegira dicitur; à fuga Mahumedis initium capiens. Alia quoque eſt Perſarum Epocha Jeſdegird dicta, quas omnes apud Auctores videre licet. Sed præ omnibus maxime eſt commoda Juliana Periodus, re-

reliquas fere omnes Epochas gremio suo complectens. Et est Periodus annorum 7980, qui numerus multiplicatione componitur ex numeris 15, 19, 28, quorum primus est Cyclus Indictionum; secundus est Metonicus, & tertius est Solis Cyclus. Primusque hujus Periodi annus fuit ille in quo hi tres Cycli simul incipiebant.

Subjungam Tabulam quæ primos Ærarum annos, ad annos Julianæ Periodi, vel ad annos ante vel post Christum natum reducit.

	Anni ante Christum	Anni Jul. Periodi.
Epocha Mundi conditi juxta Græcos Imperatores.	5508	
Vulgaris Epocha Mundi conditi.	3950	765
Olympiadum initium.	776	3938
Urbis Conditæ juxta Varronem.	753	3961
Urbis Conditæ ex Capitolinis Festis.	752	3962
Æra Nabonassari.	747	3967
Alexandri Magni mors.	324	4390
	An Christ.	
Annus Epochæ Christianæ vulgaris.	1	4714
Diocletianæ Æræ.	284	4997
Hegira Arabum.	622	5335
Jesdagirda Persarum.	632	5345

LECTIO XXIX.

De Kalendario, & Cyclis seu Periodis.

KAlendarium est dierum in anno civili dispositio secundum proprios menses, & eorundem in Hebdomades distributio, cum Festis, diebusque Juridicis annexis. Distributio in Hebdomades, fit per literas Alphabeti septem priores A, B, C, D, E, F, G. Incipiendo à primo die Januarii, litera A ipsi apponitur, secundo, B, tertio C, & ita deinceps, usque ad G, quæ diei septimo affigitur; & inde rursus incipiendo, octavo iterum apponitur A, nono B, decimo C, atque sic continuo repetita literarum serie, singuli anni dies aliquam obtinent literam in Kalendario, & ultimo die Decembris inscribitur litera A.

Distributio dierum Anni in Hebdomades per literas Alphabeti priores septem.

 Nam

Nam ſi 365. dies dividantur per 7, proveniunt Hebdomades 52, & unus præterea ſupereſt dies. Quod ſi nullus ſupereſſet dies, Anni omnes ab eodem ſeptimanæ die, ſemper inciperent, & quilibet menſis dies in determinatum & ſtatum hebdomadis diem ſemper incideret; nunc vero, quoniam in anno, præter hebdomades completas, eſt unus dies, factum eſt ut in quocunque ſeptimanæ die, incipit annus, in eodem finitur; proximuſque annus à proximo die incipit; *v. gr.* in anno communi 365. dierum, ſi is incipit die Dominica, ultimus anni dies erit etiam dies Dominica. Et, primus ſequentis anni dies eſt dies Lunæ.

Literæ Dominicales. Literis hac ratione diſpoſitis in anno communi illa quæ primæ Januarii Dominicæ reſpondet, per totum illum annum Dominicas indicabit, & quibuſcunque diebus, in aliis menſibus, affigitur illa litera, dies illi omnes erunt Dominicæ; ideoque litera illa iſtius anni Dominicalis vocatur; ſic etiam quæcunque litera apponitur diei Lunæ in Januario primæ, eadem in Kalendario repetita omnes Lunæ dies per totum annum monſtrabit, atque ſic de cæteris.

Si prima Januarii dies ſit Dominica, cui reſpondet litera A, ultima, uti oſtendi, erit quoque Dominica. Adeoque annus ſequens die Lunæ incipiet, & Dominica cadet in diem ſeptimum, cui reſpondit litera G, quæ itaque erit litera Dominicalis per totum illum annum; cumque annus die Lunæ incipit, die quoque Lunæ terminabitur, & in anno ſequente prima Januarii dies fiet Martis, Primaque Dominica cadet in ſextam menſis diem, cui in Kalendario reſpondet litera F, atque eodem modo anno ſequente litera Dominicalis foret E; & hac ratione literæ Dominicales ordine ſemper retrogrado feruntur per G, F, E, D, C, B, A. In Kalendariis annuis, quæ *Almanacks* voce Arabica vocantur, litera anni Dominicalis ut facilius dignoſcatur, ſemper majuſcula pingitur. Adeoque unico intuitu totius anni Dominicas aſpicere liceat.

Si omnes anni eſſent Ægyptiaci, dierum 365, poſt exactum ſeptem annorum curriculum, iidem menſium dies ad eoſdem Hebdomadis dies redirent. Verum quoniam quartus

tus quilibet annus eſt Biſſextilis dierum 366, in quo ultra ſeptimanas 52, ſuperſunt dies duo, ſi annus ille incipit die Dominica, in die Lunæ terminabitur, & proximus poſt hunc Biſſextilem annus, a die Martis incipiet, primaque ejuſdem anni Dominica in ſextam menſis diem cadet, cui reſpondet litera F, pro ſequentis anni Dominicali. Atque ita per annum Biſſextilem, qui ſingulis quatuor annis recurrit, interrumpitur Literarum Dominicalium ordo, qui non redit, niſi poſt abſolutos annos quater ſeptem ſeu annos 28.

Hinc oritur Cyclus ille annorum 28, qui *Solaris* dicitur, quo completo, redeunt anni dies ad eaſdem ſeptimanæ dies; in hoc Cyclo anni omnes Biſſextiles, duas obtinent literas Dominicales, quarum prima uſque ad diem Februarii 24, aut 25. Intercalarem inſervit; altera per reliquum omne anni tempus Dominicas indicabit. Nam in anno Biſſextili, Februarii dies viceſimus quartus, & viceſimus quintus pro eodem habentur die, & uterque eâdem literâ F inſignitur; & hinc interrumpitur literarum ordo, quo dies Hebdomadis commonſtrantur; *v. gr.* ſit litera Dominicalis initio anni E, viceſimus quartus Februarii in diem Lunæ cadet, & viceſimus quintus in diem Martis; quibus utriſque apponitur litera F; unde ſequens litera G quæ prius diem Martis indicabat, nunc ad diem Mercurii apponetur; & proxima Dominica in primam Martii diem incidet, cui in Kalendario adhæret litera D, quæ hac ratione per reliquum anni tempus, Dominicalis evadit. *Cyclus Solis.*

Cycli Solaris primus annus eſt Biſſextilis, cui reſpondent literæ Dominicales G, F. Secundi anni litera Dominicalis eſt E, tertii D, quarti C; quintus Cycli annus rurſus Biſſextilis eſt cui congruunt literæ Dominicales B, A, & ita in cæteris. Laterculus ſequens oſtendit, quæ litera Dominicalis reſpondet cuivis Cycli Solaris Anno, ut annus Cycli

1	GF	5	BA	9	DC	13	FE	17	AG	21	CB	25	ED
2	E	6	G	10	B	14	D	18	F	22	A	26	C
3	D	7	F	11	A	15	C	19	E	23	G	27	B
4	C	8	E	12	G	16	B	20	D	24	F	28	A;

Solaris inveniatur, pro quolibet Æræ Christianæ anno; ad annum Christi currentem addantur 9, quia ab initio Cycl i ad annum Christi primum, novem anni elapsi sunt, & summam divide per 28. Quotiens ostendet numerum Cyclorum, qui absoluti fuerunt a primo Cycli Solaris anno, ante Christum ad annum illum currentem, qui restat vero numerus, est Cycli Solaris currens annus, quod si nihil post divisionem restet 28. est annus Cycli.

Præter Festa stabilia, certis quibusdam anni diebus affixa, sunt & alii quoque dies Festi mutabiles, qui in diversis annis, diversis diebus contingunt, qui proinde non ex Solis, sed Lunæ motu pendent. Tale est a Deo ipso apud Judæos institutum *Paschatis Festum*, cui successit *Pascha Christianum* in memoriam Resurrectionis Domini receptum, & commemorandum. Instituit autem Deus Pascha celebrandum esse mense primo; decima quarta die mensis, ad Vesperam *Levit. cap.* 13 Annus autem Judæorum Lunaris fuit, & Embolismicis ita temperatus, ut is mensis diceretur primus, cujus decima quarta, hoc est Plenilunium, vel in diem Æquinoctii Vernalis caderet, vel eum proxime sequeretur. Ecclesia Christiana eandem fere regulam observare voluit. Vetuit tamen ne Pascha in ipsa decimaquarta celebretur, sed die Dominica proxime insequenti; eo quod Dominus die Dominica post Pascha Judæorum, a mortuis resurrexit.

Qua ratione definitur tempus celebrandi Pascha.

Primo itaque ad determinandum Paschatis celebrandi tempus, constituendum est Æquinoctium, quod diei Martii 21. affixum esse crediderunt omnes antiqui nec ab ea sede unquam dimovendum; ideoque suum Kalendarium ad hanc suppositionem aptarunt. Deinde eum mensem primum, seu Paschalem esse voluerunt, cujus decima quarta aut in Æquinoctium caderet, hoc est in diem qui 21. diem Martii, aut proxime illum sequeretur; sed cum menses Judæorum Lunares fuerint, decima quarta mensis dies diem Plenilunii immediate præcedit; unde in observatione Paschatis motus Lunaris ratio habenda est, & Novilunia & Plenilunia sunt invenienda. Judæis Novilunia per obser-

va-

vationes folum innotuere, hi enim obfervabant quando Luna primum è Solis radiis emergens Heliace Vefpere oriebatur, illamque diem Lunæ primam dicebant. At Ecclefia Chriftiana per Cyclum Metonicum novemdecim annorum Lunationes computat, & ideo dictum Cyclum in Kalendario recepit, ut per illam Lunationes determinentur.

Eft autem *Cyclus Metonicus* ab inventore ejus Metone nomen deducens, qui & Cyclus Lunaris dicitur, Periodus Novemdecim Annorum, quibus abfolutis Novilunia & Plenilunia Media ad eofdem menfium dies redeunt, adeo ut quibufcunque diebus Novilunia & Plenilunia hoc anno accidunt, novemdecim abhinc annis, in eofdem dies incident, & ut exiftimarunt Meton & Primitivi Ecclefiæ patres in eafdem dierum partes fcil. horas & minuta. Adeoque tempore Concilii Niceni circa quod tempus, Pafchatis celebrandi ratio determinabatur: Cycli Lunaris Numeri Kalendario adjuncti fuere, quos propter Excellentiam & Commoditatem Aureis literis infcribebant Veteres, Annumque Cycli pro quolibet anno propofito Aureum numerum vocabant.

Hac ratione Numeri Aurei diebus Kalendarii appofiti fuere, vel certe apponi potuiffent. Affumpto quolibet anno, pro initio Cycli, cui numerus Aureus 1 tributus eft; obfervatis, in fingulis menfibus, diebus in quibus Novilunia acciderent, eo anno è regione horum dierum appofuerunt Characterem I, & quia eo anno Novilunia accidebant Januarii 23, Februarii 21, Martii 23, Aprilis 21, Maji 21, Junii 19, & ita de cæteris, è regione horum dierum in Columna Cycli Lunaris unitas appofita eft. Sequenti anno obfervatis Noviluniis, è regione dierum quibus acciderunt, infcripferunt veteres in Columna Numerorum Aureorum Characterem II, nempe ad 12 Januarii, 10 Februarii, 12 Martii, 10 Aprilis, & ita in aliis menfibus. Idem factum fuit tertio Anno appofito Charactere III, è regione dierum quibus Novilunia obfervabantur, & idem in aliis annis confequentibus ufque dum abfolutus fuit Cyclus annorum 19. Sed numerorum difpofitio maxime accurata fit per Tabulas Aftro-

Aſtronomicas, computando pro ſingulis menſibus, ſingulisque Lunaris Cycli annis, novilunia media, iiſque diebus quibus ea accidere deprehenſum fuerit Cycli Characteres apponendo. Quoniam menſis Lunaris Aſtronomicus conſtat diebus 29. horis 12. min. 44. ſecund. 3. ſed vulgus qui minutias diſtinguere non poteſt, Menſes Lunares ex diebus integris componit, ita ut alternis vicibus Lunationes conſtent 30. & 29. diebus quarum hæ cavæ, illæ plenæ dicuntur, id exigente quantitate menſis Aſtronomici dierum 29, horarum 12, quia autem ſunt præterea 44. min. ſeu fere tres horæ quadrantes in ſingulis Lunationibus, intra 32. Lunationes hæc minuta collecta diem efficient, qui cavo menſi addendus eſt, & hac ratione Lunationes Kalendarii cum cæleſtibus fere convenient.

Si detur annus Cycli Lunaris, dabuntur ope Kalendarii, Noviluniorum dies per totum annum, nam in ſingulis menſibus numerus Cycli ſeu Aureus diem oſtendet in quo contingit Novilunium medium, & huic addendo dies quatuordecim, habebitur dies Plenilunii.

Veteres exiſtimabant Cyclum novemdecim annorum exacte exhaurire Lunationes 235, adeoque poſt revolutionem annorum Cycli, Novilunia non tantum ad eoſdem menſium dies, ſed etiam ad eaſdem horas redire. Quod verum non eſt. Nam in annis Julianis 19, ſunt dies 6939, horæ 18. At ſi ſingulis Lunationibus tribuantur dies 29. horæ 12. min. 44. ſecund. 3. ut motus Lunæ poſtulat, Lunationes 235. efficient 6939 dies, horas 16. min. 31. ſecund. 45, non igitur Lunationes 235 adæquant annos Julianos 19, ſed deficiunt una hora cum dimidia, unde Novilunia poſt annos 19. non redibunt ad eandem horam, ſed una hora cum dimidia citius accidunt, & intra annos 304. Novilunia antecedunt annum Julianum una die: ſatis itaque præciſe per tres annorum Centurias numerus aureus Novilunia oſtendet, ſine errore 24. horarum ſeu unius diei. Adeoque tempore Concilii Niceni quando Cyclus Novemdecennalis Kalendario adaptatus fuit, & per aliquot annorum centurias poſt illud, ſatis rite indicabat Cyclus ille Novilunia; ſed

sed nunc Lunationes intra 304. annos uno die continuo antecedendo, quinque fere diebus citius accidunt, quam tempore Concilii Niceni, seu quod idem est, Novilunia cælestia Lunationes per Cyclum Aureum computatas quinque diebus antecedunt. Sed hoc non obstante, Ecclesia Anglicana retinet modum computandi Novilunia per numeros Aureos, sicuti tempore Niceni Concilii in Kalendario dispositi fuere; adeoque Novilunia sic computata dicuntur *Ecclesiastica*, ut distinguantur à veris. Et Generalis perpetuaque Tabula quæ in Liturgia Anglicana habetur, pro tempore Paschatis per hos numeros Aureos secundum diversas literas Dominicales computata est.

Primus annus Æræ Christianæ numerum Aureum habuit 2, seu Cyclus incepit anno ante Christum natum; adeoque si ad annum Christi quemlibet currentem addatur 1, & summa per 19. dividatur, qui restat præter quotientem, erit Aureus istius anni numerus.

Ex Cyclis Solis & Lunæ in se invicem multiplicatis, conflatur tertia Periodus annorum 532, quæ Victoriana aut Dionysiana dicitur à Dionysio exiguo ejus inventore. Et est Cyclus annorum, quibus absolutis non tantum Novilunia & Plenilunia ad eosdem circiter mensium dies redeunt, sed & dies omnes mensium in eosdem septimanæ dies recedunt, adeoque literæ Dominicales & Festa Mobilia eodem ordine recurrunt. Unde dicitur hic Cyclus, Magnus Cyclus Paschalis.

Dato anno Æræ Christianæ, ut inveniatur annus Periodi Dionysianæ, ad annum currentem addatur numerus 457, & summa dividatur per 532, qui restat præter quotientem numerus erit annus Periodi quæsitus.

Alterius generis est Problema, datis Cyclorum Solis & Lunæ annis, invenire annum Periodi Dionysianæ, *v. gr.* sit Cycli Lunaris annus 17, Solaris 21, quæritur numerus qui si per 19 dividatur, relinquentur 17, at si per 28 dividatur relinquentur 21, qui ut inveniatur, quærantur duo numeri, quorum unum metitur numerus 28, at si per 19 idem dividatur, relinquentur 17, alterum numerum metitur 19, at si per 28 dividatur idem numerus, relinquentur 21, nam patet horum numerorum summam proposito satisfacere.

Ad investigationem horum numerorum analyticam, ponamus numerum primum esse $28x$, Est enim multiplex numeri 28, & quoniam hic numerus divisus per 19, relinquit 17, auferatur à $28x$, numerus 17, & reliquus erit multiplex numeri 19, ideoque 19 dividet $28x-17$, sed dividit quoque 19 numerum $19x$, quare dividet differentiam numerorum scil. $9x-17$, qui itaque erit multiplex numeri 19, sit $9x-17=19n$, & erit n numerus integer & $x=\frac{19n+17}{9}$. Itaque cum x sit numerus integer, 9 dividet $19n+17$, sed 9 dividit $18n+9$, quare patet, numerum 9 dividere $n+8$, adeoque $\frac{n+8}{9}$ est numerus integer, sit ille 1, & erit $n=1$, & $x=4$, unde $28x=112$ = numero primo inveniendo.

Sit secundus numerus $19y$, est enim multiplex numeri 19, unde $\frac{19y-21}{28}$, est numerus integer, sit $19y-21=28n$, unde $y=\frac{28n+21}{19}$ quare cum 19 dividat $19n+19$, dividet etiam $9n+2$, eritque $\frac{9n+2}{19}$ numerus integer, sit ille $=p$; unde $9n+2=19p$ & $n=\frac{19p-2}{9}$, cumque 9 dividat $18p$, dividet etiam $p-2$; ideoque $\frac{p-2}{9}$ est numerus integer vel nihil, sit $=0$, eritque $p=2$ & $n=\frac{19p-2}{9}=4$ & $19y=28n+21=133$, est itaque numerorum unus 112, & alter 133, quorum summa 245 proposito satisfacit, & quandocunque Cyclus Solis est 21, & Lunæ 17, annus Periodi Dionysianæ est 245.

Hoc idem Problema aliter solvi potest per duos determinatos & constantes multiplicatores, tales, ut unus dividi possit per 28 sine residuo, at si per 19 dividatur, residuum sit 1, alterum dividit sine residuo numerus 19, at si numerus 28 eundem dividat, residuum sit 1. Tales numeri itidem

dem inveniuntur ac præcedentes, hac ſcil. ratione; ſit primus numerus $28z$, alter $19y$; quare numerus 19 dividet ſine reſiduo $28x - 1$, adeoque dividet quoque $9x - 1$; ſit $\frac{9x - 1}{19} = n$, erit $x = \frac{19n + 1}{9}$, unde $\frac{n + 1}{9}$ erit numerus integer, & minimus numerus qui pro n poni poteſt erit 8, ſit itaque $n = 8$, ſit $x = \frac{19n + 1}{9} = 17$, unde primus numerus $= 28x$ erit 476. Sit iterum $\frac{19y - 1}{28} = n$, unde $y = \frac{28n + 1}{19}$; ſit $\frac{9n + 1}{19} = p$, erit $n = \frac{19p - 1}{9}$, & $\frac{p - 1}{9}$ numerus integer, vel nihil. Sit $p - 1 = 0$ erit $p = 1$, & $n = \frac{19p - 1}{9} = 2$, & $19y = 28n + 1 = 57$. Numeri itaque quæſiti ſunt $= 476$ & 57. Et quoniam numero 476 diviſo per 19, reſtat 1, ſi 476 per numerum quemlibet minorem quam 19 multiplicetur, & productus per 19 dividatur, reſtabit præter quotientem numerus qui 476 multiplicat. Similiter quoniam 57 diviſus per 28, reſiduum fit 1; ſi hic numerus 57 per numerum quemlibet minorem quam 28 multiplicetur, & productus per 28 dividatur, relinquetur numerus multiplicans.

Hinc elicitur Canon pro inveniendo Anno Periodi Dionyſianæ qui ſequitur.

Multiplicetur numerus Cycli Solaris per 57, & numerus Cycli Lunaris per 476. Productorum ſumma dividatur per 532, qui reſtat præter quotientem numerus erit annus Periodi quæſitus.

Præter Cyclos Solis & Lunæ, eſt & alius Cyclus qui *Indictionum* dicitur, apud Romanos receptus, qui nullam habet connexionem cum motibus cæleſtibus, & eſt annorum quindecim Revolutio, quibus expletis, rurſus incipit. Frequens ejus occurrit mentio in Diplomatibus Cæſariis & Pontificiis. Anno ante Chriſtum natum; Indictionis numerus fuit 3. Adeoque ſi ad annum Chriſti addantur 3, & ſumma dividatur per 15, reſiduum oſtendet Indictionis annum.

Ex tribus Cyclis Solis, Lunæ & Indictionis multiplicatione conflatur Periodus Juliana annorum 7980. Hæc Periodus incepit 764 annos ante Mundum conditum, & nondum eſt abſoluta, adeoque in ſe complectitur res omnes geſtas omnemque hiſtoriam, & unus tantum eſt in tota Periodo annus, qui eoſdem habet numeros pro tribus Cyclis ex quibus conflatur. Adeoque ſi Hiſtorici notaſſent in ſuis Annalibus cujuſque anni Cyclos, exinde tolleretur omnis temporum ambiguitas.

Annus ante Chriſtum fuit Periodi Julianæ 4713. Adeoque ex dato anno Æræ Chriſtianæ, annus Periodi Julianæ reſpondens invenitur ei addendo 4713, & ſumma eſt annus Julianæ Periodi. E contra ab anno Periodi Julianæ auferendo 4713. reſiduum oſtendit annum Æræ Chriſtianæ.

Datis annis, Cycli Solaris, Lunaris, & Indictionis, invenire annum Periodi Julianæ. Problema hoc eodem modo ſolvitur, quo ſimilis Problematis de Periodo Dionyſiana ſolutionem dedimus, ſcil. inveniantur tres numeri tales, ut primus ſit multiplex numerorum 19 & 15, ſeu eorum producti 285, at per 28 diviſus relinquat numerum Cycli Solaris, ſecundus ſit multiplex numerorum 28 & 15, ſeu eorum producti 420, at per 19 diviſus relinquat numerum Cycli Lunaris. Tertius denique ſit multiplex numerorum 28 & 19, at per 15 diviſus relinquat numerum Cycli Indictionis. Horum numerorum ſumma ſi minor ſit 7980. erit annus Periodi Julianæ quæſitus. Quod ſi major fuerit, dividatur per 7980, & reſiduus numerus erit annus Periodi Julianæ.

Poteſt etiam Problema ſolvi per determinatos, & conſtantes tres multiplicatores, quorum primus ſit multiplex numeri 285, at per 28 diviſus relinquat 1. Secundus ſit multiplex numeri 420, at per 19 diviſus relinquat 1. Tertius ſit multiplex numeri 532, at per 15 diviſus relinquat 1. Hi numeri inveniuntur methodo in præcedente Problemate, de Periodo Dionyſiana, oſtenſa, & ſunt 4845, 4200, 6916. Quibus inventis Canon pro inveniendo anno Julianæ Periodi, ex datis Cyclorum annis eſt qui ſequitur.

An-

Annus Cycli Solaris multiplicet numerum 4845, Cycli Lunaris annus numerum 4200, & Indictionis annus numerum 6916. Productorum summa dividatur per 7980, omisso quotiente, residuum erit annus Periodi Julianæ. Exemplum hoc anno 1718. Cyclus Solis est 19. Lunæ 9. Indictionis 11. multiplicetur 4845. per 19, productus est 92055, & 4200. per 9, productus est 37800. Denique 6916. in 11 ductus, productus est 76076. Productorum summa est 205931, qui per 7980. divisus, residuum præter quotientem erit 6431. annus Periodi Julianæ.

Lectio XXX.

Appendix continens Descriptionem, & usum utriusque Globi; & Problemata quædam Sphærica, calculo Trigonometrico absolvenda. Ex Nicolai Mercatoris Astronomia.

EOrum, quæ ad globos pertinent, quædam sunt utrique communia, quædam vero alterutri peculiaria. Et communium quidem alia sunt extra superficiem globi, alia vero in ipsa superficie.

Extra superficiem utriusque globi conspiciuntur.

1. *Duo Poli*, circa quos globi volvuntur, quorum alter *Arcticus*, duobus arctis sive ursis vicinis, idemque *Septentrionalis* à Septemtrionibus, id est, septem stellis plaustri majoris; alter huic oppositus *Antarcticus* appellatur.

2. *Meridianus Æneus*, cujus altera tantum facies, quæ gradibus distincta visitur, & per ipsos polos incedit, est verus Meridianus, atque hæc facies semper obvertenda est Orienti, quemadmodum polus Arcticus Aquiloni. Dividitur autem in quater 90. gradus, quorum bis 90. incipiunt numerari ab ea parte Æquinoctialis, quæ est supra Horizontem, versus utrumque polum; at reliqui bis 90 gradûs incipiunt ab utroque polo, & desinunt in Æquinoctiali sub Horizonte.

3. *Horizon ligneus*, cujus facies superior refert verum

Horizontem, & dividitur in varios circulos, quorum intimus continet duodecim ſigna Cæleſtia, nominibus & characteribus ſuis diſtincta, & in gradûs tricenos diſtributa. Huic proxime jungitur Kalendarium Julianum pariter ac Gregorianum, utrumque in menſes & dies diſtributum. In extima ora extat circulus ventorum ſive plagarum mundi, quemadmodum hodie a naucleris appellitantur.

4. *Quadrans altitudinis*, cujus margo is, qui gradibus diſtinguitur, applicandus eſt Meridiani gradui nonageſimo utrinque ab Horizonte computando. Numerantur autem in eo gradus ab Horizonte ſurſum ad ipſum uſque verticem ſive Zenith.

5. *Circulus Horarius* diviſus in bis 12. horas, quarum 12. meridiana ſurſum verſus Zenith, at 12. nocturna deorſum verſus Horizontem ſpectat; utraque vero faciei Meridiani Orientali & gradibus diſtinctæ congruere debet, ita ut polus *indicem horarium* geſtans ipſum centrum occupet, atque ipſe index motu diurno circumactus oſtendat horas in Orientali ſemicirculo antemeridianas, in Occidentali pomeridianas.

6. *Pyxis nautica* pedamento impoſita, cujus ope globus ad mundi plagas dirigitur.

7. *Semicirculus poſitionis*, cujus extremitates cardinibus Meridiei & Septentrionis affigendæ, ita ut ipſe ſemicirculus inde ab Horizonte ad Meridianum uſque libere ad quemvis ſitum elevari poſſit. Atque hæc quidem extra ſuperficiem utriuſque globi viſuntur.

At in ipſa ſuperficie delineantur præterea hi circuli:

1. *Æquinoctialis*, in gradus 360. diviſus, quorum numerationis initium eſt a ſectione verna, ſeu principio Arietis, indeque continuantur circumcirca, donec ad idem principium revertantur.

2. *Ecliptica* diviſa in ſigna 12, & horum quodlibet in gradus 30. nomina & ſeries ſignorum memoriâ tenenda.

♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍
Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
♎ ♏ ♂ ♑ ♒ ♓
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces.

Ecli-

Eclipticam Sol motu annuo peragrat; & ſi ſpatium illi addamus in latum utrinque octo circiter graduum, efficitur *Zodiacus* à duodecim aſteriſmis, quorum plerique animalium ſimilitudinem quandam habent, ita dictus; atque ſub hoc circulo lato Luna & cæteri Planetæ motus ſuos periodicos exercent.

Diſcernitur Ecliptica ab Æquinoctiali, quod hic quidem dum volvitur globus, eundem perpetuo ſitum obtinet, atque eidem puncto Meridiani & Horizontis adjunctus manet; illa vero quolibet momento ſitum mutat, nunc elevata, nunc humilis, nunc huic, nunc iſti gradui Æquatoris vel Horizontis applicata.

3. *Tropici duo*, *Cancri* nimirum & *Capricorni*, qui ſunt limites excurſuum Solis ab Æquinoctiali in Boream atque Auſtrum, includentes utrinque obliquam Solis viam, id eſt, Eclipticam. Nec inepte dici poterant *parallelorum Solis extremi*. Cum enim Sol quotidie alium atque alium Eclipticæ gradum occupet motu ſuo annuo, fit ut gradus ille una cum Sole abreptus motu diurno, circulum quendam deſcribat Æquatori parallelum, adeoque tot evadant paralleli, quot ſunt dies à breviſſimo ad longiſſimum. Quanquam Sol non moratus in eodem gradu, ſed revolutionis diurnæ ſpatio promotus ad vicinum, non perfectum deſcribit parallelum, ſed lineam potius ſpiralem; attamen harum ſpiralium diſtantia cum ſit exigua adeo, præſertim prope Tropicos; nihil impedit, quo minus ſingulæ revolutiones, maxime extremæ, hoc eſt, ipſi Tropici, parallelorum loco haberi poſſint, id quod uſui quotidiano ſatis eſt, & commoditate præſtat.

4. *Polares duo*, *Arcticus* & *Antarcticus* de quibus actum eſt in Lect. VII. & XIX. Atque hæc quidem hactenus enarrata utrique globo ſunt communia, quanquam Ecliptica & ſemicirculus poſitionis proprie pertinent ad globum cœleſtem tantum; adduntur tamen etiam globo terreſtri, ut Phænomena, quæ motum Solis annuum ſequuntur, & cuſpides domorum, etiam per hunc, quando opus eſt, explicari poſſint.

Quæ

Quæ vero alterutri globo peculiaria ſunt, partim ſunt circuli vel lineæ quædam curvæ, ut in globo cœleſti duo Coluri, & circuli latitudinis; in Terreſtri Meridiani, Paralleli & Loxodromiæ; partim vero ſunt deformationes, in globo quidem Terreſtri Terrarum & Marium, quas Geographiæ contemplandas permittimus; at in globo Cœleſti Fixarum, & qui ex his conſtituuntur, Aſteriſmorum, ſive conſtellationum, numero 48, quorum 12 occupant Zodiacum, & nominibus diſtinguuntur iiſdem, quibus ſigna Eclipticæ anaſtra, ſive Dodecatemoria. Qui vero ab his vergunt ad boream Aſteriſmi numero 21, ſic appellantur:

Urſa minor, *Urſa major*, *Draco*, *Cepheus*, *Arctophylax* (*Bootes*) *Corona Gnoſſia*, *Hercules in genibus*, *Lyra*, *Cygnus*, *Caſſiopeia*, *Perſeus*, *Andromeda*, *Triangulum*, *Auriga*, *Pegaſus*, *Equiculus*, *Delphin*, *Sagitta*, *Aquila*, *Serpentarius*, *Serpens*.

At ab eodem Zodiaco in auſtrum recedunt imagines numero 15:

Cetus, *Eridanus*, *Lepus*, *Orion*, *Canis major*, *Canis minor*, *Argo navis*, *Hydra*, *Crater*, *Corvus*, *Centaurus*, *Lupa*, *Ara*, *Corona auſtralis*, *Piſcis auſtrinus*.

Præter has imagines 48 nobis conſpicuas obſervatæ ſunt aliæ circa polum auſtralem numero 12.

Phœnix, *Grus*, *Indus*, *Xiphias*, *Pavo*, *Anſer*, & *Hydrus*, *Paſſer*, *Apus*, *Triquetrum*, *Muſca*, *Chamæ*que *leon*.

Ne quid addam de *Via Lactea*, quæ eſt circulus latus, candens, totum cœlum ambiens, nonnunquam duplici tramite, at plerumque ſimplici incedens. Hunc veterum nonnulli exhalationem quandam crediderunt in aëre ſuſpenſam; at noſtrum ſeculum innumeram minutarum fixarum congeriem eſſe deprehendit. Illæ vero ſtellulæ, quanquam ſitu & magnitudine differentes, in globo exhiberi non ſolent, ſed Teleſcopio ſolo diſcernuntur; ideoque de iis non eſt quod hoc loco ingeramus plura.

Deſcriptionem globorum modo expoſitam ſequitur uſus eorundem, qui licet multiplex ſit, præcipue tamen, ad rem præſentem quod attinet, his fere Problematis explicari poteſt.

Probl. 1. *Dati in globo terrestri loci longitudinem & latitudinem invenire.* Datum locum advolve Meridiano æneo (intellige semper faciei ejus orientali, numeris distinctæ) & gradus Æquatoris, qui tum sub Meridiano reperietur, quocunque numero insignitur, est ipsa longitudo quæsita. Tum ab Æquatore computabis in Meridiano æneo ad locum usque datum gradus latitudinis, quæ erit Septentrionalis, si datus locus ab Æquatore recedat ad Septentrionem; australis autem, si ad austrum.

Probl. 2. *Datâ longitudine & latitudine; locum cui illa congruat in globo terrestri assignare.* Quære in Æquatore gradum longitudinis datæ, atque illum Meridiano æneo advolve. Tum ab Æquatore numera in Meridiano gradus latitudinis datæ versus polum Arcticum vel Antarcticum, prout ipsa latitudo borea fuerit, vel australis; & punctum in quod desinit numeratio, est ipse locus quæsitus.

Probl. 3. *Globum utrumque ad datam latitudinem, vel elevationem poli aptare, nec non quadrantem altitudinis puncto verticali applicare; denique globos ope pyxidis nauticæ ad quatuor mundi cardines disponere.* Si latitudo loci data sit borea, elevetur polus arcticus supra Horizontem; sin australis, Antarcticus: Tum à polo elevato versus Horizontem computa in Meridiano gradus elevationis poli datæ, & punctum, in quod desinit numeratio, adjunge Horizonti, ita globus ad datam elevationem poli aptatus erit. Deinde ab Æquatore computa in Meridiano sursum gradûs latitudinis datæ (quæ semper æqualis est elevationi poli) & punctum, in quod desinit numeratio, erit vertex dati loci, quod vulgo dicitur Zenith. Huic igitur puncto Meridiani quadrans altitudinis affigatur cochleolâ suâ, ita ut margo gradibus distinctus cum dicto puncto coniscet. Denique pyxis nautica pedamento globi imposita diriget acu magneticâ oculum operantis versus austri & septentrionis cardines, & manus circumducet Horizontem ligneum, donec Meridianus æneus ad parallelismum cum acu perveniat, & Meridies Horizontis lignei respiciat verum Meridiem loci; ita fiet, ut & reliqui cardines globi cardinibus mundi congruant. Curandum est præterea, ut pla-

Sff num,

num, cui insistit globus, Horizonti parallelum sit, adeoque Horizon ligneus cum vero Horizonte loci consentiat.

Probl. 4. *Gradum Solis, quem tenet in Ecliptica, ope Kalendarii, & adjuncti circuli signorum, indagare; undeque locum ejus in ipsa Ecliptica assignare.* Quære in Horizonte ligneo mensem & diem datum (observato Kalendariorum, Juliani & Gregoriani, discrimine, ne alterum pro altero sequaris perperam;) tum è regione diei inventi in intimo circulo, qui est signorum, invenies gradum, & signum, in quo Sol isto die versatur. Deinde in ecliptica, quæ superficiei globi inscribitur, quære primum signum modo exploratum, & in isto signo gradum ipsum Solis.

Accuratius innotescere potest locus Solis, per Ephemerides pro dato anno constructas, aut per Tabulas Astronomicas calculo is eruitur.

Probl. 5. *Ascensionem rectam & declinationem Solis, vel stellæ cujusvis datæ invenire, indeque indicem horarium horæ duodecimæ aptare.* Inventum per Problema præcedens gradum Solis applica Meridiano & nota gradum Æquinoctialis, qui Meridiano subjacet, is enim est Ascensio Recta Solis quæsita. Tum ab Æquinoctiali computa in Meridiano usque ad locum Solis in Ecliptica, & numerus graduum sic inventus, est ipsa Declinatio Solis, borea vel australis, prout Sol ab Æquinoctiali recesserit versus polum Arcticum vel Antarcticum. Dum vero locus Solis Meridiano adhæret, adjunge indicem horarium horæ duodecimæ Meridianæ. Eodem modo fixæ cujusvis locum applicabis Meridiano, & gradus Æquinoctialis culminans, erit ipsius fixæ Ascensio Recta; at distantia inter eandem fixam & Æquinoctialem intercepta, est Declinatio stellæ borea vel australis.

Ex dato loco Solis, ejus Ascensionem Rectam & Declinationem, per calculum Trigonometricum, invenire docuimus in Lectione XIX. pag. 379.

Probl. 6. *Altitudinem Solis vel datæ fixæ Meridianam quadrante, vel alio instrumento idoneo rimari.*

Methodum docuimus observandi Solis vel Stellæ altitudinem, in Lect. XIX. pag. 377.

Probl.

Probl. 7. *Datâ Declinatione, & altitudine Meridianâ Solis, vel fixæ cujusvis, latitudinem loci, sive elevationem poli invenire.*

Methodus inveniendi Latitudinem loci ostensa fuit, in Lect. XIX. pag. 378.

Probl. 8. *Datâ ascensione rectâ Solis & fixæ cujusvis; tempus culminationis ejusdem fixæ invenire.* Ascensionem Rectam Solis aufer ab Ascensione recta fixæ (suffectis, si opus sit, 360 gradibus;) ita restat arcus Æquatoris à meridie ad momentum usque culminationis stellæ elapsus. Hunc arcum convertes in tempus, dividendo gradus datos per 15, nam quotus exhibebit *horas*; tum gradus à divisione reliquos multiplicando per 4, efficies *minuta horaria.* Similiter minuta gradibus adhærentia divides per 15, & quotus exhibebit etiamnum *minuta horaria.* Denique minuta à divisione reliqua si multiplices per 4, habebis *secunda horaria.* Conflatum ex horis, minutis & secundis tempus à meridie computatum ostendit ipsum momentum culminationis.

Probl. 9. *Dato loco Solis, vel fixæ cujusvis; Ascensionem ejus, & Descensionem obliquam necnon Amplitudinem ortivam & occiduam invenire.* Datum locum Solis, vel fixæ, adjunge Horizonti ortivo, & nota gradum Æquatoris, qui una ascendit; hic enim vocatur Ascensio obliqua Solis, vel stellæ. Tum à cardine Orientis, hoc est, ab intersectione Æquatoris & Horizontis ad locum usque Solis, vel fixæ arcus in Horizonte interceptus est amplitudo sideris ortiva. Sin eundem locum Solis, vel stellæ, adjungas Horizonti occiduo; erit gradus Æquatoris una descendens, Descensio obliqua Solis, vel stellæ. Et à cardine Occidentis, hoc est, ab intersectione alterâ Æquatoris & Horizontis ad sidus usque occidens, arcus in Horizonte numeratus, est Amplitudo Solis, vel stellæ occidua.

Problema hoc Trigonometrice sic expeditur. Sit HPOP Meridianus, ÆQ Æquator, HO Horizon, P Polus, S Sidus vel Sol in Horizonte cujus Declinatio est arcus SR, *or* punctum orientis vel occidentis. In triangulo rectangulo *or* RS dantur RS, declinatio Solis vel Sideris, & angu- TAB. 41. fig. 6.

 lus

lus R *or* S, quem Æquator facit cum Horizonte & eſt æqualis complemento Latitudinis loci, ex quibus dabitur arcus *or* R, qui eſt differentia Solis vel Sideris Aſcenſionalis, quæ Aſcenſioni rectæ addita, vel ab eadem ablata, prout Sol vel ſtella verſus Polum depreſſum, aut elevatum declinat dabit Aſcenſionem obliquam: & dabitur præterea arcus *or* S amplitudo Solis vel Sideris. Differentia Aſcenſionalis quadranti addita, vel ab eodem ſubducta, prout ſtella verſus Polum elevatum aut depreſſum declinat, dat arcum ſemidiurnum, qui in tempus converſus, dimidiatam moram ſtellæ ſupra Horizontem oſtendet.

Probl. 10. *Datâ Aſcenſione Solis, vel fixæ, rectâ pariter atque obliquâ; dimidiatam eorum moram ſupra vel infra Horizontem, nec non longitudinem diei & noctis, horam item ortûs & occaſûs Solis invenire.* Dati ſideris Aſcenſionem rectam aufer ab obliqua, vel obliquam à recta, prout hæc vel illa major minorve extiterit; quod reſtat, eſt *Differentia Aſcenſionalis.* Hanc convertes in tempus (quemadmodum ſupra Problemate 8. docuimus) quod, declinante ſidere verſus Polum elevatum, additum ſex horis, declinante autem ſidere verſus Polum depreſſum, detractum ſex horis, exhibet dimidiatam ſideris moram ſupra Horizontem; at hujus complementum ad 12 horas, eſt dimidiata ſideris mora infra Horizontem. Dimidiata mora Solis ſupra Horizontem ſi computetur à meridie, extabit hora Occaſûs Solis; at dimidiata mora Solis infra Horizontem computata à media nocte, exhibet horam Ortus Solis. Porro dimidiata Solis mora ſupra Horizontem ſi duplicetur, extat longitudo diei; & dimidiata mora infra Horizontem duplicata eſt longitudo noctis.

Quod ſi indicem horarium aptaveris horæ duodecimæ, cum locus Solis eſt ſub Meridiano, tum adduxeris locum Solis ad Horizontem ortivum; oſtendet index horam ortus Solis; eundem vero locum Solis ſi adduxeris ad Horizontem occiduum, oſtendet index horam occaſus Solis. Unde porro facile eſt computare longitudinem diei & noctis.

Probl.

Probl. 11. *Dato tempore culminationis ftellæ, & dimidiatâ ejus morâ fupra Horizontem; horam ortûs & occafûs ejufdem ftellæ invenire.* Si momento culminationis per Problema 8. invento detrahas dimidiatam ftellæ moram fupra Horizontem, habebis horam ortus ftellæ: at eidem momento culminationis, addas dimidiatam ftellæ moram fupra Horizontem, conflabis horam occafus ftellæ, computandam utrobique à meridie. Quod fi indicem horarium applices 12 meridianæ, cum locus Solis culminat, tum adducas ftellam ad Horizontem ortivum vel occiduum; oftendet index horam ortûs vel occafûs ftellæ.

Probl. 12. *Invenire gradum eclipticæ, qui cum data ftella oritur, vel occidit; indeque ortum & occafum ftellæ Cofmicum & Achronicum patefacere.* Datam ftellam adjunge Horizonti ortivo, vel occiduo, & nota gradum eclipticæ, qui una oritur, vel occidit. Tum in Horizonte ligneo quære fignum & gradum, quem cum ftella oriri, vel occidere deprehenderas, & è regione gradus coorientis reperies in Kalendario (Juliano, vel Gregoriano) menfem & diem ortûs ftellæ Cofmici. Et fi quæras in eodem Horizonte ligneo gradum coorienti gradui oppofitum, invenies in Kalendario menfem & diem ortus ftellæ Achronici. At è regione gradûs cooccidentis reperies diem occafûs Achronici. Denique gradui cooccidenti gradus oppofitus patefaciet diem occafus Cofmici.

Problematis folutio Trigonometrica hæc eft, fit H O Horizon HZO Meridianus, ÆQ Æquator, E C Ecliptica. Pun- Tab 41.
ctum ♈ interfectio Æquatoris & Eclipticæ, A Punctum fig. 7.
Eclipticæ quod cum data ftella oritur punctumque Æquatoris fimul oriens fit *or*. In triangulo ♈ *or* A datur ♈ *or* Afcenfio obliqua ftellæ, & angulus ♈ qui eft Æquatoris & Eclipticæ, item angulus ♈ *or* A altitudo Æquatoris fupra Horizontem, vel ejus complementum ad duos rectos, unde dabitur arcus Eclipticæ ♈ A, & proinde punctum A quod fimul cum ftella oritur; fed per Kalendarium aut Ephemerides, datur tempus quando Sol hoc punctum occupat; unde datur tempus quando ftella oritur Cofmice: dabitur

bitur præterea angulus ♈ A *or*, angulus orientis Eclipticæ. Quando Sol tenet punctum Eclipticæ puncto A oppositum, stella oritur Achronice. Simili calculo invenitur tempus occasus Cosmici aut Achronici.

Prob. 13. *Datâ latitudine loci, & gradu eclipticæ, qui cum stella oritur vel occidit; ortum ejus & occasum Heliacum definire.* Datam stellam adjunge Horizonti ortivo, tum quadrantem altitudinis circumduc in plaga occidentali, donec in eo gradus duodecimus (si stella sit magnitudinis primæ) occurrat eclipticæ; tum nota gradum eclipticæ, ubi fit occursus, is enim est, qui 12 gradibus elevatur supra Horizontem occiduum, quando stella oritur; ergo eodem momento gradus eclipticæ oppositus deprimitur 12 gradibus infra Horizontem ortivum; & si quæras hunc gradum in Horizonte ligneo, invenies è regione diem ortus stellæ Heliaci, quo nimirum ex radiis Solis mane emergere incipit. Si stella fuisset magnitudinis secundæ, oportuisset observare gradum eclipticæ depressum 13 gradibus; pro stella tertiæ magnitudinis 14 grad. depressio requiritur, & sic deinceps. Quod si quæras occasum stellæ Heliacum, adjunges ipsam stellam Horizonti occiduo, & quadrantem altitudinis circumduces in plaga orientali, donec gradus in eo 12 vel 13 (prout stella fuerit magnitudinis primæ, vel secundæ) occurrat eclipticæ, tum gradum eclipticæ, in quo fit occursus, notabis; nam qui huic opponitur gradus eclipticæ totidem gradibus demersus est infra Horizontem occiduum, qui proinde quæsitus in Horizonte ligneo exhibet è regione diem occasus Heliaci.

TAB. 41. fig. 7. Trigonometrice sic solvitur Problema. In figura præcedentis Problematis. Sit A punctum Eclipticæ quod simul cum stella oritur. Sit ⊙ punctum Eclipticæ quod tantum ab Horizonte distat, quantum est arcus visionis pro ortu stellæ Heliaco. In triangulo rectangulo A R ⊙ datur angulus R A ⊙, æqualis angulo orientis Eclipticæ, & arcus R ⊙, ex quibus invenietur arcus A ⊙, qui additus arcui ♈ A dat arcum ♈ ⊙, & punctum Eclipticæ ⊙, quod Sol tenet quando do ſtella oritur Heliace. Similiter occaſus ejus Heliacus reperietur.

Probl. 14. *Datâ latitudine loci, & loco Solis; initium & finem crepuſculi matutini & veſpertini invenire.* Compoſito globo ad latitudinem loci datam, per Probl. 3. & aptato indice horario horæ duodecimæ, quando locus Solis eſt in Meridiano; tum adducto gradu eclipticæ, qui loco Solis opponitur, ad plagam occidentalem; unâ manu volves globum, & altera circumduces quadrantem altitudinis, donec oppoſitus Soli gradus occurrat gradui quadrantis 8; & oſtendet index horam initii crepuſculi matutini. Sin gradum Soli oppoſitum adducas ad plagam orientalem, eumque ibi facias occurrere gradui quadrantis 18; oſtendet index horam, qua crepuſculum veſpertinum deſinit.

Trigonometrica Problematis ſolutio extat in Lectione XX. pag. 390. 391.

Probl. 15. *Datâ latitudine loci, & loco Solis, ſi præterea ex his tribus, nimirum* horâ diei vel noctis, *nec non* Altitudine, *&* Azimutho *Solis vel ſtellæ, unicum detur; reliqua duo invenire.* Compone globum ad latitudinem loci datam; locum Solis adjunge Meridiano, & indicem horæ duodecimæ. Tum ſi *hora* detur, adduc indicem voluto globo, ad horam datam, firmatoque in iſto ſitu globo, adduc quadrantem ad locum Solis, vel ſtellæ; & in margine quadrantis habebis altitudinem quæſitam, ad pedem vero quadrantis in Horizonte apparebit Azimuthus Solis, vel ſtellæ, numerandus ab interſectione Meridiani & Horizontis (auſtrali vel ſeptentrionali) ad ipſum uſque quadrantis pedem. Sin *altitudo* detur, unâ manu volves globum, alterâ circumduces quadrantem, donec locus Solis vel ſtellæ occurrat dato gradui altitudinis in quadrante: tum index oſtendet horam, & pes quadrantis Azimuthum. Dato vero *Azimutho*, adjunge pedem quadrantis ipſi Azimutho dato, & volve globum, donec locus Solis vel ſtellæ appellat ad marginem quadrantis gradibus diſtinctum; oſtendet Sol ipſe vel ſtella altitudinem ſuam in quadrante, & index horam.

Pro-

TAB. 41. fig. 8. Problema per Trigonometriam ſic conficitur. Sit ut prius H O Horizon, H P O Meridianus, Æ Q Æquator, Z vertex loci, P Polus, S Stella, cujus diſtantia à vertice eſt S Z, & declinatio S P; quoniam dantur Solis & Stellæ Aſcenſiones Rectæ, dabitur eorum differentia, quæ in tempus converſa dabit tempus Culminationis Stellæ. Et arcus qui metitur angulum Æ P S in tempus converſus oſtendet horam noctis; jam in triangulo Z P S, ex datis Z P, diſtantia verticis à Polo, & P S ſtellæ declinatio, ſi præterea detur angulus P qui ex data hora innoteſcit; invenietur angulus Z Azimuthus ſtellæ, & arcus Z S ejus diſtantia à vertice. Vel ſi detur arcus Z S complementum altitudinis, dabitur angulus P ac proinde hora noctis, & angulus P Z S ſtellæ Azimuthus, vel ſi detur ſtellæ Azimuthus P Z S, invenietur angulus Z P S qui horam noctis dabit, & arcus Z S, cujus complementum eſt altitudo fixæ.

Eadem ratione, ex datis altitudine Solis, ex obſervatione capta, & ejus declinatione, quæ ex tempore per Tabulas innoteſcet, invenietur angulus Æ P S qui in tempus converſus horam diei oſtendet.

Probl. 16. *Datorum in globo terreſtri duorum locorum diſtantiam & angulum poſitionis invenire.* Vocemus docendi gratiâ, unum datorum locorum *primum*, & alterum *ſecundum*. Exploratâ per Probl. 1. loci primi latitudine, compone globum terreſtrem ad eam latitudinem, & ipſum locum primum advolve Meridiano, firmatoque globo in iſto ſitu, & aptato quadrante altitudinis ipſi vertici (ubi tunc erit locus primus) adjunge quadrantem loco ſecundo. Quo facto numerabis gradus *diſtantiæ* à vertice ad locum uſque ſecundum, & *angulum poſitionis* in Horizonte inter Meridianum & pedem quadrantis.

TAB. 41. fig. 9. Trigonometrice ſic expeditur Problema. Sit Æ Q Æquator, P Polus, S & ſ duo loca in Telluris ſuperficie, quorum complementa Latitudinum ſint P S, P ſ data; & quoniam locorum Longitudines dantur, dabitur Longitudinum differentia, ſcil. angulus S P ſ, unde in triangulo S ſ P quia dantur latera S P, ſ P cum angulo S P ſ, invenietur S ſ, diſtantia

ſtantia locorum. Quæ in milliaria convertitur, computando pro ſingulis gradibus, milliaria 60. Invenientur quoque, anguli P S *s* & P *s* S, qui ſunt poſitionum anguli.

Similiter in cælo ſi dantur declinationes, & Aſcenſiones Rectæ duarum fixarum, dabitur earundem diſtantia, vel ſi earum Longitudines & Latitudines ſint notæ, innoteſcet quoque earundem diſtantia.

Probl. 17. *Dato tempore & loco; Thema cœli erigere.* Compoſito globo cæleſti (vel ſi hic abſit, terreſtri) ad dati loci latitudinem, inveſtigatum locum Solis dato tempori congruentem adjunge Meridiano, & indicem horæ duodecimæ; tum volve globum, donec index oſtendat horam datam: vel ſi accuratius operari libeat, inventæ per Probl. 5. Aſcenſioni Rectæ Solis adjice gradus, quot competunt horis & minutis à meridie elapſis, computando pro qualibet hora gradus 15. & pro quaternis minutis horariis gradus ſingulos; abjectis, ſi ſit opus, gradibus 360; ita conflabis Aſcenſionem Rectam Medii Cœli, ſive gradum Æquinoctialis dato temporis momento culminantem, ideoque ſub Meridiano collocandum. Tum ſemicirculi poſitionis extremitates cardinibus Meridiei & Septentrionis affige. Mox à gradu Æquatoris culminante computa in ipſo Æquinoctiali verſus orientem gradus 30, & per ipſum 30 gradum traduc ſemicirculum poſitionis, & obſerva gradum, quo is ſecat eclipticam, is enim eſt cuſpis domus *undecimæ*, quam adnotabis in charta. Rurſus admove ſemicirculum poſitionis gradui Æquinoctialis, inde à culminante gradu ſexageſimo, & nota gradum, quo ſecatur ecliptica, ita acquires cuſpidem domus *duodecimæ*, notandam ſimiliter in charta. Deinde transfer ſemicirculum poſitionis ad plagam occidentalem, & à gradu Æquatoris culminante computa verſus occidentem gradus 30, & per punctum Æquatoris, ubi deſinit numeratio, trajice ſemicirculum poſitionis, qui quo loco ſecat eclipticam, oſtendit cuſpidem domûs *nonæ*. Denique per gradum Æquatoris inde à Meridiano 60 trajectus ſemicirculus poſitionis oſtendit in ecliptica cuſpidem domûs *octavæ*. Ipſe vero Meridianus ſecat eclipticam in cuſpide decimæ, at Horizon ortivus quo loco ſecat eclipticam, exhibet cuſpidem *primæ*, quæ *aſcendens* vocatur, & *Horoſcopus*; occiduus vero Horizon prodit in eadem ecliptica cuſpidem *ſeptimæ*, quæ quemadmodum è diametro opponitur primæ, ita & octavæ opponitur *ſecunda*, & nonæ *tertia*, & undecimæ *quinta*, & duodecimæ *ſexta*.

Probl. 18. *Erecti thematis punctum quodvis ad punctum quodvis dirigere.* Si Planetæ & aſpectui cuivis locum ſuum aſſignes in Zodiaco ſecundum longitudinem & latitudinem, & eligas Planetam quemvis vel gradum eclipticæ, quem dirigere velis, vocabis hunc, docendi gratiâ *locum primum*; & locum ad quem iſtum primum dirigere eſt animus, vocabis *ſecundum*. Tum per locum primum, (qui & *Significator* dici ſolet) trajicito ſemicirculum poſitionis, & quo loco is ſecat Æquinoctialem, eum gradum diligenter notato. Retento autem ſemicirculo poſitionis in iſto ſitu, volve globum verſus occidentem, donec locus ſecundus appellat ad ſemicirculum poſitionis, & tum viciſſim obſerva gradum Æquinoctialis, qui illi ſubjacet. Aufer gradum prius notatum à poſteriori (ſuffectis, ſi opus ſit, 360;) quod reſtat, eſt *arcus directionis* quæſitus.

F I N I S.

TAB. XLI.

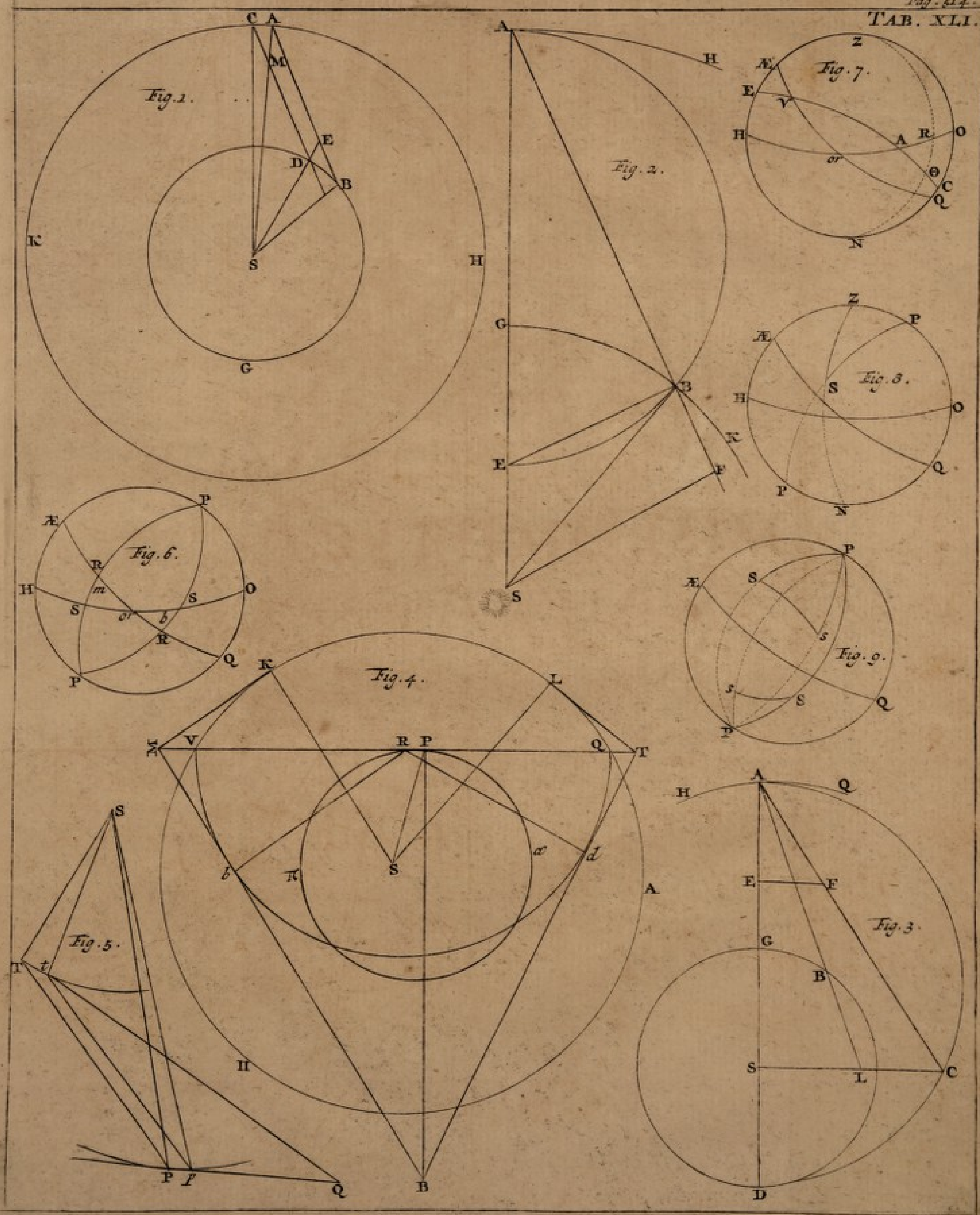

TRIGONOMETRIÆ
PLANÆ ET SPHÆRICÆ
ELEMENTA
ITEM
DE NATURA
ET
ARITHMETICA
LOGARITHMORUM
TRACTATUS BREVIS.

TRIGONOMETRIÆ.

PLANÆ ET SPHÆRICÆ

ELEMENTA.

DEFINITIONES.

EX datis Trianguli lateribus angulos, & ex angulis latera laterumve rationes, & mixtim assequi, Trigonometriæ munus est. Ad quod præstandum, necesse est, ut non tantum Peripheriæ circulares, sed & rectæ lineæ circulis adscriptæ, in notas aliquot & certas partes secari supponantur.

Placuit itaque Veteribus Mathematicis, peripheriam circuli in 360 partes (quos gradus appellant) dividere; & unumquemque gradum in 60 minuta prima, & hæc singula in 60 secunda, & rursus horum unumquodque in 60 minuta Tertia, & ita continuo partiri. Et angulus quilibet dicitur esse tot graduum & minutorum, quot sunt in arcu qui angulum illum metitur.

Quidam gradum in partes centesimas, potius quam sexagesimas partiri volunt: & utilius fortasse esset, non gradus sed & ipsum circulum in decupla ratione secare; quæ divisio forsan aliquando obtinebit. Verum si circulus constet 360 gradibus, ejus quadrans quæ est mensura anguli recti, erit harum partium 90. Si circulus in 100 partes secetur, Quadrans erit 25 partium.

Complementum Arcus, est differentia ejus à Quadrante.

Chorda sive *subtensa* est recta linea ab uno Arcûs termino ad alterum ducta.

Sinus rectus alicujus arcus qui & simpliciter sinus dici so-

let, eſt perpendicularis cadens ab uno arcus termino ad radium per alterum terminum ejuſdem Arcus ductum. Eſt igitur ſemiſubtenſa dupli Arcus; ſcil. eſt DE = ; DO, & eſt
Tab.42. fig. 1. arcus DO duplus ipſius DB. Hinc ſinus arcus 30 gr. æqualis eſt dimidio radii, nam per 15 El. 4. Latus Hexagoni circulo inſcripti, hoc eſt, ſubtenſa 60 gr. æqualis eſt radio. Sinus dividit Radium in duo ſegmenta CE EB; quorum unum CE quod centro & ſinu recto intercipitur, eſt ſinus complementi arcûs DB ad quadrantem) nam eſt CE = FD qui eſt ſinus arcus DH) & vocatur *coſinus*. Alterum ſegmentum BE quod ſinu recto & peripheria intercipitur, vocatur *ſinus verſus*: aliquando dicitur Arcûs *ſagitta*.

Quod ſi per unum Arcus terminum D producatur à centro recta CG, donec occurrat rectæ BG ſuper diametro ad ejus terminum B perpendiculari; vocabitur in Trigonometria CG *Secans*, & BG *Tangens* arcus DB.

Coſecans & Cotangens Arcûs eſt ſecans vel tangens Arcus, qui eſt complementum alterius ad Quadrantem. *Nota*. Sicut eadem eſt Chorda Arcûs & ejuſdem complementi ad circulum. Sic idem eſt ſinus, eadem Tangens, eademque ſecans Arcûs & ejuſdem complementi ad ſemicirculum.

Sinus Totus eſt ſinus maximus, ſeu ſinus 90 graduum qui circuli radio æqualis eſt.

Canon Trigonometricus eſt Tabula, quæ à minuto incipiens, ſeriatim exhibet quas habent longitudines ſinguli ſinus Tangentes & Secantes, reſpectu radii, qui unitatis loco ponitur, & in partes 10000000 vel plures decimales dividi intelligitur. Adeo ut ope hujus Tabulæ, cujuslibet Arcûs vel anguli ſinus Tangens vel ſecans haberi poteſt. Et viciſſim ex dato ſinu Tangente vel ſecante dabitur qui iis reſpondet arcus vel angulus. Obſervandum eſt in ſequentibus R eſſe notam Radii, S notam ſinus coS coſinus, T notam Tangentis, & coT co Tangentis.

CONSTRUCTIO CANONIS.

PROP. I. THEOREMA.

Datis duobus quibuſlibet Trianguli rectanguli lateribus, reliquum quoque dabitur.

Eſt enim per 47 Elementi primi $ACq = ABq + BCq$ & $ACq - BCq = ABq$, & viciſſim $ACq - ABq = BCq$. unde per extractionem Radicis quadratæ, dabitur $AC = \sqrt{ABq + BCq}$ & $AB = \sqrt{ACq - BCq}$. & $BC = \sqrt{ACq - ABq}$. Tab. 42. fig. 1.

PROP. II. PROBL.

Dato DE ſinu arcus DB. Invenire Coſinum DF. Tab. 42. fig. 2.

Ex datis CD radio & DE ſinu, in Triangulo rectangulo CDE dabitur per præcedentem $CE = \sqrt{CDq - DEq} = DF$.

PROP. III. PROBL.

Dato DE ſinu arcus cujuſvis DB. Invenire DM vel BM ſinum arcus dimidii. Tab. 42. fig. 2.

Dato DE dabitur per præcedentem CE, ac proinde EB quæ eſt differentia inter coſinum & Radium. In Triangulo igitur rectangulo DBE datis DE & EB dabitur DB cujus ſemiſſis DM eſt ſinus arcus $DL = \frac{1}{2}$ arcus DB.

PROP. IV. PROBL.

Dato BM ſinu arcus BL invenire ſinum dupli Arcus. Tab. 42. fig. 2.

Dato BM ſinu, dabitur per Prop. 2. coſinus CM. Sunt autem Triangula CBM DBE æquiangula, ob angulos ad E & M rectos & angulum ad B communem, quare (per 4. 6.) erit $CB : CM :: BD$ vel $2BM : DE$. Unde cum dantur tres priores hujus Analogiæ termini, quartus quoque qui eſt ſinus arcus DB innoteſcet.

Corol. Eſt $CB :: 2CM :: BD : 2DE$, hoc eſt, Radius ad du-

duplum cosinus arcus ½ DB ut subtensa arcus DB ad subtensam dupli arcus. Item est CB: 2 CM:: (2BM:2DE::) BM:DE::½CB:CM. unde dato sinu arcus alicujus & sinu arcus dupli, dabitur cosinus arcus simpli.

PROP. V.

TAB. 41. fig. 3. *Datis sinubus duorum arcuum BD FD, Invenire FI sinum summæ arcuum. Item EL sinum differentiæ eorundem.*

Ducatur Radius CD, & sit CO cosinus arcus FD, qui proinde dabitur, per O agatur OP parallela ad DK. Item ducantur OM GE parallelæ ad CB. Et ob æquiangula triangula CDK COP CHI FOH FOM. Est primò CD: DK::CO. OP, quæ itaque innotescet. Item est CD:CK ::FO:FM, adeoque & illa nota erit. sed ob FO=EO erit FM=MG=ON. Est itaque OP + FM=FI=sinui summæ arcuum: & OP—FM, hoc est, OP—ON=EL sinui differentiæ arcuum. Q.E.I.

Coroll. Quia arcuum BE BD BF differentiæ sunt æquales, erit BD arcus, medius arithmeticus inter arcus BE BF.

PROP. VI.

Iisdem propositis, Radius est ad duplum cosinus arcus medii, ut sinus differentiæ ad differentiam sinuum extremorum.

TAB. 41. fig. 3. Nam est CD:CK::FO:FM, unde duplicando consequentes CD: 2CK::FO. 2 FM vel ad FG; quæ est differentia sinuum EL FI. Q.E.D.

Cor. 1. Si arcus BD sit 60 grad. Erit differentia sinuum FI EL æqualis FO sinui distantiæ. Nam in eo casu sit CK sinus 30 grad. cujus duplum æquale est radio, adeoque ob CD=2CK erit FO=FG. Adeoque si duo arcus BE BF ab arcu 60 gr. æquidistent, erit differentia sinuum æqualis sinui distantiæ FD.

Cor.

Cor. 2. Hinc si dentur sinus omnium arcuum, dato intervallo à se invicem distantium ab initio quadrantis usque ad 60 gradus, facile inveniuntur reliqui per unicam additionem. Est enim sinus 61 gr. = sinui 59 gr. + sin. 1 gr. & sinus 62 gr. = sinui 58 gr. + sin. 2 gr. Item sinus 63 gr. = sinui 57 gr. + sin. 3 gr. & ita deinceps.

Cor. 3. Si habeantur sinus omnium arcuum ab initio quadrantis, dato intervallo à se invicem distantium, usque ad datam quamvis quadrantis partem, dabuntur exinde sinus omnes usque ad hujus partis duplum. *ex gr.* Dentur omnes sinus usque ad 15 gr. per præcedentem Analogiam inveniri possunt sinus omnes usque ad 30 gr. Nam est radius ad duplum cosinus 15 gr. ut sinus unius gradus ad differentiam sinuum 14 gr. & 16 gr. ita etiam est sinus 2 gr. ad differentiam sinuum 13 & 17 gr. & ita sinus 3 gr. ad differentiam sinuum 12 & 18 gr. atque sic continuo usque dum pervenietur ad sinum 30 gr.

Similiter ut Radius ad duplum cosinus 30 gr. seu ad duplum sinus 60 gr. ita sinus 1 gr. ad differentiam sinuum 29 & 31 gr. :: sin. 2 gr. ad Differentiam sinuum 28 & 32 gr. :: 3 gr. ad differentiam sinuum 27 & 33 gr. sed in hoc casu est Radius ad duplum cosinus 30 gr. ut 1 ad $\sqrt{3}$. ac proinde si multiplicentur sinus distantiarum ab arcu 30 gr. per $\sqrt{3}$ dabuntur differentiæ sinuum.

Similiter in ipso initio quadrantis minutim exquirere possumus sinus, datis sinubus & cosinubus unius & duorum minutorum. Nam ut Radius ad duplum cosinus 2′ :: sin 1′ : differentiam sinuum 1′ & 3′ :: Sin. 2′ : differentiam sinuum 0′ & 4′ hoc est, ad ipsum sinum 4′. Et similiter ex datis sinubus priorum 4′ inveniuntur sinus reliqui usque ad 8′ & exinde ad 16′ & ita deinceps.

PROP. VII. THEOREMA.

In arcubus exiguis sinus & Tangens ejusdem arcus sunt quam proxime ad se invicem, in ratione æqualitatis.

Nam ob æquiangula triangula CED CBG, erit CE : CB :: ED : Tab. 42. fig. 4.

ED : BG. ſed accedente puncto D ad B, evaneſcit EB reſpectu arcus BD : unde fit CE fere æqualis CB. adeoque & ED fere æqualis BG. Si EB ſit minor radii parte $\frac{1}{[illegible]}$ erit differentia inter ſinum & tangentem, minor quoque tangentis parte $\frac{1}{[illegible]}$.

Cor. Cum Arcus ſit tangente minor, ſinu autem ſuo major; & exigui arcus ſinus & tangens ſunt fere æquales, erit etiam arcus ſuo ſinui vel tangenti fere æqualis, adeoque in exiguis arcubus, erit ut arcus ad arcum ita ſinus ad ſinum.

PROP. VIII.

Invenire ſinum Arcus unius minuti.

Latus Hexagoni circulo inſcripti, hoc eſt, ſubtenſa 60 graduum æqualis eſt Radio, (*per* 15tam 4ti.) Radii itaque ſemiſſis erit ſinus Arcus 30 gr. Dato itaque ſinu Arcus 30 grad. invenitur ſinus arcus 15 gr. (*per* 3tiam hujus.) Item ex dato ſinu 15 gr. per eandem invenitur ſinus 7 gr. 30. min. & ſinus hujus dimidii 3 gr. $45'$ ſimiliter invenitur; & ita deinceps, donec duodecima peracta biſectione, perveniatur ad arcum $52'' \, 44''' \, 3'''' \, 45'''''$ cujus coſinus fere æqualis eſt radio, in quo caſu (uti conſtat ex prop. 7.) ſunt ſinus arcubus ſuis proportionales; adeoque ut arcus $52'' \, 44'''. \, 3''''. \, 45'''''$ ad arcum unius minuti ita erit ſinus prius inventus ad ſinum arcus unius minuti, qui igitur dabitur.

Dato ſinu unius minuti, invenietur per prop. 2 & 4, ſinus duorum minutorum ejuſque coſinus.

PROP. IX. THEOREMA.

Si angulus BAC in peripheria circuli exiſtens, biſecetur recta AD, Et producatur AC quoad DE = AD ipſi occurrat in E : erit CE = AB.

Tab. 42. fig. 5. In Quadrilatero ABDC (per 22. 3.) ſunt anguli B & ACD æquales duobus rectis = DCE + DCA (per 13. 1.) unde erit angulus B = DCE. Quin etiam eſt angulus E = DAC (per 5. 1.) = DAB & eſt DC = DB. quare Triangula BAD & CED ſunt congrua & CE eſt æqualis AB. Q. E. D.

PROP.

PROP. X. THEOREMA.

Sint arcus AB BC CD DE EF &c. æquales; Arcuumque AB AC AD AE &c. subtensæ ducantur, erit AB: AC:: AC: AB + AD:: AD: AC + AE:: AE: AD + AF:: AF: AE + AG. TAB. 45. fig. 6.

Producantur AD in H, AE in I, AF in K, & AG in L, ut triangula ACH ADI AEK AFL sint Isoscelia. Et quoniam angulus BAD bisectus est, fiet DH = AB per præcedentem. Similiter erit EI = AC, FK = AD, item GL = AE.

Sed Triangula Isoscelia ABC CAH DAI EAK FAL, ob angulos ad bases æquales, sunt æquiangula. Quare erit ut AB: AC:: AC: AH = AB + AD:: AD: AI = AC + AE:: AE: AK = AD + AF:: AF: AL = AE + AG. Q.E.D.

Corol. Quoniam est AB ad AC ut Radius ad duplum cosinus Arcus $\frac{1}{2}$ AB, (per corol. prop. 5.) erit quoque ut Radius ad duplum cosinus arcus $\frac{1}{2}$ AB ita $\frac{1}{2}$ AB: $\frac{1}{2}$ AC:: $\frac{1}{2}$ AC: $\frac{1}{2}$ AB + $\frac{1}{2}$ AD:: $\frac{1}{2}$ AD: $\frac{1}{2}$ AC + $\frac{1}{2}$ AE:: $\frac{1}{2}$ AE: $\frac{1}{2}$ AD + $\frac{1}{2}$ AF &c. Sint jam arcus AB BC CD &c. singula 2'. Erit $\frac{1}{2}$ AB sinus unius minuti, $\frac{1}{2}$ AC sinus 2'. $\frac{1}{2}$ AD sinus 3'. $\frac{1}{2}$ AF sinus 4' &c. Unde datis sinubus unius & duorum minutorum sinus omnes reliqui sic facillime habentur.

Dicatur cosinus arcus unius minuti, hoc est, sinus arcus 89 gr. 59' Q & fient sequentes Analogiæ, R: 2 Q:: Sin. 2': Sin. 1' + Sin. 3'. quare dabitur sinus 3'. Item R: 2 Q:: S. 3': S. 2' + S. 4'. quare dabitur S. 4'.

Item R: 2 Q:: S. 4': S. 3' + S. 5'. quare habetur sinus 5'.

R: 2 Q:: S. 5': S. 4' + S. 6' proinde dabitur S. 6'. Atque ita deinceps ad singula quadrantis minuta dabuntur sinus. Et quoniam Radius seu primus Analogiæ terminus est Unitas; operationes per multiplicationem contractam & subductionem facillime expediuntur.

Inventis sinubus, usque ad gradum sexagesimum. Reliqui sinus per solam additionem habentur (per cor. 1. pr. 5.)

Datis sinubus, Tangentes & secantes ex Analogiis sequen-

 tibus

Tab. 42. fig. 1. tibus invenire possunt. Ob æquiangula Triangula CED CBG CHI.

CE:ED::CB:BG. hoc est, coS:S::R:T.
GB:BC::CH:HI. h. e. T:R::R:coT.
CE:CD::CB:CG. h.e. co S:R::R:Secant.
DE:CD::CH:CI. h. e. S:R::R:co Secant.

SCHOLIUM.

Magnus ille Geometra, summusque Philosophus Dominus Newtonus *Primus series in infinitum convergentes exhibuit, quibus ex datis arcubus, eorum sinus computari possint. Nam si Arcus dicatur* A *& Radius sit unitas invenit ejus sinum fore.*

$$A - \frac{A^3}{1.2.3} + \frac{A^5}{1.2.3.4.5} - \frac{A^7}{1.2.3.4.5.6.7} + \frac{A^9}{1.2.3.4.5.6.7.8.9}$$

&c. Cosinum autem esse

$$1 - \frac{A^2}{1.2} + \frac{A^4}{1.2.3.4} - \frac{A^6}{1.2.3.4.5.6} + \frac{A^8}{1.2.3.4.5.6.7.8} \&c.$$

Hæ series initio quadrantis cum Arcus A *parvus est celerrime convergunt. Nam in serie pro sinu, si* A *non superet decem minuta, duo primi ejus termini scil.* $A - \frac{1}{6}A^3$ *dant sinum ad* 15 *figurarum loca, si Arcus* A *non major sit gradu, tres primi exhibent sinum ad totidem loca, adeoque pro primis & ultimis Quadrantis sinubus hæ series sunt admodum utiles. sed quo major sit arcus* A, *eo pluribus opus est terminis ut inveniatur sinus in numeris qui sunt veri ad datum figurarum locum. Tandem autem lentissime convergunt series cum Arcus fere æqualis est Radio. Cui rei ut remedium adferatur ego alias excogitavi series* Newtonianis *similes, in quibus suppono arcum, cujus sinus quæritur, esse summam vel differentiam duorum arcuum scil. esse* A + z *vel* A — z: *notosque esse sinum & cosinum arcus* A. *scil. sit* a *sinus arcus* A *&* b *ejus cosinus. Sinus Arcus* A + z *per hanc seriem exprimetur*

1.a

1. $a + \frac{bz}{1} - \frac{az^2}{1.2} - \frac{bz^3}{1.2.3} + \frac{az^4}{1.2.3.4} + \frac{bz^5}{1.2.3.4.5}$ &c.

2. *Ejus Cosinus* $b - \frac{az}{1} - \frac{bz^2}{1.2} + \frac{az^3}{1.2.3} + \frac{bz^4}{1.2.3.4} - \frac{az^5}{1.2.3.4.5} - \frac{bz^6}{1.2.3.4.5.6}$ &c.

Similiter sinus Arcus A—z *est*

3. $a - \frac{bz}{1} - \frac{az^2}{1.2} + \frac{bz^3}{1.2.3} + \frac{az^4}{1.2.3.4} - \frac{bz^5}{1.2.3.4.5} - \frac{az^6}{1.2.3.4.5.6}$ &c.

Et cosinus est

4. $b + \frac{az}{1} - \frac{bz^2}{1.2} - \frac{az^3}{1.2.3} + \frac{bz^4}{1.2.3.4} + \frac{az^5}{1.2.3.4.5}$ &c.

Arcus A *est medius Arithmeticus inter arcus* A—z & A+z. *Differentiæ sinuum sunt*

5. $\frac{bz}{1} - \frac{az^2}{1.2} - \frac{bz^3}{1.2.3} + \frac{az^4}{1.2.3.4} + \frac{bz^5}{1.2.3.4.5} - \frac{az^6}{1.2.3.4.5.6}$ &c.

6. $\frac{bz}{1} + \frac{az^2}{1.2} - \frac{bz^3}{1.2.3} - \frac{az^4}{1.2.3.4} + \frac{bz^5}{1.2.3.4.5} + \frac{az^6}{1.2.3.4.5.6}$ &c.

Unde differentiarum differentia seu differentia secunda

7. *Prodit* $\frac{2az^2}{1.2} - \frac{2az^4}{1.2.3.4} + \frac{2az^6}{1.2.3.4.5.6}$ &c.

Seu $2a \times \frac{z^2}{1.2} - \frac{z^4}{1.2.3.4} + \frac{z^6}{1.2.3.4.5.6}$ &c.

Quæ series æqualis est duplo sinus arcus medii ducto in sinum versum arcus z & *celerrime convergit. Adeo ut* *si z sit minutum primum, terminus seriei primus dat differentiam secundam ad* 15 *figurarum loca; secundus autem terminus ad* 25 *loca.*

Hinc datis sinubus duorum quorumvis arcuum intervallo minuti distantium, facili admodum operatione inveniri possint sinus reliquorum omnium arcuum qui sunt in eadem progressione.

In serie prima & secunda si Arcus A *sit* = 0 *erit* $a = 0$ & b *ejus cosinus fit radius seu* 1. & *hinc destructis terminis ubi est* a & *pro* b *posito* 1 *series deveniunt* Newtonianæ. *In serie tertia & quarta. si* A *sit* 90 *gr. fiet* b = 0 & a = 1 *unde quoque destructis terminis ubi est* b & *pro* a *posito* 1 *rursus prodibunt series* Newtonianæ.

Omnes hæ series ex Newtonianis *facile fluunt per prop.* 5. *hujus.*

PROP. XI.

In Triangulo Rectangulo, si Hypotenusa sit Radius, latera sunt sinus angulorum oppositorum; si vero crus alterum fiat Radius, crus reliquum est Tangens anguli oppositi, & Hypotenusa est anguli secans.

TAB. 41. fig. 7. Manifestum est C B esse sinum arcus CD, ejusque cosinum esse AB; sed arcus CD est mensura anguli A, & complemen-
fig. 8. tum mensuræ anguli C. Præterea in 8va. figura posito AB radio, est BC Tangens, & A C secans arcus BD, qui est mensura anguli A, & similiter in eadem figura posito B C radio, est BA Tangens & AC secans arcus BE vel anguli C. Q. E. D.

Est igitur, ut AC secundum datam quamvis mensuram æstimata ad BC in eadem mensura æstimatam, ita erit 10000000 numerus partium in quas dividi supponitur Radius, ad numerum qui exprimit in iisdem partibus longitudinem quam habet sinus anguli A, hoc est,

Erit A C : B C :: R : S, A
Simili ratione erit A C : B A :: R : S, C]
Item AB : B C :: R : T, A
Et B C : B A :: R : T, C

In

In his itaque proportionalibus si dantur tres quælibet, per Regulam Trium invenietur quarta.

PROP. XII.

Trianguli plani latera sunt ut sinus angulorum oppositorum.

Trianguli circulo inscripti latera perpendicularibus radiis bisecentur. Et erunt semilatera sinus angulorum ad peripheriam. Est enim angulus BDC ad centrum duplex anguli BAC ad peripheriam (per 20. El. 3.) cujusque itaque dimidium sc. BDE æquale est BAC, atque ejus sinus est BE. Eadem ratione erit BF sinus anguli BCA. Et AG erit sinus anguli ABC. TAB. 42. *fig.* 9.

In Triangulo rectangulo est BD = ½ BC = Radio (per 31. El. 3.) sed Radius est sinus anguli recti unde ½ BC est sinus anguli A. *fig.* 10.

In Triangulo Amblygonio, ductis BL CL, erit angulus L complementum anguli A ad duos rectos (per 22. El. 3.) ac proinde idem erit utriusque anguli sinus. Est autem BDE (cujus sinus est BE) = angulo L. quare erit & BE sinus anguli BAC. Sunt itaque in omni triangulo semisses laterum sinus angulorum oppositorum, manifestum autem est latera esse inter se ut ipsorum semisses. Q. E. D. *fig.* 11.

PROP. XIII.

In Triangulo Plano summa Crurum, differentia Crurum, Tangens semisummæ angulorum ad basim & Tangens semidifferentiæ eorundem sunt proportionales.

Sit Triangulum ABC cujus crura AB BC & Basis AC; producatur AB ad H ut sit BH = BC; erit AH summa crurum, fiat BI = BA, & erit IH differentia crurum. Item est HBC angulus = angulis A + ACB (per 32. El 1.) cujus itaque dimidium EBC = semisummæ angulorum A & ACB, ejusque Tangens (posito Radio = EB) est EC. Ducatur BD. ad AC parallela fiatque HF = CD. Et ob HB = CB erit (per 4. El. 1.) angulus HBF = CBD = BCA (per 29. El. 1.) Est etiam angulus TAB. 42. *fig.* 12.

lus HBD = angulo A: unde erit FBD differentia angulorum A & ACB; Et EBD eorum ſemidifferentia, cujus tangens eſt E D. Per I ducatur I G parallela ad A C vel BD & fiet (per 2. El. 6.) AB: BI :: CD: DG. At eſt AB = BI, unde erit & CD = DG. at eſt CD = HF, unde HF = DG & proinde HG = DF & $\frac{1}{2}$ HG = $\frac{1}{2}$ DF = DE. Et quia triangula AHC IHG ſunt æquiangula, erit AH: IH :: HC: HG :: $\frac{1}{2}$ HC: $\frac{1}{2}$ HG :: EC: ED. hoc eſt, erit AH ſumma crurum ad IH differentiam crurum ut EC Tangens ſemiſſis ſummæ angulorum ad Baſim, ad ED Tangentem ſemiſſis differentiæ eorundem. Q. E. D.

PROP. XIV.

In Triangulo Plano, Baſis, ſumma laterum, Differentia laterum, Differentia ſegmentorum baſis ſunt proportionales.

Tab. 43. *fig.* 1. Trianguli BCD baſis eſto DC, centro B radio BC deſcribatur circulus, & producatur DB in G, ex puncto B in baſin cadat perpendicularis BE, erit DG = DB + BC = ſummæ laterum, & DH = differentiæ laterum, & ſegmenta baſis ſunt DE CE quorum differentia eſt DF. Quoniam (per cor. prop. 38. El. 3.) rectangulum ſub DC DF æquale eſt rectangulo ſub DG DH, erit (per 16. El. 6.) DC: DG :: DH: DF.

PROBLEMA.

Datis duarum quarumvis quantitatum ſumma & differentia, ipſas quantitates invenire.

Tab 43. *fig.* 2. Si ad ſemiſummam addatur ſemidifferentia, aggregatum erit æquale majori; ſi autem à ſemiſummâ ſubducatur ſemidifferentia, reſiduum erit æquale minori. Sint enim AB BC duæ quantitates; & capiatur AD = BC. Fiet DB differentia. Quarum ſumma eſt AC, quæ biſecta in E dat AE vel

EC

TAB. XLII.

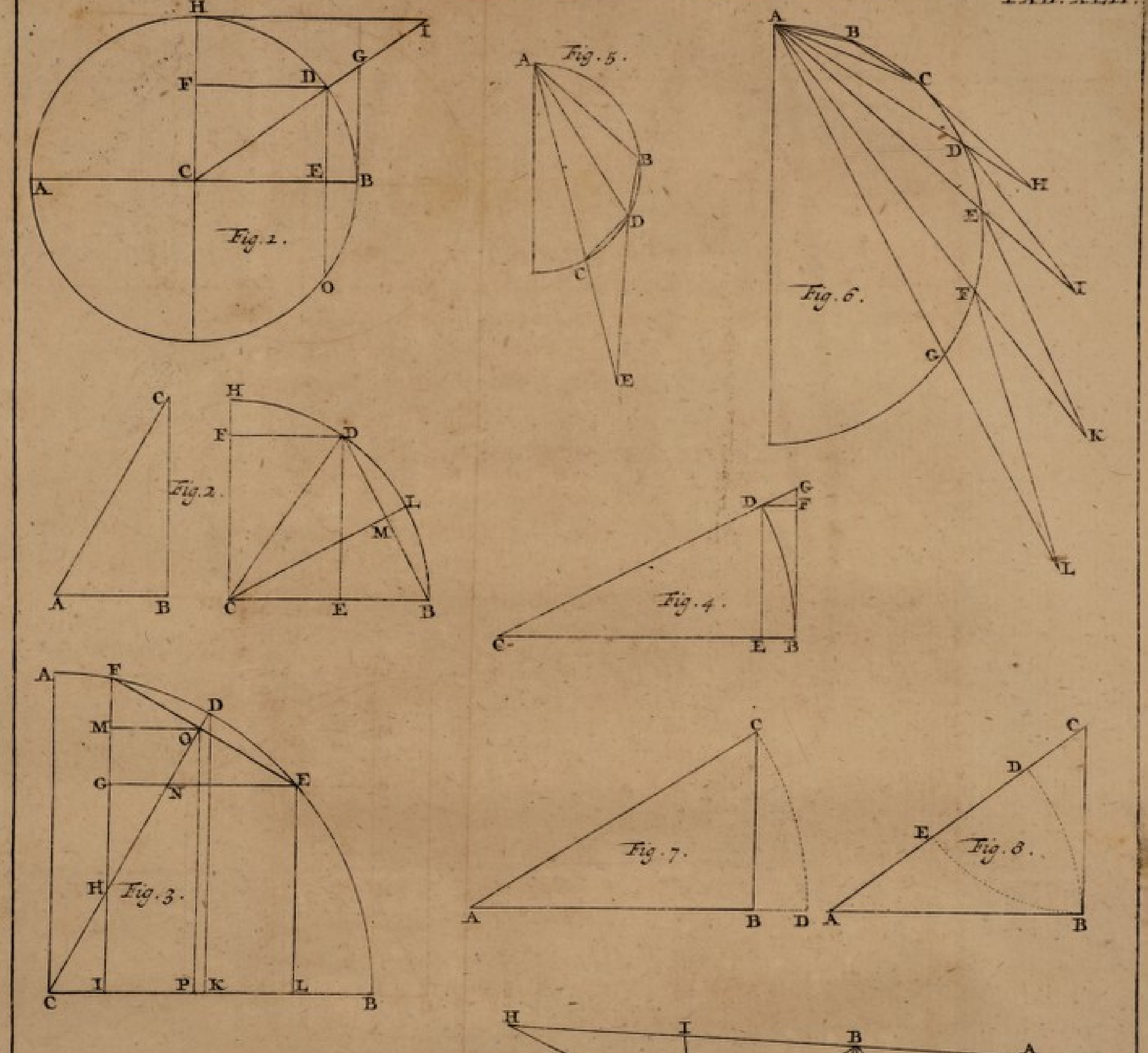
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.
Fig. 12.

EC semisummam & DE vel EB semidifferentiam. Porro est AB = AE + EB = semisummæ + semidifferentia, & BC = CE -- EB = semisummæ --- semidifferentia.

IN quovis Triangulo plano datis duobus angulis, datur tertius qui est summæ duorum reliquorum complementum ad duos rectos.

In Triangulo autem rectangulo dato alterutro angulo acuto, datur reliquus, qui est dati complementum ad rectum.

Datis autem duobus trianguli rectanguli lateribus, ut inveniatur reliquum non opus est canone sed perficitur ope prop. primæ hujus.

Trianguli Rectanguli solutiones Trigonometricæ sunt quæ sequuntur.

	Datis.	Quær.	Fiat.
1	AB BC cruribus.	Anguli.	AB: BC:: R: T anguli A. Cujus complementum est Angulus C.
2	AB AC crure & Hypoten.	Anguli.	AC: AB:: R: S, C cujus complementum est angulus A.
3	AB & A crure & angulo.	BC crus alterum.	R: T, A:: AB: BC.
4	AB & C crure & angulo.	AC Hypotenusa.	S, C: R:: AB: AC.

TAB. 43. fig. 3.

Tab. 43. fig. 4.

In Triangulis obliquangulis.

	Datis.	Quær.	Fiat.
1	A. B. C & AB angulis & latere.	B C & AC latera.	S,C:S,A::AB:BC. Item S,C:S,B::AB:AC; datis duobus angulis datur tertius, unde caſus cum dantur duo anguli & latus; reliqua quæruntur, recidit in hunc caſum.
2	A. B. C. omnibus angulis.	AB. AC B C omnia latera.	S,C:S,A::AB:BC. Et S,C:S,B::AB:AC. unde datis angulis invenire licet proportiones laterum, at non ipſa latera, niſi ipſorum unum prius innoteſcat.
3	AB:BC,&C duobus lateribus & angulo uni oppoſito.	A & B anguli.	AB:BC:S,C:S,A, qui proinde inveniatur. Sed quia idem eſt ſinus anguli & ejus complementi ad duos rectos, prænoſcenda eſt anguli A Species.
4	AB BC & B. lateribus duobus & angulo interjecto.	Anguli A & C.	$BC + AB : BC - AB :: T, \frac{A + C}{2} : T, \frac{A - C}{2}$ unde datur differentia angulorum A & C quorum ſumma quoque eſt nota; & proinde per *Problema poſt prop.* 14. dabuntur ipſi anguli.
5	AB. BC AC omnibus lateribus.	Anguli.	Demiſſo à vertice in Baſim perpendiculo. Quærantur ſegmenta baſis per prop. 14. Fiat ſcil. BC : AC + AB :: AC − AB : DC − DB, & ex hac analogia dabuntur BD. DC. & proinde per reſolutionem triangulorum rectangulorum ABD ADC dabuntur anguli.

fig. 5.

TRI-

TRIGONOMETRIÆ SPHÆRICÆ ELEMENTA.

DEFINITIONES.

1. SPhæræ Poli, ſunt duo puncta in ſuperficie Sphæricâ, quæ ſunt Axis extrema.

2. Polus circuli in Sphæra, eſt punctum in ſuperficie Sphæræ, à quo omnes rectæ lineæ ad circuli circumferentiam tendentes, ſunt inter ſe æquales.

3. Circulus in ſphæra maximus eſt, cujus planum tranſit per ſphæræ centrum, & cujus centrum idem eſt cum centro Sphæræ.

4. Triangulum Sphæricum eſt figura comprehenſa ſub arcubus trium maximorum in Sphæra circulorum.

5. Angulus Sphæricus eſt is qui in ſuperficie ſphæricâ, continetur ſub duobus arcubus maximorum circulorum; qui æqualis eſt inclinationi planorum iſtorum circulorum.

PROP. I.

Circuli maximi ACB AFB ſe bifariam ſecant. Tab 43. fig. 6.

Cum enim circuli habent idem centrum, communis eorum ſectio erit utriuſque circuli diameter, quæ eos bifariam ſecabit.

Cor. Hinc in ſuperficie, ſphæræ duo maximorum circulorum Arcus ſemicirculis minores, ſpatium non comprehendunt, non enim poſſunt, niſi in duobus punctis ſemicirculo oppoſitis, ſibi invicem occurrere.

PROP. II.

TAB. 43. fig. 6. *Si à polo C circuli cujusvis AFB, ducatur ad ejus centrum recta CD, ea ad planum istius circuli perpendicularis erit.*

In circulo AFB ducantur diametri quævis EF GH; Et quoniam in triangulis CDF CDE, sunt CD DF æquales CD DE, & basis CF æqualis basi CE (per def. 2.) erit (per 4. El. 1.) angulus CDF = angulo CDE; ac proinde uterque rectus erit, similiter demonstrabitur, angulos CDG CDH esse rectos; unde (per 4. El. 11.) erit CD perpendicularis ad planum circuli AFE. Q.E.D.

Cor. 1. Circulus maximus distat à polo suo intervallo Quadrantis; nam ob angulos CDG CDF rectos, erunt ipsorum mensuræ, sc. arcus CG CF quadrantes.

Cor. 2. Circuli maximi per polum alterius circuli transeuntes cum ipso faciunt angulos rectos; & vicissim, si cum altero circulo faciunt angulos rectos; transibunt per polum alterius istius circuli; nam per rectam DC eos transire necesse est.

PROP. III.

TAB. 43. fig 6. *Si polo A describatur maximus circulus ECF, arcus CF interceptus inter AC AF, est mensura anguli CAF, vel CBF.*

Per *corol.* 1. præcedentis, sunt arcus AC AF quadrantes, ac proinde anguli ADC ADF sunt recti, quare (per defin. 6. El. 11.) angulus CDF (cujus mensura est arcus CF) æqualis est inclinationi planorum ACB AFB, æqualis quoque angulo Sphærico CAF vel CBF. Q.E.D.

Cor. 1. Si arcus AC AF sunt Quadrantes, erit A polus circuli per puncta C & F transeuntis, est enim AD ad planum FDC normalis, (per 4. El. 11.)

Cor. 2. Anguli ad verticem sunt æquales, uterque enim est æqualis inclinationi circulorum. Item anguli qui sunt deinceps sunt æquales duobus rectis.

PROP.

PROP. IV.

Triangula erunt æqualia & congrua, ſi duo latera habeant duobus lateribus æqualia, & angulos æqualibus lateribus comprehenſos etiam æquales.

PROP. V.

Item Triangula erunt æqualia & congrua, ſi latus cum angulis adjacentibus in uno triangulo ſit æquale lateri cum angulis adjacentibus in altero triangulo.

PROP. VI.

Triangula æquilatera ſunt etiam æquiangula.

PROP. VII.

In Triangulis Iſoſcelibus, anguli ad baſim ſunt æquales.

PROP. VIII.

Si anguli ad baſim fuerint æquales, erit Triangulum Iſoſceles.

Eodem modo demonſtrantur quatuor propoſitiones præcedentes ut in triangulis planis.

PROP. IX.

Quælibet duo trianguli latera reliquo ſunt majora.

Nam arcus circuli maximi, inter duo quælibet in ſuperficie ſphæræ puncta, eſt via breviſſima.

PROP. X.

Quodlibet trianguli latus minus eſt ſemicirculo.

Producantur trianguli ABC latera AC, AB, donec conveniunt in D, erit arcus ACD ſemicirculus, qui major eſt quam AC. Tab. 43. fig. 7.

PROP. XI.

Trianguli latera ſunt circulo minora.

Eſt enim DB+DC major quam BC, (per prop. 9.) & utrin- Tab. 43. fig. 7.

trinque addendo BA+AC, erit DBA+DCA, hoc eſt, circulus major quam AB+BC+AC, qui ſunt tria latera trianguli ABC.

PROP. XII.

Tab 43. fig. 8. *In triangulo ABC, major angulus A majori lateri ſubtenditur.*

Fiat angulus BAD=angulo B, & erit AD=BD (per 8. hujus) unde BDC=DA+DC, & hi arcus majores ſunt quam AC, eſt itaque latus BC, quod ſubtendit angulum BAC, majus quam AC, quod ſubtendit angulum B.

PROP. XIII.

Tab.43. fig. 7. *In quolibet triangulo ABC, ſi ſumma Crurum AB BC ſit major æqualis vel minor ſemicirculo; internus angulus ad baſim AC erit major æqualis aut minor externo & oppoſito BCD, ideoque ſumma angulorum A & ACB major erit, aut æqualis, aut minor duobus rectis.*

Sit primò AB+BC=ſemicirculo=AD, erit BC=BD; & anguli BCD & D æquales, (per 8 hujus) unde & angulus BCD erit=angulo A.

Sit ſecundo AB+BC majores quam ABD, erit BC major quam BD; unde & angulus D, (hoc eſt angulus A) major erit angulo BCD. (per 12. hujus) Similiter oſtendetur, ſi AB+BC ſint ſimul minores ſemicirculo, fore angulum A minorem angulo BCD. & quoniam anguli BCD & BCA ſunt=duobus rectis; ſi angulus A ſit major BCD, erunt A & BCA majores duobus rectis. Si A ſit=BCD erunt A & BCA æquales duobus rectis. Si vero A ſit minor quam BCD, erunt A & BCA minores duobus rectis. Q. E. D.

PROP. XIV.

Tab.43. fig. 9. *In quolibet triangulo GHD, laterum poli, ductis circulis maximis, conſtituunt aliud triangulum XMN, quod ſupplementum eſt trianguli GHD; nempe latera NX*

XM

XM & NM erunt ſupplementa ad ſemicirculos arcuum qui ſunt menſuræ angulorum D, G, H. Quin etiam menſuræ angulorum M, X, N, erunt ſupplementa ad ſemicirculos, laterum GH GD & HD.

Polis G, H, D, deſcribantur maximi circuli X C A M T M N O X K B N. Et quia G eſt polus circuli XCAM, erit GM = Quadranti, (per cor. 1. prop. 2.) & ob H polum circuli TMO, erit HM quoque Quadrans; quare (per corol. 1. prop. 3.) erit M polus circuli GH. Similiter quia D eſt polus circuli XBN, & H polus circuli TMN, erunt arcus DN HN Quadrantes; ac proinde (per cor. 1. prop. 3.) N erit polus circuli HD. Et eadem ratione, ob GX DX quadrantes, erit X polus circuli GD. Hiſce præmiſſis.

Quoniam eſt NK = Quadranti, (cor. 1. prop. 2.) & XB = Quadranti, erunt NK + XB hoc eſt NX + KB = duobus Quadrantibus ſeu ſemicirculo; adeoque eſt NX ſupplementum arcus KB ſeu menſuræ anguli HDG ad ſemicirculum. Similiter quia eſt MC = Quadranti, & XA = Quadranti; erunt MC + XA, hoc eſt, XM + AC = duobus Quadrantibus ſeu ſemicirculo, & proinde XM eſt ſupplementum arcûs AC qui eſt menſura anguli HGD. Quinetiam, ob MO, NT Quadrantes, erunt MO + NT = OT + NM = ſemicirculo itaque eſt NM ſupplementum ad ſemicirculum arcûs OT ſeu menſuræ anguli GHD. Q.E.D.

Præterea quia DK HT ſunt quadrantes, erunt DK + HT ſeu KT + HD æquales duobus Quadrantibus, ſeu ſemicirculo. Eſt ergo KT, ſeu menſura anguli XNM, ſupplementum lateris HD ad ſemicirculum. Nec diſſimili methodo oſtendetur OC menſuram anguli XMN eſſe ſupplementum lateris GH. Et BA menſuram anguli X eſſe ſupplementum lateris GD. Q.E.D.

PROP. XV.

Triangula æquiangula ſunt etiam æquilatera.

Nam eorum ſupplementa ſunt æquilatera, (per 14. hujus) ergo

ergo & æquiangula, quare & ipsa sunt æquilatera, per prop. 14 partem secundam.

PROP. XVI.

Trianguli tres anguli sunt majores duobus rectis, & minores sex rectis.

Tab. 43. fig. 9. Nam tres mensuræ angulorum G, H, D, una cum tribus lateribus trianguli X N M faciunt tres semicirculos, (per 14. hujus) sed tria latera trianguli X N M minora sunt duobus semicirculis, (per 11. hujus) quare tres mensuræ angulorum G H D majores sunt semicirculo, & proinde anguli G H D majores erunt duobus rectis.

Propositionis secunda pars patet, nam in quolibet triangulo, externi & interni anguli simul tantum faciunt sex rectos, unde interni sunt minores quam sex recti.

PROP. XVII.

Tab. 43. fig. 6. *Si à puncto R quod circuli A F B E polus non est, in circumferentiam cadant arcus maximorum circulorum R A R B R G R V, maximus est R A, qui per ejus polum C incedit; reliquus vero minimus, cæteri prout à maximo recedunt minores sunt, faciuntque cum priore circulo A F B angulum obtusum ex parte maximi arcus.*

Quia C est polus circuli A F B, erunt C D & huic parallela R S perpendiculares ad planum A F B; Ductis autem S A S G S V; erit (per 7. El. 3.) S A major quam S G, & S G major quam S V. unde in Triangulis rectangulis planis R S A R S G R S V, erunt R S q + S A q seu R A q majora quam R S q + S G q seu R G q, & proinde R A major erit R G; & arcus R A major arcu R G. Similiter erunt R S q + S G q seu R G q majora quam R S q + S V q seu R V q; & proinde R G major R V, & arcus R G major arcu R V.

2do.

2do. Eſt angulus R G A major angulo C G A qui rectus eſt. (per coroll. prop. 3.) Et angulus R V A major angulo C V A qui quoque rectus eſt, quare anguli R G A R V A ſunt obtuſi.

PROP. XVIII.

In triangulo rectangulo ad A, crura angulum rectum continentia ſunt ejuſdem affectionis cum angulis appoſitis, hoc eſt, ſi crura ſint majora aut minora Quadrantibus, anguli illis oppoſiti erunt majores aut minores rectis angulis. TAB. 53. fig. 6.

Nam ſi A C ſit Quadrans, C erit polus circuli A F B, & anguli A G C vel A V C erunt recti. Si crus A R ſit majus quadrante, erit angulus A G R major recto (per 17. hujus.) Si crus ſit minus quadrante ut A X, angulus A G X erit minor recto.

PROP. XIX.

Si duo crura trianguli rectanguli (& conſequenter anguli) ſint ejuſdem affectionis, id eſt, utrumque vel majus vel minus Quadrante, hypotenuſa erit minus quadrante.

In triangulo A R V vel B R V, ſit F polus cruris A R, TAB. 43. fig. 6.
& erit R F quadrans, qui major eſt quam R V (per 17. hujus.)

PROP. XX.

Si ſint diverſæ affectionis, hypotenuſa erit major quadrante.

Nam in triangulo A R G, eſt R G major quam R F qui eſt quadrans.

PROP. XXI.

Si Hypotenuſa ſit major vel minor quadrante, crura anguli recti, ideoque & anguli oppoſiti ſunt ejuſdem aut diverſæ affectionis, Hæc propoſitio eſt priorum converſa; & facile ex iiſdem ſequitur.

PROP. XXII.

Tab.43. fig.10,11. *In quovis triangulo ABC, ſi anguli B & C ad baſim ſunt ejuſdem affectionis, perpendicularis AP cadet intra triangulum; ſi ſint diverſæ affectionis, perpendicularis cadet extra triangulum.*

In primo caſu ſi perpendicularis non cadat intra, cadet extra triangulum, (ut in fig. 11.) Tum in triangulo ABP, eſt AP ejuſdem affectionis cum angulo B; & ſimiliter in triangulo ACP, eſt AP ejuſdem affectionis cum angulo ACP; ergo cum ABC & ACP ſunt ejuſdem affectionis, erunt anguli ABC & ACB diverſæ affectionis; quod eſt contra hypotheſim.

In 2*do*. Caſu ſi perpendicularis non cadat extra, cadet intra, (ut in fig. 10.) Et in triangulo ABP, eſt angulus B ejuſdem affectionis cum crure AP, & ſimiliter in triangulo ACP eſt angulus C ejuſdem affectionis cum AP, unde anguli B & C ſunt ejuſdem affectionis, quod eſt contra hypotheſim.

PROP. XXIII.

Tab.43. fig. 12. *In Triangulis BAC BHE rectangulis ad A & H, ſi idem fuerit angulus acutus B ad baſim BA vel BH, Sinus hypotenuſarum erunt ſinubus arcuum perpendicularium proportionales.*

Nam rectæ CD EF perpendiculariter inſiſtentes eidem plano ſunt parallelæ. Item FR DP radio OB perpendiculares, ſunt quoque parallelæ; unde & plana triangulorum EFR CDP ſunt parallela (per 15. El. 11.) Quare & CP ER horum planorum communes ſectiones cum plano per BE CO tranſeunte parallelæ erunt (per 16. El. 11.) Triangula igitur CDP EFR æquiangula erunt. Quare CP ſinus Hypotenuſæ BC eſt ad CD ſinum arcus perpendicularis CA; ut ER ſinus hypotenuſæ BE eſt ad EF ſinum arcus perpendicularis EH. Q. E. D.

PROP.

PROP. XXIV.

Iisdem positis, AQ HK sinus basium, tangentibus IA GH arcuum perpendicularium, sunt proportionales. Tab. 43. fig. 12.

Nam similiter ut in præcedente propositione, ostendetur triangula QAI KHG esse æquiangula; unde QA : AI :: KH : HG.

PROP. XXV.

In Triangulo ABC rectangulo ad A. Ut cosinus anguli B existentis ad Basim BA ad sinum anguli verticalis ACB, ita cosinus arcus perpendicularis ad Radium.

Præparatio. Producantur latera BA BC CA ita, ut BE BF CI CH sint Quadrantes, polis B & C ducantur circuli maximi EFDG IHG. & erunt anguli ad EFI & H recti. Quare D est polus BAE (per cor. 2. pr. 2. hujus) & G polus IF CB, erit etiam AE = complemento arcus BA, Item FE mensura anguli B = GD & DF eorum complementum, erit quoque BC = FI = mensuræ anguli G, & CF eorum complementum. Item est CA = HD & DC utriusque complementum. Hisce præmissis, in triangulis HIC DCF rectangulis ad I & F & habentibus eundem angulum C acutum, ob BA minorem quadrante, erit S, DF : S, HI :: S, DC : S, HC id est, cosinus anguli B est ad sinum anguli verticalis BCA ut cosinus CA ad Radium. Q. E. D. Tab. 43. fig. 13.

PROP. XXVI.

Cosinus basis : cosin. Hypotenusæ :: R : co S perpendicularis.

Nam in Triangulis AED CFD rectangulis ad E & F; habentibus eundem angulum D acutum: ob AE quadrante minorem, est S, EA : S, CF :: S, DA : S, DC. Q. E. D. Tab. 43. fig. 13.

PROP. XXVII.

S, Baſeos: R::T, perpendicularis: T, anguli ad baſim.

Tab. 43. fig. 13. Nam in Triangulis BAC BEF rectangulis ad A & E & habentibus eundem angulum B acutum, ob AC minorem quadrante, S,BA:S,BE::T,AC:T,EF. Q.E.D.

PROP. XXVIII.

CoS, anguli verticalis: R::T, perpendicularis: T, Hypotenuſæ.

Tab. 43. fig. 13. In Triangulis GIF GHD rectangulis ad I & H, & habentibus eundem angulum G acutum, ob HD minorem HC ſeu quadrante, eſt S,GH:S,GI::T,HD:T,IF.

PROP. XXIX.

S, Hypotenuſæ: R::S, perpendicularis: S, anguli ad baſim.

Tab. 43. fig. 13. In Triangulis præcedentibus eſt S,IF:S,GF::S,HD: S,GD.

PROP. XXX.

Radius: coS. Hypotenuſæ::T, anguli verticalis: coT, anguli ad baſim.

Tab. 43. fig. 13. In Triangulis HIC DFC rectangulis ad I & F, & habentibus eundem angulum C acutum, ob DF minorem quadrante, eſt S,CI·S,CF::T,HI:T,DF. hoc eſt, R:coS, BC::Tang, C:coT, anguli B.

Propoſitiones ſex præcedentes ad omnes caſus triangulorum rectangulorum reſolvendos ſufficiunt, ſequuntur illi numero ſedecim cum ſuis analogiis ex hiſce deductis.

Datis

	Datis præter ang. rectum	Quær.		
1	AC & C	B	R: coS, C A :: S, C: coS, B ejusdem speciei cum C A.	per 25 inverse Tab. 43. fig. 13.
2	AC & B	C	coS, C A : R :: coS, B : S, C ambigui.	per 25
3	B & C	A C	S, C: coS, B :: R: coS, C A ejusdem speciei cum ang. B.	per 25 & 18
4	B A C A	B C	R: coS, B A :: coS, A C: coS, B C Si B A A C fuerint ejusdem affectionis nec Quadrantes, erit B C minor quadrante; si diversæ, erit B C quadrante major.	per 26 & 19 20
5	B A B C	A C	coS, B A : R :: coS, B C: coS, C A Si B C sit major aut minor quadrante, B A & C A erunt ejusdem aut diversæ affectionis, sed datur B A ejusque Species, ergo	per 26 & 21
6	B A C A	B	S, B A : R :: T, C A: T, B ejusdem affectionis cum latere opposito C A.	per 27 & 18
7	B A B	A C	R : S, B A :: T, B : T, A C, ejusdem speciei cum B.	per 27 & 18
8	A C B	B A	T, B: R :: T, C A : S, B A ambigui.	per 27
9	B C C	A C	R: coS, C :: T, B C: T, C A. Si B C sit major aut minor quadrante, anguli C & B sunt ejusdem aut diversæ affectionis, quare data specie ang. B. dabitur A C.	per 28 & 21
10	A C C	B C	coS, C R :: T, A C: T, B C. prout ang. C & A C fuerint ejusdem aut diversæ affectionis, B C erit minor aut major quadrante.	per 28 20 21

	Datis præter ang. rectum.	Quær.		
11	BC AC	C	T,BC:R::T,CA:coS,C. Si BC fuerit major aut minor Quadrante, CA & BA & proinde anguli erunt ejusdem aut diversæ affectionis, sed datur species CA, ergo dabitur species anguli C.	per 28 21
12	BC B	AC	R:S,BC::S,B:S,AC ejusdem speciei cum B.	per 29 & 18
13	AC B	BC	S,B:S,AC::R:S,BC ambigui-	per 29
14	BC AC	B	S,BC:R::S,AC:S,B ejusdem speciei cum CA.	per 29
15	B C	BC	T,C:R::coT,B:coS,BC. prout anguli B & C ejusdem aut diversæ affectionis fuerint, erit BC minor aut major quadrante.	per 30 19 20
16	BC C	B	R:coS,BC::T,C:coT,B. prout BC fuerit minor aut major quadrante; anguli C & B erunt ejusdem aut diversæ affectionis. Sed datur species anguli C. quare dabitur species anguli B.	per 30 21

De Resolutione Triangulorum Rectangulorum Sphæricorum, per quinque partes circulares.

Perpensis Analogiis, quibus Triangula Sphærica Rectangula solvuntur, Dominus *Neperus*, nobilis ille Logarithmorum Inventor, duas excogitavit Regulas memoriâ facile retinendas, quarum ope omnes sedecim casus resolvi possunt; Nam cum in hisce triangulis, præter angulum rectum, sint tria latera & duo anguli, latera angulum rectum com-

comprehendentia, hypotenufæ autem & reliquorum angulorum complementa, vocavit *Neperus partes circulares.* Et cum datæ funt duæ quælibet partes, & quæritur Tertia. Harum trium una, quæ dicitur *pars media*, vel adjacet duobus reliquis partibus, quæ itaque vocantur *extremæ adjacentes*; vel neutri adjacet, in quo cafu, dicuntur *extremæ oppofitæ*; Sic fi complementum anguli B ponatur pars media, Crus A B & complementum Hypotenufæ B C funt partes extremæ adjacentes; At complementum anguli C, & latus A C funt extremæ oppofitæ. Item pofito complemento hypotenufæ B C parte media, complementa angulorum B & C funt extremæ adjacentes; & A B A C crura funt extremæ oppofitæ. Sic etiam pofito crure A B parte media, complementum anguli B, & A C funt extremæ adjacentes; Nam angulus rectus A non intercipit adjacentiam, quia non eft pars circularis. At eidem parti mediæ complementum anguli C & complementum hypotenufæ B C funt extremæ oppofitæ. Hifce præmiffis. Tab. 43. fig. 14.

REGULA PRIMA.

In Triangulo Rectangulo Sphærico, Rectangulum fub Radio & finu partis mediæ, æquale eft rectangulo fub Tangentibus partium Adjacentium.

REGULA SECUNDA.

Rectangulum fub radio & finu partis mediæ, æquale eft rectangulo fub cofinubus partium oppofitarum.

Utriufque Regulæ tres funt cafus. Nam pars media vel poteft effe complementum anguli B vel C, vel complementum hypotenufæ B C; vel denique unum ex cruribus fcil. A B vel A C.

Cafus 1. Sit complementum anguli C pars media. Et erunt A C & complementum hypotenufæ B C extremæ adjacentes. Per pr. 28. Eft ut cofinus anguli verticalis C ad Radium, Ita Tangens C A ad Tangentem Hypotenufæ B C Tab 43. fig. 13.

per-

permutando erit coS. C : T, C A : : R : T, B C. fed ut notum eſt, R : T, B C : : coT, BC : R. quare coS, C : T, A C : : coT, BC : R; Unde R $\times$ coS, C = T, A C $\times$ coT, B C.

Eidem complemento anguli C parti mediæ, extremæ oppoſitæ ſunt complementum anguli B & A B, (& per prop. 25.) coSinus anguli C eſt ad ſinum anguli C D F ut co Sinus D F ad Radium, eſt vero Sinus C DF = S, A E = coS, B A, & coS, D F = S, E F = S, ang. B unde erit coS, C : coS, B A : : S, B : R. & R $\times$ coS, C = coS. B A $\times$ S. B hoc eſt, Radius ductus in ſinum partis mediæ, æquatur rectangulo ſub coſinubus extremarum oppoſitarum.

Caſus 2. Sit complementum hypotenuſæ B C pars media, & complementa angulorum B & C erunt extremæ adjacentes. In triangulo D C F (per prop. 27.) Eſt S, C F : R : : T, D F : T, C. unde permutando S, C F : T, D F : : (R : T, C : :) coT, C : R. eſt autem S, C F = coS, B C & T, D F = coT, B. quare eſt R $\times$ co S, B C = coT, C $\times$ coT, B. hoc eſt, Radius ductus in ſinum partis mediæ æquatur producto ex Tangentibus partium adjacentium extremarum.

Eidem parti mediæ, ſcil. complemento B C, adſunt extremæ oppoſitæ A B A C, & (per prop. 26.) eſt coS, B A : coS, B C : : R : coS, A C. quare erit R $\times$ coS, B C = coS, B A $\times$ coS, A C.

Caſ. 3. Sit denique A B pars media, & erunt complementum anguli B & A C extremæ adjacentes, (& per pr. 27.) S, A B : R : : T, C A : T, B. unde erit S, A B : T, C A : : (R : T, B : :) coT, B : R. adeoque erit R $\times$ S, A B = T, C A $\times$ coT, B.

Præterea parti mediæ A B, complementum B C, & complementum anguli C ſunt extremæ oppoſitæ; & in triangulo G H D (per prop. 25.) Eſt coS. D : S, D G H : : coS, G H : R. eſt vero coS, D = coS, A E = S, A B, & S, G = S. I F = S, B C. Item eſt coS, G H = S, H I = S, C. quare erit S, A B : S, B C : : S, C : R. & hinc R $\times$ S, A B = S, B C $\times$ S, C.

Itaque in omni caſu, rectangulum ſub radio & ſinu partis mediæ æquale erit tam rectangulo ſub coſinubus extremarum

oppo-

oppoſitarum, quam rectangulo ſub tangentibus extremarum adjacentium. Et proinde ſi æquationes illæ reſolvantur in Analogias (per 16. Elem. 6.) ope regulæ Proportionis, partes ignotæ innoteſcent. Et ſi pars quæſita ſit media, primus Analogiæ terminus erit Radius, ſecundum & tertium occupant locum tangentes vel coſinus partium extremarum. Si vero quæratur extremarum una, Analogia incipi debet cum altera, atque Radius ſinuſque partis mediæ, in mediis ponantur locis, ut quartum teneat pars quæſita.

In Triangulis Sphæricis obliquangulis BCD, demiſſo arcu perpendiculari AC, ab angulo C in baſim BD, (productam ſi opus fuerit,) ut duo fiant Triangula BAC DAC rectangula; eorum ope reſolvi poſſunt plerique caſus Triangulorum obliquangulorum. TAB 44. *fig.* 1. 2.

PROP. XXXI.

Coſinus angulorum B & D ad baſim BD, ſinubus angulorum verticalium BCA DCA ſunt proportionales. TAB. 44. *fig.* 1. 2.

Nam coS, ang. B : S, BCA :: (coS, CA : R ::) coS, D : S, DCA (per 25. hujus.)

PROP. XXXII.

Coſinus laterum BC DC ſunt proportionales coſinubus baſium BA DA. TAB 44. *fig.* 1 2.

Eſt enim coS, BC : coS, BA :: (coS, CA : R ::) coS, DC : coS, DA. (per 26 hujus.)

PROP. XXXIII.

Sinus baſium BA DA, ſunt in reciproca proportione tangentium angulorum B & D ad Baſim BD. TAB. 44. *fig.* 1. 2.

Quia per 27. hujus eſt, S, BA : R :: T, AC : T, anguli B. Item per eandem, inverſe R : S, DA :: T, ang. D : T, AC. erit ex æquo in perturbata ratione (per 23. El. 5.) S, BA : S. DA :: T, ang. D : T, ang. B.

PROP. XXXIV.

TAB. 44. fig. 1. 2. *Tangentes laterum BC DC sunt in reciproca proportione cosinuum angulorum verticalium BCA, DCA.*

Quia per 28. hujus permutando, Est
T,BC: R ::T,CA:coS,BCA
& per eandem R :coS,DCA::T,DC: T,CA
quare ex æquo in perturbata ratione est
T,BC:coS,DCA::T,DC:coS,BCA.

PROP. XXXV.

TAB. 44. fig. 1. 2. *Sinus laterum BC DC sinubus angulorum oppositorum B & D sunt proportionales.*

Quia per 29. hujus S, BC:R:: S,CA: S, ang. B & per eandem inverse R:S, DC::S,ang.D:S,CA erit ex æquo in perturbata ratione S, BC:S, DC::S, D: S,B.

PROP. XXXVI.

TAB. 44. fig. 3. *In Triangulo quovis Sphærico ABC, CF ⋈ AE vel FM ⋈ AE, rectangulum sub sinubus crurum BC BA est ad radii quadratum, ut IL seu IA−LA differentia sinuum versorum Basis AC, & differentiæ crurum AM, ad GN sinum versum anguli B.*

Polo B describatur circulus maximus PN; sintque BP BN quadrantes; & PN est mensura anguli B; eodem polo B per C describatur circulus minor CFM; horum circulorum plana recta erunt plano BON. (per 20. h.) & PG CH perpendiculares in idem planum, cadent in communes sectiones ON FM puta in G & H. ducatur HI perpendicularis ad AO, & planum per CH HI perpendiculare erit plano AOB, unde AI perpendicularis ad HI, erit perpendicularis ad rectam CI, (per def. 4. El. 11.) est itaque AI sinus versus arcus AC, & AL sinus versus arcus AM=BM −BA=BC−BA. Triangula isoscelia CFM PON sunt æquian-

æquiangula, ob MF NO item CF PO parallelas (per 16. El. 11.) quare demissis perpendiculis CH PG in latera FM ON, similiter divisa erunt Triangula; & erit FM : ON :: MH : GN. Itemque ob triangula AOE DIH DLM æquiangula erit AE : AO :: IL : MH at ostensum est, esse FM : ON :: MH : GN quare erit AE ⋊ FM ad AO ⋊ ON, ut IL ⋊ MH ad MH ⋊ GN seu ut IL ad GN. hoc est rectangulum sub sinubus crurum est ad quadratum Radii ut differentia sinuum versorum basis & differentiæ crurum BC BA ad sinum versum anguli B. Q. E. D.

PROP. XXXVII.

Differentia Sinuum versorum duorum arcuum ducta in dimidium Radii, æqualis est rectangulo sub sinu semisummæ & sinu semidifferentiæ eorundem arcuum.

Sint duo arcus BE BF, quorum differentia EF sit bisecta in D, & erit BD semisumma arcuum, & FD semidifferentia. Est GE=IL differentiæ sinuum versorum arcuum BE BF; Item est FO sinus semidifferentiæ arcuum. Ob æquiangula triangula CDK FEG; erit DK : GE :: (CD : FE ::) ½CD : ½FE. Unde est DK ⋊ ½FE seu DK ⋊ FO =GE ⋊ ½CD=IL ⋊ ½CD. Q. E. D. TAB. 44. *fig.* 4.

PROP. XXXVIII.

Sinus versus cujusvis arcus, ductus in dimidium Radii, æqualis est quadrato sinus dimidii ejusdem arcus.

Triangula CBM DEB sunt æquiangula ob angulos ad M & E rectos & angulum ad B communem. Quare est EB : BD :: BM : BC erit itaque EB ⋊ BC=BM ⋊ BD & EB ⋊ ½BC =BM ⋊ ½BD=BMq. Q. E. D. TAB. 44. *fig.* 5.

PROP. XXXIX.

In quolibet Triangulo ABC, cujus crura angulum B continentia sint BC AB, & basis AC eundem angulum subtendat; si capiatur AM arcus = diffe-

Zzz 2 *ren-*

rentiæ crurum $= BC - AB$. *erit Rectangulum sub sinubus crurum* $BC\ BA$ *ad quadratum Radii ut Rectangulum sub sinu arcus* $\frac{AC + AM}{2}$ *& sinu arcus* $\frac{AC - AM}{2}$ *ad Quadratum sinus dimidii anguli B.*

Quoniam est rectangulum sub sinubus crurum AB BC ad quadratum radii, ut IL ad sinum versum anguli B, vel ut $\frac{1}{2} R \times IL$ ad $\frac{1}{2} R$ ductum in sinum versum anguli B (per prop. 36. hujus) Est autem $\frac{1}{2} R \times IL =$ rectangulo sub sinubus arcuum $\frac{AC + AM}{2}$ & $\frac{AC - AM}{2}$ (per pr. 37. hujus.) Item est $\frac{1}{2}$ R ductus in sinum versum anguli B æqualis Quadrato sinus dimidii anguli B. Quare erit Rectangulum sub sinubus crurum, ad Radii quadratum, ut Rectangulum sub sinubus arcuum $\frac{AC + AM}{2}$ & $\frac{AC - AM}{2}$ ad Quadratum sinus dimidii anguli B. Q. E. D.

Sequuntur duodecim Casus Triangulorum Sphæricorum obliquangulorum.

TAB. 44. *fig.* 1. 2.

—	Datis	Quær.	Fiat.
I	Ang. B, D, & BC.	Ang. C.	co S, BC : R :: co T, B : T, BCA (per 30. hujus.) Item co S, B : S, BCA :: co S, D : S, DCA (per 31. hujus.) Quare angulorum BCA DCA summa, si perpendicularis cadat intra triangulum, vel differentia, si extra cadat, erit = BCD. Num perpendicularis cadit intra vel extra, cognoscitur ex affectione angulorum B & D (per 22. hujus) quod semel monuisse sufficiat.

Datis

	Datis.	Quær.	Fiat.
2	Ang. B, C, & latere B C.	Ang. D.	coS,B C : R : : co T , B : T , B C A (per 30. hujus) & S,B C A : S,D C A : : coS,B : coS, D (per 31. hujus.) Si BCA ſit minor BCD, angulus D erit ejuſdem affectionis cum angulo B. Sin B C A ſit major B C D, anguli B & D erunt affectionis diverſæ per converſam pr. 22.
3	BC CD lateribus & ang. B.	BD latus.	R : coS,B : : T,BC : T,BA. (per 28. hujus) & coS,B C : coS, B A : : coS,D C : coS,DA (per 32. hujus) horum BA DA ſumma vel differentia, prout perpendicularis cadit intra, vel extra Triangulum, eſt æqualis BD quod cognoſci nequit niſi cognita ſit ſpecies alterius anguli D.
4	BC DB lateribus & ang. B.	C D latus.	R : coS,B : : T,BC : T,BA (per 28. hujus.) Et coS,BA : coS,BC : : coS,DA:coS,DC. (per 32. h.) Prout D A ſimilis eſt aut diſſimilis C A vel ang. B D C, erit D C minor aut major Quadrante (per 19. & 20 hujus.)
5	B, D, ang. & B C. latere.	BD latus.	R coS, B : : T, BC : T, BA (per 28 hujus.) Et T, D : T B : : S, B A S, D A (per 33. hujus) quorum B A D A ſumma vel differentia - BD.
6	BC BD lateribus & ang. B.	Ang. D.	R coS,B : : T,B C : T,B A (per 28. hujus.) Et S, D A : S,B A : : T B : T, D (per 33. hujus.) Prout B D minor eſt aut major quam BA, angulus D ſimilis aut diſſimilis erit angulo B. (per 22. hujus.)
7	BC DC lateribus & ang. B.	Ang. C.	coS, B C : R : : coT, B : T, B C A (per 30. h.) Et T,D C : T,B C : : coS,B C A : coS, D C A (per 34 hujus.) Angulorum BCA D C A ſumma aut differentia, prout perpendicularis cadit intra vel extra triangulum, eſt æqualis angulo B C D.

	Datis.	Quær.	Fiat.
8	B, C, ang. & BC latere.	DC latus.	coS,BC : R :: coT,B : T,BCA. (per 30 hujus.) Item coS,DCA : coS,BCA : T,BC : T,DC (per 3 . h.) Si angulus DCA similis sit angulo B (hoc eſt, ſi AD ſit ſimilis CA) erit DC minor quadrante. Si anguli DCA & B ſint diſſimiles, erit DC quadrante major, quod ſequitur (ex pr. 18, 19 & 20h.)
9	BC DC lat. & ang. B.	D.ang.	S,CD : S,B :: S,BC : S,D qui ambiguus eſt. Analogia ſequitur (ex prop. 35. hujus.)
10	B, D, ang. & BC lat.	DC	S,D : S,BC :: S,B : S,DC quod latus ambiguum eſt.
11	AB BC CA omnibus lateribus.	Ang. B.	Rectangulum ſub ſinubus crurum AB BC : quadratum Radii :: rectangulum ſub ſinubus arcuum $\frac{AC+AM}{2}$ & $\frac{AC-AM}{2}$: Quadrato ſinus ½ ang. B. per prop. 39.
12	G,H,D omnibus ang.	GD latus.	In Triangulo XNM, Eſt MN complementum anguli GHD ad ſemicirculum. XM complementum anguli G & XN complementum anguli D. & angulus X complementum eſt lateris GD ad ſemicirculum. Quare mutatis angulis in latera, & lateribus in angulos; eadem eſt operatio quæ eſt in caſu 11 hujus, cum arcus & eorum complementa ad ſemicirculos habeant eoſdem ſinus.

Tab. 44. fig. 3.

Tab. 43. fig. 9.

DE

TAB. XLIII.

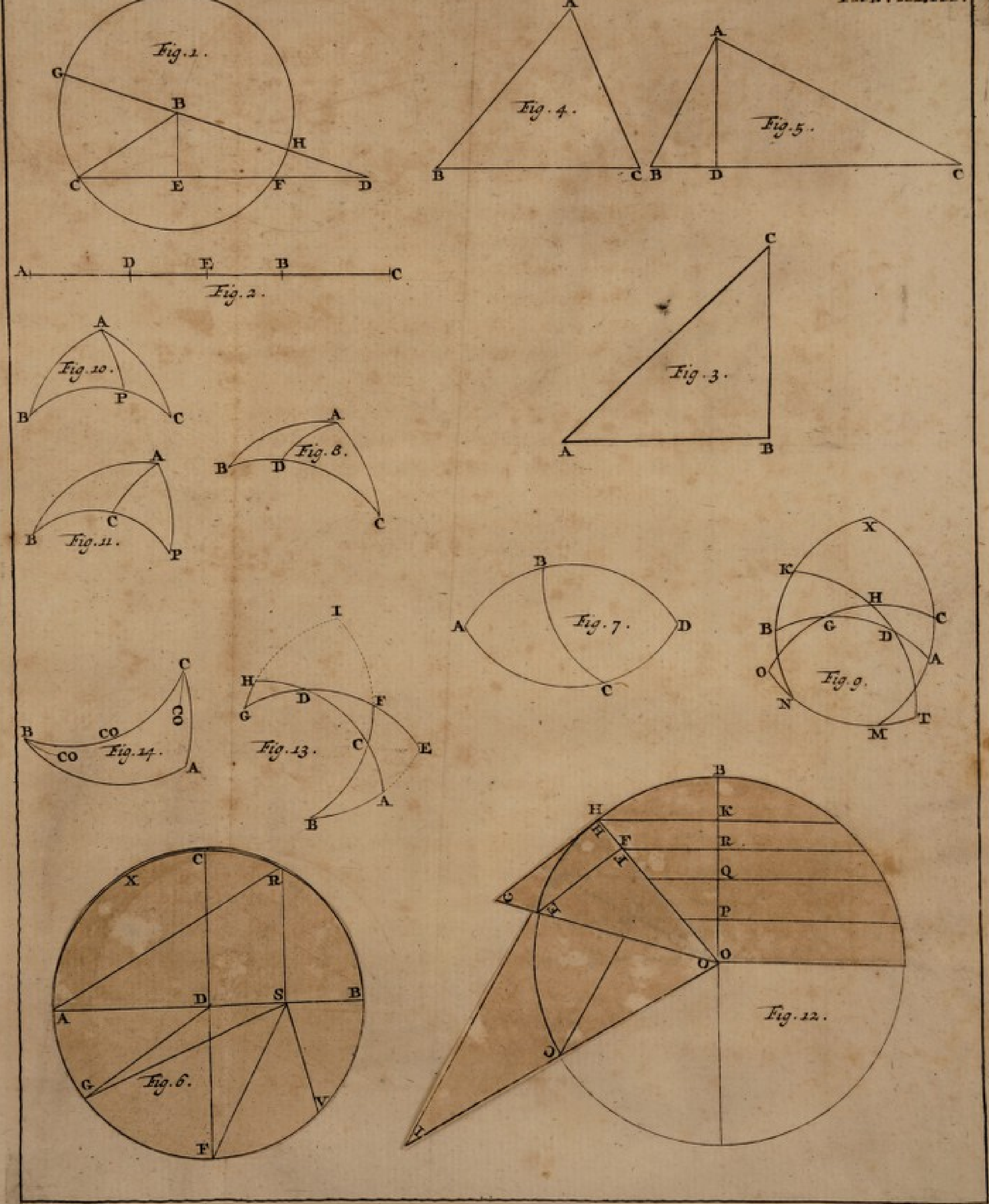
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.
Fig. 12.
Fig. 13.
Fig. 14.

DE NATURA ET ARITHMETICA LOGARITHMORUM

PRÆFATIO.

Ingens olim compendium accepit Mathesis, primo characterum Indicorum, deinde Fractionum decimalium introductione; non minus tamen adjumenti ex Logarithmis, quam ex utroque invento, ei accessit: quorum quidem usum, per omnes disciplinas mathematicas latissime patentem, quis iis studiis vel leviter imbutus ignorat? Horum ope numeri fere immensi & aliàs plane intractabiles sine ullo tædio in ordinem coguntur: præsentissimum horum auxilium ubique conspicitur, sive cursum navis dirigat Nauta, sive curvarum altiorum indolem investiget Geometra, sive stellarum loca exquirat Astronomus, sive alia naturæ phænomena explicet Physicus, sive demum pecuniæ ex usuris incrementum computet Nummatus.

Argumento, in quo versatur hic libellus, illustrando non defuerunt viri in re Mathematica primarii. Sed eorum alii omnem illius ambitum complexi, doctissimè illi quidem, sed magistris solum scripserunt: alii ad Tyronum captum se accommodantes, certas quasdam, easque magis obvias Logarithmorum proprietates selegerunt, intimam eorum naturam non aperuerunt. Quod igitur adhuc desiderari videbatur, mihi in animo erat supplere hoc tractatu, qui in id præcipue collimat, ut Logarithmorum scientia iis, qui ultra Arithmeticæ speciosæ & Geometriæ elementa non processerunt, penitus aliquando pateat.

Mirabile Logarithmorum Inventum Nepero Scoto Merchestonii *Baroni debetur, qui primus canonem Logarithmorum*

rum descripsit, construxit, & edidit, Edinburgi *Anno* 1614. *Hunc statim omnes Mathematici, ejus utilitatem suspicientes, grati arripuerunt. Et cum de aliis fere omnibus præclaris Inventis plures contendunt Gentes, omnes tamen* Neperum *Logarithmorum authorem agnoscunt, qui tanti inventi gloria solus sine æmulo fruatur.*

Aliam deinde magis commodam Logarithmorum formam Neperus *excogitavit, & communicato consilio cum Domino* Henrico Briggio, *Geometriæ in Academia* Oxoniensi *Professore, hunc socium operis sibi adjunxit, ut Logarithmos in meliorem formam redactos compleret. Sed* Nepero *demortuo, totum quod restabat onus in* Briggium *devolutum est, qui magno labore, & summa qua pollebat ingenii subtilitate, canonem Logarithmicum secundum novam illam formam composuit, pro viginti primis numerorum chiliadibus (seu ab* 1 *usque ad* 20000) *aliisque undecim ab* 90000 *usque ad* 101000, *pro quibus omnibus numeris, supputavit Logarithmos quatuordecim figurarum locis constantes. Hic canon editus est* Londini *anno* 1624

Eundem Canonem iterato edidit Goudæ *apud* Batavos, *anno* 1628. Adrianus Vlacq, *suppletis, ut docuerat* Briggius, *chiliadibus intermediis prius omissis; sed brevioribus usus est Logarithmis, utpote qui ad decem tantum figurarum loca continuantur.*

Computavit etiam Briggius *Logarithmos Sinuum & Tangentium, pro singulis Gradibus graduumque centesimis, ad* 15 *figurarum loca, quibus adjunxit sinus Tangentes & secantes veros seu naturales, quos prius ad totidem loca supputaverat. Logarithmi sinuum & Tangentium dicuntur sinus & Tangentes Artificiales, ipsi vero sinus & Tangentes, naturales vocantur. Has Tabulas simul cum Tractatu de Tabularum constructione & usu, post mortem* Briggii, *sub nomine* Trigonometriæ Britannicæ *edidit* Henricus Gelibrand Londini *Anno* 1633.

Post illud tempus, pluribus in locis Tabularum compendia prodiere. In quibus sinus Tangentes, eorumque Logarithmi,

rithmi, tantum constant septem notarum locis, & numerorum Logarithmi exhibentur tantum pro numeris ab 1 *usque ad* 10000, *qui pro plerisque casibus sufficere possunt.*

Harum Tabularum dispositio ea mihi videtur optima, quam primus excogitavit Nathaniel Roe Anglus Suffolciensis, *quamque, quibusdam in melius mutatis, sequitur* Sherwinus *in Tabulis suis Mathematicis* Londini *Anno* 1705 *editis, in quibus habentur Logarithmi Numerorum omnium ab unitate usque ad* 101000 *septem figurarum notis constantes, Logarithmorum quoque differentiæ partesque proportionales adscribuntur, quarum ope Logarithmi numerorum usque ad* 10000000 *facile haberi possunt: quatenus scil. hi Logarithmi septem tantum figurarum notis exprimantur. Praeterea in iisdem prostant Sinus Tangentes & Secantes, cum eorum Logarithmis & differentiis pro quolibet gradu & minuto Quadrantis, cum aliis quibusdam tabulis Mathesi Practicae inservientibus.*

CAPUT I.

De ortu & natura Logarithmorum.

Quemadmodum in Geometria, linearum magnitudines numeris sæpe definiuntur; ita quoque in Arithmetica vicissim expedit, ut numeri aliquando per lineas exponantur, assumendo scil. lineam aliquam quæ ipsa unitatem repræsentet, ejus dupla numerum binarium, tripla ternarium, dimidia fractionem $\frac{1}{2}$, & ita deinceps, exponet. Hac ratione quorundam numerorum Genesis & proprietates melius concipiuntur, clariusque in animo versantur, quam per abstractos numeros fieri possit.

Hinc si quælibet linea a in seipsam ducatur, quæ exinde prodit quantitas a^2, non æstimanda est tanquam duarum dimensionum, sive ut Quadratum Geometricum cujus latus est linea a, sed tanquam linea quæ sit tertia proportionalis

nalis lineæ pro unitate aſſumptæ, & lineæ a. Sic etiam ſi a^2 per a multipliciter, quæ prodit a^3 non erit trium dimenſionum quantitas, ſeu cubus Geometricus, ſed linea quæ eſt quartus terminus in progreſſione Geometricâ cujus primus terminus eſt 1 ſecundus a. Nam termini 1 a a^2 a^3 a^4 a^5 a^6 a^7 &c. ſunt in continua ratione 1 ad a: & indices terminis affixi oſtendunt locum ſeu diſtantiam, quam quiſque terminus ab unitate obtinet. v. gr. a^5 eſt in quinto loco ab unitate, a^6 in ſexto ſeu ſexies magis diſtans ab unitate quam a ſeu a^1, qui immediate ſequitur unitatem.

Si inter terminos 1 & a inſeratur medius proportionalis qui eſt $\sqrt{a}$, ejus index erit $\frac{1}{2}$, nam ejus diſtantia ab unitate erit ſemiſſis diſtantiæ a ab unitate, adeoque pro $\sqrt{a}$ ſcribi poteſt $a^{\frac{1}{2}}$. Et ſi inter a & a^2 inſeratur medius proportionalis, ejus index erit $1\frac{1}{2}$ ſeu $\frac{3}{2}$, nam ejus diſtantia erit ſeſquialtera diſtantiæ ipſius a ab unitate.

Si inter 1 & a inſerantur duo medii proportionales; horum primus eſt radix cubica ipſius a, cujus index debet eſſe $\frac{1}{3}$. Nam terminus ille diſtat ab unitate tertiâ tantum parte diſtantiæ ipſius a, adeoque radix cubica ſcribi debet per $a^{\frac{1}{3}}$. Hinc Index ipſius Unitatis eſt o, nam unitas non diſtat à ſeipſâ.

Eadem ſeries quantitatum Geometrice proportionalium continuari poteſt utrinque, tam deſcendendo verſus ſiniſtram, quam aſcendendo verſus dextram; termini enim $\frac{1}{a^5}\ \frac{1}{a^4}\ \frac{1}{a^3}\ \frac{1}{a^2}\ \frac{1}{a}$ 1 a a^2 a^3 a^4 a^5 &c. ſunt omnes in eadem progreſſione Geometrica. Adeoque cum diſtantia ipſius a ab unitate ſit verſus dextram & poſitiva ſeu + 1, diſtantia æqualis in contrariam partem ſcil. diſtantia termini $\frac{1}{a}$ erit negativa ſeu — 1, qui erit index termini $\frac{1}{a}$ pro quo itaque ſcribi poteſt a^{-1}. Similiter in termino a^{-2}, index — 2 oſtendit terminum in ſecundo loco ab uni-

unitate versus sinistram locari, idemque valet terminus a^{-2} ac $\frac{1}{a^2}$. Item a^{-3} est idem ac $\frac{1}{a^3}$. Indices enim hi negativi ostendunt terminos ad quos pertinent, in partem discedere contrariam ei, qua ab unitate progrediuntur termini, quorum indices sunt positivi. Hisce præmissis.

Si super linea AN utrinque indefinite extensâ, capiantur AC CE EG GI IL dextrorsum. Item AΓ ΓΠ &c. sinistrorsum, omnes inter se æquales: & ad puncta ΠΓ AC EG IL erigantur super AN perpendiculares rectæ ΠΣ ΓΔ AB CD EF GH IK LM quæ sint omnes continue proportionales, numerosque repræsentent, quorum AB sit unitas. Lineæ AC AE AG AI AL — AΓ — AΠ distantias numerorum ab unitate respective exponent, sive locum & ordinem quem quisque numerus in serie Geometrice proportionalium obtinet, prout ab unitate distat. Ita AG cum sit tripla rectæ AC, erit numerus GH in tertio ab unitate loco, si modo CD sit in primo, sic LM erit in quinto loco cum sit AL = 5 AC. TAB. 41. fig. 7.

Quod si proportionalium extremitates ΣΔ BD FH KM rectis lineis jungantur; figura ΣΠ LM fit polygonum pluribus aut paucioribus constans lateribus, prout plures aut pauciores in progressione fuerint termini.

Si partes AC CE EG GI IL bisecentur in punctis *c e g i l* & rursus excitentur perpendiculares *cd ef gh ik lm*, quæ sint mediæ proportionales inter AB CD, CD EF, EF GH, GH IK, IK LM, nova orietur proportionalium series, cujus termini incipiendo ab eo qui proxime sequitur unitatem duplo plures sunt, quam in prima serie, & terminorum differentiæ minores fiunt, propiusque ad rationem æqualitatis accedunt termini quam prius; quin etiam in hac nova serie, rectæ AL AC distantias terminorum LM CD ab unitate exponent, scil. cum AL decies major sit quam A*c*; erit LM decimus seriei terminus ab unitate, & ob A*e* triplo majorem quam A*c*, erit *ef* tertius seriei terminus, modo *cd* ſit primus: & inter AB & *ef* erunt duo medii proportionales, inter AB vero & LM erunt novem termini medii proportionales.

Quod ſi linearum extremitates B*d*D*f*F*h*H &c. rectis jungantur, fiet novum polygonum, pluribus quidem, at brevioribus conſtans lateribus.

Si rurſus diſtantiæ A*c* *c*C C*e* *e*E &c. biſecari concipiantur, & inter binos quoſque terminos, ad medias illas diſtantias inſeri intelligantur medii proportionales, alia nova orietur proportionalium ſeries, terminos ab unitate duplo plures continens quam prior. Terminorum vero differentiæ minores erunt; junctiſque terminorum extremitatibus, numerus laterum polygoni augetur ſecundum numerum terminorum, minora autem erunt latera, ob diminutas terminorum à ſeinvicem diſtantias.

Quin in hac nova ſerie, diſtantiæ AL AC &c. determinabunt terminorum ordines ſeu locos, nempe ſi ſit AL quintuplo major quam AC; ſitque CD quartus ab unitate ſeriei terminus: erit LM iſtius ſeriei terminus viceſimus ab unitate.

Si ſic continuo inter binos quoſque terminos inſerantur medii proportionales, fiet tandem numerus terminorum ſeriei, ſicut & laterum polygoni major quolibet dato numero ſeu infinitus; latera vero ſingula magnitudine diminuta fient quavis datâ rectâ lineâ minora; Adeoque mutabitur polygonum in figuram curvilineam. Nam quælibet figura curvilinea conſiderari poteſt, tanquam polygonum cujus latera ſunt numero infinita, & magnitudine minima.

Curva ſic deſcripta dicitur *Logarithmica*, in qua ſi numeri per rectas ad axem AN normaliter inſiſtentes, repræſententur, portio Axis inter numerum quemlibet, & Unitatem intercepta, oſtendit locum ſeu ordinem quem numerus ille obtinet in ſerie Geometrice proportionalium, & æqualibus intervallis ab invicem diſtantium. Verbi gratia, ſi AL ſit quintuplo major quam AC, ſintque ab unitate ad LM mille termini continue proportionales, erunt ab unitate ad CD du-

centi

centi termini ejusdem seriei, seu erit C D terminus seriei ducentesimus ab unitate; & quicunque supponatur numerus terminorum ab AB ad LM, erit istius numeri pars quinta numerus terminorum ab AB ad CD.

Curva Logarithmica potest etiam concipi duobus motibus describi, quorum unus æquabilis est, alter vero in data quadam ratione acceleratur, vel retardatur: v. gr. si recta AB super AN uniformiter incedat, adeo ut terminus ejus A æqualibus temporibus, æqualia spatia describat, interea tamen ita crescat AB, ut æqualibus etiam temporibus, incrementa capiat, quæ sint toti lineæ crescenti proportionalia, hoc est si AB progrediendo in *c d*, augeatur parte sui *o d*, & hinc æquali tempore quando in CD perven erit, augeatur simili parte D*p*, quæ sit ad *dc* ut incrementum *do* ad AB: similiter, dum æquali tempore ad *ef* pervenerit, crescat parte *fq*, quæ sit ad DC ut D*p* ad *dc* seu ut *do* ad AB, id est, in æqualibus temporibus, incrementa facta sint semper totis proportionalia.

Vel si linea AB regrediendo in contrariam partem, in constanti ratione minuatur, ita ut, dum æqualia spatia ΑΓ ΓΠ pertransit, decrementa patiatur ΑΒ — ΓΔ ΓΔ — ΠΣ quæ sint ipsis ΑΒ ΓΔ proportionalia. Lineæ sic crescentis aut decrescentis terminus Logarithmicam describet. Nam cum sit AB: *do* :: *dc*: D*p* :: DC: *fq* erit componendo AB: *dc* :: *dc*: DC :: DC: *fe* & ita deinceps.

Per hos duos motus, unum scil. æquabilem, alterum proportionaliter acceleratum aut retardatum, ipse *Neperus* Logarithmorum originem exposuit, Logarithmum sinus cujusque arcus vocavit, *Numerum qui quam proxime definit lineam quæ æqualiter crevit, interea dum sinus totius linea proportionaliter in sinum illum decrevit.*

Ex hac Logarithmicæ descriptione constat, numeros omnes in æqualibus distantiis, esse continue proportionales. Quin etiam patet, quod si sint quatuor numeri AB CD IK LM tales, ut distantia inter primum & secundum sit æqualis distantiæ inter tertium & quartum, qualiscunque sit distantia ſecundi à tertio, erunt illi numeri proportionales. Nam quia diſtantiæ AC IL. ſunt æquales, erit AB ad incrementum D*s* ut IK ad incrementum MT; unde componendo AB: DC::IK:ML. Et viciſſim, ſi quatuor numeri ſint proportionales, erit diſtantia inter primum & ſecundum, æqualis diſtantiæ inter tertium & quartum.

Diſtantia inter duos quoſlibet numeros, dicitur Logarithmus rationis iſtorum numerorum, & metitur non quidem ipſam rationem, ſed numerum terminorum in data ſerie Geometrice proportionalium progredientium ab uno numero ad alterum, definitque numerum rationum æqualium, quarum compoſitione efficitur numerorum ratio.

Si diſtantia inter duos quoſvis numeros ſit dupla diſtantiæ inter alios duos numeros; Ratio duorum priorum numerorum erit duplicata rationis poſteriorum. Sit enim diſtantia IL inter numeros IK LM dupla diſtantiæ A*c* quæ eſt inter numeros AB *cd*, biſecta IL in *l* ob A*c* = I*l* = *l*L, erit ratio IK ad *lm* æqualis rationi AB ad *cd*, adeoque ratio IK ad LM quæ eſt duplicata rationis IK ad *lm*, (per *defin.* 10. *El.* 5.) erit etiam duplicata rationis AB ad *cd*.

Similiter ſi diſtantia EL ſit tripla diſtantiæ AC; erit Ratio EF ad LM triplicata rationis AB ad CD. Nam ob diſtantiam triplam, triplo plures erunt proportionales ab EF ad LM quam ſunt ejuſdem rationis termini ab AB ad CD, at tam ratio EF ad LM, quam ratio AB ad CD, componitur ex rationibus æqualibus intermediis (per 5. *defin. El.* 6.) Adeoque ratio EF ad LM ex triplo pluribus rationibus compoſita. Triplicata erit rationis AB ad CD. Similiter ſi ſit GL diſtantia quadrupla diſtantiæ A*c*, erit ratio GH ad LM Quadruplicata rationis AB ad *cd*. & ita deinceps.

Numeri cujuſlibet Logarithmus, eſt Logarithmus rationis Unitatis ad ipſum numerum, vel eſt diſtantia inter unitatem & illum numerum. Logarithmi itaque exponunt dignitatem, locum, ſeu ordinem, quem quiſque numerus obtinet ab unitate in ſerie Geometrice proportionalium. Verbi gratia ſi ab

uni-

unitate ad numerum 10 sint proportionales numeri 10 000 000 hoc est si sit numerus 10 in loco 10 000 000mo; per computationem invenietur, esse in eadem serie ab unitate usque ad 2 proportionales terminos numero 3 010 300, hoc est numerus binarius stabit in loco 3 010 300mo. Similiter ab unitate usque ad 3, invenientur termini proportionales 4 771 213, qui numerus definit locum numeri ternarii. Numeri 10000000, 3010300, 4771213. erunt Logarithmi numerorum 10, 2, & 3.

Si primus seriei terminus ab unitate dicatur y, erit secundus terminus y^2, tertius y^3, &c. cumque ponitur numerus denarius seriei terminus 10 000 000^{mus}, erit $y^{10000000}=10$. Item erit $y^{3010300}=2$. Item $y^{4771213}=3$, & ita deinceps.

Omnes itaque numeri erunt potestates aliquæ illius numeri, qui est ab unitate primus. Et potestatum indices sunt numerorum Logarithmi.

Cum Logarithmi sint distantiæ numerorum ab unitate, ut superius ostensum est. Erit Logarithmus ipsius unitatis 0, nam unitas non distat à se ipsa. At fractionum Logarithmi sunt negativi seu infra nihil descendentes, hi enim in contrariam discedunt partem, adeoque si numeri ab unitate proportionaliter crescentes habeant Logarithmos positivos, seu signo + affectos, Numeri ab unitate similiter decrescentes, seu fractiones habebunt Logarithmos negativos, seu signo affectos. Quod verum est quando Logarithmi æstimantur per distantias numerorum ab unitate.

At si initium capiunt Logarithmi non ab unitate integrali, sed ab unitate quæ est in loco aliquo fractionum decimalium, verbi gratia à fractione $\frac{1}{1\,00000\,00000}$; tunc omnes fractiones hac majores habebunt Logarithmos positivos, reliquæ minores, obtinebunt Logarithmos negativos, sed de hac re plura postea dicentur.

Cum in numeris continue proportionalibus DC EF GH IK &c. distantiæ CE EG GI &c. sint æquales, erunt horum

rum numerorum logarithmi A C AE A G A I &c. æquidifferentes, ſeu Logarithmorum differentiæ erunt æquales. Numerorum itaque proportionalium Logarithmi ſunt omnes in progreſſione Arithmetica. Atque hinc oritur vulgaris illa Logarithmorum definitio, videl. Logarithmi ſunt numeri qui proportionalibus adjuncti, æquales ſervant differentias.

In prima quam *Neperus* edidit Logarithmorum ſpecie, poſuit terminorum proportionalium ab unitate primum, tantum ab unitate diſtare, quantum ipſe terminus unitatem ſuperabat. h.e. Si vn ſit primus ſeriei terminus ab unitate A B, ejus Logarithmum ſeu diſtantiam An vel By æqualem eſſe voluit ipſi vy, ſeu incremento numeri ſupra unitatem, ut ſi vy ſit 1, 0000001, ejus Logarithmum An ponebat 0, 0000001, & hinc computatione factâ Numerus Denarius ſeu 10 erit 23025850us ſeriei terminus, qui itaque numerus eſt Logarithmus denarii in hac Logarithmorum forma, & exprimit ejus diſtantiam ab unitate in partibus quarum vy vel An eſt una.

At hæc poſitio omnino arbitraria fuit, poteſt enim diſtantia primi termini, ad ipſius exceſſum ſupra unitatem, datam quamvis habere proportionem, & pro varia illa ratione, quæ pro arbitrio ſupponi poteſt, eſſe inter vy & By, incrementum primi termini ſupra unitatem & ejuſdem ab unitate diſtantiam, diverſæ provenient Logarithmorum formæ.

Primam hanc Logarithmorum ſpeciem in aliam magis commodam poſtea mutavit *Neperus*, in qua poſuit numerum denarium non eſſe 23025850^{mum}, ſeriei terminum, ſed terminum 10000000^{mum}, inque hac Logarithmorum forma, primum incrementum vy erit ad diſtantiam By vel An, ut unitas ſeu A B ad fractionem decimalem, 0, 4342994, quæ itaque exponet Longitudinem ſubtangentis A T.

Tab 45. fig. 2. Poſt mortem *Neperi*, vir ſummus Dominus *Henricus Brigius*, immenſo labore, Logarithmorum Tabulas ad hanc formam conſtruxit & edidit. In hiſce tabulis cum logarithmus denarii ſeu ejus diſtantia ab unitate ponitur 1, 0000000, ſintque 1, 10, 100, 1000, 10000 &c, continue proportionales, erunt æquidiſtantes. Quare numeri 100 Logarithmus erit

2,

2, 0000000. millenarii 3, 0000000 & numeri 10000 Logarithmus fiet 4, 0000000 & ita deinceps.

Hinc Logarithmi omnium numerorum inter 1 & 10 incipere debent per 0, ſeu debet eſſe 0 in primo loco verſus ſiniſtram, ſunt enim minores quam Logarithmus numeri 10 cujus initium eſt unitas; & Logarithmi numerorum inter 10 & 100 unitate incipiunt, ſunt enim majores quam 1. 0000000 & minores quam 2. 0000000. Item Logarithmi numerorum inter 100 & 1000 binario incipiunt, ſunt enim majores quam logarithmus numeri 100, quem incipit 2. & minores logarithmo numeri 1000 qui incipit per 3; eodem modo oſtendetur in Logarithmis numerorum in 1000 & 10000, primam figuram verſus ſiniſtram debere eſſe 3; & in Logarithmis numerorum ab 10000 uſque ad 100000 prima verſus ſiniſtram figura erit 4, & ita deinceps.

Prima cujuſque logarithmi figura verſus ſiniſtram dicitur characteriſtica ſeu index; quia oſtendit altiſſimum ſeu remotiſſimum locum numeri à loco unitatum. v. gr. Si index logarithmi fit 1. numeri reſpondentis altiſſimus ſeu remotiſſimus verſus ſiniſtram ab unitate locus, erit locus decadum. Si index 2, remotiſſima numeri reſpondentis figura erit in ſecundo ab unitatum loco, hoc eſt erit centenariorum aliquis. Et index Logarithmi 3 denotat altiſſimam numeri ſui figuram eſſe in tertio ab unitatum loco, & inter millenarios locari.

Logarithmi numerorum omnium qui ſunt in progreſſione decupla aut ſubdecupla, characteriſticis ſeu indicibus ſuis tantum differunt; in reliquis omnibus locis, iiſdem ſcribuntur notis, v. gr. Logarithmi numerorum 17, 170, 1700, 17000. nam cum ſit 1 ad 17, ut 10 ad 170, ut 100 ad 1700, ut 1000 ad 17000; diſtantiæ inter 1 & 17. inter 10 & 170, inter 100 & 1700, inter 1000 & 17000 erunt omnes æquales, adeoque cum diſtantia inter 1 & 17 ſeu Logarithmus numeri 17 ſit 1.2304489 erit logarithmus numeri 170 = 2. 2304482, & Logarithmus numeri 1700 erit 3.2304489 ob numeri 100 Logarithmum = 2. 0000000, & ſimiliter ob numeri 1000 Logarithmum = 3. 0000000 Logarithmus numeri 17000 erit 4.2304489.

Sic

Sic etiam numeri 6748. 674, 8. 67, 48. 6, 748. 0, 6748. 0, 06748. sunt continue proportionales scil. in ratione ad 1, eorum itaque à se invicem distantiæ æquales erunt distantiæ seu Logarithmo numeri 10, seu æquales 1, 0000000. quare cum Logarithmus numeri 6748 sit 3, 8291751, reliquorum logarithmi erunt ut in margine.

6748	3,8291751
674,8	2,8291751
67,48	1,8291751
6,748	0,8291751
0,6748	—1,8292751
0,06748	—2,8291751

In duobus ultimis logarithmis, Indices tantum sunt negativi, reliquis figuris positivis manentibus, adeoque cum reliquæ figuræ addendæ sunt, subtrahendi erunt indices, & vice versa.

CAPUT II.

De Logarithmorum Arithmetica ubi numeri sunt integri, vel integri cum decimalibus adjunctis.

Quoniam in multiplicatione, unitas est ad multiplicatorem ut multiplicandus ad productum, distantia inter Unitatem & multiplicatorem æqualis erit distantiæ inter multiplicandum & productum; si itaque numerus GH per numerum EF esset multiplicandus, distantia inter GH & productum debet esse æqualis distantiæ AE, seu Logarithmo multiplicatoris, si itaque capiatur GL æqualis AE, erit numerus LM productus, hoc est, si ad AG logarithmum multiplicandi addatur AE Logarithmus multiplicatoris, summa erit Logarithmus producti.

Tab 4. fig. 7.

In Divisione Unitas est ad divisorem, ut quotus ad dividendum; adeoque distantia inter divisorem & unitatem æqualis erit distantiæ inter dividendum & quotum. Sic si LM per EF esset dividendus, erit distantia EA æqualis distantiæ inter LM & quotum, adeoque si capiatur LG æqualis

EA,

EA, ad G erit quotus. Hoc eſt, ſi ab AL Logarithmo Dividendi, auferatur GL ſeu AE Logarithmus diviſoris, reſtabit AG Logarithmus quotientis.

Atque hinc adeo, quæcunque operationes in communi Arithmetica perficiuntur multiplicando aut dividendo numeros majores, eæ omnes facilius multo, & expeditius fiunt, per additionem aut ſubductionem Logarithmorum.

Sit exempli gratia numerus 7589 multiplicandus per 6757 addendo Logarithmos ut in margine videre eſt, habetur Logarithmus producti cujus index 7 monſtrat eſſe in producto ſeptem locos præter unitatum locum; & quærendo in tabulis Logarithmum hunc, vel proxime æqualem, invenio numerum reſpondentem minorem producto eſſe 51278000 & numerum producto majorem eſſe 51279000, quin capiendo differentias adjunctas, & partes proportionales; invenio notas ante-penultimam & penultimam eſſe 87, in ultimo autem ſeu in unitatum loco, neceſſario erit 3, ob ſepties novem = 63 adeoque verus productus erit 51278173. Si index Logarithmi eſſet 8 vel 9, ultima vel penultima notæ obtineri non poſſunt ex tabulis ubi Logarithmi tantum conſtant 7 figurarum locis præter characteriſticam, adeoque ubi opus eſt, Tabulæ *Vlacquianæ*, in quibus Logarithmi ſunt omnes decem notarum; vel *Briggianæ*, in quibus Logarithmi ſunt quatuordecim, adeundæ erunt.

Log. 3. 8801846
Log. 3. 8297539
Log. 7. 7099385

Log. 4. 8954004
Log. 2. 4440448
Log. 2. 4513556

Si numerus 78956 dividendus ſit per 278, ſubſtrahendo Logarithmum diviſoris ex Logarithmo dividendi habetur Logarithmus quotientis, cui Logarithmo reſpondet, Numerus 282, 719 qui itaque erit quotiens.

Cum unitas, numerus quilibet aſſumptus, ejus quadratus, cubus, Biquadratus, &c. ſint continue proportionales, eorum à ſe invicem diſtantiæ æquales erunt. Manifeſtum itaque eſt Quadrati diſtantiam ab unitate, duplam eſſe diſtantiæ radicis ab eadem: diſtantiam cubi triplam diſtantiæ radicis ſuæ, Biquadrati diſtantiam eſſe diſtantiæ radicis ſuæ ab unitate quadruplam &c. Adeoque ſi dupliciter logarithmus numeri, dabitur logarithmus Quadrati, Si triplicetur, logarithmus cubi, ſi quadruplicetur, prodit Logarithmus Biquadrati. Et vice verſa ſi Logarithmus numeri alicujus biſecetur, habebitur Logarithmus Radicis quadratæ ejuſdem numeri: Quin & ejuſdem Logarithmi tertia pars erit logarithmus Radicis Cubicæ, & pars quarta Logarithmus Radicis biquadraticæ, & ita deinceps.

Hinc Radicum omnium extractiones facillime perficiuntur, ſecando Logarithmum in tot partes, quot ſunt unitates in indice poteſtatis. Sic ut habeatur Radix quadrata numeri 5, ejus Logarithmi capiatur pars dimidia 0, 3494850, erit hæc Logarithmus radicis quadratæ numeri 5, ſeu Logarithmus numeri $\sqrt{5}$, cui reſpondet numerus 2, 23606 quam proxime.

CAPUT III.

De Arithmetica Logarithmorum, ubi numeri ſunt Fractiones.

Quotieſcunque Fractiones per Logarithmos tractandæ fuerint, ad vitandum laborem addendi unam Logarithmi partem, & ſubducendi alteram, expedit ut Logarithmi incipiant non ab unitate integrali, ſed ab unitate, quæ ſit in decimo vel centeſimo loco fractionum decimalium, v. g. pone PO eſſe $\frac{1}{10000000000}$ & Logarithmos ab ejus loco incipere. Hæc fractio decies magis diſtabit ab unitate verſus ſiniſtram, quam numerus 10 ab eadem diſtat verſus dextram ſunt enim Decem termini proportionales in ratione 10 ad 1 ab unitate uſque ad PO. Adeoque ſi AB ſit unitas, ejus

Tab. 45. fig. 1.

Lo-

Logarithmus in hac suppositione non erit o, sed erit OA = 10 0000000. Nam distantia denarii ab unitate est. 1.0000000, unde distantia numeri 10, ab PO erit 11, 000 0000; Item Distantia numeri 100 à PO, seu ejus Logarithmus à PO incipiens, erit 12.000 0000 & numeri 1000 Logarithmus seu distantia à PO erit 13.000 0000; atque hac ratione Logarithmorum omnium indices augentur numero 10.& Fractiones quorum indices fuerunt — 1, aut—2, aut—3, &c. fiunt 9, 8, aut 7 &c.

At si Logarithmi incipiunt à loco Fractionis cujus numerator est unitas; denominator unitas centum cyphris adjectis (quod faciendum est quoties fractiones occurrunt minores quam PO) illa Fractio centies plus distabit ab unitate quam 10 ab ea distat, adeoque Unitatis Logarithmus habebit Indicem 100. Numeri Denarii Logarithmus Indicem habebit 101. Et numeri centenarii Logarithmo congruet Index 102, & ita deinceps Indices omnes augentur numero 100.

Fractionum omnium quae sunt majores PO (à quo initium ducitur) Logarithmi erunt positivi. Et cum numeri, 10, 1, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{1000}$, &c. sunt in continua progressione Geometrica, æqualiter à se invicem distabunt, & eorum proinde Logarithmi erunt æquidifferentes; Adeoque cum Logarithmus denarii sit 11. 0000000, & unitatis Logarithmus sit 10. 0000000 erit Logarithmus fractionis $\frac{1}{10}$ = 9. 0000000; & fractionis $\frac{1}{100}$ Logarithmus erit 8, 0000000; & similiter index Logarithmi numeri $\frac{1}{1000}$ erit 7. Quin etiam eadem ratione si index Logarithmicus Unitatis sit 100 & denarii 101, Erit index Logarithmi Fractionis $\frac{1}{10}$, 99, & Fractionis $\frac{1}{100}$ Index Logarithmi erit 98; & Fractionis $\frac{1}{1000}$ index Logarithmicus erit 97 &c. Hi indices ostendunt in quo loco ab unitate prima fractionis figura quæ cyphra non sit, ponenda fuerit v. gr. Si index sit 4 ejus differentia ab indice unitatis quæ est 10 scil. 6 ostendit primam decimalis figuram significativam esse in 6ta ab unitate loco; ergo quinque cyphræ versus sinistram ei præponendæ sunt. Ita si Unitatis index sit 100 & fractionis index sit 80, erit prima ejus figura in vicesimo ab unitatis loco seu 19 cyphræ præponendæ erunt.

 Sit

Sit jam Fractio GH per fractionem DC multiplicanda. Quia unitas eſt ad multiplicatorem ut multiplicandus ad productum; erit diſtantia inter Unitatem & multiplicatorem æqualis diſtantiæ inter multiplicandum & productum. Quare ſi capiatur $GI = AC$, ad I erit productus IK. Et proinde ſi ab OG Logarithmo multiplicandi, auferatur GI vel AC, reſtabit OI Logarithmus producti. Eſt vero $AC = OA - OC$, quæ ablata ab OG, relinquetur $OG + OC - OA = OI$, hoc eſt, ſi ſimul addantur Logarithmi multiplicatoris & multiplicandi, & è ſumma auferatur Logarithmus unitatis (qui ſemper ſcribitur per 10 aut 100 cum cyphris) habebitur logarithmus producti. ex. gr. Sit Fractio decimalis 0, 00734 per fractionem 0, 000876 multiplicanda, pono unitatis indicem Logarithmicum eſſe 100, & fractionum Logarithmi erunt ut in margine, qui additi, & rejecto Logarithmo Unitatis, dant Logarithmum producti, cujus index 94 oſtendit primam producti figuram eſſe in ſexto ab unitatum loco, quinque itaque cyphræ præponendæ ſunt, & productus erit, 0000064̄2984.

97, 8656961
96, 9425041
94, 8082002

In Diviſione, diviſor eſt ad unitatem, ut dividendus ad quotum, & proinde diſtantia inter diviſorem & unitatem, æqualis erit diſtantiæ inter dividendum & quotum. Itaque ſi fractio IK dividenda eſſet per DC, capienda erit $IG = CA$ & locus quoti erit G. Eſt vero $CA = OA - OC$ quæ ad OI addita fit $OA + OI - OC = OG$. hoc eſt ſi addatur Logarithmus unitatis ad Logarithmum dividendi, & à ſumma auferatur Logarithmus diviſoris, reſtabit logarithmus quotientis; ſic ſi numerus CD per IK eſſet dividendus, capienda erit diſtantia $CS = IA$, & erit ST quotiens; cujus Logarithmus eſt $OA + OC - OI$. Sit $CD = 0, 347$ $IK = 0, 00478$. ad logarithmum ipſius CD addatur Logarithmus Unitatis, hoc eſt ejus Indici præponatur 1 aut 10, & ex eo ſubducatur logarithmus diviſoris, reſtabit Logarithmus quotientis, cujus index 11 monſtrat quotientem eſſe inter nume-

19, 5403295
7, 6794279
11, 8609016

ros

ros qui ſunt à 10 ad 100 quæro itaque numerum logarithmo reſpondentem, quem invenio eſſe 72, 549. Si fractionis vulgaris verbi gr. $\frac{7}{8}$ logarithmus deſideretur, ad Logarithmum numeri 7 addatur Logarithmus unitatis, vel quod idem eſt, ejus indici præponatur 1 aut 10 & ſubducatur ab eo logarithmus denominatoris 8, reſtabit logarithmus fractionis $\frac{7}{8}$ vel fractionis decimalis, 875.

	10,8450980
	0,9030900
	9,9420080

Ut Fractionis cujuſlibet DC poteſtates habeantur, capiendæ ſunt CE EG GI IL ſingulæ æquales AC, & EF erit quadratus, GH Cubus, IK biquadratus numeri DC, ſunt enim ab unitate continue proportionales. Eſt præterea $AE = 2AC = 2OA - 2OC$, unde $OE = OA - AE = 2OC - OA$, hoc eſt logarithmus quadrati eſt duplus logarithmi radicis, minus logarithmo unitatis. Similiter ob $AG = 3AC = 3OA - 3OC$ erit $OG = OA - AG = 3OC - 2OA =$ Logarithmo cubi = Triplo Logarithmi lateris minus duplo logarithmi unitatis. Eadem ratione, quia $AI = 4AC = 4OA - 4OC$, erit $OI = 4OC - 3OA$; qui eſt Logarithmus Biquadrati. Et univerſaliter fractionis poteſtas ſit n, logarithmus L, erit logarithmus poteſtatis $n = nL - nOA + OA$, hoc eſt multiplicando logarithmum fractionis per n, & è producto abjiciendo logarithmum unitatis multiplicatum per $n - 1$, habebitur logarithmus poteſtatis n ejuſdem fractionis.

Ex. gr. ſit Fractio $\frac{1}{20}$ = , 05 cujus quæratur poteſtas 6^a hujus fractionis logarithmus eſt 8, 6989700 qui multiplicatus per 6 dat numerum 52, 1938200, & ex 52 ablato numero 50 qui eſt index Logarithmi unitatis in 5 ductus, reſtabit logarithmus poteſtatis 6ta ſcil. 2, 1938200 cui reſpondet numerus 000 0000 15625. nam index 2 oſtendit ſeptem cyphras primæ figuræ præponendas eſſe.

Si Fractionis, 05 poteſtas octava deſideretur, multiplicando logarithmum per 8, prodit 69, 5917600, at cum ex numero 69 auferri non poteſt 70, qui eſt ſepties index logarithmi unitatis, quin in numeros negativos deveniatur, pono indicem

cem logarithmi unitatis esse 100. & index logarithmicus fractionis, erit 98. hic logarithmus in 8 ductus dat 789.5917600 & ex numero 789 rejecto numero 700, qui utpote cum cyphris annexis, est septies logarithmus unitatis, restabit 89.5917600 logarithmus potestatis 8^{vae} Fractionis $\frac{1}{10}$, cui congruens numerus est 00000 00000 39062. nam cum Index sit 89 & ejus differentia ab 100 est 11; figura prima fractionis significativa erit in undecimo ab unitatis loco, adeoque decem cyphræ præponendæ erunt.

Si in fractionibus, radices potestatum desiderentur. v. gr. Fractionis EF, quæratur radix quadrata. Quoniam Radix est media proportionalis inter Fractionem & unitatem; bisectâ AE in C, erit CD radix quadrata fractionis EF. Est vero $AC = \frac{1}{2} AE = \frac{OA - OE}{2}$, Adeoque OC Logarithmus Radicis $= OA - AC = \frac{OA + OE}{2}$. Si fractionis GH radix cubica quæratur. Radix illa erit prima duarum mediarum proportionalium inter unitatem & GH, secetur itaque AG in tres partes æquales, quarum prima sit AC, erit CD radix quæsita, & quoniam est $AC = \frac{1}{3} AG = \frac{OA - OG}{3}$ si hæc subducatur ab OA, restabit $\frac{2OA + OG}{3} = OC$ scil. Logarithmo Radicis cubicæ fractionis GH. Sic etiam fractionis IK radix biquadratica habetur, secando AI in quatuor partes æquales. Nam Radix est prima trium mediarum proportionalium inter unitatem & Fractionem. Sit itaque $AC = \frac{1}{4} AI =$, & erit CD Radix biquadratica Fractionis IK. Sed est $\frac{1}{4} AI = \frac{OA - OI}{4}$ adeoque $OC = OA - AC = \frac{3OA + OI}{4}$

Uni-

Universaliter si fractionis LM desideretur radix potestatis n, ejus radicis Logarithmus erit $\frac{nOA - OA + OL}{n}$, hoc est si indici Logarithmico fractionis, præponatur numerus $n-1$. & logarithmus sic auctus dividatur per n, quotus dabit Logarithmum radicis quæsitæ. Sic si quæratur radix cubica fractionis $\frac{1}{2}$ sive, 5 hujus Logarithmo præponatur $2 = n - 1$, quia radix cubica desideratur, & fiet 29. 6989700 cujus numeri triens est 9, 8996566 æqualis Logarithmo radicis cubicæ fractionis $\frac{1}{2}$ & congruens Logarithmo numerus est, 7937 qui erit radix quæsita.

CAPUT IV.

De Regula Proportionis seu Aurea Logarithmica.

Datis tribus numeris, qua ratione quartus proportionalis inveniendus sit, nos docet proportionis Regula; scil. termini secundus & tertius in se invicem ducendi sunt, & productus dividendus est per primum, qui prodit quotus, exhibebit quartum terminum proportionalem quæsitum. At per logarithmos minore labore habetur ille quartus; Nam si è summa Logarithmorum secundi & tertii auferatur logarithmus primi, qui restat numerus est logarithmus quarti proportionalis.

Quin etiam & hic labor minui aliquantulum potest, si loco logarithmi primi capiatur ejus complementum Arithmeticum, seu differentia logarithmi à numero 100000000, & obtinetur si pro singulis logarithmi figuris scribantur earum differentiæ à 9. Complementum hoc Arithmeticum cum reliquis duobus logarithmis in unam summam conjiciatur, & à summa, unitatis nota in primo versus sinistram loco sita abjiciatur, restabit logarithmus quarti termini quæsiti; atque hoc modo per unicam Numerorum trium additionem invenitur logarithmus termini quæſiti. Hujus rei cauſa hinc patebit. Sint tres numeri A B C & è ſumma ſecundi & tertii ſubducendus eſt primus, non tantum operatio communi modo perficitur, ſed etiam ſi aſſumatur numerus quivis E, & ab eo auferatur A, reſtabit E—A ſi numeri B C & E—A in unam ſummam addantur, & è ſumma trium rejiciatur E, reſtabit B+C—A. ſic ſi ſubducendus eſt numerus 15 ex 23 capio numeri 15 complementum ad 100 quod eſt 85, hunc numerum addo ad 23 & ſumma fit 108 ex quo ſublato 100 reſtabit numerus 8. Sequuntur Exempla Trigonometrica Regulæ proportionis per Logarithmos ſoluta.

$$\begin{array}{r} 85 \\ \underline{23} \\ 108 \end{array}$$

Tab. 44. fig. 8. Sit Triangulum ABC rectilineum, in quo dantur angulus A 36 gr. 46. angulus B 98 gr. 32′. & latus BC, 3478. & quæritur latus AC. Fiat (per *caſ.* 1. Trigon. Planæ) Sinus ang. A ad Sinum ang. B ut BC ad AC. Et quia ſinus Log. anguli A eſt primus analogiæ terminus ejus vice ſubſtituto complementum Arithmeticum ejuſdem,

Arith. comp. L,S,B.	0.2228938
Log. Sin B.	9.9951656
Log BC.	3.5413296
Log. AC	13.7593888.

& addo Log. BC, Log. S, B & prædictum complementum in unam ſummam, & è ſumma rejecta unitate quæ eſt in primo verſus ſiniſtram loco, dabitur Logarithmus lateris AC, cui congruens numerus eſt 5706, 306 æqualis AC lateri quæſito.

Tab. 44. fig. 9. Sit Triangulum Sphæricum ABC, in quo dantur omnia latera ſcil. BC = 30 grad. AB = 24 gr. 4′. & AC = 42 gr. 8′. quæritur angulus B. Producatur BA ad M ut ſit BM = BC erit AM differentia laterum BC BA æqualis 5 gr. 56. (Per *caſ.* 11. in Triangulis obliquangulis Sphæricis.) Fiat ut rectangulum ſub ſinubus crurum AB BC ad quadratum Radii, ita

Rectangulum ſub ſinubus Arcuum $\frac{AC+AM}{2}$ $\frac{AC-AM}{2}$ ad quadratum ſinus anguli $\frac{1}{2}$ B.

Eſt

Est vero $\frac{AC+AM}{2} = 24$ gr. 2′. & $\frac{AC-AM}{2} = 18$ gr. 6.

Et quia primus analogiæ terminus est rectangulum sub sinubus AB BC, & secundus terminus est quadratum Radii; Summa Log. Sin. AB BC subducenda erit ex duplo Log. Radii & qui restat numerus addendus est ad summam Log. $S\frac{AC+AM}{2}$ $\frac{AC-AM}{2}$. Quod idem erit ac si singuli Log. Sinus arcuum AB BC subducerentur à Logarith. Radii, vel si horum sinuum capiantur complementa Arithmetica, atq; complementa illa & prædicti sinus in unam conjicerentur summam. Summa illa erit Logarithmus quadrati sinus dimidii anguli B; logarithmi itaque dimidium 9.8965274 est Log. Sinus anguli ½ B = 51 gr. 59′. 56″. & hujus anguli duplum erit 103 gr. 59′. 52″ = angulo E qui erat inveniendus.

Log. S, BC comp. Arith.	0.3010299
Log. S, AB comp. Arith.	0.3898364
Log. $S\frac{AC+AM}{2}$	9.6098803
Log. S, $\frac{AC-AM}{2}$	9.4923083
2 Log. S, Ang. B	19.7930549

CAPUT. V.

De Proportionalium Quantitatum continuis Incrementis, Et de modo inveniendi per Logarithmos, Terminum quemlibet in serie Proportionalium, sive crescente, sive decrescente.

SI in Axe Logarithmicæ ubivis capiantur partes quot volueris S V V Y Y Q &c. æquales, & ad puncta S V Y Q &c. Tab. 45. fig. 1.

&c. erigantur perpendiculares ST VX YZ Qπ &c. ex natura curvæ, erunt omnes continuè proportionales, quin etiam continua incrementa $X x$ $Z z$ $\pi \varpi$ erunt totis proportionalia. Nam ob ST : VX :: VX : YZ :: YZ : Qπ erit dividendo ST : $X x$ :: VX : $Z z$ :: YZ : $\pi \varpi$, & componendo VX : $X x$ :: YZ : $Z z$ :: Qπ : $\pi \varpi$. Hinc ſi $X x$ ſit pars quælibet rectæ ST, erit $Z z$ eadem pars rectæ VX, & $\pi \varpi$ quoque eadem pars rectæ YZ. ex. gr. Si $X x$ ſit $\frac{1}{10}$ ST erit $Z z = \frac{1}{10}$ VX, & $\pi \varpi = \frac{1}{10}$ YZ ſeu quod eodem redit, erit VX = ST + $\frac{1}{10}$ ST. YZ = VX + $\frac{1}{10}$ VX, item Qπ = YZ + $\frac{1}{10}$ YZ.

Fiat ut ST ad VX, ita AB unitas ad NR; erit AN = SV; adeoque rectæ SV VY YQ &c. erunt ſingulæ æquales logarithmo ipſius RN, & AV Logarithmus termini VX erit æqualis AS + AN = Logarithmo ipſius ST + Logarithmo ipſius NR. Item AY Logarithmus termini YZ æqualis erit AS + 2 AN = Log. ST + 2 Log. NR, & AQ logarithmus Termini Qπ æqualis erit AS + 3 AN = Log. ST + 3 Log. NR. Et univerſaliter ſi Logarithmus numeri NR multiplicetur per numerum, qui exprimit termini cujuſvis diſtantiam à termino primo, & productus addatur Logarithmo termini primi, dabitur logarithmus iſtius termini. At ſi ſeries proportionalium ſit decreſcens; ſeu ſi termini in continua ratione minuantur, & Qπ ſit primus, habebitur Logarithmus alterius cujuſvis termini, multiplicando Logarithmum numeri NR per numerum qui exponit ejus termini diſtantiam à primo, & ſubducendo productum è Logarithmo primi. Quod ſi productus ille ſit major Logarithmo primi termini initio ab unitate ducto; in eo caſu ponendi ſunt Logarithmi incipere ab unitate in aliquo fractionum Decimalium loco detruſa, verbi gratia ab OP ita Logarithmus numeri Qπ erit OQ.

Exponat jam LM quamvis pecuniam, ſeu pecuniæ ſummam à creditore fœnori elocatam, ea lege ut ſingulis annis, uſura annua ſorti annumeretur, & finito primo anno, ſit uſura ſeu lucrum $K k$, & IK aggregatum ſortis & lucri pariat

uſu-

TAB. XLIV.

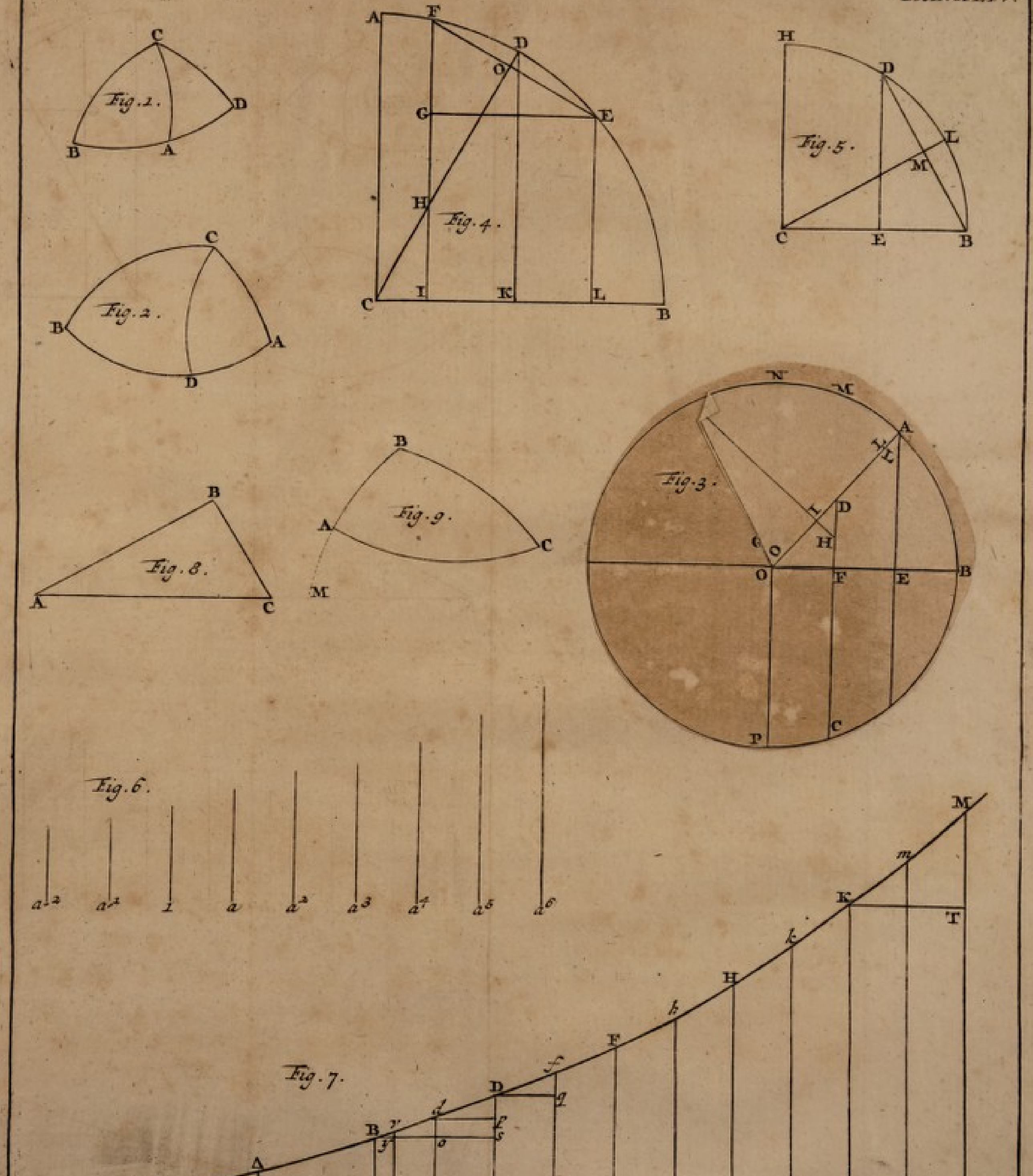

usuram Hh quæ sit ipsi IK proportionalis, seu in ratione constanti. Hæc usura Hh finito anno secundo, sorti accedat, & sors ea fit G H, quæ ad finem anni tertii pariat usuram Ff, ipsi G H proportionalem; Ponamus sortem singulis annis augeri parte sui vicesima $\frac{1}{20}$, adeoque erit $IK = LM + \frac{1}{20}LM$, $GH = IK. + \frac{1}{20}IK$. $EF = GH + \frac{1}{20}GH$, & ita deinceps. Erunt proinde termini L M I K G H E F, &c. continue proportionales. Quæritur quantum aucta fuerit pecunia ad finem quotlibet annorum.

Sit L M semiobolus, Anglice *Afarthing.* Ob L M ad IK ut 1 ad $1 + \frac{1}{20}$ vel ut 1 ad 1, 05. ut A B ad N R', erit N R = 1, 05, cujus Logarithmus A N est 0. 0211893, vel magis accurate 0. 0211892991. Quæritur quantum lucri accedat semiobolo, qui sexcentis annis fœnori expositus est. Multiplicetur A N per 600 productus erit 12. 7135794. Huic producto addatur Logarithmus fractionis $\frac{1}{960}$, nempe 97, 0177288. (nam est semiobolus pars libræ $\frac{1}{960}$) summa 109. 7313082 erit Logarithmus numeri quæsiti, cumque index 109 superat indicem Unitatis novenario seu 9, erunt in numero respondente novem figurarum loca supra locum Unitatum, & numerus ille in tabulis quæsitus invenietur major quam 5386500000, & minor quam 5386600000. Unus itaque semiobolus fœnori datus; finitis sexcentis Annis, pariet libras Anglicanas plures quam 5386500000; Cui summæ solvendæ vix par erit omnis illa Auri Argentique copia, quæ ab ipsa rerum origine ad hunc usque diem ex terrarum visceribus eruta est.

Exponat Qn quamvis pecuniæ summam quam post exactum integrum annum debitor creditori solvere tenetur, sed sine usura. Certum est si Debitor nunc totam solveret, illum amissurum jus quod habet in usuram annuam quæ ex pecunia illa prodiret; Quin & minor summa fœnori exposita, potest post annum cum sua usura, summam Qn adæquare. Minor illa pecuniæ summa, quæ cum sua usura pecuniam Qn adæquat, præsens pecuniæ Qn valor dicitur. Sit A N Logarithmus Rationis, quam fors habet ad aggregatum fortis & usuræ, hoc est, si fors sit usuræ annuæ vigecupla, sit AN Logarithmus numeri $1+\frac{1}{20}$ seu 1, 05, & capiatur QY æqualis AN; erit AY Logarithmus præsentis valoris pecuniæ Qπ. Patet enim pecuniam YZ fœnori expositam finito anno parituram pecuniam Qπ, adeoque ut habeatur logarithmus præsentis valoris, seu YZ; ex Logarithmo AQ detrahi debet Logarithmus AN, & restabit AY logarithmus præsentis valoris vel YZ. Si summa Qπ non nisi post duos annos exactos debeatur; à Logarithmo AQ subtrahendus est numerus 2 AN, & manebit AV logarithmus præsentis valoris, seu summæ quæ pro pecunia Qπ solvi statim debeat. Nam manifestum est pecuniam VX fœnori expositam, spatio duorum annorum, pecuniam Qπ procreaturam.. Eadem ratione, si summa Qπ non nisi post tres annos debetur, à logarithmo Qπ subtrahendus erit numerus 3 AN, & qui restat AS, erit logarithmus numeri ST, seu erit ST præsens valor summæ Qπ post tres annos solvendæ. Et Universaliter, si logarithmus AN multiplicetur per numerum annorum, quibus exactis, debetur summa Qπ, & productus numerus ex logarithmo AQ subducatur, hac ratione dabitur logarithmus numeri, qui erit præsens valor summæ Qπ. Hinc patet si 5386500000 libræ Angl. Societati alicui finitis sexcentum annis solvendæ fuerint; tantæ pecuniæ præsentem valorem, vix unum semiobolum adæquaturum.

TAB 45. *fig.* 2. Si in Axe Logarithmicæ ordinentur ad curvam rectæ HG EF, ABCD quæ sint proportionales, & extremitates ipsarum FH, DB, rectis jungantur, quæ productæ cum Axe conveniant in P & K, erunt rectæ GP AK semper æquales. Nam ob GH: EF:: AB: CD. erit GH: FS:: AB:DR. Sed ob æquiangula, triangula PGH HSF, Item KAB BRD æquiangula erit PG: HS::(GH:FS::AB:DR::) KA: BR. Quarum proportionalium consequentes HS BR æquales sunt, Antecedentes igitur PG KA æquales erunt. Q. E. D.

Si

Si rectæ CD EF ad AB GH æqualiter accedant, ut tandem punctum D coincidat cum B, & punctum F cum H, rectæ DBK FHP quæ prius ſecabant curvam, vertentur in Tangentes BT, HV; & rectæ AT GV ſemper ſibi invicem æquales erunt, hoc eſt, portio Axis AT vel GV intercepta inter ordinatam & Tangentem quæ Subtangens dicitur, erit ubique conſtantis & datæ longitudinis, quæ eſt præcipua Logarithmicæ Proprietas. Nam in diverſis Logarithmicis, Subtangentes curvarum ſpecies ſeu formas determinabunt.

In duabus diverſæ ſpeciei Logarithmicis, ejuſdem numeri Logarithmi, ſeu diſtantiæ ab unitate, erunt ſubtangentibus ſuarum curvarum proportionales. TAB. 45. *fig.* 2. 3. Sint enim curvæ HBD SNY, quarum Subtangentes ſint AT MX, ſitque AB = MN = unitati, item DC = QY; erit AC Logarithmus numeri CD, in Logarithmica HD, ad MQ logarithmum numeri QY, ſeu ejuſdem CD in Logarithmica SY, ut ſubtangens AT ad ſubtangentem MX. Concipiatur interſeri inter AB CD vel NM QY, infinitos terminos continue proportionales, in ratione AB ad *ab* vel MN ad *mn*; & ob AB = MN erit *ab* = *mn*. item erit *bc* = *no*. Et termini proportionales cum in utraque figura ſint numero æquales, divident lineas AC MQ in partes numero æquales, quarum primæ ſint A*a* M*m*, partes itaque illæ erunt totis proportionales, hoc eſt erit A*a* : M*m* :: AC : MQ. Quoniam autem Triangula TAB B*cb* ſunt ſimilia (nam pars curvæ B*b* coincidet fere cum portione Tangentis) Item triangula XMM N*on* ſunt ſimilia. Erit A*a* vel B*c* : *bc* :: TA : AB

item eſt *no* vel *bc* : N*o* :: MN vel AB : MX.

Unde erit ex æquo, B*c* : N*o* :: TA : MX :: A*a* : M*m* :: AC : MQ. Q.E.D. Si AT vocetur *a*, ob AB : AT :: *bc* : B*c*; erit $Bc = \dfrac{a \times bc}{AB}$.

Hinc ſi detur Logarithmus numeri, qui ſit unitati proximus,

mus, vel illam minimo excessu superat, dabitur Logarithmicæ subtangens, est enim excessus bc ad Logarithmum Bc ut AB unitas ad subtangentem AT. Vel etiam si sint duo quilibet numeri quam proxime æquales, erit differentia numerorum ad differentiam Logarithmorum, ut alteruter numerorum ad Subtangentem v. gr. Si Incrementum bc sit 00000 00000, 00001 02255 31945 60259, & Bc vel Aa logarithmus numeri ab sit, 00000 00000 00000 44408 92098 50062. duobus his numeris & unitati inveniatur quartus proportionalis, scilicet 43429 44819 03251, is numerus dabit longitudinem subtangentis AT, quæ est subtangens Logarithmicæ quæ exhibet Logarithmos *Briggianos.*

Si Creditor Pecuniæ summam fœnori exponat, ea lege, ut singulis temporis momentis, pars proportionalis usuræ annuæ sorti annumeretur, ita scil. ut post finitum primum temporis momentum, seu exactam anni particulam indefinite exiguam, usuram poscat tempori proportionalem, quæ sorti adjecta, una cum ipsa, usuram pariat, finito secundo temporis momento, sorti pariter accessuram, & ita deinceps. Quæritur quantum creditori finito anno debeatur? Sit a usura annua Unitatis, seu unius libræ & si integer Annus seu 1 dat usuram a, particula anni indefinite exigua Mm dabit usuram ipsi Mm proportionalem M$m \times a$; & proinde si Unitas per MN exponatur, ejus incrementum primum erit $no =$ M$m \times a$. Per puncta N n concipiatur Logarithmica describi, cujus Axis est OMQ. In hac curva, si portio Axis MQ tempus exponat, ordinata QY pecuniam repræsentabit quæ usque ad illud tempus, singulis momentis, proportionaliter crevit. Nam si capiantur ml &c. $=$ Mm, ordinatæ lp &c. erunt in serie continue proportionalium in ratione MN ad mn, id est crescent eâdem ratione, qua pecunia crescit.

Tab 45. fig. 3.

Tangat Logarithmicam in N recta NX, ejus subtangens MX erit constans & invariabilis, & Triangulum minimum Non simile erit Triangulo XMN. At ostensum est, esse incrementum $no =$ M$m \times a =$ N$o \times a$ erit itaque no:No::N$o \times a$:

No::

$No::a:1$. Sed ut no ad No, ita erit NM ad MX. Quare erit, ut a ad 1, ita NM seu 1 ad $MX = \frac{1}{a} =$ subtangenti.

Quod si Usura annua sit pars sortis vicesima, seu si sit $a = \frac{1}{20} = ,05$, erit $MX = \frac{1}{a} = 20$.

Quia in diversis Logarithmorum formis, ejusdem numeri Logarithmi sunt Subtangentibus suarum curvarum proportionales: si MQ tempus Annuum, seu unitatem, exponat; QY erit pecunia quæ finito anno debetur. Ut verò innotescat QY; Fiat ut MX seu 20 ad 0, 4342944 (qui numerus exponit subtangentem Logarithmicæ, quæ exhibet Logarithmos *Briggianos*) ita Annus, sive Unitas, ad Logarithmum *Briggianum*, qui numero QY congruit; logarithmus autem ille invenietur 0. 0217147 cui Respondens numerus $=$ QY est 1,05127, cujus incrementum supra unitatem sive sortem ,05127 pauxillum superat annuam usuram ,05. Adeo ut si usura annua centum librarum sit quinque libræ, usura proportionalis singulis anni momentis sorti 100 adjecta, pariet tantum ad finem anni. *lib. sol. d.* 5 : 2 : $6\frac{1}{2}$.

Si quæratur Usura ejusmodi, ut singulis momentis pars ipsius sorti continue crescenti proportionalis, ad sortem accedat, ea lege ut finito Anno producat incrementum quod sit sortis pars quælibet data v. gr. vicesima. Fiat ut Log. numeri 1, 05 ad 1, hoc est ut 0, 0211893 ad 1; ita Subtangens 0,4342944 ad $\frac{1}{a} = 20,49$, & erit $a = \frac{1}{20,49} = ,0488$. Nam si concipiatur pars Usuræ ,0488 momento respondens, hoc est eandem habens rationem ad ,0488 quam habet annus ad momentum, & fiat ut unitas ad illam usuræ partem, ita sors ad ejus incrementum momentaneum; quæ hac ratione continuò crescit pecunia, ad finem anni augebitur vicesima sui parte.

CAPUT VI.

De Methodo qua Henricus Briggius *Logarithmos suos supputavit, ejusque Demonstratio.*

Tab. 45. fig. 2. Quamvis *Briggius* lineam Logarithmicam nusquam descripsit, quem tamen in calculo adhibuit operandi modum, modique Rationem ex contemplatione Logarithmicæ evidentissime patebit. In qualibet Logarithmica HBD sint tres ordinatæ AB *ab qs* quam proxime æquales, hoc est earum differentiæ exiguam admodum ad ipsas lineas habeant rationem; Erunt Logarithmorum differentiæ differentiis linearum proportionales. Nam cum lineæ sunt quam proxime æquales, propinquissimæ sibi invicem erunt. & pars curvæ B*s* ab iis intercepta cum recta linea fere coincidet, certe tam prope possunt ordinatæ sibi invicem admoveri, ut differentia curvæ, à recta ipsam subtendente, habeant ad ipsam subtensam, minorem qualibet datâ rationem. Triangula igitur B*c b* B*r s* pro rectilineis assumi possunt, & erunt æquiangula. Quare est *sr*:*bc*:: B*r* : B*c*::A*q* : A*a*: hoc est excessus linearum supra minimam AB, erunt logarithmorum differentiis proportionales. Hinc patet ratio istius methodi qua tam numeri quam Logarithmi per differentias & partes proportionales corriguntur. Quod si AB sit unitas, erunt numerorum logarithmi differentiis numerorum proportionales.

Si intra numeros denarium & unitatem capiatur medius proportionalis, seu quod idem est, numeri denarii extrahatur Radix quadratica, Radix illa seu numerus in medio erit loco intra denarium & Unitatem. & ejus Logarithmus erit dimidius Logarithmi qui denario competit ac proinde dabitur. Si inter numerum prius inventum & unitatem, iterum inveniatur medius proportionalis quod fit extrahendo numeri inventi Radicem quadraticam, hic numerus Unitati duplo vicinior

cinior erit quam prior, ejusque logarithmus erit prioris logarithmi semissis, seu Logarithmi denario competentis pars quarta. Si hac ratione continuo extrahatur Radix quadratica & bisecentur Logarithmi, pervenietur tandem ad numerum cujus distantia ab unitate minor erit parte $\frac{1}{1\,00000\,00000\,00000}$ istius logarithmi qui Denario tribuitur. *Briggius* peractis 54 Radicum extractionibus; Invenit numerum 1, 00000 00000 00000 12781 91493 20032 3442 ejusque logarithmum fore 0, 00000 00000 00000 05551 11512 31257 82702. supponatur Logarithmus hic æqualis A*q* sive B*r*, & sit *qs* numerus radicum extractione inventus; erit differentia *rs* qua unitatem superat =, 00000 00000 00000 12781 91493 20032 35.

Horum numerorum ope, logarithmi reliquorum omnium inveniri poterunt ad hunc modum. Inter datum numerum (cujus logarithmus inveniendus sit) & unitatem quærantur (ut superius ostensum est) medii proportionales, donec tandem inveniatur numerus tantillo unitatem superans ut unitas præcedat quindecim cyphras, quas totidem vel plures notæ significativæ sequantur. Sit numerus ille *ab*, & notæ significativæ, præfixis cyphris differentiam *bc* denotabunt. Deinde fiat ut differentia *rs* ad differentiam *bc* ita B*r* Logarithmus datus ad B*c* vel A*a* Logarithmum numeri *ab*; qui itaque dabitur. Hic Logarithmus toties continue duplicatus quoties extractiones factæ sunt, tandem dabit Logarithmum numeri quæsiti. Hac etiam ratione inveniri possit Subtangens Logarithmicæ nempe si fiat *rs*: B*r*: : AB seu unitas: AT subtangenti, quæ itaque invenietur 0, 43429 44819 03251, per quam denique reliquorum numerorum logarithmi innotescent, nempe si detur numerus quivis NM ejusque Logarithmus, & quæratur alterius numeri logarithmus qui ad NM satis accedat fiat ut NM ad subtangentem XM ita *no* differentia numerorum ad N*o* differentiam Logarithmorum Quod si NM Unitas = AB dabuntur logarithmi multipli- Tab. 45. fig. 3.

tiplicando differentias minimas $b\,c$ per ſubtangentem conſtantem A T.

Hac ratione invenientur Logarithmi numerorum 2 3 & 7, & inde dabuntur Logarithmi numerorum 4 8 16 32 64 &c. 9 27 81 243 &c. item 7 49 343 &c. Si à logarithmo denarii auferatur binarii Logarithmus reſtabit logarithmus Quinarii. & proinde dabuntur Logarithmi numerorum 25 125 625 &c.

Numeri ex his compoſiti, nempe 6 12 14 15 18 20 21 24 28 &c. facile logarithmis ſuis inſtruuntur, addendo logarithmos numerorum componentium.

At numerorum primorum logarithmos, per tot Radicum extractiones invenire, moleſtum admodum & laborioſum fuit opus. Nec quidem facile fuit, interpolando per differentias Primas, Secundas, & Tertias &c. Logarithmos ſupputare. Quo itaque abſque tanta moleſtia Numerorum logarithmi obtineantur, Magni viri *Newtonus*, *Mercator*, *Gregorius*, *Walliſius*, & nuper *Halleius* ſeries infinitas convergentes dederunt, quibus expeditius & certius logarithmi, ad quot volueris loca ſupputati haberi poſſunt; De hiſce ſeriebus, eruditum Tractatum ſcripſit peritiſſimus Geometra *Halleius* inter Acta Philoſophica Societatis Regiæ extantem, ubi ſeries illas nova methodo demonſtrat, modumque computandi logarithmos per eas docuit. Liceat hic ſubjungere novam ſeriem, ex qua expedite & facile fluunt Logarithmi ſaltem pro numeris majoribus.

Sit z numerus impar, cujus quæritur Logarithmus, Numeri $z-1$ $z+1$ erunt pares, & proinde dabuntur eorum logarithmi, & Logarithmorum differentia, quæ dicatur y; Quin etiam datur Logarithmus numeri qui eſt medius Geometricus inter numeros $z-1$ & $z+1$ æqualis ſcil. ſemiſummæ logarithmorum. Series $y \times \frac{1}{4z} + \frac{1}{24z^3} + \frac{7}{360z^5} + \frac{181}{15120z^7} + \frac{13}{25200z^9}$ &c. erit æqualis logarithmo

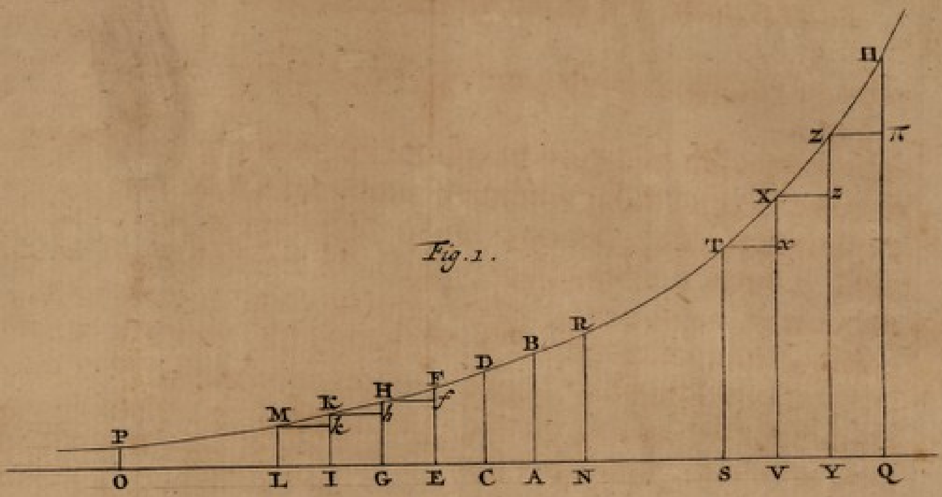

Fig. 1.

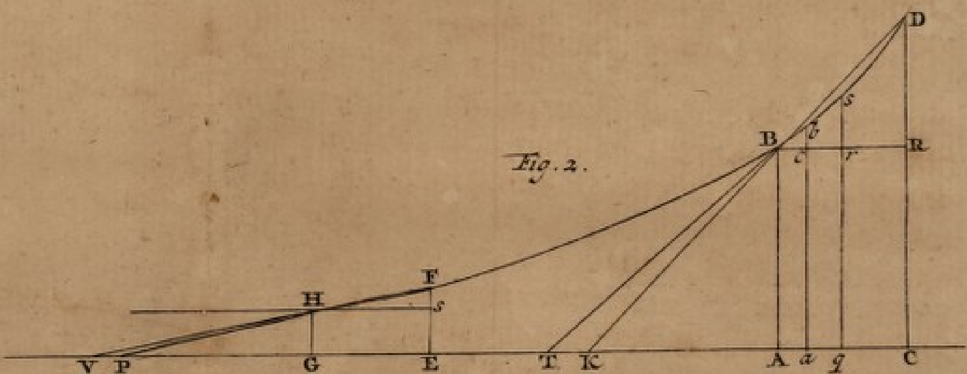

Fig. 2.

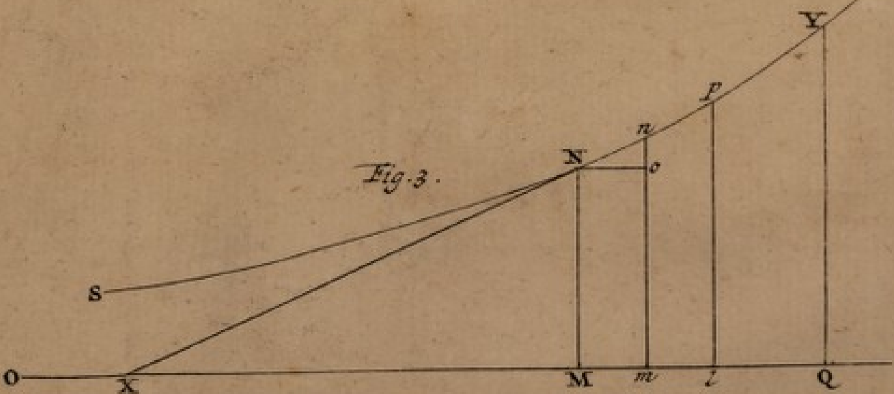

Fig. 3.

mo Rationis quam habet Geometricus medius inter numeros $z-1$ & $z+1$ ad Arithmeticum medium scil. numerum z.

Si Numerus superat 1000, Primus seriei terminus $\frac{y}{4z}$ sufficit ad producendum logarithmum ad tredecim vel quatuordecim notarum loca, secundus terminus dabit logarithmi loca viginti. At si z major sit quam 10000, primus terminus Logarithmum exhibet ad octodecim figurarum loca, & hinc ejus usus optimus erit, in supplendis logarithmis Chiliadum à *Briggio* prætermissis; Hujus rei capiamus exemplum, sit inveniendus logarithmus numeri 20001. Logarithmus numeri 20000 idem est ac logarithmus binarii præfixo Indice 4. & differentia Logarithmorum 20000 & 20002, idem est ac differentia Logarithmorum pro numeris 10000 & 10001, scil. 0, 00004 34272 7687. Hæc differentia si per $4z$ seu 80004 dividatur Quotiens $\frac{y}{4z}$ erit ——— 0, 00000 00005 42813

	4, 30105 17093 02416
Huic quoto addatur log. numeri Geometrici medii, summa erit Lo-	4, 30105 17098 45230

garithmus numeri 20001. Hinc patet, ut habeatur logarithmus ad quatuordecim loca non opus esse producere quotum ultra sex loca. At si logarithmus ad decem tantum figurarum loca habere velis, ut a *Vlacquo* in suis Tabulis factum est, duæ primæ quotientis notæ sufficiunt. Et si hac methodo computentur Logarithmi pro numeris supra 20000; labor omnis vix pluris erit, quam qui in exscribendis numeris impenditur. Hæc Series ex iis quæ ab *Halleio* inventæ sunt, facile sequitur, qui autem plura de iis scire cupit, Præfatum Tractatum adeat & discat.

FINIS.

DE
VIRIBUS
CENTRALIBUS.

JOHANNIS KEILLII EX ÆDE CHRISTI OXONIENSIS, A. M. EPISTOLA AD

Clarissimum Virum

EDMUNDUM HALLEJUM,

Geometriæ Professorem Savilianum,

DE LEGIBUS VIRIUM CENTRIPETARUM.

Haud oblitus es, uti arbitror, Vir Clarissime, te, cum nuper esses Oxonii, Theorema, quo lex vis centripetæ, *Quantitatibus finitis* exhiberi possit, mecum communicasse: quod Theorema tibi monstravit egregius Mathematicus D. *Abrahamus de Moivre*, dixitque Dominum Isaacum Newtonum, Theorema, huic simile, prius invenisse. Cum autem ejus demonstratio perfacilis sit, eam, itemque alia de eadem re cogitata, non possum tibi non impertire. Etsi minime dubitem, quin, si idem argumentum pertractare libuisset, tu acerrimo quo polles ingenii acumine, rem omnem penitus exhaurire potuisses.

THEOREMA.

Si corpus urgente vi centripeta in curva aliqua moveatur; erit vis illa in quovis curvæ puncto, in ratione composita ex directa ratione distantiæ corporis à centro virium, & reciproca ratione cubi perpendicularis à centro in rectam in eodem puncto curvam tangentem demissæ, ducti in radium curvaturæ, quem ibi obtinet curva.

Sit QAO curva quælibet á mobili urgente vi centripeta ad punctum S tendente descripta. Sitque AO arcus in mi- Tab. 47. fig. 1.

nimo quovis tempore percurſus, Pm ejus tangens, AR radius circuli æquicurvi, hoc eſt cujus peripheriæ pars minima cum arcu AO coincidat. Et ſit SP recta à puncto S in tangentem perpendiculariter demiſſa; ducantur Om ad SA & On ad SP parallelæ. Et exponat Om vim qua mobile in A urgetur verſus S. Vis qua perpendiculariter à tangente recedit corpus, erit ut On, id eſt vis tendens verſus R & faciens ut mobile, eadem qua prius velocitate latum, deſcribet circulum æquicurvum arcui AO erit ad vim tendentem verſus S, qua corpus in curva AO movetur, ut On ad Om, vel ob æquiangula triangula ut SP ad SA. Sed corporum in circulis latorum vires centripetæ ſunt ut quadrata velocitatum applicata ad radios; per Corol. Theorem. 4. *Princip. Newtoni.*

Eſt vero velocitas reciproce ut SP, ſive directe ut $\frac{1}{SP}$, adeoque quadratum velocitatis erit ut $\frac{1}{SP^2}$: vis igitur vt On ſive vis qua in circulo æquicurvo moveri poteſt corpus, erit ut $\frac{1}{SP^2 \times AR}$: Oſtenſum autem eſt, eſſe SP ad SA ut vis tendens verſus R, qua corpus in circulo æquicurvo moveri poteſt, ad vim tendentem verſus S: ſed eſt vis tendens verſus R ut $\frac{1}{SP^2 \times AR}$, adeoque cum ſit SP : SA :: $\frac{1}{SP^2 \times AR}$: $\frac{SA}{SP^3 \times AR}$ erit vis tendens verſus S, ut $\frac{SA}{SP^3 \times AR}$. Q. E. D.

TAB. 41. fig. 2. *Cor.* Si curva QAO ſit circulus, erit vis centripeta tendens verſus S, ut $\frac{SA}{SP^3}$. Adeoque ſi vis centripeta tendat ad

S pun-

S punctum in circumferentia situm, erit (per 32 tertii) angulus PAS = ang. AQS; adeoque ob similia triangula ASP, ASQ, erit AQ : AS :: AS : SP : unde $SP = \frac{AS^2}{AQ}$ & $SP^3 = \frac{AS^6}{AQ^3}$ unde $\frac{SA}{SP^3} = \frac{SA \times AQ^3}{AS^6} = \frac{AQ^3}{AS^5}$, hoc est, ob datum AQ, erit vis reciproce ut AS^5.

Sit DAB, Ellipsis, cujus Axis DB, foci F & S, AR, OR duæ perpendiculares in curvam sibi proximæ: ducantur KL, OT, in SA, & KM in OR perpendiculares. Quia SA : SK :: *FA + SA : FS, hoc est data ratione, erunt rectarum SA, SK Fluxiones AT, Kk ipsis SA, SK proportionales; & est AL = * ½ lateris recti = ½L. Porro ob KA ad SP parallelam, est angulus ASP = KAL = TOA ob ang. TAO utriusque complementum ad rectum: quare KA : AL :: SA : SP, unde $SP = \frac{L \times SA}{2\ KA}$ & $KA = \frac{L \times SA}{2\ SP}$ TAB 47. fig. 3. * Prop 3. Elem. etc. * Prop. 6. partis 4. Sect Con. Milnii.

Porro ob æquiangula triangula KMk, GPS & OTA, SPA.

Est KM : Kk :: GP : GS :: AP : SK
Item Kk : AT :: SK : SA
Item AT : AO :: AP : SA

Erit KM : AO :: $AP^2 : SA^2 :: SA^2 - SP^2 : SA^2 :: SA^2 - \frac{L^2 \times SA^2}{4\ AK^2} : SA^2 :: 4\ AK^2 - L^2 : 4\ AK^2$, unde $L^2 : 4\ AK^2 ::$ (AO − KM : AO ::) AK : AR ac proinde $AR = \frac{4\ AK^3}{L^2}$.

Eodem prorsus ratiocinio invenietur radius curvaturæ in Hyperbola æqualis $\frac{4\ AK^3}{L^2} = \frac{L \times SA^3}{2 SP^3}$.

TAB 47. fig. 4 In parabola vero facilior est calculus. Nam ob datam subnormalem, est Kk semper $=AT=$ Fluxioni Axis; & triangula KkM, ATO, SPA, AKL, æquiangula, unde $KM : Kk :: AP, SA$, item est AT vel $Kk : AO :: AP : SA$, unde $KM : AO :: AP^2 : SA^2 :: SA^2 - SP^2 : SA^2 ::$ unde erit $SP^2 : SA^2 :: AO - KM : AO :: AK : AR$, ac proinde $AR = \frac{SA^2 \times AK}{SP^2}$; sed est $AL = \frac{1}{2}$ lateris Recti $= \frac{1}{2}L$, & $AK : AL :: SA : SP$, quare erit $\frac{L \times SA}{2\ AK} = SP$, & $SP^2 = \frac{L^2 \times SA^2}{4AK^2}$, quare erit $AR = \frac{4AK^3}{L^2}$; vel quoniam est, $AK = \frac{L \times SA}{2\ SP}$, erit $AR = \frac{L \times SA^3}{2\ SP^3}$.

TAB. 47. fig. 5. Atque ex his facillima oritur constructio, pro determinando Radio curvaturæ in quavis sectione Conica. Sit enim AK perpendicularis in sectionem occurrens axi in K, ex K super AK, erigatur perpendicularis HK, cum AS producta concurrens in H. Ex H erigatur super AH, perpendicularis HR, erit AR radius curvaturæ.

In parabola paulo simplicior adhuc evadit constructio. Nam quoniam ex natura parabolæ est $SA = SK$, & Angulus AKH rectus, erit S centrum circuli per AKH transeuntis, unde invenitur radius curvaturæ producendo SA in H, ut $SH = SA$, & in H erigendo perpendicularem HR; & R erit centrum circuli osculantis parabolam in A.

TAB 47. fig. 3. Vis centripeta tendens ad focum sectionis Conicæ, in qua corpus movetur, est reciproce proportionalis quadrato distantiæ. Nam quoniam $AR = \frac{L \times SA^3}{2SP^3}$ erit $\frac{SA}{SP^3 \times AR} =$

SA

$\frac{SA \times 2SP^3}{SP^3 \times L \times SA^3} = \frac{2}{L \times SA^2}$ hoc est ob datam $\frac{2}{L}$ erit vis centripeta ut $\frac{1}{SA^2}$.

Sit Ellipsis BAD, quam tangit in A recta GE. Sintque SP per centrum Ellipsis & KA per contactum, transeuntes, perpendiculares in tangentem. Erit $SP \times KA$ = quartæ parti figuræ axis seu = quadrato semiaxis minoris $= BO \times DE$. Nam ob æquiangula triang. GBO, GLA, GAK, GPS & GDE,

$$\begin{array}{lll} SP : SG & :: & BO : GO \\ SG : DG & :: \; BG : LG :: & GO : GA \\ DG : DE & :: & GA : AK, \end{array}$$

unde $SP : DE :: BO \; AK$, & $SP \times AK = DE \times BO = \frac{1}{4} L \times SB$.

Hinc si Mobile moveatur in Ellipsi, vi centripeta tendente ad centrum Ellipsis, erit vis illa directe ut distantia; nam est $\frac{SP^2 \times 4AK^2}{L^2}$ = datæ quantitati. Quia est $SP \times AK$ quantitas data. Vis igitur, ut $\frac{SA}{SP^3 \times AR}$, erit, ut SA distantia.

In figura tertia Demissa ab altero umbilico F: in Tangentem perpendiculari FI. Ob æquiangula triangula SAP, FAI, TAB. 47. fig. 3.

erit $SA : SP :: FA : FI = \frac{SP \times FA}{SA}$ unde erit $SP \times FI = \frac{SP^2 \times FA}{SA}$ = quadrato semiaxis minoris, unde si axis major vocetur b, minor autem $2d$, erit $SP^2 = \frac{d^2 SA}{b - SA}$ & $SP = \frac{d SA^{\frac{1}{2}}}{\sqrt{b - SA}}$.

In Hyperbola autem est $SP = \frac{dSA^{\frac{1}{2}}}{\sqrt{b+SA}}$.

In Parabola est $SP = \sqrt{dSA}$, posito ejus latere recto $= 4d$.

Quoniam est $TA^2 : TO^2 :: AP^2 : SP^2 :: SA^2 - SP^2 : SP^2 :: SA^2 - \frac{d^2SA}{b-SA} : \frac{d^2SA}{b-SA} :: SA - \frac{d^2}{b-SA} : \frac{d^2}{b-SA} :: bSA - SA^2 - d^2 : d^2$, erit $\sqrt{bSA - SA^2 - d^2} : d :: TA : TO$, cumque sit $T\dot{A} = S\dot{A}$, erit $TO = \frac{dS\dot{A}}{\sqrt{bSA - SA^2 - d^2}}$.

Tab. 47. fig. 7. Sit jam QAO, Quælibet curva, cujus arcus minimus sit AO, tangentes in punctis A & O, AP, Op. Radius curvaturæ AR, perpendiculares in tangentes sint SP, Sp, erit $\frac{SA \times TA}{fP} = AR$. Nam ob æquiangula triangula est $fP : AO :: PA : RA$ & $AO : TA :: SA : PA$; unde ex æquo erit $fP : TA$ vel $S\dot{A} :: SA : RA$, est vero $fP = S\dot{P}$, quare erit $RA = \frac{SA \times S\dot{A}}{S\dot{P}}$.

Hinc si distantia SA, in suam fluxionem ducatur, & dividatur per fluxionem perpendicularis, habebitur radius Curvaturæ; quo Theoremate facile determinatur curvatura in radialibus curvis. Ex. gr. Sit AQ, Spiralis nautica; quoniam angulus SAP datur, ratio quoque SA ad SP dabitur; sit illa ratio a ad b, erit $SP = \frac{bSA}{a}$ & $S\dot{P} = \frac{bS\dot{A}}{a}$ & $AR = \frac{SA \times S\dot{A}}{S\dot{P}} = \frac{aSA}{b}$; unde facile constabit, spiralis nauticæ evolutam esse eandem spiralem, in alia positione.

Quo-

Quoniam $AR = \frac{SA \times S\dot{A}}{S\dot{P}}$, erit $\frac{SA}{SP^3 \times AR} = \frac{S\dot{P}}{SP^3 \times S\dot{A}}$ atque hinc rursus, ex data relatione SA ad SP, facile invenietur lex vis centripetæ.

Exemplum. Sit VAB Ellipsis, cujus focus S, Axis major VB $= b$, axis minor $= 2d$, latus Rectum $= 2R$. Sitque VaQ alia curva, ita ad hanc relata, ut sit perpetuo angulus VSA angulo VSa proportionalis, & sit Sa = SA. Quæritur lex vis centripetæ tendentis ad S, qua corpus in curva VaQ moveri potest. TAB. 47. *fig.* 8.

Quoniam angulus VSA est ad VSa, in data ratione; horum angulorum incrementa erunt in eadem ratione, sitque ea ratio m ad n; unde erit $ot = \frac{n \times OT}{m}$.

Est autem $OT = \frac{dS\dot{A}}{\sqrt{bSA - SA^2 - d^2}}$ unde erit $ot = \frac{ndS\dot{A}}{m\sqrt{bSA - SA^2 - d^2}}$. Quoniam autem est SA^2, $SP^2 :: ta^2 + ot^2 : ot^2 :: SA^2 + \frac{n^2 d^2 SA^2}{m^2 \times bSA - SA^2 - d^2} : \frac{n^2 d^2 SA^2}{m^2 \times bSA - SA^2 - d^2}$

$:: 1 + \frac{n^2 d^2}{m^2 \times bSA - SA^2 - d^2} : \frac{n^2 d^2}{m^2 \times bSA - SA^2 - d^2}$

$:: m^2 bSA - m^2 SA^2 - m^2 d^2 + n^2 d^2 : n^2 d^2$, unde erit $\sqrt{m^2 bSA - m^2 SA^2 - m^2 d^2 + n^2 d^2} : nd ::$ SA : SP, & $SP = \frac{ndSA}{\sqrt{m^2 bSA - m^2 SA^2 - m^2 d^2 + n^2 d^2}}$

Cujus ut habeatur fluxio pro $m^2 bSA - m^2 SA^2 - m^2 d^2 + n^2$

$n^2 d^2$. Scribatur x & erit $SP = \frac{nd\,SA}{\sqrt{x}}$, & $SP^3 = \frac{n^3 d^3\,SA^3}{x^{\frac{3}{2}}}$; & est $\dot{x} = m^2 b\,S\dot{A} - 2m^2\,SA \times S\dot{A}$, & $S\dot{P} = nd\,S\dot{A} \times x^{-\frac{1}{2}} - \frac{1}{2}\frac{n\,ASA\dot{x}}{x^{\frac{3}{2}}}$, & reducendo partes ad eundem denominatorem; erit $S\dot{P} = \frac{nd\,S\dot{A}\,x - \frac{1}{2}nd\,SA\,\dot{x}}{x^{\frac{3}{2}}}$.

Et in numeratore loco, x & $\dot{x}$, ponendo ipsorum valores, & ordinando fit $S\dot{P} = \frac{nd\,S\dot{A} \times \overline{\frac{1}{2}m^2 b\,SA - m^2 d^2 + n^2 d^2}}{x^{\frac{3}{2}}}$, unde erit $\frac{S\dot{P}}{SP^3 \times S\dot{A}} = \frac{\frac{1}{2}m^2 b\,SA - m^2 d^2 + n^2 d^2}{n^2 d^2\,SA^3}$. Sed est $\frac{\dot{P}}{SP^3 \times S\dot{A}}$, ut vis centripeta, quare erit vis, ut $\frac{\frac{1}{2}m^2 b\,SA - m^2 d^2 + n^2 d^2}{n^2 d^2\,SA^3}$ vel ob datam $n^2 d^2$ in denominatore erit vis, ut $\frac{\frac{1}{2}m^2 b\,SA - m^2 d^2 + n^2 d^2}{SA^3}$, vel loco d^2 ponendo $\frac{bR}{2}$, erit vis ut $\frac{\frac{1}{2}m^2 b\,SA - \frac{1}{2}mbR + \frac{1}{2}n^2 bR}{SA^3}$, seu ob datam $\frac{b}{2}$, ut $\frac{m^2 SA - Rm^2 + Rn^2}{SA^3} = \frac{m^2}{SA^2} + \frac{Rn^2 - Rm^2}{SA^3}$. Quae omnia exacte coincidunt cum iis, quae à Domino Newtono de vi centripeta corporis in eadem curva moti, traduntur, in *Prop* 44. *Princip.*

Quoniam vis centripeta tendens ad punctum S, qua urgente corpus in curva moveri potest, est semper, ut SP

$\frac{S\dot{P}}{SP^3 \times S\dot{A}}$; hinc ex data lege vis centripetæ, inveniri poteſt relatio SA ad SP, ac proinde per methodum tangentium inverſam, exhiberi poteſt curva, quæ data vi centripeta deſcribi poſſit. Sit v. g. vis reciproce ut diſtantiæ Dignitas quælibet m, hoc eſt, ſit $\frac{S\dot{P}}{SP^3 \times S\dot{A}} = \frac{b}{a^2 SA^m}$, erit $\frac{S\dot{P}}{SP^3} = \frac{b S\dot{A}}{a^2 SA^m}$, & capiendo harum fluxionum fluentes; erit

$\frac{1}{2} SP^{-2} = \frac{b SA^{\overline{1-m}} + e}{\overline{m-1} \times a^2}$, unde erit $\frac{\frac{\overline{m-1}}{2} \times a^2}{b SA^{1-m} + e} = SP^2$,

& multiplicando tam numeratorem, quam denominatorem fractionis, per SA^{m-1}; & loco $\frac{m-1}{2} a^2$ ponendo d^2, fit

$\frac{d^2 SA^{m-1}}{b + e SA^{m-1}} = SP^2$; quare erit $SP = \frac{d\sqrt{\overline{SA^{m-1}}}}{\sqrt{\overline{b+eSA^{m-1}}}}$.

Quod ſi quantitas conſtans e ſit nihilo, æqualis erit $SP = \frac{d\sqrt{\overline{SA^{m-1}}}}{\sqrt{b}}$.

Adeoque, ſi vis reciprcce, ut diſtantiæ quadratum, poni poteſt $SP = \frac{\sqrt{d^2 SA}}{\sqrt{b}}$, & curva erit parabola, cujus latus rectum eſt $\frac{4d^2}{b}$, vel poteſt eſſe $SP = d \times \frac{\sqrt{SA}}{\sqrt{b - SA}}$, & curva erit Ellipſis; vel denique poteſt eſſe $SP = d \times \frac{\overline{SA}}{\sqrt{\overline{b+SA}}}$, & curva evadit Hyperbola.

Si vis ſit reciproce ut diſtantiæ cubus ſupponi poteſt, ut SP ſit $=\frac{dSA}{b}$, & curva ſit ſpiralis nautica, vel fieri poteſt, ut ſit $SP=\frac{dSA}{\sqrt{b-eSA^2}}$, & curva erit eadem cum ea, cujus conſtructionem à ſectore hyperbolæ petit Dominus Newtonus; vel poteſt eſſe $SP=\frac{dSA}{\sqrt{b+eSA^2}}$, & ejus curvæ conſtructionem per ſectores Ellipticos tradit idem Newtonus. *Cor.* 3. *Prop.* 41. *lib.* 1. *Princip.*

Si vis centripeta ſit reciproce ut diſtantia; relatio inter SA & SP, æquatione Algebraica definiri nequit, Curva tamen per Logarhythmicam vel per quadraturam Hyperbolæ conſtruitur, ſit enim $SP=\frac{d}{\sqrt{b-L.SA}}$, ubi L. SA deſignat Logarythmum ipſius SA.

Haec omnia ſequuntur ex celebratiſſima nunc dierum Fluxionum Arithmetica, quam ſine omni dubio primus invenit Dominus *Newtonus*, ut, cuilibet ejus Epiſtolas à *Walliſio* editas legenti, facile conſtabit, eadem tamen Arithmetica poſtea mutatis nomine & notationis modo, à Domino *Leibnitio* in Actis Eruditorum edita eſt.

TAB. 47. fig. 1. Moveatur jam corpus in curva QAO, urgente vi centripeta tendente ad S; & celeritas corporis in A dicatur C; celeritas autem qua corpus, urgente eadem vi centripeta, in eadem diſtantia, in circulo moveri poteſt, dicatur *c*. Conſtat ex Theoremate primo, quod ſi SA exponat vim centripetam tendentem ad S; vis centripeta tendens ad R, qua urgente, corpus cum celeritate C, circulum cujus radius eſt AR deſcribet; per SP exponetur. Corporum autem circulos deſcribentium, vires centripetæ ſunt, ut velocitatum quadrata ad circulorum radios applicata, quare erit

SP:

$SP : SA :: \frac{C^2}{AR} : \frac{c^2}{SA}$, unde erit $SP \times AR : SA^2 :: C^2 : c^2$ & $C : c :: \sqrt{SP \times AR} : SA$.

Si SP cum SA coincidat, ut fit in figurarum verticibus erit $C : c :: \sqrt{AR} : \sqrt{SA}$. Quod si curva sit sectio conica AR, radius curvaturæ in ejus vertice est æqualis dimidio lateris recti $= \frac{1}{2}L$, ac proinde erit velocitas corporis in vertice sectionis, ad velocitatem corporis in eadem distantia circulum describentis, in dimidiata ratione lateris recti, ad distantiam illam duplicatam.

Quoniam est $AR = \frac{SA \times S\dot{A}}{S\dot{P}}$, erit $C^2 : c^2 :: \frac{SP \times SA \times S\dot{A}}{S\dot{P}} : SA^2 :: \frac{SP \times S\dot{A}}{S\dot{P}} : SA :: SP \times S\dot{A} : SA \times S\dot{P}$, adeoque ex data relatione SP ad SA, dabitur ratio C ad c, Ex. Grat. Si vis sit reciproce ut distantiæ dignitas m, hoc est, sit $\frac{S\dot{P}}{SP^3 \times S\dot{A}} = \frac{b}{a^2 SA^m}$; & erit $S\dot{P} = \frac{bSP^3 \times S\dot{A}}{a^2 SA^m}$, adeoque erit $C^2 : c^2 :: SP \times S\dot{A} : \frac{bSP^3 \times SA \times S\dot{A}}{a^2 SA^m} :: a^2 SA^{m-1} : bSP^2$. Unde si ponatur $SP^2 = \frac{a^2 SA^{m-1}}{b} = \frac{\frac{m-1}{2} a^2 SA^{m-1}}{b}$, erit $C^2 : c^2 :: a^2 SA^{m-1} : \frac{m-1}{2} a^2 SA^{m-1} :: 2 : m-1$ ac proinde erit $C : c :: \sqrt{2} : \sqrt{m-1}$.

Quod si ponatur $SP^2 = \frac{a^2 SA^{m-1}}{b - eSA^{m-1}} = \frac{\frac{m-1}{2} a^2 SA^{m-1}}{b - eSA^{m-1}}$

 fiet

fiet C^2 ad c^2, ut $a^2 SA^{m-1}$ ad $\dfrac{\frac{m-1}{2} a^2 b SA^{m-1}}{b - eSA^{m-1}}$, hoc eſt ut $b - eSA^{m-1}$ ad $\frac{m-1}{2} b$, ſed eſt ratio $b - eSA^{m-1}$ ad $\frac{m-1}{2} \times b$, minor ratione b ad $\frac{m-1}{2} b$, ſeu ratione 2 ad $m-1$, unde erit C ad c in minore ratione quam eſt $\sqrt{2}$ ad $\sqrt{m-1}$.

Similiter, ſi capiatur $SP^2 = \dfrac{d^2 SA^{m-1}}{b + eSA^{m-1}}$, invenietur eſſe C ad c in majore ratione quam eſt $\sqrt{2}$ ad $\sqrt{m-1}$.

Cor. Si corpus in parabola moveatur, & vis centripeta tendat ad focum S, erit velocitas corporis, ad velocitatem corporis in eadem diſtantia, circulum deſcribentis ubique ut $\sqrt{2}$ ad 1, nam in eo caſu eſt $m = 2$ & $m - 1 = 1$. Velocitas corporis in Ellipſi eſt ad velocitatem corporis, in circulo ad eandem diſtantiam moti, in minore ratione quam $\sqrt{2}$ ad 1. Velocitas in Hyperbola eſt ad velocitatem in circulo in majore ratione, quam $\sqrt{2}$ ad 1.

Si corpus in ſpirali nautica deferatur, eſt ejus velocitas ubique æqualis velocitati corporis in eadem diſtantia circulum deſcribentis nam in eo caſu eſt $m = 3$ & $m - 1 = 2$.

PRO-

PROBLEMA.

Posito quod vis centripeta (cujus quantitas absoluta nota est,) sit reciproce, ut distantiæ quadratum & projiciatur corpus secundum datam rectam cum data velocitate. Invenire curvam in qua movetur corpus.

Projiciatur corpus secundum datam rectam A B, cum data velocitate C. Et quoniam quantitas absoluta vis centripetæ nota est, dabitur inde velocitas qua corpus possit circulum ad distantiam S A describere urgente eadem vi; est enim æqualis ei quæ acquiritur, dum corpus vi illâ uniformiter applicata urgente, cadit per $\frac{1}{2}$ S A. Sit illa velocitas c. Ex A in A B, erigatur perpendicularis A K, & in ea capiatur A R, quarta proportionalis ipsis c^2 C^2 & $\frac{SA^2}{SP}$ & erit A R, radius curvaturæ in A. Ex R in A S demittatur perpendicularis R H & ex H in A R perpendicularis H K, & ducta recta S K, dabit axis positionem; Fiat angulus F A K = angulo S A K. Et si F A sit ad S K parallela, figura in qua movetur corpus erit parabola. Si autem axi S K occurrat in F; & puncta S & F, cadant ad eandem partem puncti K, figura erit Hyperbola; sin ad contrarias partes cadant puncta S & F, erit figura Ellipsis, unde focis S & F & axe = S A + F A describetur sectio, in qua corpus movebitur. Tab. 47. fig. 9.

JOAN-

JOHANNIS KEILII,

M. D. & in Academia Oxonienſi *Aſtronomiæ Profeſſoris* Saviliani, *Obſervationes in ea, quæ edidit celeberrimus Geometra*

JOANNES BERNOULLI,

In Commentariis Phyſico-Mathematicis Pariſienſibus *Anno* 1710. *de inverſo Problemate virium Centripetarum. Et ejuſdem Problematis ſolutio nova.*

Nobiliſſimum eſt problema data lege vis centripetæ invenire Curvam quam deſcribit Mobile, de loco dato, ſecundum datam rectam, & cum data velocitate egrediens: conceſſis figurarum curvilinearum quadraturis, ejus ſolutionem perfectam olim dedit Dominus Newtonus in principiis Philoſophiæ Mathematicis. Hoc ipſum problema denuo aggreſſus eſt vir clariſſimus & Geometra celeberrimus Dominus Joannes Bernoulli in Academia Baſilienſi Matheſeos Profeſſor *. qui non pauca eaque egregia ingenii ſui ſpecimina jam pridem edidit, quibus Geometriam reconditiorem non parum ditavit. Unde à tanti viri acumine novam pulchramque Problematis ſolvendi methodum expectabam. Geſtiebam itaque ſolutionem Bernoullianam perlegere, & cum Newtoniana comparare; quibus tandem diligentius perlectis & examinatis, hæc quæ ſequuntur annotavi.

* Vide Commentarios Phyſico-Mathematicos Pariſienſes Anno 1710.

Dominus Bernoulli eandem præmittit propoſitionem quam Newtonus problemati demonſtrando prius adhibuit: eſtque ea in Principiis XL, non minus pulchra quam demonſtratu facilis. Scilicet.

Si corpus cogente vi quacunque centripeta moveatur utcunque, & corpus aliud recta aſcendat vel deſcendat, ſintque eorum

eorum velocitates, in aliquo æqualium altitudinum casu, æquales; velocitates eorum in omnibus æqualibus altitudinibus erunt æquales.

Hujus propositionis Demonstrationem Newtonianam, ait Bernoullius, esse nimis implicatam, & suam, quam simpliciorem vocat, ejus loco substituit. At pace tanti viri liceat mihi dicere, si quid discriminis sit inter demonstrationem Bernoullianam & Newtonianam, id in eo situm est, quod hæc multo facilior esse videtur minusque perplexa quam illa. Nam si centro C describantur circuli DI, EK, quorum intervallum DE est quam minimum, sintque corporum in D & I velocitates æquales, & ab N ad IK demittatur perpendiculum NT, fuse ostendit Newtonus vim acceleratricem secundum DE, esse ad vim acceleratricem secundum IK, ut IN ad IT. Nimirum si vis secundum DE vel IN exponatur per rectas DE vel IN, vis illa secundum IN resolvitur in duas IT, TN, quarum illa solum, quæ est ut IT, motum secundum directionem IK accelerat: accelerationes autem seu velocitatum incrementa sunt ut vires & tempora quibus generantur conjunctim. At tempora ob æquales velocitates in D & I, sunt ut viæ descriptæ DE, IK; quare accelerationes in decursu corporum per lineas DE & IK, sunt ut DE ad IT & DE ad IK conjunctim; i. e. ut DE quad. quod est IN quad. ad rectangulum IT × IK. adeoque ob IN quad. = IT × IK, incrementa velocitatum sunt æqualia: æquales igitur sunt velocitates in E & K, & eodem argumento semper reperientur æquales in æqualibus distantiis. Hæc est summa demonstrationis Newtoni, quæ tam dilucide ab eo exponitur, ut inter propositiones elementares paucas faciliores invenies. At non sic procedit Dominus Bernoullius, sed illi sufficit dicere, Mechanicam ostendere vim secundum DE esse ad vim secundum IK, ut IK ad DE. Mechanicam etiam ostendere incrementa velocitatum esse in ratione virium & temporum conjunctim; & initio motus positis velocitatibus æqualibus tempora sunt, ut viæ descriptæ DE, IK; & hinc, (argumento prorsus simili ei quo utitur Newtonus)

Tab. 46. fig. 1.

concludit incrementum velocitatis, quod acquirit corpus dum describit IK, esse ad incrementum velocitatis dum describitur DE, ut DE $\times$ IK ad IK $\times$ DE, & proinde velocitatum incrementa ubique in distantiis æqualibus esse æqualia.

At si tironibus facilem voluisset tradere demonstrationem, debuisset propositionem Mechanicam citare, eamque ad præsentem casum accommodare. Et quidem pluribus verbis opus est, ut hoc fiat per theorema quod innuere videtur, in quo agitur de descensu Gravium in planis inclinatis: nullum enim est hic planum datum, quod recto corporum descensui obstat; imo tantum abest ut corpus à plano cohibeatur, ut è contra à plano seu Tangente per vim quandam continuo retrahitur. Procul dubio igitur manifesta magis foret ejus ratiocinii vis, si dimissis Mechanicæ propositionibus, rem omnem ex propriis principiis demonstrasset, uti fecit Newtonus. Nam resolvendo triang. rectang. KNI in duo triangula æquiangula, est KI ad IN ut IN ad IT, adeoque loco rationis IN ad IT ponere potuisset rationem KI ad IN vel ad DE.

Si de loco quovis A in recta AC cadat corpus, deque loco ejus E erigatur semper perpendicularis EG vi centripetæ proportionalis, sitque BFG linea curva, quam punctum G perpetuo tangit; demonstrat Newtonus velocitatem corporis in loco quovis E esse ut areæ curvilineæ ABGE latus quadratum. Adeoque si velocitas dicatur v, erit v^2*, ut area ABGE: & si P sit altitudo maxima, ad quam corpus in Trajectoria revolvens, deque quovis ejus puncto eâ, quam ibi habet, velocitate sursum projectum ascendere possit: sitque quantitas A distantia corporis à centro, in alio quovis orbitæ puncto; & vis centripeta sit semper ut ipsius A dignitas quælibet, scil. ut A^{n-1}, velocitas corporis in omni altitudine A erit ut $\sqrt{nP^n - nA^n}$.

*Vide Propos. 39. & 40. Principiorum.

Similiter Dominus Bernoullius ostendit, si distantia à centro dicatur x, velocitas v & vis centripeta ϕ, esse $v = \sqrt{ab - \int \phi \dot{x}}$: ubi ex Quadraturis constat esse aream ABGE

$= ab$

$=ab-\int\phi\dot{x}$. Perinde itaque eſt, ſive exprimatur quadratum Velocitatis per aream ABGE, ſive per quantitatem huic æqualem $ab-\int\phi\dot{x}$. Et ſi vis centripeta ϕ ſit ut $n\,A^{n-1}$ ſeu $n\,x^{n-1}$, ſit $ab=P^n$ & $\int\phi\dot{x}=A^n$, adeoque $ab-\int\phi\dot{x}$ eſt, ut quantitas P^n-A^n.

Deſcribat corpus curvam VK, vi centripeta tendente ad C, deturque circulus VXY, centro C intervallo quovis CV deſcriptus. Q ſit quantitas conſtans, atque $\frac{Q}{A}=z$. Sitque KI elementum Curvæ; IN vel DE elementum altitudinis, XY elementum arcus: demonſtrat Newtonus Elementum arcus ſeu XY exprimi poſſe per hanc formulam $\frac{Q\times IN\times CX}{AA\sqrt{ABGE-z^2}}$. Similiter ex præmiſſis Dominus Bernoullius, poſito Arcu UX $=z$, & altitudine ſeu diſtantia $=x$, elementum arcus ad hanc reducit formulam ſcil. $\dot{z}=\frac{a^2c\dot{x}}{\sqrt{abx^4-x^4\int\phi\dot{x}-a^2c^2x^2}}$. Et primo quidem aſpectu videbatur formula Newtoniana quodammodo ſimplicior Bernoullianâ, eo quod paucioribus conſtat terminis; at re diligentius explorata, vidi Bernoullianam formulam omnino cum Newtoniana coincidere; nec niſi in notatione quantitatum ab ea differre. Nam ſi pro $ab-\int\phi\dot{x}$ ponatur ABGE, pro ac ponatur Q, & x pro A, a pro CX, & $\dot{x}$ pro IN, fit

$$\frac{a^2c\dot{x}}{\sqrt{abx^4-x^4\int\phi\dot{x}-a^2c^2x^2}}=\frac{Q\times CX\times IN}{\sqrt{A^4\times ABGE-\frac{Q^2A^4}{A^2}}}=\frac{Q\times CX\times IN}{AA\sqrt{ABGE-\frac{Q^2}{A^2}}}$$

ſeu ponendo z^2 loco $\frac{Q^2}{A^2}$, (quod facit

 New-

Newtonus commodioris notationis gratia,) Formula Bernoulliana evadit $\frac{Q \times CX \times IN}{A^2 \sqrt{ABGE - z^2}}$. unde conftat formulam illam non magis à Newtoniana difcrepare, quam verba latinis literis expreffa differunt ab iifdem verbis fcriptis in Graecis characteribus.

Poft traditam generalem formulam; defcendit Dominus Bernoullius ad cafum particularem, ubi vis centripeta eft reciproce ut quadratum diftantiæ; & per varias reductiones & operationes fatis moleftas, conftructionem oftendit curvarum quæ urgente ea vi centripeta defcribi poffunt; eafque ad æquationes reducendo probat effe fectiones conicas. Deinde queritur Dominum Newtonum fupponere fine demonftratione curvas à tali vi defcriptas effe fectiones conicas.

Impoffibile eft, ut credat nullam Newtono notam fuiffe hujus rei demonftrationem; noverat enim, eum primum & folum fuiffe, qui hanc omnem de vi centripeta doctrinam geometrice tractavit, quique eam ad tantam perfectionem perduxit, ut poft plures quam viginti annos, parum admodum à præftantiffimis Geometris ei additum fit. Noverat etiam Bernoullius Newtonum, præter generalem problematis inverfi folutionem, oftendiffe modum quo formari poffunt curvæ, quæ vi centripeta decrefcente in triplicata diftantiæ ratione defcribuntur, adeoque alterum illum cafum ignorare non potuiffe. Nec profecto intelligo, qua ratione Bernoullius Newtono objiciat, eum hujus cafus demonftrationem prætermififfe; cum ipfe non pauca fæpius propofuit Theoremata, quorum demonftrationes nufquam dedit; & quidni liceat Newtono ad alia feftinanti hoc idem facere? Interim in nova *Principiorum* editione, facilior multo & magis clara, licet tribus verbis extat hujus rei demonftratio, quam eft Bernoulliana.

Tandem Bernoullius, ut neceffitatem fuæ demonftrationis inverfi problematis in hoc particulari cafu oftendat, hæc addit. Confiderandum eft, inquit, quod vis, quæ facit, ut cor-

corpus in spirali logarithmica moveatur, debet esse reciproce, ut cubus distantiæ à centro; at non inde sequitur talibus viribus semper describi debere tales curvas, cum similes etiam vires facere possunt, ut corpus in spirali hyperbolica moveatur.

Miror sane, quod vir Cl. suspicetur Newtonum talem unquam duxisse consequentiam. Nam praeter spiralem logarithmicam, ostendit Newtonus, qua ratione aliæ curvæ, numero infinitæ & diversæ, formari possunt, quæ omnes describantur eadem vi centripeta, qua Spiralis logarithmica; interque eas reponi debet hæc ipsa Spiralis hyperbolica, ut in sequentibus ostendemus.

Exinde autem concludit Newtonus sectiones tantum conicas necessario describi debere per vim centripetam quadrato distantiæ reciprocè proportionalem: nempe quod curvatura orbitæ cujuscunque, ex datis velocitate, vi centripeta, & positione Tangentis, datur; datis autem umbilico, puncto contactus & positione tangentis, semper describi possit sectio conica, quæ curvaturam illam datam habeat. Hoc à me prius ostensum est in actis philosophicis Londinensibus Anno 1708*. In hac igitur sectione, urgente illa vi, corpus movebitur, & in nulla alia; cum corpus de eodem loco, secundum eandem directionem, eadem cum velocitate, & urgente eadem vi centripeta exiens, non possit diversas semitas describere.

* Vide supra p. 597.

Liceat jam mihi Dominum Bernoullium imitari, & inversum de vi centripeta problema longe diversa methodo resolvere, & ad casum particularem applicare; ubi scil. vis est reciproce, ut cubus distantiæ, simulque ostendere demonstrationem *Cor. 3. prop. 41. Principiorum Newtoni.*

Quod ut fiat, quædam ex iis quæ in Actis Philosophicis N°. 317. exposui*, hic præmittenda sunt.

* Vide supra pag. 585 & seq.

Sit VIL curva quævis, quam corpus urgente vi centripeta ad centrum C tendente describit: hanc curvam in duobus punctis infinite vicinis I & K tangant recte I P, K p, ad quas e centro demittantur perpendiculares C P, C f; centro item C describantur KE, ID, & ducatur CI. TAB. 46. *fig.* 2.

Erit vis centripeta ut Quantitas $\frac{Pp}{PC^3 \times IN}$ quod Theorema licet in prædicto loco demonſtravimus, ecce aliam ejus demonſtrationem. Ex K ducantur Km ad CP & Kn ad CI parallelæ. Et ob æquiangula triangula ICP, IKN, nKm, itemque ob IKm & IpP æquiangula. Erit

Ip vel $IP : IK :: pP : Km$

$PC : IP :: Km : mn$

$IN : IK :: mn : nK$ unde ex æquo fiet

$PC \times IN : IK^2 :: pP : nK$, & erit $nK = \frac{pP \times IK^2}{PC \times IN}$. Præterea tempus quo deſcribitur arcus IK eſt ut area ſeu triangulum ICK, vel ejus duplum $PC \times IK$; adeoque ſi tempus detur erit $PC \times IK$ quantitas conſtans. Dato autem tempore, vis centripeta eſt ut lineola Kn, quæ ſub urgente vi illa deſcribitur, adeoque vis centripeta eſt ut lineola illa Kn ducta in quantitatem conſtantem $\frac{1}{PC^2 \times IK^2}$, hoc eſt, erit vis centripeta ut $\frac{1}{PC^2 \times IK^2} \times \frac{Pp \times IK^2}{PC \times IN}$ ſeu ut quantitas $\frac{Pp}{PC^3 \times IN}$. Quod erat demonſtrandum.

Velocitas corporis in quovis loco eſt ut via in minimo quovis tempore percurſa directe, & ut tempus illud inverſe; adeoque & ut $IK \times \frac{1}{PC \times IK}$ hoc eſt, velocitas erit reciproce ut perpendicularis è centro in Tangentem.

Si diſtantia corporis à centro dicatur x, & perpendicularis in tangentem p, erit $IN = x$ & $Pp = p$ & vis centripeta expoponi potest per quantitatem $\frac{f^4\dot{p}}{p^3\dot{x}}$, [illegible]ndo quantitatem quamlibet pro f^4.

Adeoque si cum Domino Bernoullio vim centripetam nominemus ϕ, erit $\frac{f^4\dot{p}}{p^3\dot{x}} = \phi$ & $\frac{f^4\dot{p}}{p^3} = \dot{x}\phi$; & capiendo harum quantitatum fluentes erit $\frac{f^4}{2p^2} =$ fluenti quantitâtis $\dot{x}\phi$.

At cum velocitas corporis sit reciprocè, ut perpendicularis p, ejus quadratum exponi potest per $\frac{f^4}{2p^2}$. Si itaque velocitas dicatur v, erit $v^2 = \frac{f^4}{2p^2} =$ fluenti quantitatis $\dot{x}\phi$: Quod si A sit locus, de quo cadere debet corpus, ut acquirat in D vel I velocitatem v, deque loco corporis D erigatur perpendicularis $DF = \phi$ erit rectangulum $DE \times DF = \dot{x}\phi$. Sit jam BFG linea curva, cujus ordinatæ exponant vires centripetas, seu quantitates ϕ. Fluens quantitatis $\dot{x}\phi$ erit area curvilinea $ABFD = v^2 = \frac{f^4}{2p^2}$, adeoque erit v ut areæ ABFD latus quadratum. Quod si velocitas ea sit quæ ab infinita distantia cadendo acquiritur, erit v^2 seu fluens ipsius $\dot{x}\phi$ æquale areæ oDFO indefinite protensæ.

Hinc semper dabitur quantitas p in terminis finitis, quando area illa curvilinea terminis finitis exponi potest. Sit, verbi gratia, vis centripeta reciprocè ut distantiæ dignitas m, hoc est, sit $\dot{x}\phi = \frac{g\dot{x}}{x^m}$, si velocitas corporis sit ea quæ ac-

qui-

quiritur cadendo ab infinita distantia, erit $v^2 = \frac{g}{m-1 \times x^{m-1}} = \frac{f^4}{2p^2}$ & in hisce omnibus casibus area indefinite protensa est quantitas finita. Potest autem corpus in trajectoria revolvi velocitate cujus quadratum vel majus fieri potest, vel minus quantitate $\frac{g}{m-1\, x^{m-1}}$, vel huic æquale. Adeoque erit

$$v^2 = \frac{f^4}{2p^2} = \frac{g}{m-1\, x^{m-1}} + e^2.$$

Hinc urgentibus his viribus, tria curvarum genera describi possunt; prout e^2 est quantitas positiva, vel negativa, vel nulla. V. G. Si velocitas major sit ea quæ acquiritur ab infinita distantia cadendo, fit $\frac{f^4}{2p^2} = \frac{g}{m-1\, x^{m-1}} + e^2$: si velocitas sit minor erit $\frac{f^4}{2p^2} = \frac{g}{m-1\, x^{m-1}} - e^2$: si æqualis, erit $\frac{f^4}{2p^2} = \frac{g}{m-1\, x^{m-1}}$.

Sit $\frac{1}{2} f^4 = a^2 c^2$ & $\frac{1}{m-1} \times g = b^2 e^2$. Et si velocitas corporis sit ea quæ ab infinito cadendo acquiritur, erit $p^2 = \frac{a^2 x^{m-1}}{b^2}$ seu $p = \frac{a x^{\frac{m-1}{2}}}{b}$.

At si velocitas major sit aut minor hac velocitate, fiet uti ostensum est $\frac{f^4}{2p^2} = \frac{g}{m-1\, x^{m-1}} \pm e^2 = \frac{\frac{1}{m-1} g \pm e^2 x^{m-1}}{x^{m-1}}$;

Unde

Unde pro $\frac{1}{4}f^4$ & $\frac{g}{m-1}$ ponendo earum valores a^2e^2 & b^2e^2, erit $\frac{a^2e^2}{p^2}=\frac{b^2e^2\pm e^2x^{m-1}}{x^{m-1}}$ seu $\frac{a^2}{p^2}=\frac{b^2\pm x^{m-1}}{x^{m-1}}$, & fiet $p^2=\frac{a^2x^{m-1}}{b^2\pm x^{m-1}}$.

Adeoque si vis centripeta sit reciproce ut cubus distantiæ; hoc est, si sit $m=3$ & $m-1=2$. Erit $p^2=\frac{a^2x^2}{b^2}$, vel $p^2=\frac{a^2x^2}{b^2+x^2}$, vel denique $p^2=\frac{a^2x^2}{b^2-x^2}$.

In primo casu constat curvam esse spiralem logarithmicam: nam sit $p=\frac{ax}{b}$, & $b:a::x:p$, adeoque ob constantem rationem b ad a, erit angulus CIP ubique constans.

Ponamus jam esse $p^2=\frac{a^2x^2}{b^2+x^2}$ & ex hac suppositione tres oriuntur diversæ curvarum species, prout a major est quam b, aut ei æqualis, aut minor.

Et primo sit a major quam b. Centro C & ad distantiam quamvis datam describatur circulus HYX, cui rectæ CK, CI productæ occurrant in Y & X. Et est $IN^2:KN^2::IP^2:PC^2$ & ita $CI^2-PC^2:PC^2::x^2-p^2:p^2::x^2-\frac{a^2x^2}{b^2+x^2}:\frac{a^2x^2}{b^2+x^2}::1-\frac{a^2}{b^2+x^2}:\frac{a^2}{b^2+x^2}::b^2+x^2-a^2:a^2$. Tab. 46. fig. 3.

Quare erit $\sqrt{x^2+b^2-a^2}:a::IN:KN::\dot{x}:\frac{a\dot{x}}{\sqrt{x^2+b^2-a^2}}=KN$. Et quoniam est a major quam b, erit b^2-a^2 quanti-

tas

tas negativa. Sit illa $-c^2$, unde fit KN $= \frac{a\dot{x}}{\sqrt{x^2-c^2}}$. Dicatur h radius circuli HY, & est CK : KN :: CY : YX hoc est $x : \frac{a\dot{x}}{\sqrt{x^2-c^2}} :: h : \frac{ha\dot{x}}{x\sqrt{x^2-c^2}} = \text{YX} = \dot{y}$, si arcus HY vocetur y. Sit $x = \frac{c^2}{z}$ unde $\dot{x} = -\frac{c^2\dot{z}}{z^2}$ & $\frac{\dot{x}}{x} = -\frac{\dot{z}}{z}$. Item erit $x^2 - c^2 = \frac{c^4}{z^2} - c^2 = \frac{c^4 - c^2z^2}{z^2} = \frac{c^2}{z^2} \times \overline{c^2 - z^2}$: unde $\sqrt{x^2-c^2} = \frac{c}{z} \times \sqrt{c^2-z^2}$; quibus valoribus substitutis, erit $\frac{ha\dot{x}}{x\sqrt{x^2-c^2}} = \frac{-ha\dot{z}}{c\sqrt{c^2-z^2}}$. Sit $a : c :: n : 1$. hoc est, sit $a = nc$, & fiet XY seu $\dot{y} = -\frac{nh\dot{z}}{\sqrt{c^2-z^2}}$. Est vero $\frac{nh\dot{z}}{\sqrt{c^2-z^2}}$ ad $\frac{c\dot{z}}{\sqrt{c^2-z^2}}$ ut nh ad c; hoc est in ratione data: adeoque eorum fluentes, si simul incipiunt, erunt in eadem ratione; hoc est erit HY seu y ad fluentem quantitatis $\frac{c\dot{z}}{\sqrt{c^2-z^2}}$ ut nh ad c.

Quod si centro C radio CV $= c$ describatur circulus VL; & CG sit $= z$, & $no = \dot{z}$, fiet arcus $mn = \frac{c\dot{z}}{\sqrt{c^2-z^2}}$ fluxioni arcus Qm, quando fluxio est quantitas positiva: sed quan-

quando eſt negativa, ejus fluens eſt arcus Vm prioris complementum. Arcus enim ejuſque complementum eandem habent quantitatem fluxionem denotantem, diverſis tantum ſignis affectam; quia creſcente uno decreſcit alter.

Hinc eſt HY ad Vm ut nh ad c: ſed eſt CV ad CH ut Ve: HY, hoc eſt $c:h::Ve:\frac{h \times Ve}{c} = HY$, quare erit $\frac{h \times Ve}{c} : Vm :: nh : c$, unde $Ve : Vm :: n : 1$.

Præterea ex natura circuli erit CG : CV :: CV : CT, quando mT circulum tangit: hoc eſt erit $z : c :: c : \frac{c^2}{z} = CT = x$. Hinc ſi capiatur angulus V Ce ad angulum V Cm ut n ad 1. & producatur Ce ad K ut ſit CK = ſecanti CT, erit K punctum in curva quæſita.

Hic obiter notandum eſt, ſi n ſit numerus, hoc eſt ſi ſit a ad c vel a ad $\sqrt{a^2 - b^2}$ ut numerus ad numerum, curva VI fiet Algebraica: nam in hoc caſu relatio mG ad ſinum anguli VCe æquatione definitur, & inde habebitur relatio ſinus anguli VCe ad CT vel CK per æquationem determinatam, & inde demum dabitur æquatio quæ exprimet relationem inter ordinatam & interceptam à puncto C incipientem. Harum curvarum ordines & gradus in ſcala æquationum Algebraica diverſi erunt pro magnitudine numeri n. In his omnibus curvis ſic deſcriptis Aſymptoti poſitio hac ratione determinatur: fiat angulus VCL ad rectum angulum ut n ad 1. In eo angulo diſtantia corporis à centro evadit infinita. Jam quad. perpendicularis in Tangentem $PC = \frac{a^2 x^2}{b^2 + x^2}$ ubi x eſt infinita, fit $PC^2 = \frac{a^2 x^2}{x^2}$, ſeu $PC = a$. Ducatur

tur itaque CR ad CL perpendicularis & æqualis rectæ a, & si per R ducatur RS rectæ CL parallela, hæc curvam tanget ad infinitam distantiam, seu erit curvæ Asymptotos.

Si corpus in quavis harum curvarum descendendo, ad Apsidem imam pervenerit; hinc rursus ascendet in infinitum, & aliam curvam priori similem, seu potius ejusdem curvæ similem portionem, ascendendo describet.

Curvæ hæ possunt pluribus revolutionibus circa centrum torqueri, priusquam ad asymptoton convergere incipiant, & motus angularis rectæ CK erit æqualis totidem rectis quot numerus n constat unitatibus. v. g. si n sit 100, perficientur viginti quinque integræ revolutiones, priusquam distantia à centro evadat infinita.

Aucto numero n, eadem manente a, minuitur c: est enim $\frac{a}{n} = c$ & $\frac{a^2}{n^2} = c^2 = a^2 - b^2$, unde fiet $\overline{n^2 - 1} \times a^2 = n^2 b^2$. Et proinde fiet $a^2 : b^2 :: n^2 : n^2 - 1$; adeoque si b^2 ad æqualitatem accedat ipsius a^2, perveniet quoque $n^2 - 1$ ad rationem æqualitatis cum n^2, & proinde augebitur n & in eadem ratione minuetur c. Ponatur itaque esse b^2 fere æquale ipsi a^2; adeo ut cum differentia sit infinite parva, fiat n numerus infinite magnus, & radius circuli c fiet infinite parvus, seu circulus in suum centrum contrahetur. At sic evanescente c, non pariter evanescit CT, si angulus VCm sit propemodum rectus: nam in omni circulo, etiam minimo, secans anguli recti est quantitas infinita. Curva itaque hæc, ob n numerum infinitum, infinitis numero revolutionibus centrum ambibit, priusquam ad Asymptoton convergere incipiet.

Evanescente autem c fit $b = a$ & $p = \frac{ax}{\sqrt{x^2 + a^2}}$. Et quoniam in omni casu est $y = \frac{bax}{x\sqrt{x^2 + c^2}}$, evanescente c fiet y

=

$= \frac{h a \dot{x}}{x^2}$, unde capiendo fluentes fiet $y = \frac{ha}{x}$ seu $xy = ha$ = datæ quantitati.

Hæc curva est Spiralis Hyperbolica, quæ plures habet notabiles proprietates. Si ducatur radius quilibet CIY curvæ occurrens in I, & peripheriæ circuli in Y, & ex C ad CI excitetur perpendicularis CT, atque IT tangat curvam in I, & rectæ CT occurrat in T: erit CT constans recta, æqualis scil. arcui VE; qua proprietate logarithmicam æmulatur, cum CT curvæ subtangens dici possit. Sit enim Radius circuli CE $= b$, arcus VE $= a$, dicatur CI x & VY sit y. Quia est $b a = x \times y$ erit $\frac{ba}{x} = y$ & $\frac{ba\dot{x}}{x^2} = \dot{y}$. Porro est CY:CI :: YX:NK hoc est $b : x :: \frac{ba\dot{x}}{x^2}$: NK: quæ proinde est $\frac{a\dot{x}}{x}$. Et quoniam est IN: NK :: CI:CT. hoc est $\dot{x} : \frac{a\dot{x}}{x} :: x$:CT, erit CT $= a$. TAB 46. fig. 4.

Si centro C, intervallo quovis CG, describatur circuli arcus GF, hic arcus inter rectam CV & curvam interceptus erit semper æqualis constanti rectæ CT vel a. Nam quoniam est VL $\times$ CF = CV $\times$ VE; erit VL:VE :: CV: CF :: VL: GF unde æquantur VE & GF. Si ad CG ex C excitetur normalis CR = VE vel FG vel a, & per R agatur RS rectæ CV parallela, erit RS curvæ Asymptotos. Nam est recta MS æqualis arcui GF; & proinde FS distantia Curvæ ab RS est semper æqualis excessui quo arcus superat suum sinum: at cum distantia crescat in infinitum, excessus ille minuetur in infinitum, & fiet tandem data quavis recta minor, & proinde R S erit Curvæ Asymptotos.

 Sit

Tab. 46. fig. 3. Sit jam b major quam a; & similiter, ut in priore casu, invenietur $KN = \frac{a\dot{x}}{\sqrt{x^2+b^2-a^2}}$: at quoniam b superat a, erit $c^2 = b^2 - a^2$ quantitas positiva, & KN fiet $= \frac{a\dot{x}}{\sqrt{x^2+c^2}}$ & ponendo radium circuli $HY = h$, invenietur $\dot{XY} = \frac{ha\dot{x}}{x\sqrt{x^2+c^2}}$. Ponatur $x = \frac{c^2}{z}$, & erit $\dot{x} = \frac{c^2\dot{z}}{z^2}$ & $\frac{\dot{x}}{x} = \frac{\dot{z}}{z}$.

Erit quoque $x^2 = \frac{c^4}{z^2}$ & $x^2 + c^2 = \frac{c^4}{z^2} + c^2 = \frac{c^4 + c^2 z^2}{z^2} = \frac{c^2}{z^2} \times \overline{c^2+z^2}$: unde $\sqrt{x^2+c^2} = \frac{c}{z} \times \sqrt{c^2+z^2}$.

His itaque valoribus substitutis fit $\frac{ha\dot{x}}{x\sqrt{x^2+c^2}} = \frac{ha\dot{z}}{c\sqrt{c^2+z^2}} = \dot{y}$. Nam tale sumi potest initium arcus HY, ut simul cum fluente quantitatis $\frac{-ha\dot{z}}{c\sqrt{c^2+z^2}}$ crescat & decrescat. Fiat $nc = a$ & erit $\frac{nh\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}} = \dot{y}$, & $\frac{\frac{1}{2}nh^2\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}} = \frac{1}{2}h\dot{y} =$ sectori CXY.

Est autem $\frac{\frac{1}{2}nh^2\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}} : \frac{\frac{1}{2}c\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}} :: nh^2 : c^2$, hoc est in data ratio-tione. Adeoque erit ſector CXY ad $\frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}}$ ſemper in data ratione. Harum itaque quantitatum fluentes erunt in eadem ratione, cum ſimul incipere ponantur. Fluens autem ſectoris CXY eſt ſector CVY & fluens quantitatis $\frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}}$ eſt ſector Hyperbolæ, quod ſic oſtenditur.

Centro C ſemiaxe transverſo $CV=c$ deſcribatur Hyperbola æquilatera, & ex duobus punctis vicinis D & F ordinentur ad axem conjungatum rectæ DB, EF; ducantur item CD, CF. Et incrementum ſeu fluxio trianguli BCD æquale erit $BE \times BD$ — ſectore DCF: unde ſector DCF (qui eſt Fluxio ſectoris CVD) æqualis erit $BE \times BD$ — incremento trianguli BCD. Et ſi BC dicatur z, ob Hyperbolam, eſt $BD^2 = BC^2 + CV^2 = z^2 + c^2$: unde $BD = \sqrt{c^2+z^2}$, & $BE \times BD = \dot{z} \times \sqrt{c^2+z^2}$. Triangulum autem BCD eſt $\frac{1}{2}z \times \sqrt{c^2+z^2}$, cujus fluxio eſt $\frac{1}{2}\dot{z} \times \sqrt{c^2+z^2} + \frac{\frac{1}{2}\dot{z} \times z^2}{\sqrt{c^2+z^2}}$. Subtrahatur hæc quantitas ab $\dot{z} \times \sqrt{c^2+z^2}$, & reſtabit ſector Hyperbolæ minimus $CDF = \frac{1}{2}\dot{z} \times \sqrt{c^2+z^2} - \frac{\frac{1}{2}\dot{z} \times z^2}{\sqrt{c^2+z^2}} = \frac{\frac{1}{2}\dot{z} \times \overline{c^2+z^2} - \frac{1}{2}\dot{z} \times z^2}{\sqrt{c^2+z^2}} = \frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}}$. Adeoque fluens ſectoris CDF eſt æqualis fluenti quantitatis $\frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}}$.

Proinde erit ſector CVD fluens quantitatis $\frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{c^2+z^2}}$. Præterea DT recta tangat Hyperbolam & occurrat axi conjugato in T. Eſt ex natura Hyperbolæ BC : CV :: CV : CT,

 hoc

hoc est $z : c :: c - \frac{c^2}{z} = CT = x$. Atque hinc oritur constructio quæ sequitur.

TAB. 46. fig. 6. Centro C semiaxe transverso CV, describatur Hyperbola æquilatera Vm, item circulus Ve. Capiatur sector circularis CVe ad sectorem Hyperbolicam CVm ut n ad 1; tangat Hyperbolam in m recta Tm, occurrens Axi conjugato in T: producatur Ce ad k ut sit Ck = CT, & punctum k erit in curva quæsita. Nempe talis est ea curva, ut si Ck dicatur x, perpendicularis a C in tangentem ejus demissa erit semper æqualis $\frac{ax}{\sqrt{b^2 + x^2}}$. Quando x est infinita evanescit b^2, & perpendicularis fit = a, & tunc coincidit CR cum CV. Si itaque capiatur in axe conjugato CR = a, & ducatur RS ipsi CV parallela, erit hæc curvæ Asymptotos.

Si eo usque augeatur a ut fiat quantitas $b^2 - a^2$ infinite parva, tunc evanescet c^2, & quantitas $\frac{\dot{h}ax}{x\sqrt{x^2 + c^2}}$ fit $\frac{\dot{h}ax}{x^2} = \dot{y}$. Unde si capiantur harum quantitatum fluentes, habebimus $\frac{ha}{x} = y$, & $ha = xy$, hoc est rectangulum sub arcu circulari & distantia curvæ à centro erit semper data quantitas; atque hac ratione migrabit curva in spiralem Hyperbolicam. Est itaque spiralis Hyperbolica curva media, seu quasi limes, inter eas curvas, quæ construuntur per sectores circulares & eas quæ construuntur per sectores Hyperbolicos. Itaque spiralis illa Hyperbolica concipi potest formari vel per sectorem circuli aut Ellipsis, vel per sectorem Hyperbolæ, cujus Axis transversus minuitur in infinitum, & in eadem ratione augetur numerus n.

Ad eum jam devenimus casum, ubi velocitas corporis minor

nor est eâ quæ acquiritur cadendo ab infinita distantia, & ubi TAB 46. fig. 3.
$p^2 = \frac{a^2 x^2}{b^2 - x^2}$. Et hic simili ratiocinio ac in priori casu, invenietur KN $= \frac{a\dot{x}}{\sqrt{b^2 - a^2 - x^2}}$, ubi necesse est, ut sit b^2 majus quam a^2. Hinc si $b^2 - a^2$ dicatur c^2, fit KN $= \frac{a\dot{x}}{\sqrt{c^2 - x^2}}$; & proinde XY seu $\dot{y} = \frac{ha\dot{x}}{x\sqrt{c^2 - x^2}}$.

Sit jam $x = \frac{c^2}{z}$, & fiet $\frac{\dot{x}}{x} = \frac{\dot{z}}{z}$ seu $\frac{ha\dot{x}}{x} = \frac{ha\dot{z}}{x}$ & $c^2 - x^2$ erit $= \frac{c^2}{z^2} \times \overline{z^2 - c^2}$, quibus valoribus substitutis fit $\frac{-ha\dot{z}}{c\sqrt{z^2 - c^2}} = \frac{ha\dot{x}}{x\sqrt{c^2 - x^2}} = -\dot{y}$. Nam tale ponendum est initium arcus YX, ut simul cum fluente quantitatis $\frac{ha\dot{z}}{c\sqrt{z^2 - c^2}}$ incipiat; unde erit $\frac{\frac{1}{2} b^2 a\dot{z}}{c\sqrt{z^2 - c^2}} = \frac{1}{2} b\dot{y} =$ sectori CXY $=$, $\frac{\frac{1}{2} n b^2 z}{\sqrt{z^2 - c^2}}$, ponendo $nc = a$. Est vero $\frac{\frac{1}{2} n b^2 \dot{z}}{\sqrt{z^2 - c^2}}$ ad $\frac{\frac{1}{2} c^2 \dot{z}}{\sqrt{z^2 - c^2}}$ ut $n b^2$ ad c^2, hoc est in ratione constanti. Quare harum quantitatum Fluentes sunt in eadem ratione, hoc est Fluens quantitatis $\frac{1}{2} b\dot{y}$ seu $\frac{\frac{1}{2} n b^2 \dot{z}}{\sqrt{c^4 - z^2}}$ erit ad fluentem quantitatis

$\frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{z^2-c^2}}$ ut $n h^2$ ad c^2. Eſt autem fluens quantitatis $\frac{1}{2}h\dot{y}$ $=$ ſectori CVX, & fluens quantitatis $\frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{z^2-c^2}}$ eſt ſector Hyperbolæ, quod ſic oſtenditur.

TAB. 46. fig. 7. Centro C ſemiaxe tranſverſo $CV=c$ deſcribatur Hyperbola æquilatera, & ex duobus punctis infinite vicinis B & D ad axem ordinentur duæ rectæ BE, DF; ducantur item CB, CD. Et erit fluxio ſeu incrementum trianguli CBE $=$ triangulo CBD$+$BE $\times$ EF; unde triangulum CBD, ſeu ſector minimus CBD, erit $=$ incremento trianguli CBE $-$ BE $\times$ EF. Dicatur CE z, & erit BE $=\sqrt{z^2-c^2}$, & BE $\times$ EF $=\dot{z}\sqrt{z^2-c^2}$. Eſt quoque triangulum CBE $=\frac{1}{2}z\sqrt{z^2-c^2}$, cujus fluxio eſt $\frac{1}{2}\dot{z}\times\sqrt{z^2-c^2}+\frac{\frac{1}{2}z\times z\dot{z}}{\sqrt{z^2-c^2}}$; à quo ſi ſubtrahatur quantitas $\dot{z}\times\sqrt{z^2-c^2}$, fit ſector minimus CBD $=$
$$\frac{\frac{1}{2}\dot{z}\times z^2}{\sqrt{z^2-c^2}}-\frac{1}{2}\dot{z}\times\sqrt{z^2-c^2}=\frac{\frac{1}{2}\dot{z}\times z^2-\frac{1}{2}\dot{z}\times \overline{z^2-c^2}}{\sqrt{z^2-c^2}}=$$
$\frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{z^2-c^2}}$ unde conſtat ſectorem CBV eſſe fluentem quantitatis $\frac{\frac{1}{2}c^2\dot{z}}{\sqrt{z^2-c^2}}$. Præterea ſi BT tangens Hyperbolam Axi transverſo occurrat in T, ex natura Hyperbolæ ſit CE : CV :: CV : CT, hoc eſt $z:c::c:\frac{c^2}{z}=CT=x$.

TAB. 46. fig. 8. Hinc deducimus ſequentem conſtructionem. Centro C, ſemiaxe transverſo $CV=c$, deſcribatur Hyperbola æquilatera VB, & circulus CeG ex centro C. Ad hyperbolam du-

ducatur recta CB, & hyperbolæ Tangens BT axi transverso occurrat in T. Capiatur circuli sector CVe, qui sit ad sectorem Hyperbolicum CVB ut n ad 1. In Ce capiatur CK = CT, & erit K punctum in curva quæsita, cujus perpendiculum e centro C ad Tangentem in K demissum, si CK dicatur x, est æquale $\frac{ax}{\sqrt{b^2 - x^2}}$.

Et in hac curva, urgente vi centripeta, quæ sit reciproce ut cubus distantiæ, movebitur corpus, si secundum directionem Tangentis cum justa velocitate exeat. Qualis autem debet esse velocitas, quæ faciat ut corpus harum curvarum quamvis describat, sic invenietur.

Cum velocitas qua corpus in trajectoria quacunque movetur sit reciproce ut quantitas p, assumendo constantem quamvis, a, ea semper exponi potest per $\frac{a}{p}$. Et si ad Axem CV ordinentur rectæ, quæ sint reciproce ut cubi distantiarum à centro, seu ut vires centripetæ, & hac ratione formetur figura curvilinea, ejus Area indefinite extensa semper exponi potest per $\frac{b^2}{x^2}$, ut ex Quadraturis constat. At Area illa est ut quadratum velocitatis quæ acquiritur ab infinita distantia cadendo, adeoque velocitas hoc casu acquisita erit ut $\frac{b}{x}$. Hinc si velocitas illa dicatur y, & velocitas, qua corpus in Trajectoria movetur, dicatur v, talesque assumantur quantitates a & b, ut in una aliqua à centro distantia sit $y : v :: \frac{b}{x} : \frac{a}{p}$, erit ubique in omnibus distantiis $y : v :: \frac{b}{x} : \frac{a}{p} :: p : \frac{ax}{b}$. Unde si $y = v$, erit $p = \frac{ax}{b}$, & curva hac velocitate defcripta erit Spiralis Nautica; vel circulus exiften-te $p=x$ & $a=b$.

Si y fit major quam v, tunc p major erit quam $\frac{ax}{b}$: eritque illa, ut ex præcedentibus conftat, $=\frac{ax}{\sqrt{b^2-x^2}}$. Curva autem conftruetur per fectorem Hyperbolicum, ut in ultimo cafu oftenfum fuit, ubi diftantia corporis à centro per concurfum Tangentis Hyperbolæ cum Axe transverfo determinatur. Si y fit minor quam v, at in tantilla ratione ut maneat b major quam a, curva formabitur per eundem fectorem hyperbolicum. At diftantia corporis à centro defumitur ex concurfu Tangentis cum Axe conjugato.

Si fit $y : v :: p : x$, erit in eo cafu $a=b$, & curva evadit fpiralis Hyperbolica, ubi eft $p=\frac{ax}{\sqrt{a^2+x^2}}$. Hinc fi de loco quovis projiciatur corpus fecundum datam rectam, cum ea velocitate, quæ fit ad velocitatem ab infinito cadendo acquifitam, ut diftantia corporis à centro ad perpendicularem e centro ad lineam directionis demiffam, movebitur illud corpus in Spirali Hyperbolica. Si denique fit v tanto major quam y, ut fit etiam a major quam b, curva conftruetur per fectores circulares. Atque hac ratione datâ velocitate femper determinari poffit relatio quantitatum a & b, ac proinde curva defcribetur in qua corpus cum illa velocitate movebitur: & viciffim data curva, feu datis quantitatibus a & b, invenietur velocitas qua curva illa defcribitur.

Tab 46. fig. 2. Omnium curvarum areæ (fi circulum excipias) quæ urgente hac vi centripeta defcribi poffunt, funt perfecte quadrabiles. Nam primo, in Spirali Logarithmica, quia eft $p=\frac{ax}{b}$, erit KN $=\frac{ax}{\sqrt{b^2-a^2}}=\frac{ax}{c}$ ponendo $b^2-a^2=c^2$: adeo-

adeoque erit triangulum C K I $= \frac{\frac{1}{2} a x \dot{x}}{c}$, cujus fluens est $\frac{a x^2}{4c}$ = Areæ curvæ.

Si p fit $\frac{a x}{\sqrt{b^2 + x^2}}$, & a major quam b, ostensum est KN $= \frac{a \dot{x}}{\sqrt{x^2 - c^2}}$, unde KN $\times \frac{1}{2}$ C I $= \frac{\frac{1}{2} a x \dot{x}}{\sqrt{x^2 - c^2}}$, cujus fluens est $\frac{1}{2} a \times \sqrt{x^2 - c^2}$ = areæ curvæ. At si a minor sit quam b, fit KN $= \frac{a \dot{x}}{\sqrt{x^2 + c^2}}$, & KN $\times \frac{1}{2}$ CI $= \frac{\frac{1}{2} a x \dot{x}}{\sqrt{x^2 + c^2}}$ cujus fluens est $\frac{1}{2} a \sqrt{x^2 + c^2} - Q$ = Areæ curvæ. Ponatur $x = o$, & fiet $\frac{1}{2} ac - Q = o$, unde $Q = \frac{1}{2} ac$, & area curvæ fit $= \frac{1}{2} a \sqrt{x^2 - c^2} - \frac{1}{2} ac$.

In spirali Hyperbolica evanescit quantitas c, & Area Curvæ fit $\frac{1}{2} ax$.

Si p fit $= \frac{a x}{\sqrt{b^2 - x^2}}$, ostensum est esse KN $= \frac{a \dot{x}}{\sqrt{c^2 - x^2}}$; unde $\frac{1}{2}$ CI $\times$ KN $= \frac{\frac{1}{2} a \times x \dot{x}}{\sqrt{c^2 - x^2}}$, cujus fluens est $Q - \frac{1}{2} a \sqrt{c - x^2}$ = Areæ. Fiat $x = o$, & erit $Q - \frac{1}{2} ac = o$, seu $Q = \frac{1}{2} ac$; unde erit Area curvæ semper æqualis $\frac{1}{2} ac - \frac{1}{2} a \sqrt{c^2 - x^2}$. Fiat $c^2 - x^2 = o$ seu $c = x$, & Area curvæ fit $\frac{1}{2} ac$. Unde si initium Areæ non capiatur ab initio ipsius x, seu ubi x est $= o$, sed ubi $x = c$ est maxima, hoc est si area ab V incipiat, erit area semper æqualis $\frac{1}{2} a \sqrt{c^2 - x^2}$. TAB 47. fig. 7.

De areis quas describunt corpora radiis ad centrum ductis urgente vi centripeta quæ sit reciproce, ut distantiarum cubi, se-

ſequentia adnotavit peritiſſimus *Hallejus*. Nempe ſi corpora diverſos circulos vel diverſas ſpirales Hyperbolicas hac lege deſcribunt; erunt areæ ſectorum, tam in circulis quam in ſpiralibus illis omnibus, æqualibus temporibus deſcriptæ, ſemper æquales: nam velocitates corporum in circulis motorum ſecundum hanc legem, debent eſſe radiis ſeu diſtantiis reciproce proportionales, adeoque arcus ſimul percurſi erunt quoque in eadem radiorum reciproca ratione, unde ſtatim patebit ſectores ſimul deſcriptos eſſe æquales.

In reliquis omnibus curvis cum ſit velocitas ad velocitatem corporis in eadem diſtantia in circulo moti, ut $\frac{a}{b} \times x$ ad p, ſeu ut $\frac{a}{x} \times IK$ ad KN; interea dum corpus in Trajectoria percurrit lineolam IK, corpus aliud in eadem diſtantia motum percurret arcum $\frac{b}{a} \times KN$; & area ſectoris circuli & Trajectoriæ ſimul deſcriptæ erunt $\frac{b}{a} \times KN \times \frac{1}{2}CN$, & $KN \times \frac{1}{2}CN$ quæ duæ areæ ſunt in ratione data, ſcil. ut b ad a. Adeoque ubi eſt $a = b$, uti fit in Spirali Hyperbolica, area ſic deſcripta erit ſemper æqualis areæ ſectoris circularis in æquali tempore deſcriptæ.

TAB. 46. fig. 3.

PRO-

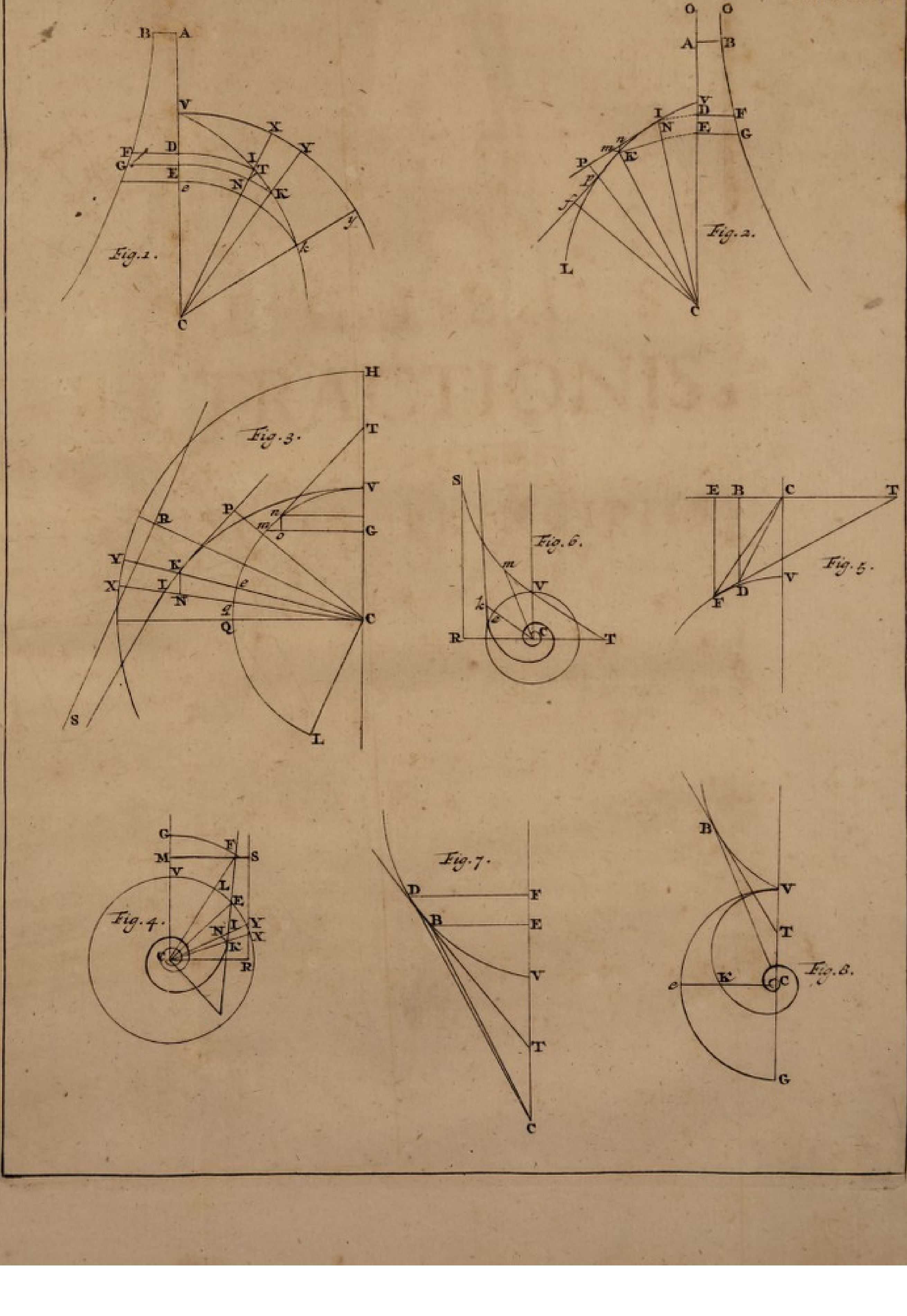
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.

DE
LEGIBUS
ATTRACTIONIS,
ALIISQUE
PHYSICES PRINCIPIIS.

EPISTOLA JOANNIS KEILLII,

Ex Æde Christi Oxon. A. M. ad Clar. Virum

GULIELMUM COCKBURN,

MEDICINÆ DOCTOREM

IN QUA

LEGES ATTRACTIONIS,

ALIAQUE

PHYSICES PRINCIPIA

TRADUNTUR

Cum summa benevolentia & non vulgari amicitia me complexus sis, iniquus essem, vir ornatissime, nisi conarer aliquam tibi vicissim referre gratiam. Theoremata igitur hæc, quibus non modo rem Physicam, sed & Medicam aliquatenus illustrari posse arbitror, ad te mitto; munus, uti quibusdam fortasse videri potest, perexiguum. Tibi tamen & gratissimum fore spero, & non parvi æstimandum. Cum enim tum Philosophiam Mechanicam penitus perspexeris & in praxi Medica felicissime sis versatus; tum etiam utrique promovendæ gnaviter incumbas, gratissima sine dubio tibi erunt vera Medicinæ principia, quoniam optime intelligis, quam periculosi ex falsis oriantur errores. Hæc igitur Theoremata tibi Vir Clarissime, in manus trado, tuoque arbitrio libens permitto.

Ponenda ſunt fundamenti loco hæc tria, quibus omnis Phyſice innititur, Principia. 1. Spatium ~~hanc~~ inane. 2. Quantitatis in infinitum diviſibilitas. 3. Materiæ vis Attractrix. Dari ſpatium inane conſtat ex motu corporum. Quantitatis in infinitum diviſibilitatem ex continuæ quantitatis natura demonſtrant Geometræ. Materiæ ineſſe vim attractricem confirmat experientia. Ex duobus primis principiis ſequitur.

THEOREMA I.

Materiæ exigua quælibet particula poteſt ita ſpatium quantumvis magnum occupare, ut pororum ſeu omnium meatuum diametri ſint datâ rectâ minores, vel ut particulæ omnes ſint à ſe invicem remotæ intervallo datâ rectâ minore.

THEOREMA II.

Dari poſſunt duo corpora mole æqualia, at pondere ſeu denſitate (id eſt, quantitate materiæ) utcunque inæqualia, in quibus erunt meatuum ſeu pororum ſummæ fere æquales.

Sit v. g. digitus cubicus alter auri, alter aëris: quamvis materia in cubo aureo viceſies millies ſuperat materiam in cubo aërio, fieri tamen poteſt, ut ſpatia vacua in digito cubico auri ſint fere æqualia ſpatiis vacuis in digito cubico aëris, ſcil. ut auri vacuitates ſint ad vacuitates aëris ut 999999 ad 1000 000.

THEOREMA III.

Particulæ quæ aquam vel aërem vel alia ejuſmodi fluida conſtituunt (ſi modo ſe tangant) non ſunt abſolute ſolidæ, ſed ex aliis compoſitæ particulis multos meatus & poros intra ſe continentibus.

Par-

Particulæ corporum minimæ & abſolute ſolidæ, hoc eſt vacui omnino expertes, vocentur primæ compoſitionis; Moleculæ ex pluribus hiſce particulis coaleſcentibus ortæ vocentur particulæ ſecundæ compoſitionis; Moles ex pluribus moleculis coëuntibus conflatæ, vocentur particulæ tertiæ compoſitionis; & ſic deinceps, donec tandem perventum fuerit ad particulas, è quibus corporum fit ultima compoſitio, & in quas eorundem fit prima reſolutio.

Materiæ ineſſe vim Attractricem, quâ omnis materiæ particula trahit ad ſe omnem aliam materiæ particulam, & viciſſim trahitur, primus ex phænomenis collegit Dominus Iſaacus Newtonus. Vis hæc datâ materiâ in diverſis diſtantiis reciprocè proportionalis eſt quadratis diſtantiarum; ex qua oritur vis illa quam gravitatem dicimus, quâ corpora omnia terreſtria ad terram rectà feruntur, eſtque pondus corporum quantitati materiæ ſemper proportionale. Prolatâ hâc, quam ipſe primus detexit, materiæ vi Attractrice omnes Planetarum motus Cometarumque phaſes pulcherrime explicavit, phyſicamque coëleſtem, ab iis quæ tot retro fluxerunt ſeculis vix dum inchoatam, feliciſſime conſummavit Dominus Newtonus; vir ingenio pene ſupra humanam ſortem admirabili, dignusque cujus fama per omnes terras pervagata, cœli quos deſcripſit meatibus permaneat coæva.

Divina ſagaciſſimi viri inventa ſæpenumero mecum recolens, in eam tandem cogitationem incidi, principium quoddam Newtoniano non abſimile, ad phænomena terreſtria explicanda, adhiberi poſſe. Poſt iterata ſæpius experimenta, materiæ terreſtri ineſſe deprehendi vim quandam attractricem, ex qua plurimorum phænomenωn ratio petenda eſt; meaque hac de re cogitata abhinc quinquennio, Domino Newtono indicavi: ex eo autem intellexi, eadem fere, quæ ipſe inveſtigaveram, ſibi diu ante animadverſa fuiſſe. Quæſtiones aliquot ad hanc vim attractricem ſpectantes, ſub finem Optices abhinc biennio latinè editæ, propoſuit Dominus Newtonus; quem cum iſtiusmodi ſtudia ulterius excolere ætas ingraveſcens, & alia negotia vetant, tanti viri veſtigiis inſiſtere, eumque longo licet intervallo ſequi, haud alienum duxi. Impræſentiarum nuda quædam proponam Theoremata, quæ fortaſſe aliquando fuſius enuntiata & demonſtrata, juſto volumine ſum traditurus.

THEOREMA IV.

Præter vim illam Attractricem, qua Planetarum Cometarumque corpora, in propriis orbitis retinentur, alia etiam ineſt materiæ potentia, qua ſingulæ, ex quibus illa conſtat, particulæ ſe invicem attrahunt, & reciprocè à ſe invicem attrahuntur: quæ vis decreſcit in majore quam duplicatâ ratione diſtantiæ augeſcentis.

Theorema hoc multis poteſt probari experimentis; at ratio quâ minuitur vis illa, dum à ſe invicem recedunt particulæ, num ſcilicet ſit triplicata, quadruplicata, vel alia quævis diſtantiarum augeſcentium ratio, quæ major ſit duplicatâ, nondum æque per experimenta patet; erit fortaſſe aliquando tempus, cum accuratiore adhibita diligentia innoteſcet.

THEOREMA V.

Si corpus conſtet ex particulis, quarum ſingulæ vi pollent attractrice, in triplicata vel plusquam triplicata ratione diſtantiarum decreſcente; erit vis qua ab eo corpore urgetur corpuſculum, in ipſo contactu, vel intervallo à contactu infinite exiguo infinite major, quam ſi corpuſculum illud ad datam à dicto corpore diſtantiam locaretur. Vide Prop. 80. & 91. Princip. Newtoni.

THEOREMA VI.

Iiſdem poſitis, ſi vis illa attractiva in aſſignabili diſtantia, ad gravitatem obtineat rationem finitam; eadem in ipſo contactu, vel in diſtantia infinite parva, vi Gravitatis erit infinite major.

THEO-

THEOREMA VII.

Si vero in ipso contactu, vis corporum attractiva ad gravitatem obtineat rationem finitam, eadem in omni distantia assignabili est vi gravitatis infinite minor, adeoque evanescit.

THEOREMA VIII.

Vis attractiva, qua pollent singulæ materiæ particulæ in ipso contactu, vim gravitatis prope in immensum superat; non tamen est vi gravitatis infinite major; adeoque, in data distantia, vis illa evanescet.

Vis igitur hæc materiæ superaddita, non nisi per spatiola admodum perexigua diffunditur; in majoribus distantiis prorsus nulla est; unde motus corporum cœlestium (quæ longis intervallis à se invicem disjuncta sunt) per vim hanc attractivam nulla ratione turbari possunt, sed eadem ratione continuo peraguntur, ac si vis illa à corporibus iis prorsus abesset.

THEOREMA IX.

Si corpusculum aliquod corpus tangat, vis, quâ urgetur illud corpusculum, hoc est, vis qua cum eo corpore cohæret, erit quantitati contactus proportionalis; nam partes à contactu remotiores nihil conferunt ad cohærentiam.

Adeoque pro vario particularum contactu varii orientur cohærentiæ gradus; omnium autem maximæ sunt vires cohærentiæ, quando superficies, in quibus se invicem tangunt corpora, planæ existunt; quo in casu, cæteris paribus, vis quâ corpusculum cum aliis cohæret, erit ut superficierum partes sese tangentes.

Hinc patet ratio, cur duo marmora exactissimè polita, & sese secundum superficies planas tangentia, à se invicem divelli

velli non poſſunt, niſi à pondere, quod gravitatem aëris incumbentis multum ſuperat.

Hinc etiam decantatiſſimi iſtius problematis, de cohærentia materiæ, ſolutio elici poteſt.

THEOREMA X.

Ea corpuſcula facillime à ſe invicem ſeparantur, quarum contactus cum aliis ſunt pauciſſimi, & minimi; quales contingere ſolent in corpuſculis ſphæricis infinite exiguis.

Hinc fluiditatis ratio redditur.

THEOREMA XI.

Vis qua corpuſculum aliquod ad aliud corpus maxime propinquum attrahitur, quantitatem ſuam non mutat, ſive augeatur corporis attrahentis materia, ſive minuatur, eadem manente corporis denſitate, & corpuſculi diſtantia.

Nam cum vires particularum attractrices per minima tantum diffundantur ſpatia; liquet partes remotiores ad C D & E, nihil conferre ad attrahendum corpuſculum A. Adeoque eadem vi verſus B trahetur corpuſculum ſive adſint hæ partes, ſive amoveantur, ſive denique aliæ ipſis conjungantur.

TAB. 47. fig. 10.

THEOREMA XII.

Si ea ſit corporis alicujus textura, ut particulæ ultimæ compoſitionis, per vim quandam externam (qualis eſt pondus eas comprimens, vel ab altero corpore proveniens ictus) à primigeniis ſuis contactibus paululum dimoveantur, nec interim in novos contactus commigrent, particulæ, per vim attractivam ſeſe mutuo petentes, ad contactus primigenios citò redibunt: iiſdem vero redeuntibus particularum corpus quodvis componentium contactibus & poſitionibus, eadem quoque redibit corporis figura; adeoque per vim attractivam corpora, priſtinas quas amiſerunt figuras poſſunt denuo recuperare.

Hinc

Hinc Elaſticitatis ratio reddi poteſt. Cum autem per vim Elaſticam corpora, in ſe invicem impingentia, à ſe mutuo reſiliant (uti demonſtratum eſt in lectionibus noſtris phyſicis) à vi attractiva corporum oriri etiam debet eorundem à ſe invicem diſceſſus.

THEOREMA XIII.

Quod ſi ea ſit corporis textura, ut particulæ à prioribus contactibus per vim impreſſam dimotæ, in alios qui ejuſdem ſunt gradus immediate deveniant, corpus illud in priſtinam figuram non ſe reſtituet.

Hinc qualis ſit textura, in qua corporum mollities conſiſtit, intelligi poteſt.

THEOREMA XIV.

Particulæ materiæ pro diverſa ipſarum ſtructura & compoſitione diverſis pollebunt viribus attractivis, puta non erit æque fortis attractio, cum particula datæ magnitudinis pluribus perforata ſit meatibus, ac ſi omnino ſolida & vacui expers eſſet.

THEOREMA XV.

Particularum perfecte ſolidarum vires attractivæ ex figuris ipſarum multum pendent: Nam ſi parva aliqua materiæ particula in laminam circularem indefinite exiguæ craſſitudinis formetur, & corpuſculum in recta per centrum tranſeunte & ad planum circuli normali locetur; ſitque diſtantia corpuſculi æqualis decimæ parti ſemidiametri circuli: vis qua urgetur corpuſculum triceſies minor erit, quam ſi materia attrahens coaleſceret in Sphæram, & virtus totius particulæ ex uno quaſi puncto Phyſico diffunderetur. Quin etiam eadem circularis lamella fortius ad se trahit corpusculum, quam alia ejusdem ponderis particula, quæ in tenuem & longum formatur Cylindrum.

THEOREMA XVI.

Sales sunt corpora, quorum particulæ ultimæ compositionis magna vi attractiva pollent, inter quas tamen particulas plurimi interjacent meatus, particulis, quas habet aqua, ultimæ compositionis pervii: quæ igitur à salinis particulis fortiter attractæ, in eas cum impetu ruunt, & à mutuo contactu eas disjungunt, cohærentiamque salium dissolvunt.

THEOREMA XVII.

Si corpuscula duo viribus attractivis decrescentibus in triplicata aut plusquam triplicata ratione distantiarum se mutuo petunt; erit velocitas in se invicem impingentium infinite major quam in dato intervallo. Vide Prop. 39. Princip. Newtoni.

THEOREMA XVIII.

Corporis aqua gravioris eo usque diminui potest magnitudo, ut tandem in aqua suspensum maneat, nec vi propriæ Gravitatis descendat.

Hinc patet ratio, cur particulæ Salinæ, Metallicæ, & aliæ ejusmodi, in minima redactæ, in suis menstruis suspensæ hæreant.

THEO-

THEOREMA XIX.

Corpora majora minore velocitate ad se invicem accedunt, quam minora.

Vis enim, qua se mutuo petunt corpora A & B, particulis maxime propinquis tantum inest; remotiorum quippe vires nullæ sunt. Non igitur major vis adhibetur ad movenda corpora A & B quam ad particulas *c* & *d* movendas, sed corporum eadem vi motorum velocitates sunt corporibus reciproce proportionales: unde erit velocitas quâ corpus A tendit versus B, ad velocitatem, qua particula *c*, à corpore soluta, versus idem B tenderet, ut particula *c* ad corpus A. Multo igitur minor est velocitas corporis A, quam foret velocitas particulæ *c* à corpore solutæ. Tab 47. *fig.* 11.

Hinc fit, ut corporum majorum motus sua natura adeo languidus & lentus fit, ut ab ambiente fluido & aliis circumjacentibus corporibus plerumque impediatur. In minimis vero corpusculis viget virtus, & ab iis perplurimi producuntur effectus: tanto plus energiæ minoribus inest corporibus, quam majoribus.

Hinc patet ratio istius axiomatis Chymici, sales non agunt nisi soluti.

THEOREMA XX.

Duo corpuscula sese non contingentia, adeo sibi vicina locari possunt, ut vis, qua se mutuo petunt, vim Gravitatis superet.

THEOREMA XXI.

Si corpusculum in fluido locatum à particulis ambientibus undique æqualiter trahatur, nullus exinde orietur corpuscu-

li motus; quod si ab aliis particulis magis, ab aliis minus urgeatur, ad eam partem tendet corpusculum, ubi major est attractio: & motus productus inæqualitati attractionis respondebit, scilicet in majori inæqualitate major erit motus, in minore minor.

THEOREMA XXII.

Corpuscula in fluido natantia & magis se invicem trahentia quam fluidi particulas interjectas, depulsis fluidi particulis ad se invicem accedent ea vi, qua ipsorum attractio mutua superat attractionem particularum fluidi.

THEOREMA XXIII.

Si corpus aliquod in fluido locetur, cujus partes fluidi particulas magis ad se trahunt, quam fluidi particulæ à se invicem trahuntur; sintque in corpore meatus plurimi particulis fluidi pervii, per hos meatus fluidum illud cito se diffundet; & si partium in corpore connexio non tam firma sit, quin ab impetu irruentium particularum superari possit, orietur exinde corporis immersi dissolutio.

Hinc ut menstruum dato corpori dissolvendo sit idoneum, tria requiruntur. 1. Ut partes corporis particulas menstrui magis ad se trahant, quam eæ à se invicem trahuntur. 2. Ut corpus habeat meatus particulis menstrui patentes, & pervios. 3. Ut cohærentia particularum corpus constituentium tanta non sit, quin ab impetu irruentium particularum menstrui divelli possit. Hinc quoque constat particulas Spiritum vini constituentes, magis à se invicem trahi, quam à particulis corporis salini in Spiritu vini demersi.

THEO-

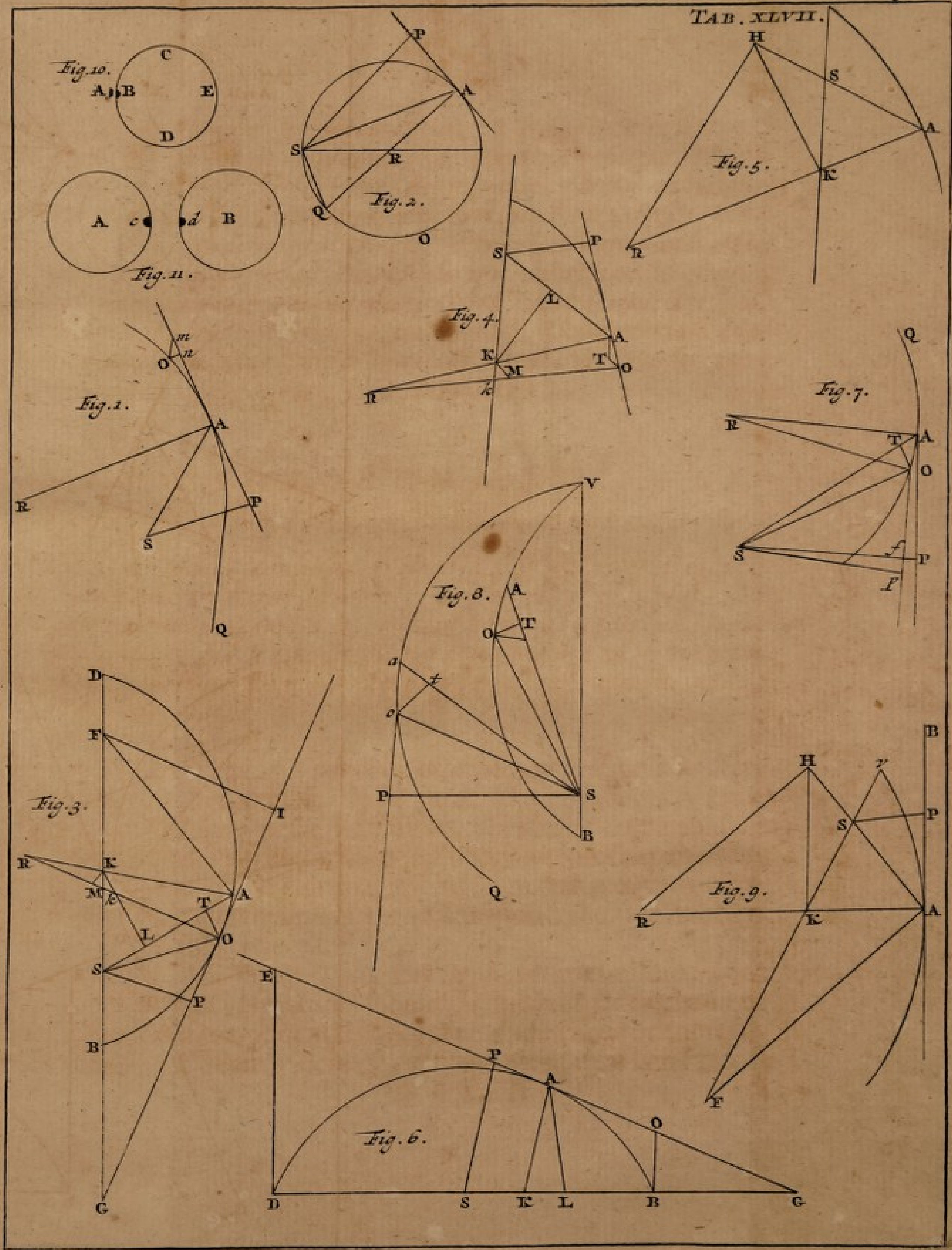
TAB. XLVII.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 11.

THEOREMA XXIV.

Si corpuscula in fluido natantia, & se invicem petentia, Elastica sint, post congressum, à se mutuo resilient, & inde in alia corpuscula rursus impingentia, denuo reflectentur: ex quo fient innumeri alii cum aliis corpusculis conflictus continuæque resilitiones. Per vim autem attractivam continuo augebitur corpusculorum velocitas, & sensui patebit partium motus intestinus; sed prout fortius aut imbecillius se invicem trahunt corpuscula, & pro varia, qua pollent Elasticitate, varii erunt hi motus, & diversis gradibus atque temporibus, fient sensibiles,

THEOREMA XXV.

Si corpuscula se invicem trahentia, se mutuo contingant, nullus orietur motus; propius enim accedere nequeunt. Si ad exiguum admodum à se invicem seponantur spatium, orietur motus; sed si longius distent, non majore vi se invicem trahent, quam fluidi particulas interjectas; adeoque nullus producetur motus.

Ex hisce principiis pendent omnia fermentationis & effervescentiæ Phænomena. Hinc patet ratio cur oleum Vitrioli, cui paululum aquæ immittitur, effervescit atque ebullit: corpuscula enim salina infusâ aquâ à mutuo contactu paululum dimoventur; unde cum magis se invicem trahant quam aquæ particulas, & cum undique æqualiter non trahuntur, motum exinde oriri necesse est.

Hinc etiam liquet ratio, cur tanta cietur ebullitio, cum limatura chalybis mixturæ supradictæ injicitur: particulæ enim chalybis magna pollent Elasticitate, unde valida oritur reflectio. Hinc etiam videre est, cur menstrua quædam fortiori vi agunt, citiusque corpus aliquod dissolvunt, si aqua dilutiora fiant.

THEOREMA XXVI.

Si corpuscula se mutuo attrahentia vi Elastica careant, à se invicem non reflectuntur; sed congeries seu moleculas particularum efficient, unde fiet Coagulum*: & si particularum sic coacervatarum Gravitas superet Gravitatem fluidi, succedet quoque* Præcipitatio *Oriri quoque potest præcipitatio ex aucta vel diminuta Gravitate menstrui, in quo natant corpuscula.*

THEOREMA XXVII.

Si corpusculorum sese invicem attrahentium, & in fluido natantium, ea sit figura, ut in datis quibusdam ipsorum partibus, majori vi attractiva polleant, quam in aliis, & major sit in iisdem contactus; corpuscula illa coibunt in corpora datas figuras habentia, & inde emergent Chrystallisationes; corpusculorumque componentium figuræ, ex data figura Crystalli per Geometriam determinari possunt.

THEOREMA XXVIII.

Si corpuscula magis trahantur à fluidi particulis, quam à se invicem; fiet ut quasi se mutuo fugientes, à se invicem recedant, & per omne fluidum cito diffundentur.

THEOREMA XXIX.

Si inter duas fluidi particulas aliquod intercedat corpusculum, cujus binæ oppositæ facies maximis pollent viribus at-

attractivis, hoc interjectum corpusculum particulas fluidi sibi agglutinabit; & plura istiusmodi corpuscula per fluidum diffusa ejus particulas omnes in corpus firmum compingent, fluidumque in Glaciem *reducent.*

THEOREMA XXX.

Si corpus aliquod maximam emittat effluviorum copiam, quorum vires attractrices sunt fortissimæ; cum effluvia hæc corpori alicui leviusculo appropinquent, ipsorum vires attractrices Gravitatem corporis levioris tandem superabunt; & effluvia corpus illud ad se sursum trahent; cumque multo magis conferta sunt effluvia, in minoribus ab emittente corpore distantiis, quam in majoribus; corpus leve versus densiora effluvia semper urgebitur, donec tandem ipsi corpori effluvia emittenti adhæreat. Hinc plurimæ Electricitatis *Phænomena explicari possunt.*

Contra nostram hanc de viribus attractricibus doctrinam, fortasse objiciet aliquis; si vis hæc attractrix omni inesset materiæ; corpora ponderosiora & plus materiæ in dato spatio habentia, plus debere attrahere, quam corpora minus gravia, quod experientiæ repugnat. Sed huic objectioni facile respondetur. Particulæ scilicet ultimæ compositionis (quibus solis tribuitur vis attractrix) confertim juxta se invicem locatæ, possunt corpus ponderosum constituere, etiamsi ipsæ in se sint rariores, quam eæ quæ corpus leve constituunt, ultimæ compositionis particulæ, à se invicem remotiores, & plures & patentiores meatus inter se habentes.

Alia multa sunt naturæ phænomena, quæ mihi videntur iisdem principiis explicari posse, uti ascensus succi in plantis & arboribus, foliorum & florum determinatæ & constantes figuræ, eorumque virtutes specificæ, &c. Multa quoque quæ in corpore animali quotidie occurrunt; præcipue quæ ad flui-

fluidorum curſus ſecretionesque ſpectant, ab iiſdem materiæ qualitatibus pendent, & hinc morborum *Theoriæ* & medicamentorum effectus optime eruuntur. Quantum huic uſui inſerviant hujusmodi principia melius innoteſcet ex eo, quod frater meus nunc meditatur, opuſculo; qui quidem Mathematicas cum Anatomicis rationes conſocians in eo elaboravit, ut aliquam etiam praxi Medicæ lucem afferret.

FINIS.

INDEX
RERUM ET TERMINORUM,
qui in hoc opere explicantur.

 Ar-

Co-

Har-

Phy-

T,

F I N I S.

39 Foyer

39
17 } 22

p. 550

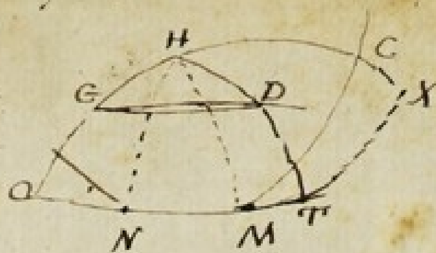

Je dis que $NM = TX$ ...
a 180 de l'angle GHD
Car N est le pole de HL...
or $NM + MT = 90$
de meme M est le pole d...
or $TX + MT = 90$ donc &c

ol